

ספר
שמן ראש
על התורה
חלק שנים עשר
ויקרא

ביאורים ופירושים לפי סדר פרשיות התורה
על דרך מוסר וחסידות
שנאמרו מדי שבת בשבתו וזמני קודש
במשך שנות תשע"ז - תשפ"ב

על ידי אדונינו מורינו ורבינו
רבי אשר אנשיל כ"יך שלימ"א
אב"ד ור"מ דקהל עדת יראים וויען

יוצא לאור על ידי
מכון מעדני מלך וויען

אדר תשפ"ג לפ"ק

ברוקלין ניו יארק

אפשר להשיג הספר אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson Street
Brooklyn, NY 11211
718.388.1751 #117

כמו בן ניתן להשיג אצלנו שאר ספרי שמן ראש

הלק ראשון - שמיני השלם ה"ב (תשמ"ו - תשנ"ה)

הלק תשיעי ה' כרכים (תשנ"ו - תש"ס)

הלק עשירי ה' כרכים (תשמ"א - תשמ"ה)

הלק אחד עשר ה' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

הלק שנים עשר ה' כרכים (תשע"ו - תשפ"ב)

ימים נוראים ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

סוכות ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

חנוכה ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

ז' אדר - פורים ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

הג הפסח ב' כרכים (תשמ"ו - תשע"ה)

ל"ג בעומר - שבועות ב"ב (תשמ"ו - תשע"ה)

דפוס המעתיק

170 Ross St. Brooklyn NY 11211
718.782.1391

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

ה"ה ידידינו היקר

הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

לב טוב ואיש חמודות, רודף צדקה וחסד בכל לבו ומאודו
איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה, רחים ומוקיר רבנן ותלמידיהון

מוזה"ר **יעקב יוסף לעפקאוויטש** הי"ו

אשר לקח על שכמו הוצאות הספר הזה
לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה

זכות הפצת התורה יעמוד לו ולזרעו אחריו
להתברך בברכה המשולשת בתורה
אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד
ויזכה לראות רב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצ"ח
מתוך שמחה וחדוה עד עולם

זכות הדפסת הספר

יהיה לעילוי נשמת מורי חמי

הרב הגאון רבי צבי בן יהודא מאיר הלוי גראס ז"ל
ר"מ בישיבה קהלת יעקב פאפא ורה"כ מתיבתא יותר מארבעים שנה

ולעילוי נשמתם של אא"ז

רבי שמואל בן דוד יצחק לעפקאוויטש ע"ה
ז' טעמא הענטשא בת אברהם ע"ה

רבי משה בן ידידי' יעקב יוסף לייבלער ע"ה
ז' אסתר בת יצחק אייזיק ע"ה

רבי יהודא מאיר בן צבי הלוי גראסס ע"ה
ז' מרים בת צבי ע"ה

רבי משה יחיאל מיכל בן מרדכי פערל ע"ה
ז' חנה בת אשר אנשיל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י

מוה"ר יעקב יוסף לעפקאוויטש הי"ו

פמרון הספר

ספר שמן ראש

פרשת ויקרא

בסעודה שלישית פרשת ויקרא (זכור) תשע"ו לפ"ק

מוצן מה שקרא ה' רק למשה ולא לשאר בני ישראל, דמזואר ברמב"ם (ה' יסודי המורה ז-א) אין הנצואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יחא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד. אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו, כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן, והולך ומורז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה תמיד למעלה, קשורה תחת הכסף, להבין באותן הזרות הקדושות הטהורות, ומסתכל

ויקרא אל משה וגו' (א-א). ברש"י לא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמי וכו' ע"ש. והקשו המפרשים דאין זה דברי כבושין, אדרבה אומר להם דברי שבת, שדיבור ה' אליו הוא רק בזכותם. ונראה דהנה כבר דברנו (בדרשת ז' אדר העל"ט) דעלם הדבר שקרא ה' למשה בלשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, יש בזה דברי כבושין לישראל, אשר הם לא זכו למדריגה זו.

אך באמת כבר קרא ה' למשה גם קודם לזה, מתחלה בסנה כמו שנאמר (שמות ג-ד) ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה ויאמר משה משה, לשון חבה. וכמו כן במתן תורה נאמר, ומשה עלה אל האלוקים ויקרא אליו ה' (שם יג-א). אמנם שם

בחכמתו של הקב"ה כולה מנורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו ע"כ.

ובי"ן שבני ישראל היו משוקעים בשיעבוד במצרים בחומר ובלבנים, לא היו מסוגלים להגיע למדרגה זו שיוכלו לקבל מאמר ה' מפני הקב"ה. רק משה רבינו היה היחידי מהכלל ישראל שלא היה במצרים, והיה לו הרחבת הדעת בתורה ועבודה ודביקות בקונו, מתבודד מבני אדם, וינהג את האלן אחר המדבר (ג-א), על כן קרא ה' רק אליו. ואם כי גם אהרן היה נביא ה' במצרים (רש"י שמות ד-י), והוא מטעם שלא היה שבט לוי בשיעבוד (רש"י שם ה-ד), מכל מקום לא היה באותה הרחבת הדעת שהיה לו למשה, ולא היה דומה נבואתו לנבואת משה, וכמבואר ברמב"ם (שם) דהנביאים מעלות מעלות הן, ושפיר מובן מה שקרא ה' למשה דייקא.

אמנם צמתן תורה הרי זכו כולם לנבואה לשמוע קול ה' בכת, שנחשלו כל ישראל במעלה נפלאה, עד שאני אמרתי חלקים אתם ובני עליון כולכם (תהלים פג-ו), ואם כן אחרי צמתן תורה למה קורא ה' רק למשה. אך יש לזה שתי סיבות, חדא, כי ישראל עצמם ויתרו על כך, וכמו שאמר הכתוב (דברים ה-ט) ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו וגו', קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' חלקינו, ואת מדבר אלינו וגו'. וברש"י התשתם את כחי כנקבה וכו', כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אלי ממהרה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני ע"כ. שנית, כי חטאו אחר כך בחטא העגל ונפלו ממדריגתם, צלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון (עבודה זרה

ה), ואינם ראויים עוד לשמוע את קול ה' בהדר, על כן קרא ה' רק את משה מאהל מועד. וזהו הדברי כבושין לבני ישראל, ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד, בזה מונח תוכחה רבה לישראל, שאחר שזכו כבר צמתן תורה לשמוע בעצמם קול ה', נפלו ממדריגתם, וה' קורא רק למשה. ולא ואמור להם בשצילכם הוא נדבר עמי, בשציל שאמרתם דבר אהה עמנו וגשמעה, שויתרו על דברי ה', ובשציל שצלתם מעשיכם ואצדו מדריגת אני אמרתי חלקים אתם, בשציל זה הוא מדבר עמי, וכדי ציון על ירדתכם מאיגרא רמה לבירא עמיקתא.

*

בהפטורה קרינו איך אמר ה' לשאול (שמואל א טו-ג) עתה לך והכיתה את עמלק, והחרמתם את כל אשר לו, ולא תחמול עליו, והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק, משור ועד שה מגמל ועד חמור וגו', ויצא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל. ודרשו חז"ל (יומא כב:) אמר רבי מני על עסקי נחל, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לשאול לך והכיתה את עמלק, אמר, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה. ואם אדם חטא בהמה מה חטאה. ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו. יראה צת קול ואמרה לו (קהלת ו-טו) אל תהי צדיק הרבה ע"כ. וציאר במהרש"א דלכן מוציא הכתוב מפשוטו לדרשה, מפני שהדבר ידוע שלא היה עמלק יושב בנחל אלא בהר (במדבר יד-מה), ולמה אמר וירב בנחל ע"ש.

ואמר הכתוב, ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב האלן והבקר וגו', ויהי דבר

וּנְרָאָה דהנה באור החיים הק' (פ' ואמתנן) פירש הכתוב, ואתם הדבקים צה' אלקיכם חיים כולכם היום (ד-ד), על פי מה שכתב הרמב"ם (ה' יסודי התורה ו-ג) וזה לשונו, וז' שמות הם הוי"ה וכו'. כל המוחק אפילו אית אחת מו' שמות אלו לוקה, כל הנטפל לה' מלפניו מותר למוחקו וכו', מלאחריו כגון ק' של אלקיך, כס של אלקיכם, אינם נמחקים, והרי הם כשאר אותיות של שם שהשם מקדשם ע"כ. והוא מה שנתכוין לומר להם בזמנא דאתם הדבקים צה', פירוש לפי ששם זה המיוחד שם הוי"ה אין אית נדבקה ונסמכת לו מלאחריו אלא מלפניו כגון לה' צה' כה', ואותיות אלו אין בהם קדושה ומותר למוחקם, ואם כן תהיה דביקות ישראל צה' צדך זה שאין ה' מקדשם, לזה גמר אומר אלקיכם, פירוש דביקות זה שאתם דבקים צה' אינה דביקות האותיות שמלפניו אלא כאותיות שמלאחריו, שהם כס של אלקיכם, שהם קדושים כשאר האותיות של השם עכדה"ק.

וּלְבָאָר הענין על דרך העבודה, דאם כי ישראל קדושים המה, וזוטחים המה צה', מכל מקום יש לפעמים שהאדם חושב, כי הוא הוא העושה ומסדר צעמנו כל צרכיו, רק הוא צריך סיוע לזה מה', ואם כי יודע הוא שלכל פעולותיו הוא צריך סיעתא דשמיא, מכל מקום חושב שהוא צעמנו הוא העושה, והקצ"ה הוא הוא המסייע. אך המאמין האמיתי יודע, כי מעשה האדם צעמנו חלושים מאוד מלהשיג צרכו, ואנו רואים בחוש שאין העניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות, אלא יש לו לבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו (קידושין פג.). ולידע כי הקצ"ה הוא הממציא לו

ה' אל שמואל לאמור, נחמתי כי המלכתי את שאלו למלך, כי שצ מאחרי ואת דברי לא הקיס' (טו-ט). ולכאורה יש בזה כפל הלשון. - ויבא שמואל אל שאלו, ויאמר לו שאלו, צרוך אתה לה' הקימותי את דבר ה' (טו-ג). והיא פליאה לומר לשמואל דברי שקר, אחר שלא קיים ציווי ה' במילואו. - ויאמר שמואל החפץ לה' בעולה וגו', כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפלר וגו' (טו-כג), ופירושו, כי חטא הממרה בדברי ה', הוא כמו החטא שיש במעשה הקוסם, ויש להצין הדמיון שיש בזה.

וּבְגִמְרָא (שס) אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גבא דמריה סיעיה, שאלו באחת ועלתה לו, דוד בשמים ולא עלתה לו ע"כ. וצ"ש"י כמה סמוך ומוצטת, ואין צריך לחלות ולדאוג מכל רעה, מי שהקדוש צרוך הוא בעורו, שהרי מצינו שאלו נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה, לזבל מלכותו, ודוד נכשל בשמים ולא עלתה לו לרעה ע"כ. וכבר נתקשו המפרשים, וכי משוא פנים יש בדבר, ששאלו הפסיד את המלוכה כבר בחטא אחד, ודוד שחטא בכפליים לא הפסיד מלכותו. ובשיר מעין (לפרשת זכור ס:) ציאר, כי מי שיקר דבר ה' אללו, רק תאוותו הטובה, יש לו כפרה, כי עתה יצרו גברו, ואחר כך יחזור בתשובה ולא יחטא עוד. אבל מי שממאס במצוה זו, זה עלול לחטוא בקל בלא דבר, ולא ישוב עוד, כי הדבר מצוה הלזו איננה תשובה בעיניו. והנה שאלו טען אם האנשים חטאו הצהמה והאלן מה חטאו, ולא היה מקובל עליו מצוה זו, וזה היה חטאו בזה. וזהו יען 'מאסת' דבר ה', וימאסך ממלך, מה שאין כן דוד מלך ישראל ע"כ.

הכל, פרנסתו ובריאתו וכל זרכיו, רק הוא הוא הנטפל למעשה ה'.

והנה מי שחושב שהוא יכול לסדר חפציו בעצמו, והוא הוא העושה הכל, והקצ"ה הוא המסייע, אם כן הוא מקדים את עצמו קודם לה', רק אחר כך הוא מחכה לסיוע מן השמים, זהו הנטפל להשם מלפניו, שהוא העושה והשם הוא הגומר ונטפל למעשיו, ואז אין השם מקדשו, כי חסר לו עדיין שלימות האמונה. אבל הנטפל לה' מלאחריו, שידע שאי אפשר לו לעשות בעצמו מאומה, רק קודם הוא השם והוא הוא העושה ומסדר הכל, ורק אחר כך הוא נעשה טפל לה', לעשות כלי אשר על ידו תבא ברכת ה' אליו, זהו שלימות האמונה, אשר ה' מקדשו. ועל זה בא הציור והתם הדברים בה' חלקים, שהדברים שלכם יהיה בה', על דרך הנטפל לה' מלאחריו, שזהו דביקות האמיתי, אשר על ידו חיים כולכם היום (ועיין בזה בשמן ראש חלק ראשון השלם ויקרא דף ש"א).

ואיתא בגמרא (ס"ט) בן שנה שאל במלכו (שמואל א' יג-א), אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא ע"ש. ויש לומר עוד, כי דוד המלך אומר (הלים קלא-ב) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי, וברש"י שויתי ודוממתי עליך נפשי כגמול, שהוא נתון עלי אמו, ונפשי בקרבי לגדך כיונק שדי אמו ע"כ. והכוונה בזה הוא, כי תינוק היונק שדי אמו, סמוך כולו רק על אמו, ואינו יכול לעשות לעצמו מאומה, וכל ישותו מסור תחת אמו. ובהיות שהאם מכיר זאת, על כן לעומת זה גם מחשבות האם כל היום כולו הוא רק עליו. וכאשר מתבגר ויכול לעשות גם בעצמו, לעומת

זה סר גם השגחת האם ממנו. ועל כן אמר דוד, שהוא מבטל כל רצונותיו רק לה', ואינו יכול לעשות מאומה מזלי ה', ונפשי הוא כגמול היונק שדי אמו. ועל דרך זה היה שאל המלך ברוז נדקתו, בן שנה שאל במלכו, כבן שנה, כתינוק שהוא בתוך שנתו, היונק משדי אמו, שכל ישותו בטל לאמו, כן היה שאל סמוך רק על ה', וביטל כל רצונותיו מפני רצונו יתברך שמו.

אמנם כעת אשר התחכם שמואל על דבר ה', לטעון על מה שזוה לו ה' למחות את עמלק, מעולל ועד יונק משור ועד שה, ואמר אדם חטא בהמה מה חטאה, גדולים חטאו קטנים מה חטאו, על כן אמר ה' עליו כי שצ 'מאחריו', עד עתה היה דבוק לה' מלאחריו, ביטל את דעתו לה', והיה כבן שנה, כגמול עלי אמו, ולא הרבה אחר דברי ה', אבל כעת שצ מאחריו, ולכן לא 'הקים את דברי'. ועל זה אמרו שאל 'באחת' ועלתה לו, דאיתא בגמרא (שבת לא:): הן יראת ה' היא חכמה (איוב כח-כח), שכן בלשון יוני קורין לאחת הן ע"כ. וחטא שאל היה פגם בחכמה שהחכים על דבר ה', ולכן שאל באחת ועלתה לו, כי זלזל בדברי ה'.

*

והנה ברש"י פירש בטעם שאמר ה', משור ועד שה מגמול ועד חמור, שהיו בעלי כשפים, ומשנין עצמן ודומין לבהמה ע"כ. ולכן כאשר נתקשה שאל, אדם חטא בהמה מה חטאה, ועבור זה הכמה פי ה', אמר לו שמואל, 'כי חטאת קסם מרי', מה שמרית פי ה', בטענת כי בהמה מה חטאה, תדע שהטעם שזוה ה' למחותם היא בשציל חטאת קסם, שהם משתמשים בקסמים ובכשפים, והם משנין עצמן

לדמות לבהמה, על כן נזה למחות משור עד
שה ומגמל עד חמור.

אמנם מנינו בגמרא (סנהדרין סז): זעירי איקלע
לאכסנדריא של מצרים, זבן חמרא, כי
מטא לאשקויי מיא פשר קס אגמלא דאסקוניתא
[נעשה החמור דף של גשר, שעשו תחלה את
הדף חמור]. אמר ליה אי לאו דזעירי את לא
הוה מהדרינן לך, מי איכא דזבין מידי הכא ולא
צדיק ליה אמיא ע"כ. הרי לנו כי כח הכישוף
נמס אלל מים (ועיין בזה ביערות דבש ח"צ דרוש יג).
ומעתה יש לומר דזאת היתה טענת שאל, שאם
זה רק משום חשש כשפים הרי יוכל לצדוק אותם
על המים. וזהו וירצ' צנחל', הלא יתכן לצדוק
אותם על נחלי מים, וממילא ידעו איזהו באמת
בהמה. ואולי באמת כן עשה, שמה שהשאיר
מהבהמות צדקן על המים, וזוה ידע שלא נשארו
רק ממין הבהמות.

*

ואיתא בגמרא (חולין קלט:): המן מן התורה
מנין שנאמר (בראשית ג-יא) המן העץ
[יתלה על העץ] ע"כ. ונראה הכוונה, כי בתחלת
הצריאה כשנצרך אדם הראשון, אלקים עשה את
האדם ישר והמה צקשו תשבות רבים (קהלת
ז-ט), והיינו שהכיר אדם הראשון את קונו, ראה
עצמו יחידי בעולם יציר כפיו של הקב"ה, והיה
צדוק לה' מלאחריו, להיות דעתו בטל ומבוטל
נגד רצון ה'. אך בחטא עץ הדעת נכנס בו יצר
הרע לידע מה בין טוב לרע (רש"י שם ב-כה).
הוא יודע בעצמו ויוכל להחליט מהו טוב ויש
לעשותו, ומהו רע שאין לעשות. ועד שאכל מעץ
הדעת לא התחכם לידע מעצמו אלא ציטל דעתו
לה', ועץ הדעת בא להחכים ולשקול דעתו מהו

טוב ומהו רע, ולא להיות תמים עם ה' אלקיך,
לקיים בטל רצונך מפני רצונו.

ואלמלי ציטל שאלו את דעתו כליל לה', ולא
התחכם על ציוויו, והיה הורג את
אגג, לא היה נולד המן, כי רק בחמלתו על
אגג נולד אויב, מאותה לילה שהשאירו חי, ורק
עבור שנתחכם על גזירת ה' בא לידתו, וכמו
שינא בת קול ואמרה אל תצדק הרבה (שם). ואם
כן שורשו של המן שצא לעולם, שורשו מאותו
חטא של עץ הדעת, שהציאה את האדם להחכים
ולשקול בעצמו על כל דבר אם זהו טוב או רע.

והנה מבואר בדברי האר"י ז"ל (שער
הגלגולים) שנשמתו של שאלו היה מאלו
הנשמות שלא נפגמו בחטא אדם הראשון, [וביאר
בזה מאמרם בן שנה במלכו, שלא טעם טעם
חטא, היינו בטעימת אדם הראשון מעץ הדעת].
ולכן הפסיד שאלו את מלכותו בחטא אחת, כיון
שנשמתו היתה כה גבוהה ונקיה. מה שאין כן
דוד שנשמתו באה מעמקי הקליפות מבנות לוט,
ודוד תיקן וזיכך את עצמו, על כן אפילו נכשל
בשני דברים, מחלו לו כשעשה תשובה ע"כ. ולפי
זה בני אדם החוטאים המתחכמים על דברי
ה', יש עליהם מליצה, הן בעון חוללתי וצחטא
יחמנני אמי (תהלים נא-ז), שהם נפגמו במדה זו
עוד מחטא אדם הראשון, אבל שאלו שנשמתו
לא נפגם, היה עליו תביעה עמומה יותר למה
התחכם על דברי ה'.

ומבואר במדרש (שמו"ר מ-ג) עד שהאדם
הראשון מוטל גולם, הראה לו הקב"ה
כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו, יש שהוא
תלוי בראשו של אדם, ויש תלוי בשערו, ויש
שהוא תלוי במנחו, ויש בעיניו וכו' ע"ש. וכתב

אסתר צפשטומה אין צה דצרי חכמה כל כן כשאר כתבי קודש, אלא סיפורי דברים של מאורעות הזמן ההוא. ואם ירפו אותה לספרי הקודש, אז יהיה מקום להאחז צה גם הגשמות הנמוכות ביותר הרחוקים מן הקדושה, ויהיה לתועלת להגשמות שצדיקצתא דמשיחא, שיהיה להם שייכות להקדושה. ועל כן ציקשה כתבוני לדורות, שיזרפו גם אותה להכתובים שיהיה לתועלת להגשמות הנמוכות בדורות העתידים. [ושוב מנצתי כעין זה בצפסה"ק מאור ושמש].

(עין שמן ראש לפורים ח"א דף ער).

ולבן עשה שאל עזירה לשמה, להשאיר את אגג, ובחמלתו על אגג נולד אויב, שיומשך מזה נס פורים, ויהיה עילוי לכל הגשמות הנחשלות שיוכלו להיות מקושר לתורה. וזה שאמרו וירצ בנחל, על עסקי נחל, ומה נפש אחת אמרה תורה הצא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ע"ש. ואין הכוונה שחס על נפשות העמלקים שזוותה תורה תמחה זכר עמלק, אלא על הנפשות ישראל שלא ימצאו חיות להיות דבוקים באותיות התורה.

והנה כתיבת מגילת אסתר דרשו חז"ל (מגילה ז.ו.) מקרא מפורש בתורה, דאיתא שם, שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות, שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים (משלי כג-ב), שלישים ולא רבעים [בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק, בצפר ואלה שמות (יז)], ובמשנה תורה (כה), ובספר שמואל (א עו), וזה שאמר שלמה דבצר ששילשמו אי אתה רשאי לרבעו], עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה (שמות יז-ד) כתב זאת זכרון בצפר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה [דכל מה שכתוב

בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר צבאות ה' ח"א פרק יג) דהגשמות שלא נפגמו בחטא אדם הראשון היו תלויים בקנה של אדם הראשון, שהקנה אינו נהנה מן האכילה ע"ש. ואם כן שאל המלך שלא טעם 'טעם' חטא, היה גם כן תלוי בקנה, האצר היחידי באדם הראשון שלא נפגם, ואם כן החטא של שאל לא צא כתוצאה מחטא אדם הראשון, ולכן פגע בו מדת הדין תיכף. וזהו שאמרו שאל 'צחת', נשמתו חלוצה מהאצר האחד של אדם הראשון שלא נפגם בחטאו, ולכן עלתה לו, שנפרע עליה צביטול מלכותו.

*

והנה שאל אמר לשמואל הקימותי את דבר ה', וידוע מה שפירש הרה"ק מרוזין זי"ע, דעל ידי שהשאיר את אגג בחיים נולד המן, ומה נסתבז נס פורים, שמא הצת הנס קיבלו עליהם את התורה מאהבה (שבת פח.). ועל כן רימו לו באמרו הקימותי את דבר ה', היינו מה שקיימו מה שקיבלו כבר (סס) ע"כ.

ויש להוסיף, כי חשיבות ימי הפורים הם מאד נעלים, ומחזקים את בני ישראל בגלותם מדי שנה בשנה. וציארנו במקום אחר בארוכה על מה שציקשה אסתר כתבוני לדורות (מגילה ז.ו.), כי חוץ מקדושת תורה שכתב, ישנם עוד כ"ד ספרי קודש של נביאים וכתובים וחמש מגילות, אשר גם הם נכתבים בכתב אשורית על הספר וצדיו (מגילה ח:), ויש בהם קדושת התורה. ויש מקום לומר דאף אותן הגשמות אשר אין להם אחיזה באותיות התורה, מכל מקום יש להם על כל פנים שורש וקישור בדברי הנביאים בקדושת אותיות של כ"ד ספרי קודש. - ומגילת

הגמרא אלו יתבאר דבר הכתוב, שאמרה אסתר שבקשתה שתכתב לדורות, 'ונכתב בספר', נרמזת בפסוק כתב זאת זכרון 'בספר', ששם נרמז ענין זה שמגילת אסתר יכתב בין הכתובים.

ואם כן דברי ה' שאמר כתב זאת זכרון בספר, נרמז כתיבת מגילת אסתר, שעל זה נאמר הלא כתבתי לך שלישים בתורה וביאים וכתובים. ואם אגג היה נהרג, לא היה נולד המן, והיה נחמר מכתובים מגילת אסתר. ועל כן אמר לשמואל 'הקימותי את דבר ה', מה שאמר כתב זאת זכרון בספר, שבמה שהשארתי את אגג נתקיים דבר ה'.

בתורה קורא כתב אחד], זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה ע"כ. וכתב המהרש"א מהירושלמי, דלפי זה פירוש הכתוב, הלא כתבתי לך שלישים, נדרש כאומר שמלחמת עמלק מוזכרת בשלשת חלקי כתבי הקודש, תורה וביאים וכתובים ע"כ. ואם כן מתיבת 'בספר' נלמד לכתוב מגלת אסתר לדורות.

וענין זה נרמז במגילת אסתר, בפסוק (אסתר ט-לג) ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר, וברש"י שאסתר ביקשה מאת חכמי הדור לקבוע ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים, וזהו ונכתב בספר. ולפי דברי

במעודה שלישית פרשת ויקרא תשע"ז לפ"ק

אלא במדת הנדיבות שהיא אמנעית בין הכילות והפיזור ע"ש.

ובן מצואר ברמב"ם (ה' דעות א-ד) לוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד, ומשער אותן, ומכוון אותן בדרך האמנעית, כדי שיהא שלם, כיצד, לא יהיה בעל חימה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני וכו'. לא יקפון ידו ביותר ולא יפזר כל ממונו וכו'. לא יהא מהולל ושומק ולא עזב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות וכו'. וכל אדם שדעותיו כולן דעות בינוניות ממונעות נקרא חכם ע"כ.

ועל פי זה כתבו המפרשים (עיין בייטב לב, ואך פרי תבואה, בפרשתנו) לזכר סיום הכתוב קרבן ראשית תקריבו אותם לה', דמצואר

בי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', קרבן ראשית תקריבו אותם לה', ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח (ב-יא). וזודאי שטובא גנוז בטעם המזבח, אמנם יש בזה גם מוסר השכל לעבודת בני האדם. ובספר עיר מקלט (מגוה קיט) כתוב בשם הריקאנמי טעם לשבת, שהוא להורות שעל האדם ללכת בדרך הממונע בכל המדות, ולא לאחוז באחד מהקצוות. והיות ששאור ודבש מרמזים על שני הקצוות הקיצוניים, כי הדבש הוא היפוך השאור מן הקצה אל הקצה, לכן אמרה תורה כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' ע"כ. ושורש הדברים היא במשנה (אבות ב-א) רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, ופירש הרע"ב שלא יהיה קמטן ביותר ולא פזרן ביותר,

דאפילו זימי יהושע בן נון לא אחמר כווייהו, ודרשו כל אותיות הא"ב על עבודת האדם לקונו. ואמרו על אות נו"ן, נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט [אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא] וכו'. ז"י כפופה וז"י פשוטה, זדיק כפוף זדיק פשוט. ופריך היינו נאמן כפוף ונאמן פשוט, ומשני הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו, מכאן שניתנה התורה בזמנו ראש [בראת וענוה יתירה] ע"כ. והיינו שבא ללמד כי ענוה אינה כשאר המדות שיש ללכת בה בשביל הזהב במדה האמצעית, אלא הוסיף לך כפיפה על כפיפתו, לרמוז שמאד מאד יהא שפל רות.

ברמב"ם (שם 3-3) שנתחלת דרכו של אדם, כשרואה בעצמו מדה רעה, צריך ללכת מהיפך להיפך עד קצה האחרון. ומי שהוא צעל חימה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקלל לא ירגיש כלל וכו', ואם היה גבה לב, ינהיג עצמו בציון הרבה וישב למטה מן הכל וכו', עד שיעקר גובה הלב ממנו, ויחזור לדרך האמצעית שהיא הדרך הטובה ע"כ. והו' 'קרצן ראשית', נתחלת דרכו של אדם, 'תקריבו אותם לה', להתקרב אל ה' באופן של הליכה עד קצה האחרון, אבל 'אל המזבח' מי שכבר זבח יצרו, אז הקצוות 'לא יעלו לריח ניחוח לה', כי אם מדה ציונית ע"כ.

*

והיינו כי אות נו"ן הוא כפוף, אבל אות ז"י נכתב כאות נ' אלא שכפוף עוד יותר לשמאלו, ועל כתפו הימנית יש אות יו"ד, והוא לרמוז שהוא נכנע עבור כל יהודי, וכל אחד חשוב יותר ממנו, עד שמכניע עצמו תחתיו. ויש לומר דלכן קורא ה' את עמו ישראל בתואר 'נאן', וכמו שנאמר (יחזקאל לד-לא) ואתן לאני נאן מרעיתי וגו' נאום ה'. כי אמרו חז"ל (חולין פטו.) לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם, כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז-ז), אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני (בראשית יח-טו) ואנכי עפר ואפר וכו' ע"ש. והיינו כי בחירת ה' בישראל יותר מכל העמים, היא בשביל מדת הענוה שיש בנו, אשר אנו למדים זאת מאותיות נ' וז', להיות נאמן כפוף ולהוסיף עוד כפיפה על כפיפתו, ולכן קורא אותנו בתואר 'נאן' נוטריקון אותיות נ' וז' ז"י.

ויש להוסיף עוד, דמבואר ברמב"ם (שם 3-2) ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בציוניות, אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו (במדבר יב-2) עניו מאד, ולא נאמר עניו בלבד. ולפיכך נ"ו חכמים (אבות ד-7) מאד מאד הוא שפל רוח. ועוד אמרו (סוטה ד:) שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר (דברים ח-יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך. ועוד אמרו (שם ה.) בשמתא מאן דאית ציה גסות הרוח ואפילו מקצתה ע"כ. ואם כן במדת הגיאות יש להשתמש במדה הקיצונית עד קצה האחרון.

ונראה לרמוז זאת בכתוב (ויקרא יח-ה) ושמתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם, וחי בהם, אני ה'. דאיתא בגמרא (שבת קד.) דאתו דרדקי לצי מדרשא ואמרו מילי

כח להוכיחם] ע"כ. ולכן סיים הכתוב, כי הגם שבמדת הגבוהות יש להשתמש בקילומיות עד קצה האחרון, זהו רק בסתם בני אדם, אבל 'למוצח' רומז על הצדיק והחכם שזוהו את יצרו, ומעורר הרצים לזכות יצרו. 'לא יעלו לריח ניחוח', כי הם צריכין להתלבש בגאוה דקדושה, כדי שיהיו דבריהם מתקבלים בתוכחה לבני אדם.

*

וי"ש לומר עוד, כי יתכן שיחשוב האדם כמה טוב היה אם לא היה בורא ה' אותו צי"ר הרע, ומומר עכור הרודף אחר תאות הגוף, כי אז היה עובד ה' יומם ולילה בלי שום טירדות. אבל האמת היא כי לולא זאת אין לה' צורך בחיותו כלל, כי עבודה כזו יש לה' בשמים ממעל מרצבי רצבות מלאכים שעושים באימה וציראה רצון קונם, וזהו עיקר תכלית ציריאתו, שיהא לו יצר ומניעות, ועם כל זה יתגבר על יצרו ולהחלישו, ולהיות עבד נאמן לה'.

והנה אמרו חז"ל (סנהדרין לז:): אמר רב יהודה אמר רב בשעה שציקש הקב"ה לצרואת את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו (בראשית א-כו), אמרו לפניו רצונו של עולם מה מעשיו, אמר להם כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רצש"ע מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו (תהלים ה-ה), הושיט אלצעו הקטנה ציניהם ושרפם וכו' ע"ש. ופירש אא"ז בעל הקול אריה זצ"ל, שמלאכי השרת שאלו מהו מעשי האדם, יש לך מלאכים ושרפים העושים באימה וציראה רצון קונם, מהו התועלת והמעליותא בציריאת גס אדם מחומר גס למטה בארץ. ואמר להם ה' 'כך וכך' מעשיו, שיש לו בחירה לעשות טוב או

והנה באותיות התורה יש כ"צ אותיות, ואות נד"י היא האות ה"י שבמורה [והוא לרמוז על גודל מעלתן של נדיקים שגם במיתתן הן קרויין חיים (ברכות יח:)], ובאות זה הורה לנו גודל חיוב מדת הענוה שיש להוסיף כפיפה על כפיפתו. ועל כן אמר הכתוב, שגם כאשר תזכו לקיים 'ושמרתם את חקותי ואת משפטי', מכל מקום לא יעלה בלזכס רוח גבוהה, אלא 'וחי בהם', לזכור תמיד על האות ה"י, שחן מנו"ן כפופה יש גם נד"י כפופה, להוסיף כפיפה על כפיפתו.

והנה אמרו במדרש (ויק"ר ז-ג) שקרבן עולה בא לכפר על הרהור הלז ע"ש. ונכלל בזה גם החטא של תועבת ה' כל גבה לב. והיא הקרבן שנמנה לראשונה בפרשת הקרבנות, כי רוב בני אדם נכשלים בזה. ולכן הגם שהרחיקה תורה שאור ודבש, שלא ללכת אחר הקצוות, אבל 'קרבן ראשית', בנוגע למדת הגאוה שעל זה בא הקרבן הראשונה בתורה, 'תקריבו אותם לה', כי במדה זו יש ללכת עד קצה האחרון, מאד מאד הוא שפל רוח.

אמנם מבואר בגמרא (סוטה ה.) תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמיניית [משקל קטן הוא והיינו עוכלא, כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה, שלא יהיו קלי הראש מסתוללין בו, ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם]. אמר רב הונא צריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא [גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם, ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת]. אמר רבא בשמתא דאית ציה [גסות הרוח], ובשמתא דלית ציה [גסות פורתא, לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו

רע, ויכול לעשות כך או כך ע"כ (הוצא באבן שלמה פ' בראשית אות א).

ומצינו בחקידים הראשונים שעשו פעולות לעורר את יצרם, כדי שיוכלו להתגבר עליהם, וכמו שאמרו (עבודה זרה יז.) רבי חנינא ורבי יונתן הוו אזלי בצורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פלי [פתוח] אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פלי אפיתחא דבי זנות. אמר ליה חד לחצריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה [נשחט יצרא], אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר צידם והרגוהו כדאמרינן (סנהדרין סד.), כלומר ניזיל בהוא שבילא ולא ניזיל אפיתחא דבי זנות שלא ישלוט בנו יצר הרע], אמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דבי זנות ונכפייה ליצריך ונקבל אגרא ע"כ.

וזהו הענין שאמרו חז"ל (שבת פח.) ויתייצבו בתחתית ההר (שמות יט-יז), מלמד שכפה הקצ"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. והקשו בתוספות שם, הלא כבר הקדימו נעשה לנשמע ע"ש. ותירצו (עיין ישמח משה פ' יתרו ד"ה עוד ציבור, בת עין פ' נצבים) כי אמרו חז"ל (קידושין לה.) דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה ע"ש. ורצה ה' שיהיו ישראל מצווין ועושין. והטעם לזה איתא בתוספות שם, לפי שדואג ומנטער יותר פן יעבור, ממי שאינו מצווה, שיש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח ע"כ. והיינו כי זהו חשיבות קיום מצות התורה כאשר יש ניגוד היצר.

ואמר הכתוב (ויקרא כ-כו) ואצדיל אתכם מן העמים להיות לי, וברש"י רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קלה

בצער חזיר, אי אפשר ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשר, ומה אעשה ואצי שבשמים גזר עלי, תלמוד לומר ואצדיל אתכם מן העמים להיות לי, שמהא הצדליתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים (תו"כ כ-קמח) ע"כ.

ובפרי העין (פ' בראשית אות ח) כתוב לפרש צוה, מה שמספר דוד בשבח של ה'תמימי דרך ההולכים בצורת ה' (תהלים קיט-א), ואמר כי 'אף לא פעלו עולה', הגם כי היו מזהרין מן עשיית עוולה, בכל זה 'צדרכיו' של העוולה 'הלכו', כענין ניזיל בצורחא דזנות ע"ש.

והנה ה'שאר' רומזת על היצר הרע, כמאמרם (ברכות יז.) מי מעבד, שאור שבעיסה, וה'דבש' רומזת על תאות חומר הגוף שרודפת לתענוגי ומתיקות הגופניים. ו'כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', שאי אפשר לעבוד בהם את ה'. אבל 'קרבן ראשית תקריבו אותם לה', בראשיתו קודם שצא לקיים מצוות ה', אז יש לעורר את יצרו ותאוות גופו, לומר אפשר בצער חזיר וכו', כדי לכוף אחר כך יצרו יותר, ולעבוד את ה' בניגוד לחומר הגוף, וצוה יוכל להעלות יצרו וחומרם לעבודת קונו.

*

והיוצא לנו מזה, שיש להחשיב העמל שהאדם מתייגע במצות ה', כי לפוס צערא אגרא. וזה נוגע להכנת ימי חג הפסח, שכמעט אין עוד מצוה שצא להאדם בכל כך עמל ויגיעה עד שמצער החמץ מצימו ולסדר שוב צימו לחג הפסח. וכמה שזועות של יגיעת פרנסתו הוא מצוה לזרוך מצוה זו. וכמו שפירש המגיד מדרבנא ז"ל (אהל יעקב פ' נצבים ד"ה כי המצוה)

ולשמחת חתן וכלה יש להוסיף צוה, מה שאמר הכתוב (מהלים קכג-ג) אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך, הנה כי כן יצורך גבר ירא ה'. כי שאיפת כל ירא ה' להעמיד דורות נאמנים לה' ולתורתו, והברכה היותר גדולה אללם היא שצניהם יהיו עוד יותר טובים צמורה ועבודה מהם. והנה לנו רואים בפרשה זו, שכל דבש (ממיקת פרי) לא תקטירו ממנו אשה לה', והיינו שאין להביא מנחה לה' מענבים וזיתים. וגם כאשר מביא מהם קרבן ראשית, ציכורים, אל המזבח לא יעלו. אך לעומת זה היין היוצא מהגפן היו מנסכים על המזבח בכל קרבן, וכמו כן השמן היוצא מהזית היו מקטירים בכל מנחה, הרי שצניהם של הגפן והזית חשובים יותר מאציהם. ובמשך חבמה (בפרשתנו) כתוב לפרש צוה הכתוב (הושע ט-ו) כענבים צמדבר מנחתי ישראל, שהיה צניהם טובים ונעלים מהם, כמו הענבים דאין ראויין לאישים, והיוצא מהם מנסכים על גבי מזבח ע"ש.

וזהו שאמר אשתך 'כגפן פוריה', שחזכה לצנים חשובים כמו הפרי היוצא מהגפן, שהיין עדיף יותר מהגפן עצמה, ובניך יהיו כשתילי 'זיתים', סביב לשלחנך, שהשמן היוצא מהם חשובים יותר מהזית, 'הנה כי כן יצורך גבר ירא ה', זהו הברכה המתאימה שגבר ירא ה' שואף להתברך בו, שחזכה להעמיד דורות ישרים ומצורכים, ולא עוד אלא שיהיו גם יותר חשובים ממנו, ובכל אדם מתקנא חוץ מצנו (סנהדרין קה:).

בהפטורת פרשתנו, ולא אותי קראת יעקב כי יגעת צי ישראל (ישעיה מג-כג), כי עוצד ה' אמיתי, העושה את כל מעשיו לשם שמים, אינו יודע יגיעה וליאות מה הן. כי עול התורה והמלוות דומה צעיניו ככתר של זהב משובץ בפנינים הנתון על ראשו של מלך, אשר על אף היותו כבד ומעיק הריהו בכל זאת חביב ויקר. ואילו זה שאינו עושה כל מעשיו לשם שמים, כי אם מתוך כוונות נדדיות או מתוך רגילות, מעיק עליו העול בכבדות יתירה והוא נלאה ומתייגע חיש מהר. ואם יגעת צי ישראל, הרי סימן הוא זה כי 'לא אותי קראת יעקב'.

וביאר שם הדבר על פי משל. שני סוחרים הביאו פעם את סחורתם בעגלה. האחד, סוחר בתכשיטים, הביא ארגו קטן מלא אצנים טובות ומרגליות. השני, הסוחר בצרול, הביא ארגו גדול מלא צרול. בשעת פריקת הסחורות מעל העגלה החליף הסבל בטעות את שני הארגוים, והביא לסוחר התכשיטים את הארגו הגדול ולסוחר הצרול את הארגו הקטן. לאחר מכן נכנס הסבל אל סוחר התכשיטים, כשהוא שופע זיעה, ותבע תשלום גדול בעד נשיאת ארגו כבד כל כך. זקף הסוחר את עיניו צתימהו, ארגו כבד אומר אתה, אם כך אין זו הסחורה שלי. סחורתי איננה כבדה ואיננה מעייפת כל עיקר. כיוצא צוה אומר הנביא, מכיון 'ולא אותי קראת יעקב' לפיכך יגעת צי ישראל, שכן אילו אותי קראת לא היית צא כלל לידי יגיעה ועייפות ע"כ.

בשבת פרשת ויקרא (החודש) תשע"ח לפ"ק

הקריבו ז"צ ימים, וכל ימי הקרבן היה יום טוב שלו. וערב פסח וימי הפסח ואסרו חג, אם כן ילא רוב החודש בקדושה, לפיכך עושין כולו קודש ע"כ. ויש להבין דבשלמא יום חנוכה המשכן, שפיר מוזן שנקבע ליום טוב לכל ישראל, אבל מהו הענין לקבוע עוד י"א ימים מפני הקרבת קרבנותיהם זימים אלו. ולא עוד אלא שחסר טעם על יום י"ג שאין בו שום מאורע, ואם כן לא ילא רוב החודש בקדושה, כי יש הפסק ציום י"ג.

*

וּבַרְשׁוֹת דהנה הבן שואל (בהגדה של פסח) מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה (פסחים קנז). ופירש האברבנאל כי לכאורה הקרבן פסח היא קרבן תודה על הנס, שפסח על צחי אבותינו צמנרים, ובקרבן תודה יש ד' מיני לחם, ג' מיני מצה וא' חמץ, וכמו שנאמר (ויקרא ז-יב) אם על תודה יקריבו, והקריב על זבח התודה חלות מצות וגו', על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו. וזהו ששאל הבן, שכל הלילות אנו אוכלין קרבן תודה חמץ ומצה, לחמי חמץ ולחמי מצה, והלילה הזה שפסח גם כן קרבן תודה, אין בו חמץ ע"כ.

וּבַרְשׁוֹת חתם סופר (לשנת הגדול רמז). כתוב עלה, דלכאורה לא נמצא תירוץ על קושיא זו בהגדה. ונראה דזה מתיישב צמה שאנו אומרים, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא ילא ממנרים, שנאמר (שמות יג-ח) והגדת לצנך ציום ההוא לאמור,

קרינו היום בשלשה ספרי תורה, פרשת ויקרא שהיא פרשה של כל הקרבנות. ושזב צפרשת קרבן מוסף ראש חודש. ושזב צפרשת החודש, פרשת הקרבן פסח. ושזב קרינו גם פרשת חנוכה הנשיאים, הקרבנות שהקריבו הנשיאים בחנוכה המזבח. ונראה לבאר בזה ענין שיש לו קשר לכל הפרשיות הללו.

הנה פרשת הקרבנות מסיימת צפרשת לו, ואמר הכתוב (ו-לו) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וגו', ציום לוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' צמדצר סיני. ובררשות חתם סופר (לנט. וצנדמ"ח דרוש יח לשנת הגדול) הקשה, מאי שנא דפרטו 'צמדצר סיני', הלא לוותה הקרבנות עיקרה צבית עולמים ולא צמדצר סיני דוקא. ולחד דיעה (חגיגה ו:) לא הקריבו קרבנות צמדצר כי אם מילואים וחנוכה הנשיאים המפורשים צקרא ע"ש. – וגם להבין מהו ענינו של קרבנות מוספין שמוסיפין צומני קודש, צשצמות וראשי חדשים ורגלים. ולא עוד אלא שצשלש רגלים היה חיוב נוסף על כל אחד מישראל להביא קרבן ראיה צצואו לעזרה, ולא יראה את פני ה' ריקם (דברים טז-טז).

גם מה שהקריבו הנשיאים קרבנותיהם, יש להבין מהו ענינו. וצרש"י (צמדצר ז-י) כי לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה ע"ש. וגם להבין מה שאמר ה' למשה, נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם (ו-יא). למה לא יקריבו כולם ציום ראשון שחינכו את המשכן, אלא כל אחד ציום אחר. – ומצואר בשלחן ערוך (או"ח סימן תכט-צ) דאין נופלין על פניהם צכל חודש ניסן, מפני ש"צ נשיאים

אלה צמילה וטבילה והרצאת דמים. ופריך אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים. אמר רב אחא בר יעקב דכתיב (צמדזר טו-יד) וכי יגור אהכס גר וגו' לדורותיכם [אף על גב דליכא מקדש] ע"כ. ויליף לה ממתן תורה שהיה טבילה ומילה והרצאת דם, דכתיב (שמות כד-ה) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות, ויזבחו שלמים לה' פרים ע"כ. וכנראה שהקריבו אז כל אחד מישראל קרבן, והיו אז ששים רבוא קרבנות. ועוד יותר מזה, שהרי גם פחות מכן עשרים ויותר מכן ששים נכנסו לזבית, וגם הם הוצרכו לקרבן. ויתכן שגם קטנים הוצרכו לקרבן כמו שנתחייבו צמילה וטבילה. [ויש לעיין בקטני קטנים איך נכנסו לזבית אז].

הרי אנו רואים מזה שכל מי שנכנס מהתיעוב אל קדושה צריך להביא קרבן, ועל כן כשיצאו מטומאת מצרים להתחנך להיות מעתה עבדי ה', כוה להם ה' להקריב קרבן פסח, וזה מתחדש בכל שנה ושנה, על כן אנו מקריבין פסח לה'.

*

והנה הכהן גדול הקריב בכל יום מנחת חציתין, וכמו שנאמר (ויקרא ו-יג) זה קרבן אהרן וזבנו אשר יקריבו לה' ציום המשח אותו, עשירית האיפה סולת מנחה תמיד, מחציתה בצקר ומחציתה בערב. ופירש האמרי אמת זצ"ל (ליקושי יהודה פ' טז), כי הכהן הדיוט חייב היה להביא מנחה רק ציום החינוך, שבו התחיל עוסק בעבודה. ואילו הכהן הגדול חייב היה להביא מנחה מדי יום ציומו. כי לגבי בעל מדרגה גדול הרי כל יום ויום הוא צחינת התחלה והתחדשות בעבודה. היום איננו כלל מה שהיה אתמול, אלא

בעבור זה עשה ה' לי צלחתי ממצרים (שם קמז:). והכוונה שכל שנה יתקדש יותר ויותר, עד שיראה כאלו קדושתו שעד עכשיו היא צחינת מצרים, נגד קדושתו שיתעלה ויתקדש מכאן ולהלן. ואין זה קרבן תודה על הנס שעבר, אלא קרבן שלמי מילואים על ההכנסה מזרות ותיעוב אל הקדושה. וצמילואים משנה שלימה שנינו (מנחות עת). שהיה זה כמנחת שבח ואלו חמץ, ומיושב שאלת הבן ע"כ.

וביאור דבריו, כי הנה צוותה תורה אחר שנשלם בנין המשכן, שאהרן וזבנו יביאו קרבן, פר החטאת ואת שני האילים ואת סל המנחות (ויקרא ט-ז). שזהו קרבן מילואים שעל ידם יתחנכו לעבודת הכהונה. וכן היה מלואו זו גם לדורות, והכהן מקריב עשירית האיפה מנחה ציום שמתחנך לעבודה (שם ו-יג). ובקרבן זה ליכא חמץ אלא מלוא. וצעת יציאת מצרים הוציאנו ה' משם להיות עבדי ה', וכמו שנאמר (שם כה-נה) כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ע"כ. על כן כוה לנו להקריב קרבן חינוך לעבודתו, וזהו הקרבן פסח שהיא קרבן מילואים. אך אכתי תקשה שזה מתאים לשנה הראשונה בצאתם ממצרים להכנס תחת עבודת כנפי השכינה, אבל מהו ענינו של פסח כל שנה. ועל זה בא התשובה, 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', על כן בכל שנה מוטל עלינו בחג הפסח להביא קרבן מילואים להכנס לעבודתו.

ויש בזה עוד יותר, דמצינו בגוי שצא להתגיייר ליכנס תחת כנפי השכינה, שאמרו (כריתות ט). מה אצותיכם לא נכנסו לזבית אלא צמילה וטבילה והרצאת דם, אף הם לא יכנסו לזבית

ובטח, והיא 'מנוחה שלימה שאתה רוצה זה', מנוחת הגוף עם מנוחת הנפש יחד. כי מי שרק גופו שובת ממלאכה, זהו רק חצי מנוחה, כי נפשו סוער ואינו מיושב ממנו. אבל קדושת השבת משרה על האדם גם מנוחת הנפש.

ועל דרך זה היא ציטר שאת צמועדי קודש, שהתרוממות האדם מתעלה עוד יותר, ואז מרגיש כי עדיין לא יצא ידי חובתו, ומחדש עבודתו, על דרך בכל יום ויום יהיה צעייך כחדשים, ועל כן מקריבין קרבן מוסף בשבתות וראשי חדשים ומועדי קודש, שזהו קרבן מלואים, קרבן על החינוך שהוא נכנס כעת לעבודת ה' בעבודה חדשה, שלא השיג עדיין עד עתה. וכמו כן צבוא לראות את פני ה' במקום אשר יבחר, כניסתו לקדושת הבית הביאה עליו התעוררות חדשה, ועל זה הוא מקריב קרבן ראיה, שהיא צחינת קרבן מלואים לכניסתו לעבודת קונו.

*

ובראה דעל דרך זה היה גם קרבנות הנשיאים צחוכת המשכן, דמבואר בספר הבוונות **מהאר"י** ז"ל (הוצא במגן אברהם סימן סח) כי י"ב שערים יש צממים נגד י"ב שצטים, וכל שצט ושצט עולה תפלתו דרך שער אחד מיוחד לו, והוא קוד י"ב שערים הנזכר בסוף יחזקאל, ולכן המנהגים שנהגו צרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו ע"כ. ובחתם סופר (פי שופטים ע.) כתוב, דכן היא גם צהורדת ההשפעה ושכל העיוני צחלקי התורה, יש לכל שצט שער וצינורו להורדת שפעו. ובגלל כן רצה ה' שיהיה סנהדרי השצט מחוכו ולא משצט אחר, דאם כן יצא משפט מעוקל ח"ו ע"ש. והנה צהיות כי ההשפעה מלמעלה למטה צא דרך מקדש

אדם חדש הוא. וממילא היה כל יום של כהן גדול צחינת יום חינוך, ציום המשח אותו ע"כ.

וזוהו הענין שהקריבו צשבתות השנה וצמועדי קודש קרבן מוסף, כי הזמני קודש הם ימים של התעלות האדם בעבודת קונו. – אנו אומרים (צחפלת שבת קודש) המנחיל מנוחה לעמו ישראל צקדושתו ציום שבת קודש. ויש להבין הלשון 'המנחיל', כי מנוחת שבת ממלאכה היא ציווי מאת ה' על האדם שיצבות, ולמה קרא אותה שה' הוא מנחיל המנוחה, הוא רק מנוחה על המנוחה. אך הענין הוא, כי חוץ מהשציתה ציום שבת, נאמר צה, ויצרך חלקים את יום השציעי ויקדש אותו (צראשית צ-ג), שצרכו ה' והשרה צה קדושה יתירה יותר משאר הימים. וזה מציא התעלות להאדם להכיר חיובו לקונו, שיש צעלים להצירה, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וכל מה שיש לו הוא מידו המלאה והרצצה, ומוטל עליו לעבדו ציטר שאת ויתר עו. והוא צא לידי ההשגה שהוא מושגת תמיד מן השמים. וכל מה דעציד לטב עציד, כי ה' הוא מקור הטוב והחסד. וכאשר האדם שובת צשבת 'מנוחת הגוף', הוא נוחל מן השמים גם 'מנוחת הנפש', שנעשה שצט רצון מכל המאורעות שעוברות עליו, כי הכל היא לטובה.

וזוהו שאומרים 'המנחיל מנוחה לעמו ישראל', שכאשר חסר להאדם מנוחת הנפש והרצצת הדעת צמשך ימי השצוע, כאשר צא שבת זמן התעלות, ה' מנחיל לו מנוחת הנפש. וזה צא להאדם 'צקדושתו', צמה שקידש ה' את יום השבת משאר הימים. וזהו שאומרים (צחפלת מנחה) כי השבת היא לא רק מנוחת הגוף מן העבודה, אלא גם 'מנוחת שלום ושלווה והשקט

ולבן כל הי"ג ימים של ניסן נחשב לנו לחג, כי בכל יום ויום נתחנך המשכן צמעלה חדשה, שנפתח עוד שער חדש למעלה, ובאופן שציוס י"ג נשלמו פתיחת כל השערים למעלה, ולכן אין נופלים צהם על פניהם.

ולפי מה שנתבאר שבהתעלות אדם בעבודת קונו, ועבודתו של עתה חדשה היא בעיניו, יש לו להציא קרבן מילואים למלא את ידו לחינוכו החדש. יש לומר דכן היא גם בחנוכת הנשיאים, שבהקמת המשכן ירדה השראת השכינה למטה, וכל יום ויום שהנשיאים פתחו את שער שבטם למעלה להוריד השפע להשבט במשכן ה', בחורה ובתפלה, נמעלה כל השבט למדריגה רמה, והציאו את קרבנות חנוכת המוצא, לקרבן מילואים עבור שבטם על חינוך עבודתם החדשה שנכנסו צה עתה.

*

ועל דרך זה יש לומר, שכן הוא גם בכל קרבן שהאדם מציאו לכפר על חטאו, עולה על הרהור הלצ, וחטאת ואשם על החטא צמעשה. הרי צשעת החטא נעשה פגם צאדם, וניתק אז מדציקותו לעבודתו יתצרך שמו שהיה עליו מתחלה. על כן כאשר צא לשוץ על החטא, צקצלה על להצא לעצוד את קונו מהיום ולהלחה, היה כלול צקרבנו גם נקודה של מילואים, שעומד להחמיל עצודה חדשה ליוצרו.

וזחו כוונת הכמוצ, 'זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם', שהתורה של אלו הקרבנות לא צאים רק לכפר על החטא, אלא יש צה גם תכלית של 'יום צוותו להקריב את קרבניהם לה' צמדבר סיני, קאי על קרבנות

ה', על כן הציא נשיא כל שבט קרבן, לפתוח צזה השפעת חלונו צרקיע שירד שפעו למטה. וצכל יום נפתח עוד שער צמשכן שמכוון לרקיע למעלה, עד שאחר י"צ יום נגמר החינוך של המשכן שמוכל לירד השפע להכלל ישראל, ונשלט אז ועשו לי מקדש ושכנתי צתוכס (שמות כה-מ), צתוך כל אחד ואחד מישראל.

ואם כן הקצנת קרבנות הנשיאים אינו רק קרבן חינוך לחנוכת המשכן שהיה ציום ראש חודש, אלא צכל יום ויום נתחנך עוד שער חדש צמשכן להיות מכוון נגד השער למעלה של אותו שבט. ועל כן צוה ה', 'נשיא אחד ליום יקריצו את קרבנכם', כי לא רצה ה' לערבצ שמתה צשמתה, חינוך של שבט אחד לשערו, עם חינוך שבט השני לשערו.

והנה חוץ מהי"צ שערים יש עוד שער אחד, והוא השער הכולל שמייוחד לכל אחד מישראל, וכמו שכתוב צספה"ק מגיד דבריו ליעקב (אות קלג) וזה לשונו, אמנם זאת כבר נודע שאמרו חז"ל (מדות ב-ו) י"ג השתחויות היו צמקדש נגד י"ג שערים, ונרמזו ציחוקאל. והנה הי"צ שערים הם שער לכל שבט וכו'. והשער הי"ג למי שאינו זוכר שבטו ואינו יודע צאיזה שער יצוא לחצר המלך, לזה מכוון השער הי"ג. וכתב שם כי תפלת ספרד שתיקן האריז"ל עולה צכל אחד מי"צ שערים, וצזמן הזה שאין ידועים השצטים, כל אחד יאחו צדרכו של האר"י השוה לכל נפש ע"כ. וכן הוא גם בעבודת הקודש להחיד"א (קשר גדול סימן יצ אות ט) ע"ש. וצמשכן נפתח השער הזה ציום י"ג ניסן, אחר שהשלימו כל השצטים את קרבנם, המשך אהרן צעבודתו ציום י"ג, את שער הכולל שהיא שער הי"ג.

כל קרבן שיקריבו, שיש בהם גם סרך קרבן מילואים, שמלבד שהיא כפרה על העברה, היא גם מילואים על עצדתו החדשה מעתה ולהלאה.

חנוכת הנשיאים שהקריבו במדבר סיני, שזוהי ה' על משה לקבלם מהנשיאים, שהיה זוהי קרבן מילואים עבור כל שבטם, על דרך זה היא תורת

בסעודה שלישית פרשת ויקרא (זכור) תשפ"ב לפ"ק

והנה רש"י פירש, שבזילכס הוא נדבר עמי, שרק בזכותם הוא דובר עם משה, וכאשר ישראל מנוודים לא נתייחד הדיבור עם משה. ולכאורה אין זה דברי כבושין אלא דברי פיוס וניחומין על גודל מעלתם. ונראה על פי מה שפירש באלשיך הכתוב (ויקרא י"ט-י"ז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, כי בשעה שאומרים תוכחה לחצירו, אין לומר לו בדרך זלזול לכנוהו רשע ומפחותי הערך על מה שעשה, כי לא יתקבלו אצלו הדברים, אלא צריך שיראה לו שמחשיבו לאדם כשר, ולפי רוס ערכו לא מתאים שיעשה כדבר הזה. והוא הוכח תוכיח את עמיתך, תאמר לו שהוא עמיתך, אתה חשוב כמוני, ולא תשא עליו חטא, לכנותו לחוטא ופושע, ואז יעשו הדברים רשם. והוא הכוונה (משלי ט-ח) אל תוכח לך פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך, כאשר אתה מוכיח אדם אל תקרא אותו בתואר לך, פן ישנאך בשמעו זאת, אלא הוכח לחכם, אתה חכם ונבון ומלומד, ולאיש כמותך לא מתאים מה שאתה עושה ע"כ.

והנה כאן היה פעם הראשון שאמר ה' למשה לא ואמור להם דברי כבושין, ולימד אותו איך צריכין לומר תוכחה, מתחלה יש להראות הערכתו הגדולה צעניך, ואחר כך תעורר אותו ותוכיחו. ומחלת דברי הכבושין

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור, דבר אל בני ישראל וגו' (א-ה). וברש"י פירש, דלכאורה תיבת 'לאמור' מיותר, דהא אמר דבר אל בני ישראל, ועל כרחק שנכטוה זוהי לומר להם עוד אמירה, לא ואמור להם דברי כבושין, שבזילכס הוא נדבר עמי ע"כ. ויש להבין היכן נרמזו בכתובים דברי כבושין הללו.

ונראה דהנה במתן תורה כתיב שאמרו ישראל למשה, אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו וגו', קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואת תדבר אלינו וגו' (דברים ה-ב). וברש"י התשתם את כחי כנקצה וכו', וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני ע"כ. ובזיל דיבור זה לא קיבלו ישראל את התורה מפיו של הקב"ה אלא על ידי משה. ולולא זה היה ה' קורא את כל ישראל לאהל מועד להשמיע להם תורתו, ולא היה קול לו, קול אליו, משה שמע וכל ישראל לא שמעו (רש"י שם), אלא כולם היו שומעים קול ה'. והוא הדברי כבושין שאמר להם משה, 'שבזילכס הוא נדבר עמי', שבזיל שאמרתם קרב אתה ושמע, ה' נדבר עמי ולא עמכם. ואם כן התחלת הכתוב ויקרא אל משה וידבר ה' אליו, אלו הם הדברים הכבושים שתאמר לבני ישראל.

על פי מה דקיימא לן בשלחן ערוך (ח"מ שלט-ז) האומר לשלוחו שכור לי פועלים ושכרן, ואמר להם שכרם על צעל הבית, אין שום אחד מהן עובר על צל תלין ע"ש. וכיון שבני ישראל קיבלו את התורה מה' על ידי שליח, משה רבינו, על כן אין חיוב שכר ציומו. והנה ידוע כי 'תורה' מנין תרי"א 'צוה לנו משה' ושמים מפי הגבורה שמענוס (מכות נג:). אם כן על התרי"א מצות שכרן על ידי שליח וליכא צל תלין, אצל על השמים מפי הגבורה איכא צל תלין ומגיע שכר צעולם הזה, והם יסוד אמונה. וזה שאמרו אין ישראל זונים אלא בזכות האמונה. וצוה פירש בחוות יאיר, טובים השנים מן האחד (קהלת ד-ט), כלומר השני מצות ששמענו מפי האחד צ"ה, כי יש שכר טוב צעמלם, מיד צעולם הזה עכ"ל. ושם יבואר דהיינו דכתיב (חזקוק ד-ז) צדיק באמונתו יחיה ע"כ.

וְלִפִּי זה נראה דמשה רבינו שקיבל כל התורה כולה מפיו של הקב"ה, צלי שליח, שפיר מגיע לו שכר מצוה גם צהאי עלמא, דאלו שפיר איכא צל תלין. ומעתה מובן שפיר הא דירידת המן היתה רק בזכותו של משה. כי הן אמת דזכותו של כלל ישראל יתירה מזכותו של משה שהוא יחיד, מכל מקום אין הם יכולין להמשיך להמטיר להם לחם מן השמים, דשכר מצוה צהאי עלמא ליכא. ורק משה שקיבל כל התורה מפי ה', ומגיע לו שכר מצותיו צהאי עלמא, הוא יכול להשפיע בזכותו מן לכל בית ישראל.

וְבִזְהָרָה נראה לבאר מה שמצינו במתן תורה, אחרי שבני ישראל לא רצו להמשיך לשמוע מפי ה', רק על ידי משה, אמר ה' למשה היטיבו כל אשר דברו (דברים ה-כה). כי

צריכין להיות ראו גדול מעלתכם 'בשבילכם הוא נדבר עמי', חשיבות מעלתכם גדול צעיני ה' יותר ממעלתי, שהרי רק בשבילכם הוא נדבר עמי, ואחר הקדמה זו יוכל להמשיך להם בדברי כבושין.

*

אֲךְ לכאורה יש להבין, דאם זכותן של ישראל צאמת גדולה יותר מזכותו של משה, אם כן כשישראל היו צמדצר והוצרכו ללחם, והמטיר ה' להם לחם מן השמים, ואמרו חז"ל (תענית ט). דירידת המן היתה בזכות משה ע"ש. הלא זכותן של ישראל גדולה יותר ממשה, בשבילכם הוא נדבר עמו, ולמה לא הגיע להם מתנת המן בזכות הכלל ישראל עממן.

וְנִרְאָה דאיתא בגמרא (קידושין לט:): רבי יעקב אמר שכר מצוה צהאי עלמא ליכא, דבציבוד אב ואם כתיב (דברים ה-טז) למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב (שם כג-ז) למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לצירה והבא לי גוזלות, ועלה לצירה ושלח את האם ונטל את הצנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה, והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך ע"כ.

וּבְרָתוֹב בישמח משה (ריש פ' מטות) צסס המפרשים (עיין ערבי נחל פ' ואחזקן דרוש ט), דלכאורה הא השי"ת שומר תורתו כדאיתא צירושלמי (ראש השנה א-ג) ושמרו את משמרתי (ויקרא כג-ט), אמר הקב"ה אני שומר מצותיה של תורה, והרי כתיב ציומו תתן שכרו (דברים כד-טו), ולא תלין פעולת שכיר (ויקרא יג-ג). והתירוץ לזה

אכל דבר שהוא מציץ בחוש, יש כמה אנשים שמוכנים לקבול ולמות עבור אידילוג'ג שלהם. על כן בחרו ישראל לשמוע כל דברי התורה הזאת רק מפי משה רבינו, ולא מפי הקב"ה בעצמו, ואז יש חשיבות לקיום מצותיו יתברך שמו.

ולבן משה רבינו ששמע כל מצות ה' מפי של הקב"ה, הרי זה נחקק בדמו ובשרו, עד כי אין מניחות אללו לעבור על דברי ה', ומוכן היה למסור תמיד הכל עבור מצות ה', ולא היה נחשב בעיניו כל עבדותו, שאין הוא חשוב יותר מנשים וקלי הדעת שמוסרים נפשם על אמונת ה' בלי עבודה יתירה.

ועוד גם זאת, דהנה בגמרא (קידושין טו) הוכיח רבי יעקב דעל כרחק שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מהא שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ובחזירתו נפל ומת וכו'. ופריך ודלמא לא הוה הכי [לא יארע הדבר הזה לעולם, אלא מאריכיני ימי ושוטיו], ומשני מעשה חזא. ופריך ודלמא [אותה שעה] מהרהר בעבודה זרה הוי [ולא היה לבו לשמים], ומשני אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא, אמאי לא אגין מצות עליה כי היכי דלא לייתי לידי הרהור ע"ש. ומבואר מזה דבשכר מצוה נכלל שמגין על האדם שלא יבוא גם לידי הרהור עבירה. ומעתה משה רבינו שקיבל כל התורה מפי ה', לא על ידי שליח, יש לו שכר מצוה בהאי עלמא, ואם כן יש עליו הגנה שלא יבוא לידי חטא. ועל כן שפיר היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, כי להם יש נסיונות רבות, ועם כל זה מקיימים מצות ה', מה שאין כן משה מוגן שלא בא לידי הרהור עבירה.

*

בהיות שני ישראל רוצים לקבל התורה על ידי שליח, הרי יגיע להם הפסד בזה, שאין להם שכר מצוה בהאי עלמא, דעל ידי שליח ליכא כל תלין. ואם ברבות הימים יוצרכו להשפעת טובת עולם הזה יוצרכו לקבל זאת רק בזכותו של משה, שהוא ישמע הכל מפי ה', ומגיע לו שכר בהאי עלמא. והוא שאמר לו ה', 'שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך', ואם כן קבלת התורה תהיה על ידי שליח, ויפסדו בזה טובתם בעולם הזה, ו'היטיבו כל אשר דברו', אתה תהא נריך להמשיך משלך טובתם בעולם הזה, עבור הדיבור שדיברו כעת.

*

ובזה יש להבין גודל ענותנותו של משה, שהעיד עליו הכתוב (במדבר יג-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ולכאורה איך יצויר שיחזיק עצמו שפל יותר מכל האדם, אפילו מפחותי ערך. ונראה על פי מה שציארנו (עין שמן ראש חלק ראשון השלם שמות דף קנח) בטעם שלא רצו ישראל לקבל התורה מפי ה' רק ממשה, כי הנה אנו רואים כי על אמונת ה' יש מסירת נפש גם לקלי הדעת ונשים ועמי הארץ, ומבואר בבני יששכר (סיון ה-ט) שהוא מטעם כי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס. ודבר שיוצא מפי הקב"ה עושה רושם אדיר בלב איש ישראל, כדבר העומד לנגד עיניו אשר אי אפשר לו לנטות מזה ימין ושמאל, והוא מוכן תמיד למסור נפשו עבור זה, כי מכיר שחיותו אינו חיות כלל בלי אמונה. ומעתה אם היינו שומעים את כל התורה מפי הקב"ה בעצמו, הרי אין חשיבות לעבודתנו כלל, כי עיקר חשיבות העבודה היא כשיש ניגוד ונסיון,

ונפתחו לו ע"כ. והיינו שכל השמות הללו אינם שמות אבותיו אלא מעלותיו של מרדכי (ועל דרך שקורין לתלמיד חכם 'בן תורה').

וּנְרָאָה עוד, דאיתא במדרש (אסתר ו-ב) איש יהודי היה בשושן, איש, מלמד שהיה מרדכי גדורו כמשה גדורו, דכתיב ציה (במדבר יב-ג) והאיש משה עניו מאד, מה משה עמד צפרן דכתיב (תהלים קו-כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד צפרן וגו', אף מרדכי כן, דכתיב (אסתר י-ג) דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, מה משה לימד תורה לישראל, דכתיב (דברים ד-ה) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים, אף מרדכי כן, דכתיב (אסתר ט-ל) דברי שלום ואמת, וכתיב (משלי כג-כג) אמת קנה ואל תמכור ע"כ (ועיין במגלה עמוקות ואתחנן אופן מד).

וּבִיעֲרוֹת דבש (מ"א דרוש א) כתוב, וזה לשונו המקובלים אמרו, כי מרדכי גלגול וניצוץ משה, והמן איש מצרי שנהרג ממנו, ולכך בקש לנקום נקמתו, ואסתר ניצוץ צתיה צת פרעה, ולכך לקחה מרדכי לו לבת ע"ש. ובחומת אגך (אסתר ז-ה) כתוב, אי"ש יהודי"י היה בשושן, בגימטריא מש"ה (עס הסולל) ע"ש.

וּבַעֲרָה כיון שמרדכי הוא גלגול משה, אם כן נשמתו שמע כל התורה כולה מפיו ה', לא על ידי שליח, ושכרו משתלמת צהאי עלמא, ועל כן זכותו מיוחדת שיוכל להשפיע טובות עולם הזה לישראל, דוגמת משה שירד המן בזכותו. ולכן בתחלת סיפור הנס וישועתן של ישראל, הקדים הכתוב לספר צמעלת מרדכי שהוא משה גדורו, אי"ש יהודי היה בשושן, שהיה דוגמת משה שקרוי איש.

וּנְחֻזּוֹר לעניינינו, שאמר משה לישראל צצילכם הוא נדבר עמי, דהנה צצצוע העעל"ט צצרו צצרוכה (עיין שמן ראש חלק שנים עשר שמות דף שפצ), צמה שצמה לא היה לו חלק צצצות המשכן לצמות צית להשראת השכינה, כי משה רבינו שצזה לקבל התורה מפי ה', היה העשרת הדצרות כתוצים על ידיו, ואורייתא וקוצ"ה חד, והיה השכינה שורה עליו, על דרך היכל ה' המה, ולא הוצרך למשכן שמהא השכינה שורה צתחתונים, כי הוא עצמו היה משכן ע"ש.

אֵךְ לפי זה כאשר הוצרך ה' לדבר עם משה, למה קרא אותו לאהל מועד ליחד אליו הדיבור, הלא הוא עצמו גם כן משכן, ויש עליו השראת השכינה, ויוכל לדבר עמו בכל מקום שצמה נמצא. ועל כרחק שצכות הכלל ישראל עדיפא מינייה, והשראת השכינה צהמשכן יתירה צמעלתה מההשראת השכינה שיש על משה עצמו. ואם כן ממה שנאמר 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד', צזה יש דיבור לישראל 'לאמור', צצצילכם הוא נדבר עמי, צמה שאני נקרא לאהל מועד, ולא צזה הדיבור אליו צצהלו, זאת אומרת גדול מעלתכם אשר צצצילכם הוא נדבר עמי.

*

וּנְשַׁלַּב הדברים לימי הפורים הצעל"ט, איש יהודי היה צשושן הצירה ושמו מרדכי, כן יאיר כן שמעי כן קיש איש ימיני (אסתר ז-ה). וצגמרא (מגילה יב:) מאי קאמר, אי ליחוסא קאתי ליחסיה ואזיל עד בנימין. אלא מאי שנא הני, תנא כולן על שמו נקראו, כן יאיר, כן שהאיר עיניהם של ישראל צתפלתו. כן שמעי, כן ששמע אל-תפלתו. כן קיש, שהקיש על שערי רחמים

עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונם]. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש [מאהבת הגם שנעשה להם], דכתיב (אסתר ט-טו) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר ע"כ. ואם כן ימי הפורים הם זמן קבלת התורה מאהבה.

והנה תורה נמשלה לשלשה משקין, מים יין וחלב (תענית ז). ובמדרש (שהש"ר א-ב ג) כי טובים דודין מיין (שיר א-ג), נמשלו דברי תורה ליין, מה יין משמח את הלב כמו שנאמר (תהלים קד-טו) ויין ישמח ללב אנוש, כך דברי תורה משמחין את הלב שנאמר (שם יט-ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב ע"כ. ואמרו עוד (שם ז-ד א') הביאני אל בית היין (שם ז-ד), הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין, זה הר סיני ע"כ. ואם כן התורה שאדם מקבל על עצמו באהבה ובשמחה, נמשלה ליין. ולכן לרמוז דהדר קבלוהו בימי אחשורוש מאהבה, חייבו חז"ל לבסומי בפוריא ציין עד אין שיעור, להורות על קבלת התורה בפורים מתוך אהבה ושמחה.

ובהיות כי לרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי (תהלים נ-טו), ויש לקיים תחלה סוד מרע ואחר כך ועשה טוב (שם לד-טו). ויירו לכס ניר ואל תזרעו אל קוצים (ירמיה ד-ג), ועיין בתוספות (פסחים קז: ד"ה יירו). על כן יש להקדים זכירת מחיית עמלק קודם בוא ימי הפורים, כידוע מספרים הקדושים שזוה נרמו למחמת חלק העמלק וקליפתו המונח בתוכו של אדם, ואחר כך יוכל לקבל התורה מאהבה בבוא ימי השמחה של פורים.

ואמר שוב 'צן' יאיר, לידוע מדברי האר"י ז"ל (ספר הגלגולים פרק ו) דגלגול האדם נקרא בתואר 'צן', וזהו כוונתם (ברכות ז). לדיק וטוב לו לדיק צן לדיק, היינו שגם בגלגולו הראשון היה לדיק. והנה בלידת משה כתיב ותרא אותו כי טוב (שמות ז-ג), וברש"י כשנולד נתמלא הצית כולו אורה (סוטה יב). ע"ש. ואם כן מרדכי ניוץ משה הוא צ"ן יאיר, גלגול משה, שנתמלא בלידתו הצית אורה, ושזו קרן עור פניו, ופני משה כפני חמה (בבא בתרא עה). ומשה שמע כל התורה כולה מפי הקב"ה, והוא צ"ן שמע"י, ועל כן באה ישועתן של ישראל על ידו, כי למרדכי משתלם שכר מותו גם בעולם הזה.

*

והנה אנו קורין פרשת זכירת עמלק תמיד קודם ימי הפורים, כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה, דכתיב (אסתר ט-כח) והימים האלה נזכרים ונעשים, נזכרים היינו קריאת פרשת זכור, ונעשים היינו מחיית עמלק, מנזות פורים (מגילה ז). והענין הוא, כי בפורים יש חיוב מיוחדת בשחיית יין, כמאמרם (שם ז): חייב אינש לבסומי בפוריא [להשתכר ציין] עד דלא ידע צין ארור המן לצרוך מרדכי, ונראה בטעמו, דאיתא בגמרא (שבת פח.) ויתיצבו בתחתית ההר [תחת ההר ממש] [שמות יט-יז], מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית [קובץ שמטילין בה שכו], ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא [שאם יזמינס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם

פרשת צו

בסעודה שלישית פרשת צו תשע"ו לפ"ק

יש להצין, דמשמע שהיה קשה לו יתור הלשון 'אל תאכלו ואל תשתו', ואם כן צמה יתורץ שצמו על שאכלו ושתו בסעודתו של אחשורוש, הרי אם היתה אומרת סתם שיצומו, היינו גם כן מציינים שלא יאכלו ולא ישתו, ויהיה תיקון על מה שאכלו בסעודתו של אחשורוש.

אך הכוונה הוא, כי תכלית הצום היא התשובה, ואם חסר התשובה אין שום תועלת בצעום, וכמו שאמר הנביא (ישעיה נח-ה) הכזה יהיה צום אצחרהו, יום ענות אדם נפשו, הלכוף כאגמון ראשו וגו', הלל זה צום אצחרהו, פתח חרצובות רשע, התר אגודות מוטה וגו'. והנה למה נתחייבו ישראל באותו הדור כליה, משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יג.). ואם לא מכירים גדול החטא, ומקבלים על עצמם שלא יוסיפו לעשות כן עוד, אין חשיבות להצום, ולא תחצטל הגזירה. וזהו שאמרה, וצומו עלי שלשת ימים, אבל זה צריכה להיות יחד בקבלה שי'אל תאכלו ואל תשתו' עוד, לקבל על עצמם שמהיום והלאה לא ישתתפו בסעודות גויים לאכול ולשתות ביחד.

*

אך יש עוד כוונה צמה שאמר 'הוא העולה', כי לפעמים אדם כי יקריב 'מכס' קרבן לה' (א-ב), שהקצ"ה נוטל את הצדיק לקרבן כפרה, וכמו שדרשו תו"ל (מועד קטן כח.) שמימת צדיקים מכפרת, ולמה נקמכה מיתת מרים

זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח (ו-ג). ולכאורה יש צוה כפל לשון, דמיצות 'הוא העולה' נראה כמיותר. ובספר הדרש והעיון כתב לצאר, לידוע מה שכתוב ברמב"ן (פ' ויקרא) כי כל עיקרו של קרבן הוא, שיראה החוטא כיצד שוחטים את הקרבן, זורקים את דמו ושורפים את אבריו, ויחשוב בלבו שבאמת היה הוא בגופו ראוי לכל זה, אלא הקצ"ה צרוב חסדו וטובו מקבל את גוף הבהמה תחת גופו, וזה מעורר את האדם להרהורי תשובה וחרטה על מעשיו הרעים. וזהו שאמר לו את אהרן ואת בניו, לאמור, שיאמרו לכל אדם מישראל המביא קרבן, זאת תורת העולה, עיקר התורה והלקח שיש ללמוד מן הקרבן הוא זה ש'הוא העולה', שהוא, המקריב גופו, יהיה העולה, שישים אל לבו לחשוב ולהתבונן, כי כל העבודות שנעשו בצדקה מן הראוי היה לעשותן צו. ואש המזבח תוקד צו, ובעצם צריכה אש המזבח ליקוד צו, בגופו של המקריב, אלא חמל השי"ת על האדם והוא מקבל צדקה תחתיו. אם יצין זאת האדם וישפר את מעשיו, אזי יהיה קרבנו לרצון לפני השי"ת ע"כ.

ועל דרך זה יתבאר מה שמצינו באסתר, שאמרה למרדכי לך כנוס את כל היהודים וגו', וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' (ד-טו). וצילקוט (סימן תרנו) הקשו, וכי יש אדם צם ואוכל, אלא אתם צמים על שאכלתם ושתייתם מסעודתו של אחשורוש ע"כ. ולכאורה

במדרש (צ"ר ק-ו) נתעוררו מאי טעמא נשתתה בין אגרות דלהשמיד ולהרוג, וצין אגרות הטובות, שזעים יום, דאלו נכתבו צי"ג ניסן ואלו צכ"ג סיון. ותירלו נגד שזעים יום שסיפדו מזרים את יעקב אבינו ע"ש. וכתוב בדרשות חתם סופר (לו' אדר קפ"א): לבאר, כי זהו שנהרג אז דניאל, לא רצו מרדכי ואסתר לשלוח מיד אגרת הבשורה לשמות, כי ראוי להיות אצל גדול ליהודים על סילוקו של זדיק דניאל איש חמודות. וגבול נתן לאצלמותו שזעים יום, דהרי אפילו מזרים התאבלו על זדיק שזעים יום, אם כן ראוי שישראל יתאבלו שזעים יום ע"כ. (ועיין שם שכתב עוד טעם על מה שעיבד האגרות שזעים יום דייקא ע"ש). ואם כן מצד המלך היו כותבים הבשורה תיכף, רק מרדכי ציקש לעכב שילוח האגרות, להשלים אצילות ישראל על דניאל. וזהו שאמר כתבו על היהודים כטוב 'צעניכס', עי"ן עולה שזעים, אם טוב לכס להמתין שזעים יום, תוכלו לעכב שצילות האגרות, ולהמתין עד יעברו ימים אלו של אצלמותו.

*

ונסיים עוד דבר צמילי דפוריא, שאמר הכתוב (אסתר ז-יא) וכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנסים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה. ויש להצין הלשון מרדכי 'מתהלך', דלכאורה הוא ליה למימר 'הולך'. ונראה כי מצינו צמשה רבינו, ויהי צימים ההם ויגדל משה, וינא אל אחיו וירא בצבלותם (שמות ז-יא). וכתוב בחתם סופר (ז:): נראה שהוא ספור הענין, צימים ההם אירע מעשה שעל ידי זה נתגדל משה צעיני ה', ומה הוא, כי ינא לראות ולהצטער בצבלות אחיו, והרג המזרי

לפרשת פרה אדומה (צמדזר כ-א), לומר לך מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתת זדיקים מכפרת ע"ש. וכדאיתא בגמרא (ברכות סג:): ויאמר למלאך המשחית צעם רב (שמואל ז כד-טו), אמר ליה הקצ"ה למלאך, טול לי רב שצהם שיש צו ליפרע מהם כמה חובות, באותה שעה מת אבישי צן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין ע"ש. ועל כן אמר כי לפעמים 'תורת העולה' היא, 'הוא העולה', שהאדם הצדיק נעשה העולה, אותו זדיק שהוא 'על מוקדה על המזבח כל הלילה', שמוכן תמיד להשרף על קידוש שמו יתצרך, הוא נעשה כלי כפרה כקרבן, לכפר על עונותיהם של ישראל.

ונראה כי גם צעת הגזירה של המן היתה כפרתן של ישראל צמיתת זדיק, דאיתא בגמרא (מגילה טו.) ותקרא אסתר להתך (אסתר ד-ה). אמר רב התך זה דניאל וגו', ולמה נקרא שמו התך, שכל דברי מלכות נחתין על פיו ע"כ. ויש להצין למה דייקא כאן נקרא דניאל בתואר התך. ונראה דצתוספות (צבא צהרא ד. ד"ה שכל) כתבו, דאיתא בתרגום שדניאל נהרג אז, דכתיב ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ולא כתיב התם התך, לפי שהרגו המן על שהיה משיב דברים צין אסתר למרדכי ע"ש. וכיון דמיתת זדיקים מכפרת, על כן מיתת הצדיק דניאל כיפרה על עונות בית ישראל, שיוכלו לזכות להישועה. ולכן קראוהו כעת בתואר התך, 'שכל דברי מלכות', היינו הגזירה של מלכות שמים, 'נחתין על פיו', נחתכו ונקרעו על ידו, שצמיתתו ציטל וקרע את גזר דינס.

ובענין זה נראה לבאר מה שאמר המלך, ואתם כתבו על היהודים 'כטוב צעיניכס' צסס המלך וגו' (אסתר ח-ט). דהנה

קבלה צידם רב מפי רב, דעולם הפוך היינו
שראה שמואל דהוה קא יתיב קמיה דרב יהודה
תלמידו, משום דמיחה בשמואל כנ"ל ע"ש.

*

והנה המורה הקדושה מספרת השתלשלותו
של משה, שאחר שנחגלל בצית המלך,
ויגדל משה וינא אל אחיו וירא בצבלותם וגו',
וישמע פרעה את הדבר הזה, ויצקש להרוג את
משה, ויצרח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין
וגו', ותלד בן ויקרא את שמו גרשם, כי אמר
גר הייתי בארץ נכריה (שמות ז-יא). ויש להבין
למה סיבב ה' ככה למשה שעמיד להיות רבן
של ישראל, להיות יהודי צודד, מופרש מאביו
ואמו ומשפחתו, ומכל זרע עם ישראל, ולהתגדל
יחידי, גר בארץ נכריה, עד שעברו עליו כן רוב
שנותיו, ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברים אל
פרעה (ו-י). ולא עוד אלא שבחוק הימים הללו,
היה תקופה של עשר שנים שישב בצית הכלא
בבור (תרגום יונתן ז-כא), ולמה עשה ה' ככה.

ויש לומר על פי מה שראיתי לספר, שבצעת
שהמלך נפוליון כיבש בחזרה תחת ידו
מדינת פולין, היו מסיבות שונות שערכו לכבודה
של מלכות, לדרוש ולהעלות על הנס את נחוננו
של המלך. ובאחד מהמסיבות הללו כיבדו את
הנאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל אב"ד
הוראדנא שידרוש גם כן. והתחיל צפרשמו
של יוסף הצדיק, ששמו אותו צבור של נחשים
ועקרבים, ושוב לעבד נמכר יוסף, ולא די לו
בזה, אלא שהטילו עליו עלילות שקר לבזותו
ולטול ממנו חירותו, ולהשימו בצית הסוהר.
והדבר מעורר פליאה, הלא ההשגחה עליונה
שידעה שנקבע ליוסף מלכות, למה תלו עליו

ע"כ. וכן הוא בתנא דבי אליהו (פרק ד) מפני
מה זכה משה וכו', שכל ימיו היה מתאנח ומנפה
על כבודם של ישראל, שיהיה שלום ביניהם לבין
אציהם שבשמים וכו' ע"ש. הרי לנו כי גדולתו
שזכה להיות רבן של ישראל, בא לו בזכות שינא
לראות בצבלותם של ישראל.

ובצינו כן גם בנשיאי ישראל, שאמר ה'
למשה, אספה לי שבועים איש מזקני
ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי
(במדבר יא-טו). וברש"י אותן שאתה מכיר שנתמנו
עליהם שוטרים במצרים בעבודת הפרך, והיו
מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנאמר ויכו
שוטרי בני ישראל (שמות ה-ד), עתה יתמנו
בגדולתן כדרך שננטערו בצרתן (שמו"ר ה-כ) ע"כ.

ואמרו חז"ל (מכות כג:) במעלתן של חכמי
ישראל, כמה טפשיי שאר אינשי דקיימי
קמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה,
דאילו בספר תורה כתיב (דברים כה-ג) ארבעים
יכנו, ואתו רבנן וצ'רו חלא ע"כ. ופירש הגה"ק
מאוסטראווצא זצ"ל (בית מאיר פ' כי תנא) דזהו
תכונת נפשם של הצדיקים, שהם מסירים הכאה
מישראל, ולזה זכו לגדולתן.

וידוע מאמרים (שבת נה.) דרב יהודה הוה יתיב
קמיה דשמואל, אחאי הוה אחתא קא
נוחת קמיה ולא הוה משגח ביה. אמר ליה לא
סבר ליה מר, אוטם אזנו מזעקת דל, גם הוא
יקרא ולא תענה (משלי כא-יג) וכו' ע"ש. ואמרו
חז"ל (פסחים ג.) דרב יוסף צריה דרבי יהושע
בן לוי. איחלש ואיתנגיד [גוע ופרחה רוחו], כי
הדר, אמר ליה אבזה מאי חזית, אמר ליה עולם
הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה
ע"כ. וכתבו התוספות (ב"ב י:) דאמרו הגאונים

חבילה של לעג וזיון למרר את חייו, בשחר טל ימי ילדותו.

אך היא הנותנת, צהיות שיוסף ינטרך להיות מושל על בני אדם, וצידו ימסרו בני אדם להענישם או לחוננם, להחיות או להמית, רצה ה' שיטעום טעם של עינוי ולחץ, ולהרגיש על צשרו התולדות של עיווי משפט, ועל כן כאשר יתרומם, ושצט המושל ימסרו צידו, יחקור היטב ויחזור בכל דבר ומאורע להגיע לאמיתן של הדברים, כי הוא כבר הרגיש על צשרו לטעום העינוי והצער שיוכל אדם ישר לסבול עבור עלילת שקר. וגם כאשר ינטרך הוא להעניש אדם, יצין הצער של כל יום ויום שמוסיף לו במשפטו. - וסיים שלכן ניטל מתחלה החירות שלנו במדינתנו, כאשר היינו נכבש תחת יד אחרים, כדי שיטעמו העוני והצער של הנחלצים תחת יד עריצים, ונדע איך יש לנו להתנהג עם אזרחיה הנלחצים. והאריך שוב צדצרי נועם איך היהודים הם נרדפים ונלחצים מהמושלים עליהם, ויש לקוות שאחר שכל המדינה היו נלחצים שנים רבות, ילמדו מזה איך יש להתנהג עם כל אזרחי המדינה ודפח"ח.

ונראה דזהו שאמר הכתוב, ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף וגו', ושימו עליו שרי מקים למען ענותו בצבלותם (שמות א-ח). והכוונה הוא, שכאשר קם מלך לענות בני עמו בחומר ובלבנים, ויעצידו מצרים את בני ישראל בצרך, זהו סימן שהמלך הזה לא הרגיש ולא טעם מעולם מהו עינוי ושיעבוד, ומלך זה לא ידע את יוסף, אשר קודם שיוצאין למלך מן הראוי הוא שיתייסר בעצמו מתחלה, כאשר היה ציוסף. וצהיות שההשגחה העליונה רצתה

בקישוי השיעבוד של ישראל, על כן ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, הוא לא ידע על צשרו מה שידע יוסף, ולכן וימררו את חייהם בעבודה קשה.

ובעין זה מצינו באברהם אבינו, שאמר לו ה' לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (בראשית יב-א). ופירש בו הגה"ק רבי אברהם מפאריסאוו זצ"ל (ובוהא דאברהם פי' לך), כי אברהם אבינו היה עמוד החסד, עד שמסר נפשו ציום שלישי למילתו כחוס היום, להכניס אורחים צביתו. ועל כן רצה ה' שיהיה גם הוא אורח צנסיעתו מעיר לעיר עד הארץ אשר אראך, וצה יכיר ציותר נפשו של עובר אורח, ויוכל להתמסר אליו ציתר שאת איך לקרבו ולהאריחו צביתו.

ובן היה אצל משה רבינו שנצחר מה' להיות רבן ומנהיגן של ישראל, עליו מוטל להצין מיצר נפשו של האדם המדוכא, ולהציל עשוק מיד עושקו. ואם ישר להתגדל צבית מלך, ולא יטעום צער נפש האומלל, לא יוכל להיות רועה צאן נאמן שישתדל תמיד להשקיט ולהמעטי צערם. על כן כשנתגדל סיצב ה' שינטרך לצרות מבית המלך, ולהתגורר צודד, להצין ולהרגיש על צשרו נפש הגר האומלל, כי זהו ההכנה הנצרכת לו לעתידו. ומשה השיג זאת, וקרא את שם צנו הראשון הנולד לו על סיצה זו, גרשם, 'כי אמר גר הייתי בצרך נכריה'.

ובזה גם שתפקידו לעמיד הוא להיות מלך על ישראל צעת שיחטאו לפני ה'. וצראותו כל ימיו דרכי הגויים, יכיר הנסיונות הרצים שיש להאדם שישר עומד חי צצדקו לפני ה'. וישכיל שגם צעת שפלותם המה צרום המעלות

דרשת בשלום נפש אחת, חייך שסופך לדרוש בשלום אומה שלימה, הדא הוא דכתיב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (י-ג) ע"כ. - וכמו שצימים ההם נתגדל משה צמה שהלך לראות בסבלן של ישראל, כן נתעלה גם מרדכי הדויק צמה שהלך לדרוש שלום אסתא. ואם כן צהילוך זה של מרדכי, נעשה גם הוא צענמותו הולך ממדריגה למדריגה, ומרדכי 'מתהלך', באמצעות לכתו לראות את שלום אסתא, נעשה גם הוא להולך, עד שנתעלה צהליכתו להיות משנה למלך, ודובר שלום לכל זרעו.

ויש להוסיף עוד, כי מה שיצא משה לראות בסבלן של ישראל היה צמסירת נפש, שהרג מצרי שהכה ישראל, והוצרך לצרות מאת פרעה להיות נודד כל ימיו חוץ מצית המלך שלא היה חסר לו כלום, ולהפרד מאבותיו ומאחיו אהרן, לישב צדד, ואף על פי כן לא הביט על נוחיותו, ונכנס צעוצי הקורה למעט סבלן של ישראל. - וכמו כן מרדכי הלך צמסירת נפש לחצר צית המלך לטובת אסתא, הגם שידע שיצטרך להפגש עם המן ולא יכרע ולא ישתחוה לו, ויתמלא צזה המן חימה, ויש צזה סכנת נפשו, כאשר היה כן צסופו, ואף על פי כן לא הביט על זה מאומה, ומסר נפשו לטובתן של ישראל, נפש אחת צצית המלך. וזהו ומרדכי מת-הלך, שהלך צכוונה, שהגם שיתכן שזה יהא קשור עם סכנת מיתה, אף על פי כן הלך.

נגד ירדתם של הגוים וטומאתם. וצזה יוכל להתקומם ולהמליך תמיד לפני ה' על חשיבותם של הכלל ישראל.

ובן מצינו אחריו צדוד המלך, שהיה נרדף מימי ילדותו מאציו ומאחיו, ושוב מאת שאול המלך, וגם לאחריו מאצשלוס בנו. וכל זה הביאו לידי מדריגתו שיהיה מלך ישר והגון ולהתנהג צחמלה עם צני דורו גם עם אויציו. - וזהו שהתפלל דוד המלך על בנו שלמה, ואמר (תהלים עב-ה) לשלמה, אלקים משפטיך למלך תן, וצדקתך לצן מלך וגו', ישפוט עניי עם ויושיע לצני אציון, וידכא עושק וגו'. והיינו כי דוד המלך עצמו, הרי נתגדל צעניות וצעוני, וזהו משפט אללו לעמוד לימין אציון, ומשפטיך למלך תן. אבל הצן מלך הרי נתגדל צשפע ועושר, ומעולם לא טעם דיכוי הנפש של עני, ואין זה מטבעו לעמוד לפחותים, על כן ציקש צדקה מה', וצדקתך לצן מלך, שגם הוא ישפוט עניי עם ויושיע לצני אציון וידכא עושק.

*

ובזה נחזור לעניינינו, כי מרדכי הלך צכל יום ויום לדרוש את שלום אסתא ומה יעשה צה, שנה אחר שנה צכל יום ויום, משנת שלש למלכותו עד שחיס עשרה למלכותו, לא הסיח דעת גם יום אחד משלוס נפש מישראל (ילקוט מעם לועזי צ-יא). ואמרו צמדרש רבה (אסתא ו-ח) אמר רבי צרכיה, אמר הקצ"ה אתה

במעודה שלישית פרשת צו תשע"ט לפ"ק

למרדכי לדעת מה זה ועל מה זה, ויגד לו
מרדכי את כל אשר קרהו, ואת פרשת הכסף
אשר אמר המן לשקול וגו', ואת פתשגן כתב
הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו וגו'
(אסתר ד-ז). ולכאורה יש להבין מהו פשר הלשון
את כל אשר 'קרהו', לשון יחיד, הלא קרה מקרה
זה לכלל האומה כולה.

ובספר חובש של חסד (על מגילת אסתר, להגאון
רבי זלמן סורוצקין ז"ל) כתוב, דהנה
מטבע האדם, כאשר צאה פורענות לעולם,
למרות שגם הוא צתוך הכלל וצתוך הצרה, צכל
זאת אינו תולה את הקולר בעצמו לאמר הצל
אשם אני, אלא תולה את האשמה צהכלל, ואינו
מעלה על דעתו כי גם הוא נתבע לשוץ ולהטיץ
את דרכו. לא כן מרדכי הצדיק, הוא ראה את
עצמו אחראי ואשם צצרה הצאה על ישראל, והוא
הגורם לה, והכלל גרר אחריו ומתייסר צשצילו.
וזהו שהעיד הכתוב עליו, ויגד לו מרדכי את כל
אשר 'קרהו'.

ובתב שוב, וצלמדי צימי מלחמת העולם
הראשונה צישיצת רבינו בעל החפץ
חיים צצוק"ל, שמעתי שיחה מוסרית מפי
הגה"צ רבי אליעזר זאב לופט צצ"ל,
וצתוך דצריו ציאר את הכתוב (משלי כו-כז) אם
תכתוש את האויל צמכתש צתוך הריפות צעלי,
לא תקור מעליו אולמו [אם תשים את האויל
צמכתש, צתוך החטים הנכתשים, ועמהם תכתוש
אותו ציד המכתש, עם כל זה לא תקור ממנו
אולמו, כי לא יעוצה. מצודות דוד]. ודקדק
חיזה תועלת יש צתיאור 'אופן' הכתישה שהיא
'צתוך הריפות'. ומה היה חסר אילו אמר 'אם

זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם
וגו' (ו-ז). צגמרא (מנחות קי.) אמר ריש
לקיש כל העוסק צתורה כאילו הקריב עולה
מנחה חטאת ואשם. רצא אמר כל העוסק צתורה
אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם [התלמוד
תורה מכפר על עונותינו] ע"כ.

וייש לומר עוד, דאיתא צגמרא (מועד קטן כח.)
למה נסמכה מיתת מרים (צמדצר כ-א)
לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה פרה אדומה
מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת ע"כ. ומצינו
כיוצא צה צגמרא (צרכות סג:) ויאמר למלאך
המשחית צעם רב (שמואל צ כד-טו), אמר ליה
הקצ"ה למלאך, טול לי רב שצהם שיש צו ליפרע
מהם כמה חובות [שיש צמיתתו כדי לכפר על
כמה עונות], צאותה שעה מת אצישי צן צרויה,
ששקול כרובה של סנהדרין ע"כ. ואם כן מיתת
חכמי ישראל מכפרת גם כן כמו קרבן. ופירש
אא"ז ז"ל צספרו ולאשר אמר (פי' אחרי דף
קיד) מה שנאמר ציום הכיפורים, והיתה זאת לכס
לחקת עולם לכפר על צני ישראל מכל חטאתם
'אחת צשנה' (ויקרא טז-לד). והיינו כי יום מיתת
צדיקים הוא יום כיפורים לכפר על כל ישראל.
והתורה מעוררת אותנו, שנוהר צמעשינו שלא
יהא לנו יום כיפורים רק אחת צשנה ולא יותר.
וזהו שנרמז צהכתוב, 'זאת התורה', חכמי ישראל
שהם דצוקים צהתורה, הם מכפרים על ישראל
כמו 'עולה מנחה וחטאת ואשם'.

*

ונראה לשלצ הדברים לימי הפורים שעצרו
עלינו לטובה, ששלחה אסתר את התן

הריפות. ובהכרח אין דרך צעדו כי אם לכתשו לצדו, אז ידע כי את מי כותשין, אם לא אותו. וזהו אם תכתוש את האויל במכתש צתוך הריפות צעלי, לא תפעול אללו מאומה, ולא תסור מעליו אולמו עכ"ד.

ולבאר הדברים, אין ראה מרדכי את עצמו בעצוי הקורה, שהוא הגורם להגזירה, הלא ידע שלא השתחוה לאלם, ולא נהנה מסעודתו של אותו רשע, שעבור זה נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה. ונראה דזהו על דרך שאמרו (קידושין מ:): לפי שהעולם נידון אחר רובו, והיחיד נידון אחר רובו, [יראה אדם עצמו כאילו כל העולם שקול, כמחצה לדיקים וחסידים ומחצה לרשעים, וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה], עשה מצוה אחת [נמצאו זכותיו מכריעין ונמצאו לדיק, ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן לדיקים], אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עזירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר (קהלת ט-יח) וחוטא אחד יאצד טובה הרבה, בשביל חטא יחידי שעשה זה אצד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ע"כ.

ולפי זה יתכן שגם עזירה קלה שעשה האדם, הגם שעונשו גם כן קל, מכל מקום יתכן שהיה אז העולם חציו זכאי וחציו חייב, והעזירה קלה זו הכריע כל העולם לחובה, והוא צמעשיו גרם כעת עונש הנוגע לכל העולם כולו. ומרדכי הצדיק צדקתו חשד עצמו שיתכן שהוא הוא הגורם לכל הגזירה. וזהו ויגד לו מרדכי את כל אשר 'קרהו' דייקא, וילבש שק ואפר, כי בתשובתו על החטא הקל שצידו, יכריע את כל העולם לזכות.

תכתוש את האויל במכתש' מבלי לציין שזה 'צתוך הריפות'. והסבירה, שאם היו נותנים את האויל במכתש ריק והיו מכין אותו 'צעלי' לצדו, היה מתצונן ויודע כי המכות מכוונות רק אליו, והיה נותן אל לבו לסור מאולתו ומדרכו הרעה. אבל בהמצאו 'צתוך הריפות' הוא תולה הקלקלה ב'ריפות', ונדמה לו כי כל הכתישה והרכיכות נועדו 'לריפות', ואילו הוא חס וישר. ולכן לא תסור אולמו ממנו למרות המכות, מכיון שהוא מוכה ביחד עם ה'ריפות'. וגישה זו נכונה כל כך בכל המאורעות הקורות אותנו בכל הזמנים, והדברים יורדים ונוקצים חדרי לב ע"כ.

וראיתי להעיר, כי צרעיון זה קדמו המגיד מדובנא ז"ל בספרו אהל יעקב (פרשת קדושים) על הכתוב (ויקרא יט-יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. כי הנה התוכחה, עם היותה מצוה גדולה 'הוכח תוכיח את עמיתך', עם כל זה יש צה תנאי גם כן, כאומרו ז"ל (ערכין טו:), יכול אפילו משתנים פניו, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. ואם כן דעת חכמינו ז"ל שצריך להגיד התוכחה אל הכלל, וזה יעמוד בין השומעים, ויבין כי אליו כוון המוכיח, ויגיע אליו התועלת בלא ציון, באין מכלים דבר.

אמנם כל זה הוא באם ישכיל ויבין אשר כוונת כל המוסר מפי המוכיח היתה רק צעדו, אז ודאי ישמע ויתן אל לבו, אכן אם יעמוד בין עדת השומעים המוסר, ויאמר אל לבו מי יודע אל מי כוון המוכיח, אולי על פלוני אלמוני, אז הוא דומה ממש כאילו תכתוש אותו 'צתוך הריפות', כי כאשר תכתוש אותו יחד עם הריפות, יאמר, אין כוונת הכותש עלי, רק על

כי זהריגת מרדכי יתכפרו עונות כל ישראל, כי הגידו לו את עם מרדכי, שהכלל ישראל הם קומה שלימה, וזהסתלקות הנדיק שהוא ראשם, מתכפרים גם עונותם, ואם כן יאבד ממשלתו עליהם, ולכן 'ויבקש המן להרוג את כל היהודים', הוא לא יפגע במרדכי תחלה, אלא בכלם יחד ביום אחד, וממילא לא תהא מימת נדיקים כפרתו. וה' הפר ענתו, ופור המן נהפך לפורנו.

*

ותבתוב אסתר המלכה וגו' את כל תוקף

(אסתר ט-כט). ברש"י תוקפו של נס של אחשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר (מגילה יט.). הנה תיבת 'ותכתוב' נמסרה בתי"ו רבתי. וכתבו המפרשים (עיין ילקוט מעם לועז אסתר ט-כט בשם ספר בחירת אברהם) כי אמרו חז"ל (יומא כט.) שמגילת אסתר הוא הספר האחרון שניתן לכתוב בין כתבי הקודש, לפיכך בסוף המגילה נכתב תי"ו רבתי, לומר כשם שהתי"ו היא האות האחרונה בצלף ביי"ת, כך כתיבת מגילה זו היא האחרונה שכתבי הקודש ע"כ.

ויש לומר עוד, דהנה צירושלמי (מגילה א-ה) איתא, דמגילת אסתר נמסרה למשה צניי ע"כ. וביאר ביישבוח משה (פ' תרומה אות ה) דלא נמסר רק למשה לצדו, אלא הוא מסרה ליהושע, וכן כל ראש דור מסר זה צדך סוד לראש הדור שלאחריו עד מרדכי. והיינו דקאמר קרא (שמות יז-י) ושים באזני יהושע, שילחוש לו באזניו דרך סוד נסתר מהמון. וזהו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה (אסתר ד-א), כי לו היה נמסר כל ענין הגזירה וגם ההלכה, כי מגילת אסתר היתה צדו, ולא היה ירא מגזירת

אך גם צפשוטו החשיב עצמו להגורם של הגזירה, כי הוא העלה חמת המן, כי מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו, וימלא המן חימה. ואמר הכתוב (שם ג-ו) ויצו צעיניו לשלוח יד במרדכי לצדו, כי הגידו לו את עם מרדכי, ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וגו'. על כן שפיר הגיד מרדכי להתך את כל אשר 'קרהו', כי הוא הוא הגורם למאורע זו, שמבקש המן להשמיד כל היהודים.

*

והנה מה שנתן טעם על ויצו צעיניו לשלוח יד במרדכי לצדו 'כי הגידו לו את עם מרדכי'. פירש בשפת אמת (פורים תרנ"ג) שהגידו להמן כי העם הזה הוא עם שיס כחכו להוליא מתוכו הרבה 'מרדכי', ואם כן מה תועלת תבוא לו כשישלח יד במרדכי אחד, הרי מיד ינמח תחתיו מרדכי אחר, ועד שלא שקעה שמשו של נדיק אחד זורח שמשו של נדיק אחר ע"כ.

ויש לומר עוד, כי הנה כבר ביארנו לעיל דמימת נדיקים מכפרת על עון בית ישראל. וביאורו הוא, כי הכלל ישראל הם קומה שלימה, וחכמי ישראל הם ראשי ועיני העדה, והכלל ישראל יחד הם כוללים שאר האצרים, ויש מארי דידן ויש מארי דרגלין וכו'. ולכן במימת הנדיק, זהסתלקות הראש מהגוף, הרי זה כליון של כל הדור, ועול רב שבהם, וזהו יפרעו הרבה חובות. והנה כל כחו של אחשורוש והמן על ישראל, הם רק כל זמן שיש חטא בישראל, אבל כשמתכפרים עונותיהם, אין אומה ולשון שולטת בהם. ולכן 'ויצו צעיניו לשלוח יד במרדכי לצדו',

המן, ולא הרעיש רק כדי שיעשו ישראל תשובה ע"ש.

פי צירופים ניתנו ליודעי חן, מה שאין מודיעים אלא לחכם ומצין מדעתו.

והיא פליאה ענומה לומר שמרדכי ידע הכל מתחלה, כל המאורעות שיעברו עליו, ומקטינים לנו כזה לדקתו שלא קם ולא זע מהמן, ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, כי גזרה קטילה היה כבר המן לפניו. ובאמת תקשה לפי זה על כל סדר ספרי הנביאים, שבדואי נמסרו למשה, ואם מסר הדברים ליחידי סגולה, אם כן ידעו דוד ושלמה או גדולי דורם כל מאורעותיהם קודם שנתהוו, אמתהה.

ועתה מחורן דברי הגמרא הג"ל, כי כוונת רבי שמעון איך אפשר להיות ספר תורה חסר אפילו אות אחת וגם שלא להיות כשקר ח"ו, לכך הוא אומר, עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכוונתו, רצה לומר שאמר משה כל תיבה ותיבה כאשר היא כתובה צדינו בגילוי המצות, אבל מכאן ואילך לא היה יכול לכתוב בגילוי וימת שם משה דמיחזי כשיקרא, וגם לא היה יכול לגמור על ידי יהושע, כי אפשר ספר תורה חסר אות אחת, לכך היה כותב בדמע, והפירוש הוא מלשון מלאכתך ודמעך, רצה לומר מדומע וערצוב אותיות, שהיה כותב מכאן ואילך על פי צירופי תיבות והם שמותיו של הקב"ה, ולא היה נקרא כלל וימת שם משה רק תיבות אחרות על פי סודות התורה, ולאחר מיתתו כתבם יהושע כפי שניתן לו רשות לגלות את התורה. ואם כן השתי דיעות לא פליגי, כי באמת כתבן משה ולא חסר אפילו אות אחת, רק כי ח' פסוקים אלו לא היה יכול לכתוב את הנגלה וכתב כפי הצירופים, וזהו 'בדמע', ויהושע כתבן כפי הנגלה וכדעת רבי יהודה, ושניהם מסכימים לדעה אחת כי נכתבו על ידי שניהם, על ידי משה הנסתר והסוד, ועל ידי יהושע הנגלה, כאשר היא כתובה צדינו לדור דור ע"כ.

ונראה דאיתא בגמרא (בבא בתרא טו.) שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן, דתניא (דברים לד-ה) וימת שם משה עבד ה', אפשר משה חי וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע דברי רבי יהודה, ואמרי לה רבי נתמיה. אמר לו רבי שמעון אפשר ספר תורה חסר אות אחת, וכתב (שם לא-כו) לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכוונתו, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע ע"כ. וידוע מה שפירש בזה הגר"א כי כל התורה היא שמותיו של הקב"ה, והיינו על ידי צירופים של אותיות ותיבות, ולפני בריאת העולם היתה התורה אמון אצל הקב"ה על פי צירופים וסודות נעלמים, ולא היתה נקראת כמו עתה רק על פי שמותיו של הקב"ה. ואחר שברא השי"ת את העולם ונתן את התורה לישראל, וסיבבם במצות הצריכין לעשות בגבולי מקום וזמן, כתב את התורה באר היטב איך לעשות כל המצות, וחלק כל התורה לתיבות ואותיות לגלות ולפרש את כל דברי התורה הזאת, וסודות התורה על

ובבבזו כן נאמר לענינינו, דנמסרה למשה מגילת אסתר, אבל בצירופים אחרים בסודן של הדברים שהם צרמו של עולם, והאותיות והתיבות היו מעורבבים יחד, לא לפי פשוטן של הדברים. ואחר הנס נתגלה למרדכי ואסתר איך

כריכין לזרף כל האותיות הללו, לספר בהם תוקף הנס, ולכן הגם שהיו נמסרים הדברים של מגלת אסתר למדכי, מכל מקום לא ידע מזה שום מאורע. ועל דרך זה נמסר גם כל ספרי הנביאים בדמע, מעורבצים האותיות והתיבות לפי קודם, ובכל דור ודור סידרוהו הנביאים צרות קדשם.

והנה יש עוד אות רצתי בהמגלה, חור כרפס ותכלת וגו' (א-ו), נמסרה החי"ת גם כן באות רצתי. והענין הוא, כי פרשה זו של

וימת שם משה עד גמירא, יש בה ח' פסוקים, ות"ח אותיות. וצא לרמז כי כתיבת מגילה זו, ותכתוב אסתר ומדכי וגו', היו לפניהם מכבר אותיות אלו מסיני, שנמסרו להם מתחלה בדמע, וכעת סידרוהו וכתבוהו לפי המאורע. וכתובה זו דומה להח' רצתי, השמונה פסוקים של וימת שם משה. ואותיות ת"ח הם רצתי, כי המגילה היא כעין הת"ח אותיות שיש בהשמונה פסוקים של וימת שם משה. – ותיבת 'חור' בגימטריא 'ירד', שמו של משה שקראתו מרים כן (מגילה יג.).

במעודה שלישית פרשת צו תשפ"ב לפ"ק

מירסו צמנחות לפניך [מירסו צמנחות לצוללן, ממרס לשון מגיס]. ממוכן, כלום הכינו שלחן לפניך ע"כ.

ולבאורה הרי ישראל מקיימין תרי"ג מצוות התורה, אשר אין הם עושין, ולמה המלינו רק עבור זכות עבודת הקרבנות שישראל מקריבין. אך הענין הוא, כי צימים ההם נתחייבו ישראל כליה עבור חטאם שנתמלא קאתם, ואם כן קיום מצוות ה' לא היה אצלם כראוי, אך הקרבנות הרי מכפרים על העונות, ותמיד של שחר מכפר על עבירות שבליה, ושל צין הערבים מכפר על עבירות שנעשו ביום (צמדצ"ר כא-כא), על כן המלינו מלאכי מעלה על ישראל, שיש להם זכות הקרבנות שמכפר עונותיהם, ואומות העולם אין להם זכות זו, וממילא ראויין הם לישועה.

אך אכתי צריך ציבור, הלא עובדא זו היה כשצעים שנה אחר חורבן בית מקדשנו,

פרשה זו מדברת צדיני הקרבת קרבנות לפני ה', ויש צוה קשר לימי הפורים העל"ט, שאמרו חז"ל (מגילה יב:) והקרוז אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש וגו' (אסתר א-ד), אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר [והקרוז אליו, לשון הקרבת קרבן, מלאכי השרת הזכירו לפני הקב"ה את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו, לעשות להם נקמה בושתי ותבא אסתר ותמלוך תחיתה]. כרשנא [כריס צני שנה], אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם כלום הקריבו לפניך כריס צני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך. שתר [שתי תורים], כלום הקריבו לפניך שתי תורין. אדמתא, כלום בנו לפניך מזבח אדמה. תרשיש, כלום שימשו לפניך צבגדי כהונה, דכתיב צוה (שמות כח-ט) תרשיש ושהם וישפה. מרס, כלום מירסו צדס לפניך [שמירסו את הדם, שלא יקרא שוב לא יהא ראוי לזריקה]. מרסנא, כלום

לאחר מכן, מכל מקום באותו לילה שהחיה אותו צא אגג על שפחה אחת, ומשם נולד המן. [ושורש הדברים מוצא בפרי עץ חיים להאר"ל (שער פורים) בשם רז"ל, וכבר העירו ללא מלינו זאת בהדיא בדברייהם. וכן הוא באלשיך (אסתר ב-ה)]. ולכאורה עובדא כזו שישאר מאגג זרע, היה יכול להיות גם אם צא על שפחה יום או שבוע או חודש קודם לזה, ואף אם היה שאלו הורג את אגג יתכן היה להשאר זרע ממנו, מביאת שפחה שאין לנו יודעים שנתעברה ממנו.

ובאמת יש להעיר עוד, דהנה נטוינו במצות עשה מן התורה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים (דברים כה-יט). ולמה במלחמת עמלק כתיב (שמות יז-ד) ויאמר ה' אל משה, כתוב זאת זכרון בספר ושים צלוי יהושע, כי מחה אמתה את זכר עמלק מתחת השמים, והיינו שהקב"ה ימחה את זכרו. ונראה דלכאורה אין מציאות צדינו למחות את עמלק, שלא ישאר ממנו נפש אחת, דהלל באומות הלך אחר הזכר (קידושין סו:), ואם כן עמלקי שבא על עשרה משאר אומות בנות, כולם הם עמלקים, ואיך יתכן שישראל יכירו כל העמלקים להכרית זכרם, כאשר אין לנו יודעים מי הוא אציהם.

ונראה דאיתא במשנה (תגינה ט.) מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א-טו), זה הבא על הערה והוליד ממנו ממזר [שהביא פסולין בישראל ויהא זכרון לעונו, לפיכך אין עונותיו נמתקין בתשובה], אם תאמר בגונז וגוזל, יכול הוא להחזירו ויתקן ע"כ. אמנם מצואר בחובות חלבבות (שער התשובה פרק י), דאם האדם מקבל על עצמו גדרי התשובה בכל תנאיה אשר נכתו ויכלתו מהם וכו', ואם הוליד מאסורה יכרית

ולא היה כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו, ואיך המלינו שהקרבות יכפרו עליהם. אמנם כבר אמרו (מנחות קי.) כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, דכתיב (ויקרא ו-יח) זאת תורת החטאת ע"ש. ואם כן בשעה שישראל אומרים יום יום פרשיות הקרבות, הרי נחשב כאילו הקרבנו כל הקרבות ניצור וקרבות יחיד, ויש צוה כפרת עונות גם לאחר החורבן, וחכות זה גרמה ישועתם של ישראל. וזה מוסר השכל על הזהירות אמירת פרשיות הקרבות, שבזה מתקיים ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד-ג), שתהא מרוצה לפניו כאילו הקרבנו הכל צמועדו וזמנו.

*

הבתוב אומר צפרשטנו, זאת תורת החטאת, במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת לפני ה' (ו-יח). ובפשוטו הכוונה שהשמינו הכתוב ששחטתם בצפון כדן קדשי קדשים. ולכאורה אי משום זה היה הכתוב יכול לקצר לומר שהחטאת תשחט בצפון, ועל כרחק יש צוה עוד רמז להקישן יחד, שבמקום שתשחט העולה תשחט החטאת (ועיין בבלי יקר).

ונראה לשלז הדברים לימי הפורים שעל"ט, לצאר מאמרם ולא זכר רחמי שאלו כי בחמלתו על אגג נולד אויב (פיוט אשר הניא). ובפשוטו הכוונה למאמרם (מגילה יג.) שהתרעמו כנסת ישראל, ראו מה שילם לי איש ימיני (שצט בנימין), ללא קטליה שאלו לאגג, דאחיליד מינייה המן דמזער לישראל ע"כ. ופירשו במפרשים (עיין בפירוש עין יופה בסידור אוצר התפלות בפיוט אשר הניא) כי ה' צוה על שאלו להלחם בעמלק ולמחותו, ושאלו ריחם על אגג מלך עמלק ולא הרגו (שמואל א טו-ב), ואף על פי ששמואל הרגו

בידכם לקיים צפועל, ימחה ה' את הנשארים, עד שימחה שמו לגמרי.

ובעתה במלחמת עמלק שנה ה' לשאול למחות עמלק, באמת אין צמציאות לשאול למחות כולם, כי יתכן שבאו על אחת משאר האומות וילדה עמלקי, כי הולכים באומות אחר הזכר. ויתכן עוד יותר, שהולד ההוא יולד רק לאחר זמן, בתום תשעה ירחי לידה, שלא יתכן למחות כעת. אך אם היה עושה שאול כל מה שצידו למחות כל אחד מעמלק שהוא מכיר, היה ה' גומר מחייתו, להכריח מן העולם הנשארים, כי מחה אמחה את זכר עמלק. אבל צהיות שהשאיר שאול את אגג חי, ולא השלים לקיים ציווי ה', על ידי זה נשאלו עוד הרבה עמלקים שאין לנו מכירים, דכיון שאנו לא השלמנו לקיים מצותינו, לא יכריח ה' אותם למחותם. ואם כן יתכן כי אגג היה לו כמה בנים ממנה שבה מקדם על שאר האומות, שלא נודע לישראל, וה' לא הכריחם כי אנו לא קיימנו מצות ה' בשלימותה, שהשאיר שאול את אגג, ועל כן שפיר אמרו כי 'בצמלתו על אגג' גרם שנשאלו ממנו הרבה בנים עמלקים, ומהם נולד המן איש צר ואויב.

ובזה נחזור לפרשתנו שאמר הכתוב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, כי המקריב עולה שמכפרת על הרהור (תחומא זו יג), אחר שחיטתו מתכפר האדם כליל מהחטא, אבל לא כן הוא תמיד בחטאת שצאה על איסור כרת בשוגג, וכגון צא על ערוה בשוגג והוליד ממזר, דהוי מעוות לא יוכל לתקון, וגם אחר הקרבת הקרבן החטא קיימת. אמנם התורה הצטיחה לנו שלא ידח ממנו נדח, ואם הוא

הצורח את זרעו. ועל דרך זה צגונצ שאמרו דאפשר שיחזיר ויתקן, כמה פעמים יתכן שתהא מעוות לא יוכל לתקון, שגול את הרצים ואינו יודע למי להחזיר, או שאין לו ממון להחזיר. ועם כל זה כאשר יעשה האדם תשובה באמת, אז יזמין לו ה' מעות שיוכל לתקן גניבתו. ואם אינו יודע ממי גנב, הרי אמרו (בבא קמא זד:) יעשה צהן צורכי ציבור, צורות שיחין ומערות [להכניס צהן מים לשמות, דהוי דבר הצריך לכל, ויהנו מהן הנגזלים] ע"ש. וכאשר תשובתו שלימה, אז יזמין ה' הנגנצ שם שיהנה ממנה שהגנצ עשה שם צורכי רבים. [וכן מצואר בארצות צדיקים (שער התשובה) ע"ש].

ובצינו כיצא צה צפרשתנו, שאם האדם עושה ומשלים מה שצידו לעשות, אז מסייעין לו מן השמים גמר הדבר, על דרך צה לטהר מסייעין אותו (שנת קד.). וכמו שכתוב באור לשמים (ליקוטא למסכת פסחים), דקשה להזהר ממשהו חמץ, וגם שיהיו המצות בלי שום חשש חימוץ, אלא כאשר עושה מה שצידו, ה' שולח מלאכיו למטה שישמרו על זה. והיינו דאמר הכתוב (ויקרא ו-י) לא תאפה חמץ, שיהא בטוח שלא יהא באפייתו חימוץ, כי חלקם נתתי אותה מאשי, שאני שולח ממלאכי אש שלמעלה לשמרם ע"כ.

ובמו כן לעניינינו צגונצ למחיית עמלק, אם אנו עושים כל מה שיש ציכלתנו למחות את זכר עמלק, ולקיים תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, גם מה שאנו אנוסים מלקיים, כי אין אנו יודעים שהוא עמלקי וכדומה, הקצ"ה ישלים מה שחסרנו, ויכריח את זרע עמלק הנשארים. וזהו שאמר ה' למשה, כי 'מחה אמחה' את זכר עמלק, והיינו מה שלא יעלו

עושה לתקן כל מה שצדו, אז ה' יגמור תיקונו ויכריח אותו זרע מן העולם. וכיון שאין צדו של האדם לעשות לתיקונו יותר מהצאת החטאת, ה' יהא בעזרו לסייע תיקונו. 'ובמקום אשר תשחט העולה', שמתכפרת כל החטא, כן 'תשחט' גם 'החטאת', שצזה יושלם כפרתו, כי צאתערותא דלתתא יעורר למעלה שה' ישחוט את החטאת, להכריח הזרע של חטא, עד שלא יזכר ולא יפקד עוד עונו.

*

עוד נאמר בפרשתנו בקרבן מנחה, כל אשר יגע בהם יקדש (ו-יא). וזרש"י דקאי על נגיעה בצופן של צליעה, יגע 'בהם', קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויצלעו ממנה, יקדש להיות כמוה, שאם פסולה יפסלו, ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה (וצמים זו: ע"כ. ויש צוה רמז מוסר על חשיבות הדביקות בחכמי ישראל הקדושים, אשר כל אשר יגע בהם יקדש להיות כמוה, דאם צבליעת לחותית קודש בחולין מתקדש המאכל, מכל שכן המקבל מתורתן של חכמי ישראל ונצלעו בו, יקדש להתעלות כמוהו. ועל דרך זה גם להיפוך, הנוגע ומדבק עצמו עם פסולים, יפסלו גם הם.

וגראה עוד ונשלז הדברים צמה שנאמר במגילת אסתר, והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים (א-ז), ודרשו חז"ל (מגילה יב). שהשתמש בכלים של בית המקדש, וינחה בת קול ואמרה להם, הראשונים [צלשזר וחבורתו] כלו מפני כלים, ואחם שונים בהם ע"כ.

ויש לומר עוד, דהקרבת הקרבנות צבית המקדש היה משנה את האדם מחוטא

לבעל תשובה, וכמו שהכתוב קורא את ירושלים, יפה גוף משוש כל הארץ הר ליון ירכתי לפון (מהלים מח-א). וזרש"י ומה היא משושה, ירכתי לפון, ירך המזבח לפונה ששם שוחטין חטאות ואשמות, ומי שהיה ענז על עצירות שצדו, מציא חטאות ואשמות ומתכפר לו, והוא יוצא משם שמת, ועל ידי הקרבנות טובה צאה ע"כ.

וגם ענז כניסת האדם לבית המקדש שינה את האדם להתעלות, וכמו שאמר הכתוב (דברים טו-טז) שלש פעמים צנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך וגו', ולא יראה את פני ה' ריקם, והכוונה שאי אפשר שינא האדם מראיית פני ה' צידים ריקניות. ומצינו בקרא (ישעיה צ-ג) כי מציון תלך תורה ודבר ה' מירושלים, וכתבו התוספות (צבא צמרא כא). לפי שהיה רואה קדושה גדולה, וכהנים עוסקים צעבודה, היה מכוון לכו יותר ליראת שמים וללמוד תורה ע"ש.

ואיתא צמדרש (צ"ר סה-עב) וירח את ריח צגדיו ויצרכהו (צראשית כו-כו). כגון יוסף משיחא ויקום איש צרורות. יוסף משיחא, צשעה שצקשו שונאים להכנס להר הצית, אמרו יכנס מהם ובהם תחלה. אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך. נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש צו, אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך, ולא קיבל עליו. אמר רבי פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו, נתנו אותו צחמור של חרשים והיו מנסרים צו, היה מצוות ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לצוראי.

והנה יוסף משיחא, הרי היה איש גרוע ציותר, ליכנס לבית המקדש עוד קודם האויצים,

והוא אומרו אל תשקלו את נפשותיכם, פירוש לא תעשו נפשותיכם שקץ כשתאכלו אותם ע"כ. ואם כן מדה טובה מרובה באכילה של מנוה, שנעשה נפשו מקודש בקדושת המנוה ההוא.

והנה כלי אכילה שהיו בצית המקדש, שהוליא אחשורוש בהמשתה, היו לאכילת קדשים של הקרבנות והמנחות, שיש בהם מנוה דאורייתא, ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט-לג), ובהם היו מתקדשים ומשתנים ממה שהיו מתחלה, ולא עוד אלא שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים (פסחים נט:), והם משתנים על ידי כלים אלו להיות צדיקים, להתכפר כל חטא. ואם כן כלי המקדש, הם באים ממקום שמשנים את האדם לטובה, הן בהצאת הקרבן שמשתנה מחוטא לאדם כשר, והן עצם הכניסה לבית ה' משנה האדם כמו ציוסף משימא, ומכל שכן שבאכילת קדשים מכלים אלו היה האדם משתנה להיות חפצא דקדושה בדמו ובשרו שנתהוה מהאכילה של מנוה. וזהו שאמר על אחשורוש, 'וכלים', שהכלים שהשתמש בהסעודה, היו 'מכלים שונים', מכלי צית המקדש שמשנים את האדם.

וזהו שאמר הכתוב צפרשתנו, כל זכר צבני אהרן יאכלנה וגו', 'כל אשר יגע בהם', היינו כל אדם שאוכל ממנה, דהיינו נגיעה בצליעה, יקדש, יהיה הוא עצמו קודש, שמאכלי מנוה דקדושה מקדשים האדם האוכלם.

עבור צלע כסף, להרויח זהובים. ואם כן יש להצין, למה לא נכנס גם שנית להוליא עוד דבר, מה גרם לו להתלבש חרטה עד כדי מסירת נפש צפועל. וציארו גדולי המוסר, שמוזה יכולים ללמוד כמה גדולה ההשפעה הצאה על האדם מעלם המלאותו בצית ה'. שגם בוגד שנכנס לפני ולפנים כדי לצווח את צית ה', בכל זה סירב להכנס פעם השנייה עד מסירת נפש על זה. כי לאחר שהיה צפנים גם שעה קצרה ביותר ספג בתוכו יראת חטא מקדושתה, למסור נפשו שלא לפגוע עוד בכבוד ה'.

ומבל שכן כאשר זכו לאכול מקדשי ה' שהקריבו ממנו על המוצת, הושפע על האדם קדושה יתירה, כי אכילת מנוה משפיע קדושה על האדם, שדמו ובשרו נעשה מדבר שבקדושה. ואיתא בקדושת לוי (לפריס) ויאל המן ציוס ההוא שמח וטוב לב (ה-ט), כי מדה זו לא שייך ברשע כמו המן, אך צהיות שאסתח הכינה הסעודה שלה מסטרא דקדושה, והמן אכל ממנה, מזה נשפע עליו להיות שמח וטוב לב. וכידוע שזהו הענין של אכילת שיריים ממאכלי צדיקים.

ומצינו כיאל צה באכילת איסור שמטמטם לב האדם ומוליד לו טבע רע (רמ"א י"ד פא-ז), ואיתא באור החיים הק' (ויקרא יא-ג) אל תשקלו את נפשותיכם בכל השרץ, כי האוכל מהשרצים תעשה נפשו עצמה שרץ,

פרשת שמיני

בסעודה שלישית פרשת שמיני (פרה) תשע"ו לפ"ק

מרגלים, ולא כמו שפירש בקונטרס ממעשה העגל, שהרי מחל להם הקצ"ה ואמר להם סלחתי, שאחר כך נעשה משכן והשרה שכינתו ביניהם ע"כ.

היוצא מדברי התוספות הוא כי מעת שמחל הקצ"ה לישראל על מעשה העגל, דהיינו מעת הקמת המשכן ועד שילוח המרגלים, לא היו ישראל נופין, וחזרה רוח צפונית לנשב להם, ואם כן היו יכולים לקיים מצות מילה וזמן הקמת המשכן עד שילוח מרגלים. והא דאיתא בגמרא הנ"ל כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, צריך לומר דלאו דוקא נקט כל ארבעים שנה, שהרי מראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן, עד כ"ט סיון שנשלחו המרגלים, חזרה רוח צפונית לנשב להם, אלא לפי שהוא פרק זמן קצר, על כן נקט הגמרא כל ארבעים שנה.

ועל פי דברי התוספות יתפרשו לנו באר היטב דברי המדרש, דזה הדבר קאי על המילה, דהנה מעת שחטאו ישראל בעגל עד הקמת המשכן היו ישראל נופים, ולא נשבה להם רוח צפונית ולכן לא היתה יכולת צידם לקיים מצות מילה, ולזאת מיד בהקמת המשכן שנמחל להם על מעשה העגל, וחזרה רוח צפונית לנשב להם, חזר משה והזהירם לבל יתראו מקיום מצות מילה כהלכתה, וזאת כוונת המדרש זה הדבר הוא המילה, כי ציווי זה נאמר להם ציום הקמת משכן, וזהו אותם משה ויחזם לקיים מצות מילה,

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט-ו). ובאור החיים הק' הביא מדרש (במדכ"ר י"ח) וזה לשונו, זה הדבר, מה הוא זה הדבר, על המילה, כמה דתימא וזה הדבר אשר מל יהושע (יהושע ה-ד) עכ"ד המדרש. וכתב עליו שדצ"ו סתומים וסתומים, דכי באותו יום מל אותם משה או באותו יום צוה על המילה. ופירש דכוונת המדרש על ערלת הל"ב שהוא דבר המצדיל בין ישראל לבין אציהם שצטמים, גם מרחיק אימתו מלצם, וזהו למו"ל ערלת לנצם, וזהו יראה להם כבוד ה' עכ"ד. ברם פשטות דברי המדרש מוכיחים דקאי על מצות מילה ממש, כדליף לה בגזירה שוה מהכתוב וזה הדבר אשר מל יהושע. ואם כן דברי המדרש רריכים ציבור, דמה מקום היה לזו"ת ציום הקמת המשכן על מצות מילה, שהיו מנזוים ועומדים עליה.

וברברי יואל (בפרשתנו רכט). כתוב לצאר, דאיתא בגמרא (יצמות ע"ג) במדבר מאי טעמא לא מהול וכו', משום דלא נשיב להו רוח צפונית [נוחה, לא חמה ולא לוונת, וחמה זורחת], דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, מאי טעמא, איבעית אימא משום דנופים היו וכו', ופירש רש"י נופים היו, ממעשה העגל ולא היו ראויין לאור נוגה ע"כ. והתוספות שם (בד"ה נופין היו) חלקו על רש"י ז"ל, וזה לשונו, אומר רבי יצחק דנופים היו ממעשה

שלא יכלו לקיימה עד עתה ע"כ (ועיין מה שהארנו
 בזה בשמן ראש צפרשתנו חלק עשירי ויקרא דף סה).

אך דבר זה עולה שפיר רק לשיטת התוספות,
 אבל לדעת רש"י דממעשה העגל ואילך
 היו נופים כל ארבעים שנה, ולא נשבה להם
 רוח צפונית, אם כן למה נאמר להם כעת רמו
 ציווי על מצות מילה. ונראה דחיתא בגמרא (שם)
 כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא
 היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה
 שנאמר (שמות יג-כט) ויהי בחצי הלילה וה' הכה
 כל בכור וגו', מאי תלמודא, הא קא משמע
 לן דעת רזון מילתא היא [וכיון דחצות הלילה
 עת רזון הואי למכת בכורות, הואי נמי עת
 רזון לרוח צפונית, ואין לך יום שרוח צפונית
 אין מנשבת בו בחצי הלילה וכו'. והאי דנקט
 הכא ארבעים שנה, לומר לך שאפילו אותן
 ארבעים שנה דנופים היו ולא נשבה להו
 צימים, נשבה להו בחצות לילה משום דעת
 רזון הוא] ע"כ. הרי לנו כי בעת רזון סילק
 ה' את החטא כביכול מנגד עיניו, ונשז להם
 רוח צפונית.

ומעתה לפי מה שדרשו חז"ל (מגילה י:) ויהי
 ציום השמיני (ט-א), תנא אותו היום
 שמחה גדולה היתה לפני הקב"ה כיום שנצטראו
 בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ציום השמיני,
 וכתיב התם (בראשית א-ה) ויהי ערב ויהי בוקר
 יום אחד ע"כ. ואם כן היה שמחה לפניו כמו
 שהיה העולם קודם החטא, ובדאי דזהו עדיפא
 הרבה יותר מעת רזון של חצות, ושפיר נשיב
 להם באותו יום רוח צפונית, ועל כן כוה להם
 אז על המילה, שכל אלו שלא נימולים, יוכלו
 למוול עצמם ציום הזה.

ובזה היה נראה לצאר מה שנאמר צפרשתנו,
 ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר
 לחטאת וגו' (ט-ג). והמפרשים הקשו הא מצינו
 צפרה אדומה שצא לכפרה על העגל, ומכל
 מקום מצותו בחוץ, והוציא אותה אל מחוץ
 למחנה ושחט אותה לפניו (במדבר יט-ג), ונעשית
 על ידי אלעזר הכהן, וברש"י לפי שאהרן עשה
 את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, שאין
 קטיגור נעשה סניגור ע"ש. ולמה כאן נכטוה
 אהרן להקריב עגל צפנים. אך לפי מה שנתבאר
 נראה, דהא דאין קטיגור נעשה סניגור, הוא
 משום שמתעורר אז קטוגריא ומסתלק הסניגור,
 אבל ציום גנוסיה של מלך יום שמחת לבו כיום
 שנצרא בו שמים וארץ, אינו נכנס לפני המלך
 שום דבר המעורר כעס המלך, ואז חטא העגל
 אינה נראית כלל, ושפיר ציום ההוא יכול היה
 אהרן בעצמו להקריב עגל לפני ה'.

ונראה דזהו גם הרמז בהנגינה על ויאמר
 אל אהרן, מונח רביעי, דהנה מצואר
 בגמרא (צא צמרא כה). ארבעה רוחות מנשבות
 בכל יום וכו' ע"ש. ואמרו (ברכות ג:), כנור
 היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע
 חצות לילה בא רוח צפונית ונושבות בו וכו' [שש
 שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית
 בהילוך החמה, ושש שעות אחרונות רוח דרומית,
 ובתחלת הלילה רוח מערבית, ובחצות הלילה רוח
 צפונית ע"ש]. ואם כן במדבר לא היו מנשבות
 אלא שלשה רוחות, ורוח 'רביעית' של צפונית לא
 היתה מנשבת. ורוח זו מנשבת ששה שעות שהיא
 'רביעי' היום. אבל כעת בהקמת המשכן נתעורר
 עת רזון והיתה מנשבת בו רוח צפונית, וכיון
 שהוא עת רזון אין קטוגריא, ויוכל אהרן להציא
 קרבנו עגל לחטאת. ועל כן בא הנגינה 'מונח

ולבאר עוד יותר, להנה צספר יד דוד (פ')
 (15) כתוב לצאר מה שאמר הכתוב,
 זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על
 המזבח כל הלילה (ו-3). דלכאורה יש להבין, למה
 זוהי להיות עיקר הקטרת האצרים זלילה,
 הרי בעלמא אמרינן ציום צותו (ויקרא ז-לח),
 דקדשים שהקריבין זלילה לא יצא ידי חובתו.
 וכתב דבגמרא איתא שני טעמים למה לא נשבה
 להם רוח צפונית, איכא דאמרי משום דמוזפין
 היו, ואיכא דאמרי משום דלא נצדדו ענני כבוד
 עכ"ל. ונראה דלא פליגי, דאיתא בגמרא (ברכות
 ל3:) רבא לא גזר תעניתא ציומא דעיבא שנאמר
 (איכה ג-מד) סכותה צענן לך מעבור תפלה ע"כ,
 כי הענן מפסיק מעבור התפלה. ומעתה מר
 אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דמתחלה
 אמר הש"ס, מאי טעמא לא נשיב רוח צפונית
 צישראל, שהיו מופין, ומאי איכפת להו אי נשיב
 או לא נשיב, ואמר כי היכי דלא לצדרי, ועל כן
 צמה שהיו עננים מסככין למעלה, היה מורה
 על היותן מופין, ותפלתן לא היתה נשמעת עד
 סוף ארבעים שנה. והנה בגמרא (שם) מצואר
 דאף על פי שהיו צמדבר מופין, מכל מקום
 נשבה רוח צפונית צחלות לילה.

וזוהו, לו את אהרן וגו' זאת תורת העולה
 וגו', אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות,
 וקשה האיך אפשר להקריב מיד, הא מופין היו
 צמדבר, והיו צכלל סכותה צענן לך מעבור
 תפלה, ומכל שכן קרבנות, ואם כן קשה, היא
 העולה, דפירש צספר פענח רזא שעולה עד
 כסא הכבוד למעלה, וקשה איך אפשר דהא
 מפסיק ענני. ומיישב, 'כל הלילה עד הצוקר',
 דזלילה לא היו עננים למעלה, כי הרוח צפונית

רביעי, כי עד עתה היה חסר רוח הרביעית
 שהיתה מנשבת רביע היום, אבל כעת יהא מונח
 גם הרביעי, ולכן קח לך עגל צן צקר לחטאת,
 ואין לחוש לקטיגור.

*

אמנם בגמרא (יצמות שס) איתא עוד טעם
 למה לא נשיב להם רוח צפונית, דלא
 נצדדו ענני הכבוד [שהיו מקיפין, ולא היתה
 חמה יכולה להכנס] ע"ש. ואם כן אין זה תלוי
 צמה שחטאו צעגל ומוזפין הן, ואם כן מה ענין
 מילה לצותו יום שנתחנן המשכן. ונראה דכיון
 דצאותו היום ירדה כבוד ה' על המשכן, וכמו
 שנאמר וירא כבוד ה' אל כל העם וגו', וירא
 כל העם וירונו ויפלו על פניהם (ט-כג). ויתכן
 שראו גם איך נפתחו השמים וירדה השכינה
 למטה, על כן צאותו יום נצדדו ענני הכבוד,
 ושפיר היו יכולים למול. ומצינו שאמר הכתוב
 (תהלים כד-ט) שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי
 עולם ויצוא מלך הכבוד, ועל דרך זה פתחו
 הענני כבוד שער להשכינה שתרד למטה לתוך
 המשכן. והנה הכתוב אומר (שם יט-3) השמים
 מספרים כבוד אל-ומעשה ידיו מגיד הרקיע,
 ואם כן השמים הוא כבוד ה', וכאשר מוקפים
 היו צענני הכבוד לא היו השמים נראים, אבל
 היום כבוד ה' נראה אליכם, וכיון שנתצדדו
 אז ענני הכבוד שפיר נצטוו אז על המילה.
 וזהו ההמשך, 'זה הדבר אשר ליה ה' תעשו',
 זו מילה, והוא מטעם, 'ירא אליכם כבוד ה',
 שנתצדדו ענני הכבוד והיו השמים נראים,
 ותראו כבוד ה' יורד מן השמים, ועל כן היום
 יכולים למול.

*

מנשז צלילה והיה עת רלון, משום הכי הקריצו צלילה ונתקבל קרבנס ודפח"ח.

ולפי זה הא דלא נתדדו ענני הכבוד היתה גם כן עצור שזופין היו, שהעננים יפסיקו את תפלתם, אבל צאותו יום שהוקס המשכן שהיתה שמחה לפניו כיום שנצראו שמים וארץ, לא היו ישראל נוזפין, ונתדדו העננים. ומה גם שהרי אמרו (ברכות לב): גדולה תפלה יותר מן הקרבנות ע"ש. ואם כן כיון שהעננים מפסיקין התפלה, מכל שכן שמפסיקין עליית הקרבנות הקרבנות. וכיון שצאותו יום יצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים (ט-נד), צודאי שנתקבלו אז הקרבנות לרלון, ולא היו עננים המפסיקין את העלאתם, ועל כן שפיר צוה להם משה אז על המילה.

*

ובזה יתבאר מה שמצינו במשה רבינו אחר החטא העגל, ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה, והיה כל מנבקה ה' יצא אל אהל מועד וגו' (שמות לג-ו). וברמב"ן שם כתוב בטעמו, דלכן לקח האהל ונטה לו מחוץ למחנה, שתייה שכינה מדברת לו משם, כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האהל בקרב המחנה לא יהיה לו הדיבור משם ע"ש.

ולפי הנ"ל יש לומר, דהנה יתרו אמר למשה, מה הדבר אשר אתה עושה לעם וגו', ויאמר משה לחותנו כי יצא אלי העם לדרוש אלקים וגו' (שמות יח-ד), וביאר הרמב"ן שהשיב משה לחותנו, צריכים הם שיעמדו עלי זמן גדול מן היום, כי לדברים רבים צאים לפני, כי יצא אלי העם לדרוש אלקים, להתפלל על חולייתם

ולהודיעם מה שיאצד להם, כי זה יקרא דרישת אלקים וכו' ע"ש. ואם כן צתוך המחנה תחת ענני הכבוד, שזופין היו ואין העננים מתדדרים, הרי סכותה צען לך מעצור תפלה, ואין תפלותיו עולים למעלה. ומצואר בחידושי חתם סופר (שנת ו). דענני הכבוד היו רק על המחנה, אבל אהלו של משה שנטה לו מחוץ למחנה, לא היה תחת ענני הכבוד ע"ש. ואם כן שם יוכל להתפלל ויתקבלו תפלותיו. ועל כן אמר והיה כל מנבקה ה', אותם שצאים למשה שיתפלל עבורם לה', יצאו אליו חוץ למחנה, ושם יעלו התפלות לרחמים ולרלון.

*

גם נרמז צוה דאיתא ברבינו בחיי (פי' צא יב-ב) צאם הרבינו חננאל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל צמדבר, היה הענן מכסה אותם ציום, ועמוד האש לילה, ולא ראו צכולם שמש ציום ולא ירח צלילה, וקציעות החדשים לא היו אלא על פי חשבון ולא על פי ראיית הלצנה ע"ש. והנה איתא בגמרא (סנהדרין מז). כל המצרך על החדש צזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא (שמות יב-ב) החדש הזה, וכתיב התם (שם טו-ב) זה א-לי ואנוהו. תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא זכו ישראל אלא להקציל פני אציהן שצשמים כל חדש וחדש [אילו לא זכו למנוה אחרת אלא לזו שמקצלין פני שכינה פעם אחת צחדש] דיים. אמר אציי הלכך נימרינהו מעומד [הואיל ומקבל פני שכינה הוא, מעומד צעי לצרוכי, מפני כבוד שכינה שהוא מקבל] ע"כ. אבל צמדבר שהיה מכוסה צענני הכבוד, לא זכו אז להקציל פני אציהם שצשמים. אבל כאשר יצאו לאהלו של משה שהיה מחוץ למחנה, ולא היה תחת ענני הכבוד, שפיר יכלו לקבל פני אציהן שצשמים,

ועל כן רימו, 'והיה כל מבקש ה', שרצה לקבל פני אציהן שבשמים, 'יאל אל אהל מועד' של משה, ושם היה יכול לקבל פני השכינה.

*

ונחזור לפרשתנו שסיפרה תורה, שביום חינוך המשכן כאשר ירדה השכינה למטה, ותאל אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה', ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמור, בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד (י-3). דהנה במיתת נדב ואביהוא, נטמא כל המשכן עם כליה (פנים יפות פ' תרומה ד"ה בפסחים, ועיין בזה בצ"ח פסחים 5), ולמה נסתבב קן מן השמים שיארע אז כדבר הזה. אך הענין הוא דכתיב, השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא טו-טו), אפילו בשעה שהם טמאים שכינה עמהם (יומא טו:). ודבר זה הראה ה' בחינוך המשכן, כאשר ירדה שכינה לדור בתחתונים, שנתמלא אז כל המשכן בטומאה, וה' ירד לשכון אתם

בתוך טומאותם. והוא כדי לחזק את ישראל, שלא יאמרו שה' בוחר בישראל רק בזמן שהם עומדים ברום המעלה בקדושה וטהרה, אבל יהודי טמא מרוחק ממנו ית"ש, אלא שוכן אלל כל איש ישראל גם בטומאתו, כי ידו פתוחה לקבל שבים, ואופה לרשע וחפץ בהצדקו. וממה שירדה שכינה למשכן טמא, נוכל לראות חשיבותן של ישראל, שגם פשוטי העם חביבין אללו, ושורה עמהם בתוך טומאותם.

ועל כן אמר 'בקרובי אקדש', שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, שימותו נדב ואביהוא אז בתוך משכן ה', ואף על פי כן תרד שם השכינה, וזוה 'על פני כל העם אכבד', יכירו הכל שכבודו הוא לשכון גם בין 'העם', וכמו שפירש רש"י (במדבר יא-ה) אין העם אלא רשעים וכו', וכשהם כשרים הם קרואים עמי וכו' ע"ש, כי לא ידח ממנו נדח, וסופו יתעלה ויתקרב לה', והוא שוכן אתם יחד גם בתוך טומאותם.

בלימוד פרקי אבות פרשת שמיני תשע"ז לפ"ק

אבות אחר חג הפסח, וכמה טעמים נאמרו בדבר. וגראה עוד, דידוע שקורין שבת זו בשם שבת 'נאך' פסח, ומטו משמיה לדיקים בפירושו שהוא 'עוד' פסח. והיינו שעדיין אנו ממשיכין לשרות בההארות שזכינו לה בפסח, כי חג הפסח הוא שורש אמונתנו, אשר שם נתגלה ה' לעינינו שהוא בעל הצירה, ומנהיג את העולם כרצונו, והיא צמה שהראה לנו נסים ונפלאות חוץ לדרכי הטבע, אשר רק בעל הצירה יוכל לעשותם.

במשנה (אבות א-ט) שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברך, שמה מתוכם ילמדו לשקר ע"כ. ויש להבין דהלא במסכת זו נקבצו רק עניני מוסר ומדות והנהגות טובות, ואיזה שייכות יש למשנה העוסקת דייני עדות הנוהגים רק לדיינים, במסכת זו.

הנה מנהג ישראל תורה שמתחילין ללמוד פרקי

והנה צמתן תורה התחיל ה', אנכי ה' חלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-ג), והמפרשים דקדקו למה לא התחיל מתחלת הצריאה, אשר צרתיך וצרא את העולם. אך לנו אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שהצורה יתברך שמו הוא צורא, ומנהיג לכל הצרואים, ועשה ועושה ויעשה לכל המעשים. והיינו שאנו מפרטים שהאמונה שלנו היא בשלשה נקודות, 'שהוא צורא', שאין העולם קדמון, אלא ה' צראו בששת ימי בראשית צעשרה מאמרות. אמנם יתכן שאחר צריאתו עזב ה' עולמו ומתנהג הכל בטבע, דוגמת אומן שגומר כלי, ואחר כך הכלי פועל מעצמו ואין לו שייכות עוד עם האומן שעשאו, על כן אנו מוסיפים נקודה שניה, שהוא 'מנהיג לכל הצרואים', אין כאן שום טבע מעצמו אלא הכל הוא צהנהגתו. וכמו שציארו בספרי קודש, כי רק האומן שמייצר יש מיש, שכבר היו בעולם העצים, והוא עושה ממנו רק ציור הכלי, על כן יש להכלי קיום גם כאשר האומן עוזב אותה, אבל הקב"ה שצרא העולם יש מאין, אשר במאמרו צרא שחקים וצרות פיו כל לבאם, אין מציאות קיום לעולם בלי חיות תמידי מה' שיצר אותה, והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וזהו הכוונה שהוא מנהיג לכל הצרואים. ושזב צא נקודה השלישית, אשר לא רק בכללות יש השגחה בעולם, אלא גם השגחה פרטית על הכל מתחלתו ועד סופו, 'והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים'.

והנה הנקודה הראשונה, האמונה שאין העולם קדמון, אלא יש אדון שצרא אותה בכה חלקי, לזה אין צריכין עבודה וגייעה להשיגה, שכל צר דעת כשיצדקון צזה יצין וישכיל הדברים. וכמו שהסבירו הצעלי מוסר, אם יכנס אדם

לצית המדרש זה, ורואה לפניו צנין מפואר, צציריס ותמונות שונות, ומאירה צאור יפה, וארגזים מלאים ספרים שונים למאות. וכאשר ישאלו אותו מי עשה כל זה, וישיצ שכל זה נעשה מעצמו בלי שום פעולת אדם, צו ציוו לו, שהכרתו אינו מתאים לצן אדם מצוגר רק לילד קטן.

ואם זהו צצית קטן אחד, הרי על אחת כמה וכמה צכדור העולם שגדולה יותר רצבי רצבות פעמים, וצה הרים וגבעות, וימים ונחלים, עם צעלי חיים שונים, צהמות חיות עופות ושקצים ורמשים אלפי מינים וסוגים, צמחות ופרחות ועלים שונות לרצבות. ועל כולם האדם, שמורכב מרמ"ח אברים ושס"ה גידין צאופן נפלאה עד מאד, אין יאמרו על זה שהיא קדמון, ואין לו צעלים, ואין כאן אומן ויוצר, והכל נעשה מעצמו.

אלא שהפליאה עצומה עוד יותר, שכאשר יאמר אדם על צית הכנסת זו שנעשה הכל מעצמו, כל אחד יחזיק אותו למשוגע ולמטורף אשר מקומו הוא צצית חולים לחולי רות. ואין גם אחד שיסתתף לעשות עמו מסחר, כי אין הוא שפוי צדעתו. ולמה אינו מזדעזע מצני אדם שאומרים שאין מנהיג לעולם, ואנו אומרים עליו שהוא צן אדם חכם אלא שהוא נעצין אפיקורס, ולא מצייטים עליו שאינו צגדר צר שכל. ואין זה אלא משום שצנין צית אנו רואים יום יום עין צעין שזהו מעשי צני אדם, ולא נעשה מעצמו. אבל כדור העולם שאינו רק אחד ואין דוגמתו, ולא ראינו יצירתו, יתכן שלא מתצונן כראוי להצין שורשו. אבל לאמיתו כל צר דעת צין זאת שרק ה' אחד יוכל לצרוא עולם כזה.

ודוד המלך בתשבותיו, כאשר התזוין צפליאות הצריאה, אמר, כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו וגו', ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהלים ח-ד). וכאשר הסתכל והתזוין על הארץ, אמר, יסד ארץ על מכונייה וגו', על הרים יעמדו מים וגו', והכרזו וקרא מנהמת לבו, מה רצו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניין, זה הים גדול ורחב ידים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות וגו' (שם קד-ה).

וברמב"ם (ה' יסודי התורה 3-3) כתוב, והאריך הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתזוין האדם במעשיו וצרוציו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד (שם מ-ג) זמאה נפשי לאלקים לא-ל חי. וכשמחשב בדברים האלו עממן, מיד הוא נרתע לאחריו ויפחד, ויודע שהוא צריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות ע"כ.

אמנם הנקודה השניה והשלישית, שגם אחר ההכרה שהצורה יתברך שמו הוא הצורה, מכל מקום לא עזב את עולמו ומסרו להטבע, על זה צריכין כבר אמונה. ועל כן הראה ה' לנו זאת במצרים בעשיית הנסים ונפלאות, ששידד כל הטבע בהעשר מכות וקריעת ים סוף, וכמו שציאר הרמב"ן (שמות יג-טו), וזה לשון קדשו, הנה מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו

בה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים צדיעתו הפרטית, אמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון (תהלים עג-יא). ומהם שיודו צדיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח אלו-ל בהם, ואין עמהם עונש או שכר ואמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר יראה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת ציינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ציטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלו-ה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הצורה ובתורה כולה. ובעבור כי הקצ"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יראה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואת לאשר ראו עיינו, ונעתיק הדבר אל בנינו וצנייהם לצנייהם וצנייהם לדור אחרון וכו', והכל הוא להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים וכו' ע"ש בארוכה.

ואם כן יליאת מצרים מורה לעיני כל, שהוא לא רק הצורה, אלא גם מנהיג לכל הצוראים, והוא לצדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. ולכן צמתן תורה לא הצריך ה' להדגיש אנכי ה' אלקיך אשר צרתי העולם, כי זה יוכל להכיר מעצמו כל צד דעת שמתזוין בהצריאה, אלא הוסיף 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ושם ראיתם בעיניכם כי לא עזב ה' את עולמו, אלא משגיח על הכל, וכאשר פרעה לא רצה לשלחם, שידד כל מערכת השמים לטובתן של ישראל. ושם נתברר לכם כי גם אחר הצריאה אני רואה ומשגיח על העולם תמיד.

ידועים דברי הרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע (נעטיל קטן אות 3) דכשקורא פסוק ראשון של קריאת שמע, ידמה בנפשו ויצייר במחשבתו כאלו אש גדול וגורא בווער לפניו עד לב השמים, והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו, ומפיל את עצמו להאש על קידוש ה'. ועוד יכוין, אם יענו אותו כל אומות העולם בכל עינויים קשים, ויפשטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו, יסבול כל היסורין ולא יודה להם ח"ו, ויצייר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנ"ל, וזוה ילא ידי חיוב קריאת שמע כדין ע"ש. ויש להבין דלכאורה כוונה זו מקומה אלל אמירת פסוק (דברים ו-ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', שדרשו חז"ל (ברכות סא:): אפילו נוטל את נפשך, שם יש לבוין כנ"ל שימסור נפשו עבור אהבתו. אבל בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, נכלל רק מלות עצם האמונה כי יש ה' אחד, ויתכן שיאמין באמונת ה', ויכוין כי ה' אחד, אבל לא נכלל בפסוק זה חיוב שימסור נפשו על אמונה זו, ולמה הסמיך כוונה זו בפסוק שמע ישראל.

ונראה על פי מה שסיפר הגה"ק בעל חזון איש זצ"ל, שזעזע שציקר אללו ראש הממשלה (בן גוריון שר"י) אודות גיוס נשים, אמר לו צין השאר: גם אני מאמין... ושאל אותו וכי מה זה מחייב אותך? והשיב אין הדבר מחייב אותי כלום. ואמר לו החזון איש, מעניין אותי אם יש איזה פילוסוף שטוען שהאמונה אינה מחייבת שום דבר... ואז שתק. והוסיף לו, אם תדע בעתיד על פילוסוף כזה, תודיעני, הענין מאד מעניין אותי ע"כ. (מעשה איש ח"צ דף קנז).

וביאור הדברים, כי האדם הנכנס לבית חזירו או לבית מלון, יודע ומכיר שאי אפשר לו ליטול משם שום דבר רק מה שהרשה לו הבעל הבית, ואינו יכול ליכנס לשום חדר או מקום שלא הותר לו, ואינו רשאי למשמש ולהסתכל במה שלא ניתן לפניו, ואינו יכול להתנהג שם כפי מה שעולה על רוחו, אלל לפי הנימוס. אבל הנכנס לבית שהוא שלו, או לבית שהוא מופקר לכל, אין לו שום הגבלות, ומי יאמר לו מה יעשה.

ובמו כן המאמין האמיתי שיש בעלים להצירה, לה' הארץ ומלואה, ויש מנהיג להצירה שעיניו משוטטות על כל, הוא מכיר ומשכיל שהוא מוגבל להשתמש בעולם שאינו שלו רק לפי רצון בעליו. אי אפשר לאכול הכל, אי אפשר ללכת לכל מקום, ולהסתכל במה שרוצה, רק במה שהותרה לו התורה. והאמונה בצורה עולם ובהנהגתו והשגחתו, מחייבת אותו בשכלו שלא יוכל להשתמש בעולם רק כרצון ה'. ורק מי שחושב שהעולם אין לו בעלים, והוא מופקר לכל, זה עושה כל מה שעולה על רוחו. ומי שלא רוצה להגביל עצמו, ועבדא בהפקירא ניחא ליה, מסיר ומסלק עצמו ואת דעתו מאמונת אלקי עולם, שיש בעלים להצירה, וממילא יוכל ללכת אחר שרירות לבו, ולעשות כל מה שלבו חפץ.

ובמו כן כאשר האדם מתבונן על מיזוג גופו וחיותו, שהוא לא נושם מעצמו, ולא רואה ושומע ומדבר מעצמו, אלל כל חיותו והווייתו הוא מאת ה' המסיה אמת. והוא לא נפל לעולם הזה במקרה בטבע העולם, לאכול ולשתות ולהתענג ולאסוף הון, אלל ה' משפיע לו כל הווייתו, והוא לא בא לעולם כדי להשתעשע

מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמו שציאר הרמ"א (או"ח סימן א-א) שאין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו צביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ציתו וקרוביו, כדבורו במושג המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה צמעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג-כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת וצושתו ממנו תמיד ע"כ.

ובערתה מוצן שפיר הענין שצשעה שקורא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, יכוין אז למקור נפשו עבור קדושת ה', כי אמונה שאינה מחייבת את האדם אינה אמונה בלבד אלא צפה. וכאשר מקבל על עצמו מצות הקלות ולא החמורות, גם אמונתו היא לחצאין. והמאמין האמיתי שכל חיותו הוא מה', וצידו נפש כל חי, וה' ממית ומחיה, וכל חיותו הוא אפס ואין אם ה' מסיר השגחתו ממנו לרגע, זה מוסר כל נפשו ומאודו עבור ה' באהבתו, כי אליו הוא חייב את נפשו.

*

ובהגדה אמרנו, ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ציציאת מצרים, וכל המרצה לספר ציציאת מצרים הרי זה משוּבָה, מעשה צרבי אליעזר וכו', והיו מספרים ציציאת מצרים כל אותו הלילה וכו'. ולכאורה מהו ההוה אמינא שעבור שהם חכמים ונבונים יהיו פטורים ממצות ה' לספר ציציאת מצרים. אך הענין הוא, כי על האדם מוטל להרבות הדיבור בסיקודות

שצעים שנה ושוב לחזור לאדמתו, אז כל הנשמה תהלל י-ה (מהלים קג-ו), הוא מודה לה' על כל נשימה (צ"ר יד-ט), ומכיר בשכלו שהוא משועבד לעשיית רצון קונו, שנותן לו חיותו ומזונו.

והרי אם האדם היה נפגע בתאוה, מרוסק בשיתוק האצרים, ורופא היה בא ומרפאהו חנם, והוא צריא אולם, היה מכיר שהוא חייב אליו את נפשו, והיה מוסר את נפשו ומאודו עבורו אם היה צריך, כי לולי החסד שעשה עמו לא היה בעולם. ומכל שכן כמה האדם חייב לה' לעשות רצונו ולעבודו בלבד שלם, ולמסור נפשו עבורו כפי רצונו, כאשר מכיר שרגע אחד לא יוכל להתקיים בעולם בלי כח ה' שמחיהו.

וזהו פירושן של הדברים 'שהאמונה מחייב את האדם', שהרי אם מאמין שיש בורא עולם, שצרא אותו ואת העולם, וכל חיותו הוא ממנו, ומסתובב הוא בעולם שיש לו בעלים, זה מחייב את האדם לעשות רצון קונו. והאומר שהוא מאמין בה', אבל הוא מרגיש בלבד שאף על פי כן יוכל לעשות כל מה שעולה על רוחו, זהו לסימן שאמונתו היא רק מן השפה ולחוץ. ומי שפורק מעצמו עול תורה לגמרי, אמונתו אינו אפילו רק אחוז אחד, ומי שפורק עול תורה לחצאין, גם אמונתו אינו שלימה אלא לחצאין. ורק מי שעובד את ה' בכל לבו ונפשו זהו אמונתו שלימה וצהירה, שהוא נצרא מה' להשלים תפקידו להיות עבד נאמן, ולהשתעבד בכל מעשיו לקונו. והוא מסתובב בעולמו של הקב"ה, ויש לו להתנהג שם כפי הוראת הצעל הצית.

ובי שאמונתו יותר צהירה, כי ה' מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, הוא

כבר קרא פעם אחת קריאת שמע, חוזרין וקורין אותו עוד הפעם בשחרית. והגיעו לידי ההשגה בטעם שחייבה תורה לקרות קריאת שמע עוד הפעם בשחרית, הגם שכבר קרא אותה כבר באיזה שעות קודם, וכל זאת אומרת חשיבות ריבוי הסיפור באמונה.

*

ופירושן של הדברים להרצות הדיבור באמונה, חוץ ממה שיש להרגיל עצמו לומר, אני מאמין, ולהתבונן תמיד בהי"ג עקרים, ולשמוע שיחות מוסר בעניני אמונה, ולהגות בספרים המיוחדים על חיזוק האמונה, זה כולל גם כן להזכיר שם שמים על כל דבר שעושה, וכמו שמצינו ביעקב ששאל לו אביו, מה זה מהרת למנוח בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני (בראשית כ-ב), וברש"י אמר יחזק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלקיך, גשה נא ואמושך בני, האתה זה בני עשו אם לא ע"כ. וכן היה רגילות הדיבור אלל אבותינו מעולם, לומר על כל דבר, יעזור ה', או יתן ה', אם אם ירצה ה', וכדומה.

ויש להרגיל עצמו על כל דבר פעולה או השתדלות שעושה להזכיר עליו שם שמים, לפנות לה' ולבקש הדבר ממנו יתברך. אם נזכר לאיה דבר, לומר בלחש גם צוידש, רצונו של עולם אני זריך דבר זה לקנותו, הזמן לי מעות והמקום שאמצא שם מה שמתאים לו. ואחר כך יתן תודה לה' צפה מלא על שנתן לו. ובכל השתדלות שעושה יבקש מתחלה תפלה קצרה, אלא ה' הכלית דרכי צמה שאני עושה. וכפי הריבוי שיחזיק בזה, תתחזק אמונתו יותר יום יום, כיון שהוא פונה רק אל ה' בכל עניניו.

האמונה, ולפי ריבוי הסיפור מתעלם יותר באמונה (וכמו שדברנו בארוכה בדרשת שבת הגדול), וכמו שפירש הרמב"ם רבי מרדכי מלעבובויטש זצ"ל האמנתי כי אדבר (מהלים קטו-י), האמונה היא כפי הדיבור (תורת אבות דף קמט). ולכן מנזת קריאת שמע לא די פעם אחד ביום, ככל מנזת התורה, אלא בשכבך ובקומך. ואפילו חכמי תורה שתורתן אומנתן, מפסיקין מלימודם פעמיים ביום כדי לקרות את שמע (שבת יא.), כי גם אללם יתוסף אמונה בהירה יותר בריבוי הדיבור באמונה.

והנה סיפור יציאת מצרים, הם דיבורי אמונה בהשגחת ה' בעולמו, שענינו משוטטות בכל, ועושה בעולמו ככל אשר עולה ברצונו. וזוה אפילו כולנו חכמים ונבונים וזקנים, ואפילו כולנו יודעים את התורה, לא די בזה, אלא יש לשקן אותה עוד הפעם, כי שינון האמונה מוסיפה צבירות האמונה. ואפילו חכם שמכיר כי יש בורא עולם, וגם מי שנבון עוד יותר, ומבין דבר מתוך דבר שגם אחר בריאתו הוא מנהיג את העולם, יש להקדיש לילה זו לסיפור יציאת מצרים, לחזור על הדברים עוד הפעם ועוד הפעם.

וברל המרצה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, אין הכוונה רק שעבור שמקיים מנזת ה' בהידור הוא ראוי לשבת אמת, אלא האדם עצמו נעשה משובח, הסיפור מזכך את האדם עוד יותר בדביקותו לה' עד שהוא עצמו משתנה להיות משובח. ורבותינו התנאים אם כי היו תורתם אומנתם היו 'מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה', כדי שיתרצה אמונתם באיכות עוד יותר. 'עד שבאו תלמידיהם ואמרו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית', שזהו הענין של קריאת שמע בשחרית, אם כי בתחילת הלילה

ולא בלב. על כן אחר שנתעלה צהאמונה הוא מרגיש שצריך מעתה להוסיף בהתחייבותו לקונו, להיות העבודה שלו מעתה צמעה יתירה, על כן כעת דייקה מתחילין ללמוד פרקי אבות, דברים מוסריים של חכמינו ז"ל, אשר זה כלולים התעלות האדם, הן צין אדם לחזירו והן צין אדם למקום, שנוכל לקבל על עצמינו עול תורה ועול מלכות שמים צאהבה רבה ועזה.

*

ובל זה יש לרמוז צמשנתנו, שאמרו הוי מרצה לחקור את העדים, כי האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים צאמונת הצורא וצתורה כולה (לשון הרמב"ן ה"ט). ויש להעמיק עצמו ולהרצות צדיצור צהנסיס שעשה ה' לנו ולאצותינו. וכמו כן השמים והארץ, הם עדים על גדול כח הצורא, וכמו שנאמר (תהלים י"ג) השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיע הרקיע וכו' (ועיין רש"י דברים ל"ג-ה), ויש להרצות לחקור ולהתבונן צמעשיו וצרוחיו הנפלאים הגדולים, שמציאו להתאוות תאוה גדולה לידע את ה' (לשון הרמב"ם ה"ט).

ובספר ויגד משה (עמ"ס אבות) רימוז צזה מנות קריאת שמע שאנו קורין פעמיים צאהבה, והם שני עדים על אחדותו ית"ש. וגם שני אותיות הגדולות צפסוק הראשון הם 'עד' ע"ש. והוי מרצה לחקור את העדים, להתעמק ולחקור צאמונת אלקי עולם, כי לפי איכות האמונה כן היא חיובו לצוראו. והוי זהיר צדצריך, שאם תאמר שאתה מאמין, וצני אדם רואין שאין זה מחייב אותך, 'שמא מתוכס ילמדו לשקר', כי גם אמירת העדות שלך הוא אחד צפה ואחד בלב.

ומצינו צצני גד וצני ראובן אחר שהציעו למשה ליכנס חלוץ לחרץ לפני צני ישראל, ולשהות שם צצע שכצשו וצצע שחלקו, ושוב יקבלו חלקם צעצר הירדן, ומשה רצינו שוב חזר על דצריהם צתנאי כפול, ומסיים הכתוב ויאמרו צני גד וצני ראובן אל משה לאמור, עצדיך יעשו כאשר אדוני מצוה (צמדנר ל"ג-ה). ולכאורה אין שום שינוי צדצריו של משה לעומת דצריהם, והיה להם לומר 'כאשר דצרנו', ולא 'כאשר אדוני מצוה'. ופירשו צו (עיין בעקדה פ' מטות, וצספ"ק בארת המים שם), כי הם אמרו ואנחנו נחלץ חושים לפני צני ישראל, מצלי להזכיר שם שמים צדצריהם, ומשה רצינו תיקון דצריהם, ומדגיש וחוזר ומדגיש כי יש להם להזכיר שם שמים על כל מה שעושים. ואמר להם, אם תחלצו לפני ה' למלחמה וגו', ועצר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה', ונצצשה הארץ לפני ה', ועצדיך יעצרו כל חלוץ צצא לפני ה' למלחמה. ועל כן השיבו למשה, עצדיך יעשו כאשר 'אדוני' מצוה, להזכיר על כל דבר ודבר שם שמים, והיינו שיתפללו ויצקשו על כל פעולה צרכות ה' שיצליחו.

*

ובזה נצוא אל המכוון, כי אחר שעצרנו ימי חג הפסח, שכל אחד ואחד הרצה לכפר ציציאת מצרים, ולהתבונן צניסי ה' שעשה עמנו, שכל זה מחזק האמונה של אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וכל אחד מאתנו נעשה איש משוצח יותר ממה שהיה, שהרי כל המרצה לכפר ציציאת מצרים הרי זה משוצח. ואם האמונה אינה מחייבת אותו יותר, אז לא נתעלה צאמונתו רק מן השפה ולחוץ

בסעודה שלישית פרשת שמיני תשע"ז לפ"ק

משחקים ומתרוצצים זה עם זה, עד שלפתע נפל סל המצות על הרצפה ונשברו, וכולם פחדו מהקפדתו של הסבא. וכשנכנס וראה מה שנעשה, פתח פיו ואמר, רצונו של עולם מודה אני לפניך שנתת לי 'נכדים' יקרים. כמה אנשים בעולם אין להם כלל ילדים ל"ע. ואף אלו שזכו, רבים לא הצליחו לחתן אותם. ואף אלו שזכו, לא כולם זכו לנכדים. אם כן גם אם נפלו המצות ונשברו, מה זה כלפי החסד הגדול שנתת לי, שגרמו שזירחם.

ובמו כן אהרן הכהן כשפגע בו מדת הדין ומתו נדב ואזיהוא, נתמלא שמחה על מה שנשאר לו, אלעזר ואיתמר בניו 'הנותרים'. הרי באהרן התאנף ה' להשמידו בכליון צנים, ובסופו לא פגע הדין לא בו ולא בשני בניו. וידום אהרן, אין לו על מה להתרעם.

והנה יש מדה נשגבה יותר מזה, וכמו שאמר דוד (תהלים ל"ג) למען יזמרך כבוד ולא ידום, אשר לא רק ששותק ואינו מתרעם, אלא מקבל הכל כשמחה עד ששורר ומזמר, וכמדתו של דוד שאמר 'מוזמור' לדוד גם בצרתו מפני אכזלום בנו (שם ג-א), והרי גם אהרן היה במדרגה זו, כאשר העמידו אותו מן הצד, שלא יחא הוא הגואל ממזרים, אלא אחיו הקטן, ואמר ה' למשה וראך ושמת בלבו (שמות ד-יד), שלא יטער אלא יתמלא בשמחת הלב, ולמה כאן רק 'וידום' אהרן.

אך הענין הוא, כי הן אמת צער עצמו צריכין לקבל באהבה, אבל צער הנוגע להכלל ישראל, ומכל שכן צער השכינה, זה צריך לכאוב עד דכדוכה של נפש, ולא לשמות ח"ו. והרי

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה' וגו', וידום אהרן (י-ג). צרש"י קיבל שכר על שתיקתו, שנתייחד עמו הדיבור וכו' ע"ש. ויש להבין מהו הרצותא שאהרן שתיק ולא התרעם, הלא גם אנשים פשוטים אנו רואים שהם מקבלים את הדין, ואם כי יתכן שצפנימיותם הם מנטערים, מכל מקום שותקין ואין מתרעמים. – ובבעל הזורים איתא, וידום צ' במסורה, וידום אהרן, וידום השמש (יהושע י"ג) ע"ש.

ונראה דהנה להלן כתוב, וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו 'הנותרים' (י"ב). וכן אמר שוב, ויקלף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן 'הנותרים' וגו'. ויש להבין למה דייק לקרוא אותם צדש 'הנותרים'. וצרש"י פירש הנותרים מן המיתה, שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל וכו', ותפלתו של משה בטלה מחנה שנאמר (דברים ט-ט) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא (ויק"ר י"ה) ע"כ.

ויש לומר כי בשעה שאירע מקרה ומאורע רע להאדם, יש לו להתנחם שיתכן היה להיות המאורע יותר רע, וה' הצילו ולא שפך כל חמתו עליו. ולדוגמא כאשר הוא חולה על אבר אחד, הלא יתכן היה שיחלה גם על שאר אברים, ובחולי כזד יותר. ואם אירע לו הפסד, יוכל להתנחם כמה שעדיין נשאר לו שלא פגעה בו מדת הדין, כי לז יודע מרת נפשו שלא יחא ידי חובת קונו, וגם מה שנשאר צידו אינו כדאי.

יסופר על הרה"צ רבי זלמן בריוזל זצ"ל מירושלים, שהיה נוהג חומרות רבות בסקר אפיית המנות, ובערב פסח קודם כניסת החג באו לביתו נכדיו הקטנים, והתחילו

חסורים לאונן (זכאים קא:) ע"כ. והיינו דילפינן ממעשר הקל שנאמר בו לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו-ד), וכל שכן קדשים. ואהרן קיים את דבריו, חוץ השעיר של ראש חודש שלא אכל אלא נשרף, וקנף על זה משה, והשיב לו אהרן, הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה', ותקראנה אותי כאלה, ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה', וישמע משה וייטב בעיניו (י-ט). וברש"י פירש ותקראנה אותי 'כאלה', אפילו לא היו המתים בני, אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו ע"ש. ויש להבין לאיזה כורך אמר לו כן, והלא די באמרו ותקראנה אותי 'אלה' הייטב בעיני ה'.

אך הענין הוא, כי טעם איסור אכילת קדשים באנינות, הוא משום שאכילתו היא עבודה, ויש לקיימו בשמחה כמו כל מצוות ה', ומכל שכן כשיש צוה חיוב של למשחה לגדולה (חולין קלז:). אכל אכל אהרן קדוש ה', שמקבל הכל בשמחה. ידע משה בנפשו, כי האנינות לא יסור ממנו שמחתו בקונו, וכמו שראה אכלו וידום אהרן. ועל כן דיבר משה אל אהרן ובניו 'הנותרים', הלא מדתם היא שהם לא מתרעמים במה שאירע, אלא הם מציטים ושמחים במה שעדיין נשאר, ואם כן רשאים אתם לאכול גם באנינות לפי מדריגותיכם.

אבל באמת לא כן היה כעת אכל אהרן, הן אמת שצרתו הוא מקבל בשמחה, אכל הלא נסתלקו שני מאורות גדולות, ושריפת בית אלקינו עומדת לפניו. וגם אם לא היו הם בניו אלא בניהם של אחרים, היה מטעור על מיתת דייקים כאלה, ואין הוא יכול לאכול קדשים בעת אנינות ונער. והו שאמר למשה, ותקראנה אותי

הקצ"ה העיד עליהם 'בקרובי' אקדש (י-ג), וברש"י שהם גדולים ממני וממך. והרי קשה סילוקן של דייקים יותר משריפת בית אלקינו (איכ"ר א-לו). ואם כן איך יכולין לשמות כאשר רואין ציוס חנוכת המשכן, שריפת בית אלקינו, והרי אמר ה' ואחיהם כל בית ישראל 'יבכו' את השריפה אשר שרף ה' (י-ו), וברש"י מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל זה ע"כ. ואם כן צדין הוא שיטעור אהרן עד שיתעורר לבכי עבור צרתן של ישראל שאבדו שני מאורות הגדולות, ומכל שכן עבור נער השכינה בסילוקן.

אך אהרן הכהן התאפק ולא הראה שום תנועה של נער, אלא וידום אהרן, והוא מטעם שכאשר בני ישראל יראו את אהרן מטעור, לא יתלו הדבר עבור שנחסרו שני דייקי עולם, אלא יחשדו שזהו עבור נער עצמו, שכואב לו מיתת שני בניו האהובים, על כן התאפק, וידום אהרן, לא הראה השמחה שהיה לו בקבלת דין עצמו, ולא הראה אותות נער עבור שנחסרו שני דייקים, אלא 'וידום אהרן'. ובא המסורה לבאר טעמו, כי הלא פני משה כפני חמה (בבא בתרא עה:), ואם כן נדב ואציהוא שהם גדולים יותר, הארתם היתה על כל פנים כפני חמה, וכעת 'וידום השמש', שנסתלקו שני דייקים כאלו שהיו מאירים את העולם, והיה ראוי לו להטעור עליהם, על כן לא קיים בנפשיה למען יזמך כבוד ולא ידום, אלא וידום אהרן.

*

ואמר הכתוב וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים, קחו את המנחה וגו', ואכלתם אותה במקום קדוש (י-ב). וברש"י אף על פי שאתם אוננין, וקדשים

'כאלה', אני לא מתעצב על מיתת 'אלה' דייקא שהם בניי, אלא גם אם ותקראנה אותי 'כאלה', אחרים שהם גדולים כמותם בצדקתם, גם כן לא אוכל לאכול באוני, כי שרוי אני בצער עבור שריפת בית אלקיננו, ואם אכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', וישמע משה וייטב בעיניו.

*

ואמר אהרן למשה, הן אמת שזוה ה' לאכול המנחה ושאר הקרבנות, אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות (ובחס קא). ע"כ (רש"י י-ט). ופשטות הדברים היא שקדשי שעה אין קדושתן חמורה כל כך בקדשי דורות, ולכן הם נאכלים גם באינינות. ואכתי נריכין להבין מהו החילוק צינייהם.

ונראה דהנה לזכות להשראת השכינה בתחתונים, אי אפשר רק כאשר ישראל הם קדושים וטהורים צלי נדנד חטא, וכמו שנאמר (דברים כג-טו) ולא יראה צך ערות דצר ושז מאחריך. ולכן נצטוו אהרן קח לך עגל צן בקר לחטאת (ט-ג), וצרש"י לכפר על מעשה העגל שעשה (רש"י ט), וישראל נצטוו קחו שעיר עזים לחטאת (ט-ג), ובתרגום יונתן, לכפר על חטא מכירת יוסף ששחטו שעיר עזים, ויטבלו את הכתונת צדס (צראשית לו-לא). והנה חלק מהכפרה היא, מה שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, וכמה דכהנים לא אכלי צשר, צעלים לא מתכפרים, שנאמר (שמות כג-ג) ואכלו אותם אשר כופר צהם (פסחים נט:). ואם כן קדשי שעה שהקריבו כדי שיוכל לחול השראת השכינה בתחתונים, אם לא יאכלו אותם הכהנים, אין כאן כפרה, ותחסר השראת השכינה, ואין כאן חינוך המשכן, על כן שאירע צה טומאה הותר להם קדשי שעה,

כדי שיתכפרו, וממילא תושלם השראת השכינה בהמשכן. אבל קדשי דורות, שלא הוצא לצורך חנוכה המשכן, אלא הם קדשי דורות לכל הימים, לזה לא הותר להם אכילתם, ואם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות.

*

ואמר הכתוב וישמע משה וייטב בעיניו (י-כ). וצרש"י הודה, ולא צוה לומר לא שמעתי, אלא אמר כך שמעתי ושכחתי (ובחס קא). ע"כ. ויש להבין מה שדקדק וייטב 'בעיניו' דייקא. גם להבין איך יתכן שיתעלם דבר ממשה רבן של ישראל, שיסבך דבר אחד ממשנתו.

ונראה על פי מה שכתוב באור החיים הק' (ר"פ שמיני) ויהי ציוס השמיני קרא משה לאהרן ולצניו (ט-א), דהנה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער (מגילה י:), והצער שיגיד הכתוב הוא של משה המזכיר צכתוב, כי ראה גדולתו וגדולת זרעו ציד אהרן וצניו. לא ולמד צער הקנאה מדצר טוב מה עושה, ממעשה צניו של שמעון הצדיק (מנחות קט:), וישתנה מה שלפנינו שהיתה לו ולזרעו אחריו וכו'. ונצטער על אשר פרח ממנו עוז תפארת כהונת עולם. והגם כי עצם מאד בצדקות וצנועה, הלא כל לצ חי מרגיש, וצפרט צדצר מנזה יקרת הערך ומופלאת כזאת עכל"ק.

והנה אמרו חז"ל (סוטה ט). כל הנותן עיניו צמה שאינו שלו, מה שמצקש אין נותנין לו, ומה שצידו נוטלין הימנו. וכן מצינו צנחש הקדמוני שנתן עיניו צמה שאינו ראוי לו וכו' ע"ש. ולכן משה רבינו לפי גודל מדריגתו, כאשר נתן עיניו צהכהונה שאינו ראוי לו, ניטל ממנו צאותו יוס הלכה אחת מתורתו הנוגע לשעתו.

וכן כתוב במגלה עמוקות (אופן י) דלכן במלת ותחסקרהו מע"ט מאלקים, הע' תלויה, קרי ציה מ"ט, שלא נתגלה רק מ"ט מן הע' פנים של תורה ע"כ.

ומעתה יש לומר, דחילוק זה בין קדשי שעה לקדשי דורות לגבי אנינות, שורשו משער הנו"ן שלמד משה מתחלה בשמים, אבל צירידתו מסיני בחטא העגל, נשכח ממנו ההלכות התלויות בשער זו. ועל כן אמר להרן 'כך שמעתי ושכחתי', היינו שנשכח ממנו שער הנו"ן ששמע מה', ואז ניטל זאת ממנו. ורק כעת כאשר שמע זאת מאהרן, הוחזר לו האצידה, וכדרך השוכח כאשר מזכירין אותו, הוא חוזר לזכור מה שנשכח. ועל כן אמר וישמע משה וייטב 'בעיניו', כי בשער הנו"ן יש עי"ן פנים לתורה, והלכה זו היא אחת ממנה, והוטב לו כאשר נזכר דין מהע' פנים לתורה.

*

ואמר הכתוב, עת לחשות ועת לדבר (קהל) (א-י), וברש"י פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנאמר וידום אהרן, ועת לדבר, אז ישיר משה (שמות טו-ה) וכו' ע"ש. והיינו שבשעה ששמש הללחה מזריח להאדם אז עת לדבר, להרבות בשירות ותשבחות לקונו. ובשעת צרה אז עת לחשות, לא להתרעם, אלא לקבל צאהבה. וזהו הענין שאמרו (אריז"ל) בשער הכולל פסח דרוש א) כי צמנרים היה הדיבור בגלות ע"ש. והיינו שאז היתה עת לחשות, ולקיים וידום אהרן, שלא יבוא לידי דיבור של התרעמות. ובעת הגאולה היתה עת לדבר, וכשמו של החג, פסח, פה סח להרבות בשירות ותשבחות.

וכאשר ראה משה שנתעלמה ממנו הלכה, הרגיש מיד שזה עונש על מה שנתן עיניו צכהונה, ולכן וייטב בעיניו, שצריך להטיב מה שנתן עיניו צמה שאינו ראוי לו, והודה ולא בוש, וזה יהא כפרתו להטיב מה שנתן עיניו צכהונה.

*

ויש לומר עוד, דאיתא צגמרא (ראש השנה כא:): כתיב אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מוזקק שבעתים (תהלים יב-ו), רצ ושמואל חד אמר חמישים שערי צינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (שם ה-ו) ותחסקרהו מעט מאלקים ע"כ. וכתוב בלקובי תורה להאריז"ל (פ' ואתחנן), כי קודם שחטאו ישראל צעגל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמישים של נ' שערי צינה, וכשחטאו ישראל נעלם ממנו. וזה שכתוב (שמות לב-ו) לך רד כי שחת עמך, רצה לומר רד ממנין 'לך' [משער הנו"ן] שבגימטריא ל"ך]. וזהו שדייקו חמישים שערי צינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה, אך לאחר זמן חסר אחת, חסרוהו אחד. אך קודם מיתתו זכה שוב להשיג גם שער ההוא עכ"ד.

ומבואר בערבי נחל (דרוש צ' לפסח) צסם השל"ה (מסכת שבעות ריש פרק תורה אור) שהקשה דלמה פעמים איתא שהתורה נדרשת צמ"ט פנים (צמד"ר צ-ג), ופעמים איתא ע' פנים לתורה (שם יג-טו). ותירץ כי ההשגה האפשרית לכל בני אדם הוא רק צמ"ט שערי צינה, והם אינם משיגים רק מ"ט פנים לתורה, והזוכים לשער הנו"ן הם משיגים ע' פנים לתורה, כי שער הנו"ן הוא שם אהי"ה שעולה כ"א, הרי מ"ט וכ"א הוא שבעים עכ"ד.

בלימוד פרקי אבות פרשת שמיני תשע"ח לפ"ק

להכיר את ה' וגודלו ותפארתו ציטר שאת, יוכל להגיע לזה בלימוד מסכת זו, אשר המה היו דרכי האצות הראשונים, ואחריהם בכל דור ודור, וזוה יוכל להיות לו נגיעה במעשיהם. ועל כן קורין לו 'אצות', כי בקיום תוכן מסכת זו, יזכה שמעשיו יגיעו למעשי האצות.

*

וי"ש לומר עוד, דהנה מצינו בשלמה המלך, שנראה ה' אליו בחלום הלילה (מלכים א ג-ה), ויאמר אלקים שאל מה אתן לך, ויאמר שלמה וגו', ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להצין צין טוב לרע וגו'. וייטב הדבר בעיני ה' כי שאל שלמה את הדבר הזה, ויאמר אלקים אליו, יען אשר שאלת את הדבר הזה, ולא שאלת לך ימים רבים, ולא שאלת לך עושר, ולא שאלת נפש אויבך, ושאלת לך הצין לשמוע משפט, הנה עשימי כדצריך, הנה נתתי לך לב חכם ונבון, אשר כמוך לא היה לפניך ואחריו לא יקום כמוך, וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיו.

ואיתא במדרש (שהש"ר א-ט) רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא אומר, משל לצליוטוס [אחד מחכמי העלמה, אדם ערום צדעת] שהיה גדל צביתו של מלך, אמר לו המלך שאל מה אתן לך. אמר הצליוטוס, אם שואל אני כסף וזהב הוא נותן לי, אצנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אמר הריני שואל צתו של מלך והכל בכלל. כך נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלקים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואצנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אלא הרי אני שואל את

מנהג ישראל תורה ללמוד אחר חג הפסח מסכת אצות, וממשיכין הדברים צדברי אגדה. והענין הוא, כי חג הפסח שורשו אמונת אלקי עולם, אשר בחג הזה ראשי צני ישראל שקועים בהנקים והנפלאות של יציאת מצרים, שהראה ה' לעיני כל שיש מנהיג להצירה שמשדד את הטבע כרצונו, ואכלנו מצות שבעת ימים, מיכלא דמהימנותא, ונעשה מזה צשרינו ודמינו להיות החומר שלנו מגובלת משירי מנה.

ובי שמכיר שיש בעלים להעולם, יודע כי מוטל עליו לעשות מה שהבעלים מצווין לו. וכדרך מי שנכנס לבית חצירו, או הנכנס למדינה של מלך, שזה מחייבתו לקיים חוקותיה, כן הוא משועבד בהיותו בעולמו של הקב"ה לחוקי ה' ותורתו. וכדי להמשיך הכרה זו גם להלאה תיקנו ללמוד הפרקים הללו, דאיתא צספרי (עקב מט) רבוןך שחכיר את מי שאמר והיה העולם למד אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק צדרכיו ע"כ. ומסכת זו היא המסכת היחידית שכל ענינה היא צברי אגדה. וצלימוד מסכת זו, וצשמיעת צברי אגדה, ציומא דצבתא יומא דנשמתינן, נזכה להתקרב ולהכיר ציותר את מי שאמר והיה העולם.

וקורין מסכת זו בשם 'אצות', אם כי אין תוכן המסכת מעניני אצות. אך חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אצותי אצרהם יחזק ויעקב (מדצ"א פרק בה), שיש לכל אחד לשאוף ולהשתוקק שיגיע למעשיהם ודרכיהם. אשר הם היו הראשונים שהכירו את מי שאמר והיה העולם, ופירסמו אמונת ה' לצאי עולם. ומי שרונה להגיע ולנגוע למעשיהם

החכמה, והכל בכלל, הדא הוא דכתיב ונתת לעבדך לב שומע. אמר לו הקב"ה, שלמה חכמה שאלת לך ולא שאלת עושר ונכסים ונפש אויבך, חייך החכמה והמדע נתון לך, ועל ידי כן עושר ונכסים אתן לך ע"כ.

ונראה לבאר מה שהדגיש שלמה בבקשתו, ונתת לעבדך לב שומע. כי הנה בשמיעת מוסר ותוכחה, הגם שהדברים הם יוצאים מן הלב, מכל מקום כמה פעמים יתכן שאין נכנסים אל הלב, כי חסר הלב, שלבו סגור ואטום, ועל דרך שאמר הנביא (ישעיה ו-ט) לישראל, שמעו שמוע ואל תבינו, וראו ראו ואל תדעו, השמן לב העם הזה, ואזניו הכבד וגו', כי אדם השקוע בתאוות לבו מתכסה לבו בשומן, שאינו פתוח לשמוע ולקבל. ועל זה נאמר לעתיד (יחזקאל יא-ט) והסירותי לב האזן מבשרם ונתתי להם לב בשר. ועל זה התחנן שלמה המלך, ונתת לעבדך לב שומע, לב שישתוקק לשמוע. ושמיעה היא גם כן לשון קבלה, שהלב יקבל גם כן מה ששומע. ואז יזכה לחכמה, כי חיזוהו חכם הלומד מכל אדם (אבות ד-א), ואם יתקבל הדברים ששומע יתרבה חכמתו. ועל זה נאמר (שם ה-א) ויחכם מכל האדם, שחכמתו נתרבה ממנה שהיה מקבל מכל האדם. - ולכן אחר החג, כאשר כל אחד מאתנו התעצם באמונת אלקי עולם, ולכל ישראל היה גאולה פרטית במצוה הרוחנית ללאת מטומאת מצרים, הזמן גרמא שנפתח הלב, ויש לכל אחד לפי בחינתו ומדריגתו לב שומע, על כן הנהיגו להתחיל אז לדרוש במילי דמעלייתא של תיקון המדות והתעלות בעבודת ה'.

ובתחילין בהמשנה (סנהדרין 5) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר

(ישעיה ס-כא) ועמך כולם נדיקים לעולם יירשו ארץ. והיינו שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכל אחד ואחד במדריגתו ובמצבו, יש לו היכולת להשלים עצמו ולהגיע לחלקו בעולם הבא. אמנם אנו רואים בהארץ שמוציאה פירות ותבואה וממחים לרצבי רבבות, אך נריכים להכשיר מתחלה את האדמה שתקבל את הזרעים, דהיינו בחרישה וניכוש ועידור, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ד-ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים. כי אם לא ינקו ויסקל את האדמה, אז תחת להוציא פרי הארץ לגאון ולתפארת יעלו קוצים. וכן הוא בהאדם עץ השדה, מתחלה יש להכשיר את עצמו להיות לו לב שומע, ואז כל מה שילמוד וישמע יתקבלו הדברים אללו, ויוכל להוציא פירותיו כראוי. וזהו שאמר, 'ועמך כולם נדיקים', כל אחד יוכל להתעלות להיות במדריגת נדיק, אך לעולם יירשו ארץ, מתחלה הם נריכין לירש מדת הארץ, להכשיר את חומרו שיוכלו הזרעים להשתרש אללו, ואז יוכל להגיע לחלקו לעולם הבא.

*

מציינו בקריעת ים סוף שהגילויים שם היו הרבה יותר מהנסיים שראו במצרים, הן בהמכות שעל הים לקו חמשה פעמים יותר, שבמצרים כתיב 'אצבע אלקים היא, וצים סוף כתיב וירא ישראל את ה'יד' הגדולה. והן ברצויו הנסיים של קריעת ים סוף עצמו. והגילוי היה כל כך גדול עד שהיו מראין באצבע זה א-לי, יותר ממנה שראו שאר הנביאים. ועל זה אמר הכתוב (שמות יד-לא) וירא ישראל את ה'יד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ויראו העם את ה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ויש להבין דלכאורה אמונה

שייך רק על מה שאין רואין צעינים, אבל אחר שראו ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה', מה מקום יש עוד ל'יאמינו' זה' וצמשה עבדו.

ונראה כי ידוע מה שאמרו (בחינות עולם פרק יג, הוצא בשל"ה פ' עקב פרק תורה אור) שתכלית הידיעה שנדע שלא נדע, וציאורו הוא על דרך שיסופר על הרד"ק שר שלום מבעל'וא זי"ע, שפעם זכה למראה נפלאה צעליונים, ואמר כי הרצה יותר ממנה ששמח בהגילוי עצמו, הוא שמח על מה שנתגלה לו, כי יש עוד ועוד יותר מהשגתו עד עתה עכדה"ק (הוצא בלקט אמרי קודש פ' תרומה). והיינו כי אין צמ'יאות שיוכל האדם צשכלו הגופני להשיג גודל כבוד ה' עד סופו, ועד כמה שמגיע השגתו נשאר עוד יותר מה שאינו יודע. (ועיין שמן ראש חלק ראשון השלם דברים דף תפד).

וביתר ציאור, על דרך מי שחוש הראיה שלו חלש, רואה רק עד מקום קרוב, ומי שחוש הראיה שלו חזק רואה לרחוק הרבה יותר. ואם יאמרו למי שראיתו חלש אשר לפניו עומד צית, והוא אינו רואה אותה, יתכן שיכחיש הדבר, כי הלא יש לו עינים ומסתכל ואינו רואה. אבל צאמת הוא טועה צדבר, מפני שראיתו חלושה. אך גם מי שחוש ראייתו חזק, אף על פי כן גם אללו הוא מוגבל, כי לא יוכל לראות מה שעומד רחוק איזה מילין ממנו. וכן היא צשמיעה, גם מי שחוש שמיעתו חזק, מכל מקום לא ישמע מה שמדברים איזה מילין ממנו, כי סוף כל סוף חושי צני אדם מוגבלים.

ועל דרך זה הוא גם שכלו של אדם, צנערותו הוא מצומצם מאד, שלא יוכל להצין דבר לאמיתו, גם כאשר הוא חכם. וכל מה שמתצבר שכלו מתצטל ומצין יותר, עד שרק כאשר מגיע

לצן ארבעים צה לצנינה (צמות ה-כא), ואין אדם עומד על דעת רצו עד ארבעים שנה (עבודה זרה ה:). אבל גם מי שהוא חכם גדול, חכמתו מוגבל, כי כל מציאות האדם מוגבל.

ולבן גם כאשר האדם משיג צחכמתו גדול ועוצם כבוד ה', אין זה אלא לפי שכלו המוגבלת. אבל הקצ"ה שהוא אין סוף צ"ה, אף יוכל שכל מוגבל להצין גודל ה' שאין לו קץ ותכלית. ולכן כאשר שיצח דוד המלך צומירותיו גודל כבוד ה', הציע הדברים רק כפי מה שיוכל צשר ודס לצייר ולהשיג צשכלו המוגבל, אבל הדגיש שלאמיתו אין זה אפילו כטיפה מן הים נגד עוצם גדלו האמיתי. ועל כן אמר (תהלים קמה-צ), צכל יוס אצרכך ואהללה שמך לעולם ועד, וגדול ה' ומהולל מאוד, ועס כל זה 'ולגדולתו אין חקר', אין מציאות לצשר ודס אפילו רק לחקור עד כמה היא גדולתו.

והנה ישראל מאמינים צני מאמינים, גם צמצרים צשפל המצצ האמינו צה', ושוצ כאשר ראו ניסי ה' צמצרים צמשך שנה אחת, צכל מכה ומכה נתגלה להס עוד יותר גודל כחו. ולפי שכלס המוגבלת יתכן לחשוב שזהו הכל. אך שוצ ראו צקריעת יס סוף עוד יותר גילויים, ומזה צאו להכרה, כי גודל כח עוצם כבודו אין לשער, וכמה שיראו צגילוי יש עוד יותר ויותר, אלא ששכל האדם מוגבל מלהשיג הכל, והאמינו צה', כי הוא אין סוף, שלא יוכל שכל המוגבל להשיג מה שאין לו קץ ותכלית. וזהו שאמר הכתוב, אשר גם אחר 'וירא' ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה', 'ויאמינו' צה' וצמשה עבדו, האמינו כי יש עוד הרצה נעלס מהס, אשר אין רואים רק מאמינים צעוצם רוממותו

מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו, כולן נאמרו למשה בסיני, שנאמר (קהלת א-י) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, חזירו משיב עליו, כבר היה לעולמים ע"כ. והיינו שלמד משה בארבעים יום כל ספרי קודש שנדפסו, וכל מה שלא נדפס אלא נאמרו, וכל זה השיג בעומק העיון כל דבר ודבר על צדו, וכי לזה אין צריכין למתנת אלקים, וכי אפשר לבשר ודם להשיג כל זה בארבעים יום.

גם להצין מה דאיתא בירושלמי (הוריות ג-ח) כל אותן ארבעים יום שעשה משה צהר, היה לומד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו צמתנה. ופריך וכל כך למה, ומשני כדי להחזיר את הטפסים ע"כ. ופירש בפני משה, שלא יאמר זה שלומד ושוכח מחמת חלישות וזכרונו, מה לי ליגע בחנם אחרי שאני שוכח מה שאני לומד. והתשובה על זה, גם משה היה שוכח וצכל זה למד ולמד עד שניתנה לו צמתנה, וכל לומד יוכל לזכות לזה שיתן לו אחר יגיעתו צתורה מתנה שלא ישכח ע"כ. ולכאורה מהו הקושיא 'וכל כך למה', הרי זה דרך הטבע שאדם שוכח, ומכל שכן כאשר תקפה עליו משנתו כל כך.

ובראיה כי מה שצריך האדם זמן רב, שיוכל ללמוד ולהצין ולהשכיל בלימודו עד שיוצנו הדברים, היינו מפני ששכלו של האדם בהיותו בחומר גופו הוא מוגבל, כמו כל עניני עולם שיש להם גבול. ועל כן כדי להצין דף גמרא כראוי, הוא צריך לזה זמן של כמה שעות, כל אחד לפי חריפות שכלו והצנתו. אבל כאשר האדם הוא מופשט מחומריותו, בלי גבולי הגוף, אז עוצם חכמתו נשגבה, ויכול להשיג בשעה אחת לימוד שצריכין לזה הרבה שנים. ומשה

אשר אין לה סוף. וגם אחר שאמרו 'זה א-לי' ואנוהו, שראו גילוי ה' בחוש, הוסיפו אלקי אבי 'וארוממנהו' (שמות טו-ז), כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה, שיוכל בשר ודם להשיג.

*

ובזה נצוה לבאר מה שאמר התנא, משה קיבל תורה 'מסיני', ומסרה ליהושע (אבות א-ה). ולכאורה שפת יתר היא, דכיון דהתנא רוצה כאן רק למסור סדר הקבלה של התורה מדור לדור, איזה נפקא מינה היא להדגיש המקום המדוייק היכן מסר ה' תורתו למשה, אם היה זה בסיני או בעמק.

ובראיה דאיתא בגמרא (נדרים לח). אמר רבי יוחנן צתחלה היה משה למד תורה ומשכחה שנאמר (שמות לא-יח) ויתן אל משה ככלתו לדבר אמו ע"כ. וצ"ל במהרש"א לפי שאי אפשר לדעת אנושי לקבל כל מצות התורה תוך זמן מועט כזה ארבעים יום (כפירוש רש"י בחומש), ולהכי קאמר רבי יוחנן שהיה לומד ומשכחה, שתקפה עליו משנתו, אלא שמתנת אלקים היה לו שתקייים צידו ולא תשתכח, שנתן לו הקב"ה התורה כחתן הנותן לכלה הקידושין, שנותן צעין יפה ומתנה שלא להחזיר ע"כ.

אמנם אחתי יפלא, כי משמעות הגמרא משמע שרק עבור השכחה הוצרך משה למתנת ה' שתקייים צידו תלמודו, אבל לולא השכחה אין צריכין למתנת אלקים צוה, הלא אמרו במדרש (ויק"ר כז-ה) ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים, ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' (דברים ט-י), מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתות אגדות, ואפילו

את אזני כדי להקשיב מה שמדבר הרב. אמר לו האר"י ז"ל, תמיד כשאני ישן, נשמתי עולה למעלה דרך שבילים ונתיבות הידועים לי, ומלאכי השרת באים כנגדי, ומקבלים נשמתי ומביאים אותי לפני מטטרו"ן שר הגדול, והוא שואל אותי לאיזה ישיבה אני רוצה לילך כנ"ל, ובאותם הישיבות מוסרין לי רזי וגזי התורה אשר מעולם לא נשמעו ולא נודעו אף בזמן התנאים ע"ה. אמר לו מוהר"ר אברהם הלוי, ולא יגלה לי הרב מה שלמדו לו עתה בזה הפעם. התחיל הרב ע"ה לשחק ואמר, אני מעיד עלי שמים וארץ אילו הייתי דורש שמונים שנה רפואים בלי גוזמא, לא יכולתי לסיים מה שלמדתי בזה הפעם בפרשת בלעם והאתון. וכל זה זכה בארץ הקדושה אחר עלייתו ממזרים ע"ש. הרי שכאשר האר"י ז"ל היה נפשט שכלו מחומריותו בשעת שינה, היה משיג בשעה ושעתיים לימוד של שמונים שנה, והיינו משום שאז אין המוח מוגבל כל כך, וקונה עולמו של תורה גם בשעה קטנה.

*

והנה למחר היא יומא דהילולא של רבינו חיים ויטאל זי"ע, וכמוז בספר שם הגדולים להחיד"א (ערך רבי חיים) שקיבל כל תורת האר"י בפחות מב' שנים, וזה לשונו, מוה"ר חיים וויטאל זי"ל, רבים אמרו דכשצא ללמוד עם רבינו האר"י זצ"ל היה יותר גדול בשנים מהרב ז"ל, ושכך מלאו כמוז בכתבים. ואני ענית"י שאני הצעיר זכיתי וראיתי ספר חזיונות מוהר"ח ז"ל מכתבת ידו, וכמוז שם שנועד שנת הש"ג. והוא כשצא אל הרב היה בתחלת שנת של"א (וכפי זה היה אז כ"ח שנה). ובשנת של"ב יום ה' לאב נלקח ארון האלקים

רבינו שעלה בשמים לקבל תורת ה', מופשט מחומריותו, לחם לא אכל ומים לא שתה, אין בזה חידוש להשיג כל התורה כולה במשך ארבעים יום, ולא הוצרך לזה מתנת אלקים.

והנה השכחה שולטת רק בשכל הגדולי המונח בתוך החומר, אבל כאשר הוא מופשט מן החומר, כמו שהשגתו היא הרבה יותר, כן אין שכחה שולטת בזה. ועל כן שפיר פריך שכיון שמשא היה יכול ללמוד בארבעים יום כל התורה, מפני שהיה מופשט מחומר, אם כן איך יתכן שיכח לימודו. ועל זה משני כי בזוונה שיכחו ממנו תורתו, כדי ללמד לטפשים ששוכחים, שיכולים לקבל התורה במתנה. - ולכן על ענש השגת התורה כולה בארבעים יום לא הוצרך משה למתנה, כי זהו טבעי כאשר מופשט האדם מחומר, אלא כיון שהיה שולט עליו השכחה כדי להחזיר את הטפשים, על כן הוצרך למתנה ככלותו לדבר אמו, שלא ישכח לימודו.

*

ובזה נבין מה דאיתא בפרי עין חיים (שער טו פרק א) שהאר"י הק' היה ישן פעם בשבת פרשת בלק, נכנס אלכו הרב רבי אברהם הלוי ומלאו ישן שינת הצהרים, שאמר הרב ע"ה כי מזה לישן שינת הצהרים בשבת, ומועיל לנשמה תועלת גדולה לפעמים אם יזכה לכך, מה שאין כן בחול ששינת הצהרים הוא היזק לנשמה וכו'. ומלאו שהיה מרחיש בשפתיו בתוך השינה, והלך והטה את אזנו על גבי פה האר"י ז"ל לשמוע מה שהוא מדבר, ובתוך כך ניעור הרב משנתו, וראהו עומד על גביו. אמר לו הרב, מה אתה רוצה בכאן. אמר לו ימחול לי האדון שראיתי לכבוד תורתו מרחיש בשפתיו, והטייתי

רבינו האר"י ז"ל (והיה בן ל"ח שנה). וזוא וראה
 של החכמה למד בשנה ועשרה חדשים, והוא
 פלא. אך כבר נודע שהרב השקהו למהר"ו ז"ל
 מבארה של מרים צים טצריה, ונתישבה החכמה
 בקרבן, ובצירוף נשמתו העליונה והרב הקדוש
 המלמדו להועיל זי"ע ע"כ.

*

ובאמת מנינו כן עוד דוד המלך בשעה
 שצרח משאל שרצה להמיתו, כתיב
 (שמואל א י"ט-יח) ודוד צרח וימלט ויצא אל שמואל
 הרממה, ויגד לו את כל אשר עשה לו שאל,
 וילך הוא ושמואל וישבו בניות ע"כ. ובגמרא
 (זבחים נד:) וכי מה ענין ניות אלל רמה, אלא
 שהן יושבין ברמה [צעירו של שמואל] ועוסקין
 בנזיו של עולם [למזוא מקום לבית הבחירה
 מן התורה] ע"כ. ואיתא צילקוט (שמואל קט)
 רב הוגא צרבי יוסי אמר, אותה הלילה שצרח
 דוד מלפני שאל, למד משמואל הנביא מה שאין
 תלמיד ותיק לומד במאה שנה ע"כ. וזה חידוש
 עצום, כי תלמיד ותיק במאה שנה לומד כל
 ש"ס צבלי וירושלמי וד' חלקי שלחן ערוך ועוד.
 ולדוגמא הגדולי ישראל, כגון הנודע ציהודה
 והרבי עקיבא איגר והחתם סופר וכו' שלמדו
 כל זאת בפחות מששים ושצעים שנה. ואין יתכן
 שפיו של שמואל ידבר כל זאת צלילה אחת, הא
 ידוע שצמינוט אחת אין אדם יכול לדבר רק
 כשני מאות תיבות, ואין יכול דוד לקבל כל זאת
 צלילה אחת.

לדבר רצות תיבות צמינוט אחת, וגם השכל
 יוכל להשיג הרבה יותר. ועל כן היה ציכולת של
 שמואל לדבר אל דוד צלילה אחת, תורה של מאה
 שנה, ושכלו של דוד היה יכול לקבל כל זאת.
 וזה שאמרו עליהן, שהן יושבים 'צרמה' ועוסקין
 בנזיו של עולם, הם לא ישבו כאן צתחתונים,
 אלא ויצא אל שמואל 'הרממה', שהגציהו עצמם
 ממושצותיהם והגיעו למקום רם, ושם יכולין
 ללמד צפיו לאחרים ולקבל, גם תורה של מאה
 שנה בשעה אחת.

*

והנה התורה ארוכה מארך מדה ורחבה מני
 ים (איז יא-ט), אין לנו השגה לעומקה
 של תורה, עד שאמרו צמדרש (קה"ר שס) על
 הפסוק (קהלת צ-א) אמרתי אני צלצי לכא נא
 אצטכה בשמחה וראה צטוב, והנה גם הוא הצל,
 וראה צטוב, צטובתו של תורה, ומה תלמוד
 לומר והנה גם הוא הצל, לפי שכל התורה שאדם
 לומד צעולם הזה הצל הוא לפני תורה שצעולם
 הצא, צעולם הזה אדם לומד תורה ושוכח, אצל
 לעתיד לצוא כתיב (ירמיה לא-צ) נתתי את תורת
 בקרבם ע"כ. ואיתא צתנא דצי אליהו (ווטא
 פרק כ) תורה מאתי תלא (ישעיה נא-ד), הקצ"ה
 יושב ודורש תורה חדשה, ועמיד ליתן על ידי
 משיח ע"כ.

ובנראה שאחר שאדם עוזב עולמו, והוא
 מופשט מחומר, ויושב צישיצה של
 מעלה בגן עדן ועוסק בתורה, כל אחד הוא
 צדרגתו של משה ודוד, שצלילה אחת יוכל ללמוד
 ולהשיג כל מה שתלמיד ותיק הוצרך לייגע על זה
 צעולם הזה מאה שנה, וכעין שהשיג האר"י הק'
 צשינתו בשעה אחת. ולא עוד אלא שגם מחזיקי

ועל כרחק שזהו רק לפי הדיבור והשכל שי
 בגוף חומרי מוגבל, על כן האדם מוגבל
 כמה יוכל לדבר וכמה המוח יוכל להשיג, אצל
 הם הפשיטו עצמם אז מחומרם, ואז הפה יוכל

התורה יזכו לזה שתהא לבס פתוח אז להשיג בשעה קלה כל התורה שבעולם הזה. ובישיבה של מעלה עוסקין בתורתו של הקב"ה שאין לה שיעור וחקר, עד שנדמה התורה בעולם הזה כהכל לפני תורתו של משיח. ולא ולמד שהאר"י הק' למד בפרשה קטנה של בלעם, שאין זה גם מנוה אחת, תורה שזריכין ללמוד זאת בעולם הזה שמונים שנה, הרי עד כמה אין חקר לתורת ה'. וזה יזכו לומדי תורה לעמיד ללמוד תורת ה' בלי שכחה, ויום יום יוסיפו עד אין שיעור.

*

ונחזור לעניינינו, שכאשר התנא התחיל לסדר סדר קבלת התורה מאת ה', אשר משה למד מפי ה' בארבעים יום כל התורה כולה, אשר זה אינו לפי השגת בני אדם בשכל שלנו, על כן דייק משה קיבל תורה 'מסיני', אשר ה' הרכין אז השמים על ההר (רש"י שמות כ-ט), ושם למד משה תורתו. והשגת שכל אדם בשמים, אין לו שום ערך להשגת האדם בעולם הזה, ושם יכולין לקבל כל התורה כולה במשך ארבעים יום.

ואמר שוב ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, ולא אמר יהושע מסרה לזקנים, וגראה כי משה רבינו ותלמידו יהושע היו החכמים היותר גדולים בתורה בישראל, וכדאיתא בילקוט (דניאל חמנט) על הפסוק (שם כ-כא) יהב חכמתא לחכמיין, זה משה רבינו, ומנדעא לידעי צינה,

זה יהושע בן נון ע"כ. ויהושע קיבל כל תורתו של משה בשלימותו, וכדאיתא בגמרא (תמורה טו.) בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע, שאל ממני כל ספיקות שיש לך. אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר וכו' ע"ש. הרי שיהושע השיג כל תורתו של משה, שלא היה שום הלכה עמומה אצלו. ואם דוד למד משמואל צלילה אחת כל מה שתלמיד ותיק לומד למאה שנה, בודאי שכן לימד משה לתלמידו יהושע, שסמך עליו ידיו בעין יפה.

ואיתא במגלה עמוקות (פ' ואחמנן אופן יב) שזכה יהושע גם להשגת שער הגנו"ן, ולכן נקרא יהושע ב"ן נו"ן בחיריק, מלשון (משלי כג-ה) זין תבין את אשר לפניך, שהבין נו"ן שערי צינה ע"ש. והיינו דידועים דברי האר"י"ל (לקושי תורה פ' ואחמנן) שמשנה זכה מתחלה בסיני להשיג גם שער הגנו"ן, אלא שבחטא העגל נלקח ממנו מדריגה זו, וכמו שנאמר (שמות לז-י) ל"ך רד כי שחת עמך, שיהא לו ירידה מהשגת שער הגנו"ן. ולפני מיתתו החזירה ה' למשה, שנאמר ויעל משה אל הר נבו (דברים לד-א), כ' בו ע"ש. וגם זאת מסר משה ליהושע תלמידו. ולכן כל מה שקיבל משה תורה 'מסיני', שזה כולל גם השגת שער הגנו"ן, מסרה ליהושע. לא כן יהושע לזקנים, לא היה יכול למסור כל מה שקיבל, כי היה כבר ירידת הדורות, ועל כן אמר סתמא יהושע לזקנים, וזקנים לנביאים וכו' (ועיין בזה בנועם אלימלך ריש פרשת צהר).

בסעודה שלישית פרשת שמיני תשעי"ח לפ"ק

בקרבתם לפני ה' וימותו. וזיאר באור החיים חק', שדיבר ה' למשה דרך מיתתו, שהיתה על זה הדרך בקרבתם לפני ה', פירוש שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש וזוה ממו, והוא סוד הנשיקה, שזה מתים הנדיקים. והנה הם שוים למיתת כל הנדיקים, אלא שהפרש הוא, שהנדיקים הנשיקה מתקרבת להם ואלו הם נתקרבו לה, והוא אומרו בקרבתם לפני ה'. ואומרו וימותו בחספות וא"ו, רמו הכתוב הפלאת חיבת הנדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם, לא נמנעו מקרוב לדבקות נעימות עריבות ידידות חציבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם. וסיים עלה, וזחינה זו אין מכיר איכותה, והיא משוללת ההכרה, לא מפי מין האנושי ולא מפי כתבו. ולא תושג בהשערת מושכל הגשם וכו' ע"ש.

וביאור הדברים הוא, כי מיתת נשיקה היא, שהקצ"ה מקרב עצמו להנדיק, וכאשר נפשו מרגשת בקריבת האור הנפלא, תכסוף ותנתק ממקומה להדבק בשכינה, כי נשמת האדם היא חלק אלו-ה ממעל, וכאשר בא אור עליון, נמשך האור הקטן אליו, כנר שמתקרב אלל אבוקה גדולה, שקופץ אור הנר אל האור הגדול. ודבר זה לא יתכן אלא כאשר זיכך חומרו לזורה, שלא נשאר אללו גשם חומרי להיות מחיזה מפסקת, ואז תדבק נפשו באור האלקי שנתגלה אליו. ומדריגת נדב ואציהוא היטה יתירה מזה, לא שהאור עליון התקרב אליהם כמיתת נשיקה, אלא 'בקרבתם לפני ה', כשהרגישו השראת השכינה במשכן, הם התקרבו אליה, עד שהגיעו לכלות הנפש וממו.

ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמור בקרובי אקדש, ועל פני כל העם אכבד וידום אהרן (י-ג). וברש"י היכן דבר, ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט-מג), אל תקרא בכבודי אלא בכבודי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או כי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (ויק"ר יב-יג) ע"כ. ויש להבין איך מתקדש ה' וציתו במיתת קרוביו. ואם הכוונה שהקצ"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הצריות (רש"י במדבר כ-ג), איך יאמר ה' שקרוביו יחטאו אז, הא יש בחירה להאדם, ודיבור ה' הרי מכריח ונוטל הבחירה (אלשיך איכה ג-ז).

ובאמת כבר בא מעשה כזו לפני נדב ואציהוא צעת מתן תורה, דכתיב ויעל משה ואהרן ונדב ואציהוא וגו', ויראו את אלקי ישראל וגו', ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו (שמות כד-ט). וברש"י נסתכלו והניצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקצ"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואציהוא עד יום חנוכת המשכן ע"ש. וצריך ביאור מאי שנא הא מהא, שכאן שלח ידו עליהם

ונראה בהקדם לצאר הכתוב (שיר א-א) שיר השירים אשר לשלמה, ישקני מנשיקות פיהו, כי טובים דודיך מיין. ויש להבין איך מדמה תענוג שתיית כוס יין, להתענוג של כנסת ישראל לקונם, שאין להם דמיון וערך, לומר שנשיקות ה' טובים מכוס יין. ויש לומר דהנה הכתוב אומר (ויקרא טו-א) אחרי מות שני בני אהרן

כדי שיכירו ישראל כי ירדה שכינה למטה, לכן 'צקרובי אקדש', באותן הדיוקים שקרובים אלי, שזיכרו החומר להאורה, ואין שום מסך המבדיל, זהם אקדש, תחילה שקדושתו ירדה למטה צבית ה', וזה 'על פני כל העם אכבד', כי זהו אות לכל כי השכינה שורה במשכן, וצקרבתם לפני ה', דצקה נפשם לשורשם ומתו.

אך לכאורה למה רק עתה מצאה נפשם של נדב ואזיהוא מקום לדבק עצמם ליוצרים. הלא גילוי כזה היה להם לפני מתן תורה, ויעל משה אהרן נדב ואזיהוא, ויראו את אלקי ישראל וגו', ולמה לא כלתה אז נפשם להתקרב אל ה' ולמות מיתת נשיקה. ועל זה בא הכתוב לתרץ, כי אז היו עוסקים באכילה ושתייה, דברים גופניים, וזמן כזה יש מסך המבדיל ולא יתכן להיות דיוקות נפש צנפש. ולכן 'אל אצילי בני ישראל לא שלח ידו', שיתקרב כל כך לה' עד שתלא נפשם, כי 'ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו', ובעת אכילה ושתייה צורכי הגוף לא יתכן דיוקות הנפש. ורק כעת אשר שמוי יין נכנסו, אז יצאה נפשם צקרבתם לפני ה'.

*

ואחר שנעשו אהרן ובניו אוננים, בא הציור קחו את המנחה הנותרת וגו', ואכלתם אותה במקום קדוש וגו', כי כן צויתי (י-יב). וברש"י אף על פי שאתם אוננים, וקדשים אסורין לאונן (וצחים קא). ושזב אמר, ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שורף וגו' (י-טז), וברש"י שעיר של ראש חודש היה, ואמר אהרן למשה, אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות (וצחים שם), וישמע משה וייטב בעיניו (י-טז). ויש להבין למה יצתה כאן שהותר להם

והנה נדב ואזיהוא שמוי יין נכנסו למקדש (ויק"ר יז-א). ומבואר בשפת אמת (בפרשתנו), כי המדריגה היותר הגדולה בתורה ועבודה היא צחינת יין, שעולה בחשיבותה על שאר כל המשקין, יינה של תורה. והם התעלו כל כך בכניסתם לצית ה', עד ששמוי יין נכנסו. ומגודל דיוקותם זה נכספה וכלתה נפשם, והדיוקו עצמם לה', אשר אש אוכלה הוא, ומתו.

ולבן שלמה המלך כאשר התחיל שירתו שעולה על כל השירים, נכספה וגם כלתה נפשו לה', והתחנן 'שקני מנשיקות פיהו'. אשר הגם שצנשיקה זו יתכן שתלא נפשו מעריצות ידידות השכינה, אף על פי כן 'עוצים דודיק' יותר מתענוג החיים בעולם הזה. וראיה על זה היא 'מיין', ממה שנדב ואזיהוא נכנסו שמוי יין, וזה הציאם 'צקרבתם לפני ה', שהם עצמם התקרבו לה', עד שהכירו וידעו 'וימותו', שהם הולכים למות בזה, אף על פי כן טוב יותר היה להם הדודים מחייהם.

והנה כל זמן שלא ירדה השכינה למטה לשכון צבית ה', לא היה יתכן מדה זו, שיוכלו נדב ואזיהוא להתקרב אל ה' עד כדי דיוקו נפשם צהשכינה, כי הרי השכינה היא בעליונים. אבל כעת שנתחנן המשכן, וירא כבוד ה' אל כל העם, וירונו ויפלו על פניהם, אז מצאו מקום לדבק עצמם צהשכינה, ונכנסו לפנים ממחילתם, וכלתה נפשם.

ואם כן מיתת נדב ואזיהוא גילתה לעיני כל כי ירדה השכינה למטה, והשכינה שורה בישראל, וכאשר נפשות נדב ואזיהוא הרגישו האור ההוא, התקרבו אליה, וצקרבתם לפני ה' וימותו. על כן אמר ה' למשה מתחלה,

לאכול קדשים באנינות. ולמה רק קדשי שעה ולא קדשי דורות.

וּנְרָאָה דהנה בטעם איסור אכילת קדשים באנינות, מצואר בספר החינוך (מנהג מרח), לפי שהקדשים שלחן גבוה הם, ואין ראוי למי שהוא דואג וכואב מאד בלבו לקרב אל שולחן המלך, ועל דרך משל כעין שכתוב (אסתר ד-ג) כי אין לצוא אל שער המלך בלבוש שק. ועוד טעם אחר, כי באכילת הקדשים תמצא כפרה אל הצעלים, וכענין שאמרו זכרונם לברכה (פסחים נט:) כהנים אוכלין וצעלים מתכפרין, ואין ספק כי באכלם את קדשיהם היו אוכלין אותם בכוונה וזדעת שלם וכל מחשבותם וכל תנועותיהם נכונות נגד ה', וזהו האדם לעור דואג וחרד ביום מות קרובו אין דעתו וכוונתו מיושבת כלל, ועל כן אין ראוי לאכול קדשי שמים ע"כ.

וּבַסֵּפֶר תורי זהב (בפרשתנו) כתוב דיש לומר דהיינו טעמא שהותר להם כאן לאכול באנינות, דמצואר ברש"י וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר 'בניו הנותרים' (י-יב), מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל, הוא שנאמר (דברים ט-כ) וזאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, ואין השמדה אלא כלוי בניו שנאמר (עמוס ג-ט) ואשמיד פרוי ממעל, ותפלתו של משה בטלה מחנה שנאמר (דברים ט-כ) ותתפלל גם צעד אהרן בעת ההיא (ויק"ר י-ה) ע"כ. נמצא שהיה אפשר להם לשמוח בזה שנותרים מן המיתה, לכך היתה כאן הוראת שעה שהתיר להם לאכלה באנינות, לפי שהיה אפשר להם לקיים אכילה זו בשמחה ע"כ.

אך יש בזה עוד, דאיתא בגמרא (ברכות נט:) דעל בשורות טובות אומר ברוך הטוב

והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. ואם מתרמי ליה שניהם כאחד, כגון מת אביו והוא יורשו [כלומר הניח נכסים], בתחלה אומר ברוך דיין האמת, ולבסוף הוא אומר הטוב והמטיב [שנשארה לו ירושה מאביו] ע"כ. והנה מצואר בשלחן ערוך (יו"ד רס"ז) דכשהאב מל את בנו אין מצרכין שהחיינו. ומצואר במדרבי הטעם משום דחסר השמחה משום לערא דינוקא ע"ש. ועיין בביאור הגר"א דיש להקשות מאי שגא ממת אביו והוא יורשו ע"ש. ושמעתי לתרץ כי זה תלוי עד כמה היא השמחה אללו, וחז"ל ירדו לסוף דעתו של אדם, שהגם שמת אביו ומצטער, מכל מקום שמחתו על הירושה עולה על לערו, ויוכל לברך שהחיינו והטוב והמטיב. מה שאין כן במילה ששמחתו היא רק שמחת המצוה, יתכן שזערא דינוקא עדיפא ליה, ומצטל שמחתו, ולכן אין מצרכין.

והנה יום חנוכה המשכן היתה שמחה עצומה לאהרן ולבניו, שירדה שכינה בתחתונים, עד שאמרו (מגילה י:) שהיתה שמחה לפניו ית"ש כיום שנבראו בו שמים וארץ. וה' הצוהן לצבות הצחין שאין מיתת נדב ואציהוא מצטלת השמחה העצומה שיש לפניהם משמחתו של מקום הווא, על כן נצטוו לאכול גם באנינות, כי שרויין הם בשמחה מחנוכה המשכן.

וגם שהרי אמרו (ברכות ס:) דחייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, לקבליהו בשמחה ע"ש. ואם כי לאו כל אדם זוכה לזה, מכל מקום קדושי א-ל כאהרן ובניו, שנאמר אללו וידום אהרן, הם מקבלים כל המאורעות בשמחה ובטוב לבב, וגם הבשורות הרעות קיבלו בשמחה, ויכולין הם לאכול קדשים גם באנינות. ולא עוד

אלה שאמרו (פסחים ג.) לא כעולם הזה העולם הזה, העולם הזה על צשורות טובות אומר צרוך הטוב והמטיב ועל צשורות רעות אומר צרוך דיין האמת, לעולם הזה כולו הטוב והמטיב ע"כ. וביאר שם הצ"ח, כי בעולם הזה יתגלה שמאיתו לא תלא הרעות, וכל הצשורות רעות היו טובות עצומות, והעולם הזה 'כולו' הטוב והמטיב, שגם הרעות היו לטובה ע"כ. ולגילוי אור כזה זכו אז צירידת השכינה למטה, וכמו שנאמר וירא כבוד הוי"ה אל כל העם (ט-כג), שראו כולם צעיני צפר שהכל היא מדת החסד של הוי"ה צ"ה, ושפיר היו הם רשאים לאכול גם באנינות.

ויש להוסיף עוד לאיתא בחינוך (מנחה רסג) בטעם שהותרה תורה לכהן לטמא עצמו לקרובים, לאמו ולאציו וגו' לה יטמא (ויקרא כג-ג), כי צהיות כי אחיהם צפרם הוא, וכל דרכי התורה דרכיה נועם ונתיבותיה שלום, ולא רצה לצפרם כל כך כי יחס לצצם על הקרוב המת, שלא יוכלו להתקרב תוך האהל אשר הוא צתוכו ולשפוף את רוחם ולהשציע נפשמ צצכי עליו ע"כ. ועל פי זה כתב שם (במנחה רעב) דלכן לא הותר לכהן גדול לטמא אפילו לקרובים, לאציו ולאמו לא יטמא (כג-יא), כי הכהן הגדול הנבדל להיות קודש קדשים, עם היותו בעל גוף, נפשו תשכון תמיד צתוך המשרתים העליונים, על כן לא תחוש התורה עליו להתיר לו טומאה לעולם ואפילו צקרובים, כמו צכהנים הדיוטים דחס רחמנא עליהם שיצפכו נפשמ צצית המת כי יחס לצצם על קרוביהם, מה שאין כן צכהן גדול, כי מרוב דציקות נפשו למעלה יתפשט לגמרי מטבע צני איש, וישכח מלצו כל עסק העולם הזה הנפקד, ועל חצרת הקרוב לא

תצהל נפשו, כי כצר הוא נפרד ממנה צעודם צחיים עכל"ק.

ואם כן אהרן קדוש ה', לא נגע ללצו שום עלצבות ממיחת צניו, כי נפרד כצר מהם ימים רצים. והנה מצואר בדעת זקנים לבעלי תוספות (צפרשמנו), ויקרא משה אל מישאל (י-ד), אחמר צתורת כהנים מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים, שהרי אלעזר ואיתמר לא נטמאו לה. ותימא שהרי צמקום אחר מצינו צפירוש שהכהנים מוזהרין על טומאת מת דכתיב לנפש לא יטמא צעמיו. ועוד אלעזר ואיתמר כהנים הדיוטים היו ולמה לא נטמאו לאחיהם. ויש לומר דהא דקאמר מכאן שהכהנים אין מטמאין למתים, היינו כהנים הדיוטים ציום משחתם שאין מטמאין לקרובים, שיש להם דין כהנים גדולים. וכן פירש הרב בבור שורר צני ראשיכם אל תפרעו, דאף על גב דכהנים הדיוטים לא הוזהרו על פריעה ופרימה דמטמאין הן לקרוביהן, ציום משחתם הרי הן ככהנים גדולים. ונראה לי דהיינו האי דקאמר צסיפיה דקרא, כי שמן משחת קודש עליהם ע"כ. ואם כן צאותו יוס גם צני אהרן נתעלו להיות צמדריגת הכהן הגדול, ולכן לא נתצטלה שמחתם צמיחת אחיהם, וראויים הם לאכול הקדשים באנינות.

ובערתה אחי שפיר מה שאמר אהרן למשה, 'אם שמעת צקדשי שעה, אין לך להקל צקדשי דורות'. והיינו כי קרצנות היום של חנוכת המוצת, הם קרצנות שלא יקריצו אותם עוד צמקדש, ונוגע הקרצתם ואכילתם רק לאהרן וצניו. וה' הצוחן לצצות מכיר אותם, כי הם יאכלוה צשמחה, על כן צוה עליהם לאכלם גם צמנצ כזה, 'כי כן צוית'. לא כן קדשי דורות,

באנינות, כי הם יכולים לחכול בשמחה גם צעת
אנינותם. חדא, כי הם צניו הנותרים, כי שמחים
הם שנתצטל הגזר דין שהיה גם עליהם. שנית,
שיש להם שמחה מחנוכת המשכן שירדה שכינה
בתחתונים. שלישית, שהם מקבלים גם הבשורות
רעות בשמחה. רביעית, כי ציוס הזה נתעלו
צמדריגת כהן גדול, שעל חצרת הקרוצים לא
תזהל נפשם. ולכן 'קחו את המנחה הנותרת
ואכלוה', הגם שבשאר זמנים קדשים אסורים
לאזונים, אבל כאן 'מונח רביעי', יש ארבעה
טעמים שיש להתיר להם באנינות.

שקרצנות אלו יקריצו גם להלאה, שבכל ראש
חודש יקריצו שעיר לה', אין מקום לחלק שכהנים
היום יאכלוהו, וכהנים שלאחריהם לא יאכלוהו,
לומר כל הסריקין אסורין וסריקי צייתוס מותרין
(פסחים לו.), על כן אין להתיר בקדשי דורות.

*

ויש לומר דמהאי טעמא נמסר הנגינה, על
קחו את המנחה הנותרת וגו' ואכלוהו,
מונח רביעי. כי לפי מה שנתבאר יש לנו ארבעה
טעמים למה הותר להם כעת אכילת קדשים

בסעודת יום שבת קודש פרשת שמיני (פרה) תשע"ט לפ"ק
שבת חנוכת בית מדרשינו תפארת יהושע בעיר מאנסי יצ"ו

הדיוט. ויש לומר כי מצוה בלא דחילו ורחימו
לא פרחית לעילא, ורק מצוה שנעשית בקדושה
צלי פניה, בלתי לה' לצדו, צלי שום מחשבת
גשמי, מתקבלת לרצון לפני ה'. ולכן היו אצרים
ופדרים שלא נתעכלו ונשאר על המזבח במשך
הלילה, כדי שיתעלו לרצון על ידי מחשבת תשובה
שמחשוררים אלל המקריצי הקרצנות במשך
הלילה. והיו גם אצרים שפקעו מעל המזבח,
והכל תלוי לפי מחשבת הזכה והטהורה של בעל
הקרצן. ולכן קרצן שלא היה בשלימות הראוי לא
משלה צו אש של מעלה, על כן מצוה להציא
אש מן ההדיוט שתאכל גם אותם.

אמנם אותו יום שחינכו את משכן ה', וירדה
שכינה למטה לדור בתחתונים, היתה
הקרצת הקרצנות צרום המעלה, צאהבה רבה
ועזה להיות ריח ניחוח לה', ולקרצנות כאלו אין

ויקחו בני אהרן נדב ואזיהוא אש מחמתו
וינתנו בהן אש, וישמו עליה קטורת,
ויקריצו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם
(י-א). בגמרא (עירובין סג.) מאי דרוש, ונתנו בני
אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא א-ז), אמרו
אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להציא
מן ההדיוט, ולא מתו צניו של אהרן אלא על
שהורו הלכה צפני משה רצן ע"כ. ולכאורה
לפי זה יוקשה למה אמר הכתוב 'אשר לא צוה
אותם', הלא צאמת נטעו להציא מן ההדיוט.
ועיין במהרש"א (סס) שפירש אשר לא צוה
אותם משה על זה, והיה צלי ציווי משה, אף
על פי שהורו כראוי ע"ש.

ונראה בהקדם לצאר הטעם שמצוה להציא מן
ההדיוט, הלא צודאי עדיפא שיתאכלו
קרצנות ה' על ידי אש של מעלה, מאש של

נורף באש של הדיוט שתאכל אותם, אלא ותאכל אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים (ט-נד), וציוס כזה להציא אש מן ההדיוט הוי אש זרה. אמנם נדב ואציהוא לא החשיבו את ישראל שהם עומדים במדריגה זו, אלא יתכן שיש בהם פניות בקרבנם, ולא תאכל אותם האש מן השמים, על כן הציאו מן ההדיוט אש אשר לא נזה אותם. ועל מחשבת הציטול במעלתם של ישראל, שהם נכרכים לאש של הדיוט, שלטה עליהם מדת הדין, ותאכל אש ותאכל אותם.

*

והנה בני ישראל הציאו קרבן אחד יותר מאהרן, ואל בני ישראל תדבר לאמור, קחו שער עזים לחטאת וגו' (ט-ג). וברמב"ן הציא מתוספתא של פרשת מילואים בתורת כהנים (שמיני מלואים ד) וכי מה ראו ישראל להציא יותר מאהרן, אלא אמר להם יש צידכם בתחילה ויש צידכם בסוף, יש צידכם בתחילה שנאמר (בראשית לו-לא) וישחטו שער עזים, ויש צידכם בסוף, שנאמר (שמות לז-ח) עשו להם עגל מסכה, יבא שער ויכפר על מעשה שער, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל ע"כ. ויש להצין הענין שנצטוו כעת דייקא להציא כפרה על מכירת יוסף.

ובראיה כי אמרו תז"ל (יומא ט:) מקדש שני שהיו עוסקים בתורה וצמנות וצגמילות

חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ציניהם ע"כ. ויש להצין כיון שהעיד עליהם שהיו עוסקים צגמילות חסדים, איך אמר שהיתה שנאת חנם ציניהם. ועל כרחק שאין זה סתירה, שיתכן שיגמלו חסד עם אחרים, ואוכלין ושותין זה עם זה, אצל דוקרים זה את זה צחרצות שבלשונם (שם), שסדר הדיבור ציניהם היה צאופן שהכאיבו ועיקרו זה את זה, ועבור זה חרב צית מקדשנו. וכיון שעון שנאת חנם גדול כל כך שיכול לסבב חורבן המקדש, מכל שכן שעון זה מונע שלא יוכלו להקים את המשכן צעוד שלא נצנה. ועל כן ציוס הקמת המשכן הוצרכו להקריב שער עזים לחטאת, לכפר על עון שנאת חנם הראשון שהיה צישראל, שהיתה ציוסף כמו שנאמר וישנאו אותם ולא יכלו דצרו לשלום (בראשית לו-ד), ורק אחר כפרה זו יוכל להיות קיוס להמשכן.

ובצו כן אנו כהיוס, כאשר מחנכין אנו את צית ה' צהקמת הצית המדרש תפארת יהושע, יש לכולנו התרגשות מהתחלת עבודתינו צצית אלקים, ויש לנצל זאת לקצלות טובות הנוגעות הן להתפלה והן ללימוד התורה. והתחזקות ציתר שאת לאהצת חצרים, לא רק לעמוד לימין חצירו צגופו וממונו, אלא גם צזהירות הדיבור צעדינות, שלא לפגוע לחצירו צדיבורו, ולדקור צחרצות שבלשונם, אלא תהיו כולכם צענה אחת שיתקדש שם שמים על ידיכם לשם ולתפארת.

בסעודת שלישית פרושת שמיני (פרה) תשעייט לפ"ק
שבת חנוכה בית מדרשינו תפארת יהושע בעיר מאנסי יצ"ו

עוד אמרו (שם פח:) אמר רבי יהושע בן לוי
כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצאה
נשמתן של ישראל, שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה
בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצאה נשמתן,
דיבור שני היאך קיבלו. הוריד טל שעתיד להחיות
בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים פח-י) גשם
נדבות תניף חלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה
ע"כ. ויש להבין למה הוצרכו לנס של תחיית
המתים, ולא נתן בהם מתחלה כח שלא תלאו
נשמתן, הלא ה' הוא הנותן ליעף כח ולחין אונים
עצמה ירבה (ישעיה מ-כט).

ובראה על פי מה שכתוב בחידושי חרי"ב
לצאר מיתת גדב ואזיהוא, כי כל
מנוה צריכין אנו לעשות בחשק רב ובצמאון
גדול, שזעשיית המנוה יהיה צלי השארת חיות
הגשמיות כלל. אך המנוה עצמה נותנת בו שוב
חיות שיוכל לחיות עוד ולא ימות בעצורה, כמו
שכתוב (ויקרא יח-ה) וחי בהם. וכאן שלא היה
ציווי מהשי"ת, והם עשו זאת צמקירות נפש
לשם שמים, נשארו שניהם צלי חיות הגשמיות
כלל, ובזה יצאה נפשם בדביקות נפלא ע"כ.

וביאור הדברים, כי הנה אנו מצווים ואהבת
את ה' חלקיק צכל לצבך וצכל נפשך
(דברים ו-ה), שאהבתנו לה' תהא 'צכל' הלב, שלא
ישאר חלל ריק בהלב שלא יתמלא מאהבת ה'.
וזה מתבטא ביותר בעת קיום המנוה, וכל מנוה
דלאו איהו דחילו ורחימו לא פרחית לעילא. ואם
כן יתכן שבעת קיום המנוה יגיע עד לידי כלות
הנפש, ועל דרך שאמר הכתוב נפשי יצאה בדברו
(שיר ה-ו), ואם תמלאו את דודי מה תגידו לו

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו
וירא אליכם כבוד ה' (ט-ו). ולכאורה
כל הכתוב נראה כמיותר, שהרי כבר אמר להם
מתחלה מה לעשות, כי היום ה' נראה אליכם.
- ולהלן צפרשה, ויקחו בני אהרן גדב ואזיהוא
איש מחמתו וגו', ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר
לא צוה אותם, ותלא אש מלפני ה' ותאכל אותם
וימותו לפני ה' (י-א). ופשטות הכתובים שלא
עשו דבר שנאסר לעשות, אלא דבר אשר לא צוה
אותם. ויש להבין וכי צבציל זה יש חיוב מיתה,
הלא גם אינו מנווה ועושה מקבל שכר, אלא
דגדול המנווה ועושה (צבא קמא לה.), אצל ודאי
דליכא חיוב מיתה על זה. - ויאמר משה אל
אהרן הוא אשר דבר ה' לאמור בקרובי אקדש
ועל פני כל העם אכבד וידום אהרן (י-ג). ואיתא
במדרש מה הוא ליה למימר, וציום השמיני ימול
בשר ערלתו (י-ג). וצריך ביאור קשר הדברים.

ובקדים מתחלה מה שדרשו חז"ל (שבת פח.)
וימילצו צתחיתת ההר (שמות יט-י),
מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית
ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב,
ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. ויש להבין
הלא יש להאדם בחירה, ואין הקב"ה כופה
האדם, והקב"ה חוזר על כל אומה ולשון ולא רצו
לקבלה, ולא כפה אותם, ולמה יתחייבו ישראל
מיתה כאשר אינם רוצים לקבל התורה. וגם
להבין מהו הלשון 'שם' תהא קבורתכם, הוא ליה
למימר 'כאן' תהא קבורתכם. וגם עמס הענין
פליאה, שהרי אמרו ישראל נעשה ונשמע, ולמה
הוצרכו כעת לכפיית ההר כגיגית.

וכמו שדרשו חז"ל (עבודה זרה ה.), על כן מגודל אהבת קונם הגיעו לידי כלות הנפש, כאשר קיבלו על עצמם מצות ה', ויאתה נשמתן. אמנם ה' רצה להראות להם, שגם כאשר יגיעו בקיום מצוה לידי מצב כזה, יש הצטחת וחי בהם ולא שימותו בהם, שהמצוה עצמה תחזיר להם חיות חדש, על כן הוריד להם טל של תחיה להחיותם.

ובערתה יש לומר, דבדאי לא חזרו ישראל מקבלתם שאמרו נעשה ונשמע, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, אלא הגיעו למדריגה זו שאין צריכין לזוות אותם, הם השיגו הכל מעצמם, והם יעשו רצון קונם גם בלי ציווי, ואין מן הצורך שיהיו מצווין על המצוה. על כן כפה ה' עליהם את ההר, לקבל על עצמם התורה בדרך ציווי, שאם לא כן יתכן שתגיע עבודתם עד למצב של כלות הנפש, ולא יהיה להם אפשרות לקבל חיות חדש, ורק כאשר יהיו מצווין יש הצטחת התורה של וחי בהם. וזה שאמר להם ה', 'אם אתם מקבלים את התורה' להיות מצווין ועושין, 'מוטב', שגם כאשר תעמדו ברום העבודה יגיע לכם שוב חיות חדש. אבל אם אין אתם מקבלים את התורה, אלא תקיימו אותה כאינו מצווה ועושה, אז 'שם' תהא קבורתכם, בעבודה זו יתכן שתמצא נפשכם, להגיע באהבת ה' עד בכל נפשך, שהוא נוטל את נפשך, ולא תהיה לכם הצטחת וחי בהם, לקבל חיות מחדש.

והנה משה רבינו חשש על זה, שיתכן שציום התגלות השכינה יתעלו כל כך באהבתם לה', עד שבעבודתם יגיעו לידי כלות הנפש, כאשר באמת היה אצל נדב ואביהוא, על כן הזהירם מתחלה 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו', שלא יעשו היום רק מה שהם מצווין ועומדין,

שחולת אהבה אני (שם ה-ח), אף על פי כן אין לו למנוע עבור זה מלקיים מצות ה'. ונראה דזהו נכלל במה שאמר הכתוב בכל נפשך, ודרשו חז"ל (ברכות נד.) אפילו נוטל את נפשך. והיינו שצוה ואהבת את ה' חלקיך בכל לבבך, צריכה להיות באהבה עזה כזו, עד שיוכל להגיע מזה לידי בכל נפשך, שהאהבה זו תהא נוטל את נפשך.

אמנם התורה אומרת, ושמתם את חקותי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' (ויקרא יח-ה). ונכללה כאן הצטחה, שכאשר נעשה מצות ה', גם כאשר יגיע לידי מצב של כלות הנפש, יהא ניתן בו חיות חדש, ויוכל להמשיך בעבודת קונו. אך כל זה הוא בעושה מצוה שהוא מצווה ועושה, שעל זה נאמרה הצטחת הכתוב, ושמתם את חקותי וחי בהם ולא שימותו בהם, אבל לא בעושה דבר שאינו מצווה, שהרי על זה לא נאמר וחי בהם.

והנה ציום התגלות השכינה למטה בתחתונים, שלא היתה שמחה כזאת לפניו מיום שנברא שמים וארץ (מגילה י.), היתה עבודתם של נדב ואביהוא ברום המעלות, באהבה רבה ומופלגת, וכמו שפירש באור החיים הק', בקרבנתם לפני ה' וימותו (טז-א), שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש עד כלות נפשותם, מדציקות נעימות עריבות וכו' ע"ש. וכיון שעשו עבודה אשר לא צוה אותם, לא היתה אצלם הצטחת הכתוב של וחי בהם, ויאתה נפשם בקרבנתם לפני ה', בסקוד מיתת נשיקה.

וזהו הענין שכאשר שמעו ישראל את קול ה', אכזי ה' חלקיך, יאתה נשמתן, שהרי נתעלו אז עד הגיעם להתפשטות הגשמיות, אני אמרתי חלקים אתם ובני עליון כולכם (מהלים פג-ו),

שעל זה יש להם הצטמת חיים, אבל לא תוספו לעשות מה שלא צוה, כי יתכן שבקרבנות לפני ה' וימותו. כי וירא אליכם כבוד ה', היום יש גילוי שכינה, וציותו יש לחוש שלא תגיע אהבתם למקום עד לידי כלות נפשם, ורק כאשר תעשו מה שצוה ה' דייקא, תתקיים בכס הצטמת וחי בהם ולא שימות בהם.

*

ובעת נבוא לבאר מה שאמר וידום אהרן, דאיתא בגמרא (מדה לא): מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה [ולא לשבעה], שלא יהיו כולם שמחים [שאוכלין ושותין בסעודה] ואצו ואמנו עצבים [שאסורין בתשיש] ע"כ. וזהו המשך הכתובים, אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים (יג-ב), וציוס השמיני ימול בשער ערלתו.

ובבר דברנו שעל דרך זה יש לומר עוד, כי מצות מילה היא החינוך הראשון שמחנכין את הילד, להכניסו בצריתו של אברהם אבינו, ולכן מצרכין בו כשם שנכנס לצרית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים (שבת קלז:). ולימד לנו הכתוב כי התחלת החינוך צריכה להיות צדדגא היותר גבוה בטרהרה, וכאשר נמצא טומאה בהצית אי אפשר לחנך הילד שיהא בקדושה, כי יסוד והתחלת כל דבר צריכה להיות בקדושה וטהרה מופלגת. וכיון שיש טומאה לידה בהצית אין הילד מוכשר להכניסו תחת כנפי השכינה, ורק ציוס השמיני כשנטהר הצית אז בא מצות ה' למול הבן ולהכניסו בצריתו של אברהם (עיין שמן ראש לחנוכה ח"ב דף שו).

ובצינו כיוצא בו בראשונים, שציוס שמכניסין התינוק ללמוד צצית הספר כשנעשה

ג' שנים, יש לשמור אותו שלא יראה דבר טמא, ומעטפין אותו בטלית של מצוה, כדי שהתחלת החינוך לתורה תהא בטרהרה (עיין קב הישר פרק עג). ויסופר על מרן הרה"ק מוהר"א מבעלזא זי"ע שצוה פעם לצמור צר מצוה שצירך צרכת המזון על הכוס, שיטמה כל הכוס, הגם שדי צרוצ הכוס, ורצו ככולו, מכל מקום ציוס הראשון שנכנסים לעול המצות יש לקיים כל מצוה בשלימות היותר ראוי ע"כ.

ודבר זה מצינו גם צנס חנוכה, שטימאו כל השמנים ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים. והקשו האחרונים הלא טומאה הותרה בציצור (יומא ז:), ולמה הוצרכו לנס, הא יכולים להדליק גם צשמן טמא. וכתוב בחידושי הרי"מ (לחנוכה) צנס הרה"ק מקאצק זצ"ל, דזהו רק צזמן שצית המקדש קיים ואין יכולים לעשות העצודה בגלל איזה טומאה שאירעה צמקדש, אז טומאה הותרה בציצור, אבל צעת שמחנכין המקדש מחדש צהדלקת המנורה, אין לחנך צטומאה אף שהותרה בציצור, והוצרכו לנס להדליק צשמן טהור. וכיון שמשום חציצות החינוך נעשה הנס, על כן קצעו השם 'חנוכה' ע"ש. וכן כתוב גם כן בהגהות חכמת שלמה למהרש"ק (שו"ע סימן טרע) דצחינוך לא נאמר האי כלל דטומאה הותרה בציצור.

והנה בדעת זקנים לבעלי תוספות (י-ב) כתוב, פלוגתא איכא צתורת כהנים, רבי אליעזר אומר שמתו צחוץ צמקום שהלויים מותרים ליכנס, שנאמר (י-ה) ויקרצו וישאום צכתנותם, ואם כן מאי לפני ה', שנגפן המלאך והוציאן לחוץ. רבי עקיבא אומר לא מתו אלא צפנים שנאמר לפני ה', ומאי ויקרצו וישאום

בשר ערלתו, ולא בשביעי, והוא משום שהתורה רצתה שיהא החינוך בטהרה, ואם כן למה חינוך המשכן נסתבב להיות בטומאה, ואף על פי כן וידום אהרן. [שוב ראיתי בספר תורת המקדש (ימי המילואים פרק ג) שהביא כן בזית רענן (פ' שמיני) דבאמת הכל נטמא, וטומאה הותרה בצבור, ואחר כך טבלו כל הכלים ע"כ. ובספר אמבואה דספרי (נשא ז-פד אות כז) הקשה על זה מנא חנוכה, דחינוך לא אמרינן טומאה הותרה בצבור ע"ש].

אמנם לפי זה צריכין להזין, למה באמת וידום אהרן, ולא שאל למשה איך יהא גמר חינוך המשכן בטומאה, הלא חינוך צריך להיות בטהרה. ונראה דהנה בישבח משה (בפרשתנו) (עה"פ ותלא אש) הביא מספר צנצנת מנחם (דף לה) שהקשה, איך עשה ה' ככה להמית נדב ואזיהוא במקדש ה' ולעבור על לאו דטומאת מקדש, הא הקב"ה שומר תורתו (ירושלמי ר"ה א-ג) כמו שנאמר ושמרו את משמרתי (ויקרא כז-ט). וכתב דמבואר בצ"ח (שם) בשם זית רענן דהקשה הא נטמא אהל המשכן, ומירץ דאכתי לא נאמרה פרשת טמאים ע"ש. ומיהו זה אינו מספיק רק לדין ללא נהגין טומאה באוהל ובמשכן, דאכתי לא נטווינו בפרשת טמאים, אצל אין זה מספיק על השי"ת איך עבר על לאו ח"ו, דהא ואהיה אכלו אמון וגו' כתיב (משלי ח-ל).

ובתב שוב, לכאורה מלאתי תירוץ אחר, דהא איתא בתוספות (כתובות קג: ד"ה אותו) דהר"ר חיים בהן אמר אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם, הייתי מטמא לו ע"ש וכו'. ובתוספות (בבא מציעא קיד: ד"ה מהו) הביאו דהשיב אליהו כשקבר לרבי עקיבא, דלדיקים אינם מטמאין,

בכתנותם, מלמד שנתנו חכה של צרול לתוך פיהם וגררום והוציאו לחוץ. ותימנה לדברי רבי עקיבא אם כן נטמא המשכן דאיכרי אוהל מטומאת מת, וצריך הזאה שלישי ושביעי, ולא מצינו שפסקו מעבודתם כלל. וכן כתוב בפירוש ומפתח אהל מועד לא תלאו (י-י). דבשלמא לרבי אליעזר אפשר לומר שדחפן המלאך לחוץ קודם יציאת נשמה, אלא לרבי עקיבא קשיא וצ"ע ע"כ.

ובפירוש החזור על התורה (י-ד) תירץ ללא נטמא המשכן, דכתיב (במדבר ט-כ) על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, חשוב קצב ואינו מקבל טומאה ע"כ. [ועיין במנחת חינוך בקומץ מנחה (מנחה רסד סוף אות ט) מה שתמה על זה]. ובפרדס יוסף (פ' שמיני אות כח) כתוב, דהבשר והחלות לא נטמאו, שהיו בחצר המשכן ולא היה מכוסה ולא נטמאו באהל. אך הקשה מאהרן וצניו שהיו אז באהל מועד שנטמאו צמיתתו, דלא גרע ממחוצר לקרקע ממש, אף שאין הבית טמא, מכל מקום כל הגאהל תחתיו טמא. וכתב דאולי כיון שלא היו שם כהנים אחרים, טומאה הותרה בציבור ע"כ. ובאמת אין הכרח שאהרן וצניו היו אז בפינים, ואולי גם הם היו אז בחצר ולא נטמאו. אצל בכל אופן הכלים שבהיכל נטמאו, היינו השלחן והמנורה. וכנראה שמייתת נדב ואזיהוא היתה קודם הדלקת המנורה, שמלותה רק בסוף היום, ואין הדליקו בטומאה, ועל כרחך צריכין לומר דטומאה הותרה בציבור.

ומעתה כאשר אירע זאת לאהרן, שמתו צניו ציוס חנוכה המשכן, עד שהולרכו ציוס החינוך לקיים העבודה בטומאה, היה מקום לאהרן להתרעם ולומר, הלא ציוס השמיני ימול

משה לאהרן, הייתי סבור כי או בך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך (ויק"ר יב-ג). ומי שיש בו נדנדוד חטא אינו מקרוביו של הקצ"ה, ולא יכון לנגד עיניו. ואם כן העיד ה' בזה עליהם שהם לדיקים גמורים, וממילא אין בהם טומאה. ולא עוד אלא שראו כולם איך מתו במקדש ה', והלא ה' שומר תורתו ואין טימא מקדשו, ועל כרחק שאין כאן טומאה כלל, ושפיר נתחנך הבית צטהרה. ולכן כאשר מתו נדב ואזיהוא, היה לו לאהרן מה לומר, הלא אין מחנכין בטומאה, כמו שנאמר וזיוס השמיני ימול בשר ערלתו, ולא כאשר יש טומאה בבית. אבל כאשר אמר משה לאהרן הוא אשר דבר ה' 'בקרובי' אקדש, אם כן הם לדיקים גמורים, ואין כאן טומאה כלל, ולכן וידוס אהרן. [ועל דבר הקושיא מהטמאים לנפש אדם, שנטמאו בנדב ואזיהוא, עיין באגרא דבלה (פ' בהעלותך ד"ה אהנו טמאים)].

ויש בזה מוסר השכל לנו, שאנו עומדים היום בחינוך בית מדרשו החדש צמאנסקי, שהחינוך בכל דבר שבקדושה צריך להיות צדגא היותר גבוה בקדושה וטהרה, לקבל על עצמינו קדושת בית המדרש, וכדאיפסק בשלחן ערוך (או"ח קנא-ה) צתי כנסיות וצתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה צטילה ע"כ. ואמרו (שם קד-ז) לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח לצור חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו ע"כ. ואיתא בבל בו (סימן יא) שראינו כמה צתי כנסיות שנחרבו בשביל עון זה ע"כ. ויש לכל אחד לקבל על עצמו תוספות זהירות בזה. ועל דרך זה תהא התפלה עצמה צכוונת הלצ וכדאיתא בשלחן ערוך (או"ח נח-א)

ומיהו כתבו התוספות שם דדחויא הוא, עיין שם. ומיהו יש לתמוה דאיך אליהו הוציא ח"ו דבר שקר מפיו וצפרט צדיני התורה וכו'. והיא קושיא עזומה מאד לענ"ד. והנראה לי בזה דצאמת סחירת דבר זה מצוחר צכמה מקומות, כמו בגמרא (סוכה כה). דאמר רבי יוסי הגלילי נושאי ארונו של יוסף היו, ורבי עקיבא אמר שנטמאו בנדב ואזיהוא, אלמא לדיקים מטמאין. וכן רבי יוחנן בן זכאי אמר בשעת מותו פנו כלים מפני הטומאה כדאיתא (ברכות כח:). מכל מקום ודאי מעצם הדין ראוי להיות שצדיקים לא יטמאו, כי אין טומאה להם, וצמיתתן נקראו חיים (ברכות ית). אך לא ניתנה לנו להתנהג צדין זה, כי הכרעה זו אין דעתינו דעת האנושי מקפת אותה, כי אני ה' חוקר לצ צותן כליות כתיב (ירמיה ז-י), והאדם יראה לעינים (שמואל א טז-ז), ולכן אין לנו להתנהג בזה כלל אף אם נודע לנו שהוא צדיק, כדי שלא לחלק ציין צדיק לצדיק דאין כח המצחין צדינו, ואם כן השיב אליהו האמת, כן נראה לי צרור ואמת צס"ד. ואם כן לפי זה מיושב הכל, דעלינו לא קשיא דטמאו המשכן, אף דלדידן אינו נוהג דין זה דהצדיקים אינם מטמאין, מכל מקום אכתי לא נאמרה פרשת טמאין. ועל השי"ת שכבר משמר תורתו, הרי אללו גלוי הכל ונוהג דין זה לצדיקים אינם מטמאין, והוא נכון ע"כ. ולפי זה כלפי שמיא גליא דאין כאן טומאה כלל צמיתתם, ושפיר יהיה החינוך צטהרה.

אך לפי זה יש לומר עוד, דהן אמת דאי אפשר לנו לסמוך על דעתנו להכריע מי הוא צדיק, דזה תלוי צמשקל א-ל דעות. אמנם בנדב ואזיהוא שאמר ה' למשה בקרובי אקדש, שיתקדש הבית צמיודעיו של מקום, ואמר לו

שחסידיים ואנשי מעשה היו מתבודדים ומכווין בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה ע"ש.

*

למדנו היום (בחצורת ובהם נהגה) בגמרא (יומא כה:) רבי יהודה אומר לא היה פייס למחטה [כשהיו מפייסין לקטורת, כדתן מתנייתין חדשים לקטורת באו והפיסו, והקטורת נריכה שני כהנים, אחד שמוליך הקטורת להיכל ומקטירו, ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיטון ומכניס להיכל, ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן, כדילפינן לקמן (מה.) מקראי, שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיטון בכל יום. וקאמר רבי יהודה לא היו מפייסין מי שזוכה במחטה], אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחטה. ואמרו שם, מחטה איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא הואיל ולא שכיחא [הקטורת, אלא פעמיים ליום, שאין הקטורת באה נדבה] ומעתרא [ומעשרת את העוסקין בה, כדאמרינן לקמן בפרקין (טו.)], נתקין לה פייס פני עזמה, קא משמע לן ע"כ.

ומבואר מזה דהא דקטורת מעשרת אינו רק הכהן שנתן הקטורת על המזבח, אלא גם מי שהתקין המחטה של אש על המזבח כדי שיוכלו להקטיר עליו הקטורת, היה גם כן זוכה בעשירות. ולפי זה בעבודת הקטורת כל

יום היו שני כהנים זוכים לעשירות. ומסתבר שכאשר הכריזו חדשים לקטורת בואו והפיסו (שם כו.), גם מי שזכה פעם במחטה, לא היה יכול להשתתף עוד בפייס של הקטורת, שהרי זכה כבר בעשירות.

והנה אמרו (מנחות קי.) בכל מקום מוקטר מוגש לשמי (מלאכי א-א), בכל מקום סלקא דעתך, אלא אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום, מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי ע"כ. הרי דלומדי התורה נחשבים כאלו מקטירין קטורת לפני ה'. וכיון דקטורת מעשרת, על כן המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר (אבות ד-ט), וכמו שנאמר (משלי ג-טו) אורך ימים צימינה ובשמאלה עושר וכבוד.

אך ממה שלמדנו מבואר עוד, דגם המכין את המחטה על המזבח שיוכלו להקטיר עליו הקטורת זוכה גם כן לעשירות. ואם כן כמו כן אלו המסייעים לבני תורה שיוכלו להקטיר הקטורת בחורתם, גם הם זוכים לעשירות. ומכל שכן אלו שסייעו להקים צית המדרש לתורה, שהכינו מקום ללומדי תורה על שנים רבות, הם זכו לא רק במחטה אחת עבור קטורת יחידי, אלא במחטות אלפי אלפים, וצדין הוא שיטלו שכרם מן השמים, להתצרך בשפע של צרכה ועושר וכבוד. וזכנו ה' לישב צבית ה' עם שנים טובות וארוכות בצריאות השלימות, עדי זוכה להעלותו לירושלים עיר הקודש צביאת בן דוד במהרה צימינו אמן.

במעודה שלישית שבת פרשת שמיני תשי"ב לפ"ק

מתחלה לרבו, לכבודו של משה רבינו. ויש להזין טעם הדבר.

ויש לומר דאיתא בזהר הק' (מ"ג ר"ז).
 דגשמות נדב ואציהוא נתעברו בתוך פנחס
 דמעשה דזמרי, ונשעה שנכנס פנחס והעלה
 הרומח לעיני כל ישראל, ראה את שצט שמעון
 שצאו להרגו, ופרחא נשמתיא מיניה, ושתי
 הגשמות של נדב ואציהוא שהיו ערומות בלא
 לבוש, ובלא מקום מנוחה, נכנסו בפנחס ע"ש.
 ויתכן שצאאותו יום רחפו נשמתם של נדב ואציהוא
 על פנחס דמשך כל היום. וכיון שנדב ואציהוא
 נכשלו במה שהורו הלכה בפני משה, על כן היה
 פנחס נוהר אז בדבר זה, כדי לתקן הנשמות הללו
 שנתדבקו בו.

ובראה דלכן אמרו חז"ל (שם) שאמר פנחס
 למשה, 'אחי אבי אבא' לא כך למדתי
 וכו'. ולכאורה לא היה צורך קרא פנחס למשה בתואר
 זה. אך מצאנו בחתם סופר (בפרשתנו טו; יז).
 שהטעם שהורו הלכה בפני רבו, כי משה לא היה
 קפיד עלייהו, וכמו שאמרו (מגילה יד:): דחולדה
 הנציאה קרובת ירמיה היתה, ולא הקפיד עליה
 על מה שהתנצחה בפניו ע"ש. ומכל שכן שלא
 הקפיד על בני אחיו, אבל על כל פנים לא
 מסתייעא מילתיה להשמר מהטעות במקום רבו
 (כתובות ס:): ע"ש. ולכן רצה פנחס להדגיש למשה,
 כי הגם שהם קרובים, אחי אבי אבא, מכל מקום
 לא סומך על זה לעשות הוראה מנפשיה, אלא
 שנכנע לקבל הוראה מרבו, וזוהי יתוקן חטאם
 של נדב ואציהוא שנכשלו בזה.

*

ויקחו בני אהרן נדב ואציהוא איש מחמתו
 ויתנו בהן אש וישמו עליה קטורת
 ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא לוא אותם,
 ותלא אש מלפני ה' ותאכל אותם (י-א). בגמרא
 (עירובין סג.) רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן
 עד שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש,
 ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא
 א-ז), אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים,
 מלוא להציל מן ההדיוט ע"כ.

ובראה דאיתא בגמרא (סנהדרין פג.) וירא פנחס
 בן אלעזר (במדבר כה-ז), מה ראה, אמר
 רב ראה מעשה וזכר הלכה. אמר לו, אחי אבי
 אבא [היינו משה שהיה אחי אבי אבא אהרן],
 לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני, הבעל ארמית
 קנאין פוגעין בו. אמר לו, קריינא דאיגרתא איהו
 ליהוי פרוונקא [שליח]. ושמואל אמר, ראה [זכר
 פסוק] שאין חכמה ואין תבונה ואין ענה נגד
 ה', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד
 לרב [לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו, ולא
 המתין לטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים
 וילמדו להתיר את כותית] ע"כ. ולכאורה נראה
 מזה דרב הוי סבירא ליה, דלא היה ראוי פנחס
 להורות מעצמו, דהוי מורה הלכה בפני רבו.
 וכיון דקיימא לן הלכה כרב באיסורי (בבבבב
 מט:), גם הכא הלכתא כרב. ויש להקשות דהא
 אמרינן (עירובין סג.) דלאפרושי מאיסורא אפילו
 בפני רבו שפיר דמי, דכל מקום שיש חילול
 השם אין חולקין כבוד לרב, וזה דלא כרב. ועל
 כרחק צריכין לומר דגם רב מודה דלאפרושי
 מאיסורא מותר להורות, אלא פנחס החמיר על
 נפשו, שאף על פי כן לא יעשה עד שישאל

אמנם בחתם סופר (טו.) כתוב לצאר דעתם של נדב ואזיהוא שהקטירו קטורת, באשר שידעו אחר השראת השכינה איכא חשש מיחה ונקדש בכבודי, על כן לקחו מחתתם, שכבר קיבלו ממשה רבינו שהקטורת מעליר המגפה (במדבר יז-יג). אמנם טעו שאין זה אלא בחוץ כמו שעשה אהרן במגפת קרת, אבל לפנים לא. ונראה לומר משום הכי ויבא משה ואהרן אל אהל מועד (ט-כג), ופירש רש"י ללמדו על מעשה הקטורת, וקשה הלא כבר הקטיר אהרן קטורת שחרית באותו היום [עיין רא"ם], ואי ללמדו חפינת יום הכיפורים שהיא עצודה קשה במקדש, מה ענינו היום. ועוד פירש רש"י שנכנסו להתפלל. ונראה לי אלו ואלו דברי חלקים חיים, שידע משה רבינו שיתקדש היום הצית במכובדיו של מקום, ושאין ראוי להכניס קטורת לפנים, על כן למד מעשה קטורת עמו, וגשלמה פריס שפתינו, והתפלל שיהיה כאילו הקטיר קטורת צפועל, כדרך שעושים במגפה ר"ל, וזוה שגו נדב ואזיהוא שהקטירו צפועל ע"כ.

ואם כן כיון שהקטירו נדב ואזיהוא קטורת, וחשבו שזוה יתבטל גזירת ה' של ונקדש בכבודי, וממילא לא יארע שום מיחה בחנוכת המשכן, ולא ימותו שני הזקנים, ושפיר נתעורר עליהם הפגם, מה שהורו הלכה בפני רצם, ולא נשאו נשים, כי הקטורת שהקריבו יעכב מיתתם של משה ואהרן, ולא ימותו שני הזקנים הללו.

*

והנה הכתוב אומר, ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמור בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וידום אהרן (י-ג). וברש"י אמר ליה משה לאהרן, אהרן אחי, יודע

והנה במדרש (ויק"ר כ-ט) איתא עוד שני טעמים למיתת נדב ואזיהוא, אבא חנן אומר על ידי שלא היה להם נשים וכו'. רבי תנחומא בשם רבי יהושע בן נחמיה אומר, שהיו משה ואהרן הולכין תחלה, ונדב ואזיהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן, ואומרים מתי שני זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור. רבי פנחס אמר בלצם הרהרו ע"ש. ולכאורה יש להבין דהא בקרא כתיב טעם אחר, בהקריבם אש זרה אשר לא נוה ה'.

ויש לומר דהנה בדרושים ואגרות חתם סופר (לפרשת החודש ט:.) כתוב, דשלשה טעמים הללו עולים בקנה אחד, דאיתא בגמרא (זבחים קטו:.) שאמר משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש הצית במכובדי המקום שנאמר (שמות כט-נג) ונקדש בכבודי, אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, וסבור הייתי או כי או בך, עכשיו ראיתי שהם גדולים ממני וממך. והנה נראה לי שגם הם ידעו שיתקדש הצית במכובדיו של מקום ז"ה, וסברו שזוה משה ואהרן, וישמשו הם בנצואה פה אל פה במקום משה, ועל כרחק יפרשו אז מנשותיהם, ולכן לא נשאו אז נשים כלל. והיינו דאמרו מתי ימותו ז' זקנים הללו, ואז על כרחק אני ואתה ננהיג הדור, ואם כן לא נשאו נשים. וידוע דציוס מיתת הרב מותר להורות הלכה בפניו דאין שלטון ציוס המות, כמו שפירש רש"י בפרשת האזינו (דברים לז-מד) דאותו שנת שמת משה של דיווגי היה, שדרש יהושע בפניו. והנה נדב ואזיהוא חשבו שבאותו היום של הקמת המשכן ימותו משה ואהרן, לכן הורו הלכה בפניו בהיתר גמור ע"כ. ואם כן לכאורה לא חטאו זוה נדב ואזיהוא, כי יש להם מליצת זכות על כל מה שעשו.

(ויקרא טו-טז), מכל מקום להשכין שכינתו מתחלה במקום גסי הרוח, בודאי אמו לא אוכל. ומצינו כיולא זה בנס של חנוכה, שנעשה להם נס בהפך שמן שיוכלו להדליק בשמן טהור (שבת כא:), הגם לטומאה הותרה לצבור (יומא ו:), וביארו דמכל מקום חינוך המקדש והמנורה, אי אפשר בטומאה, אלא בטהרה גמורה. ואם כן שיטרה ה' שכינתו בהמשכן, אי אפשר כאשר יש שם גסי הרוח, אשר אמו לא אוכל.

והנה במשכן ה' ציוס חנוכתו היו שש אנשים בתוכה, משה ואהרן וארבעה בניו. ומשה ואהרן היו מופלגים במדת ענוה, וגדול מה שנאמר בהם יותר ממה שנאמר באברהם, שאמרו (שמות טז-יז) ונחנו מה, ואילו באברהם כתיב (בראשית יח-כז) ואנכי עפר ואפר (חולין פט:). ומכל שכן משה דעדיפא מייניה כדכתיב (במדבר יג-א) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. וכמו כן אלעזר ואיתמר הלכו בזה דרכי אבותיהם, להיות ענוים ושפלי רוח. ונראה דלכן נאמר (יי-ב) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו 'הנותרים', על דרך דאיתא בגמרא (ראש השנה יז.) נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו (מיכה ז-ח), למי שמשים עצמו כשיריים ע"כ. ולכן הם נקראים 'הנותרים', שהיו צעירי עצמם כשיריים.

אמנם היו שם גם נדב ואזיהוא שהכירו בעצמם גדול מדריגתם, שהם ראויין למלאות מקומם של משה ואהרן, אני ואתה ננהיג את העדה. וכאשר יש גסי רוח אין אני והם יכולין לדור יחד, ומי נדחה מפני מי, על כן הוצרכו לדחות משם נדב ואזיהוא, ותלא אש ותאכל אותם, ורק אז תוכל השכינה לשכון

הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור אז צי או צך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך. ויש לבאר הדברים, דהנה בחרתם סופר (ש"מ או"מ סימן רח) כתוב צביאור הנסיון של אברהם בעקידת יצחק, כי אברהם וגם יצחק בנו חכמים גדולים היו, והשכילו ענין וסוד הקרבנות, ולכן היו צונים מוצחות ומקריצים קרבנות, כי ידעו עד היכן הדברים מגיעים, והם ידעו והשכילו שאי אפשר בשום אופן בעולם כלל וכלל שירצה ה' בקרבן אדם, שאילו לא השכילו כן, כבר היה אברהם מקריב ישמעאל או יצחק בנו, אלא שזה אי אפשר בשום אופן בעולם, ומכל מקום אברהם בתום לבבו לא הרהר כלל וכו', וכמו כן יצחק וכו' ע"ש. הרי לנו כי קדושי א-ל, אין אהבת בנייהם נחשב כלל צענייהם, כאשר היה דבר זה נוגע לעשות נחת רוח לקונם, ומעצמם היו מוסרים אותם להשחט לכבוד ה' גם בלי ציוו. ולכן עתה כאשר אמר ה' למשה, 'צקרוצי אקדש, ונקדש במכוזדי', כי במיתתן יתעלה ויתקלס כבוד שמו, ויתקדש בית ה' במיודעיו, ונבחרו לזה שני בני אהרן, 'יודם אהרן', לא צכה ולא התאבל, אלא היה לבו שמח ומתענג למסור בניו שיתעלה ויתקלס בזה שמו של הקב"ה.

*

וי"ש לומר עוד צביאור הדבר, מה שנתקדש הבית במיתת נדב ואזיהוא, דאיתא בגמרא (סוטה ה.) כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר (תהלים קא-ה) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תקרי אותו אלא אמו ע"ש. ואם כי מצינו שהקב"ה שוכן אהם בתוך טומאתם

בשמין, יעקב הקטן (עמוס ז-ה), שמואל הקטן, דוד הוא הקטן (שמואל א יז-יד), חזייה דלא קא מיחצא דעתה, אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי על שמיעטתי הירח ע"כ.

וּנְרָאָה שזה עולה עם מאמרם (שס) דכל מעשה צראשית לדעתם נצראו, בצביונם [צדמות שצחרו להם] נצראו, שנאמר (צראשית ז-א) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם ע"כ. הרי דרזון ה' היה, שכל הצריאה כולה תהא לה נייח נפשא צדמותם שנצראו, ועל כן כאשר ראתה הלצנה שיש עוד אחד שמשתמש בצתרה, הרע לה הדצר, וחזר ה' אחריה לייחב דעתה ולפייסה בכמה אופנים שמהא לצביונה. וכאשר חזייה דלא קא מיחצא דעתה, אמר הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח, שיש חסרון בהצריאה, שהלצנה אינה לצביונה.

וּלְבָאֹרָה כיון דלא מיחצא דעתה, הוי לה להלצנה לומר לה', כיון שאין זה צביון שלי שצחרתי, מוטב לי להתצטל ולחזור לתוהו וצוהו כמו קודם הצריאה. אך הלצנה לא עשתה כן, כי ראתה שרזון ה' להיות לו צעולמו לצנה שישמש את העולם. ואם זהו רזון ה', אז היא מצטלה דעתה לרזון ה', ומוכנת להשפיל עצמה ממאור גדול למאור קטן, כדי לעשות נחת רוח לקונה. וזהו מוסר השכל להכלל ישראל, שגם כאשר לא מיחצא דעתו של האדם בצבצו שנמצא, עם כל זה יש לצטל דעתו לרזון קונו, ולכן רק ישראל מוגין להלצנה, כי רק אנו הם דומים לה, לקבל כל דבר צאהבה, וחסד ה' אשירה, ומשפט ה' אשירה.

*

בתוכה. ואם כן ממה שישראל ראו מיתת נדב ואציהוא, היה זה היכר לכל, כי ירדה שם השכינה ונתקדש הבית, עד שהפגם של זחיחת הלז של נדב ואציהוא עיכב ירידת השכינה בתחתונים, והולכרו להסתלק משם, וזה נתקדש הבית במיתתם.

*

וּבְבַעַל הצורים כתוב צ' צמורה, וידוס אהרן, וידוס השמש (יהושע י-ג). ויש לומר הכוונה דאיתא בגמרא (חולין ס:) רבי שמעון צן פזי רמי, כתיב (צראשית א-טו) ויעש אלקים את שני המאורות [משמע שניהם גדולים], וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה, רצונו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לבי ומעטי את עצמך ע"כ. הרי לנו כי הלצנה התרעמה על מעשה ה', לא כן השמש, אף שגם היא היתה יכולה לטעון כמו הלצנה, שניתן כתרה גם להלצנה, ואי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אף על פי כן לא פתחה את פיה לומר דצר לה', לומר לו מה יעשה. ובמדה זו השתמש כעת גם אהרן, אם כן 'ידוס אהרן', הוא כמו 'ידוס השמש', ששתקה ולא התרעמה על מעשי ה'.

*

וְהִנֵּה ישראל מוגין ללצנה (סוכה כט.), וכמו שאמר הכתוב החודש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב-ב). ונראה צטעם הדצר, דאיתא בגמרא (שס) דהלצנה שוב טענה, רצונו של עולם הואיל ואמרת לפניך דצר הגון אמעט את עצמי, אמר לה לבי ומשול ציוס וצלילה וכו', זיל לימנו צך ישראל ימים ושנים וכו', זיל ליקרי צדיקי

ובאמת יש להעיר, דכיון דכל הצריאה לציונים נצראו, אם כן מכל שכן האדם פאר הצריאה, שגם אדם הראשון לדעתו ולציונו נצרא. ולכאורה הרי נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נצרא משנצרא (עירובין יג:), ואיך הסכים אדם הראשון שנוח לו שנצרא. ונראה דזהו על דרך שכתבו התוספות שם, דהכא איירי בסתם בני אדם, אבל לדיק אשריו ואשרי דורו ע"ש. ואדם הראשון תחלתו לדיק גמור היה, וגם אחר החטא שוב חזר למדריגת לדיק, כמבואר בגמרא (סוכה נב:) מאן נינהו שצעה רועים, דוד

באמנע, אדם שת משותלח לימינו [מן הצדיקים שקודם המצול, שלא חטאו עד דור אנוש וכו'], אצרהם יעקב ומשה משמאלו ע"ש.

גם יתכן דקודם חטא העץ הדעת, שלא נתערב העולם כוזב צרע, לכולי עלמא היה נוח לאדם שנצרא. וגם יש לומר דרק מנתינת התורה ולהלכה, שנמנו תרי"ג מצות התורה, וקל להכשל, על כן נוח שלא נצרא, כי יש ריבוי לא תעשה מעשין (מהרש"א שם), ולא כן היא צצבע מצות לצד, שקל לקיימן, נוח לו שנצרא.

בסעודה שלישית פרשת שמיני תשפ"א לפ"ק - פאלם ספרינגס

שנדב ואציהוא יסתכלו בשכינה בלב גס מתוך אכילה ושתייה, ואיך יתכן לומר כן על אנשים שאמר משה לאהרן שהם גדולים ממני וממך.

*

וגראה דאיתא בגמרא (שבת פח.) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט-יז), מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קצורתכם. וכתבו התוספות ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן ע"כ.

אמנם יש צוה עוד, כמו שכתבו לפרש (עין באר מים חיים פ' יתרו, קדושת לוי קדושה ראשונה לפורים) מה שאומרים (בהגדה של פסח) אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. ולכאורה מהו המעליותא של קירוב הר

ויקחו בני אהרן נדב ואציהוא וגו', ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם (י-ה). ומשמעות הכתוב שלא עשו צוה איסור, אלא דבר שלא נצטוו, אבל המעשה היה כהוגן. ויש להבין אם כן למה נענשו כל כך, ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. ובגמרא (עירובין סג.) שהורו הלכה צפני משה רבן.

ובמד"ש (ויק"ר כ"י) איתא, דצמתן תורה כתיב על נדב ואציהוא, ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו (שמות כד-יא). מכלל שהיו ראויין לשליחות יד על מה שאכלו ושתו וזנו עיניהם מן השכינה מתוך לב גס של מאכל ומשתה, ולא רצה ה' לערצב שמחת התורה והמתין להם עד יום זה ע"כ. וכבר הקשו על זה מה יום מיומים, ועוד שהרי גם יום זה היה שמחת לבו, והיה לו להמתין עוד. - וגם ע"כ הענין קשה להבין,

אך אף על פי כן כפה ה' עליהם הר כגיגית לקבל התורה, כדי להיות מצווה ועומדים. וטעמו, כי יש עוד קיצה בחשיבות מצווה ועומד. כי אם האדם עושה מצוה לה' מנד ששכלו משיג הענין וטעמו ופנימיותו, הרי האדם ושכלו מוגבלים, ועושה רק כעומק השגתו. אבל לאמיתו מצוה ה' אין להם סוף וחקר בפנימיותם, ולתצונתו אין מספר, ועל כל קוץ וקוץ יש תלין של טעמים נגלים ונסתרים, שאין בחומר שכל האדם להשיגם, ורק כאשר עושהו בציווי ה', הוא עושהו כפי דעת המשלט, ואז הוא המצוה בשלימות. ולכן כפה עליהם ה' הר כגיגית לקבל התורה, להיות מצווין ועומדין, גם כאשר נעקר יצר הרע מלצם, שגם אז יש עדיפות להיות מצווה ועושה, לעשות המצוה על דעת המקום המצווהו.

ובפרט כאשר עומדים בתחלת התהוות בני ישראל לעם ה', הרי הכל תלוי ביסודן של דברים, באיזה אופן מתחילים. וכעין שאמרו (שבת קל). כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה וכו' ע"ש. על כן רצה ה' שתחלת קיום המצוה תהא באופן היותר נעלה, בחינת מצווה ועושה, לעשותן בסילוק דעת ומחשבת האדם בהשגתו, אלא על עומק דעת נותן התורה, ועל כן כפה עליהם הר כגיגית להיות מצווין ועומדין.

*

ונראה דענין זה נשנה שוב ציוס הקמת המשכן, דהנה אמרו (מגילה י:): ויהי ציוס השמיני (ט-ה), תניא אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו צו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ציוס השמיני, וכתיב התם (בראשית א-ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד

סיני צלי נתינת התורה. אלא שבאמת כשהגיעו בני ישראל להר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו.). והשיגו כל התורה כולה עוד לפני קבלתה. ועל כן אמרו נעשה ונשמע (שמות כד-ו), שהקדימו עשיה לשמיעה, כי השיגו כבר התורה עוד לפני שמיעתה ע"כ. והנה איתא בגמרא (בבא קמא פו.) אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דלא מפקדינא וקא עבדינא מצוות, והשתא דשמעית להא דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי ע"כ. ולבן כאשר ישראל השיגו אז התורה מעצמן, עלה בדעתם שעדיפא אינו מצווה ועושה ממצווה ועושה, שזה מראה גדול אהבתם לה', שעושין גם צלי ההכרח של ציווי, ולא רצו להיות מצווין ועומדין. אמנם ה' כפה עליהם הר כגיגית לקבלה, להורות להם כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה.

ויש להוסיף עוד, כי גם ישראל כוונו להלכה דגדול המצווה ועושה, ואף על פי כן רצו להיות אינו מצווה ועושה, והוא דמבואר בריב"ב"א ונימוקי יוסף (קידושין לא.) דטעם דמצווה ועושה עדיף, כי מי שאינו מצווה אין היצר הרע מתגבר עליו למונעו מן המצוות, לא כן מצווה ועושה יצרו של אדם מתגבר עליו, ולכן מקבל אגרא טפי ע"כ. אמנם איתא במדרש (שהש"ר א-טו) שבשעת מתן תורה נעקר יצר הרע מלצם ע"כ. וכיון שאין להם יצר הרע, הרי אינו מצווה ועושה עדיף טפי, ועל כן רצו להשאר בצחינת אינו מצווה ועושה.

המזווה. וציוס הקמת המשכן, שמחנכין עצודת המקדש לראשונה, נריכה להיות העבודה צרוס המעלה, וגדול המזווה ועושה ממי שאינו מזווה.

ונראה כי צדצר זה שגו נדצ ואציהוא גם צמתן תורה, שאמר עליהס הכחוצ ויחזו את האלקיס ויאכלו וישתו, ואין הכוונה כפשוטו, אלא זהו על דרך שאמרו (כמוצ קס): רואה אני את דברי אדמון, שלשון ראה מורה על הצנה והשגה, שמכיר אמיתיות דצריו. ונדצ ואציהוא בגודל מעלתס חשצו שהגיעו להכיר עומק טעמי המצות צכל עניניה, ויחזו את האלקיס, הס חשצו שהצינו והשיגו עומק מצות ה'. ויאכלו וישתו, שהרגישו טעס נפלא צעצודת קונס, שהצינו פקודי ה' ישריס משמחי לב, כמו שמרגיש אדם באכילה ושתיה. ומחשצה זו היתה פגס ציוס חינוך קבלת התורה, שיש להכיר כי אין חומר האדם ציכלתו להשיג עומק המכוון של מצות ה'. [ועיין במאור ושמש (לראש השנה) צסס הרה"ק רבי אלימלך זי"ע שזהו שאמרו (ראש השנה טו). למה תוקעין, רחמנא אמר תקעו, היינו לעשותו רק עבור ציווי ה' ע"ש].

והנה חס ה' להמית נדצ ואציהוא על הפגס שהיה צהס, ציוס שמחת לצו מתן תורה, אשר סציציו נשערה מאד. אמנס כעת שגו ושגו צדצר הזה, שציוס חנוכת המשכן, שנריכה שתהיה העבודה צרוס המעלה צהתחלתו, והס עושים דצר אשר לא צוה ה', רק לפי הצנתס והכרתס המוגבלת, ולא כפי עומק הפנימיות של המזווה, ועצר ושנה נתעורר עליהס חרון אף ה', כי ציוס חינוך נריכה שתהיה העבודה צאופן היותר נעלה, וגדול המזווה ועושה, שעושה הכל לפי עומק כוונת המשלח.

ע"כ. ויש לומר דאיתא צרש"י, לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יוס ראשון, כמו שכתוב צשאר הימים שני שלישי רציעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד צעולמו, שלא נצראו המלצכיס עד יוס שני (צ"ר ג-ח) ע"כ. וכנראה דציוס הראשון עדיין לא היה יצר הרע צעולם, שלא נצרא עד יוס השני, או צעת צריאת האדם ציוס הששי. ולכן היה שמחה גדולה לפניו ציוס הראשון שנצרא שמים וארץ, שהיה כולו טוב צלא תערובות רע, וכמאמרס (צצא צהרא טו). הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות ע"כ.

וירתבן לומר כי גם ציוס שהוריד ה' שכינתו למטה לדור צתחמונים, ונראה אליהס צצוד ה', היתה שורה אז הארה רצה של דציקות ישראל לקונס, עד שלא היה להיצר הרע שליטה על ישראל, ומעיין דוגמא דלעתיד שרות הטומאה אעציר מן הארץ. ולכן היה שמחה לפני הקצ"ה ציוס שנצראו צו שמים וארץ, שלא היה יצר הרע צעולם.

והנה נדצ ואציהוא ידעו כי גדול המזווה ועושה ממי שאינו מזווה, אצל חשצו שזהו מסיצת היצר הרע שמונע להמזווה ועושה. אך צזמן רס כזה של הקמת המשכן, שצצוד ה' גלוי לעין כל, ואין יצר הרע שולט צאדם, אז אינו מזווה ועושה עדיפא טפי, שעושה מאהבה מרצון עצמו, ועל כן הקריצו אס זרה אשר לא צוה ה'.

אבל צאמת טעו, כי חשיצות מזווה ועושה היא, מפני שכאשר עושה על דעת עצמו הוא מוגבל צכוונת המזווה לפי קוצר דעת האדם, לא כן כאשר עושהו על דעת המשלח, הרי אין חקר לתצונת ה', וכלול צה כל הכוונות של

בסעודה שלישית פרשת שמיני תשפ"ב לפ"ק

לער הקנאה מדבר טוב מה עושה, ממעשה צניו של שמעון הנדיק (מנחות קט:), וישתנה מה שלפנינו שהיתה לו ולזרעו אחריו. ולצד שהפציר בשליחות פרעה, חרה אפו בו ציוס ההוא ועזבו מהיות כהן לעולם, וכשהגיע יום הפקידה נלטער על אשר פרח ממנו עוז תפארת כהונת עולם, והגם כי עכס מאוד בצדקות ובענוה, הלל כל לב חי מרגיש, וצפרט בדבר מנוה יקרת הערך ומופלאה כזאת ע"כ. ובאמת קשה מאד לומר כן על משה איש האלקים, שנתעלה כמלאכי אש, שהרגיש קנאה על כהונתו של אהרן, הלל משה 'עבד' ה' היה בטל כולו רק לרצון ה', ובעצמו אמר המקנא אתה לי, ומי יתן כל עם ה' נביאים (במדבר יא-טו), ובמלאכי מעלה אין קנאה (שבת פט.).

והנה בגמרא (זכחים קב.) פליגי תנאי אם משה כהן גדול היה, דכתיב (שמות ד-יד) ויחר אף ה' במשה, רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם [סימן] מה של חרון היה שם, פעמים הכאה, פעמים נזיפה, פעמים קללה וגידוף], וזה לא נאמר בו רושם. רבי שמעון בן יוחי אומר אף זה נאמר בו רושם, שנאמר (שם) הלל אהרן אחיך הלוי, והלא כהן הוא, הכי קאמר אני אמרתי אתה כהן והוא לוי, עכשיו הוא כהן ואתה לוי [שהיה ראוי להיות לוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא, ומשם זכה לכהונה]. וחכמים אומרים לא נתכהן משה [ולא פסקו לו כהונה מעולם] אלא שבעת ימי המלוואים בלצד. ויש אומרים לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה [אלל הוא כל ימיו כהן היה], שנאמר (דברי הימים א כג-יד) ומשה איש

ויהי ציוס השמיני קרא משה לאהרן ולצניו וגו' (ט-א). בגמרא (מגילה י: דבר זה מסורת צידינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר ויהי אינו אלל לשון לער. ופריך והא כתיב ויהי ציוס השמיני, ותניא אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיוס שנצראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ציוס השמיני, וכתיב התם (בראשית א-ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. ומשני הא שכיב נדב ואציהוא ע"כ.

ולבאורה עדיין צריך ציאר, דהן אמת שהיה אז זמן לער של מיתת נדב ואציהוא, הלל לעומת זה היתה זמן שמחה כיוס שנצראו בו שמים וארץ, ולמה הדגיש הכתוב לומר 'ויהי' על הצער, יותר מלתאר השמחה של חנוכת המשכן. ונראה דהכתוב בא לרמוז על מאמרים (איכ"ר א-ל) סילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שמים שצמסנה תורה, ומחורבן בית המקדש, בתוכחות כתיב (דברים כח-ט) והפלא ה' את מכותך, ובחורבן בית המקדש כתיב (איכה א-ט) ותרד פלאים, אלל בצילוקן של צדיקים כתיב (ישעיה כט-יד) לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, וכל כך למה, ואצדה חכמת חכמיו וצינת נבוינו תסתתר (שם) ע"כ. ולכן הצער של מיתת נדב ואציהוא גוברת על השמחה של חנוכת המשכן, כי סילוקן של צדיקים עדיפא מבית אלקיננו.

*

ובאור החיים הק' כתוב לצאר הצער של יום השמיני, שהוא לערו של משה, כי ראה גדולתו וגדולת זרעו ציד אהרן וצניו, ולא ולמד

משה שחרה אף ה' על סירובו, היה משה עסוק בתשובה על זה, ובדאי שתשובתו היתה תשובה מאהבה, אשר לא רק שנתכפר החטא, אלא נהפך לו גם לזכות. וכאשר ראה שצבעת ימי המילואים נטוה לשמש צכהונה, שהקרבנות כל הקרבנות היו על ידו, חשב משה שבדאי נתקבל תשובתו למעלה והוחזר גם הוא לכהונתו. אמנם כאשר הגיע יום השמיני, ונטוה מפי ה' למסור הכהונה כולו לאהרן ולזרעו, ואם כן זהו לסימן שלא נתקבלה תשובתו. וזה היה לו לעצור גדול, שלא זכה למרק החטא ההוא, ששימש רק שבעה ימים כנגד השבעה ימים שה' היה מפתה אותו לילך, וכאשר עבר יום השביעי שאז ויחר אף ה' במשה ונסתלק מהכהונה, והוצרך לקרוא לאהרן שיצוא לכהן, דבר זה לא נתן לו מנוחה, איך עדיין לא זכה לשוב לתקן מה שעיוות. ואין הצער של משה עבור קנאתו באהרן, אלא על עצמו שלא נתקבל תשובתו, ולא תיקן עדיין מעשיו.

*

אך לפי זה יש להבין, איך באמת לא נתקבל תשובתו של משה לסלק חרון אף ה', הלא לא ידח ממנו נדח, שגם לאדם פשוט מועיל תשובה להעביר הגזירה, ואיך יתכן שתשובתו של משה איש האלקים לא נתקבל. ונראה צביאורו, דמצינו בשאלו המלך שננטוה למחות את עמלק, ולא השלים מצות ה' והשאיר את אגג מלך עמלק חי, וצא אליו שמואל הנביא ואמר לו, קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום, ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נח ישראל לא יסקר ולא ינחם, כי לא אדם הוא להנחם (שמואל א טו-כח). וציאר בחידושי הגרי"ז הלוי על התורה (שמואל נא:), דאיתא ברמב"ם (ה' יסודי התורה י-ד)

האלקים ציוו יקראו על שצט הלוי [אבל הוא כהן], ואומר (מהלים טו-ו) משה ואהרן צכהניו ושמואל בקוראי שמו ע"כ. ולמאן דאמר שמשה נשאר כהן גדול, אם כן הקנאה לא היה רק בצביל זרעו של אהרן שנתכהנו, וזרעו של משה לא נתכהנו. ומה שנאמר ויהי ציוס השמיני לשון צער, היתה בצביל שקרא לאהרן 'ולצניו', ולא לצניו של משה.

ובצניו במשיחת משה לצני אהרן, אמר לו ה' (שמות מ-טו) ומשחת אותם כאשר משחת את אציהם. וכמו במשך חבמה (שם) דיתכן דעל מעלת אהרן לא היה משה מתקנא, שהיה נביא ומלך (דברים לג-ה) וכהן גדול (זמחם קא:). אבל על מעלת צניו אמרו אל תקרב הלום (שמות ג-ה), ציקש משה שיעמידו ממנו כהנים ומלכים, אמר לו הקב"ה אל תקרב הלום, כלומר לא יהיו צניך מקריבין, שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך (שמות רבה ג-ו). ואם כן אולי לא ימשח אותם בשמחה רבה ובלב שלם. לכן אמר ומשחת 'אותם' מרצון גמור כאשר משחת את 'אציהם' ע"כ. וסיים שם הכתוב, ויעש משה ככל אשר צוה ה' אותו כן עשה, ואם כן משח אותם משה בשמחה וברצון מלא כמו שמשח את אהרן, ולמה נטוער כעת כאשר קרא לאהרן ולצניו.

ונראה דהנה חרון אף על משה שקירב ללכת בשליחותו של מקום, היה שני שנים קודם הקמת המשכן, דבחודש ניסן נתגלה אליו ה' בצנה, ושבעה ימים היה הקב"ה מפתה את משה בצנה לילך בשליחותו (רש"י שמות ד-י), וציוס השביעי היה ט"ו ניסן, ולשנה הבאה יצאו ממזרים (סדר עולם פרק ה), ולשנה אחריו היתה חנוכת המשכן צניסן. ובדאי אחר שראה

מוטבע צטבע האדס שמשחוקק לחיים, וכאשר יהיה חיותו צספק ספיקא של סכנה, יעשה כל טצדקי שצעולס להאריך ימיו. אמנס הסיצה שרונה האדס צחיים שונה לגמרי צין ישראל לשאר גויי הארץ. כי הגוי שרונה צחיים הוא צשציל שהעולס הזה הוא עולס התענוג להגוף, אכילה שחיה שינה וכו', הנאה משמיעה כלי שיר, הנאה מראיית תפארת והגוי שצעולס, על כן הוא רונה צחיים כדי שיוכל על ידי זה ליהנות מן העולס. וגם כאשר יושב צמאסר וניטל ממנו החירות ליהנות כפי מה שרונה, מכל מקום הוא רונה צחיים, מפני שעומד ומצפה שיצוא יום שישתחרר ויחזור להנאתו. אצל אס יתהוה מאורע שניטל ממנו המציאות מליהנות כלל מתענוגי העולס, אין לו שום חפץ צחיים. ודומה למי שיש לו חנות שעוסק צמאסר כל היום, שכל המטרה הוא רק שיוכל להרויח על ידו ממון, אצל אין לו שום תשוקה לעצם החנות, ולו יצוייר יום שידע שלא ירויח היום, הוא סוגר חנותו. ודוגמת זה היא החיים אצל האומות העולס.

לא כן צצני ישראל עוצדי ה', אצלס חשיבות החיים אינו צשציל שעל ידו יוכל להתענג צתענוגי עולס, כי עבור זה יפה להס שעה אחת קורת רוח צעולס הצא מכל חיי העולס הזה (אצות ד-ז). הס רואיס צהחיים צשציל עצס חשיבות החיים, כיון שעלה צמחשצה של הקצ"ה לצראו, להיות מצצא ה' צמחחונים, צשמירת התורה והמצות, וכל רגע מחיותו עושה נחת רוח לקונו, שאמר ונעשה רצונו, הרי עצס חיותו הוא חלק מעצודת קונו, וכל רגע מחייו חשו צאללו כהון רב, כי משלים רצונו של מקום, וכמו שנצטוה צתורת ה' וחי צהס (ויקרא יח-ה), שמוטל

דנצוה לרעה יכולה להשתנות כשעושין תשובה, אצל נצוה לטובה אינה יכולה להשתנות צסום אופן, וכמאמרס (ברכות ז). כל דצור ודצור שיצא מפי הקצ"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר צו ע"ש. והנה הכא לגצי שאלו היתה זאת נצוה לרעה כי נלקחה המלכות ממנו, והיה סצור שאלו כי יכולה עוד הגזירה להשתנות צתשובה, אמנס שמואל אמר לו קרע ה' ממלכות ישראל מעליך, ולא ישתנה עוד גזירה זו, כי נתנה כבר לרעך הטוב ממך, ולגצי דידיה הוי נצוה לטובה שאינה יכולה עוד להשתנות, ומעתה נח ישראל לא יסקר ולא ינחם ע"כ (וכן הוא במשך חכמה הפטורת פרשת וזר, ועיין במשצצות זהב שמואל ס).

ובמו כן צענינינו, הן אמת צצודאי עשה משה תשובה מאהבה, ולא יזכר ולא יפקד עליו שום חטא ועון על סירצו ללכת צשליחותו של מקום, אצל על מה שנגזר עליו ליטול ממנו כהונתו, דצור זה לא יוכל עוד להשתנות, כיון שנתנה ה' כבר לאהרון, צאמרלו הלא אהרון אחיך הלוי, היה עמיד להיות לוי ולא כהן, ומעתה הוא יהיה כהן, ודיצור ה' לטובה אפילו על תנאי אינה חוזרת, על כן דצור זה אין להשיב, והוא יהיה הכהן ואחיה לוי.

*

ובמקודם נצאר מה שאמר הכחצ (דצריס ל-יט) החיים והמות נתתי לפניך, הצרכה והקללה, וצחרת צחיים למען תחיה אחיה וזרעך, לאהבה את ה' אלהיך לשמוע צקולו ולצבקה צו, כי הוא חיך ואורך ימך. ולכאורה הלשון וצחרת צחיים 'למען תחיה' צריך ציאור, צצודאי שהאדס הצותר צחיים הוא למען תחיה, שהרי זהו פירושו של חיים. אמנס נראה כי צאמת

את ה' ולדבקה בו, שמנות אלו יש בכל רגע, והוא דייקא 'חיך' ואורך ימים, לחיות בעולם הזה ולהיות חלק מעבדי המקום ומעם ה'.

*

והנה לכל אחד יש תפקיד מיוחד שהוטל עליו מאת קונו, אשר עבור זה נברא. וכמאמרם (דה טו:): מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונטול טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר לפניו, רצונו של עולם טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או נדיק לא קאמר, כדרכי חנינא, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים [כל מדותיו וקורותיו של אדם באין לו בגזירת מלך] חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י"ג) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה [דבר זה לצדו הוא שואל ממך לפי שהכל בידו וזה בידך] ע"כ. והיינו שיש מי שעיקר תפקידו בעולם הוא בתורה, על כן טפה זו תהא חכם, ויש שעיקר תפקידו בעשיית חסד בממונו, על כן טפה זו עשיר. ויש שתפקידו בעשיית חסד בגופו, על כן טפה זו גבור. ועל דרך זה הוא בכל בנין הגוף ומדותיו, הכל לפי עבודתו שהוטל עליו בחיים חיותו, אשר הכל נגזר מפי עליון בתחלת שליחותו לעולם. וכל אחד יוכל להכיר מעצם מציאותו ותשוקת נפשו, מהו עיקר תפקידו בעולם.

והנה משה רבינו בתחלת בואו לעולם היה תפקידו גם להיות הכהן הגדול, שכל עניני עבודת בית אלקינו תהא על ידו, וזה היה מעצם נשמתו מתחלת יצירתו. אך מחמת סירובו ביציאת מצרים ניטל זאת ממנו, ולא היה יכול להוציא הדבר לפועל, שנמסר זאת לאחיו אהרן.

עליו לשמור חיותו, ולא שימות בהם, שגם עבור מנות ה' לא ימסור חיותו (יומא פה:). והסיבה שצראו הקצ"ה הוא לקיים מנות קונו, אשר רצה הקצ"ה לזכות את ישראל לפיכך הרצה להם תורה ומצוות, שיוכל בכל עת ובכל שעה לעשות נחת רוח לקונו, ויש מנות שמקיימם בכל רגע מימי חייו, ועל כן חביב עליו החיים.

וידועים דברי החינוך (בהקדמתו), שיש שש מנות שחיונן תמיד, לא יפקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואלו הן, להאמין שיש לעולם אלוה אחד, אנכי ה' אלקיך. (ב) שלא נאמין בשום אלהים זולתי השם יתברך לצדו, לא יהיה לך אלהים אחרים. (ג) יחוד השם, שמע ישראל וגו'. (ד) אהבת ה'. (ה) יראת ה'. (ו) לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, וסימניך שש ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה-יג) ע"כ. ויש לרמוז עוד, כתונת 'צד' קודש ילבש (ויקרא טז-ד), שיש להלביש עצמו תמיד בהשגש מנות הללו, שמספרו עולה צ"ד, והם שני לאוין וארבעה עשין כאותיות צ"ד.

ונראה דלכן אות ו' היא אות חיים, כמבואר בזהר הק' (ח"א יב:): ו' איהו חיין תדיר ע"כ. כי באות ו' נרמז קיום השגש מנות התמידיות, אשר בזה יש חשיבות להחיים תדיר, שכל רגע שחי והוא מאמין בה' והוא אוהב וירא אותו, הרי עושה נחת רוח ליורו, וכדאי לו החיים. וזהו שאמר הכתוב 'ובחרת בחיים למען תחיה', לא כאומות העולם שבחרת בחיים אינו בשביל החיים עצמו אלא סיבה להגיע למטרתו תענוגי עולם הזה, אלא שהבחרה בחיים תהא למען תחיה, היינו עבור עצם החיים, 'לאהבה

אלוים עוזדים צכהונה, והכהנים יהיו לויים, ולכן אמר הכתוב (יחזקאל מד-טו) והכהנים הלויים בני לדוק, שמכנה את הכהנים לויים, כי כן יהיה לעתיד, עיין שם בטעם הדברים (הוצא במדבר קדמות כ-ד). ולפי מה שנתבאר יש לומר עוד בטעמו, דכיון דמתחלת היצירה עלה בדעת ה' שאהרן הכהן יהיה הלוי, רק מחמת סירובו של משה נשתנו הדברים, ולכן לעתיד כאשר יחזור העולם למיקומו, יחזור גם אהרן ובניו להיות לויים. ולעומת זה משה שהיה ראוי להיות כהן, על כן הוא זרעו אחריו יהיו כהנים. [ועיין במדבר קדמות (ק-יג בסוף ד"ה והנשיא) שכתב, וישלח מלאך ויזיאלנו ממנרים (במדבר כ-טז), ראשי תיבות מ'שה ל'וי א'הרן כ'הן, אבל לעתיד צעת ההוא יעמוד מיכאל (דניאל יב-א), ראשי תיבות מ'שה י'היה כ'הן א'הרן ל'וי ע"כ. ועיין במגדים חדשים (פ' במדבר ג-מה)]. אך יתכן שרק משה זרעו אחריו יהיו כהנים, כי המה צשורשם היו כהנים, אבל שאר זרעו של לוי ישארו לויים.

ואולי יתכן לומר צמה שמנינו שקרח יאל לחלוק על כהונתו של אהרן, ורצה הכהונה לעצמו, כי צאמת מנינו שזרעו של משה לא יירשו שום דבר מהתמנותו של משה, וכצו הטעם משום שמאל אמס לא היו מורע האצות הקדושים אלא מצתו של יתרו. ואם כן לכחלה כאשר עלה צמחשצה ליתן הכהונה למשה, לא יהא אלא כהן יחידי, זה משה, להקריב קרבנותיהם של ששים רבוא ישראל, ועוד גם זאת מי יהא כהן אחריו, הלא זרעו נפסלו מכהונה. ואולי עלה אז צמחשצת ה' למנות קרח להשתמש גם כן צכהונה לצדו של משה. ואם כן קרח צשורש נשמתו הרגיש משיכה לכהונה, ולכן השתוקק לכהונה. וזה שכתבו מהאר"י ז"ל

אבל עמס תכונת נפשו של משה היתה כהונה, ולכן היה לו השתוקקות עצומה לכהונה כי זהו שורש נשמתו. וכיון שלא היה יכול להזיאו מכח אל הפועל היה לו צער גדול מזה, על דרך מי שהוא רעב ומשתוקק לחיזה דבר ואי אפשר להשיגו. וזהו 'יהי' ציוס השמיני קרא משה לאהרן, זה היה לו לצער, שנפשו משתוקקת לעבודת כהונה, כי זהו עומס שורש נפשו, ואי אפשר לו להגיע לזה.

ולעומת זה אהרן, מתחלת יצירתו הלא אהרן אחיך 'הלוי', הוא מיועד לשורר צצית ה' ולהגפת דלתות וכו' ושאר עבודות הלויים, ואין שורש נפשו כהונה, ואין לו משיכה משורשו לעבודת הכהונה, על כן כשאמר לו משה קרב אל המזבח, היה נסוג אחר (רש"י ט-ז), כי היה חסר לו ההרגשה שזה חלק מתפקידו צעולם, והוא מיועד ללויה, על כן הוצרך משה לסעדו ולתמכו לגשת אל הקודש, שעס כל זה צחר ה' צו להיות לכהן צצית ה'. [ולמאן דאמר (וצחים קצ). שמשה נשאר גם כן כהן גדול, ולכאורה הרי היה חסר משיחה. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דרק אהרן שלא היה מיועד לכהונה משורשו, על כן הוצרכו למושחו, אבל משה שהיה כהן משורשו לא הוצרך למשיחה, דוגמת מלך צן מלך שאין צריך משיחה, שהמלכות ירושה לו (הוריות יא:). ועיין באור החיים הק' (פרשת פנחס כז-כג) כי יהושע לא הוצרך למשיחה, כיון שדיבר ה' למשה להסמיך אותו ע"ש].

*

והנה מצואר בשער הפסוקים להאר"י ז"ל (יחזקאל סימן כ), כי לעתיד יהיו

זוה הכתוב (מהלים פד-ה) אשרי יושבי ציחק עוד יהללוך סלה, שהקרוצים אל ה' היושבים צביתו, 'עוד יהללוך סלה', הם מהללים יותר מאותן שאינן יושבין צביתו. ובצדיקים הגדולים כאלו, אז אחר הסתלקותם שומעין ציחק שאת מפלאות הנהגתם צביתם, איך היו מופשטים מכל ענייני הגשמיים וחשבונות בני אדם, רק יראת ה' ותורתו היתה כל מאוויים, וצביות הימים מתחילין להכיר לאמיתו האצידה הגדולה שאצדו כלי חמדה.

והנה נדב ואציהוא היו גדולים מאד צמעלתם, וכמו שאמר משה לאהרן, הוא אשר דבר ה' לאמור בקרוצי אקדש (י-ג), וברש"י יודע הייתי שיתקדש הצית צמידעיו של מקום, והייתי סבור או צי או צך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (ויק"ר יב-י) ע"כ. אמנם לא מצינו בקרא שיהא נזכר שמוסם למעליותא יתירה, להיות מפורסמים בצדקתם, וצודאי שקיימו והצנע לכת עם אלקיך, ולא היה ידוע מעלתם לרבים, ולא ידעו ישראל איזה כלי חמדה נאצד מהם. אמנם כעת שראו כולם גדולתם שקראם ה' בקרוצי אקדש, כעת יתחיל להתגלות להמון עם יותר ויותר מקדושתם, ורק אז יוכלו לצכות את השרפה אשר שרף ה', כי כעת עדיין אינן מעריכין גדול האצידה, רק צביות הימים כאשר יתגלה ציחק שאת התנהגותם בקדושה, אז אחיכם כל צית ישראל 'יצכו' את השרפה אשר שרף ה'.

ועל דרך זה בהסתלקות אדם גדול כזה, גם כאשר כולם ידעו ושמעו גדולתו ומעלתו, מכל מקום עדיין אינן יודעין רק מקצת שצחו, אצל צמשך הימים יתפרסמו ציחק שאת התנהגותו

לעתיד יתעלה קרח להיות כהן, כדיק כתמ"ר יפ"ח (מהלים צג-ג), סופו תיבות 'קרח' (עיין אגרא דבלה פ' קרח ד"ה צוקר ויודע ה'). והיינו כי צביות שמשא יחזור לעתיד לכהונה, כמו כן יתעלה קרח לכהונה.

*

ואחייבם כל צית ישראל יצכו את השרפה אשר שרף ה' (י-ו). וברש"י מכאן שצרתם של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאצל צה ע"כ. צצצוע העעל"ט אצדה כלל ישראל את תפארתה, הענק צתורה מרא דכולא תלמודא הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל, אשר חוץ ממנה שכל רז לא אינס ליה, היתה התמדתו וחשקתו צתורה להפליא, לסיים מדי שנה צשנה כל התורה כולה, ושקולה סילוקן של צדיקים כשריפת צית אלקינו.

ויש להצין למה אמר הכתוב 'יצכו' את השריפה, לשון עתיד, ויותר יוצדק לומר 'יצכו' את השריפה, שהרי מיתתן של נדב ואציהוא הוא צצר כנגד עיניהם. ונראה דהנה דרכן של בני אדם שמעריכין ומחשיבין אדם גדול צתורה וציראה, אצל לפעמים בני הצית הקרוצים וסמוכים אליו אינן מחשיבין אותו כל כך, כי האדם ניכר [אם הגון הוא] צכוסו [אם דעתו מיושצת עליו ציינו] צכיסו [כשנושא ונותן עם בני אדם אם צאמונה הוא עושה] צכעסו [שאינו קפדן יותר מדאי] (עירובין סה:), וצצרים אלו גלויין ציותר רק אצל המסתובצים צבית, והם מכריצין זאת יותר מאחרים. אצל יש גדולים צתורה וצדקות להפליא צכל פרטי מעשיהם, וצזהם הקרוצים מכירים הם ציחק שאת גדול מעלתם, הרצה יותר מצני אדם הרחוקים. ופירשו

בקדושה, גדול התמדתו וזהבנת התורה, ועם כל זה מנא שעות על גבי שעות יום יום לקבלת קהל של מאות שנצאו על פתחו לשאל את דבר ה', ולהתפלל בעדם ולזכר את עם ה'. ועלינו

מוטל ללמוד מהתנהגותו לנצל כל רגע ורגע לתורה ועבודה, ולגזר עצמינו מהצלי העולם, עדי נוכח לראות בישועתן של ישראל צביאת בן דוד צמהרה דידן.

פרשת תזריע - מצורע

בסעודה שלישית פרשת תזריע (החודש) תשע"ו לפ"ק

תחלה וכו', ואף נגעים הצאים על האדם, תחלה הן צאים צציתו, חזר צו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה. הרי הן צאים על בגדיו, חזר צו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם צאים על גופו, חזר צו יטהר, ואם לאו צדד יש צע ע"כ. ולפי זה יש לדקדק דהוי ליה להתחיל פרשת נגעים צנגעי צמים, ולמה הפך הסדר להתחיל צנגעי אדם.

ויש לומר דהנה מצינו צדור המצול, ויאמר אלקים קץ כל צער צא לפני כי מלחה הארץ חמק מפניהם (צראשית ו-יג). וצראש"י לא נחתם גזר דינס אלא על הגזל (סנהדרין קמ). ע"כ. והקשו המפרשים הלא עצירות חמורות יותר היתה צהם, כי השחית כל צער דרכו על הארץ, וכל מקום שחמה מוצא זנות, אנדרלמוסיה צאה

אדם כי יהיה צעור צשרו שחית או ספחת או צהרת, והיה צעור צשרו לנגע צרעת, והוצא אל אהרן הכהן וגו' (יג-צ). המפרשים הקשו, הלא יש כמה תוארים לאדם, איש, אנוש, גבר, אדם, ותואר אדם הוא היותר חשוב צצכולם, על דרך אומרם (צצא מניעא קיד): אחם קרויין אדם ואין עכו"ס קרויין אדם. ולמה נקט כאן התואר היותר חשוב. וגם הנגינה היא 'רביעי, לרמו צצכוונה נקט כאן התואר הרביעי שיש על צני אדם. ובאלשיך חק' הקשה עוד, למה סיים 'והיה' צעור צשרו לנגע צרעת, שאמרו חז"ל (ויק"ר יא-ו) אין והיה אלא לשון שמחה, ולשמחה מה זו עושה צמה שיש צעור צשרו נגע צרעת. וצראה דהנה איתה צמדרש צפרשתנו (ויק"ר יז-ד) אין צעל הרחמים נוגע צנפשות

אללו פגם זהמדה שהיה באדם הראשון, על כן פוגע הנגע זרעת תיכף בעור בשרו.

*

עוד יש לומר, כי יסורין הצאים על החטא יש בהם שני סוגים, חדא, לעוררו לתשובה, והוא כאשר האדם אינו משים אל לבו תכלית ימי חייו שהוא לעבוד את קונו, ומשוקע הוא בעניני עולם, אכילה ושתיה ומסחר, אז ה' שולח אללו נגע או הפקד בממונו או בגופו, ואז מתעורר לשוב ולחלות פני קונו, כי כן הוא דרך בני אדם להתעורר בעת כזה. והוא על דרך אומרם (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו שנאמר (איכה ג-מ) נחפשה דרכינו ונחקורה וגו' ע"כ. והנה יסורין אללו הצאים לעוררו, הם ממדת רחמי ה', כמי שהולך במקום שיט נזק ומעוררין אותו שיהא זהיר בהליכתו. ואז אין 'בעל הרחמים' פוגע בצנפשות תחלה, כי אם יכולין לעוררו בצנפי צמים או בגדים למה יגעו בגופו, הלא יתכן שיתעורר גם מהפקד בציתו ומסחרו.

אבל יש גם סוג שני, והם נגעים הצאים כבר כעונש למרק את חטאיו, וכמו במלכותא דארעא יש חטאים שעונשן בממון, ויש במאסר, ויש בנטילת נפש, כן במלכותא דרקיע יש חטאים שעונשן קשה שנוגע בצנפי אדם תיכף, כי עונשים באים ממדת הדין ולא מצעל הרחמים. ולכן בחטא המצול שצא המצול לעונש על חטאם, אחר שעוררם נח מאה ועשרים שנה בצנין התיבה, ולא אצו לשמוע (רש"י ו-ד), אז יתכן שיפגע העונש בצנפשות תיכף. וזהו ויאמר 'אלקיים' לנח קץ כל בשר בא לפני, זהו כבר עונש הצא ממדת הדין, ורק בעל הרחמים אינו פוגע בצנפשות

לעולם, ולמה נחתם גזר דינם רק על הגזל. וכתוב במלא העומר לפרש, דבאמת אין בעל הרחמים נוגע בצנפשות תחלה, ובתחילה מענישים לאדם ברכושו, ורק לאחר שאין זה מועיל, מענישים את האדם בצנפשו הוא. ואם כן תקשה, למה התחיל עונשו של דור המצול מיד ב'אמחה את האדם'. אך באמת אין ממונו של אדם עשוי להציל את בעליו, רק כשהממון נרכש בדרכים כשרות והגונות, כי אז יוצא שהאדם מאבד את ממונו שלו, ועל ידי כך הוא מקבל את עונשו. אבל אם הממון הוא גזול ועשוק ואיננו בכלל קנינו של האדם, אזי אין בכוחו להציל מעונש. יוצא חיפוא, שחילולא חטא הגזל והחמק של אנשי דור המצול, לא היו נידונים מיד לכליה, אלא היו נענשים תחלה בממונם, שכן 'אין בעל הרחמים נוגע בצנפשות תחילה'. אבל מכיון שהיה ממונם גזול, נחתם מיד גזר דינם להנני משחיתם את הארץ. וזהו גם משמעותו של הפסוק (ירמיה יז-יא) עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבו, מי שעשה לו עושר שלא בדרכים כשרות, עליו לשלם בחייו בעד עונותיו, מאחר שאין כספו עשוי לשמש לו כופר נפש ע"כ.

והנה צפרשת קרצנות נאמר, אדם כי יקריב מכס קרבן לה' (ויקרא א-ב), וברש"י אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אדם לא תקריבו מן הגזל (ויקרא ב-ו) ע"כ. ואם כן מי שאינו מדקדק על ממונו להיות משאו ומתנו באמונה, יש בו פגם זהמדה של 'אדם', שלא היה בממונו סרך של גזל. ואז יתכן שיתחילו הנגעים אללו בצנפי בשר, ולא בצגדו וציתו שאינם שלו. ועל כן אמר 'אדם' כי יהיה בעור בשרו שאת, שכאשר מתחיל הנגעים באדם, הסיבה לזה הוא, שיט

לכד גבול מואב ונדבק בו, וזהו ונשען לגבול מואב. משם בצרה, משם בא האשד אל הצאר, כילד, אמר הקב"ה מי מודיע לזני הנסים הללו, המשל אומר, נתת פת לתינוק הודיע לאמו. לאחר שעברו, חזרו ההרים למקומם, והצאר ירדה לתוך הנחל, והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה (תנחומא כ) ע"כ.

אמנם בגמרא (ברכות נד.) פירשו באופן אחר, תנא את והב בסופה, שני מצורעין היו, דהו מהלכין בסוף מחנה ישראל, כי הו קא חלפי ישראל אתו אמוראי עבדי להון נקירותא [מערות, מעצרות נחלי ארנון עמק עמוק בין שני הרים גבוהים, והיו ישראל צריכים לעבור באותו עמק, עשו אמוריים מערות צלדי ההרים] וטשו [נחצאו] צהון, אמרי כי חלפי ישראל הכא נקטלינו. ולא הו ידעי דארון הוה מסגי [עובר] קמייהו דישראל, והוה ממין להו טורי מקמייהו [משפיל הרים, ומתפשטין זה לכד זה עד שהעמק שוה]. כיון דאתא ארון אדבקו טורי צהדי הדדי וקטלינו, ונחת דמייהו לנחלי ארנון. כי אתו את והב חזו דמא דקא נפיק מציני טורי [כשחזרו ההרים למקומן], אתו ואמרי להו לישראל, ואמרו שירה, היינו דכתיב ואשד [ושפך] הנחלים אשר נטה לשבת ער [ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לכד חצרו, ההר אשר לכד עבר מואב, ושם ארץ מואב ער] ונשען לגבול מואב ע"כ. ולפי זה, 'את והב', הם שמות שני המצורעין (והאות ו' שבצמית והב, היא ו' הציבור. צל"ח). והם הודיעו לישראל את הנסים שנעשו בארנון, כי בני ישראל לא הרגישו זאת בעצמם שם, רק המצורעין שהלכו בסוף המחנה הודיעו זאת להם.

תחלה. ולכן 'קץ כל צשר', מה שצריך כלל פוגע ה' צהאדם רק בצופו, והיינו נגעי אדם, 'בא לפני', כעת אני מתחיל צוה תיכף, והם נענשים תיכף צמי המצול לשחת כל צשר מפני רוע מעלליהם. - ואם כן בנגעים הצאים כבר על האדם לעונש, שפיר יתכן שמהא ההתחלה בנגעי אדם תחלה.

*

אך יש לומר עוד צוה, ונקדים תחלה צמה שמצינו בישראל בכניסתם לארץ ישראל, שאמר הכתוב (במדבר כא-יד) על כן יאמר בספר מלחמות ה', את והב בסופה ואת הנחלים ארנון וגו', וברש"י על כן יאמר, על חניה זו ונסים שנעשו צה יאמר בספר מלחמות ה', כשמספרים נסים שנעשו לאצותינו, יספרו את והב וגו', את אשר יהב להם והרצה נסים צים סוף וכו', ומה הם הנסים, ואשד הנחלים, תרגום של שפך אשד, שפך הנחלים, שנשפך שם דם של אמוריים, שהיו נחצאים שם, לפי שהיו ההרים גבוהים, והנחל עמוק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד על ההר מזה, ומדבר עם חצירו צהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים, כשיכנסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נלא מן המערות צהרים שלמעלה מהם, ונהרגם צחאים ואצני בליסטראות. והיו אותן הנקעים צהר של כד מואב, וצהר של כד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים צולטין לחוך, כיון שצאו ישראל לעבור, נודעו ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקציל פני גבירתה, ונתקרב לכד הר של מואב, ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו ונתקרב

על ידי מצורעים לזכות את ישראל בשירה על יסי נחל ארנון. ובאמת גם פשט דקרא משמע דהיו אז כל הדור זכאים, שהרי אמר הכתוב (שם כ-כב) ויצואו בני ישראל כל העדה, וברש"י כולם שלמים, ועומדים ליכנס לארץ, שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם, שכבר כלו מתו מדבר וכו' ע"ש. ומשמע שכל העדה היו כבר שלמים, ואיך היו זהם שני מצורעים.

וּבַרְאָה דאיתא בגמרא (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו', ואם תלה ולא מנא, בידוע שיסורין של אהבה הם שנאמר (משלי ג-יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח [הקצ"ה מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותיו] ע"כ. הרי לנו כי גם בצדיקים גמורים יתכן יסורין הבאים מאהבת ה' אליהם. ומצואר בגמרא שם דיש אופנים שגם נגעים הם מיסורין של אהבה. ואיתא במשנה (נגעים ז-א) אלו בהרות טהורות, שהיו זו קודם מתן תורה. והקשה בשאלות שלום על השאלות (פ' מצורע) דהאי דינא היכי משכחת לה, הא איתא במדרש (במדבר ז-א) שנתרפאו כולם בשעת מתן תורה, והגם שצחטא העגל חזרו למומן, הרי זה נגע חדשה. וכתוב בישמח משה (בפרשתנו), דמסתבר דרק נגעים שבאו מחמת עון נתרפאו במתן תורה, דאז נמחל להם הכל, אבל מה שהוא מאהבה, מהיכי תימי יגרע אהבתו ויתרפא, ושפיר שייך דינא דמתניתין ע"ש. ועל דרך זה ביאר צעל הלב שבחה מגור זצ"ל, הא דאיתא במשנה (נגעים ג-ב) דחתן שנראה בו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה, והלא חתן מוחלין לו כל עונותיו (ירושלמי ברכות ג-א), ומניין לו נגעים. אך יתכן בנגעים של אהבה ע"כ.

וּבַגְמֵרָא זו יש להביא לכאורה ראייה, למה שכתוב בדברי יואל (פ' בשלח דף שמו) וזה לשונו, והנה מעולם היה קשה לי, דמצינו בחלוקת הארץ שנתחלקה ארץ ישראל לשבטים לצד, כמו שכתוב (במדבר כו-נד) לרב תרבה נחלתו וגו', ולא תסוב נחלה ממטה למטה וגו' (שם לו-ט), ולא מצינו שניתנה חלק בארץ גם לערב רב, והם היו הרבה יותר מישראל, ואפוא היה מקום נחלתם בארץ ישראל. אולם ראיתי באור החיים הק' (פ' כי תשא) שכתב וזה לשונו, ונראה כי כל ערב רב שהיו אז בשעת העגל מתו בחרון אף, כי הסכים משה רבינו על כלותם, ולא ציקש רחמים כי אם על ישראל ע"ש, הגם שבווהר הק' (ח"צ קה"ה קנז) משמע שהיו עוד מהערב רב גם אחר מעשה העגל, אולם נלטרך לומר דמתו אחר כך בארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ולא באו לארץ ישראל, כי לא מצינו שהיו בין באי הארץ ע"כ.

וּבַמַּעֲתָה אי נימא דחלק מהערב רב נכנסו עם ישראל לארץ, הרי הערב רב לא היו בתוך ענני הכבוד, והיו מחוץ למחנה (וזה"ק ח"צ קא"ג), ואם כן למה הוצרכו לשני המצורעין שיודיעו נסי נחל ארנון, הלא גם הערב רב ראו זאת, ולמה הדגיש הכתוב שמות שני בני אדם, את והב. אלא על כרחך שאז בכניסת הארץ כבר מתו כל בני הערב רב, ולא נשארו מחוץ למחנה אלא שני אנשים בלבד שהיו מצורעין, שהם היו בסוף המחנה.

אֲךְ יש להצין, איך סיבבו מן השמים שהגילו של הנסים בנחל ארנון תצוא על ידי מצורעים הנמצאים מחוץ למחנה, הלא מגלגלין זכות על ידי זכאי ולא על ידי חייב (שנת לב), ואיך התגלגל

לנגע זרעת, אין והיה אלא שמחה, הוא מקבלו מתוך שמחה, והוא גם שמח שנבחר להיות אהובו של ה', כי את אשר יאהב ה' יוכיח, ושמח על חלקו בעולם הבא שיזכה בזה.

*

אמנם יש עוד סוג של יסורין, אשר בסופו רואה שהוא לטובתו, והוא שמח למפרע בהיסורין שלו. והוא על דרך שאמרו (גדה לא). דרש רב יוסף מאי דכתיב (ישעיה יב-א) אודך ה' כי אנפת בי [מפני שכעסת עלי אני מודה לך שלטובתי היה] ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן [ולא יכול לנאת], התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני. והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (תהלים עג-יח) עושה נפלאות לצדו וצרוך שם כבודו לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו [הוא לצדו יודע שהוא נס, אבל בעל הנס אינו מכירו] ע"כ.

ונסים כאלו יש לכל אחד מידי יום ציומו, והמה נסים נסתרים, אשר על זה אנו אומרים בתפלה, מודים אנחנו לך וכו', ועל נסין ונפלאותיך וטובותיך שכל יום. ובבית הלחמי פירש בזה, מה שאומרים (בתפלה נשמת) 'ולך לצדך' אנחנו מודים, שלא רק על הנסים שאנו מכירים אנו מודים, אלא גם על הנסים אשר רק הקב"ה בעצמו יודע, ואין בעל הנס מכיר בניסו, גם על זה אנו מודים לך ע"כ. ולדוגמא בעובדא זו, שכאשר שומע שטבע ספינתו בים, מתחיל להודות ולשבח, ומה יהא אם לא הגיע זאת לאזנו לשמוע, וכי זה מגרע הנס שנעשה

ומעתה שפיר יש לומר דשני המצורעין הללו, את והב, שהלכו בסוף המחנה, היו דיקים גמורים, ובאו עליהם נגעים ליסורין של אהבה, ולכן נתגלגל זכות על ידי זכאי, לפרסם לישראל ניסי נחל ארנון. והנה חז"ל (קידושין ל:) דרשו, מאי כי ידברו את אויבים בשער (תהלים קכו-ה), אמר רבי חייא בר אבא אפילו האב וצנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה [מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה], ואינם זזים משם עד שנעשים אויבים זה את זה, שנאמר את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה [הכי דריש לה, ספר מלחמות, מלחמה שעל ידי ספר, אהבה יש בסופה] ע"כ. הרי דדרשו 'את והב' שפירושו אהבה, [ויש לומר מפני שביחד הם אותיות ואהבת]. וכמו כן המצורעין הללו, את והב, באו עליהם הנגעים כיסורין של אהבה. והרי רבי מאיר דייק בשמא (יומא פג:), ולכן נקראו בשם את והב, כי זה היה תפקידם בחייהם, להיות מתייסקים ביסורין של אהבה, להיות בסוף המחנה, כדי שיוכלו לצטר ליהודים הנסים שנעשו להם.

ולפי זה יש לומר, דהא דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, זהו כאשר הנגעים באים על החטא, אז היסורין באים בהדרגה מקל אל החמור, ומתחלת בבחיים ומסיימת באדם, אבל כאשר הם באים על הנדיק ליסורין של אהבה, שפיר יתכן שיהיו הנגעים מתחילין בנגעי אדם. ולכן כאשר הכתוב מתחיל פרשת הנגעים בנגעי אדם, שזהו רק בנדיקים, על כן אמר 'אדם' כי יהיה צעור בשרו וגו', שהנדיק מתואר בתואר היותר חשוב, שהוא תואר אדם. וכאשר הנדיק מתייסק ביסורין של אהבה, 'והיה' צעור בשרו

היה נמשך זרעו לחדשים ושנים, ולפעמים גם לעקור מעירו לעיר אחרת שאינו מוקף חומה. ולצסוף סידר עזמו שם והלליח צשינוי המקום צעשירות וצהרוחה וכבוד וכו', ואז נותן הודאה לה', אודך ה' כי חנפת צי, שנתגלה לו חסד ה' שהיה עמו צמה שנצטרע ושצב נתרפא.

ובראיה לרמוז דזהו שאמר הכתוב, 'זאת' תהיה תורת המצורע ציום טהרתו (ד-ג). כי פרשה זו של 'את והצ' מורה לנו שכמה פעמים תכלית הזרעת היא כדי שיצמח מזה אחר כך טובה רצה, שעל ידי שהיו מצורעין צאו לבשר צשורתן של ישראל, ולהתגלגל זכות על ידי זכאי. והנה 'את והצ' בגימטריא 'זאת', ונרמז צאותיותיה, 'את' ז' (עולה הצ). ופרשה זו של את-הצ תהיה תורתו של המצורע ציום טהרתו, כאשר עושה חשבון לנפשו על הנזק וההפסד שנגרם לו צימי זרעתו שיצב צדד, יזכיר עזמו מה שאירע צמצורעין הללו, שצסופו נתגלה הטובה שהיה טמונה צזה.

*

וצמישיך הדברים לחג הפסח, שענינו הוא פה-סת, לספר הנסים והנפלאות שעשה ה' עמנו, שזהו תכלית כל צריאת האדם, וכמבואר ברמב"ן (שמות יג-טו) שנאמין צאלקינו ונודה אליו שהוא צראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ציצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ צתחתונים מלצד שידע האדם ויודה לאלקיו צצראו וכו' ע"ש. וכן אומר הכתוב (ישעיה מג-כא) עם זו יצרת לי תהלתי יספרו.

והנה האות על זה שרונה ה' שיתפרסמו הנסים שעשה עמנו ולהודות לו, יש

לו. והרי זה מעשים צכל יום, שהאדם מסתלק מאומנתו ונשאר צלי פרנסה, והוא מצטער, וצסופו עצור זה התחיל לצנות לעזמו עסק משא ומתן ומתעשר ממנו, ומתצטר לו החסד שנעשה עמו אז, וזערו היה צחנס. או אם צריך להסתלק מדירתו, ועצור זה נעקר ממקומו, ושם נתעלה צקנין דירה וצקידור פרנסה צאופן אחר, והלליח פי כמה, ומתצטר לו שהיה צריך להיות שמה מהצער הקטן, שנגרם לו על ידי זה ישועה גדולה.

ועל דרך זה היה צשני המצורעין הללו את והצ, שנתייסרו צנגעים והוצרכו עצור זה להיות מחוץ למחנה, שני אנשים צודדים מופרשים מאחיהם, וצודאי שהיו מצטערין על מצצם. אבל צסופה נתגלה שכל זה היה הכנה שיוכלו לבשר הצשורה של הנסים להכלל ישראל, שיאמרו עליה שירה. ולולי הם לא היינו יודעים כלל מהנסים של נחל ארנון. וזכו אשר שמש נזכר צתורת ה' שהם גילו את הנסים, שהכתוב מוזכרם את והצ צסופה, ולא צאו הנגעים כדי לייסרם, אלא לצכותם שעל ידם יתגלו ניסי ה'.

ובנגעים כאלו אין צזה הכלל שצעל הרחמים אינו פוגע צנפשות תחלה, כי נגעים כאלו לא צאו לעונש אלא לפי הצורך והמקום והזמן. ו'אדם' כי יהיה צעור צשרו שאת וגו', כאשר זה מתרמי תיקף צלי ההתחלה של נגעי צתים וצגדים, זהו לסימן שצסופו יתגלה ממנה טובה, 'והיה' צעור צשרו לנגע זרעת, שצסופו יהיה שמה מהתועלת שהגיע על ידו.

ודבר זה יתכן צכל מצורע, שעל ידי נגעו הוצרכו לשלחו חוץ משלש מחנות, ולא היה רשאי ליכנס חזרה לתוך העיר המוקף חומה, ועל ידי זה לפעמים אצד פרנסתו, כאשר

בסוף המחנה כדי שיוכלו להודיע ניסי ה', הרי לנו כי רצון ה' הוא שימגלה ויתפרסם ניסי ה'.

וזהו שאמר כתוב, זאת חקת הפסח (שם יז-מג), כי חקת הפה-סה, לספר ניסי ה', יש לנו ראייה על חשיבותו מ'זאת' הרומזת על את והב כנ"ל. וכאשר ישאלך בןך מחר לאמור מה 'זאת' (יג-יד), מהו ענין 'הזאת' הנאמר בפסח, 'ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מצבת עבדים', ויש לנו לפרסם ולספר תהלות ה', כמו שלימד אותנו המאורע של את והב, שפירסמו ניסי ה' בנחל ארנון.

ראייה חותמת מאת והב, שסיבב ה' שילכו מחוץ למחנה כדי שימגלה לפנייהם הנסים של נחל ארנון, וימסרו זאת לישראל שיוכלו לומר שירה, כי ישראל אז היו צבחינת אין בעל הנס מכיר בניסו, שלא הרגישו הנס בעת עשייתו. ועל כן אמר הכתוב (שם) על כן 'יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה, שהמאורע שנעשה אז בנחל ארנון, יאמר בספר מלחמות ה', יאמרו זאת כאשר יספרו ניסי יציאת מצרים שנלחם ה' אז להם במצרים (שמות יד-כה), וה' איש מלחמה ה' שמו (שם טו-ג), וכאשר יספרו מלחמות ה', יאמרו גם כן 'את והב בסופה', שסיבב ה' שהם יהיו

בלימוד פרקי אבות פרשת תזריע מצורע תשע"ז לפ"ק

טעון שריפה. הרי הם צאים על גופו וכו' ע"ש. ובאמת כן איתא בתיקוני זוהר (קמג): אית מאן דפרע בממוניה ואית מאן דפרע בגופיה ע"כ. והחכם עיניו צראשו, שימסורר תיכף ומיד כאשר רואה היזק בממונו, וזוה ינצל מנגעי אדם הצאים אחר זה.

ו**נראה** דזהו שאמר הכתוב במעלתם של ישראל, הנך יפה רעייתו וגו', שעריך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד (שיר ד-א). והכוונה דאיתא בגמרא (שבת עו:): רבי זירא אשכח לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי תמוה, וחזייה דהוה צדיחא דעתיה, ואי צעי מיניה כל חללי עלמא [פירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם] הוה אמר ליה. אמר ליה מאי טעמא עיזי מסגן צרישא [מהלכות צראש העדר] והדר אימרי. אמר ליה כצרייתו של עולם, דצרישא חשוכא

במשנה (אבות ז-יז) רבי יוסי אומר יהי ממון חצרך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכו' ע"כ. ויש להבין הקשר של שני דברים אלו. וגם למה לא ביאר צמה יתקין עצמו ללימודו כדי שיצליח.

ו**נראה** דהנה פרשתנו עוסקת צדיני נגעים הצאים על האדם על עסקי החטא לעוררו לתשובה. ואיתא במדרש (ויק"ר ז-ד) אין בעל הרחמים נוגע צנפשות תחלה וכו' אף במצרים כן, ויסגר לצרד צעירס ומקנייהם לרשפים (תהלים עח-מח), ואחר כך ויך גפנס ותאנתם וישצר עץ גבולם, ואחר כך ויך כל צכור צארצם ראשית לכל אונם וכו'. ואף נגעים הצאים על האדם, תחלה הן צאים צציתו, חזר צו טעון חלינה, ואם לאו טעון נתינה. הרי הן צאים על בגדיו, חזר צו טעון כציקה, ואם לאו

של עולם, שעלה במחשבה לצרוא העולם צדין, שזהו בחינת חושך, ואחריו שיתף מדת הרחמים. ומטעם זה שה' מנהיג העולם ברחמים, על כן אינו פוגע בנפשות תחלה. והנה טומאת נגעי אדם תלוי בהשערות שצחוק הנגע, על כן אמר 'שערך', נגעי אדם שהם בשערות, המה דומים 'כעדר העזים', שהעזים הולכים בראש ואחר כך הכבשים, שמורה שמתחלה עלה במחשבה לצרוא צדין, אבל בסופו בראו ברחמים, על כן גם נגעי האדם בהשערות באים לאחרונה, שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה.

ובבר ביארנו במקום אחר (עיין שמן ראש לפסח ח"א דף נ"א) דבזה יש לומר לבאר מה שמצינו (שם יג-מד) בנגעי אדם, איש צרוע הוא טמא הוא, טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו. ולכאורה יש בזה אריכות הלשון ללא צורך. אך הנה האיש ההוא אשר בא אל הכהן עם נגעי גופו, כיון שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, הרי כבר עבר עליו נגעי בית, ואחריו נגעי בגדים. ואף שראה כבר פעמיים דברים שאינם ממנהגו של עולם להתהוות נגעי בגדים ונגעי בתים, והמה אותות ופלאים המיוחדים לישראל להזהירם מחטא, אף על פי כן לא שם אל לבו לשוב עד שצא עליו גם נגעי הגוף, הרי זה מורה על רוע נפשו והטומאה הגדולה אשר שורה בו, שהוצרכו מן השמים להביא עליו נגעי גופו.

ועל כן אמר, 'איש צרוע הוא טמא הוא', והראיה כי 'טמא יטמאנו' הכהן, הרי הכהן טימא אותו כבר פעמיים צביתו וצבגדו, ולא רק עתה התחילו אללו הנגעים, רק מכבר באו עליו נגעים. ואם כן 'בראשו נגעו', חוץ

והדר נהורא [סתם עזים שחורות, סתם רחלות לצנות] ע"כ. ויש להצין למה רמזו זאת בעדר האף, איך היה צרייתו של עולם.

ונראה דאיתא בגמרא (בבא מציעא ה:) סתם רועה פסול [לעדות, דסתמיה גולן הוא, שמרעה בהמותיו בשדות של אחרים] ע"ש. וכמו שמצינו בצברהם, ויהי ריב צין רועי מקנה אצרים וצין רועי מקנה לוטו (בראשית יג-ז), וברש"י שהיו רועיו של לוטו רשעים, ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגול ע"ש. ואם כן יש לרועים נסיון תמידי של איסור גול. והעצה לזה הוא, לזכור שיש צורא עולם המשגיח על הכל. וכמאמרם (אבות ב-א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עזירה, דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים ע"כ. על כן נטע ה' בטבע העדר, דעזיזי מקגי צרישא, כדי לזכור על צרייתו של עולם, אשר מתחלה הארץ היתה תוהו וצוהו וחושך על פני תהום, ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א-ב), ומזה יתבונן כי יש עין רואה, ולא יכשל בחטא.

אך יש בזה עוד ענין, כי לא רק קודם הצריאה היתה חשוכא צרישא, אלא גם תחלת הצריאה היתה כן, כי הכתוב אומר בראשית ברא 'אלקים' (א-א), וברש"י ולא אמר ברא הו"ה, שצתחלה עלה במחשבה לצרואו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים, ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (להן ב-ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים (ב"ר יב-טו) ע"כ. ולכן העזים שהם שחורות הולכים בראש, שזה רמזו לדין, ואחר כך הולכים הכבשים הלבנים הרומזים לרחמים, 'כצרייתו

מהעצירה עצמו שעבורה בא אליו הנגע, יש גם בראשו נגע ומחלה, כי מוחו נפגע ומטושטש, לראות אותות שלא כדרך הטבע כבר פעמיים, המורים כי דרכיו כריכים תיקון, והוא עדיין כסיל בחושך הולך, באין מזין כי מפני הרעה שעשה אירעו לו דברים אלו.

*

אך לפי זה יש להזין, הלא כמה דרכים יש להקצ"ה איך לעורר את האדם, ולמה בא הנגע בהצית דייקא ולא בשאר מסחריו או כליו. וכמו כן בנגעי אדם, למה נבחר נגעים דייקא, ולא בשאר חולי ומכאוב. ונראה דאיתא בגמרא (ערכין טו.) על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שזועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות עין ע"כ. ובמדרש (ויק"ר יג-א) חשיב עשרה דברים ע"ש. וכתוב בש"ך (בפרשתנו ד"ה וראה הכהן) שהכהן היה רואה מה שלא היה רואה שום אדם, שהיה רואה לעיקר הנגע שהנגע בא בסבתו שהוא העון, והיה יודע שטרטוטים. וזהו שאמר והנה נרפא נגע 'הנרעת' מן הנרוע (יד-ג), בה' הידוע, שראה שנמחה העון מעיקרו וכו' ע"ש. וזהו שדרשו בתורת כהנים, ובא אשר לו הצית והגיד לכהן 'לאמור' (יד-לה), שיאמר לו הכהן דברי כבושים, בני, אין הנגעים באים אלא על החטא וכו' ע"ש.

והנה נמנה זין החטאים הללו, עון גזל וצרות העין, ודרשוהו חז"ל (שם) דכתיב (יד-לו) וזה הכהן ופנו את הצית, ותנא הוא כנס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפנה ממונו. ועל צרות העין דכתיב (שם יד-לה) ובא אשר לו הצית וכו', מי שמיחד ביתו לו [ואינו מהנה לאחרים משלו]

ע"כ. וזה שייך בנגעי צמים, וכאשר לא שז מחטאו, באים עליו נגעי אדם.

ונראה דאיתא בגמרא (בבא בתרא טו.) אשר בשערה ישופני (איוב ט-י), אמר רבה איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו, אמר לפניו רבונו של עולם שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך זין איוב לאיוב, בסערה השיבוהו דכתיב (שם לה-א) ויען ה' את איוב מן הסערה [לשון שיער] ויאמר אור נא כגבר חלניך ואשאלך והודיעני, אמר לו הרבה נימין בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא צפני עצמה, שלא יהו שמים יונקות מגומא אחת, שאלמלי שמים יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם, זין גומא לגומא לא נתחלף לי, זין איוב לאיוב נתחלף לי ע"כ.

וביאר במהרש"א (שם) כי איוב נסתפק בהשגחה פרטית, וטען שה' מסר את ההשגחה למלאכים הממונים על כוחות הטבע (רוח סערה), ואם כן, הם עלולים לטעות ולשנות, ונתחלף להם זין איוב לאיוב, והשיבו ה' מחכמת היצירה, שהוא יתצרך משגיח בפרטי הדברים, אפילו הוא כחוט השערה ע"ש. ואם כן שערות האדם מלמדים את האדם שיש השגחה פרטית בעולם.

ואיתא עוד במדרש תנחומא (בפרשתנו ו) מעשה צבאן אחד שהיה רואה את הנגעים, מטה ידו בקש לצאת לחוזה לארץ, קרא לאשתו אמר לה, בשביל שבני אדם רגילין לבא אללי לראות את הנגעים, קשה עלי לצאת מעליהם, אלא בואי ואני מלמדך שתהא רואה את הנגעים, אם ראית שערו של אדם שיבש המעיין שלו תהא יודעת שלקה, לפי שכל שער ושער ברא

להוסיף אף פרוטה אחת שלא נקצב לו מתחלה, וכמו כן לא יגרע לו תמיד ממה שהקציבו לו. אדם כזה נוהר מאד בממונו, הוא לא גוזל ולא נוגע בפרוטה שאינו שלו, כי מכיר שלא יגיע לו הנאה מכסף כזה, וכמה דרכים למקום להפסידו. ועושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבו (ירמיה ז-יא). ומה שנקצב לו, בלאו הכי יגיע לו בהיתר ולא באיסור. וגם לא יהיה נר עין על חצירו, כי לא יחסר לו שום דבר על ידי זה, ומצבו של בני אדם אחרים אינו נוגע לו כלל, כי לכל אחד יש השגחה פרטית.

ולבן כאשר נלקה האדם בגזל או בצרות העין, באים עליו נגעים דייקא, שטומאתו וטהרתו תלוי בהשערות, שיחזונו כל שער יש לו מעין המחייבה, וממנה נטהוה השחרות והלבונית בהשערות. ומה ילמד המצורע פרק באמונה, וכמו שהצינה אשת הכהן, אם לכל שער צרא ה' מעין בפני עצמו המפרנסו ומחייבו, אמה בן אדם כמה שערות יש בך, ובניך מתפרנסין על ידך, לא כל שכן שיזמין לך הקצ"ה פרנסתך בהיתר, ואין לך לנגוע במה שאינו שלך.

*

וזוה מוסר השכל לבני אדם איך יש להזהר בממון חצירו, שלא יגע במה שאינו נוגע לו. חז"ל (בבא בתרא קסה). אמרו רובן בגזל רוב בני אדם חוטאים בגזל, [ברש"י צעין יעקב הגירסא חשודין על הגזל], כעין גזל, שמורין להיתרא במשא ומתן לעכב מריות הראוי להצריהם] ע"כ. והיינו שמכל קצוזה של שלשה בני אדם, יש מכשול כזה בשנים מהם. והיינו כי הרבה פעמים אדם מורה היתר לעצמו בשותפות ליקח לעצמו,

לו הקצ"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, יבש המעין יבש השער. אמרה לו אשתו, ומה אם כל שער ושער צרא לו הקצ"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, אמה שאתה בן אדם כמה שערות יש בך, ובניך מתפרנסין על ידך, לא כל שכן שיזמן לך הקצ"ה פרנסה, ובסופו נודמן לו פרנסה גם במקומו ע"כ. [והיינו על ידי שנתחזק בצטחונו בקונו, צא לו ישועה גם במקומו]. וכן הוא במדרש רבה (בפרשתו טו-ג), והוסיפו שם, אמר רבי אצין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה, כל זמן שהמעין לתוכה ירקה משחיר, פסק המעין הלצין ירקה, כך זכה אדם ושער שחור כמה צו, נרפא הנתק טהור הוא, ואם לאו ושער צנגע הפך לבן ע"כ.

ולמדדים אנו מזה מוסר השכל, אשר גם אשה חכמה מצנינה זאת, איך יש השגחה עליונה על כל אחד ואחד, אם כל שער ושער יש לו מעין מיוחד שנוגע רק לחיותו של שער ההוא, ואין אחד שותה ממעין של חצירו, מכל שכן האדם מובחר הצריאה יש לכל אחד ואחד מעין שהוא מיוחד רק לצדו, הוא מושגח במיוחד מן השמים להמציא לו כל מה שצריך.

ובזה מוזן מה שהחטא גורם נגע וחולשה בהשערות, כי האדם כל חיותו הוא מכח מימי התורה, ומטעם זה נצרא צרמ"ח אצרים ושס"ה גידין נגד מנין מלות התורה, וכאשר חוטא, וחסר ממנו פרט בתורה, אין מים בהמעין, ומתיבש השער, ושערה הפך לבן.

והנה המאמין האמיתי שיש השגחה פרטית בעולם על כל מעשיו, ומזונותיו של אדם קצוים לו מראש השנה, ואין אדם נוגע במוקן לחצירו (יומא לו), והוא לא יכול בעולם ידו

התמהמה [עיכוב, כי פתאום האדם מת]. ואם תאמר הניח לבני חוק, בשאול מי יגיד לך [אם נשאר זידם, שמא יאצדוהו]. בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוֹצֵצִין [כלומר כשהן גדלין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן, ואינך נריך להדאג עליהן], והללו נוֹצֵצִין [מתים, לשון והעלה נבל] ע"כ. ויש להאדם לנצל את ממונו לזכרו למצות ולמעשים טובים, כי לאסוף ולגנוז ממונו כדי להניח לבניו, אין זה דאגתו, כי אם נגזר עליהם עושה, פרנסתן ועושרן עמהם, ואם לא נגזר עליהן, אז יאצדוהו ולא ישאר מה שהכינו להם.

*

ובזה נבוא לבאר בטעם שהנגעים באים על ביתו דייקא, ולא על כליו ומסחריו וכספו וזהבו, והוא על פי מה שכתוב באגרא דפרקא (רמז קנז) בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מריבנוב זי"ע, על מה שאנחנו רואים כמה פעמים הילדים בקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלימוד תורתם, ומתפללים בכוונה ועונים אמן יהא שמיה רבה, ומיישרים אורחותם, ואחר כך כשמתגדלים מתהפכים ח"ו במדות גרועות ומצטלים התורה והתפלה וכיוצא, ומאין יתהוה זה, הרי התורה שלמדו בקטנותם והיא הצל שאין בה חטא, היה מהראוי שתעמוד למשען להם, ויסיפו אומץ צנפשותם, כי מצוה גוררת מצוה. ואמר הוא ז"ל, שהוא על שאבותיהם האכילו אותם ממון גזל שסיגלו על ידי משא ומתן שאינו צאמונה, ונתפטמו באיסורים, ושצ להם לצשר מצשרם, ועל ידי זה נולדים תאות ומדות גרועות ע"ש

והנה כלי הבית ומסחריו הם הדברים הפרטיים ששייכים לצעליו, אבל הבית מיוחד לו

מפני חשבונות שונות שיש לו עם השותף. או כאשר נריך לשלם למוכר או לפועל, ונוסף קצת ממה שמגיע לו. או צירושת האב שהבנים נעשו שותפים בהרכוש תיכף צעת מיתתו, והנוטל כסף או שום חפץ מה שאינו מגיע לו הוא גזל ממש. וכאשר יש לו סכסוך עם חבירו, כל אחד חושב שהדין עמו, וכמה פעמים זה גזל, כי האדם משוחד, ואינו רואה נגעי עצמו.

ויש לו להאדם לסדר הדברים בינו ובין חבירו, או ללכת לבית דין של ישראל. ואם אי אפשר, יש גם אירגון של 'מיישר', שמוכנים בני אדם מומחים במסחר לעזור בזה, ויכולים על ידם לסדר הדברים. אבל המזמין לחבירו בערכאות, חוץ מגודל האיסור שמרים ידו בתורת משה, כל פרוטה שהוא מרויח בערכאות, שלא היה מגיע לידו על פי דין תורה, הרי זה גזל גמור, וכאשר מקדש צו אשה אינה מקודשת (שו"ת תשב"ץ ח"ב ענין ר"ס). ומזמן לזמן שומעים, איך בני אדם אחר מיתתם באים בחלום לבניהם שיקדרו החובות שהשאירו בחייהם. והחי יתן אל לבו לסדר הכל כאשר כחו עדיין אחר.

לבל אחד מושגח מן השמים כמה יהא רכושו, עד שגם בכסף היתר שהוא שלו, אין זידו של אדם להצטיח ולמקור עושרו לבניו אחריו, כי לכל אחד יש השגחה ומזל מיוחד. וכמו שהדור הקדום אחר המלחמה, היו רובן ככולן עניים ואציונים, ולא הניחו לבניהם דבר, ובניהם הצליחו בנכסיהם מעצמם. כמו כן לא מועיל מה שכונס אדם ממון, כדי להשאיר לבניו אחריו. והיא גמרא מפורשת (עירובין נד.) אמר ליה רב לרב המנונא, בני אם יש לך [ממון], היטב לך, שאין בשאול תענוג, ואין למות

בגזל, היה הוא כשר ונאמן, לכן דוקא מחמת זה
 בחר בו ה' לנהל את אֵלֶּן עֲמוּ וְעַדֵּת מִרְעִיתוֹ.
 וזהו שדקדק הכתוב לומר, דמהאי טעמא ויבחר
 בדוד עבדו, להיות מלך על עם ה', כי ויקחהו
 ממכללות אֵלֶּן, שהרי לקחו ממקום מרעה האֵלֶּן,
 וראה שם את עבדותו הישרה משאר הרועים,
 שהם רוצים נכשלים וגוזלים, והוא עמד בצדקו
 גם במקום זה שלא כרובא דרובא דאינשי. ולכן
 מאחר עלות הציא, נטלו ה' ממרעה הבהמות,
 והציאו לרעות ציעקב עמו ובישראל נחלתו, לנהל
 עדת ישרון הוא וצניו לעולמי עולמים ע"כ.

הרי אנו רואים כי הגם שאציו ישי היה לדיק
 מופלג, אחד מארבעה שמתו בעטיו של
 נחש (שבת נה:), אף על פי כן לא זכה דוד
 למדריגתו רק עבור שעמד שלם בנסיון ולא נכשל
 בגזל במרעה האֵלֶּן. וכן איתא במדרש (שמו"ר
 ב-ג), אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו
 וכו'. צדק לדוד בצֵּאֵן, ולא נהגם אלא במדבר
 להרחיקם מן הגזל וכו'. וכן במשה הוא אומר
 וינהג את האֵלֶּן אחר המדבר (שמות ג-ה), להוציאן
 מן הגזל, ולקחו הקב"ה לרעות ישראל שנאמר
 (תהלים עז-כא) נחית כֵּאֵלֶּן עֲמֶךָ צִד מִשֶּׁה וְאֶהְרֵן
 ע"ש. הרי לנו כי אין זוכין לגדולה מירושה,
 רק כאשר האדם שלם בממונו. ולכן ייחי ממון
 חבך חביב עליך, וזוהו 'והתקן עֲמֶךָ ללמוד
 תורה', ובלא זה התורה אינה ירושה לך, וכמו
 שרואין במשה ודוד, שבדקם ה' בתחלה בגזל,
 ולא הועיל זכותו של עמרם שהיה גדול הדור
 (סוטה יב). למשה, וכן זכותו של ישי לצנו דוד,
 מפני שאינה ירושה לך.

ולאשתו ולצניו 'צני ציתו'. ורואים מן השמים
 להראות, שמה שאינו מדקדק בהונו שלא יתערב
 בו ממון אחרים, אין זה חטא פרטי הנוגע רק
 לו, אלא זה משאיר נגע גם בהצית, על צניו וצני
 ציתו שהם מתפרנסים מממונו, ואם לא יתקן
 פרנסתו להיות המשא ומתן שלו באמונה, יוכל
 להפסיד אחר כך גם צני ציתו שלא יוכלו להתעלות.

*

וזהו שלימד לנו התנא במשנתנו, ייחי ממון
 חבך חביב עליך כשליך, אשר כמו שאתה
 שומר את ממונך שלא יפסד, ולא יקחו אותה
 אחרים, כן תחנהג גם בממון חבך שלא לנגוע
 בה. 'והתקן עֲמֶךָ ללמוד תורה', וכאשר תתרגל
 בשמירה והירות מממון שאינו שליך, זוהו עֲמֶךָ
 תתקן אותך ואת ציתך ללמוד תורה, שאינה
 ירושה לך, אם לא מתקן האדם פרנסתו בהיתר,
 אז לא יומשך התורה להיות ירושה אצל צניו,
 ורק מי שהוא זהיר מממון אחרים, אז יומשך
 ירושת התורה, כאשר יש שלשה דורות תלמידי
 חכמים, וכמאמרם (בבא מציעא פה). כל מי שהוא
 וצנו וצני צנו תלמידי חכמים, תורה מחזרת על
 אכסניא שלה.

*

גם נרמז בזה, כי הכתוב אומר (תהלים עח-ע)
 ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכללות אֵלֶּן,
 מאחר עלות הציאו לרעות ציעקב עמו. ופירש
 בויגד משה (על תהלים שס) כי סתם רועה גזלן
 הוא (בבא מציעא ה:), אמנם דוד מלכא משיחא,
 כיון שאפילו במקום כזה שרוב רוצים נכשלים

בסעודה שלישית פרשת תזריע מצורע תשעי"ז לפ"ק

ובתחלה נקדים לזכור, זמנה דנראה מהמדרש דנגעי בתים באים בשציל החטא, וכן איתא בגמרא (ערכין טו.), אצל זרש"י צפרשתנו כתוב, ונתתי נגע זרעת (יד-לד), בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נתן הדין ומואלץ (ויק"ר ז-י) ע"כ. ולכאורה הדברים קותרים זה את זה.

ונראה דהנה בגזירת גלות מצרים אמר ה' לאברהם, ועצדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן ילאו זכוש גדול (בראשית טו-יג). וזרש"י 'וגם' לרבות ארבע מלכיות, שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל (ב"ר מד-ט) ע"כ. אמנם באור החיים הק' דקדק שיש כאן עוד ריבוי 'את' הגוי ע"ש. ונראה כי הכתוב אומר, ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל זכור בארץ מצרים, מזכור פרעה היושב על כסאו, עד זכור השני אשר צבית הצור (שמות יב-כט). וזרש"י הכה כל זכור, אף של אומה אחרת והוא מצרים. עד זכור השני, שהיו שמחים לאידם של ישראל (מנחמא ז) ע"כ. ואם כן לא רק המצריים שעבדו צישראל דן ה', אלא גם מאומות אחרות שראו העינוי של ישראל, והיו שמחים באידם, גם כן נידונו. ועל כן אמר ה' וגם 'את' הגוי אשר יעבדו דן אנכי, היינו אותן שהיו טפלים להמצריים גם כן ידון אותם.

גם יש לומר, כי ה' אמר ועברתי בארץ מצרים צלילה הזה והכיתי כל זכור וגו', וזכל אלהי מצרים אעשה שפטים (שמות יב-יב), וזרש"י

אדם כי יהיה צעור זשרו שאת וגו' (יג-ב). ויש להבין למה התחיל פרשה זו בחואר 'אדם'. וכן הכפיל הכתוב להלן, נגע זרעת כי תהיה 'באדם' והוצא אל הכהן (יג-ט). גם להבין הא אמרו במדרש (ויק"ר ז-ד) אין צעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה, תחלה הן באים צציתו, לא חזר, הן באים על בגדיו, לא חזר הרי הם באים על גופו ע"ש. ואם כן היה ראוי שיקדים הכתוב פרשת נגעי בתים ובגדים, ובאחרונה יכתוב פרשת נגעי הגוף, ואילו בקרא איפכא כתיבא, בתחלה פרשת נגעי אדם, ואחריה דיני נגעי בגדים ובתים. וברבינו בחיי (יד-נד) כתוב צטעמו, לפי שהתורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, וכדי שלא יהא הסדר מסודר צפורענות הולך וגדל, וכמו שהיה הענין, אלא הולך ומתמעט ככתבאר לנו בסדר הפרשיות עכ"ל.

ובמדרש תדשא אמרו צזה עוד טעם, כי צהיות שנגעי בתים לא היה שיך צמדבר, כדכתיב כי תצואו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחווה (יד-לד), ונגעי אדם היה נוהג גם צמדבר, וכמו שהיה אלל מרים (צמדבר יב-י), על כן הקדים הכתוב נגעי אדם. והא דלא הקדים נגעי בגדים, הוא מטעם שצגדים שלהם היו עליהם צדרך נס, שמלתך לא צלמה מעליך (דברים ח-ד), וזרש"י ענני הכבוד היו שפים צכסותם ומגהלים אותם, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים היה גדל לצושן עמהם כלצוש הזה של חומט שגדל עמהם ע"כ. ועל כן לא היה חל עליהם נגעים ע"כ.

טמאים שדינם בשריפה, אבל בגדים שבה עליהם נגעים ממראות טהורות אשר די להם בכניסה, אי אפשר שבהם משום שהיו תחלה בגדי עצודה זרה, שהרי אינם נשרפים. וצריכין לומר דנגעים טהורים באים על עון, להורות להאדם שיעשה תשובה, ושז ורפא לו ע"כ.

ובמו כן יש לומר גם בנגעי צמים, שאם סופו היו צריכין לנתוך הבית, זה בא בשביל המטמוניות שנגזזו בה, ואז היא בשורה טובה. אבל נגעי צמים שנטהרו, ולא הולכנו לנתוך הבית, נגעים כאלו באו בשביל החטא, לעורר אותו לתשובה.

*

ובעת נבוא לבאר מה שהתורה התחילה בנגעי אדם, הלא אין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה. ויש לומר על פי מה שמצינו בדור המצול, קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס (בראשית ו-יג), וצרש"י לא נחתם גור דינס אלא על הגזל (סנהדרין קח). ע"כ. והקשו המפרשים הלא חטאם היה כי השחית כל בשר את דרכו, ולמה לא נחתם גור דינס אלא על הגזל. וכתוב במלא העומר כי באמת אין צעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה, ואם כן למה התחיל עונשו של דור המצול מיד באמחה את האדם. אך באמת אין ממונו של אדם עשוי להציל את בעליו, אלא רק כשהממון נרכש בדרכים כשרות והגונות, כי אז יוצא שהאדם מאבד את ממונו שלו ועל ידי כך הוא מקבל את עונשו. אבל אם הממון הוא גזול ועשוק ואינו בכלל קנינו של האדם, אזי אין בכוחו להציל מעונשו.

של עץ נרקבת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ (מכילתא) ע"כ. אם כן גם אלהיהם נידונו עמהם, על כן שפיר אמר וגם 'את' הגוי אשר יעבדו, לרבות אלהיהם, שגם הם ידון אותם ה' ביחד עמהם.

והנה ביד דוד (בפרשתנו) הקשה, דלמה לא מצינו מוזכר דין נגע צרעת בכלי כסף וזהב. וכתב דמצואר **בפענח רוא** (בפרשתנו) דנגעי בגדים בא להם, כי עצודה זרה ומשמשיה מחוייבים לנתוך ולשרוף, ובבגדים שמציתים הם וצית מצרים לא היו יודעים איזה הם משמשיהם, והרי לא בלו שמלותיהם כל ארבעים שהיו צמדבר, לכן שלחו בהם נגעים שיהיו נשרפים כדינם ע"כ.

ולפי זה אחי שפיר למה לא היו נגעים על כסף וזהב, כי צמרים עצודה זרה של כסף ושל זהב נתכת וחזרה כבתחלה. ותמן תנין (עבודה זרה מא:): עצודה זרה שנשתברה מאליה מותרת, מסתמא בטולי מצטיל לה, מימר אמר אייהי נפשה לא אלה, להווא גברא מצלה לה ע"ש. ולכן לא בא צרעת בכסף וזהב, שאם היו עצודה זרה ומשמשיה היו מתצטלים עוד צמרים ע"כ.

ומעתה אחי שפיר סמיכות הדברים שאמר ה', וגם 'את' הגוי אשר יעבדו דן אנכי, שזה בא לרבות שיעשה שפטים גם באלהיהם, ואם כן אין לחוש על הרכוש של כסף וזהב, שיתכן שהם של עצודה זרה ומשמשיה, כי היה נתכת צמרים ונתצטלה, ולכן שפיר אחר זה יוכלו ללאת צרכוש גדול, ואין להם לחוש להנאת עצודה זרה.

אמנם ציד דוד שם העיר על הפענח רוא, דהא תינה בגדים שבה עליהם נגעים

ואם כן מכל שכן מי שנתרגל בגזל, שזהו היפוך קיום העולם, איש את רעהו חיים בלעו, בודאי שמודדין לו כמדתו, ואין הנהגת ה' עמו זרחמים, ויתכן שיפגע בנפשות תחלה, כי רק 'בעל הרחמים' אינו נוגע בנפשות תחלה, אבל לא נאמר כן במדת הדין. ועל זה אמרו (שבת קנ"א): ונתן לך רחמים [שתרחם על הצריות] ורחמך והרצך (דברים יג-יח), כל המרחם על הצריות מרחמין עליו מן השמים. וכל שאינו מרחם על הצריות אין מרחמין עליו מן השמים ע"כ. והיינו כי המרחם על הצריות, עוסק בקיומו של עולם, וכמו שנאמר (תהלים פט-ג) עולם חסד יבנה.

ולבן לולא חטא הגזל והחמס של אנשי דור המצול, לא היו נידונים מיד לכליה, אלא היו נענשים תחלה בזממום, שכן אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה, אבל מכיון שהיה ממנום גזול, נחתם מיד גזר דינם להניי משחיתם את הארץ. וזהו שאמר 'קץ כל בשר', מה שצדק הכלל אני מעניש בזה רק בסופו, 'בא לפני', אני מקדים בזה תחלה, שהקדים לפגוע בנפשות תיכף, וזהו מפני ש'מלאה הארץ חמס' כנ"ל.

ולבן כאשר הנגעים באים בשביל גזל, אז יתכן שיקדים נגעי אדם מתחלה. ומבואר ברש"י (ויקרא א-ג) אדם כי יקריב מכס קרבן, למה נאמר אדם, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל (ויקרא ב-ז) ע"כ. על כן כשהקדים הכתוב תחלה נגעי אדם קודם נגעי בהים, משום דבעון גזל נגעי אדם קודמת, התחיל בתואר 'אדם' כי יהיה צעור בשרו, להורות שבשביל

ועל פי דרכו, היה נראה לומר עוד בטעמא דמילתא, דמי שמשוקע בחטא של גזל, לא מתנהג ה' עמו בזמדה זו, שאינו נוגע בנפשות תחלה. והוא על פי מה שכתוב בישמח משה (ריש פ' אחרי ד"ה עוד) לבאר מה דאיתא בגמרא (ברכות י). בזה דחוקיהו המנך שאמר לו ישעיה, לו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' (מלכים ב-ג), כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה משום דלך עסקת צפריה ורביה. ויש להבין דהא חזקיה לא שאל אותו מפני מה, דידע הא דכתיב כי אין אדם אשר לא יחטא (שם א ח-מו), אך שאל אותו מאי כולי האי, ורצה לומר מפני מה מגיע לו עונש גדול בזה ובבא, ואם כן מאי השיב לו משום דלך עסקת פריה ורביה, אכתי קשה מאי כולי האי, דעל זה אין מהראוי להעניש עונש גדול בזה.

אבותם הענין נכון, על פי מה שכתב העקרים (מאמר רביעי פרק לו לו לח), כי לפי שורת הדין ראוי שיהיה העונש נכחי והשכר זמני, אבל רצ חסד מטה כלפי חסד (ר"ה יז), ומנהיג עולמו זרחמים שיהיה השכר נכחי לאוהביו ולשומרי מצותיו, והעונש זמני, עיין שם מלתא בטעמא בארובה. ולפי זה נראה דעל זה החטא דלא עסקת צפריה ורביה, ראוי להעמיד על קו הדין שיעניש עונש נכחי בזה ובבא, דהא איתא (ב"ר יב-טו) שעלה במחשבה לצרוא את העולם בדין, וראה שאין העולם מתקיים, עמד וסיתף מדת הרחמים. נמצא דהתנהגות מדת הרחמים אינו רק משום קיום העולם, ומי שאינו עוסק במצוה זו, הרי אינו חושש על קיום העולם דלא תוהו צראה וכו' (ישעיה מה-יח), נמצא נשאר עומד על תחלת המחשבה כנ"ל ע"כ.

הוא במדה של 'אדם' שלא היה אללו גזל, אז
'והוצא אל הכהן', ההתחלה היא בנגעי גופו.
[ועיין עוד להלן דף קט.].

שנפגם במדה זו שהיה אלל אדם הראשון, שלא
היה אללו גזל, על כן צא עליו נגעי אדם תחלה.
ונגע נרעת כי תהיה 'באדם', היינו כאשר הנגע

בלימוד פרקי אבות פרשת תזריע מצורע תשע"ח לפ"ק

וענוה, אף על פי כן לקה העולם בזיתים וחטים
ושעורים, ושלטה האש במקום שנתן עיניו. ועל
כן הזהיר רבי אליעזר להזהר בגחלתן של חכמים,
כי המה גחלי אש, שהפוגע בהן נכוה. (ועיין
בשמן ראש חלק עשירי ויקרא דף קמו).

ושמעתיו לספר כי הרה"ק בעל היבל הברכה
מקאמרנא זי"ע התאכסן פעם
בלעמזערג אלל חסיד של הרה"ק בעל דברי
חיים מצאנז זי"ע, שהיה עוסק אז בהדפסת
ספרו היכל הזרחה אלל המדפיס דשם. והחסיד
הנ"ל נסע לרבו בעל דברי חיים על שבת. ובתוך
הדברים סיפר לו שהרה"ק מקאמרנא שזכת
צביתו עבור הדפסת ספרו. ואמר לו הדברי
חיים שימסור להרה"ק מקאמרנא שמייענו שלא
ידפיסנו. וזנו הרה"ק מגארליץ זי"ע היה שם
בחדר ושמע דברי אציו. וכאשר יצא האיש הלך
אחריו, ושאל אותו מה חושב לעשות בשליחותו של
אציו. ואמר לו הרי מנוה לשמוע דברי חכמים,
וכאשר יבוא הציתה ימסור הדברים להרה"ק
מקאמרנא זי"ע. ואמר לו הרה"ק מגארליץ
בחכמתו, אני מבקש ממך דבר אחד לטובתך,
שקודם שתמסור לו הדברים, תלך מתחלה להצבא
קדישא להשתוות עמהם על חלקה טובה לאחר
כלות ימך.

*

במשנה (אבות 3-י) רבי אליעזר אומר וכו',
והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים,
והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת
שועל, ועקיפתן עקיפת עקרב, ולחישתן לחישת
שרף, וכל דצריהם כגחלי אש ע"כ. וכבר דברנו
שדברים אלו ראה רבי אליעזר צעניו, ומצטרי
אחזה אלו-ה, וכדאיתא בגמרא (צבא מליעא נט):
שכאשר ברכוהו, אמרו מי ילך ויודיעו, אמר להם
רבי עקיבא אני אלך שמא ילך אדם שאינו הגון
ויודיעו ונמלא מחריב את כל העולם כולו. מה
עשה רבי עקיבא לבש שחורים ונתעטף שחורים
וישב לפניו ברחוק ארבע אמות, אמר לו רבי
אליעזר, עקיבא מה יום מיומים, אמר לו רבי
כמדומה לי שחזירים גדילים ממך, אף הוא קרע
בגדיו וחלץ מנעליו ונשמת וישב על גבי קרקע,
זלגו עיניו דמעות, לקה העולם שלישי בזיתים
ושלישי בחטים ושלישי בשעורים. ויש אומרים אף
צ'ק שצדי אשה טפת. תנא אף גדול היה באותו
היום שצכל מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר
נשרף וכו' ע"ש.

הרי לנו עד כמה יש להזהר בצבדו של חכם,
שגם אחר שהכמי ישראל החליטו על
הדבר לזרכו, יש להזהר איך למסור הדברים,
שזה לא ניתן לכל מאן דהו, שלא יחריב את כל
העולם. וגם אחר שמסרו רבי עקיבא בהכנעה

בזיקה [במקום שתנשז רוח אחת על שניהם], רבי אלעזר לא עייל בזההליה, רבי אחי ורבי אחי לא הוו אכלי מציעי דההיא מצואה. רבי יהושע בן לוי מיכרך זהו ועסיק בתורה [נדבק אללם בשעה שעוסק בתורה ומושיבן אללו ומוצטח הוא שמגין התורה עליו ולא יוזק], אמר אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה-ט), אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנח. כי הוה שכיז [כשהגיע זמנו ליפטור] אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה, אזל איתחזי ליה, אמר ליה אחוי לי דוכתאי [הוליכני לגן עדן והראני מקומי], אמר ליה לחיי. אמר ליה הב לי סכינך דלמא מצעתת לי באורחא, יהבה ניהליה. כי מטא להתם דלייה קא מחוי ליה, שוור [קפץ] נפל להווא גיסא. נקטיה בקרנא דגלימיה, אמר ליה בשצועתא דלא אחינא. אמר קודשא בריך הוא אי איתשיל אשצועתא [אם נשבע בשצועה מעולם ונשאל עליה להתירה] ניהדר, אי לא לא ניהדר וכו'. רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה [אזהבו ורגיל אללו מלאך המות], כי הוה קא ניחא נפשיה אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה, אזל לגביה ואיתחזי ליה וכו'. אמר ליה אחוי לי דוכתאי, אמר ליה לחיי, אמר ליה הב לי סכינך דלמא מצעתת לי באורחא, אמר ליה כחצרך בעית למיעבד לי. אמר ליה אייתי ספר תורה וחזי מי איכא מידי דכתיב ציה דלא קיימתיה, אמר ליה מי איכרכת בצעלי ראתן ואיעסקת בתורה [כדהוה עביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה] ע"ש. הרי לנו כי שפיר עביד רבי יהושע בן לוי צמה שמכרך זהו.

והנה רש"י פירש שנדבק אללם בשעה שעוסק בתורה' ומושיבן אללו, ומוצטח הוא שמגין התורה עליו ולא יוזק ע"ש. אמנם

והנה דימה התנא החכמים לגחלי אש, ולמה לא אמר שהם אש ממש. אך הענין הוא, כי חכמי ישראל אמיתיים הם ענוים ושפלי ברך צמדה גדושה, והמה כאסקופה הנדרסת צעיני ענמם, ולכן הם סובלים הכל, ואינו ניכר עליהם שום שינוי כאשר הם נפגעים, וזהלמם תמיד צפניהם. ולכן בני אדם מנללים זאת, כי הם לא יקפידו כל כך, ואין מדקדקים להזהר בדבריהם כנגדם. והנה אש מכיר כל אחד שהוא שורף, ויש להזהר מלהתקרב אליה. אבל גחלת לא ניכר תמיד שהיא שורפת. ויש גחלת של מתכת, שבחילוניותה לא ניכר כלל חמימותה. וגם גחלת של עץ לפעמים כבר עממו, אבל תוך תוכה יש זה עדיין אש, וכאשר יגע זה ויחמה אותה, תתלהב האש שבקרבה, וכל מי שדורך עליה יכוה. על כן הזהיר התנא, והוי זהיר 'בגחלתן' שלא תכוה, שגם כאשר אין ניכר עליהם בחילוניותם שהם מקפידין, תדע שגם גחלת אינו ניכר תמיד אשר אש יוקדת בתוכה, והוי זהיר שלא תכוה.

ובפירוש המשניות להרמב"ם סיים על משנה זו, ואתה תדע זה, מענין גיחוי שהתריס כנגד רבו אלישע, שנפל בחלי מטונף, כהתבאר מדברי חכמים מענין ארבעה אנשים מלורעים, וכן עם אחרים, ובכולם התבאר הנוק שהשיגו עכ"ל. ופרשה זו של גיחוי, היא ההפטורה של פרשתנו תזריע-מלורע, וכמו שיבואר.

*

ומתחלה נתחיל בגמרא (כתובות עו:), מכריז רבי יוחנן הזהירו מזובי של צעלי ראתן [זבובים השוכנים עליו קשות להציא אותם חולי על איש אחר]. רבי זירא לא הוה יתיב

ומערתה יש לומר דהלא קושיא מתורלת בחצרתה, ואתי שפיר מה שלא הביא רבי יהושע בן לוי ראייה דתורה מגנא מהכתוב דנר מצוה ותורה אור, משום דשם נזכר יחד הן מצוה והן תורה, דגם מצוה מגנא דכתיב נר מצוה, וזהו רק במקום דלא שכיח היזקא, ועל זה ממשיך ואומר דתורה אור, דצאופן זה תורה מגנא יותר, דמהני גם בעידנא דלא עסיק צה, אצל אכתי יש לומר דכל זה הוא רק במקום דלא שכיח היזקא, ואם כן אין לו להכרך עם בעלי ראתן דשכיח היזקא. על כן הוסיף רבי יהושע בן לוי דיש עוד קרא מיוחדת על תורה דמגנא, אילת אהבים ויעלת חן, ושם לא נזכר מעלת הגנה דמצוה רק של תורה, וצא להוסיף דתורה מגנא גם במקום דשכיח היזקא, דאם צכח התורה לעלות חן, ומה דלא הוה הוה, מכל שכן שצכחה להגין שלא יארע לו נזק גם במקום דשכיח היזקא.

ולבן סצירא ליה לרש"י דעובדא זו של רבי יהושע בן לוי היה רק בשעה שעסק בתורה, דהגם דדרשינן נר מצוה ותורה אור, דתורה מגנא גם בדלא עסיק צה, היינו רק במקום דלא שכיח היזקא, דוגמת דנר מצוה דמיירי רק צאופן זה, ומה דחידש לנו הכתוב כאן אילת אהבים ויעלת חן, דמגנא גם במקום דשכיח היזקא, צוה אין לנו לימוד אלא בשעה שעסיק צה, ולכן רק צעת שלמד עמהם אז כרך עמהם יחד. – ומעתה מצוה מגנא בעידנא דעסיק צה במקום דלא שכיח היזקא מקרא דנר מצוה, ובמקום דשכיח היזקא לא מגנא מקרא דשמואל. ותורה עדיפא דמגנא כאשר לא שכיח היזקא גם בעידנא דלא עסיק צה, מקרא

ברייטב"א כתוב דמיכרך צהו אפילו היכי דלא עסיק צה, דתורה אפילו בעידנא דלא עסיק צה מגינא ומצלי לעוסקים צה לשמה, וכדאמרינן בגמרא (סוטה כא.) מאי דכתיב (משלי ו-כג) כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור, לומר לך מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה [בעידנא דעסיק צה], ומה אור מאיר לעולם, אף תורה מגינה לעולם. ואסיקנא התם דלכולי עלמא תורה צין בעידנא דעסיק צה צין בעידנא דלא עסיק צה מגנא ע"ש. ולכאורה יש להצין, דאם כן למה דקדק רש"י לפרש דעשה כן רק בשעה שעוסק בתורה, הא תורה מגנא גם בעידנא דלא עסיק צה. עוד יש לדקדק למה הוצרך רבי יהושע בן לוי לדרשו מקרא דיעלת חן, שאינו מצוה צה להדיא רק מקל וחומר, ולא דרש לה מקרא זו כי נר מצוה ותורה אור, הרי לנו דתורה מגנא.

ונראה דהנה בקובץ שיעורים (ח"א אות רעו) הקשה עוד, דהא אמרינן בגמרא (פסחים ט:) דאין לצדוק חמץ במקום שיש סכנת עקרב או כשפים, אף דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, דהמצוה מגינה, מכל מקום היכא דשכיח היזקא שאני שנאמר (שמואל א טו-ג) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאלו והרגני, ויאמר ה' עגלת צקר תקח צידך וגו' [הרי דאף על פי ששלוחו של מקום היה, היה ירא] ע"כ. ואם כן איך נכרך עמהם רבי יהושע בן לוי, הא שכיח היזקא. וכתב דלרכינן לומר שדין זה דשכיח היזקא שאני, וגם שלוחי מצוה ניזוקין, הוא רק בהגנה של מצוה, אצל תורה חשובה יותר ומגינה גם במקום שמצוי היזק ע"כ.

דתורה אור, וגם בשכיח היזקא מגגא דעפסיק
בה, מקרא דיעלת חן.

*

ובהיות כי ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא,
גם עובדא זו דהכורך ענמו בצעלי
ראתן יוכל לזכות ליכנס חי בגן עדן, מרומות
צפרשתנו. וכמו שביאר בתורת משה (פט.)
הכתוב, זאת תהיה תורת המלורע ביום טהרתו
והוצא אל הכהן (יד-ג), שרומז שמי שלומד
בטהרה ומלמד עם המלורע (דוגמת רבי יהושע
בן לוי), יהיה סופו, והוצא אל הכהן עליון ית"ש,
שיכנס חיים לגן עדן ע"כ.

ויש להוסיף על זה עוד רמז צסיום הפרשה,
להורות ביום הטמא וציום הטהור (צש"י
אזיה יום מטהרו ואזיה יום מטמאו), זאת תורת הצרעת
(יד-טו). והוא כי הנה האדם שמת על ידי המלאך
המות שנוטל ממנו נשמתו, הוא נעשה אזי אצות
הטומאה, וזהו 'יום טומאתו'. אבל אם זוכה
להכנס חי בגן עדן, ולא שולט בו המיתה, זהו
'יום טהרתו', שמתעלה לקדושה היותר עליונה.
וכאשר יש דיון בזה איך יש להורות אם זהו יום
טומאתו או יום טהרתו, וכעובדא דרבי יהושע
בן לוי עם המלאך המות, אז זה תליא ב'זאת
תורת הצרעת', אם כורך ענמו עם המלורעים
ללמוד עמהם תורה. שרבי יהושע בן לוי שכרך
ענמו עמהם זכה שיזמו האחרון הוא יום טהור,
כפי הוראתו, ורבי חנינא בר פפא דלא איכרך
בה, היה יום מיתתו יום הטמא.

*

ונראה לומר עוד צמה שדרש רבי יהושע
בן לוי זאת מקרא דאילת אהבים ויעלת

חן, ומכח קל וחומר, דלכאורה הלל כמה כתובים
מפורשים יש שהתורה מגגא, וכמו דאיתא להלן
(אצות ו-ו) גדולה תורה שנותנת חיים לעושה
שגאמר (משלי ד-כב) כי חיים הם למוצאיהם ולכל
בשרו מרפא. ואומר (שם ג-ח) רפאות תהי לשרך
ושקוי לעצמותיך ע"ש. וחז"ל (עירובין מד.) דרשו
מזה חש בכל גופו יעסוק בתורה ע"ש. ולמה
הציא דרש לזה מקרא שאינו מפורש זה להדיא
אלא בדרך קל וחומר. עוד יש לדקדק בלשונם,
רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו ועסיק בתורה,
'אמר' אילת אהבים ויעלת חן, למי אמר, שלא
הזכיר מתחלה שאחד היה שואל לו טעמו של
דבר שהוכרך להשיב.

ויש לומר על פי מה שכתוב בזוהר הק' (ח"ג
רכת.) כי הי"ג מדות של רחמים המה
מכוונים נגד הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן.
והיינו שבשעה שדורשין מדת ק"ו שהיא מדה
הראשונה, מתעורר כנגדו צחינת אל-ל שהיא
המדה הראשונה בהי"ג מדות של רחמים.
ומבואר בספיה"ק בגיד דבריו ליעקב (סימן
קמו) דלכן כאשר התפלל משה על מרים (במדבר
יד-יג) אל-ל נא רפא נא לה, הנה רצה לעורר
עליה מדת אל-ל, השיב לו הקצ"ה ואציה ירק
וגו', היינו לימוד ק"ו, ועל ידי זה יתעורר מדת
אל-ל ודפח"ח (ועיין בה בבני יששבר מאמרי ראש
חדש ד-ג, ובהערות שם).

ובספר בית הלחמי (לשבעות דף רל) הציא
צשם צדיקים, דמהאי טעמא מונח
כח הרפואה צדשאים. כי חז"ל אמרו (חולין ס.)
צשעה שאמר הקצ"ה למינו צאילנות (צראשיית
א-יא), נשאו דשאים קל וחומר צענמן, ומה
אילנות שאין דרכן לצאת צערבוציא אמר הקצ"ה

ולבאורה יש להצין הלא אמרו צירושלמי (סנהדרין י-ג) שגיחזי אדם גבור בתורה היה ע"ש, ואיך לא הגין עליו תורתו שלא ינטרע בצרעת נעמן, הלא תורה מגנא, כמאמרס תורה צין צעידנא דעסיק צה צין צעידנא דלא עסיק צה מגנא (סוטה כא). אך לפי מה שציארנו לעיל דזהו רק במקום דלא שכיח היזקא, אבל במקום דשכיח היזקא לא. וקללת חכם שעקיפתן עקיפת עקרב, ונשיכתן נשיכת שועל, הוי שכיח היזקא ולא מגנא.

אך אכתי תקשה הלא ראינו אצל רבי יהושע צן לוי שהיה כורך עצמו עם צעלי ראתן, ודרש מקרא דיעלת חן, שהתורה עדיפא ממנוה, ומגנא גם בשכיח היזקא. אמנם צירושלמי שם איתא, שגיחזי היה לו עין צרה, צשעה שהיה אלישע יושב ושונה, יש צו גחזי מחוץ לשער, וכשהיו התלמידים צאים ורואים אותו, אמרו אם גיחזי אינו מוצא מקום לכנוס האין אנחנו נכנסים, והלכו להם. והיה המשנה ששנה אלישע נאמרת ואין צן אדם נהנה כלום, וזה מפני שהיתה עינו צרה בצאחרים שלא יהנו מאלישע. כיון שנתרחק, נתרצו התלמידים, ולא היה המקום מחזיק לחיילות של התלמידים שהיו שם ע"ש (וכן הוא גם בגמרא סנהדרין שם).

ואם כן צשעה שהיה אלישע יושב ושונה לא היה גיחזי צצית המדרש אלא יושב בחוץ. וציארנו לעיל שלשיטת רש"י הא דתורה מגנא גם בשכיח היזקא הוא רק צעידנא דעסיק ציה, ואם כן גיחזי שהיה יושב בחוץ ולא עסק בתורה, שפיר פגע צו קללת אלישע ונטרע. וזהו שאמר וארבעה אנשים 'היו מצורעים'. ומפרש הסיבה שהיו מצורעים ולא הגין תורתם, שזהו משום

למינהו, אנו על אחת כמה וכמה ע"ש. וכיון שמדת קל וחומר היא מדת רפואה, אל נא רפא נא לה, לכן סגולת הרפואה צדשאים ע"כ.

על כל פנים לימוד מדת קל וחומר מעורר צחינת אל-ל שהיא מדת הרפואה. ומעתה אם כחה לרפא גם אחר שצא החולי, צודאי שצכחה למנוע מלכתחלה שלא תצוא. ולכן רבי יהושע צן לוי קודם שדיצק עצמו עם צעלי ראתן, והוצרך לעורר על עצמו מדת אל-ל של רפואה, על כן הזכיר קרא לדרוש צמדת קל וחומר, כי צזה תלוי שורש הרפואה שלא יוזק מהם. ועל כן 'אמר' לעצמו מתחלה, שהתורה אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אגוי לא מגנא, וצאמירה זו נתעורר מדת אל-ל נא רפא נא לה, ונכנס ללמוד עמהם.

*

והנה צהפטורת פרשתנו כתיב, וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער (מלכים צ-ג). וצגמרא (סנהדרין קו:.) אמר רבי יוחנן זה גיחזי ושלשת בניו ע"כ. ולבאורה לפי דקדוק הלשון היה לו לומר, וארבעה אנשים מצורעים היו צפתח השער. ונראה דהנה עונש הצרעת הצאה על גיחזי מצואר שם צכחוצים (מלכים צ-ה) כי נעמן שר צצא מלך ארם היה מצורע, ואלישע הנציא ריפא אותו, ורצה ליתן לו עשר ככרי כסף וששת אלפים זהב ועשר חליפות צגדים, ולא רצה אלישע לקבל. וירדוף גיחזי אחרי נעמן ולקח ממנו שתי ככר כסף ושתי חליפות צגדים, ושיקר לאלישע כי לא הלך עצדך אנה ואנה, ויאמר אליו אלישע וכו' וצרעת נעמן תדצק צך וצזרעך לעולם, ויאל מלפניו מצורע כשלא (שם ה-כו).

'פתח השער', שישבו על הפתח ולא נכנסו לבית המדרש ללמוד, ובשכיח היזקא אין התורה מגני בעידנא דלא עסיק ביה.

אך אכתי צריך ביאור, דהא לשיטת הריטב"א היה רבי יהושע בן לוי כורך עמהם בכל עת, דגם בשכיח היזקא התורה מגנא מנרעת, ואם כן גיחזי שהיה גבור בתורה, הגם שהיה יושב פתח השער, הוי ליה להגין עליו תורתו גם בעידנא דלא עסיק ביה. ויש לומר דהנה הכתוב אומר (שם) בשבחה של תורה, אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד. ודרשו חז"ל (עירובין נד:): מפני מה נמשלו דברי תורה כאילה, לומר לך מה אילה זו רחמה נר, וחציבה על צועלה כל שעה ושעה ראשונה, אף דברי תורה חציבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה וכו'. באהבתה תשגה תמיד [בשביל אהבתה תעשה עמך שוגה פתי ושונה, להניח עסקך ולרוץ לדבר הלכה] כגון רבי אלעזר בן פדת וכו' ע"ש. אם כן מעלה זו שהתורה לא היא יעלת חן על לומדיה, וקל וחומר דמגנא, לא נאמרה אלא צמי שאהב תורה בכל נפשו כאילת אהבים, עד שמניח הכל בשביל דברי תורה, לרוץ לדבר הלכה, ואם כן גיחזי שהיה מונע התלמידים מליכנס לבית המדרש, ואלישע היה לומד, ובר נש לא מיתהני כלום (לשון הירושלמי שם). מדה זו רחוקה מאד מאהבת התורה, ועל תורה כזו לא נאמרה שהיא יעלת חן, ומגנא מיסורין, על כן נדבק בו נרעת נעמן, ולא הגין עליו תורתו. ויש לומר עוד כי כיבוד תלמידי חכמים דרשו חז"ל (מכות כג:): מכח קל וחומר, כמה טפשא שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה ע"ש. ומצינו בגמרא

(סנהדרין ק.) שגיחזי זלזל ברבו, כמו שאמרו שם מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו ע"ש. וכיון שגיחזי לא כיבד את רבו אלישע, הרי לא דרש קל וחומר זו, וממילא אינו צדין שיוכל ליהנות מדרש שדרשוהו בקל וחומר, אם מעלה חן על לומדיה, קל וחומר דאגוני מגני, ולכן לא הגין עליו תורתו וננטרע.

אבל לעניינינו עדיפא יש לומר, כי גם אי נימא דהתורה כחה גדולה כל כך שמגינה על עוסקיה גם בשכיח היזקא, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה. היינו רק שמצלת ממקום 'ששכיח' היזקא, שיש מקום צדק הטבע להנצל, אז הגם שהיא רק באופן של מיעוטא דמיעוטא, התורה מגני עליה. אבל ליגע בדבר 'המזיק' בודאי, אין התורה מגנא, וכאשר יכנס באש ממש לא יגין תורתו עליו שלא יזק ממנה. ואם כן הקפדת וקללת חכם, הרי 'כל דבריהם כחלי אש', שזהו כפוגע באש ממש, ועל זה לא מהני כח התורה שיגין עליו. ולכן גיחזי הגם שגבור בתורה היה, מכל מקום אין זה מועלת כלל נגד דיבור של חכם, שלא יוכל לחול עליו. ולכן כאשר אמר לו אלישע ונרעת נעמן תדבק בך, פגעה בו גחלת של אש, ולא הועיל לו תורתו, ונשאר מנורע כל ימי חייו. – ועוד כי מה דהתורה מגנא מהיזק, היינו דקדושת התורה שלמד מקיפה אותו שלא יוכל הנזק להגיע אליו. אבל היזק הבא מהתורה עצמה, אין תורתו שלמד יוכל להגן עליו. וכיון שאלישע בכח תורתו קילל אותו, לא היה יכול תורתו של גיחזי למנעו, וננטרע צרעתו של נעמן כדבר איש האלקים.

כבר מה שמוטל עליהם לעשות, מכל מקום כמה פעמים עצודתם היא בקרירות צלי חיות, וכמאות אנשים מלומדה, וכאשר הוא רואה התנהגותו של חכם, הוא מצעיר בזה אש נשמתו, לעבוד ה' מאהבה עזה, להיות לבו צוער בעבודת קונו. וכאשר רוצים להדריך הצנים לתורה, לא די במה שימנע לו רב ללמד אותה התורה ומצותיה, אלא הוי 'מתחמם' כנגדן אורן, שיוכל לקבל ממנו גם חמימות, שלא יהא עצודתו בקרירות, אלא יתנשא לעבוד את ה' בחמימות דקדושה.

ואמר התנא, והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, כי האור יש לה שתי מעלות, שמאיר וגם מחמם. והיינו כי דרך רשעים כאפלה (משלי ד-יט), וכסיל צחושך הולך (קהלת ז-ד), וכל זמן שהאדם לא מסתובב צין חכמי ישראל, הוא נמנע בחשכות, והחכם מאיר לו דרכו, הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו, שלא יכשל ויפול בתאות העולם. וזהו דבר פשוט ואין התנא צריך להזהיר עליה. אך בהסתובב אלל חכמי ישראל יש עוד מעלה, והיא גם לידעי ספר, שהם יודעים

בסעודה שלישית פרשת תזריע מצורע תשע"ח לפ"ק

ולבאורה יש להצין, דאם כן למה התחילה התורה בנגעי אדם תחלה, ולא בנגעי חמים. ולא עוד אלא מצינו במשה רבינו כאשר דבר על ישראל ואמר, והן לא יאמינו לי וגו', ויצא ידו בחיקו ויוציאה, והנה ידו מאורעת כשלב (שמות ד-ט). וכמו כן מרים שדיברה על משה, כתיב (במדבר יג-י) והנה מרים מאורעת כשלב. ולמה לא פגעה מדת הדין בצגדיהם תחלה או בצתיהם.

ובראה כי סיבת החטא שהאדם חוטא יתכן על שתי פנים. חדא, שידע שפעולתו שעושה הוא חטא, אלא שיצרו תוקפו לעבוד עליו, ולא יוכל למשול ברוחו להתגבר על עצמו. ואז הנגעים באים עליו לעונש, וכמו שאר יקורים הבאים על החוטא למרק העון. אמנם יש שהוא אדם כשר, אלא שיצרו מסמא את עיניו לחשוב שאין בזה חטא, ואדרבה לפעמים מצבע עוד פעולתו שהוא דבר מנוה, כגון שעל אדם כזה

אדם כי יהיה צעור צעור שאת או ספחת וגו', וראה הכהן את הנגע צעור צעור, ושער בנגע הפך לצן וגו' (ויג-ב). ויש להצין הלא להאדם יש חרבעה תוארים, איש, חנוש, גבר, והיותר חשוב הוא אדם, ולמה תיאר אותו כאן בתואר אדם דייקא. גם להצין דכיון דהנגעים באים על החטא (ערכין טו), למה סימן טומאתו היא במראה לצן, עזה כשלב או כזמר, והשער הפך ללצן, הלא מראה הלצן מורה יותר על טהרה, וכמו שנאמר (ישעיה א-יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלב ילצינו.

והנה איתא במדרש בפרשתנו (ז-ד) אין צעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה וכו', ואף נגעים הבאים על האדם, תחלה הן באים בציתו, חזר צו טעון חלינה, ואם לאו טעון נחילה. הרי הן באים על בגדיו, חזר צו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם באים על גופו, חזר צו יטהר, ואם לאו דדד ישב ע"כ.

באים לעונש, ו'אדם' כי יהיה צעור צשרו שאת, היינו באיש המעלה ביותר שמתואר אדם, אללו יתכן שיהא תחלת נגעו צנגעי אדם.

וזחרו כוונת הכתוב (יד-נד) זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק, ולצרעת הצגד ולצית, ולשאת ולספחת ולצרת, להורות ציום הטמא וציום הטהור. והיינו שכאשר הנגע צא להאדם כדי להורות לו שיכיר צמעשיו, אם יום הזה שעבר עליו היה יום טהור או טמא, שהרי יצרו מצבע לו שיחשוב על יום טמא שהוא טהור, אז יעבור עליו כל סוגי הנגעים הללו, שיתחילו צנגעי צתים ושוב צגדים ואחר כך על האדם, שאין צריכין להתחיל צהחמור, ומעוררין אותו צהדרגה, אבל כאשר אין צריכין להורות לו אם זה יום טמא או לא, שמכיר צעצמו צמעשיו, ואז הנגעים באים לעונש, אין הכרח שיעצרו עליו כל סוגי הנגעים הללו, כי באיש המעלה יתכן שיתחיל תיכף צנגעי אדם.

*

ואמר הכתוב כי תצואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחזיה, ונתתי נגע צרעת צצית ארץ אחוזתכם, וצא אשר לו הצית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי צצית (יד-לד). וצרש"י שאפילו תלמיד חכם שידוע שהוא נגע ודאי, לא יפסוק דבר צרור לומר נגע נראה לי, אלא כנגע נראה לי (נגעים יב-ה) ע"כ. ונראה צזה עוד, כי הנה החוטא שפגם נפשו ונשמתו צפנימיותו צחטא, ולא מכיר שחטא, אזי יתהוה כיעור צצשרו או צצגדו או צציתו, להראות כי השם סר מעליו (לשון הרמב"ן יב-מז). וכפי החטא כן יצוא עליו הנגע. והחוטא צידים יצמח לו נגע על היד, ואם צרגליו אז תהיה הנגע על הרגל. וכשחוטא

מותר לדבר סרה וכו'. וכמו שפירש מרן הבעל שם טוב זי"ע שוחט משום מאי מחייב, משום צוצע (שבת עה.), דקאי על היצר הרע שוחט דעלמא, שלעתיד ישחטנו ה' ויעצירנו, ולכאורה הרי עשה רצון קונו שצראו לתפקיד זה. אך עונשו הוא משום צוצע, שמצבע החטא למצוה והמצוה לחטא ע"כ.

ולבן סימני הנגע הצאים לעורר על החטא היא צמרחה לבן, כדי לפקח עיניו, שהצברים שהוא חושב שהם ישרים, ואין צזהם אודם של חטא, אלא הם לבנים כשג, שם נמצא טומאתו, וישים עיניו לתקן מה שחושב שהיה עושה צזה מצוה.

והנה מי שלא מכיר שחוטא, אז הנגעים אינם באים עליו לעונש, אלא להזהירו ולעוררו שיכיר שזדמן לפניו חטא שמוטל עליו לתקנו, ואז האזהרה צא צהדרגה, ומתחלת צנגעי צתים, שאולי יתעורר צבר מזה, ודי לחכימא צרמיזה צעלמא. ורק כשלא מתעורר מהדבר הקל, אז הוא צא אל החמור צנגעי צגדים וצנגעי אדם, אבל המכיר שחטא, והנגעים באים עליו לעונש, אז יתכן שמן השמים נגור עליו נגעי אדם תיכף, שעונש זה מתאים להחטא שלו, וכדרך שמענישין צמלקות ויסורין ומיתה, שבאים תיכף על האדם. ולכן צמשה ומרים שצאה הצרעת כעונש על דיבורם, על כן נעשו מצורעים כשג, צלי שיוקדם נגעי צית וצגד.

ועל כן הגם שסדר הנגעים הם מתחלה נגעי צתים, ושוב נגעי צגד, ושוב נגעי אדם, זהו רק כאשר הנגעים באים לעוררו שנכשל צחטא, וישים אל לבו לשוב עליו. אבל צאנשי מעלה שנכשלו, ומכירין הם צחטאם, והנגעים

ועל כן כאשר בא נגע בקירות ביתו, והוא מכיר שאין מראה הקיר הצביע שיש לו, אלא זהו צילום ממנה שמתרחש אצלו בפנימיותו, שמעוררין אותו שמוטל עליו לתקן פגם שיש בתוכו. על כן הוא אומר להכהן, 'נגע' כמו הנגע שיש בפנימיותי, 'מראה לי צבית', מתראה אצלי בקירות הבית, זהו הסימן שמכוון נגד הנגע הפנימי שיש אצלי.

*

והנה טומאת הנגע וטהרתו תליא דדיבור פי הכהן, וכמו שנאמר (יג-ז) והוצא אל אהרן הכהן, וברש"י גזירת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן. ולא די להכהן שיראה לו דינו בקרא שהוא טמא או טהור, אלא צריך שיוציאו ולומר דדיבור פיו. והענין הוא כי זרעת צאה על דיבור לשון הרע (ערכין טו:). ויתכן שהאדם יחשוב כי רק על מעשה שמזיק חזירו צידים הוא חייב, אצל דיבור פה שאין בה ממש, שאין רואין אותה ואין ממשמשיין בה, אין עונשו חמור. אצל האמת היא כי דדיבורו עבד מעשה, שדדיבור גרידא יוכל להחריב חזירו, שעבור זה אינו מוצא שידוך או פרנסה. ובלשון הרע מבדיל בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, ולכן אמרה תורה דד ישב (יג-מו), שאף הוא יבדל מאנשים אחרים (ערכין טו:). ולשון הרע הורגת שלשה (סס טו:), וכמו שנאמר (משלי יח-כא) מות וחיים ציד לשון, וכתיב (יירמיה ט-ז) חץ שחוט לשונם.

על כן מראין לו גודל כח הדיבור, שכאשר הכהן מוציא מלה אחת על ביתו ואומר טמא, סותרין את ציתו, ואוצד דירתו. וכאשר אומר כן על הבגד, אוצד את הבגד שדינו

בלבשו תצוא הנגע בצגדו וכו'. והנגע הזה בא לו לסימן כי נתהוה נגע בפנימיותו אשר מוטל עליו לתקן. והוא שאמר הכתוב איש זרוע הוא טמא הוא 'טמא יטמאנו' הכהן וגו', 'וטמא טמא' יקרא (יג-מד). והיינו שבשעה שהכהן אומר על הנגע שהוא טמא, אינו מטמא רק הנגע, אלא צוה מודיע לו שיש גם טומאה בפנימיותו, שחטא על הנפש וצריך לתקנו. ועל כן נאמר בלשון כפילה, 'טמא יטמאנו' הכהן, הנגע החיצוני טמא ונפשו הפנימי טמא, ו'טמא טמא' יקרא, מודיע זערו לרבים שיש עליו שתי טומאות, טומאה חיצונית של הנגע וטומאה פנימית.

וזהו הענין שצוה הכתוב ואת הנתק לא יגלה (יג-נג), שיש לאו שלא יסיר הנגע ממנו. ובחינוך (מזה קט) כתוב הטעם, לרמוז לאדם כי עליו לסבול הצער והעונש שיענישו ה' ואל יבעט בהם וכו' ע"ש. ונראה עוד על דרך משל, מי שיש לו מחלה צאבר פנימי, או הרופא עושה צילום (עקסרעי), ומתבונן על הצילום בכל נקודה ונקודה שמתראה עליו, ומחליט איזה תרופה נצרך להעביר כל הנקודות הללו שיחזור האבר לאיננו. והסכל והפתי יתכן שיאמר להרופא כי יש לו עצה נכונה, להציא איזה חומר שיעביר הנקודות הללו מהצילום, וממילא לא יהא על מה לדון. וזה סכלות, כי אין הצילום צריך תרופה אלא האדם, וזהו רק סימן על מה שמתרחש בפנים. ועל כן צוה ה' על הנגעים שאין להסירם, שלא יחשוב שבהסרתו כבר נתפיה גופו ודי לו, כי זהו רק הצילום על מה שמתרחש עמו בפנים, ואין התיקון נצרך בהנגע אלא בתוך תוכו, ואז ישמנה גם הצילום של הנגע.

השפעה דיבור מלה אחת, עד כמה דיבור עזיר מעשה, וזוה יזהר לשמור פיו ולשונו, ולעשות עצמו כאלם.

בשריפה. וכאשר אומר כן על האדם, הוא עוזב ציתו ואשתו וילדיו ופרנסתו, לישב בדד מחוץ למחנה. ומזה ישים על דעתו מהו גודל כח

בסעודה שלישית פרשת תזריע מצורע תשי"ב לפ"ק

הואיל והוא הצדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, אף הוא יבדל (רש"י יג-מו). ונגעי צתים צתים על הגזל כמאמרם (שם טו). וזה הכהן ופנו את הצית (יד-לו), הוא כינס ממון שאינו שלו, יבא הכהן ויפזר ממונו. ועל צרות העין דכתיב (יד-לה) וצא אשר לו הצית, מי שמיוחד ציתו לו [כלי תשמישו שלא השאילם לחצירו] ע"כ. ואם כן זהו חסד נוסף שאנו רואים בצרפת נגעים, שמשלם להאדם כפי מעשיו, כדי שיצין וישכיל מהו צריך לתקן בהנהגתו.

וזה דומה לשני בני אדם שנפצעו קשות והגיעו לצית החולים, לאחד אמר הרופא למהר להכניסו לעשות לו ניתוח, ולהשני אמר להניחו שוכב על מטתו. אשר איש צער יחשוב כי מי שמשאירים אותו לשכוב על מטתו הוא המאוסה, שיש לו מנוחה. והשני שנכנס לניתוח הוא המסכן, אשר לא די שנפצע עוד חותכין אותו. אבל החכם מכיר כי הנכנס לניתוח הוא המאוסה, שיש עוד סיכויים לרפאותו. לא כן מי שאין מטפלין עמו, היא בצביל שלא יועיל לו כבר שום דבר.

ולבן ישראל שבא עליו נגע, זהו סימנא טבא, שיש עליו השגחה עליונה לעוררו להחזירו למוטב, שלא ישוקע בהטא, ויחזור נשמתו מלובלן בעון. ומה לו להתיירא, ישנה מעשיו ויחזור לשלימותו, ואדרבה ישמח במה

אדם כי יהיה צעור צעור שאת או ספחת או צהרת, והיה צעור צעור לנגע צרעת, והוצא אל הכהן וגו' (יג-ט). באור החיים הק' דקדק למה אמר 'אדם', ולא אמר איש כמו בכל המקומות להלן. וכח דזהו על דרך אומרים (יצמות סא). אחס קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, שאין האומות מטמאין בנגעים (נגעים ג-ה) ע"כ.

ובמדרש (ויק"ר טו-ד) כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו, אמר להם משה אל תתייראו אלו לאומות העולם, אבל אחס לאכול ולשתות ולשמות, שנאמר (תהלים לז-י) רבים מכאוצים לרשע, והצוטת צה' חסד יסוצבנו ע"כ. והיא תמוה שאמר אלו לאומות העולם, הא אין האומות מטמאין בנגעים, ורק לישראל ניתנה פרשה זו. גם מה שאמר אחס לאכול ולשתות ולשמות, לשמחה מה זו עושה.

ונראה כי תכלית הנגעים צתים לעורר האדם לתקן את מעשיו, וזהו חסד ה' שמעורר האדם שלא ישקע בחטאיו בהצלי הזמן, אלא יתקן את מעשיו צעוד מועד. ולא עוד אלא שהקצ"ה משלם להאדם מדה כנגד מדה, כדי שיצין וישכיל מה שהוא צריך לתקן. ונגעי אדם צתים על חטא לשון הרע, וכמאמרם (ערכין טו): מה נשתנה מצורע משאר טמאים לישב בדד,

עליהם לדעת את ה' ותשרה שכינה בתוכם. וכן אני חושב צנגעי הצגדים שלא ינהגו אלא בארץ, ולא הוֹרֵךְ למעט מהן חוֹזֵה לארץ כי לא יארעו שם לעולם ע"כ. אך כל זה צנגעי צגד וצחיס, אבל נגעי אדם יתכן גם צטבע. שהוא חולי טבעי נסתר בתוך הגוף, ומצטצך לחוץ (עיין בלי יקר יג-ב).

ועל זה רמז הכתוב (מהלים סג-יב) אחת דבר אלקים, שחיס זו שמעתי כי עוז לאלקים. ויש לומר דקאי על פרשת נגעים, אשר 'אחת דבר אלקים', סוג אחת מן הנגעים, היינו נגעי אדם, דבר 'אלקים', בגימטריא הטב"ע כידוע, זה יתכן גם מצד הטבע. אבל 'שחיס', שאר שחי המצות צנגעים, נגעי צגדים וצחיס, זו שמעתי כי עוז לאלקים', שיתהוה זה היא רק על ידי שידוד הטבע בצבורתו ית"ש להציאו להאדם.

ובמ"מ עליו הכתוב, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי הצוטח צה' מכיר צפרשה זו של נגעים אשר חסד יקוצצנו, אין ממה לירא, כי מכיר שמה שמשיחין עליו מלמעלה ומעוררין אותו, זהו חסד מופלא ה', כי עדיין הוא לא נדח מלמעלה, אלא מטפלין עמו ועושין לו ניתוח כדי להחיותו. ואמר שוב, דלכאורה איך יכיר מה הם הדברים שמתצקשים ממנו, ועל מה הוא צריך תיקון. לזה אמר, 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', הנגעים צחיס מדה כנגד מדה, ומסוג הנגע יכיר על מה הוא צריך לשוב.

*

ויש לומר עוד צטעס שהתחיל פרשת נגעים בתואר אדם. גם להצין כפל הלשון, אדם

שנודמן לו התעוררות להחיות נפשו. ולכן אמר להם משה, מה לכם ליראות, 'אלו לאומות העולם', אין הכוונה על הנגעים אלא על היראה, הם שלצם אטום ואין מתעוררים ולא מרגישים צהשגחה עליונה, להם מתאים ליראות צבוא נגע. אבל 'אתם לאכול ולשתות ולשמות', שיש עליכם השגחה, ומעוררים אתכם לתקן מעשיכם צעוד מועד. 'שנאמר רבים מכאוצים לרשע', להרשעים זהו מכאוצים, אבל 'הצוטח צה' חסד יקוצצנו', הוא מרגיש צמכאוצים הללו חסד ה', שלא מניחין אותו מן השמים שימות צחטאיו.

*

והנה דיני נגעים מחולקים לשלשה סוגים, (א) נגעי אדם (ויקרא יג-ט). (ב) נגעי צגדים (שם יג-מו). (ג) נגעי צחיס (שם יד-לב). ומבואר ברמב"ן (יג-מו) כי נגעי צגדים איננו צטבע כלל ולא הווה צעולם, וכן נגעי הצחיס, אבל צהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם וצגדיהם וצחיהם צמראה טוב, וכאשר יקרה צאחד מהם חטא ועון יתהוה כיעור צצצרו או צצגדו או צציתו, להראות כי ה' סר מעליו. ולכך אמר הכתוב (יד-לד) ונתתי נגע צרעת צצית ארך אחותכם, כי היא מכת ה' צצית ההוא. והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה', כמו שאמר (שם) כי תצואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחזקה, ואין הדבר מפני היותו חוצת קרקע, אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנצחרת אשר ה' הנכבד שוכן צמוכה. וצחורת כהנים (מצורע ה-ג) דרשו עוד, שאין הצית מטמא אלא אחר כצוש וחלוק, ושיהא כל אחד ואחד מכיר את שלו. והטעם, כי אז נתישבה דעתם

משים לבו כבשר [שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה] שנאמר (ישעיה סו-כג) והיה מדי חודש צדדשו וגו' יבוא כל בשר להשתחוות [להתפלל, אותם שהם בשר יבואו ויתפללו כי הם נשמעים לפני, אבל גסי הרוח לא יבואו] וכו'. אמר רבי זירא בשר כתיב ציה (ויקרא יג-יח) ונרפא [ובשר כי יהיה צו צעורו שחין ונרפא], אדם [אדם כי יהיה צעור צעור, נגע צרעת כי תהיה צאדם] לא כתיב ציה [צחד מינייהו] ונרפא [לפי דרכך אתה למד, שמי שהוא רך ועניו כבשר, קרוב להתרפאות מיסורין הצאין עליו, אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה למכותיו, דרוח קימעה עוכרתו] ע"כ.

ובערתה מי שמדתו היא 'צער', שהוא רך ולא קשה לאחרים, אלולו צעל הרחמים מתחיל תחלה בנגעי צית, לא כן מי שמדתו 'אדם' שקשה כאדמה, אלולו יתכן שהתחלה היא בנגעי גופו, שכפי מדתו שמודד מודדין לו. ולכן כאשר התורה מתחלת בנגעי אדם, ולא לפי סדר הצעל הרחמים להתחיל בנגעי צתים, אמר הכתוב 'אדם' כי יהיה צעור צעור שאת וגו', שהתחלה בנגעי אדם, הוא רק צמי שנקרא צחור 'אדם', שקשה כאדמה. ואמר הכתוב שאם רואה שהתחלת הנגע היא בגופו, שאת או ספחת או צהרת, זהו לסימן 'והיה צעור צעור לנגע צרעת', שנמצא צאדם זה צמדת 'צער' נגע צרעת, שלא מחשיב עצמו כבשר אלא כאדם, דאם לא כן, לא היה פוגע צעל הרחמים בנפשות תחלה.

ולבן אחר שאמר הכתוב, אחת דבר אלקים שמים זו שמעתי, שיש שלשה סוגים בנגעים, אמר 'ולך ה' חסד', שגם באופן הצאת

כי יהיה צעור צעור שאת וכו', ושוב חזר עוד הפעם, והיה צעור צעור לנגע צרעת. ונראה דאיתא במדרש צפרשתנו (ז-ד) אין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה וכו', ואף נגעים הצאים על האדם, תחלה הן צאים צציתו, חזר צו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה. הרי הן צאים על צגדיו, חזר צו טעון כציסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם צאים על גופו, חזר צו יטהר, ואם לאו צדד יש צ ע"כ. וכבר הקשו דאם כן למה שינה הכתוב הקדרה, להקדים נגעי אדם תחלה. ובאור החיים הק' (יד-לד) כי צמדבר לא היה להם צתים אלא אהלים, ולא היה מציאות לנגעי צתים, ורק נגעי אדם ישנם תיכף ומיד מהדיבור ואילך, ונגעי הצית רק כי תבואו אל הארץ ע"ש.

ויש לומר עוד, כי צמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט:), ומי שמתנהג עם חצירו צמדת החסד, שכאשר יש לו דין ודברים עם אחרים מתחסד עמהם, ואינו מתנהג צתקיפות, זוכה שגם מן השמים יתנהגו עמו צמדת החסד, ואין צעל 'הרחמים' פוגע בנפשות תחלה, אלא מציא עליו מתחלה נגע רק צציתו וצגדו ולא צגופו. אבל המתאכזר עם אחרים, ולא מתנהג עמהם צחסד וצרחמים, לעומת זה גם מן השמים מתנהגין עמו צמדת הדין, ויתכן שנוגע בנפשות תחלה. וכמאמרם (שבת קנא:): כל המרחם על הצריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הצריות אין מרחמין עליו מן השמים, שנאמר (דברים יג-ט) ונתן לך רחמים [שתרחם על הצריות] ורחמך והרצך ע"כ.

והנה איתא צגמרא (סוטה ה:). אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן

דינס, מה שהציא תיכף מתחלה דיני נפשות, אשר
צדך כלל משתמש צו רק בהחתימה, לא נחתם
אלא בשביל הגזל, שחסר אללס מדת הרחמים.
[ועיין עוד לעיל דף לו.].

*

והנה יש צמזמה זו של נגעי צית ובגד ענין
נפלא, שלא נמצא בשאר מצות ה', אשר
כולם ניתנו צדרכי הטבע, איך יש להתנהג בכל
מאורע ומצב שזדמן לפניו. לא כן מצות אלו
איך להם מציאות של קיום צדרכי הטבע, כי לא
יתכן שיתהווה נגע בצית ובבגד אלא צדך נס,
וניתנו מצות אלו להאדם צאופן שלא יגיעו לידו
לקיימם אלא צדך נס.

אך צאמת יש עוד מצות שהם נכנסים לגדר
הזה. והיא מצות סוטה, וצאו צה המים
המאחרים למרים וצתה צטנה וכו' (צמדצ ה-כו),
אשר צירור זה אס מותרת היא לצעלה, לא יתכן
צדרכי הטבע אלא צדך נס. ודומה לזה היא גם
מצות שמיטה ויוצל, וכמו שאמר הכתוב (ויקרא
כה-ג) וכי תאמרו מה נאכל צשנה השציעית, הן
לא נזרע ולא נאסוף את תצואתנו. וצוית את
צרכתי לכס צשנה הששית, ועשת את התצואה
לשלש השנים. וצשנת היוצל שצא אחר שנת
שמיטה, יש שתי שנים שאין חריש וקציר, ונצרכה
צרכה צשנה הששית שיצמח על שלש שנים. אך עם
כל זה עדיפא עליהם מצות נגעי צתים ובגדים,
שאיך לה שום התחלה צדרכי הטבע, כי לא
יצייר הנגע צטבע. אצל שם ההתחלה היא צדרכי
הטבע, אלא שמעורבת צמזמה ענין של נס.

אמנם יש צזה עוד נקודה עמוקה, כי לא
עציד קוצ"ה ניסא למגנא, ואס מן

הנגעים יש חסד, שבעל הרחמים אינו מתחיל
צנפשות, אלא תחלה מציא עליו נגעי צית
ובגד, אצל חסד זה משתלס 'לאיש כמעשהו',
שזה תלוי כצר צמדותיו של האדם. כי רק מי
שמתנהג כצשר מתחיל ה' צנגעי צית, אצל מי
שמתנהג קשה כאדם, אז יתכן שההתחלה תהא
גם צנגעי אדם.

*

ובזה יש לצאר מה שנאמר צדור המצול, ויאמר
אלקים לנח קץ כל צשר צא לפני, כי
מלאה הארץ חמס מפניהם (צראשית ו-יג). וצרש"י
לא נחתם גזר דינס אלא על הגזל (סנהדרין
קה). ע"כ. וכצר הקשו הא עריות חמור יותר
מגזל, וכיון שהשחית כל צשר דרכו, למה לא
נחתם גזר דינס על זה, אלא על הגזל. ונראה
דהנה לכאורה תקשה, הא אמרו חז"ל (שם) דור
המצול לא נתגאו אלא צשביל טובה שהשפיע להם
הקצ"ה וכו' ע"ש. וכיון שאין בעל הרחמים פוגע
צנפשות תחלה, למה לא נענשו מתחלה צממונס,
ואס לא יחזרו, אז יהיו נידונים צנפשותם.

אך לפי מה שנתצאר, הנהגה זו של בעל
הרחמים היא רק אצל אנשים שמרחמים
על אחרים, אצל אצל אצורים שגוזלים ועושקים
עמל אחרים, כיון שאין הם מרחמים על הצריות
איך מרחמים גם עליהם, והעונש פוגע תיכף
צנפשות. וזהו שאמר ה' לנח קץ כל צשר צא
לפני, העונש שאני רגיל להציא רק צסופו,
שמתחלה פוגע צציתו ובגדו ואחר כך צגופו,
קץ זה צא לפני, אני מקדים להתנהג עמהם
צמדה זו תיכף. והטעם 'כי מלאה הארץ חמס
מפניהם', וכיון שחסר אללס מדת הרחמים, גם
ההנהגה עמהם אינו צרחמים. ולא 'נחתם' גזר

דבר ה' נעשה ונשמע, באותה שעה לא היה זהם זב ומצורע ולא חוגרין ולא סומין ולא אלמים ולא חרשים ולא שוטים, על אותה שעה הוא אומר (שיר ד-ז) כולך יפה רעייתי ומוס אין בך. וכיון שחטאו לא עברו ימים קלים עד שנמצאו זהן זבין ומצורעין וכו' ע"כ.

והנה אמירת כל אשר דבר ה' נעשה היה ציוס שני בציון (רש"י יט-ח), ומשם עד י"ז בתמוז שעשו ישראל את העגל, יש מ"ה ימים. ואם כן היו ישראל ציימים הללו ברום המעלות, באופן נעלה שלא היו כמוהו לא לפניו ולא לאחריו, אני אמרתי אלקים אתם וצני עליון כולכם, ובעשיית העגל אצדו מעלתם. וזה שאמר ועתה ישראל 'מה' ה' אלקיך שואל מעמך, שהקצ"ה שואל מן האדם להתעלות במדריגתו להגיע לאותה המעלה שהיו צמ"ה ימים אלו, שלא היה להם שום תשוקה אחרת כי אם ליראה את ה' אלקיך וכו'.

ולפי זה ענין נגעים לא היה בישראל עד מ"ה יום משעה שאמרו נעשה ונשמע, כי מאז לא היה זהם מצורע עד שחטאו בעגל, וזהו הרמז 'אדם', כי יהיה צעור צערו וגו', אשר רק אחר שיעצרו מ"ה ימים משעה שנתרפאו מצרעתם באמרם נעשה ונשמע, אז יחזור זהם הצרעת, ופירש הכתוב את דיניה.

ובפנים יפות (יש פ' מצורע) כתוב לבאר, מה שנאמר זאת 'תהיה' תורת המצורע (יד-ג), שמלת 'תהיה' מיותרת, וכמו שנאמר להלן זאת תורת הזב. והוא כי בשעת מתן תורה נתרפאו מצרעת, לכך כתיב זאת 'תהיה' תורת המצורע צעחיד. מה שאין כן בזב דלף מצינו שנתרפאו בשעת מתן תורה,

השמים רוצים לעורר את האדם, הלא יכולים לעשות זאת בנגעי אדם לבד, שיתהוה בהאדם בדרך הטבע שאת או ספחת, ולמה נצרך כלל לנגעי בתים ובגדים. אך להיות שחסד ה' אין לה גבול, ואין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, על כן כדי למנוע מן האדם לערוא דגופא, עושה ה' נס חוץ לדרך הטבע שיתהוה נגעי בתים ובגדים, להתחיל התעוררותו תחלה בזה, ולא יצטרך לנגוע בגופו תחלה. ואם כן במצוה זו טמונה לימוד מוסר השכל על חסדי המקום עם צדיותיו. ולכן שפיר סיים הכתוב, אחר שפירט השלשה סוגי נגעים, 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כי בזה שהמציא ה' גם נגעי בית ובגד, טמונה חסד מופלא אך ובאיה אופן הוא משלם לאיש על מעשהו, שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, גם אם יצטרך עבור זה לשנות סדרי בראשית.

*

ויש לומר עוד רמז צמח שאמר 'אדם' כי יהיה צעור צערו שאת וגו' (יג-ג). כי הכתוב אומר (דברים יג) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך וכו'. וכבר דקדקו חז"ל (ברכות לג:) אטו יראת שמים מלתא זוטרתא היא, ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא ע"ש. ונראה דהנה בגמרא (עבודה זרה ה.) דרשו חז"ל את הכתוב (תהלים פג-ו) אני אמרתי אלקים אתם וצני עליון כולכם, דקאי על שעת מתן תורה, חבלתם מעשיכם (במעשה העגל) אכן כאדם תמותון ע"ש. וכנראה דמעלה זו זכו כבר משעה שאמרו נעשה ונשמע, וכמבואר במדרש צפרשתנו (ויק"ר יח-ד) בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד-ו) כל אשר

ממילא היתה הטומאה בהן מיד שניתנה תורה ע"כ. [ובאמת צמדרש הג"ל מצואר דגם זצין לא היה בהם].

*

עוד יש לומר בטעם שהקדים הכתוב נגעי אדם, לחיאת בגמרא (צנא צמרא קסה). אמר רב יהודה אמר רב רוב בגול [רוב בני אדם חשודין על הגול, כעין גול שמורין להחירה צמשא ומתן, לעכב איש מריות הראוי לו לחצירו],

ומיעוט בעריות, והכל באצק לשון הרע ע"ש. ויש לומר דעל זה באים השלשה סוגין של נגעים, כי נגעי אדם אמרו חז"ל (ערכין טו.). שבאים על לשון הרע, מצורע מוציא רע. ונגעי צמים באים על הגול (שם טו:). ונגעי צגד יש לומר שבאים על עריות, כי הצגדים ניתנו לאדם הראשון לכסות צשר ערוה (צראשית ג-ו). וכיון דתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, ונגעי אדם שייך לכל, כי הכל צלשון הרע, לא כן שאר הנגעים אינו לכולם, על כן הקדים הכתוב נגעי אדם תחלה.

בלימוד פרקי אבות פרשת תזריע מצורע תשפ"א לפ"ק

במשנה (אבות ז-א) רבי אומר איזהו דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ע"כ. ונראה דנרמזו בזה דרך הנהגה צמדת גאווה וענוה, אשר תועצת ה' כל גבה לב, לא מינה ולא מקצתה (סוטה ה.). ויש בזה קשר גם לפרשתנו, שעל שצעה דצרים נגעים באים, ואחד מהם היא גסות הרוח דכתיב (דצרי הימים ז כו-טו) וצחזקתו גבה לבו עד להשחית, וימעול מעל צה' אלקיו, והצרעת זרחה צמנחו (ערכין טו.). ולכן הצעל גאווה נלקה צנגע צרעת של שאת, כי אין שאת אלא גבוה, וכן הוא אומר (ישעיה צ-יד) על כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות (שצועות ו:), כי על גסות הרוח, והיינו שרוחו גבוהה, צאה מדה כנגד מדה נגע של שאת.

הצחירה. וצפשוטו הטעם כי על מקום המקדש אמר קרא, כי אם אל המקום אשר יצחר ה' אלקיכם מכל שצטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו וצאת שמה (דצרים יז-ה). והיינו שהצית המקדש נצנה על המקום אשר צו צחר ה' לשום את שמו שם. וברמב"ן שם הביא דצרי הספרי (ראה ח) לשכנו תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, תלמוד לומר לשכנו תדרשו וצאת שמה, דרוש ומצא ואחר כך יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא צדוד וכו' ע"כ. ואם כן המקום אשר צו נצנה המקדש, צחר ה', ורימו צתורתו צמקראי קודש היכן הוא מקום הזה, ועל זה נאמר לשכנו תדרשו, ואחר כך יש לשאול עוד צנביא אם זכו לכיון המקום המדוייק.

ובן אמרו (וצחים נד:) מאי דכתיב (שמואל א י"ט-יח) וילך דוד ושמואל וישבו צנויות צרמה, וכי מה ענין נויות אלל רמה, אלל

ומתחלה נקדים לצחר מה שצדצרי חז"ל נקרא הצית המקדש צשם צית

והנה הכתוב אומר (מצקוק ג-ו) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים, ובגמרא (נבא קמא לה) דרשוהו, ראה שצע מצות שנלטוו עליהן בני נח, ולא קיימוס, עמד והגלה אותם מעל אדמתם [כגון כפתורים היוצאים מכפתור, וכגון צשעיר ישבו החורים, וכן אומות הרבה]. ומאי משמע דהאי ויתר לישנא לאגלויי הוא, כתיב הכא ויתר גויס, וכתיב התם (ויקרא יא-כא) לנתר צהן על הארץ, ומתרגס לקפלא צהון על ארעא ע"כ. ובמדרש (ויק"ר יג-ב) דרשוהו על מתן תורה, עמד וימודד ארץ, מדד הקב"ה כל ההרים, ולא מצא הר שתנתן בו תורה אלא סיני ע"כ. ויש להבין לפי זה סיוס הכתוב, ראה ויתר גויס.

ונראה דהנה בראש דוד להחיד"א (פרש"מ וואת הצרכה ד"ה ולצנימין אמר) כתוב, דיש להסתפק בצוונת הירושלמי שהותר בנין המקדש על פי הדיבור, אם הכוונה שהנציא גילה דלא נעצדה שם עבודה זרה, או על פי נציא הותר אף דנעצדה בו עבודה זרה. ולכאורה יש להכריע דהנציא גילה דלא נעצדה עבודה זרה, ובזה דהוא ידיעת המציאות אנו שומעין לנציא כמו שכתבנו במקום אחר (ברבי יוסף א"ח סימן לב), אצל אי נימא דאף דעבדו שם עבודה זרה הותר על פי נציא, הדבר קשה דלא בשמים היא, ואין שומעין לנציא לעקור דין אחד לעולם כי אם לשעה דוקא כאלהו צהר הכרמל, כמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה ט-ג), והכא נעצד במחוצר אסור לגבוה, ואין שמענו לנציא לעקור דין זה בצית המקדש לעולם. ואף שיש לחלק קצת, יותר נראה להכריע מכח זה הנד האחר, דהנציא גילה שלא עבדו עבודה זרה ע"כ.

שהיו יושבין ברמה [צעירו של שמואל] ועסקין צנויו של עולם [למצוא מקום לצית הצחירה מן התורה], אמרי כתיב (דברים יז-ח) וקמת ועלית אל המקום, מלמד שצית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות. לא הווי ידעי דוכתיה היכא, אייתו ספר יהושע וכו' ע"כ. ויש להבין מאי שנא מצוה זו מכל שאר מצות התורה, שאחר שדרשו הדיינים מהמקראות, אין צריכין לשאול עוד בנציא אם כוונו כראוי, וכאן יש ציווי לשכנו תדרשו, דרוש על פי הנציא.

ונראה דאיתא במשנה (עבודה זרה מה). העכו"ס העובדים את ההרים ואת הגבעות, הן מותרים, שנאמר (דברים יג-ב) את אלהיהם על ההרים, ולא ההרים אלהיהם ע"כ. והיינו דמחוצר לא מיתסר, וההרים מותרים לחצוב מהם אבנים ולזריעה. ובגמרא (שם מו.) צעי רמי צר חמא המשמחה להר אבניו מהו לחצוב, יש נעצד במחוצר אצל גבוה או אין נעצד במחוצר אצל גבוה, ופשטוה דיש נעצד במחוצר אצל גבוה ע"כ. והנה איתא במשנה (שם) כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה דע שיש שם עבודה זרה ע"כ. והקשה צירושלמי (שם ג-ה) אם כן איך נבנה המקדש על הר המוריה, הא נעצד אסור לגבוה. ותירצו על פי נציא שנאמר (דברי הימים א כא-ט) ויעל דוד צדבר גד אשר דבר צסס ה' ע"כ. ומעתה לא היה די צוה לצד לדרוש מהמקראות למצוא מקום לה', כי המקדש הרי גבוה מכל ארץ ישראל כדכתיב וקמת ועלית, ועל כל הר גבוה היה עבודה זרה, ונאסר נעצד במחוצר לגבוה, על כן הוצרך לדרוש גם מפי נציא ה', להתיר המקום על פי הדיבור.

שכאשר עצרו דרך שם לא יעמדו לעצוד עצודה זרה שם, אלא הגלה אותם משם, כדי שההר יישאר צטהרה להנתן זו התורה.

*

ובה דאמרו שצית הצחירה על פי נציה נצנה, יש לומר עוד ציאור, דהנה מצינו בעקידת יחזק שאלמר ה' לאצרהם, קח נח את צנך את יחידך אשר אהבת את יחזק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אמר אליך (בראשית כג-3). וכבר העיר ברש"י מהו הכוונה במה שאלמר אליו על 'אחד ההרים'. ויש לומר דהנה בבני יששכר (ניסן יג-1) הציא צסס החיד"א צספרו במא דוד לייצב איך נצנה הצית המקדש על הר גבוה שעצדו עליו עצודה זרה. והוא דצכל מקום שקנתה השכינה והקדושה דמלכות שמים מקום, שוב אינה יכולה הסטרא אחרת לקנות שם מקום כי מלכותו לעד קיימת, ואמרו חז"ל (במדבר יג-7) צאצן שתייה שממנה הושעת העולם, כצכיל צשעת צריאת העולם התפלל הקדוש צרוך הוא שם ואמר יהי רצון שיצבשו רחמי את כעסי ואכנס וכו' (צרכות ז.), ואס כן קנתה מלכות שמים שם מקום, ושוב אין מקום להשראת וכו' כי מלכותו יצברך שמו לעד קיימת ע"ש. ועל פי זה תצבונן הפסוקים (שמות טו-11), תציאלמו ותטעמו צהר נחלתך מכון לצבתך פעלת ה' וכו', רצה לומר אתה פעלת מן ימי צראשית שיהיה מכון לצבתך, כי קנית שם מקום כצכיל ע"כ.

וייש להוסיף עוד, כי צשעה צברא ה' את עולמו שמים וארץ, והשמים שמים לה' והארץ נתן לצני אדם (תהלים קטו-10), צחר ה' את מקום המקדש לעצמו לצנות שם ציתו, ומכוון

והנה קושיא זו של הירושלמי איך נצחר הר המוריה, הא כל הר גבוה עצדו עליו עצודה זרה, יקשה גם על הר סיני שניתנה עליו תורה, למה לא ניחוש אולי עצדוהו לעצודה זרה, ונעצד אינו ראוי אלל גבוה. וצריכין לתרך גם כן, דכיון שה' צחר צסיני, צודאי שה' שמר את ההר כל הימים שלא יעצדו עליו עצודה זרה. וכן איתא להדיא צמדרש (צ"ר ט-א) למה תרצדון הרים גצנונים (תהלים סח-11), רצי יוסי הגלילי פתר קרא צהרים, צשעה צצא הקצ"ה ליתן תורה צסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר עלי התורה ניתנת וזה אומר עלי התורה ניתנת, צצור צא מצית אלים וצרמל מאספמיא, הדא הוא דכתיב (ירמיה מו-11) חי אני נאס ה' וגו' כי כצצור צהרים, זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי, אמר הקדוש צרוך הוא למה תרצדון הרים גצנונים וגו', כולכם גצנונים, היך מה דאת אמר (ויקרא כא-2) או גצן או דק, כולכם נעשה עצודת כוכבים על ראשיכם, אצל סיני שלא נעשה עצודת כוכבים עליו ההר חמד אלקים לשצתו (תהלים ס), וירד ה' על הר סיני (שמות יג-2), אף על פי כן אף ה' ישכון לצנח צצית עולמים ע"כ.

הרי דהר סיני היה גם כן משומר מאת ה' שלא יתקרצו הגויים לעצוד שם עצודה זרה, ועל כן ההר חמד אלקים לשצתו. וכמו שאלמר הר המוריה לגבוה לצנין המקדש, כן שמר הר סיני למתן תורה. וזהו שאלמר הכתוב, 'עמד וימודד ארץ', מדד הקצ"ה כל ההרים, ולא מצא הר שתנתן צו תורה אלל סיני, שהר זה היה נשמר מן השמים שלא תהא צו עצודה זרה, 'ראה ויתר גויס', שהקצ"ה ראה והסתכל לשמרו כל הימים, להגלות את הגויס משם,

הר זה לשמרו שלא יעזדו עליו עבודה זרה (כפירוש השני), או שמקום הזה נצחר מאת ה' כבר מתחלת הצריאה למקום המקדש (כפירוש השלישי), ועל כן לא יכלו לאוסרו אחר זה.

*

והנה הנציא אומר (ישעיה ב-ג, מיכה ד-א) והיה באחרית הימים יהיה הר צית ה' נכון צראש ההרים ונשא הוא מגבעות, ונהרו עליו עמים, והלכו גויים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל צית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מניין תלא תורה ודבר ה' מירושלים ע"כ. ונראה לצאר המשך הדברים, שהקדים שהר צית ה' יהיה נכון צראש ההרים, והגויים יאמרו נעלה אל הר ה'. דאיתא במדרש (ילקוט מיכה תקנז) אמר רבי פנחס צסם רבי ראובן עמיד הקב"ה להציא סיני ותצור וכרמל וחרמון ולצנות צית המקדש עליהם, מה טעם, והיה באחרית הימים יהיה הר צית ה' נכון צראש ההרים ע"כ.

וראיתי בחידושי תורה (שעוועת תשי"ח) במדרן מסאטמאר זי"ע שחמה, הלא איתא במדרש (הוצא לעיל) דתצור וכרמל צאו כדי ליתן התורה עליהם, ואמר להם ה' כולכם גבנונים (בעלי מומים), כולכם נעשה עבודה זרה על ראשיכם וכו' ע"ש. הרי שנפסלו לגבזה מטעם נעבד לעבודה זרה, ואם כן איך יתכן שלעתיד יציא ה' ההרים הללו ויצנה עליהם הצית המקדש. וכתב דכיון דלעתיד רוח הטומאה יעביר מן הארץ (זכריה יג-ב), והיה ציטול גמור של כל סוגי עבודה זרה, להעביר גלולים מן הארץ, וכיון שיתצער עבודה זרה מן העולם שפיר יוכלו לצנות עליו צית ה' ע"כ (ועיין בשו"ת

כנגדו נצנה צית המקדש של מעלה (רש"י שמות טו-י), ומעיקרא לא מסרו לצני אדם, אלא זה נשאר צרשותו של מקום כמו השמים. ולכן במקום המקדש היו תמיד נסים שלא כדרך הטבע (אבות ה-ד), כי מקום זה לא נמסר מעולם לצני אדם ודרכי הטבע. וכיון שה' צחר הר זה לעצמו, הרי גם אם עזדו עליו עבודה זרה לא נאסר, כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואם כן הר המוריה הוא הר מיוחד ושונה מכל ההרים שבעולם, שלא נמסר ליד בני אדם אלא נשאר צרשות קונו. והנה איתא בגמרא (מגילה כח.) שאל רבי עקיבא את רבי נחוניה הגדול, את הכצב אחד תעשה צבקר (צמדצר כח-ד), אם נאמר כצב למה נאמר אחד, אמר לו, אחד, מיוחד שצעדו ע"כ. וכמו כן כאן 'אחד ההרים', המיוחד שצין כל ההרים שלא נמסר לצני אדם אלא מיוחד להר ה' לצנות צו מקדשו. וזהו שאמרו שעל פי הדיצור נצנה הצית המקדש צהר המוריה, היינו שה' גילה להנציא כי צחר מכצב צעת הצריאה הר זה למשכנו, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ולפי זה יש לנו שלשה ציאורים צמה שאמרו שצין המקדש היה על פי הדיצור מפי הנציא. חדא, שעל פי נציא הותר להם אף דנעבדה צו עבודה זרה. שנית, דהנציא גילה להם שה' שמר את ההר ולא נעבדה צו עבודה זרה. שלישית, שה' צחר מקום זה לעצמו מתחילת הצריאה, ולכן הגם שעזדו עליו עבודה זרה לא נאסר, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ועל כן קראוהו צתואר 'צית הצחירה', כדי שצין אף נצנה המקדש על הר המוריה, הלא אין לך הר גבזה שלא נעבדה צו עבודה זרה, על כן קראוהו צית הצחירה, שה' צחר

שם שמים על ידיהם, אך יודעים ממתן תורה כי נמנע זאת מהם שנעצדה עליהם עבודה זרה. אבל כעת כאשר יאמרו כל לעבדך, ויזנחו את עצביהם, שתעקר ותחצטל עבודה זרה מן העולם, הרי שוב יכשרו ההרים לצנות עליהם המקדש, ולכן יופלחו הרים רנה, מגודל שמחתם להיות אשפזוכניה לשכינה.

*

והנה בגמרא (מגילה כט.) איתא, דרש בר קפרא מאי דכתיב (תהלים סח-ז) למה תרדון הרים וגבונים, יתה צת קול ואמרה להם, למה תרדו דין עם סיני, כולכם בעלי מומים אתם אלל סיני, כתיב הכא וגבונים, וכתיב התם (ויקרא כא-ב) או גבן או דק. אמר רב אשי שמע מינה האי מאן דיהיר בעל מום הוא ע"כ. ובגמרא (סוטה ה.) איתא, ואת דכא ושפל רוח (ישעיה נ-טו), אני את דכא [אני מרכין שכינתי אלל], שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה. אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו [לאהוב את הנמיכות], שהרי הקדוש צרוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ע"כ.

והקשה ביישוב לב (ריש פרשת צמדבר) איך נלמוד מזה לאהוב הנמיכות, נימא דשאני הכא דמחמת גבהות נעבד עליהם עבודה זרה, ושוב מתסרי לגובה, והיה מוכרח להניח ההרים הגבוהים משום לתא דעבודה זרה. וכתיב לבאר, דודאי נפקלו ההרים תבור וכרמל משום שנעבד עליהם עבודה זרה, וממילא נבחר הר סיני, דמפני שהוא נמוך לא נעבד עליו, אלא דעם כל זה מוכח דהקב"ה שונא גאות, דאי

שערי צדק או"ח סימן יב). – ולבאר הדברים יותר, דמלינו צמשנה (עבודה זרה נב:) עובד כוכבים מצטל עבודה זרה שלו ושל חבירו, ומותר בהנאה. ואף לגבזה משמע דמותר, כדאמרין (שם) גבי אבני המזבח ששקלו אנשי יון, דקאמר ניתצרינהו על ידי עכו"ם כדי לצטלן ע"ש [ועיין ברייב"א ובאירי (שם), ובתוספות (עבודה זרה מז. ד"ה מי)]. וגם אי נימא דעדיין מאוס לגובה, היינו רק כל זמן שיש עבודה זרה בעולם, אבל לעתיד כאשר יהא ציטול כל עבודות זרות שבעולם, יהיו מותרים. וצפרט שיסתנו לורתם ומקומם של ההרים הללו, דאין בזה מיאוס כלל.

ובעתה מוזן שפיר המשך הכתובים, והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון בראש ההרים, שיהיו כמה הרים זה על גבי זה, סיני תבור כרמל וחרמון, ועליהם יהיה הר בית ה'. והיה הבית נכון בראש ה' הרים, ה'הרים, מוריה סיני תבור כרמל וחרמון. ולכאורה הרי נעבד עליהם עבודה זרה, ונאסרו לגובה. על זה אמר כי אז יעקר עבודה זרה מן העולם, והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, ושפיר יהיו ההרים מותרים לגובה, כיון דאין עוד עבודה זרה בעולם.

ובזה יתבאר מה שאומרים (בתפלת ראש השנה) ויאמרו כל לעבדך וכו', וידרשוק עמים לא ידעוך וכו', ויזנחו את עצביהם וכו', ויטו שכם אחד לעבדך וכו', ויפלחו הרים רנה וכו', ויקבלו עול מלכותך עליהם. ולכאורה האי יופלחו הרים רנה אין כאן מקומה. אבל לפי מה שנתבאר הכוונה, שההרים הגבוהים תבור וחרמון שואפים שה' יבנה ביתו עליהם, שיתקדש

לשמירה מן השמים, למה צחר את הר סיני דייקא, הרי היה יכול לשמור הר גבוה אחר, אלא כדי שילמוד אדם מדעת קונו לאהוב הנמיכות, 'ולשכנו תדרשו', ש'אהב ה' את הנמיכות, 'וצאת שמה', גם אתה תשתדל לצוא לידי מדה זו של ענוה ושפלות רוח.

*

וזהו יש להצין מאמרם שתצור וכרמל נפסלו למתן תורה בשציל שהם צעלי מומים בגאחות, מאן דיהיר צעל מוס, וצחר ה' צסיני נמוך שצהרים, ולעולם ילמד אדם מדעת קונו לאהוב הנמיכות. ולכאורה הרי מצינו בצברהם שמגודל ענותנותו אמר ואנכי עפר ואפר (צראשית יח-כ), כי העפר נידוש ונצוה, וכאשר אנו מתפללים לזכות למדת ענוה, אנו אומרים ונפשי כעפר לכל תהיה (צרכות זי), ואם כן מהו היוהרא של ההרים הגבוהים צמה שיש צחוכס עפר יותר משאר הרים, ונצחר סיני שמחזיק עפר מועט, ונפסלו תצור וכרמל שיש להם עפר הרבה, ומהו הגבהות צעפר הרבה.

אך הענין הוא, כי התנא אומר (אצות ד-ד) מאד מאד הוא שפל רוח צלשון כפול, כי יש שני סוגי גאוח וענוה, צחילונית צמעשיו, וצפנימיות צלב. ואמר הכחוצ תועצת ה' כל גבה 'לצ' (משלי טו-ה), גנות מדת הגאוח היא גבה עינים 'ורחצ לצב' אותו לא אוכל (תהלים קא-ה), והיינו כמו שפירש רש"י (סוטה ד:): חדלו לכם מן האדם אשר נשמה צאפו (ישעיה צ-צ), שמחזיק עצמו כצעל נפש, דהיינו גאוח, שחשובה נפשו צעיניו ע"ש. ויתכן ליצב צשורה האחרונה, ויהא גבה לצ, שמחשיצ תורתו ועצודתו ומדותיו והתנהגותו ומעלותיו. ולעומת

צוחר בגאוח, כדעת האומות העולם דמפני זה הם עוצדים על הר גבוה, אם כן היה לו להשי"ת לשמור הר תצור או הר כרמל לצלי לעצוד עליו עצודה זרה למען יהיה מוכן לתת עליו התורה, כי היד ה' תקצר. אלא ודאי ששוגא גאות ואהוב הנמיכות, לכך צחר צהר סיני מפני הנמיכות, ולא רצה לתת התורה כלל על ההרים הגבוהים אף אם לא נעצד עליהם עצודה זרה, וממילא כיון שלא שמר אותן, נעצדו. ומעתה נפסלו משני הטעמים שהם עולים יחד כאמור, וכמו שכתב הפרשת דרבים (דרוש יד) דמפני גבהותן נעצד עליהם עצודה זרה.

וזהו שאמר הכחוצ למה תרצדון הרים גבנוים, צעלי מומין, מחמת גבהותן ועצודה זרה שנעצד עליהן, ועם כל זה לא תימא שמכח אין צרירה והכרח נתן התורה על הר סיני, אלא ההר חמד אלקים לשצתו ומתחלה צחר צו, דאי היה רוצה צאחד מהרים הגבוהים היה שומרן לצלי לעצוד עליהן עצודה זרה, והראיה, אף ה' ישכון לנצח דייקא, היינו צצית עולמים, וליכא למימר על פי הדצור כפשוטו, שהרי על נצחי אין לשמוע לנציא היפך הנאמר צתורה, אלא על כרחך משום ששמר אותו השי"ת שלא יהיה נעצד, אם כן מוכח ככל האמור ע"כ.

וזהו שאמר הכחוצ 'ולשכנו תדרשו' וצאת שמה, שמוטל עלינו לדרוש את שכנו, איך השכין ה' שכנתו על הרים, הא על כל הר יש חשש שנעצד שם עצודה זרה. ועל כרחך לומר שעל פי הדיצור הודיע ה' ששמר את ההר מעצודה זרה, והיינו טעמא דמקדש צהר המוריה והיינו טעמא דמתן תורה על הר סיני, כי ה' שומר ההרים המיוחדים לתורה ועצודה. וכיון שהולכרו

להתגאות, שהקצ"ה צראס כן, והם מלאים עפר מראשם ועד רגלם, וזמה יתגאה עפר ואפר. אבל בחילוניותם לפי ראות עיני בני אדם הם יפים ונאים בגובהם, וחילוניותם מחשיב אותם יותר משאר מקומות שהם שפלים מהם, וגם זהו תועבת ה', שהענוה לריכה להיות מבחון ומצפנים שוה, ויש ללמוד מדעת קונו שצחר בסיני, רוחו נמוכה מצית ומבחוץ.

ולכאורה יש להבין אם ה' אוהב את הנמוכות, למה לעתיד יבנה ביתו צראש הרצה הרים יחד, תצור וחרמון וכו', הלא מאן דיהיר בעל מוס, וכולכס הרים גבנונים. וזריכים לומר כנ"ל, כי רק בעולם הזה שיש מושג של כחי ועוצם ידי, ולא מכירין גדול כבוד ה' וכחו, מוטל על האדם להתרחק מכל מה שמציאו לגסות הרוח, שלא יכשל בזה. אבל לעתיד כאשר יתגלה ה' לעיני כל, ויכירו כולם כי אין תנועה שלא בא מחיותו, ומראין עליו באצבע הנה אלקיננו זה, לא תהא מושג של גאווה וגסות הרוח, ולא יטרכו ללמוד מדת הנמיכות, על כן יתגלה ה' אז בגאון עוזו, בצנין ביתו צראש ההרים.

*

ובזה נבוא אל המכוון, איזהו דרך ישרה שיצור לו האדם, דקאי על מדת הענוה שהיא שורש כל המדות טובות, דדא ביה כולא ביה (עיין ראשית חכמה ריש שער הענוה). ואמר שמדה זו לריכה להיות ככפליים, שתהא 'תפארת לעושיה', להאדם עצמו בפנימיותו, להכיר ערכו האמיתי ולא להתגאות. וגם לריך שיקנה מדה זו גם בחילוניותו כלפי בני אדם, ולהיות 'תפארת לו מן האדם'.

זה לישב צשורה הראשונה, ומכיר שהכל היא מתנת אלקים, והוא צריה שפלה נגד קונו, ואין לו זמה להתגאות, וכהנהגת הצדיקים. ומשה רבינו היה רצן של כל ישראל, ופה אל פה אדבר בו, ולא ישב בקצה המחנה, אלא כל העם נצב עליו מן צקר עד ערב (שמות יח-ד), ועם כל זה האיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (צמדצר יג-ג).

אך גם אם האדם בפנימיותו רחוק מגאווה, יש לו להתנהג גם בחילוניותו צענוה ושפלות רוח, כמאמרס (אבות ד-י) הוי שפל רוח צפני כל אדם, ולהיות צורה מן הכבוד וכו', והיא ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, מתרחק מן הכבוד (שם ו-ו). ולכאורה אם בפנימיותו מכיר ערכו, ולא מחשיב עצמו, למה יש לו להתרחק ממנה גם בחילוניותו. אך ידוע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, כמו שכתוב בחיגוך (מזוה טו) כי לצו של אדם וכל מחשבותיו נמשכים תמיד אחר המעשים שהוא עוסק בהם, צין אם הם טובים וצין אם הם רעים וכו', שצדיק גמור שהוכרח לעסוק תמיד בדברים רעים, צמשך הזמן ישוב מצדקתו ויהפך להיות רשע גמור ע"ש. ולכן יש להאדם להתרחק מכל גינוני צבוד והתנשאות שלא יפול צרשת הגאווה. ועל כן הזהיר התנא ככפליים 'מאד מאד' הוי שפל רוח, הן בחילוניותו והן בפנימיותו. וצספר ויגד משה (אבות דף תקנא) כתוב, דלכן המילוי של ענוה, עיין נו"ן ו"ו ה"י, הוא צגימטריא גם כן ענו"ה (עס הכולל), להורות שענוה לריכה להיות בחילוניותו ופנימיותו יחד ע"כ.

ועל כן ההרים הגבוהים מאוסים צעיני ה', הגם כי בפנימיותם אין להם צמה

וייש' לומר דכינה התנא מדת הענוה בתואר 'דרך ישרה', דאיתא בגמרא (סוטה ה'): צוא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקצ"ה וכו', שאין תפלתו נמאסת שנאמר (תהלים נא-ט) לצ נשצר ונדכה אלקים לא תצוה ע"כ. והיינו להורות שגם אם האדם

מצד מעשיו היה ראוי שתהא תפלתו נמאסת, אם דעתו שפלה עליו אלקים לא תצוה. והנה 'ישרה' עולה בגימטריא 'תפלה' (אליה רבה סימן זה סק"ב). והקונה לעצמו מדת ענוה דרכו ישר"ה, שזכה שתפלותיו מתקבלים לרצון לפני אדון כל.

בסעודה שלישית פרשת תזריע מצורע תשפ"א לפ"ק

כי עניני נגעים וטהרתן סוד ה', מכל מקום טעמא צעי לפי פשוטו. – ואחר זה צא המצוה, והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואתם לפני ה' פתח אהל מועד (יד-יא). ואיתא במשנה (סוטה ו) דמטהרין את המצורעין בשער נקנור, וברש"י מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עובי חלל אותו השער, מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לצהונות ליתן מדס האשם על צוהן ידו, ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכת, לפיכך לא קדשוהו שיוכל לעמוד בחלל השער, שאם היה כהן מוציא את דס האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ציואל, לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה, וציאת מקצת שרא רחמנא (זבחים לב:) ע"כ. ומצואר מזה כי עבור טהרתו של המצורע ויתרה התורה על חלק מהמקדש, שכל השערים נתקדשו חוץ משער נקנור. ולא עוד אלא שהותרה לו ציאה במקצת למקדש, אף שאר מחוסר כיפורים חייב כרת על ציאת מקדש (מנחות כו:). – גם יש להצין עצם הטהרה להכניס להעזרה תנוך אצו וצוהן ידו ורגלו, כדי ליתן עליו מהשמן והדס.

*

אדם כי יהיה צעור צשרו שאת או ספחת וגו' והוצא אל אהרן הכהן וגו', וראה הכהן את הנגע צעור הצשר, ושער צנגע הפך לצן וגו' וטמא אותו (יג-ב). ויש להצין למה קרא אותו הכתוב כאן בתואר 'אדם', הלא יש כמה תוארים, איש אנוש גבר, ובכל הפרשיות להלן נאמר איש, והרי תואר אדם הוא החשוב ביותר מכל התוארים, וכמאמרם (צא מניעה קיד:) אחס קרויין אדם ולא אומות העולם. גם להצין הלא על צבעה דצרים נגעים צאים (ערכין טו.), וכיון שהנגע צא על החטא לעוררו, למה מציא ה' עליו נגעים דייקא, שינוי צבע עור צשרו לצבע אחר. ולא עוד אלא שהסימן טומאה הוא לצן, עזה כשלב, הלא מראה לצן מורה על מעליותא, על דרך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלב ילצינו (ישעיה א-ח). וציוס הכיפורים היו קושרין לשון של זוהרית, להצין היו שמחים (יומא סז.), ולמה כאן מראה לצן טמא.

ולחלן נאמר בטהרת המצורע, ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים (יד-ה), שנותן תחלה מים חיים בכלי, ושחטו על המים, כדי שיהא דס צפור ניכר צהס. ואם

שעלו במחשבה, והם נידונים במדת הדין, וסביביו נשערה מאד, זהם יתכן שיפגעו הנגעים באדם תחלה. ועל כן אמר 'אדם' כי יהיה צעור בשרו וגו', כי באנשי מעלה הקרויין אדם, יתכן ההתחלה בנגעי בני אדם, ואחר כך גם נגעי בגדים ובתים.

*

וראיתי מוצא שם ספר וידבר משה עוד טעם בזה, דאיתא בגמרא (ברכות ס"א): והצבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך (דברים ו-ה), רבי אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאריך, ואם נאמר בכל מאריך למה נאמר בכל נפשך, אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאריך ע"כ. והיינו שיש בני אדם קמאנים שחסים על ממונם יותר מצער גופם, והוא מוכן להצטער בנגעי גופו יותר מהפסד בגדו וביתו, ואצלם שורת הרחמים להקדים בנגעי אדם, שכואב לו פחות מהפסד ממונו ע"כ.

אבל באמת מצינו מדה זו לפעמים גם בצדיקים, וכמו ציעקב אבינו דכתיב (בראשית לז-כה) ויותר יעקב לצדו, ואמרו חז"ל (חולין נ"א). שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל ע"כ. וכעין זה איתא (תענית כג): באבא חלקיה, כאשר הגיע למקום קואים הגביה בגדיו, ואמר זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה ע"ש. ולכן כאשר התורה התחילה פרשת נגעים בנגעי אדם ולא בנגעי בתים, אמר הכתוב 'אדם' כי

ונראה דאיתא במדרש (ויק"ר יז-ד) אין צעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה וכו', ואף נגעים הבאים על האדם, תחלה הן באים בביתו, חזר צו טעון חליצה, ואם לאו טעון נחליצה. הרי הן באין על בגדיו, חזר צו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם באים על גופו, חזר צו יטהר, ואם לאו צדד ישב ע"כ. ובאור החיים הק' להלן (יד-לה) העיר, דאם כן למה הקדים הכתוב לומר נגעי בני אדם, והוא היפוך האמור בצעל הרחמים ע"ש.

ויש לומר דאיתא בגמרא (מנחות כט:): שהראה הקב"ה למשה מיתתו של רבי עקיבא, שהיו סורקין בשרו, ושאל משה רבונו של עולם זו תורה וזו שכרה. אמר לו שחוק כך עלה במחשבה לפני ע"כ. וביאר בשל"ה (פ' בראשית חורה אור ג) כי אמרו חז"ל (צ"ר יז-טו) מתחלה עלה במחשבה לצרוא העולם במדת הדין, בראשית צרא 'אלקים' (א-ב), ראה שאין העולם מתקיים שיתק הקב"ה מדת הדין במדת הרחמים, והיינו דכתיב (בראשית ז-ד) ציוס עשות הוי"ה אלקי"ם ארץ ושמים ע"כ. אמנם בצדיקים הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה (יבמות קכ"א), כי בני עליה אשר שורש נשמתם צקוד המחשבה העליונה, הם מדוקדקים צקו הדין ביותר, ואצלם נשאר בחינת עלה במחשבה לצרוא את העולם במדת הדין. וזהו שהשיב הקב"ה על רבי עקיבא שנידון במדת הדין הקשה, שחוק כך עלה במחשבה, כי זהו לרוב מעלתו, כי מדריגתו היא שעלה במחשבה, על כן נידון במדת הדין ע"כ.

ולבן אף ש'צעל הרחמים' אינו נוגע בנפשות תחלה, היינו לכל באי עולם שאינו מתקיים אלא במדת הרחמים, אבל בצדיקים

והנדיקים שאין פושטין ידיהם בגזל, אלא מצרכין ומודים להקב"ה על כל מה שמגיע לידם, אלא ממנוס חציב, והם חוזרין גם על פכים קטנים.

*

והנה הנגעים באים על החטא, וכדאיתא ברש"י (ד-ז), ולקח למטהר שתי צפרים, לפי שהנגעים באים על לשון הרע שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הוצקו לטהרתו צפרים שמפטטין תמיד בצפזוף קול (ערכין טו:). ולכאורה יש להצין הלא הקרא מיירי גם באלו שהם בני עליה הקרויין בתואר 'אדם', ואיך יבואו להיות אדוק בחטא כזה, שעצורו נקרא 'מצורע', מוציא רע. ולא עוד, הרי אמרו (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעצר עצירה כלילה אל תהרהר אחריו ביום, ודאי עשה תשובה ע"כ. ואם כן גם אם נכשל בחטא הא חוזר בתשובה, ואיך יתכן אלאו פרשת נגעים.

והנה דידוע מאמרו של מרן הבעל שם טוב זי"ע (עיין אורח לחיים פ' לך) על מאמרם (שנת עה.) שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום לוצע. ובתוספות שם אשוחט דעלמא קאי ע"ש. דקאי על היצר הרע שהוא השוחט דכולי עלמא, ולעתיד ישוחט אותו ה' (סוכה נג.), ולכאורה הרי הוא עושה בנאמנות השליחות אשר עצורו נצרא, ומה חטאו. אך הוא נצרא לפתות את האדם לעצירה, ולא לצוע את העצירה ולעשות ממנה מצוה, ולולא שהוא מצע אותה למצוה, ישראל קדושים אינם רוצים להמרות רצון ה', ועל ידי שמרמה את האדם שאותו דבר הוא מצוה, וצוע גם את עצמו לפני בני אדם דממותו של היצר טוב, הוא תופס אותם ברשתם, ולכן יתחייב ע"כ.

יהיה צעור צשרו וגו', כי צדיקים יתכן שיתרלו יותר בצער גופם מהפקד ממונס, כי הם חוששים שאם יתרוששו שלא יתפתו לשלוח ידיהם בגזל.

ויש לבאר עוד הענין שחציב עליהם ממונס עבור שאין פושטין ידיהן בגזל, דאיתא בגמרא (ברכות כ:): אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רצונו של עולם כחוצ בתורתך (דברים י"ז) אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (צמדבר ו-כו) ישא ה' פניו אליך. אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ח-י) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כציצה ע"כ. ופירש בקול שמחה להרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זי"ע, כי צמתנה יש שני סוגי חשיבות, חדא גוף המתנה שערכה הרבה. שנית, מצד הנותן, שאם הנותן הוא מלך או לדיק, הגם שגוף המתנה קטנה היא, חשובה המתנה מצד הנותן, הרבה יותר מדברים שערכה רב. והקב"ה צוה בתורתו לברך רק כאשר הגיע לשביעה, שזהו סעודה חשובה מצד עצמה, והם מצרכין גם צכזית וצציצה, מפאת חשיבות הנותן המתנה ע"כ.

והנה הנדיקים הם מכירים שכל מה שיש להם היא מתנת אלקים, ולא כחי ועוצם ידי עושה חיל, והם נותנים הודאה לה' תמיד על כל דבר קטן שמודמן לידם, על דרך כל הנשמה תהלל י-ה (תהלים קנ-ו), על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה (צ"ר יד-ט), ועל כן הם מחשיבים גם פכים קטנים כי מתנת אלקים היא. והנה אמרו (ברכות לה:): כל הנהנה מן העולם הזה בלא צרכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל ע"ש.

(ריש פרשת מטות) פירש צוה מאמרס (יומא ט:)
 לא חרצה ירושלים אלא מפני עבודה זרה גילוי
 עריות ושפיכת דמים, ובגמרא (בבא מציעא ל:)
 אמרו טעם אחר, מפני שהעמידו דבריהם על
 דין תורה. אך הכוונה כי אם היו מכירים שהם
 חוטאים בשלש עבירות חמורות היו חוזרין
 בתשובה, אבל העמידו דבריהם על דין תורה,
 שעושין כדין תורה, וכך נאה ויפה לעשות מפני
 שורת הדין, על כן לא היו חוזרין בתשובה. וזהו
 שאמר הכתוב (תהלים עד-ג) כל הרע אויב בקודש,
 שכל הרעות והחטאים שהאויצים עושים, הם
 אומרים שזהו בקודש, מנזה ודבר שבקדושה
 היא ע"ש. ועל כן לפעמים גם בני עליה נלקים
 בנגעים, ואינם חוזרין בתשובה גם כאשר באים
 עליו נגעים זה אחר זה, נגעי צית בגד ואדם,
 כי חושבים שמעשיהם הם לשם שמים, ודבר
 מנזה הן עושין.

ועל כן כאשר בא לטהר עצמו, העמידו אותו
 בשער העזרה, והכניסו צוהן ידו ורגלו
 בעזרה, ביאה במקצת במקדש, להורות לו שזהו
 סיבת חטאו, שהכניס המעשים שלו שעצורם
 באו הנגעים, בקודש, שמדמה בנפשו כי מעשיו
 קדושים הם, ומכוונים על פי תורה. ואילו היה
 מכניס עצמו לתורה, לברר הדברים אם הם על
 פי תורה לא היה נכשל, אבל לא כן הוא, אלא
 נכנס ביאה במקצת בקודש, שומע איזה היתר
 ונגרר אחריה, ולכן נלקה בנגעים.

*

אך יש צוה גם חיזוק להמזורע ציוס טהרתו
 שהתירו לו ביאה במקצת בקודש, מה שלא
 הותר לאחרים, לרמוז להחטא על מאמרס (ברכות
 לז:) מקום שבעלי תשובה עומדין לדיקים גמורים

ולענייננו הכל יודעים איסור לשון הרע,
 ואונאת דברים, והלצנת פני
 חזירו, אך כל זה הוא רק על בני אדם שומרי
 תורה, אבל על רשעים עוזבי תורה יש מנזה
 לשנאוחתם. וישנם גם הרבה אופנים מסויימים
 שמוותר לדבר לשון הרע כאשר התכלית היא
 להחזירו למוטב וכו'. אמנם היצר הרע מצב
 הדבר לפני בני אדם, ומפתה לזעל לשון הרע
 שמנזה יש במעשיו, והוא מקנא קנאת ה' וכו',
 כאשר עינינו רואות יום יום, וכל האיסורים נעשו
 לפניו כמנזה, וצוה גם בני עליה יכולים להכשל,
 וגם מי שהוא בתואר 'אדם' מתפתה להיות
 מוציא רע.

ועל כן באים עליו נגעים דייקא, שצבע עורו
 ובגדו וציתו משתנה, לעורר אותו שיתכן
 שאינו מרגיש על עצמו חטא, אבל היצר הרע
 לקח לו לתפקידו להיות צובע, ומנדיק לו מעשיו
 שעל פי תורה עשה, אבל כאשר ילמוד ויעמיק
 עצמו במעשיו, יראה כי לא כן הוא, אלא שצובע
 לו החטא למנזה. וגם שער לזן שמורה על
 טהרה, יתכן שהיא סימן טומאה, כי זהו דרכו
 של היצר להדמות לו החטא למנזה. ולכן בטהרתו
 צוה הכתוב לשחוט את הצפור על מים חיים,
 הרומזת על התורה, אין מים אלא תורה (בבא
 קמא יז.), והיא מים חיים, שנותנת חיים לעושיה
 בעולם הזה ובעולם הבא (אבות ו-ז), להורות
 לו על חטאו, שמפטפט דברים כפורה, והוא
 'על מים חיים', שמדמה בנפשו שעושה צוה
 מנות התורה.

והנה הנכשל בחטא מפני שיצרו צובע לו שזה
 מנזה, הוא רחוק מאד מן התשובה, כי
 על עשיית מנזה אין לו לשון ובגזעם מגדים

אינם עומדין שנאמר (ישעיה טו-יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב ע"ש. וחותרין לו פתח כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה (סנהדרין קג.). והקצ"ה ויתר להמנורע שחוזר בתשובה ומטהר עצמו, ששער נקנור אשר ראוי היה להתקדש כמו שאר השערים להיות שם צית ה', השאירו אותו חול, כדי שיוכל המנורע ליכנס שם. וגם החירו לו לצוא ביאה במקלח לתוך העזרה, מה שלא הותר לשום אדם, כדי להראות קירבת ה' להרשע החוטא שחוזר בתשובה ומטהר עצמו.

ועוד יש צו רמו להמנורע, שגם כאשר מדריגת תשובתו קלושה מאד, ולא מוכן עדיין לשנות דרכו ליכנס בקודש, והוא עומד עדיין בחוץ, מכל מקום יש להתחיל בדבר מועט, פתחו לי פתח כחודו של מחט, הט תנוך אונק בקודש, לשמוע מוסר ותוכחה ודברי תורה הנשמעים בקודש. וגם כאשר עדיין אין אתה מוכן ליכנס כולו לקודש, תושיט על כל פנים אלצב לתוך הקודש, ומשם יתמשך עליך תוספת אורה, עד שיפתח לך פתח כפתחו של אולם.

במעודה שלישית פרשת תזריע (החודש) תשפ"ב לפ"ק

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא נזהר כן בפסח דורות, היה רבי מתיר בן חרש אומר, הרי הוא אומר (יחזקאל טו-ח) ואעבור עליך ואלאך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבעה ששבעתי לאצרהם שאגאל את בניו, ולא היו צידם מנזות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם) ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מנזות דם פסח ודם מילה, שמלו צאותו הלילה ע"כ. ולכאורה אכתי צריך ציבור איך מתורץ בזה מה שהוצרכו להקדים לקיחתו ארבעה ימים קודם הזמן.

*

ובתחלה נקדים לבאר הכתוב (תהלים סג-יג) אחת דבר אלוקים, שמים וז שמעתי, כי עוז לאלוקים, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ולפי פשוטו לא מוצן כראוי כוונת הכתוב בזה. ונראה דהנה מצוה בלוקבי

אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' (יג-ב). במדרש (ויק"ר יד-ב) הדא הוא דכתיב (איוב לו-ג) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן זדק, אמר רבי נתן מחשבין לשמו של אצרהם אבינו אותו שצא מרחוק, הדא הוא דכתיב (בראשית כג-ה) וישא אצרהם את עיניו וירא את המקום מרחוק ע"כ. וצריך ציבור הכוונה בדרש זה, ומהו הקשר לפרשתנו.

קרינו היום צפרשת החודש, דברו אל כל עדת ישראל לאמור, בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לצית אבות שה לצית (שמות יג-ג). וברש"י דברו היום בראש חודש שיקחוהו בעשור לחודש וכו'. פסח מזרים מקחו מצעשור ולא פסח דורות (פסחים לו). ע"כ. ויש להבין למה בא הדיבור למשה ולאחרן בראש חודש על מנזיה שזמנה רק בעשור לחודש, ולא עוד אלא שננטו למסרם גם לישראל עוד צו ציוס. וברש"י (יג-ו)

ויהיב לן אוריין תליתאי וכו' (שבת פת.), להורות על שלשה חלקי התורה של מחשבה דבור ומעשה ע"ש.

ולא עוד אלא שכל מצוה שיטנה בתורה יכולה להתקיים גם באחד משלשה הלבושים הללו, ולא רק כאשר עושה המצוה בפועל מתקיימת המצוה, אלא גם כאשר נאנס ואין בידו לקיימו בפועל, יוכל לקיימה בדיבור, וכמו שאמרו חז"ל (מנחות קי.) זאת תורת החטאת (ויקרא ו-יח), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת ע"ש. והיינו שצלימוד ההלכה של מצוה נחשב לו כאילו קיים המצוה בפועל. וכמו כן מצינו לגבי מחשבה, כמו שאמרו (קידושין מ.) מחשבה טובה הקב"ה מנרפה למעשה וכו', ואפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה ע"ש. הרי דכל מצוה יכולה להתקיימת גם בדיבור או במחשבה לחודיה.

ובנועם מגדים (בפתיחת הספר) כתוב, דיש ללמוד גודל כח מעלת הדיבור והמחשבה שיהא נחשב כמעשה, מצריאת שמים וארץ, דאיתא בגמרא (שבת קיט:) מניין שהדיבור כמעשה, שנאמר (תהלים לג-ו) בדבר ה' שמים נעשו, הרי כי אנו למדין חשיבות הדיבור שהוא מוצא שפתינו, מראותינו כח דיבורו של הקב"ה איך הוא עושה חיל ממעשה רב. [ולפי מה שנתבאר לעיל כי הרוח ממללא של האדם, הוא רוח מחלק אלו-ה ממעל ממש, אם כן הדיבור של האדם יש בו מכת דיבור האלקים שהיא כמעשה]. והנה מתוך זה לא ולמד גם זהירות המחשבה, דהנה המפרשים ז"ל הקשו על מאמרים (ב"ר ג-ח) למה נאמר ציוס ראשון יוס אחד (א-ה), מלמד שהקב"ה יחיד בעולמו, שלא

אמרים להתניא (פרק ד), כי מעלת נפש ישראל עמומה מאד, שהיא חלק אלו-ה ממעל ממש, כמו שכתוב (בראשית ו-ו) ויפת באפיו נשמת חיים, ומאן דנפח מתוכיה נפח. ויש לכל נפש חלקות שלשה לבושים, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, שכשהאדם מקיים במעשה כל מצוות מעשיות, ובדיבור הוא עוסק בפירוט כל תרי"ג מצוות והלכותיהן, ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ס התורה, הרי אצרי נפשו מלוושים במצוות התורה וכו', וגבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן, כי אורייתא וקוב"ה כולא חד (זוה"ק ח"א דה.) ומתלבש כביכול בהקב"ה עצמו ע"ש.

ובאור החיים הק' כתוב לפרש, ויקחו להם איש' שה לבית אבות שה לבית (שמות יב-ג), כי צהיות שזו מצוה הראשונה, הודיעם השגת המצוה (שמשיגים בקיומה), כי צעוטה ישרה עליו ה' שכינתו בסוד (דברים כח-ו) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. גם אמרו כי תיבת מצוה"ה יש בה שם הוי"ה, חזי בא"ת ב"ש וחזי בפשוטו (תיקוני זוהר עג.). והוא אומרו ויקחו להם איש, פירוש על דרך אומרים ז"ל (סוטה מצ:) אין איש אלא הקדוש ברוך הוא, כי במצוה זו יקחו להם לקיחה גדולה ועמומה, והוא איש שהוא אלקינו מלכנו ע"כ.

והבני יששבר בהקדמת ספרו דרך פקודיך (סוף הקדמה ט) כתב, שספרו מיוסד לדבר בכל מצוה ומצוה הדבר המצטרך לה על פי התורה, אופני המחשבה דבור ומעשה שצכל מצוה וכו' ע"ש. ובבני יששבר (סיון א-ח) כתוב, דלכן ניתנה תורה צדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים (שמות יט-א),

כך אמר משה, הרצה מנות נכטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם ע"כ.

*

ובאמת יש מנד אחד מעליותא בקיום המצוה על ידי דיבור ומחשבה, יותר מעשיית מעשה המצוה בפועל. כי רוב המצוות אי אפשר לאדם לקיימם רק בחפץ מיוחד או מקום מיוחד או זמן מיוחד. ולדוגמא הקרבת קרבן בפועל צריך להיות לו בהמה, ולהציאו למקום המקדש, ומצוותו ציוס ולא צלילה, אבל כאשר מקיים ונשלמה פרים שפתינו, ולומד תורת העולה, הוא יושב צביתו בחוץ לארץ ועוסק בתורה צלילה, ונחשב לו כאילו הציא קרבן במקדש ציוס להקריבו. ובערבי נחל (פ' טו) כתוב לפרש צוה הכתוב (ו-ג) זאת תורת העולה, העוסק בתורת עולה, היא העולה על מוקדה, התורה עולה למעלה יותר מהעבודה הנעשית על מוקדה על המזבח, לענין כל הלילה, שאינו זמן עבודה, והעוסק בתורה צלילה נחשב לעבודה כשרה ע"כ.

ובספר תפארת שלמה (ליקוטים דרוש למתן תורה) כתוב, דאם תוקעין שופר בכל השנה או נטילת לולב או סוכה בשאר ימות השנה, אינו נחשב לכלום, ואדרבה עובר על כל חוסיף אס נתכוון למצוה, מה שאין כן בלימוד, אס לומד הלכות פסח ושופר ולולב, בכל זמן שלומד נחשב לו קיום מצוה, כאילו היה תוקע צראש השנה או נטל אתרוג בסוכות ואוכל מנה בפסח, שהתורה היא למעלה מן הזמן ע"ש. וכמו כן היא במחשבה טובה שהקצ"ה מזרפה

נבראו המלאכים עד יום שני (הוצא ברש"י ז"ל), הלא אמרו (תגיגה יד.) כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקצ"ה נברא מלאך, שנאמר (תהלים סט) וברוח פיו כל נבאם, וידוע דבראשית נמי מאמר הוא (ראש השנה לב.), אס כן מיד שיצא דיבור מפי הקצ"ה נבראים ציוס הראשון מלאכים. ותירצו ז"ל דבראשית אינו מאמר ממנש, אבל הוא נחשב למאמר, והא רחיה שלא נאמר צו אמירה, רק במחשבה נבראו שמים וארץ, וצו בראשית, דהיינו המחשבה שהיא ראשית לדיבור, נבראו שמים וארץ עיי"ש. ומעתה הנה ברור לפניך חשיבות המחשבה, כאשר למדנו זהירות הדיבור מצריחת העולם בדיבור, כמו כן יוצן זהירות המחשבה ממעשה שמים וארץ שנבראו במחשבה. והנה מצוה צעליל דשורת הדין דמחשבה כמעשה ע"כ.

וזהו שאמר הכתוב, 'אחת דבר אלקים', בפסקי התורה אנו רואים רק אופן אחת שדיבר אלקים בקיום המצוה, והוא שיש לעשותם בפועל כאשר הם באים לפניו לקיימם, אבל 'שמים זו שמעתי', שיש עוד שתי אופנים לקיימם, והוא בדבור ובמחשבה, 'כי עוו לאלקים', שכן אנו רואים זאת בעוון של הקצ"ה צבריחת שמים וארץ, שצדצר ה' ובמחשבתו נבראו שמים וארץ. 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', שגם אס מקיים האדם מצוה התורה צלי מעשה, אלא בדיבור ובמחשבה, חסד ה' עליו לשלם לו כאילו עשהו בפועל.

ובצינו כיוצא צוה בגמרא (סוטה יד.) דרש רבי שמלאי מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא

למעשה, יוכל לקיים כל התרי"ג מצוות בכל עת וכל שעה, בהשתוקקותו ורעותא דלצא. וזוהי יש מעלה מיוחדת ללמוד תורתן של מצוות שאינן נוהגות בזמן הזה, כי שאר המצוות יוכל לקיימם בחייו בפועל, לא כן מצוות הללו, עיקר קיומן היא רק צומה שעוסק בחורתן שנחשב לו כאילו קיימם על ידי זה בפועל.

*

וי"ש לומר עוד, דאיתא בגמרא (עירובין יג:) דנחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נצרא יותר משנצרא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנצרא וכו', נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נצרא יותר משנצרא, עכשיו שנצרא ימשמש צמעשיו וכו'. ופירש במהרש"א (מכות ג:): דנמנו ר"ה לומר שבאו למנין המצוות, שהלאוין הם יותר מהעשין, כי העשין רמ"ח והלאוין שס"ה, ועל כן הסכימו וגמרו שיותר טוב היה לו שלא נצרא, כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים ע"ש.

ובתוב בתורת משה (פי' בראשית כא), דכיון דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, מה שאין כן מחשבה רעה, אם כן בכל מצוה שאדם עושה יש צו מחשבה טובה הקודמת למעשה, אם כן בכל עשיית מצוה יש צ' מצוות, והיו תל"ו מצוות עשה, והם רבים על הלא תעשה, שבהם מחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה. אלא שנמנו אז וראו שאין הדור זכאי, ורוב העושים המצוות אינם עושים בכל מחשבתם הטובה, ולא נשאר בידם כי אם המעשה בלי מחשבה, ולכן גמרו שטוב לו שלא נצרא, כי באופן זה הלא תעשה יתרים ע"כ.

ולפי מה שנתבאר, דחון ממעשה המצוה, המחשבה וגם הדיבור נחשבת לו למצוה, הרי בכל מעשה של מצוה יש צו קיום המצוה שלשה פעמים, כאשר עולה במחשבתו לעשותו ומשתוקק לקיימה, ושזו כשלומד הלכותיה איך לעשותה, ושזו מעשה המצוה עצמה, אם כן יש תשמ"ד מצוות עשין (שלשה פעמים רמ"ח), והלא תעשה הם רק שס"ה, ושפיר נצרא האדם, כי קרוב הוא לשכר יותר מלהפסד. ולכן עכשיו שנצרא ימשמש צמעשיו, לקיימם גם במחשבה ובדיבור, ואז יהא נוח לו שנצרא.

ואם כן מעצם צריאת האדם, שנאמר צו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (בראשית א-לא), על כרחך שכל מצוה מתקיימת באופן משולש, שהמחשבה מצרפה למעשה, והדיבור הוי כמעשה, ושזו המעשה עצמה. וזה שאמר 'אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי', שיש לקיימם בשלשה אופנים, לא רק צמעשה אלא גם בדבור ומחשבה, 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש שכר על כל אחד מהשלשה הפרטים, 'כמעשהו', כמו שעשית את האיש שנאמר טוב בצריאתו, כי העשין יתרון על הלאוין, משום שכל מצוות עשה משולשת היא. הרי מזה גדל חשיבות כל מצוה, שמתלמת הן על המחשבה, והן על הדיבור, והן על המעשה.

*

ובזה נבוא אל הכתוב, אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן לך, דהנה ה' אמר לאברהם, לא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם (בראשית יז-ה). ובגמרא (נדרים לז:) שהמליכו על רמ"ח אבריו כמספר אברהם ע"ש. ויש לומר עוד, דאמרו (יומא כח:) קיים אברהם

שקבלו על עצמם לקיים, היה מחשבתם ודיבורם צימים הללו צמנזה זו, ומחשבה טובה מזרפה למעשה, והעוסק בתורתה הוי כאילו הקריצה, ומאז שהלכו מלפני משה, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשאוהו כל הימים הללו.

*

ובמים הכתוב 'כן עשו'. ונראה דהנה הכתוב אומר צמכת חושך, ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים וגו', ולכל בני ישראל היה אור צמושצותם (י-כג). וברש"י ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים ללאת, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים צמפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן, והיו אומרים אין צדינו כלום, אומר לו אני ראיתיו צביתך וצמקום פלוני הוא (שמו"ר יד-א) ע"כ. ולכאורה טעם השני צריך ביאור, שאין זה מן הנימוס ללכת צבית של אחרים, בשעה שאין הם רואים, למשש בכליהם לראות מה יש להם, ולא יעשה ה' נס לעשות מעשים שאינם מן הנימוס, ואין רוח הצריות נוחה הימנו.

ונראה דהנה בש"ך (על התורה) כתוב לצאר האור שהיה לישראל אז צמושצותם, שלא היה אור של יום, אלא אור של עולם הבא, צמושצות"ם קרי 'צמושצ חס', שהוא עולם שכולו שבת, שהוא מוזמן להם לישראל וכו'. ואמרו (חגיגה יב) ראה הקדוש צרוך הוא שאין כדאי שישתמשו צו רשעים וגמו לצדיקים, ועכשיו רשעים אצדו שלא יכלו לצבול, אם כן כדאי הם ישראל להשתמש צו שהם כולם צדיקים, ולזה לא אמר ולכל בני ישראל 'האיר', אלא 'היה אור', שכבר היה צששת ימי צראשית וכו' ע"כ.

אצינו כל התורה כולה שנאמר (צראשית כו-ה) עקב אשר שמע אצרהם צקולי וישמור משמרתי חקותי ותורתי ע"ש. וכיון שקיים אצרהם כל הרמ"ח מצות עשין, על כן נקרא שמו אצרה"ם, עולה רמ"ח, כנגד כל מצות התורה. ומעמה כאשר אנו מחשבין לשמו של 'אצרה"ם', שיש רמ"ח עשין, וכנגד זה יש שס"ה לא תעשה, הרי נוח יותר שלא צבא, ויש קושיא לאלקינו למה צבא את האדם. אבל צאמת זה אינו, כי מחשבה טובה הקצ"ה מזרפה למעשה, ויש בכל מצוה שבר כפול, הן על המעשה והן על המחשבה, וצבירה ליכא עונש רק על המעשה לצד. ועל כן 'אשא דעי למרחוק', לעשות כל מצוה גם צמחשבה ורעותא לצבא, וכאשר 'מחשבין אנו לשמו של אצרה"ם', הרי רמ"ח עשין הללו כפולין המה, ואם כן העשין יתירין יותר על הלאוין, ולכן 'לפועלי אתן צדק', שנוח לו שנצבא.

ובערתה מוצן שפיר מה שהקדים ה' לצוות על הפסח והלכותיה מראש חודש, ולקחתו היתה רק מצעשור, כי צהיות שהיו ערום ועריה מן המצות, הקדים להודיעם מצות הפסח, שישחוקקו מאז מתי יצוא צבר אותם היום לקיימה, ומחשבה טובה הקצ"ה מזרפה למעשה, ומחשב להם כאילו היו מקריצין יום יום את קרבנם. וכאשר צימים הללו ילמדו מצותיה בכל פרטיה, הרי העסק צתורתן נחשב להם גם כן כעשייתם, וממילא יהיו מלאים מצות. ולכן אחר שהודיעם משה רצינו צראש חודש מצות הפסח, כתיב (יב-כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן, וברש"י וכי צבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו ע"כ. ולפי המתצאר הכוונה היא, כי מאז

י"ד ע"ש. ואם כן בעשור לחודש שהיו עסוקים ישראל בקרבנם, היה אז אור הגנוז במושבנותם. ובצינו בההרן הכהן צהלקת המנורה כתיב, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה (במדבר ח-ג). וברש"י להגיד שצחו של אהרן שלא שינה ע"כ. וציאר בהגזות התורה, דככל העשיות צהריאה כתיב ויהי כן, אצל צהריאת האור כתיב ויאמר אלוקים יהי אור (בראשית א-ג), ולא נאמר ויהי כן, מפני שגנוז לעתיד לבוא. ואיתא בספרי המקובלים דאהרן בכונות המנורה האיר במקדש האור הגנוז, נמלא שלא שינה הכ"ן, דהוי כאילו נאמר גם צמאורות ויהי כן, כמו בשאר הימים, וזהו ויעש כן אהרן דייקא, שלא שינה ע"כ.

ובעתה גם צומן שהיו ישראל עסוקים צמנות הפסח, נתגלה להם האור הגנוז, ששימשה מיום ח' ניסן עד ערב פסח, וגם צליל פסח הוה נהיר האי ליליא כיומא דתקופת תמוז (וזה"ק פ' צא לת.). ולכן אמר הכתוב שכאשר ילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן, 'כן עשו', תיקנו אז הויהי 'כן', שנאמר צהריאת האור.

*

ובזה יש ליתן טעם לשבח על מה שקורין את השבת לפני הפסח צמס 'שבת הגדול', ומצוה בצור (א"ח סימן תל) שהוא על שם הנס שנעשה להם בעשור לחודש צלקחת פסח מצרים, שחל אז יום העשירי בחודש צמסת ע"ש. ונראה עוד דהכתוב אומר (בראשית ג-א) ויצרך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו, ובמדרש (צ"ר יא-ג) רבי אליעזר אומר צרכו צנר, וצי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר צלילי שבת, וצאתי

והבוונה דאיתא בגמרא (סס) אור שצרה הקצ"ה ציום ראשון אדם צופה צו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקצ"ה צדור המצול וצדור הפלגה, וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגזו מהן, שנאמר (איוב לח-טו) וימנע מרשעים אורם, ולמי גזו, לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר (בראשית א-ד) וירא אלוקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא לדיק, שנאמר (ישעיה ג-י) אמרו לדיק כי טוב ע"כ. ואור הגנוז הלו האיר ה' אז לישראל צמרים, כי לא נהנו ממנו רק הצדיקים, שהרי רשעי ישראל מתו אז צשלשת ימי אפלה, ולמצריים היה חשך, ושפיר היו ישראל ראויין ליהנות ממנו. וכיון שצאור הגנוז יכולין לראות מסוף העולם ועד סופו, שפיר היו יכולין ישראל לראות מציתם כל החפצים שיש להמצריים צצתייהם. וכמו שכתבו התוספות (שבת כג: ד"ה וכי) שכל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל צמדבר לא הלכו אלא לאורו של מקום, והיה מאיר להם עמוד הענן, והיה מסתכל צטפיח ויודע מה צתוכו, צצתית ויודע מה צתוכה ע"ש.

[שוב הראוני לשון המדרש (שמו"ר ד-ג) ולכל בני ישראל היה אור צמושבנותם, צצרך גושן לא נאמר אלא צמושבנותם, שכל מקום שהיה יהודי נכנס, היה אור נכנס ומאיר לו מה צצציות וצצציות וצמטמוניות, ועליהם נאמר (תהלים קט-קה) נר לרגלי צצרך ואור לנתיבותי ע"כ. והוצא גם בש"ך שס].

והנה דעת הרמב"ן (שמות י-ד), וכמו שציאר ברבינו בחיי שס, כי שלש המכות של ארצה חשך מכת צכורות היו צניסן, ואם כן מכת ארצה היתה מראש חודש עד ז' ניסן, ושז צאה מכת חשך מיום ח' ניסן עד יום

ומנאמתי אותו במונאי שבת דלוק ולא חסר כלום. ברכו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת, כמו שהוא דומה בשבת ע"ש. אם כן בכל שבת יש ברכת השפעת האור בעולם. ובשבת ההוא במצרים היה להם גם אור הגנוז שנתגלה להם, שהיה אור במושבותם, ועל כן קראוה 'שבת הגדול', שהשפעת האור שיש בכל שבת, היתה גדולה ביותר שאת בשבת ההוא.

והנה שבת הראשונה בעולם שימשה עדיין האור הגנוז, וכמו שאמרו (שם) אף על פי שנתקללו המאורות מערב שבת, אבל לא לקו עד מונאי שבת וכו'. ול"ו שעות שימשה אותה האורה, שנים עשר של ערב שבת, וי"ב של לילי שבת, וי"ב של שבת ע"ש. אם כן אותה שבת היתה שבת גדולה, שבת שכולה אורה, וכמו כן שבת זו במצרים היתה כעין אותה שבת, שבת שכולה אורה, ועל כן נקראת בשם שבת הגדול.

פרשת אחרי

בלימוד פרקי אבות שבת פרשת אחרי תשע"ו לפ"ק

גם סיום לשון הכתוב 'נצר מטעי', נר"ך ביאור הכוונה צוה.

ו**נראה** כי הנה אנו קורין סעודת ליל פסח בשם 'סדר', וביאר המהר"ל **מפראג** כי אנו רואים בהצריאה כמה דברים שאינם מוצגים לפשוטי עם, עניים ולעומת זה עשירים, יש שחייבים צנח ויש צלעה, זה צכה זה צכה, ויתכן לחשוב שהדברים הללו הם צמקרה, כל אחד לפי מזלו. אבל אנו מאמינים בני מאמינים שהכל מתרחש לפי 'סדר' מקודר, אשר סידר

בל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס"ב) ועמך כולם נדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי, מעשה ידי להתפאר. ויש להבין מה שאומר ועמך 'כולם' נדיקים, הלא אמרו חז"ל (יומא לא:): ראה הקב"ה שצדיקים 'מועטים' עמד ושתלן בכל דור ודור ע"ש, ואין אמר הכתוב שעמך כולם נדיקים. גם מה שאמר לעולם יירשו ארץ, ופירש בתוספות יום טוב, ארץ זו משל, כלומר ארץ החיים, והיא העולם הבא ע"כ. ולכאורה לפי זה הו' ליה לומר לעולם יירשו עולם הבא, ולמה קראו ארץ.

כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה, אין אור תורה מחייהו ע"ש.

על כן השכיל ה' שהתלמידי חכמים לא תהיה פרנסתם מנזויה, ויהיו מוכרחים לישא עיניהם וידיהם להבעלי בתים, ועל ידי שהם מחזיקים אותם לעסוק בתורה, שאם אין קמת אין תורה (אבות ג-ז), אם כן תורתן שלמדו בזה מחמת החיזוק שהם החזיקו אותם, על כן גם להם יש חלק בתורה, ויזכו לחיי העולם הבא. וכמו שאמרו (שם) רבי מנאסי לאהם תקנה מן התורה [יהנו לתלמידי חכמים מנכסיהם], כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם [מתעסק בממון תלמיד חכם כדי להגיע לידם שכר, והם פנויים לעסוק בתורה], והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאלו מדבק בשכינה ע"ש. ובאופן זה יוכל כל אחד לזכות להיות לו חלק בתורה ה', אשר על ידו ינחול הארץ העליונה. - וגם מי חכמים מנכסיו, מכל מקום יש חסד גם בגופו, לעשות לו זרכיו ולסדר עניניו, שלא ינטרף החכם להתבטל מתורתו. ולפעמים לחזקו ולעודדו דברים להשיב את רוחו, וכדוגמת שאמרו (בבא בתרא ט:): המפייסו דברים מתברך זי"א ברכות ע"ש.

ובם פר' משנה שבי"ד (פ' מסעי) כתוב בזה דבר נפלא, דבחלוקת הארץ כתוב (במדבר לה-ז), לו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחותם ערים לשבת וגו', והערים אשר נתנו מאחות בני ישראל, מאת הרב תרצו ומאת המעט תמעטו, איש כפי נחלתו אשר ינחלו,

הצורה עולם. וגם כאשר אין אנו משכילים להבין הכל, הלא גם בהמה אינה משגת דרכי בני אדם משאו ומתנו ותחבולותיו, וכמו כן האדם אי אפשר לו להשיג דרכי ה', אשר מאד עמקו מחשבותיו, ואיש בער לא ידע וכסיל לא יבין זאת.

וזה ראינו במצרים, שישאל היו בשיעבוד, ולא היה זה במקרה, אלא בחשבון מסודר שהודיע ה' זאת כבר לאברהם מקדם. וכאשר בא זמן יציאתם היתה זאת בחפזון, שלא להשהות השיעבוד רגע שאין צו לורך. והעונשים על המצרים באו הכל מדה במדה. ובליל פסח מגודל אור האמונה ששורה אז על כל אדם, משיגין שהעולם מתנהג ב'סדר' ולא במקרה, והכל היא בחשבון מופלא, גם כאשר לעיני בשר לא ניכר הסדר הלוה, ולכן קורין לילה זה בשם 'ליל הסדר'.

והנה אחד מהפלאים בהצריאה הוא, מה שאנו רואים שבני אדם שאין תורתם אומנתם הם מלליחין, ויש להם פרנסה בהרחבה, ומהם גם עשירים אדירים. ולעומת זה תלמידי חכמים הוגי תורה, פרנסתם מועטת, ועיניהם נשואות לקבל מאחרים, וכי זו תורה וזו שכרה. והרי זה דומה לשאלתו של משה רבינו, מפני מה לדיק ורע לו ורשע וטוב לו (ברכות ז.). אבל המשכיל יבין כי חכמה עמוקה מאת ה' יש בזה, כי התלמידי חכמים שתורתן אומנתן, בודאי שמוכן להם חלקם לעולם הבא, שאין הקצ"ה מקפח שכרם, ולפוס לערא אגרא. אך אלו שלא זכו לזה, ומבלים ימיהם בעסקי עולם הזה להרבות הון ועושר, איך יזכו לחלקם לעולם הבא. ולא עוד, אלא שגם לתחיית המתים לא יזכו, וכמאמרם (כתובות קיא:): עמי ארצות אינם חיים שנאמר (ישעיה כו-ט) כי טל אורות טלך,

מה שתלמידי חכמים אוכלים], קנוקנות שבה [דלא חזו למידי] אלו ריקנים שבישראל. והיינו דשלחו מתם, ליצעי רחמים איתכליא על עליא, דאלמלא עליא לא מתקיימין איתכליא ע"כ.

והנה כמו שזעל הגפן, אם כי עיקר כוונתו הוא להאשכולות, מכל מקום כדי שיוכל ליהנות מהפירות, הוא צריך להזמורות והעלים והקנוקנות, שאם יחסר או יחלש אחד מהם, לא יהיו לו פירות ראויים והגונים. כן הוא הכלל ישראל, הקצ"ה צריך כל אחד ואחד מאתנו שיעמוד לסעד ולעזר להצני תורה, שאם לא כן אין התורה מתקיימת, וחלק כחלק יאכלו, וכלל החכמה צלל הכסף (קהלת ז"ב), ושניהם ביחד, הלומד והמחזיקו, יזכו לחיי העולם הבא ולתחיית המתים.

וזוהו שהודיע לנו התנא, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. גם מי שלא זכה להיות תורתו אומנתו. שנאמר ועמך כולם צדיקים, אם כי ראה ה' שהצדיקים מועטים, מכל מקום צמה שמחזיק ומסייע ללומדי תורה גם הוא יחשב למעלה כמדריגת הצדיק. ולעולם יירשו ארץ, לעולם יהיה נגד עיניהם צאיזה אופן היתה ירושת הארץ, שלא נתנו ללויים חלקם מתחלה, אלא נתחלקה ירושת הארץ לכל השבטים, והם נתנו חלק מעריהם להלומדי תורה שבט לוי, וזוה הורה ה' על מעלת מחזיקי התורה שיש להם חלק בתורתו של לוי. והם נצטע, עקף מנטיעתו, שכמו שהנוטע עץ פרי, הוא צריך גם להעצים והעלים, שבלי הם אין לו פירות, כן הם הכלל ישראל, הם הנצר של מטעי, הזמורות והעליו, ואלמלא עליא לא מתקיימת איתכליא.

*

יתן מעריו ללויים ע"כ. ולכאורה יפלא כיון דאז היה תחלת החלוקה, למה הוצרך לחלק בתחלה הכל לישראל ואחר כך יתנו ללויים מחלקם, והלא טוב היה תיכף מתחלה ליתן לישראל לכל אחד פחות מעט, והנותר יתחלק ללויים לערים לשבת, ולמה נתחלק הכל לישראל ואחר כך יתנו ישראל מחלקם, שהיה יכול להיות קצת הקפדה אצל ישראל על זה.

אך צהיות ששבט לוי הוצדל לעבוד את ה' לשרתו, ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו לרבים (וכמבואר ברמב"ם סוף הלכות שמיטה), רצה הקצ"ה שלכל ישראל יהיה להם חלק בתורתם, כי הכלל יהיו טרודים בנחלתם, ואיך יזכו ליקח חלק בתורה, על כן צוה ה' שתחלה יתחלקו הארץ לישראל, ואחר כך יתן כל אחד מחלקו ללוי העובד את ה', ועל ידי זה יהיו מקושרים אלו באלו בתורתם. וכמו כן הוא בכל הדורות, מה שה' משפיע טובת עולם הזה ביותר לאותן שאין תורתן אומנתן, הוא כדי שגם הם יזכו לכתרה של תורה, שהיה להם חלק בתורתן של התלמידי חכמים ודפ"ח.

ואמר חז"ל (חולין נב). אמר רבי שמעון בן לקיש, אומה זו [ישראל] כגפן נמשלה [כדכתיב (הלים פ-ט) גפן ממנרים תסיע], זמורות שבה אלו בעלי צמים [דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן, כך בעלי צמים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונם למלכות שבציל אחיהם ומתקיימים על ידם], אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים, עליון שבה אלו עמי הארץ [עליון שבגפן סובלין הרוח ומגינים על האשכולות שלא יכס שרץ ושמש ורוחות, כך עמי הארץ חורשין וזרעין וקוצרין

יניח מלאכת התורה, והשי"ת יפר מחשבתו ויתן בלב המלך לקחתו לעשות מלאכה לו, כי פלגי מים לב מלך ציד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כ"א-א). ועול דרך ארץ, שהוא נודד וטורח אחר מחייתו ולא יוכל למלאכה. גם כי ימלאכה לא ישמח בחלקו, וכל ימיו להביל יגע להעשיר ולהוסיף עושר על עושר, וכענין שנאמר (קהלת ה-ט) אוהב כסף לא ישבע כסף, ונמלאו כל ימיו יונאין בעמל ויגיעה, ולא יהיה לו מנוחה לעולמי עד ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית דזהו שאמרו חז"ל (אבות ו-ב) והלוות מעשה חלקים המה, והמכתב מכתב חלקים הוא, חרות על הלוות (שמות לב-ט), אל תקרי חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה ע"כ. ונראה דפשוטו של מקרא, שהאותיות היו חרותים, עולה בקנה אחד עם הדרש שהעוסק בתורה נעשה בן חורין. דאיתא בגמרא (מגילה ב:) אמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך שבלוות צנץ היו עומדין [שהיתה חקיקתן משני עבריהן, הלכך שאר האותיות יש להן מקום דבק, אלא מ"ס וסמ"ך היתה באויר] ע"כ. ויש להבין הלל לא עבד קוב"ה ניסא למגנא, ולמה נעשה נס אשר שתי אותיות אלו צנץ היו עומדין, ובדאי יש בזה רמיזי דחכמתא ללמד ממנו מוסר השכל.

וּבִיאָרְנוּ במקום אחר (עיין שמון ראש לפורים ח"ב דף רע"ט), שזה בא לרמוז על מאמר הנ"ל דהמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, אשר כמה פעמים האדם נכשל, ויש לו בעיות עם המס שהמלכות מטיל על בני המדינה, אבל המקבל על עצמו עול תורה יעבירו ממנו עול מלכות.

וּמִבֵּל מקום גם המחזיקי תורה מוטל עליהם החיוב לקבוע עתים לתורה, וכמבואר ברמב"ם (ה' תלמוד תורה ח-ה) שכל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין וכו' ע"ש. ולא עוד אלא שהלכות האדם צנצניו שורשו ממה שמקבל על עצמו עול תורה. ונקדים מתחלה מה שמצינו, שכאשר נתגלה ה' למשה בצנה, ושלח אותו להוציא את בני ישראל ממצרים, טען משה, מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (שמות ג-יא), וצ"ש"י מה זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים. והשיב לו ה', בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, שיקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל.

וּבְרֵאשִׁית כי באמת נגזרה הגזירה, ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו-ג), ועדיין לא נשלם הזמן, ולא בא זמן גאולתם. אמנם מבואר במשנה (אבות ג-ה) כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ ע"כ. וביאר ברבינו יונה, שהמקבל עליו עול תורה, אחר שעושה תורתו עיקר ומלאכתו עראי, הקב"ה ישמרהו מכל דבר רע שלא ינטרף ליבטל מלימוד התורה, ולא יתן בלב העריך הלוקח נפשות לעשות מלאכתו לקחת את זה, וינצל ממלאכת העריצים, להקים רצונו לעסוק בתורה. ועול דרך ארץ, לא ינטרף לעשות מלאכה הרבה לצורך פרנסתו, וצמעט יספיק לו לכדי חיותו, כי מלאכת הדיק מתברכת, ונפשו שמחה בחלקו. וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין לו עול מלכות. שהוא חושב לעשות מלאכתו הרבה אם

יומי, ויוכל לבחור במסכת שלבו חפץ בו. ויש לכל אחד לסדר עצמו להתחבר באחד מהחבורות, אשר על כולם יש שיעורים מתלמידי חכמים מופלגים, ויוכל לחזור על לימודו תמיד בטעיפס שונות. וגם צחורי ישיבות ואצרכי הכוללים, אם כי יש להם שיעורים קבועים, מכל מקום יש להם הרבה זמנים פנויות, שיכולין ללמוד עוד מסכת על דם. וגאמנים עלינו דברי חז"ל (עבודה זרה י"ט:) שכל העוסק בתורה נכסיו מנליחין, והמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ויראה צרכה צמעי ידי.

*

הבתוב אומר בהקצת קרבן עולה, לו את אהרן ואת בניו לאמור, זאת תורת העולה וגו' (ויקרא ו-3). וברש"י אין לו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרו במקום שיש חסרון כיס (תו"ט ע"כ). ונראה כי הגה בצית ה' מקריבים הרבה סוגי קרבנות, וצורך כלל בכל הקרבנות הכהן מרויח קצת מעבודתו, שניתן לו חלק מהבשר, בקדשי קדשים כחטאת ואשם כל הבשר הם להכהנים, בקדשים קלים כשלמים, ניתן להם החזה והשוק, אבל בעולה שהוא כולו כלי, אין לו צו אלא העור. ולא עוד, אלא שעבודת העולה קשה ומרובה ביותר משאר הקרבנות, שצריך לנתח את כל הבשר, להדיחם ולמולחם ולהעלותם להמוצח ולהקטירם שיהיו נאכלים ומעוכלים עד תומם. ואם כן עבודת העולה, נראה לעיני צר שהריוח שלו מועט.

אבל באמת אינו כן, דאיתא במשנה (יומא כו.) חדשים לקטורת [מי שלא זכה לקטורת מימיו] צואו והפיסו. ובגמרא (שם) תנא מעולם

הקצ"ה נתן לנו את תורתו חרות על הלוחות, חרותים מעבר לעבר, ועל ידי זה מ"ס וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים. והם אותיות 'מס', לרמו על עול מלכות שמטילין מס על יושביה, ועול מקיס הללו אינם לפי השכל וצינת האדם, למה מטרידין לאחד וחצירו אינו טרוד, והמס עומד בנס. אבל הם חרותים בהלוחות, המס שהוא צורך נס, מונחת בהלוחות, שאם יקבל על עצמו עול תורה יעבירו ממנו עול מלכות, והפורק עול תורה נותנין עליו עול מלכות.

ואם כן ממה שהמכתב מכתב אלקים הוא, חרות על הלוחות, שהיו חרותים מעבר לעבר, ואם כן מ"ס שבלוחות עומדות צורך נס, זה בא להורות כי החירות מהמס של עול מלכות תלוי בקבלת עול תורה, ואין לך צן חורין מזה אלא מי שעוסק בתורה.

ולבן הגם שגזירה נגזרה על ישראל עול מלכות ארבע מאות שנה, מכל מקום 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה', והמה מוכנים לקבל על עצמם עול תורה, ולכן עול תורה מצטל ומעביר עול מלכות שיש על צוארם. ולא עוד אלא שיצאו צרכוש גדול גם כן, כי בקבלת עול תורה מעבירין גם עול דרך ארץ, וישראל צמדבר לא היה עליהם עול פרנסה, כי ירד לפנייהם המן, וכולם היו עשירים מרכוש מצרים.

ידוע לכל, חיוב קביעת עמים לתורה, אשר בכל עת פנוי ממלאכתו מוטל עליו חיוב לימוד התורה. מעולם לא היה קל כל כך ללמוד ולהשלים מסכת אחר מסכת כמו בזמנינו, ישנם גמרות עם ציבורים קלים שזה לכל נפש. יש חבורות שונות צקדר מיוחד, עמוד יומי או דף

את העולה מרויח בעשירות. ואף על פי כן להקרבת עולה זריח יומה, לפי שריח הבשר רואה בעיניו, והעשירות לא רואה. והכתוב אומר צו לשון לו, מיד ולדורות, תזרו ענמך בהקרבת העולה, כי הריח מזה אינו רק אכילת בשר שהיא הגאה רק מיד, אלא בזה יש ריח עשירות מיד ולדורות.

ובמו כן האדם מוניח את לימוד התורה בשביל שיוכל בשעה זו להרויח כמה דולאריין, ושוכח שהוא מחליף בזה עשירות עבור מזיד עדשים, כי לימודו מביא הללחה בכל נכסיו, ומעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. והפורק מעצמו עול חורה, ירויח איזה פרטות, אבל לעומת זה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

לא שנה אדם זה וכו', מפני שמעשרת [לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות] וכו', דכתיב (דברים לג-י) ישימו קטורה צאפק, וכתיב בתריה צרך ה' חילו. ופריך אי הכי עולה נמי הכתיב וכליל על מזבחך. אמר ליה הא שכיחא והא לא שכיחא ע"כ. ופירש בתוספות ישנים, דפריך שגם על העולה יפסו רק חדשים, ומשני דעולה שכיחא, דיכולים כל אחד ואחד להתנדב עולה ולהביא, אבל קטורת אין יכולים להתנדב, אלא אותה של ציבור ע"כ. ואם כן הקרבת עולה מעשרת את הכהן, ומתקיים ביה צרך ה' חילו.

ומערתה מי מרויח יותר, המקריב שאר הקרבנות יולא בריוח של איזה חתיכות בשר, כפי שיוכל לאכול ביום או יומיים, והמקריב

בסעודה שלישית פרשת אחרי תשע"ו לפ"ק

דברים, אש זרה וכו' ע"ש. ויש לומר עוד, דהנה במדרש (ויק"ר כ-ט) איתא שמתו על שנכנסו מחוסרי בגדים ע"ש. וכתוב ביד דוד (צפרשתנו) היינו שנכנסו מחוסר מכנסים, ועשו כן כיון שלא מצינו בתורה צדדיא ציווי על לבישת מכנסים, וכמבואר (יומא ה:) דמכנסים אין כתובין צפרשה, אלא כשהוא אומר (שמות כ-ט) וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן, להביא המכנסים [וי"ו מוסיף על ענין ראשון, המדבר בצוואת עשיית הבגדים, ואם כתיב ועשה להם מכנסי דד] ע"כ. ואם כן הא דנכנסו מחוסר בגדים, במכנסים, משום שלא דרשו האות וי"ו של וזה הדבר, על כן רימו הכתוב ותאכל אותם מלא וי"ו, כי סבת מיתתם

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' (טו-ה). המפרשים דקדקו שלא נאמר למשה בדיבור הראשון שום דבר. ופירש באלשיך, שזהו שמתו נדב ואציהוא, ולא נתגלה מאת ה' סבת מיתתם, על כן אחרי מות שני בני אהרן, דבר ה' למשה שהסבתה היתה בקרבנתם לפני ה' וימותו ע"כ.

ונקדים מתחלה מה שאמר הכתוב לעיל במיתתם, ותלא אש מלפני ה' ותאכל אותם, וימותו לפני ה' (י-ג). וכתוב בבעל הזורים, אותם מלא וי"ו, שחטאו בששה

היתה שלא דרשו את הוי"ו, ועל כן נכנסו מחוסר בגדים.

*

ויש לומר עוד, דהנה ביר דוד (שס) כתוב לבאר יותר למה חשבו שלזיפת מכנסים אינו לעיכוב, דאיתא ברבינו בחיי (ויקרא ח-ו) דשמונה בגדים המה נגד שבעה הרקיעים ונגד כסא הכבוד. והמכנסים שלושין תחלה, הוא כנגד הרקיע הראשון וכו', והאיך שכתוב בו קודש לה', כנגד כסא הכבוד שהוא למעלה משבעה הרקיעין ע"כ. ואיתא בגמרא (תגיגה יב:) ריש לקיש אמר שבעה רקיעין הן, ואלו הן, וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות. וילון אינו משמש כלום, אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית, ומחדש בכל יום מעשה צראשית [נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה, ויוצא ערבית מחיקו ומתפשט למטה מן האור, והרי העולם חשוך, וזהו חידושו למעשה צראשית בכל יום] ע"כ.

לבן לא לשבו בני אהרן מכנסים, שהיו סוברים שאין מן הכורך ללבושו כנגד וילון, שהרי וילון אינו משמש כלום, וגם יש דיעות שאינו ממנין הרקיעים (כמבואר בגמרא תגיגה שס), ואף למאן דאמר שהוא בכלל הז' רקיעים, מכל מקום הוא נכנס שחרית ויוצא ערבית, והיינו שכלילה הוא פרום וציוס הוא נגלל כנ"ל, ובקרבנות כתיב (ויקרא ז-לח) ציוס לוותו, דכלילה אין מקריצין (כרימות ז:), נמצא דציוס שבעה שמקריצין הוי הוילון נגלל, לכן לא לשבו מכנסים ע"כ.

ואם כן סברו נדב ואביהוא, דאין צריכים ללבוש הבגדים רק כנגד וי"ו רקיעין, אבל לא כנגד וילון דאינו משמש כלום. ועל כן נרמז ותאכל אותם מלא באת וי"ו, לרמז כי זה היה

סיבת חטאם, שסברו שאין צריכין ללבוש אלא כנגד ו' רקיעין, ולכן נכנסו מחוסר מכנסים שהוא כנגד וילון.

*

והנה במדרש שם איתא עוד טעם, שלא היה להם נשים ע"ש. ויש לומר כי שני הטעמים הללו עולות בקנה אחד. דאיתא בגמרא (ערכין טו.) למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות [בפרשת ואתה תצוה], לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין וכו'. מכנסים מכפרים על גילוי עריות דכתיב (שמות כח-מצ) ועשה להם מכנסי צד לכסות בשר ערוה ע"ש. והנה באבר זה יש קיום מצות סור מרע, והיינו להזהר מעריות, ולעומת זה ועשה טוב, לישא אשה לקיים מצות פרו ורבו. והמכנסים הבאים לכסות חטא בשר ערוה, הם כפרה גם על אלו שלא עוסקין בצריה ורציה. וכיון שהם נכנסו מחוסר בגד מכנסים הבאים לכפר על בשר ערוה, נתעורר חטאם במה שלא נשאו נשים, ואם כן שני דברים אלו תלויין זה בזה.

*

והנה מנינו אחר מיתת שני בני אהרן אמר משה לאהרן, הוא אשר דבר ה' לאמור בקרובי אקדש (י-ג). וברש"י היכן דיבר, ונודעתי שם לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט-מג), אל תקרי בכבודי אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או כי או צד, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (ויק"ר יב-ג) ע"כ. ואם כן סיבת מיתתם בא שצביל שהם קרובי ה', ובקרובי אקדש. וזהו שאמר ה' אחרי

מות שני בני אהרן, שהסיבה לזה הייתה בשביל 'קרבנתם לפני ה', שהם קרובי ה', ונתקדש הבית במיודעיו של מקום.

ונראה צביאור הדברים שאמרו שמתקדש הבית במיודעיו של מקום, דאיתא בגמרא (תגיגה יב:) שבעה רקיעין הן וכו', זבול שבו ירושלים וזית המקדש ומוצח בנוי, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום, שנאמר (מלכים א ח-יג) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים, [ובעין יעקב הוסיף, ומה מקריב, וכי תעלה על דעתך שיש לשם פרים וכששים, אלא מהו מקריב, נשמתם של צדיקים] ע"כ. וכן הוא בתוספות (מנחות קי. ד"ה ומיכאל) דזהו מה שאומרים בתפלה, ואשי ישראל ותפלתם צאהבה תקבל ע"ש. ובענף יוסף (שם) כתוב בשם האר"ז"ל שסוף ותענוג העולם הבא הוא, שהמלאך מיכאל הכהן הגדול לוקח הנשמה ומקריבה על המוצח לקרבן לפני ה', ושמתה ותענוג זה לא שזפתו עין רואה, עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו ע"כ.

ובמו כן מיתת צדיקים היא כקרבן לכפר על עונותיהם של ישראל, כדאיתא בגמרא (מועד קטן כח.) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת ע"ש. וכן אמרו (ברכות סב:) ויאמר למלאך המשחית בעם רב (שמואל ב כד-טו), אמר ליה הקב"ה למלאך, טול לי רב שזהם שיש צו ליפרע מהם כמה חובות [שיש במיתתו כדי לכפר על כמה עונות], באותה שעה מת אצ"שי בן צרויה ששקול כרובן של סנהדרין ע"ש.

ובהיות שאז נתחנך משכן ה' להקרבת קרבנות לכפר, ולא רק מסוג הבהמות יש

קרבן, אלא גם בנשמותיהן של צדיקים, על דרך אדם כי יקריב 'מכס' קרבן לה' (ויקרא א-ב), על כן הוצרך לחינוך בית ה' גם קרבן מצדיקים, והיינו נדב ואציהוא. וכיון שאז ירדה אש מן השמים, ותאכל על המוצח את העולה ואת החלצים (ט-נד), כמו כן ירדה אש על נדב ואציהוא, ותאכל אש מלפני ה' ותאכל אותם, שגם המה סוג קרבן לה'.

והנה ידוע כי הרמ"ח מלות עשין הם כנגד אצ"ו של אדם (מכות כג:), והש"ס"ה לא תעשין הם כנגד הש"ס"ה גידין (וזה"ק ח"א קע:). ואם האדם חוטא בצאת מתרי"ג מלות התורה, נעשה מזה פגם כנגדו צאותו אבר וגיד. והרי התורה אסרה כל אשר צו מוס לא תקריבו, כי לא לרצון יהיה לכם (ויקרא כב-ג), על כן רק צדיקים גמורים כנדב ואציהוא, שהם גדולים ממני וממך, נצחרו להיות כעת להחניוך במשכן ה' כקרבן מסוג האדם. וזוהי נתקדש הבית במיודעיו של מקום, שגם הם חינכו את המשכן כמה שניתל אז נשמותיהן של צדיקים.

וזהו שהודיע ה' למשה 'אחרי מות שני בני אהרן', שסיבת מיתתם הייתה, 'צקרבנתם לפני ה', שצרוצ קדושתם היו הם היותר קרובים אל ה', ולכן צחר ה' בהם שהמה יהיו החינוך של קרבן מסוג אדם, כי המה היו מוצחר האדם. ומצינו צקרבן שיש להדר על חטאת שמינה, וגם אם כבר שחט בשבת חטאת כחושה, אומרים לו הבא שמינה לכחלה ושחוט (מנחות סד:).

*

ודקדק הכתוב לומר צקרבנתם 'לפני ה' וימותו, דאיתא במדרש (צ"ר יב-טו)

מכל חטאתיכם 'לפני ה' תטהרו' (טו-ל),
 דלכאורה סיפא דקרא מיותר. אך הכוונה
 שהתורה רוצה לזכור גדול כח הכפרה של יום
 הכיפורים, שמטהר את האדם לא רק שיוכל
 לעמוד נגד מדת הרחמים, אלא שמנקה את
 עונות צית ישראל, שגם 'לפני הוי"ה תטהרו,
 קודם ששיתף ה' להצריחה את השם הוי"ה,
 שצחלה עלה במחשבה לזרוח צמדת הדין,
 גם נגד מדת הדין יוכל לעמוד אחר כפרת
 יום הכיפורים.

ובמשנה (יומא פה:): דרשו, מקוה ישראל ה'
 (ירמיה יז-ג), מה מקוה מטהר את
 הטמאים אף הקצ"ה מטהר את ישראל ע"כ.
 יש לומר כי אחר הטבילה במקוה יוצא טהור
 לגמרי גם נגד מדת הדין, וכמו כן היא טהרת
 יום הכיפורים שהקצ"ה מטהר זו את ישראל.

בראשית ברא חלקים (א-ח), צחלה עלה במחשבה
 לבראות צמדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים,
 שיתף מדת הרחמים למדת הדין, והיינו דכתיב
 (להלן ז-ד) ציום עשות הוי"ה חלקיים ארץ ושמים
 ע"כ. ואם כן מחשבת הצריחה הייתה להתנהג
 צמדת הדין, ושוב שיתף לה מדת הרחמים. והנה
 שיוכל לעמוד אדם חי בצדקתו לפני מדת הדין
 היא מדריגה רבה, וכמאמר (ערכין יז.) אלמלי
 בא הקצ"ה עם הצרה יצחק ויעקב צדין אינן
 יכולין לעמוד מפני התוכחה ע"ש. ונדב ואציהוא
 שהיו גדולים ממשה ואהרן, אמר עליהם הכתוב
 בקרבנתם 'לפני הוי"ה, הם היו קרובים לה' גם
 לפני ששיתף את השם הוי"ה, שאז היה בעולם
 רק המדת הדין, וגם צמצם כזה היו קרובים לה'.
 ועל דרך זה היה נראה לפרש צפרשתנו,
 כי ציום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם

בלימוד פרקי אבות פרשת אחרי קדושים תשע"ז לפ"ק

צחמורות. ויש צוה שתי מצות, האחת כיצוד
 אב ואם, והשנית מורא אב ואם, ואיזה מורא
 ואיזה כיצוד, מורא לא עומד במקומו ולא יושב
 במקומו [גם במקום המיוחד לו להתפלל], ולא
 סותר את דבריו, ולא מכריעו. כיצוד, מאכיל
 ומשקה ומנעיל ומכסה מכניס ומוציא (קידושין
 לא:). ובמאירי (שם) הוסיף, וצוה נכלל כל מיני
 כיצוד, ואין לו שיעור למעלה ע"ש.

והנה צימי הילדות, כאשר גם האבות הם
 צחחותיהם צימי נעוריהם, נוגע בעיקר
 להצניס מצות מורא, שלא ישב במקומו, וכן

במשנה (אבות ג-ב) רבי ישמעאל אומר, הוי
 קל לראש, ונוח לתשחורת, והוי מקבל
 את כל האדם צמחה ע"כ. ונראה לשלב הדברים
 אל מה שקרינו היום צפרשתנו, קדושים תהיו
 וגו', איש אמו ואביו תיראו, ואת צחמותי תשמרו
 (יט-ב). ולכאורה יש להבין המשך הדברים.

ונראה דהנה מצות כיצוד אב ואם היא מהמצות
 החשובות ביותר שצחורה, והיא
 מהמצות החשובות שמתן שכרה נאמרה בצדה,
 למען יאריכון ימין ולמען ייטב לך (דברים ה-טו).
 וצמדרש (ד"ר ו-ב) קראה חז"ל שהיא חמורה

זקנה, יש לדאוג עליהם להאכילם ולהשקותם ולעשות צרכיהם. ורבי טרפון ליכלך והשחיר את בגדו, להשתטח על הארץ, ולטנף עצמו, עבור כבודו של אמו. וזהו שרימו המשנה, 'הוי קל לראש', היינו להאצות שהם ראש המשפחה, יש להיות קל כנשר וזריז לעמוד לימינם ולכבדם, 'ונוח לתשורת', גם אם נריך להשחיר עצמו עבורם, ולעשות פעולות שמתלכלך בזה, גם כן יהא נוח לו לעשות כן עבורם.

ויסופר בספר מעשה איש (מ"ג דף קפ"א) בחדא שהיה קשה לו להחזיק את הוריו, והגיע לו רבי יעקב הלפרין ז"ל שהוא מוכן להחזיקם, אבל בתנאי שיקבל שכר המנוה. ועלה אל החזון איש זצ"ל לשאול כדת מה לעשות. והשיבו, מה השאלה שתפסידו שכר המנוה, בשביל הורים נריך להיות מוכנים אפילו לקפוץ לגיהנם. וחייך, ואמר לו, להקצ"ה יש מספיק בשבילך ובשביל רבי יעקב ע"כ. והנה על יורדי גיהנם אמרו חז"ל (ראש השנה יז). דפניהם דומין לשולי הקדירה ע"ש. והיינו שהשחרו מאש הגיהנם כמו שולי קדירה. ועל כן אמר 'ונוח לתשורת', שיהא נוח לו עבורם להיות קל לקפוץ לגיהנם ולהשחיר עצמו כשולי הקדירה, בשביל לכבדם.

*

לפעמים הבנים צילדותם אין להם ההבנה להשיג עד כמה האצות טורחים עבורם עד נישואיהם. עשרים שנה טורח יום ולילה, להמציא להם מזונותם ובגדיהם וכל צרכיהם. כל כאב ונער של הילד מכאיב את האצות הרבה יותר מנער עצמם, והם דואגים תמיד על שלומם. והבן הזה כאשר אירע פעם שלא עשו לו אצותיו דבר שהיה חפץ, הוא כועס

לעשות כל מה שהם מצווים לצניהם, אין להעלות על הפה לומר תיבת 'לא' על שום דבר, שלא יסתור דצריהם. [ושמעתי מאחי הגה"צ מסערדאהעלי שליט"א שנסע פעם ביחד בקאר עם ב"ק אדמו"ר מקלויזענבורג זצ"ל, וראה איך בנו של אחי יושב על חיקו, ונענה כי יתכן שזה נגד מצות מורה אב]. ושבו כאשר באים ימי הזקנה, אז נוגע בעיקר מצות כיבוד, לסייע להם באכילה ושתיה ולציצה וטיוול. וגם כאשר יש להם משרתים שמטפלים עמם, מכל מקום זהו מצות הבן, ומנוה בו יותר מצלוחו. וכדאי שכל אחד יעבור ויעיין צדיני כיבוד אב (בשו"ע י"ד סימן רמ) לידע פרטי חיובי הבן, הנוגע יום יום.

*

ואמרו (קידושין לא): דרבי טרפון הוה משתבח בי מדרשא, עד כמה הוא מקיים מצות כיבוד אם [וכמו דאיתא בספר חסידים (סימן ט) דמותר לאדם לשבח את עצמו כדי שישמעו תלמידיו וחביריו ממעשיו הטובים ויעשו כן, ואין בזה משום גאוה]. דרבי טרפון הוה ליה אימא, דכל אימת דהות בעית למיסק לפוריא, גחין וסליק לה, וכל אימת דהות נחית, נחתת עלויה. אמרו לו עדיין לא הגעת לחצי כיבוד, כלום זרקה ארנקי צפניך לים ולא הכלמתה. ובתוספות (שם) כתבו, דאיתא צירושלמי, דפעם אחת אימא דרבי טרפון אצדה פומקי דידה בחצירה, ויאלתה ממטתה לבקשו, ושם רבי טרפון ידו תחת רגליה על הקרקע שלא תטנף רגליה, והיתה דורסת על ידיו ע"כ.

חרי לנו עד כמה מוטל על הבנים לכבד את אצותיהם, ולא רק בימי הילדות כשמתגורר עדיין בהצית, אלא גם כאשר האצות באים לימי

הללו. הרי לנו גודל זכות מצות כיבוד אב, שזוכה על ידו להארת עינים בתורה, שהשיג אצימי להצין מה שלא זכה עד אז. וזה נכלל גם כן בצרכתה של תורה על מצות כיבוד אב, למען 'ייטב' לך, אשר חוץ מהטוב הגשמי כפשוטו, יזכה גם להשגת התורה, אשר אין טוב אלא תורה (אבות ו-א).

ויסופר במעשה איש (ח"ד קמ"א). שפעם באו קבוצה תלמידים להבחין אלל החזון איש זצ"ל, והיתה זו שעת חדוותא. והמלמד שאל לרבינו כיצד זכה למה שהגיע. וכדי לחנכס השיב רבינו, 'צוכות כיבוד הורים ומורים' ע"כ. ובודאי שכלי יגיעה עצומה בתורה לא היה זוכה לזה. אך הכוונה, הרי יש הרבה צעלי כשרונות כמותו, ולא זכו ליהנות לעולם התורה כמותו, ותלה הסייעתא דשמיא צוכות כיבוד אבותיו, וצוכות כיבוד מוריו, שזהו קגולה להגיע לרוס המעלה. ושמעתי לרמז כי 'אבות' נוטריקון תורה וגדולה צמקוס א'חד. ולעניינינו הכוונה, כי צוכות כיבוד אבות, הצטיחה תורה למען ייטב לך, והטובה זו תרתי משמע, תורה וגדולה צמקוס אחד.

*

והנה מה דאמרו, דאסתיעא מילתא ודרש אצימי מזמור לאסף, כתב רש"י, דיש מפרשים שמקרא זה לצדו דרש, מזמור לאסף אלקים באו גוים צנחלתך וגו' (עט-א), קינה לאסף מיבעי ליה, ודרש כך, שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו צענים וצאצנים שצביתו, ומתוך כך הותיר פליטה צישראל, שאלמלא כן לא נשתייר משונאי ישראל שריד, וכן הוא אומר (איכה ד-יא) כלה ה' את חמתו וגו' וינת אש

ומרים קול ומצוה אותם. ושמעתי לפרש וראה צנים לצנין שלום על ישראל (תהלים קכח-ו), כי כמה פעמים אין שלום להצנים עם אבותיהם, והסיבה היא מפני שלא יוכל הצן לירד לסוף דעתם של אבותיו, להצין כי הנדק עמהם. אבל כאשר הוא מתצגר, ונעשה גם כן אב לצניו, אז מכיר למפרע, איך שהנדק היה עם אבותיו כאשר הוא היה ילד. וזהו וראה צנים לצנין, כאשר תראה צנים אלל צנין, שגם הם יהיו אבות, אז שלום על ישראל, יגרום זה שלום אללך עם צנין.

*

ואמרו חז"ל (קידושין לא:): אמר רבי אבהו, כגון אצימי צרי קיים מצות כיבוד. חמשה בני סמכי הוה ליה לאצימי צחיי אציו, וכי הוה אחא רבי אבהו קרי אצבא, רהיט ואזיל ופתח ליה, [חמשה בני סמכי, ואפילו הכי כי הוה קרי רבי אבהו אצבא, היה אצימי רץ ופותח לו, ואינו מניח לאחד מצניו לילך], ואמר אין אין [אפתח אפתח] עד דמטי התם. יומא חד אמר ליה אשקיין מיא, דלדייתי ליה נמנס [אציו], גחין קאי עליה עד דאיתער, אסתיעא מילתא ודרש אצימי מזמור לאסף ע"כ. ופירש רש"י צעדו גחין לפניו, הצין צמדרש מזמור אחד שצספר תהלים שלא היה מצין צו קודם לכן לדורשו.

והנה מה שאצימי הוה קאי עליה עד דאיתער, כתוב צפירוש רבינו ברוך שהדבר היה נמשך כל הלילה. ובמאירי כתוב שדרש צמשך זמן זה את מזמור לאסף צשנים עשר אופנים ע"ש. ויש להוסיף כי צתהלים יש י"ב מזמורים שנאמרו מאסף, מזמור נ', ומזמור ע"ג עד מזמור פ"ג, ואז השיג לדרוש כל הי"ב מזמורים

ציון ע"כ. ובתוספת שם פירשו צדק אחר. יש להצין למה נתעורר דייקא אז להצין פירוש של המזמור הלז.

ונראה כי צחותה שעה שהיה אצמי גחין על אציו, התצונן אצמי צחצחות המצוה של כיבוד אב. והנה צטעם המצוה כתוב בקפר החינוך (מצוה לג) משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן צחצחת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הציאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה צנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל-ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוא ראוי לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אצרו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל-יהיה כסוס כפרד אין הצין, ויערוך צחצחתו צמה וכמה ראוי לו להזהר צעזודתו ברוך הוא ע"כ.

ונראה דזהו עומק הדברים שאמרו (קידושין לא). דרש עולא רבה אפיתחא דצי

נשיאה מאי דכתיב (מהלים קלח-ד) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך, צשעה שאמר הקצ"ה (שמות כ-ג) אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כצד את אצין ואת אמך (שם כ-ג), חזרו והודו למאמרות הראשונות. רצא אמר מהכא, ראש דצרך חמת (מהלים קיט-קס), ראש דצרך ולא

סוף דצרך, אלא מסוף דצרך ניכר שראש דצרך חמת [לא הוזקק הכתוב לומר ראש דצרך חמת, אלא לפי שהיו מרגישים אחר דצרו הראשונים לומר לכבודו הזהיר, ולאחר זמן חזרו והודו, כששמעו סוף דצרו למדו שראש דצרו חמת] ע"כ. ופירש במהרש"א כי הדצרות היו כתובות על שני לוחות אצנים, חמש בכל לוח, והדצרה החמישית, כצד, היא האחרונה צלוח הראשונה, וזהו מסוף דצרך ניכר שראש דצרך חמת ע"כ.

וביאור צרש"י דלכן חזרו והודו למאמרות הראשונות, דכיון שיש חיוב כיבוד אב, כל שכן שחייב אדם צכבוד ה', שאף הוא שותף צצריאתו כאציו ואמו, וחיי ומותו מסורין צידו ע"כ. והיינו כי המתצונן צמלות כיבוד אב שהיא מצוה שכלית, שגם עשו הרשע הצין שיש לקיימה, וקיימה צאופן נפלא, כמצואר צמדרש (צ"ר סה-טו) אמר רבי שמעון צן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששימש עשו את אציו וכו', לא היה משמשו אלא צצגדי מלכות וכו' ע"ש. ממצוה זו יצוא לידי השגה עד כמה מוטל עליו לצבד את יוצרו, שנותן לו הכל, וכל חיותו צכל רגע נשפע ממנו ית"ש, עד כמה מוטל עליו לעשות רצון אציו צצשמים.

ובזה נצין קישור המצות צריש פרשתנו, קדושים תהיו וגו', איש אמו ואציו תיראו וגו'. והיינו כי מוטל עלינו לקיים מצות ה' ית"ש, ולהיות קדושים. ושורשו היא מוצנת ממצות מורא אב ואם, שהיא מצוה שכלית, אשר זה מציצת לצבד גם את צוראו, שלא יסתור את דצרו, שהרי צנים חתם לה' אלקים. ומצואר בבני יששבר (סיון צ-ו) דמשצת מוכח דצני

ישראל הם צנים למקום, דהא קיימא לן (סנהדרין נח:): דעכו"ם ששצת חייב מיתה, משם דהוא יום ששצת צו הקצ"ה ויום גנוסיא דיליה, והוי כשרציטו של מלך דהמשתמש צו חייב מיתה (שם נב.), מה שאין כן ישראל הם צנים, והוי כמשתמש בשרציטו של אציו ע"ש. וזהו 'קדושים' תהיו כי קדוש אני ה', והיינו שמוטל עלינו להתנהג בקדושה כמלווה עלינו מפי ה'. דהרי 'איש אמו ואציו תיראו', כל אחד משיג בשכלו שמוטל עליו לכבד אצותיו, ואם כן כל שכן שמוטל עלינו לכבד את צוראנו, כי צנים אתם לה' אלקיכם, וזה יש לנו ללמוד ממנחת שבת, 'את שבתותי תשמרו', דהותר לנו להשתמש בשרציטו של מלך, כי צנים אנחנו לה'.

*

והנה אצמי צעמדו גחין על אציו, התצונן כמה ימים ולילות היו אצותי מנדדים שינתם עצורי, עד שגידלו אותי והייתי לאיש, וכי לא מוטל עלי הכרת הטוב להיות ניעור ועומד על אצא לילה אחת, להכיר לו טובה אחת מני אלף שעשה עצורי. וכאשר התצונן צמדת הכרת הטוב, צא למחשבתו מה שכלה הקצ"ה חמתו בעצם ואצנים שצביתו, כדי שיוכל להותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד.

והיינו כי הטעם שלא עשה ה' כלה בישראל, איתא בגמרא (ברכות ו.) דהוא מסיבת הכרת הטוב שיש להקצ"ה לישראל. וכמו שאמרנו שם, כתיב (דברים טו-יז) את ה' האמרת [לשון חשיבות ושבת] היום להיות לך לאלקים וגו', וה' האמריך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך וגו', אמר להם הקצ"ה לישראל. אתם

עשיתוני חטיבה אחת בעולם [ציור אחד בעולם, כלומר דבר הניכר שאין כמותו. ערוך] שנאמר (שם ו-ד) שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר (דברי הימים א יז-כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ע"ש. הרי שהקצ"ה מכיר טוב לישראל, עבור שאנחנו בחרנו צו לעשותו חטיבה אחת בעולם, על כן הוא עושה עמנו כן, להיות עם ישראל חטיבה אחת בעולם, ועל כן לא כילה ה' חמתו צנו אלא בעצם ואצנים.

ובראיה דזהו שאמר הכתוב (שמואל א יב-כג) 'כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול', והיינו שהסיבה אשר הקצ"ה לא יטוש את עמו ישראל, הוא בעבור ההכרת הטוב של 'שמו הגדול', שעשינו אותו חטיבה אחת בעולם. ולכן 'הואיל [נשבע] ה' לעשות אתכם לו לעם', ולא יכלה ולא ימיר אותנו.

ובערתה אם הקצ"ה מתחשב עם קרובי חומר להכיר להם טוב על שעשאוהו חטיבה אחת בעולם, עד כמה מוטל על האדם להכיר טוב לאצותיו שהציאו אותו לעולם. ונתייגעו עליו ימים ולילות להמציא לו כל זכריו, על אחת כמה וכמה שיש להאדם להכיר טובה להם כל ימי חייהם. ולכן מההתצוננות צמדות כיבוד אצ, שהוא צביל מדת הכרת הטוב, אסתיעא ליה מילתא להשיג טעמא דמומור לאסף, שגם כן שורשו ממדת הכרת הטוב שיש להקצ"ה עלינו.

ובבבל מקום גם אם יצויר שאצותיו הזניחו אותו צימי נערותו לגמרי, אין זה פוטר את האדם ממנחת כיבוד אצ, שהיא מצוה דאורייתא צין אדם למקום ככל שאר חוקי התורה. וגם כאשר נטרפה דעתם, החיוב

במקומה עומדת (שו"ע י"ד סימן רמ"י). והראיה לזה הוא ממה שכתב הרמב"ן (שמות כ"ג) דעשרת הדברות חמשה הראשונות בלוח הראשונה הם בכבוד הצורה, וחמשה בלוח השנייה הם לטובת האדם, ומצות כיבוד היא מחמשה הראשונות, כי הוא כבוד האל, כי לכבוד הצורה צוה לכבוד האב המשתתף ביצירה ע"ש.

*

עוד נראה לרמוז ביאור המשנה, 'הוי קל לראש וגו' לתשחורת', על פי מה שאמר דוד המלך, ויתן צפי שיר חדש תהלה לאלקינו (תהלים מ"ד), כי מדרך העולם להלל ולשבח כאשר מתבדך מן השמים בטובות העולם הזה. אבל דוד המלך הפליא לעשות לצרך את ה' אף על הרעה. וגם כאשר קם עליו בנו אבשלום להורגו, ומלך ישראל הוצרך לצרות מציתו, אמר 'מומור' לדוד בצרחו מפני אבשלום בנו (שם ג"א). וזהו שיר 'חדש' אשר עדיין לא נשמע, לומר שירה לא רק על מדת החסד, אלא גם כאשר מתנהג ה' עמו במדת הדין. וזהו 'ויתן צפי שיר חדש', ומהו החידוש, תהלה 'לאלקינו', לא רק לשם הוי"ה מדת החסד, אלא גם לשם אלקים מדת הדין.

והנה דרשה זו של מומור לאסף, שאמר מומור על חורבן בית אלקינו, מלמד אותנו מדה זו, עד כמה חייב אדם לצרף על הרעה כשם שמצדק על הטובה, שהרי אין לנו רעה יותר בעולם מחורבן בית מקדשינו. ולא נמצא בכתובים כביכול על הקב"ה שצכה והוריד דמעות, רק על חורבן הבית, וכמו שנאמר (ירמיה ט"ז) כה אמר ה' צבאות וגו' ותרדנה עינינו דמעה ועפעפיו יזלו מים וגו'. ואמרו במדרש (איכ"ר פתיחתא ד) אלמלא מקרא שכתוב אי

אפשר לאמרו ע"ש. ואף על פי כן לא נאמר קינה לאסף אלא 'מומור' לאסף, כי יתכן היה שתהא המצב קשה יותר, להיות כלה צישראל. ומזה יש ללמוד שכל מצב של צער שעובר על האדם, מכל מקום יש לו לשבח ולומר מומור, כי יתכן היה שיהא מצבו יותר קשה, ויש לשורר ולומר ולהודות על חסד ה', שלא הביא עליו קשות יותר.

אמנם חז"ל לימדו לנו עוד יותר, כי מאתו לא תלא הרעות, ולעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעמיד רחמנא לטב עמיד (ברכות ס:). ולפעמים יתודע לו הטוב הגנוז בתוכה לאחר זמן קצר, ולפעמים ברבות המים, וכמו שפירש בצ"ח מאמרס (פסחים ג). העולם הזה על בשורות טובות אומר צרוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר צרוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב ע"ש. היינו שלעולם הבא יכיר החסד שהיה גנוז בהרעות, וישיג כי גם על בשורות הרעות יש לצרף הטוב והמטיב ע"ש.

ויש לזה קשר גם לפרשתנו, שהכתוב הזכיר לנו אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו (טו-טז). דהנה מצינו צמתן תורה שנאמר (שמות כ"ד) ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואזיהוא ושבעים מוקני ישראל והשתחויתם מרחוק וגו'. והגגינה על זה היא, 'קדמא ואולא מונח רביעי'. ויש לומר כי יש האחרים של אהרן שיעלו עמו, ולא הזכיר שיעלו אלא נדב ואזיהוא ושבעים הזקנים. ואין לומר כי מעלתם של אלעזר ואיתמר היו פחותים מהזקנים, ולכן לא עלו, דהרי אמרו (עירובין נ"ד) כילד סדר משנה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו, נכנסו

אחרית, הקדים לראות שיכשלו שם על ההר וילכו ויסתלקו מן העולם קודם זמנם, על כן לטובתם לא העלה גם אלעזר ואיתמר עמהם.

ושמעתי לבאר מזה מוסר השכל, כי בודאי בשעה שקרא משה לאהרן ולנדב ואזיהוא והזקנים שיעלו אתו עמו לה', ולא קרא עמהם לאלעזר ולאיתמר, היה בזה נער גדול להם ולאזיהוא, איך הזקנים הפחותים מהם במעלותיהם, הם מתכבדים ונקראים להתעטר למעלה ראש, והם נשארים למטה עם כל העם, ואין הם זוכים להשגות הנפלאות שיכולים לזכות בעלייתם. והיה הדבר נראה לפי ראות העין להם ולכל ישראל, זילותא רבה לאלעזר ואיתמר נגד ששים רבוא ישראל. אבל לאחר זמן, עד שנה אחת מיום הזה, נתברר לעיני כל הטובה העצומה שעשה עמהם ה', שנדב ואזיהוא והזקנים נסתלקו, והם נשארו בחיים, ומהם יצאו אחר כך כל כהני ה' עד עולם, ואז ראו כולם החסד הגדול שהיה טמון בזה שלא העלה אותם ה' עמהם.

וזוה לימוד לכולנו, שכמה פעמים מטער האדם, על מה שלא זכה להגיע למצב, אשר פחותים הרבה יותר ממנו זוכים לזה, לפעמים בענייני גשמיים ולפעמים בענייני רוחניים. אבל באמת טח עינינו מראות, חסד ה' הטמונה בכל זאת, ויצוא יום שיתברר ויתגלה הכל, ואז על כולם נודה ונשבת, הטוב והמטיב.

ונראה דזהו שאמר הכתוב על שלמה המלך, וידבר שלשת אלפים משל (מלכים א ה-יב). שבשעה שרצה שלמה לעורר את ישראל שיקבלו עליהם כל המצבים שמומינים להם מן השמים, מתוך שמחה וטוב לבב, גם כאשר לפי

בניו וכו', נכנסו זקנים וכו', נכנסו כל העם וכו'. נסתלק אהרן שנו בניו להזקנים ולכל העם וכו' ע"ש. הרי כי אלעזר ואיתמר עדיפה במעלותיהם מהזקנים, ולמה לא עלו עמהם אל ה'.

וברתוב בפירוש מושב זקנים בשם הרא"ש, וכן כתוב בפירוש השור, כי הכתוב אומר שם להלן, ויעל משה ואהרן ונדב ואזיהוא ושבעים מזקני ישראל, ויראו את אלקי ישראל וגו' (כד-ט). וברש"י נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערצב שמחת התורה, והמתין לנדב ואזיהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותצער צם אש ה' ותאכל בקצה המחנה (במדבר יא-ה), בקצינים שבמחנה (תנחומא בהעלותך טו) ע"כ. והיינו שרק משה ואהרן מגודל יראתם את ה', לא הרימו עיניהם לראות את אלקי ישראל. והיינו כמו שנאמר במשה עוד בקנה, ויסתר משה פניו כי ירא מהציט אל האלקים (שם ג-ו). ואיתא בגמרא (ברכות ז) בשכר ויסתר משה פניו, זכה לקסתר פנים [כי קרן עור פניו] ע"ש.

ובמו כן אהרן ברוב קדושתו ויראתו, לא הציט אז, רק נדב ואזיהוא ושבעים הזקנים נכשלו, ואחר זמן נטלו כולם חלקם ונסתלקו מן העולם. והקב"ה המציט מראשית אחרית, ידע שאם יעלו עמהם אלעזר ואיתמר גם הם יסתכלו ויציצו ויתחייבו מיתה, ולא ישאר מזרע אהרן שם ושאריה, על כן לטובתם לא קרא ה' את אלעזר ואיתמר כדי שישארו בחיים ע"כ. ויש לומר דזה נרמז בהנגינה 'מונה רביעי', שמהארבעה בניו שהיו לאהרן לא העלה כולם, רק מקצתם הניח למטה שלא יעלו. והוא מטעם 'קדמא ואזלא', שהקב"ה המציט מראשית

ראות העין נראה לרעה. הביא להם למשל פרשה זו של אלעזר ואיתמר שלא נקראו לעלות ההרה במתן תורה, והיה כואב זאת להם ולאזיהם אהרן, ובסופו נתגלה הטובה והחסד שבה. והנה ראשית שמותם של אהרן אלעזר ואיתמר, הם שלשת 'אלפים', וזוה נשא משלו, לעורר את העם.

וזהו שאמר התנ"ך של משנתנו, 'הוי קל לראש', וכפירוש הרע"ב ד'ראש' קאי על הקב"ה, והיינו שיש להאדם לקבל על עצמו זקל כל מה שמזמין לו ה', ויש לו לזטל דעתו לפני

רצון קונו, שזהו טובתו האמיתית. וכמו שכתוב במדרש שמואל נשם המהר"ם אלשקר, 'לראש' נוטריקון ל'עשות רצון א'צ"ך ש'צשמים, ואמר שזו 'נוח לתשחורת', כי בשעה שזרח להאדם אור ההלכה זהו צחינת יום, וכאשר מסתלקת ההלכה זהו צחינת ערב, שנוטים לללי היום ומתחיל להשחיר. והוי נוח לתשחורת, גם כאשר צא שמש ההלכה, ונסתלק האור ונוטה לתשחורת, גם אז תקבל אותה צנות, ולהאמין כי מאתו לא תצא הרעות. 'הוי מקבל את כל האדם בשמחה', היינו כל מה שמזמין ה' להאדם תקבל אותה בשמחה.

בסעודה שלישית פרשת אחרי קדושים תשע"ז לפ"ק

אך כבר דברנו בזה במקום אחר (עיין שמן ראש חלק ראשון השלם ויקרא דף רכח). כי בעולם הזה מתנהג ה' צמדת החסד, כי ראה שאין העולם מתקיים צדין שיתף אליה מדת הרחמים (רש"י בראשית א-א). אבל בשמים הדין חמור יותר, ומה שלא נחשב לחטא כאן יש בו פגם למעלה, שמקודש יותר. וכמו כן צניסת נדב ואזיהוא למשכן ה', ששם מקודש יותר, שלטה עליהם מדת הדין. ומהאי טעמא לא הותר לאהרן ליכנס לפני ולפנים, שלא יתעורר עליו החטא, רק ציוס הכיפורים הותר, דאין להשטן רשות לאסטוניה (יומא ב.), וגם אז רק עם קרבן חטאת ועולה לכפר על מחשבה ומעשה. ולא יכנס בצגדי זהב, שאין קטיגור נעשה סניגור (ראש השנה ב.). ולכן 'אחרי מות שני בני אהרן', הרי שלא נתכפר עדיין החטא לגמרי

אחרי מות שני בני אהרן וגו', דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש וגו' (טז-א). ויש לומר בצמיכות הדברים, דהנה בטעם מיתת נדב ואזיהוא נאמרה כמה טעמים, וברש"י (לעיל י-י) שעבור חטא העגל של אהרן נקנסה עליהם מיתה, שנאמר וצאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (דברים ט-כ), ואין השמדה אלא כלוי בנים, ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנאמר (שם) ותפלל גם צעד אהרן בעת ההוא (ויק"ר י-ה) ע"כ. ולכאורה יש להצין, הרי נתראה ה' למשה בארבעים יום האחרונות למחול על החטא, וננטוה אז על בנין המשכן שנקרא משכן העדות (שמות לח-כא), וברש"י עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו צנייהם (תנחומא ז) ע"כ. ואם כן למה מתו אחר זה נדב ואזיהוא בעון העגל.

באמירת סלחתי כדברך, על כן 'אל יבא בכל עת אל הקודש'.

אך טעם זה מובן באהרן דייקא שעשה העגל, שלא יכנס לפני ולפנים שלא יתעורר החטא, אבל כשנכנסו לארץ וזכו בית ה', למנה לא יוכלו הכהנים ליכנס אל הקודש, הא הם לא חטאו בעגל. אך מבואר בתפארת שלמה (ליוהכ"פ) כי הכהן הגדול שנכנס לפניו היה צריך לעורר זכותו של אהרן הכהן הגדול הראשון, שיכנס עמו יחד. וזה שאמרו (מנחות קט:): דשמעון הנדיק אמר, כל יום הכיפורים נודמן לי זקן אחד לבוש לבנים וכו', ונכנס וינא עמי וכו', היינו שאותו זקן היה אהרן, ולזה נזכר בכל פרשת יום הכיפורים שמו של אהרן ע"ש. וממילא מובן בזה מה שגם שאר כהנים גדולים לא היו רשאים להכנס, כי תמיד נכנס גם אהרן עמהם. וזהו המשך הכתובים, ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו', 'בזאת יבא אהרן וגו', וברש"י בזאת בגימטריא ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון (ויק"ר כא-ט), והיינו שגם בבית עולמים יבא אהרן עם הכהן גדול, ושפיר יוכל להתעורר עליו חטאו, ולכן לא יכנס רק ביום הכיפורים, שאין רשות לשטן אז להסטיין.

*

ובזה יתבאר מה שהעיר בחתם סופר (בפרשתנו לט. ד"ה שאלו) במה שכתוב בהפלא"ה (פנים יפות ד"ה וכפר אהרן), שהכהן גדול מתכפרים כל עוונותיו ביודי פר, ואין לו חלק בשעיר המשתלח, עיין שם בירור הדברים. וקשה מאי טעמא שולח כל עונות ישראל אל ארץ גזירה דורן לס"מ (פרקי רבי אליעזר מ'), ושל כהן גדול נשאר במקדש על ראש הפר. ויש לומר כי

עונות רוב ישראל מתהפכים לשגגות, ונשארו על כל פנים חטאים, וינתנו על הס"מ לעזאזל, מה שאין כן של כהן גדול השב ומתודה מאהבה, יתהפכו לזכויות, וישארו במקום קודש ע"כ.

וייש לומר עוד, כי באמת אמרו חז"ל (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה כלילה, אל תהרהר אחריו ביום, ודאי עשה תשובה ע"ש. אם כן כהני ה' כאשר נכשלו בחטא במשך השנה, כבר עשו על זה תשובה כהוגן. אך צבואם אל המקדש פנימה, מתעורר עדיין עליהם פגם מהחטא, שבמקום מקודש הדין חמור יותר, ועל כן הוצרכו לקרבן לכפר בקודש ביום הכיפורים. ואין מן הצורך להוסיף חובה אל ארץ גזירה, כי בחוץ מעיקרא לא היה נחשב לחטא, שכבר עשו תשובה ונתכפרו. לא כן עונות בית ישראל נחשבים לחטא גם מחוץ לבית ה', ועל כן יש לשלחם אל מקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

*

ולאחלן בפרשה, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וגו', ובחוקותיהם לא תלכו (יה-ג). ויש להבין הלשון 'כמעשה' בכ"ף הדמיון. וגם מה נפקא מינה היא אם מצרים עושין כן או לא, מה שאסרה תורה הרי אסור בכל אופן. ונראה דהנה התורה כתבה בשבחה של ארץ ישראל, כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, לא כארץ מצרים הוא אשר ינחתם משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק, והארץ אשר אתם עוזרים שמה לרשתה, ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים (דברים יא-י). וברש"י, ארץ מצרים היית זריכה

ולעומת זה תצוה את ארץ מצרים, חוץ ממנה שמצמחת מטומאת ארץ העמים, הרי כח צמיחתה צאה מהנילוס שמשקה את הארץ. ואיחא צמדרש (שמו"ר ט-ט) למה לקו המים תחלה בדם, מפני שפרעה והמצריים עוזדים ליאור, אמר הקב"ה אכה אלהיו תחלה ואחר כך עמו וכו' ע"ש. ואם כן כח עבודה זרה היא שורש תצוהתה, על כן היא מטמאת את אוכליה צמדה גדושה, אשר אין כמוה עוד בעולם. לא כן ארץ ישראל, הארץ עצמה קדושה, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, ומימינה שמצמיח אותה, צאה מן השמים, למטר השמים תשתה מים, שאין דבר טמא יורד מן השמים (סנהדרין נט:), על כן אוכלי פירותיה מתקדשים (ועיין בתורת משה פ' כי תבא קכו).

וזהו שאמר צמעלת ארץ ישראל, 'כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, לא כארץ מצרים הוא אשר תזרע את זרעך והשקית צרגלך, ממימי הנילוס, שזה משפיע טומאת עבודה זרה צמאכליה, אלא 'הארץ אשר אתם עוזרים שמה לרשתה, למטר השמים תשתה מים', הרי המים שמשקה אותה מקודשת, וגם האדמה עצמה, היא ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה, ולכן מסוגלת פירותיה לקדש את האדם האוכלה.

והנה הכתוב אומר (תהלים קטו-ד) עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם, פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו וגו'. ופירשו זו (עיין לחם רב על הלל אות תמקיס), כי החושב ואומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, הרי זה צחינת עבודה זרה, שיש כח בעולם חוץ מהאדון כל. ועל כל פנים הוא דומה לעבודה

להציא מים מנילוס צרגלך ולהשקותה, וצריך אתה לגדל משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה, אבל זו, למטר השמים תשתה מים, אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי כאחת ע"כ. והיא תמוה, וכי רק זהו מעלת הארץ, שאין צריכים להשקותה צידים, אלא המטר יורד מן השמים, אתמהה.

ונראה דהנה מצוה צרש"י (י"ג) דמעשיהם של מצריים מקולקלים מכל האומות ע"כ. וטעמא צעי למה הוא כן. ונראה דקדושת גוף האדם וטומאתו תלוי בקדושת אכילתו, שממנה נעשה דמו ובשרו, וכמו שציאר הב"ח (א"ח סימן רח) צמה שמצרכין ונאכל מפריה ונשבע מטובה, וכתב צחינות אכילת פירותיה, כי קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם צפירותיה, שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ. כי על כן הזהיר ואמר צקוף פרשת מסעי (צמדצ לה-לה) ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה, כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל. ואמר אם תטמאו את הארץ, נמשכת הטומאה גם צפירותיה היונקים ממנה, וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה ממש צגוף הארץ, נסתלקה מפני הטומאה שטימאתם אותה, ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל וכו'. כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל, יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל. ועל כן ניחא שאנו מכניסין צצרכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי צאכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה ע"כ.

זרה בשיתוף. ועל כן אמר 'עציהם', העבודה זרה שלהם היא, מה שאומרים 'כסף וזהב מעשה ידי אדם', שזכחו ופעולתו השיג כספו וזהו ע"כ.

ובהיות כי זשרו ודמו של האדם היא ממנה שניזון מממונו, על כן כאשר האדם חושז שזכו ועוֹס ידו עשה את החיל, יש זזה כח של עבודה זרה, וזה מוריד את האדם ממעלתו. ולכן סיים עלה הכתוב 'פה להם ולא ידברו', כי אנשים אלו אשר עצניהם הם כסף וזהב שלהם, אינם יכולים לפתוח את פיהם לדבר בתורה ותפלה כדבעי,

ועינים להם ולא יראו, אין להם הארת עינים בתורה.

ואנשים כאלו מזונותיהם דומים כמו שהיה במזרים, שזמיחת פרי אדמתם היא מהנילוס, העבודה זרה שלהם, וכמו כן הוא כאשר מדמה האדם בזפשו שזכו ועוֹס ידו עושה חיל. על כן הזהיר הכתוב 'כמעשה ארץ מזרים לא תעשו', שלא תהיה צחינת עבודה זרה במעשי ידיכם, כמו שהיא מעשה 'הארץ' של מזרים, שהנילוס משקה אותה. אלא יכיר וישיג כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ואז תוכלו להיות בטוחים כי 'צחוקותיהם לא תלכו'.

בלימוד פרקי אבות פרישת אחרי קדושים תשע"ח לפ"ק

שמעון אמר על רבו רבי עקיבא שכל ימיו היה מטמא דבר זה, 'ואם משמת חזר בו איני יודע', ונתחרט על הפליטת פה שלא היה לפי כבודו, והושרו שיניו מפני תעניותיו ע"כ. ולכן הזהיר התנא, 'הוי קל לראש', תהי זריז וקל לכבד ראשי ישראל, ועל ידי זה והוי 'נוח לתשחורת', לא יטרכו שיניך להשחיר עבור לפייסם.

*

וי"ש לומר עוד זזה, ונקדים תחלה מה שנאמר בפרשתנו, וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה וגו' (טו-א). ולכאורה בפקוק הראשון לא נאמר שום דיבור למשה, אלא מזכר בו זמן הדיבור, ולמה אמר שזב ויאמר ה' אל משה וגו'. עוד יש להבין הא מצוה במדרש

במשנה (אבות ג-ב) רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש, ונוח לתשחורת, והוי מקבל כל אדם בשמחה ע"כ. וזיארנו כבר במקום אחר, שזה רומז על מה שאמרו (חגיגה כג): תניא אמר רבי יהושע בושני מדזריכם בית שמאי וכו'. נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי, אמר לו אומר לך טעמו של בית שמאי וכו'. מיד הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי, ומה סתומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה. אמרו כל ימיו הושרו שיניו מפני תעניותיו ע"כ. הרי לנו כי רבי יהושע אף על פי שהיה גדול הדור ובחכמת התורה כמו בית שמאי, מכל מקום בשביל פליטת פה פעם אחת שלא בכבוד נגדם היה יושב בתענית כל ימיו, אם כן מה יענו אזובי קיר. וכן מצינו בגמרא (מיר כג): שרבי

ושנותי, ללמדך שהקצ"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנאמר (שמות כג-כו) את מספר ימין אמלא ע"כ. ואם כן יום פטירתו של הצדיק הוא גם יום לידתו. וכן כתוב בבני יששכר (א"י ג-ג) דל"ג בעומר יומא דהילולא דרבי שמעון, זו ציוס עלה לשמי מרום, ומסתמא ציוס זה נולד גם כן, כי הקצ"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום ע"כ. ואם כן יש ציוס הזה מעלה יתירה מלד לידתו. ומעלת יום הלידה של יום זה, עדיפא הרבה ממה שהוא גם יום המיתה, כמו שאמרו (מגילה יג:) שכאשר נפל פור צדק אדר שמת המן שמחה גדולה, אמר נפל לי פור צירח שמת זו משה רבן, והוא לא ידע שבז' באדר מת משה רבינו וזו' באדר נולד משה רבינו ע"ש. הרי כי חדש אדר סימנא טבא הוא לישראל שבו נולד משה, אף שהוא גם יום מיתתו.

ולבן יום פטירתו של הצדיק הוא יומא דהילולא, כי שמחים אז ציוס לידתו, שהעולם זכה שירד אור גדול כזו לעולם, צהרצנת תורתו וקדושתו, להיות צדיק יסוד העולם. ואיתא בתוספות (עבודה זרה ה.) דהגם דאמרו (עירובין יג:) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא, היינו בתחלת לידתו שאין ידוע מה יהא צקופו, אבל כשהוא צדיק 'אשריו ואשרי הדור שהוא צתוכו' ע"כ. ולכן יש שמחה עצומה ציומא דהילולא של רבי שמעון, שציוס זה ירד אור גדול לעולם, אשר נעשה אדם נאמר צעבורן, אשר גילה סודות התורה לעם ישראל.

והנה בדרשות חתם סופר (לו' אדר קמא: ובגמ"ס קע"א:) כתוב, לפי דעתי לאו כללא הוא שימות ציוס הלידה ממנו, ומטעם שפירש

(צ"ר מד-ה) כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג (הוצא צרש"י צראשית טו-ה). וכאן נאמר הדיבור אל משה סמוך למיתתו, שהוצרך להזהיר אהרן שלא יכנס בכל עת, ולא ימות כדרך שמתו צניו, ולמה נאמר 'אחרי' מות. גם סיוס הכתוב צריך ציאור, צקרצתם לפני ה' וימותו, הוא ליה למימר 'מתו', ומהו הו"ו המוסיקי של 'וימותו'.

*

הנה צשבוע זו הוא יומא דהילולא של התנה אלקי רבי שמעון, אשר כל צית ישראל נוהים אחריו, ורבי שמעון הוא לכל אפילו להפחותים. ולכאורה פליאה כי לשמחה מה זו עושה, הלא יום אל הוא שנאבד זו אוצר כלי חמדה מן העולם, ולמה חוגגין יומא דהילולא ציוס פטירתו של צדיק. וצפשטות נראה כי אמרו חז"ל (חולין ז:) גדולים צדיקים צמיתתן יותר מצחייהם שנאמר (מלכים ז יג-כא) ויהי הם קוצרים איש, והנה ראו את הגדוד, וישליכו את האיש צקצר אלישע, וילך ויגע האיש צעצמות אלישע, ויחי ויקם על רגליו ע"כ. ופירשו צתוספות דנפקא להו ממה שצחיי הצדיקים נוגעים צהם כמה רשעים ויושצים אללם, ושם לא היה לו רשות להתעכב ע"כ. ואם כן צדיקים שמגינים על דורם, וכדוגמת רבי שמעון שצחייו ציטל כל הגזירות, עד כמה גדול יותר הוא צמיתתו לעורר ישועות לכל, ושמחים אנו צהמליץ הגדול שיש לנו למעלה העומד לצדנו.

אך יש צזה עוד, דאיתא צגמרא (ראש השנה יא.) צתשרי נולדו האצות צתשרי מתו האצות, שנאמר (דברים לא-צ) צן מאה ועשרים שנה אכני היום וגו', שאין תלמוד לומר היום, ומה תלמוד לומר היום, אלא היום מלאו ימי

וחיי נער תחיה. אשר כל זה עבר על צערו של רבי שמעון. ושם נברא 'חרוב למאכלו', להחריב מגופו כל סוג של מאכל, רק לאכול מאכל אחד כל השנים הללו, וימה טוב חלקו וחצלו, שזכה להיות 'אדוננו בר יוחאי'.

ונהירנא כי צהימי ילד נסתלק מרן הרה"ק מהר"א **מבעלזא זי"ע** (ציום כ"א אב תשי"ז), ולרגל השלשים ערכו הספד כאן צבית הכנסת, ובהיות שנהיית תמיד להשתתף בצינוסים של תורה, השתתפתי גם כן בצינוס זה. והספידו אותו הגה"צ רבי יונתן שטייף זצ"ל **אב"ד דקהלתנו**, ואחר כך הגה"צ **מצעהלים זצ"ל**, ואחר כך הגה"צ **מפאפא זצ"ל** ועוד. ואין אני זוכר דבר ממה ששמעתי. אמנם שמעתי כמה פעמים מב"ק **אבא מארי זצ"ל**, כי הגה"צ מצעהלים זצ"ל התחיל הספדו ואמר, נתאספנו היום לרגל פטירת הרה"ק מצעלזא זי"ע, הוא לא נסתלק כעת מן העולם, זה שנים רבות הוא מסולק מהעולם, אלא עוד היה מסתובב בתוכנו, אבל כעת גם זה אצדנו. – ולענייני רבי שמעון לא נסתלק מהעולם ציום ל"ג בעומר, אלא מיום שנכנס להמערה, הוא נעשה פרוש להקדיש גופו ונפשו רק לתורת ה', צלי שום קשר גופני לכל עניני העולם.

ועל דרך זה היה צנדב ואציהוא, שהעיד משה לאהרן עליהם, שהם גדולים ממני וממך, והקצ"ה קרא עליהם (ויקרא יג) בקרובי אקדש. הם המייתו עצמם צאהלה של תורה ימים רבים קודם שמתו כעת, עד שנתעלו להיות קדושי א-ל זמן רב מקדם, וסביצו נשערה מאד, ופגעה בהם מדת הדין. וזהו **וידבר ה' אל משה**, ומה דיבר אליו, 'אחרי מות שני בני

רש"י כדאי הלידה שתכפר על המייתו, כי צאמת מה מעלה לאדם ציום הולדו, ועדיין הצחירה לפניו ואפשר שיהיה רשע. אך יום הלידה היינו יום שנעשה צו נדיק ונתקרצ אל ה', הוא מכונה יום לידתו צאמת (על דרך שנאמר (תהלים צ-ו) אני היום ילדתיך). והא דמת משה ציום ז' אדר שהוא יום הלידה ממשה, משה שאני, שנולד ותמימותו עמו, ונתמלא מיד הצית אורה (סוטה יב). וצוה טעה המן, שחשב ציום ז' אדר אף על פי שנולד משה צו צמעי אמו, מכל מקום אין זה לידתו וכו' ע"ש.

ולבן אין הכרח שציום ל"ג בעומר נולד רבי שמעון צפועל, אבל זהו היום שנתעלה צו להיות נדיק ונתקרצ אל ה'. ואדרבה זהו עיקר השמחה ציום זה, שזכה רבי שמעון ציום זה להתעלות בצולם העולה צית א-ל, עד שנתעלה מאז יום יום עד רום מעלתו. ויתכן שציום ל"ג בעומר נכנס להמערה, ואז נחשב יום לידתו, שהמית עצמו מאז צאהלה של תורה למעלה מהשגתינו י"ג שנה לרופות, ויום נסת יום אשר צרחת התחיל אללו לידה חדשה, וממנה מלאו ימיו ושנותיו מיום ליום.

ואומרים (צהפיוט) ושם נברא מעין לו, וחרוב למאכלו, מה טוב חלקו וחצלו, אדוננו בר יוחאי. והיינו כמאמר התנא (צבות ו-ב) שכל העוסק צתורה לשמה מגלים לו רזי תורה, ונעשה כמעייין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך ע"כ. ושם נברא מעין לו, שרבי שמעון עצמו נעשה מעין של תורה ונתגלה לו רזי תורה. וכל זה זכה עצור שהמית עצמו צאהלה של תורה, דרך היא דרכה של תורה, פת צמלח תאכל ומים צמשורה תשתה, ועל הארץ תישן,

אחרון, אחרי זה מופלג, זה כבר זמן רב המיטו עזמם בני אהרן והסתלקו מן העולם, אלא גופם היה מסתובב עוד למטה, 'וצקרבתם לפני ה' וימותו, וי"ו המוסף, הוסיפו כעת למות עוד, שנסתלקו לגמרי מן העולם.

*

בשבוע העבר עלינו לטובה הזכרנו חלק מהעובדא שסיפרו חז"ל (כחובות עו): איך רבי יהושע בן לוי זכה להכנס חי בגן עדן [עיין לעיל דף נח.]. ועתה נבאר חזיו השניית מה דאיתא עוד שם. כי לאחר שקפץ לגן עדן, אמר למלאך המות בשבועתא דלא אחינא, אמר קודשא בריך הוא אי איתשיל אשבועתא [אם נשבע בשבועה מעולם וגשאל עליה להחירה] ניהדר, אי לא לא ניהדר. מכריז אליהו קמיה, פנו מקום לזר ליואי פנו מקום לזר ליואי. אזל אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא, אמר ליה את הוא זר ליואי, אמר ליה הן, נראתה קשת בימיך, אמר ליה הן, אם כן אי אתה זר ליואי [אין אתה ראוי לכרוז זה שאני שומע, שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב העולם, ואם יש נדיק גמור בדור אין נריך אות]. ומסיים הגמרא, ולא היא, דלא הואי מידי [לא נראה הקשת בימיו], אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי ע"כ. ויש להבין מהו הענין שרבי שמעון יושב על שלש עשרה כסאות. ועוד יותר פליאה שאמר לו 'אי אתה זר ליואי', הלא בודאי בן לוי הוא, שזהו מציאות, והוי ליה למימר אין אתה ראוי לכל הכבוד הזה. ודנה מה שאמרו שישב על י"ג כסאות, בפשוטו נראה כי האדם כאשר הוא חי בגופו לא יוכל לישב רק על כסא אחד, אבל

בעולם הנשמות יתכן שיושבים על כמה כסאות, ורבי שמעון זר יוחאי זכה לישב על י"ג כסאות. וצביאור המספר של י"ג, מצואר ברבינו בחיי על הפסוק (דברים ו-ד) שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וזה לשונו, ודע כי לא נברא גן עדן וכל מעלותיו כי אם לאותם המיחדים בכוונה, כי המודה ביחוד כופר בעבודה זרה, וכל המודה בעבודה זרה כופר ביחוד, וגיהנם ושבעה מדוריו לא נבראו אלא לעובדי עבודה זרה. ומפני זה תמצא בפרשת בראשית שלש עשרה פעמים גן, ובפרשה זו בכללה תמצא שלש עשרה פעמים אש, וזה למען הודיעך כי כל המכוין 'באחד' שחשבנו שלש עשרה כמספר שלש עשרה מדות, ניזול מאש של גיהנם וזכה לגן עדן ולכל מעלותיו שהם שלש עשרה, וזהו שאמרו חז"ל רבי יהושע בן לוי אשכחיה לרבי שמעון דהוה יתיב אתליסקר תכטקי פיזא, והכוונה על שלש עשרה מעלות של גן עדן ע"כ.

*

וי"ז לומר בזה עוד, כי עבור מה שהתייסקר עצמו על התורה י"ג שנה ציושצו במערה, על כן היה שכרו עבור תורה כזו י"ג תכטקי דפיזא. ולבאר הדברים ביתר ציבור נראה, כי הנה חז"ל (שבת לג:) סיפרו, שאחר שישבו י"ב שנה במערה, אתא אליהו וקם אפתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לזר יוחי דמית קיסר וצטיל גזירתיה. נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יתה צת קול ואמרה להם, להחריב עולמי ינחתם, חזרו למערכתם. הדור אזול איתצו תריסקר ירחי שתא, אמרי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, יתה

א-ל רחום וחנון וגו', ונקה לא ינקה וגו'. וזוה הודיע לו ה' דרכיו שיש בהם שלש עשרה מדות של רחמים. והנה צודאי כל מדה שניתוסף יש בה רחמים יותר מהמדה שלפניו, שגם מי שלא זוכה שירחם עליו ה' במדה ראשונה, יש עוד מדה שניה יתירה עליה, שצו גם הוא מרוחם. וא-ל היא מדה הקטנה ביותר שיש במדת הרחמים, ושצו ניתוסף מדה יתירה של רחום, עד המדה הי"ג שהיא ונקה לא ינקה, שהיא המדה היותר גדולה שיש ברחמי ה'.

והנה ברש"י פירש ונקה לא ינקה, לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותיו דרשו, מנקה הוא לשצים, ולא ינקה לשאינן שצים (יומא פו). ע"כ. ובבבלי יששבר (תמוז ג-ז) כתוב בשם הגה"ק מהרצ"ה מוידמשוב זי"ע לזכר מה שנאמר בצרייתא דרבי ישמעאל, במדה הי"ג אמר התנא בצוף, וכאן שני כתובים המכחישים וכו', תיבת 'וכאן' אין לו ציבור. אך ידוע דהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, המה מכוונים נגד הי"ג מדות של רחמים. והנה מדה הי"ג מן המדות של רחמים היא ונקה לא ינקה, מנקה הוא לשצים ואינו מנקה לשאינן שצים. וידוע גם כן דהי"ג מדות שאמר מיכה (מיכה ז-ח) מי א-ל כמוך וכו' המה מכוונים גם כן להמדות שבתורה (וזה"ק ח"ג אד"ר קלא:), אם כן מדת מימי קדם נגד ונקה לא ינקה, והנה במדת מימי קדם נרמו תשובה שהיא מימי קדם, מן הדברים שקדמו לעולם כידוע (פסחים נד.), ולפי זה זהו שרמו התנא בצרייתא דרבי ישמעאל בצוף הי"ג מדות (שהמה מכוונים נגד הי"ג מדות של רחמים), וכאן (רנה לומר במדה הי"ג) שני כתובים המכחישים זה את זה (כי נאמר ונקה ונאמר לא ינקה), עד

בת קול ואמרה לאו ממערכתם. נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר, הוה מסי רבי שמעון, אמר לו בני די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות, אמרו ליה הני למה לך, אמר להו לכבוד שבת. ותיסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לצריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל, יתיב דעתייהו ע"כ. ויש להבין הלא מצבם של ישראל לא נשתנה מאשתקד, ואכתי הם עוסקין בחיי שעה, וצמה נשתנה דעתו של רבי שמעון, שאחר שישב עוד שנה בהמערה, לא שם עוד עיניו על מה שמניחין חיי עולם, וראה רק במעלתן עד כמה חביבות מצות על ישראל. ובכלל יש להבין למה הקיבו מן השמים שישב בהמערה י"ג שנה דייקא.

ונראה בהקדם לזכר מאמרו של רבי שמעון, שאמר על עצמו, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי ועד עכשיו וכו' (סוכה מה:). ע"כ. ויש להבין הלא כמה רשעים יש בעולם, ואיך יפטרו מן הדין על ידו של רבי שמעון. וברש"י פירש, בזכותי אני סובל כל מעשיהם ועונותיהם ופותרן מן הדין ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה, שלא אמר שהוא קיבל על עצמו לסבול 'יסוריהן', אלא סובל 'עונותיהם'.

ויש לומר כי מנינו במשה רבינו שציקש מה', הודיעני נא את דרכך (שמות לג-ג), ויאמר ה' אל משה, גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה, כי מצאת חן בעיני וגו', ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על האר, והיה בעבור כבודי ושמתוך בנקרת האר, ושכוחי כפי עליך עד עצרי וגו', ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה'

שצא הכתוב השלישי ויכריע ציניהם, הכתוב הג' היינו מדה הי"ג שאמר מיכה שהוא מימי קדם מורה על התשובה כנ"ל, הנה הכתוב ההוא הוא מכריע להורות מנקה הוא לשצים ואינו מנקה לשאינם שצים עכ"ד. ולפי זה גם צמדה היותר גדולה שצרחמים, אין העון מנוקה בכל, והגם שמדתו הוא נקה, מכל מקום ולא ינקה לגמרי. ויש להצין הלא למדותיו של הקצ"ה אין קץ, וכיון שהוא חל-מלא רחמים, הלא רחמיו הם צלי גבול, ואיך יתכן שצמדה היותר גדולה שיש צרחמיו ית"ש יש גבול שאינו מנקה לכל.

ולשובתן של ישראל נאמר, כי לא ניחא ליה למארייהו למימר הכי, אלא שצמדה זו האחרונה שהיא קופה של מדות צעל הרחמים שמתנהג עם צריותו, יש צה רחמים כל כך גדולים, שגם החוטא היותר גדול שמקף רגל ועד ראש אין צו מתום, שלא נשאר צו מקום נקי שאינו מלוכלך בחטא, ואין עליו גם מלאך מליץ אחד שינקה אותו, מכל מקום חסדי ה' ורחמיו מרוצים כל כך, ונקה לא ינקה, שגם אלו שאין מי שינקה אותם, שאינם ראויים כלל שיוכלו להמליץ עליהם, הקצ"ה מתמלא עליהם רחמים צמדה זו ומנקה אותם. והקצ"ה שצותן וצודק גזוי נסתרות, מוצא תמיד ציהודי נקודה דק מן הדק לטובה, אשר על ידו יש זכות לרחם עליו. ולא עוד, הרי גם צמלכותא דארעא יש מדה שציום גנוסיא נותנים חנינה גם לפושעים שאין להם זכות כלל, וכן היא צמלכותא דרקייע, כשמתעורר מדה זו של ונקה לא ינקה, מנקה ה' צוה לכל.

והנה מצואר בוודר הק' (ח"ג קלצ:): שאמר רבי שמעון 'אני חמי צעיני תליסר

מכילין גליפין קמאי ונהירין כצוצינין ע"כ. והיינו שהיה רואה לנגד עיניו הי"ג מדות של רחמים, ומאירים כנגדו צאצוקה. וציארנו צמקום אחר (עיין שמן ראש ל"ג צעומר ח"צ דף פד) שלא מצינו אלל שאר אנשים שגילו כזאת, והוא דאיתא צספר לבנת הספיר מצנו של רבי יהודה החסיד (פ' צראשית ג.) כי המערה שיש צה רבי שמעון היתה מערת משה ואלהיו ז"ל ע"ש. וכיון שצמערה זו גילה ה' למשה השלש עשרה מדות, לכן היו מאירים נגד עיני רבי שמעון הי"ג מדות של רחמים.

ולפי דרכינו יש לומר, כי הנה הכתוב אומר (דברים יא-כצ) לאהבה את ה' אלקיכם, ללכת בכל דרכיו, ולדבקה צו. וצרש"י ללכת בכל דרכיו, הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים ע"כ. וכן דרשו (שצת קלג:): זה חל-לי ואנוהו (שמות טו-צ), הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום ע"כ. וכאשר יש צ רבי שמעון צאותה המערה שנתגלה צה שלש עשרה מדות של רחמים, היתה עבודתו של רבי שמעון להתדבק עצמו צמדות ה' שנתגלו צמקום ההוא. ועל כן נסתצצ שיש צ שם י"ג שנה, כדי להתדבק צכל שנה צמדה אחת של מדותיו של הקצ"ה. ואחר שיצא משם קנה רבי שמעון צנפשו מדות הללו, להציט על כל דצר צעיני חמלה ורחמים. ועל עצמו אמר 'אני חמי צעיני', היינו שרבי שמעון צעיניו רואה תליסר מכילין גליפין קמאי ונהירין כצוצינין.

ולבן כאשר יצא רבי שמעון מן המערה אחר י"צ שנה, לא הגיע עדיין להשתלם צעצמו המדה הי"ג של ונקה לא ינקה, והיה רואה עדיין חטא ועון, איך מצטלין הזמן מעצדות

בית ישראל. וכאשר שאל לרבי יהושע בן לוי אם נראתה הקשת צימיו, והשיב לו הן, והיינו שהיה זמנים שנחורר חרון אף ה' על ישראל, ולא השתמש צמדת הרחמים של ונקה לא ינקה, אם כן אין אתה בן 'לוי' (נטריקון ו'נקה ל'א י'נקה), והיינו שאיך צמדה זו שמוכל לעורר רחמי שמים מרובים על ישראל.

והנה מצינו בהקצ"ה, א-ל מלך יושב על 'כסא רחמים', מתנהג בחקידות מוחל עונות עמו וכו'. ונראה כי צהיות שיש שלש עשרה מדות של רחמים, יש כנגדן שלש עשרה כסאות של רחמים. ולפי אותה המדה של רחמים שמתנהג בה כביכול נחשב שיושב כעת על אותה כסא. וכמו שמצינו שהקצ"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, ומתמלא רחמים עליהם (ויק"ר כט-ג). כן הוא גם בכסאות של רחמים, כאשר מעוררין רחמי שמים, עומד מכסא רחמים של המדות הראשונות, לישיב על כסא רחמים היותר גדולות של המדות האחרונות, שכולם הם זו למעלה מזו. ולכן רבי שמעון בר יוחאי שזכה לקנות צנפשו הי"ג מדות הללו לפי ערכו, הוא הצדיק שיוכל להכריח כלפי מעלה שישב ה' על כסא הרחמים להשפיע טובו לישראל. וכמו שאומרים על עשיר שהוא 'יושב' על כך וכך כסף, והיינו שהוא השליט עליהם, כן רבי שמעון בר יוחאי למעלה יושב על שלש עשרה כסאות של זהב, דהיינו שהוא הצדיק הממונה על שלש עשרה כסאות של רחמים, וצידו לגזור והקצ"ה מקיים, וצידו לצטל גזירת הצורא. ולכן רבי שמעון הוא לכל, ואפילו להפחותים, שצמדה האחרונה מתעורר רחמי שמים גם על הפחות ביותר שיש צהכלל ישראל.

*

ה', מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, וחזר שוב להמערה על עוד שנה, שיזכה להתדבק גם צמדה של ונקה לא ינקה, שגם מי שלא נמצא בו מקום נקי כלל יהא צידו לנקות. וכאשר ילא מהמערה לא הציט עוד און ציעקב, וכאשר ראה צהם אף זכות קטון, שהולכין הציתה צמדאני אסא, לא ראה עוד צהם שום דבר לגריעותא, אלא חזי כמה המצות חציבין עליהן, שאז כבר זכה לקנות צנפשו כל הי"ג מדות של רחמים של הקצ"ה.

והנה בכל מדה שהאדם זוכה להשלים עצמו בה, דצרי עושין פירות גם למעלה להכריח מדה זו כרצונו, וצדיק גזור והקצ"ה מקיים, והקצ"ה גזור וצדיק מצטלו, וכמו שמצינו גם בעובדא זו של רבי יהושע בן לוי, שנשבע שלא ילא מגן עדן, ולא היו יכולין להכריחו שישאל על השבועה, מפני שזה היה מדתו. ועל כן רבי שמעון שזכה צי"ג שנה לקנות צנפשו הי"ג מדות של רחמים, על כן צכחו להיות שליט למעלה שישתמשו צהי"ג מדות הללו כרצונו. וכיון שהמדה האחרונה היא ונקה לא ינקה, שמנקה לכל הפושעים והמורדים, על כן היה רבי שמעון אומר, יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין, כי צכחו לעורר עליהם מדת ונקה לא ינקה, שצמדה זו של ה' היא להיות סבלין על כל עונות בית ישראל, וצוכותי אני סובל כל מעשיהם ועונותיהם, ופוטורן מן הדין, שגם כאשר העונות עומדים כהרים גבוהים, זהו מדה האחרונה לסבול אותם, ולא להעניש את החוטאים (ועיין עוד בזה בשמן ראש ל"ג בעומר ח"ב דף קב).

ולבין כל שנותיו של רבי שמעון אות הקשת לא נהיה, כי היה מעורר עליהם מדת הרחמים היותר עצומה שיש צמדה האחרונה של ונקה לא ינקה, שצמדה זו סובלין כל עונות

האחרונה שבתורה, וכאן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, וזוה מעוררין המדה היותר עלומה שיתכן במדת הרחמים, ונקא לא ינקה, על כן כמו של רבי שמעון בן יוחאי עלומה לעורר מדת הרחמים בעולם, ורבי שמעון אפילו להפחותים, שהוא מנקה גם אותן שלא ינקה, שאין מי בשמים ובארץ שיוכלו לנקותם.

*

ובזה נחזור לענינינו, כי יש ללמוד מרבי שמעון איך הקדיש ימי ראשיתו לתורה, כדרכה של תורה במיעוט מאכל ומשתה ותענוג, ולקיים כפשוטו ועל הארץ תישן וחיי לער תחיה שנים רבות. ולכן זכה אחר זה להתעלות כל כך, ונתקיים בו אם אמה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. וזהו שהזכיר התנא 'הוי קל לראש', כאשר אמה עומד בראשית שנותיך, הוי קל להפקיר עצמך לתורה ועבודה, ונוח לתשחורת', שיהא נוח לך להשחיר עצמך וגופך במיעוט מאכל ותענוג, כדי לזכות לכתרה של תורה. אמנם יתכן שאחר שיתעלה האדם במדריגה רמה, אז יציע על אחרים צעין נר, שעוסקין בחיי שעה ומניחין חיי עולם, וכמו שהיה ברבי שמעון וצנו אשר כל מקום שנחנו עיניהם נשרף עצור זה. ועל כן סיים התנא, שעם כל זה 'הוי מקבל את כל האדם בשמחה', וכמו שזכה רבי שמעון בסופו, לראות בכל ישראל הנקודה הטובה שיש בו, חזי כמה מצות חביבות עליהן.

והנה כבר דברנו בשבוע העל"ט (עיי' לעיל דף ק), כי צהיות שהשלש עשרה מדות של רחמים מכוונים הם נגד השלש עשרה מדות שהתורה נדרשת, על כן בכל מדה שדורשין בתורה מעוררין מדת הרחמים שהיא כנגד זה. כגון בדרש של קל וחומר מעורר מדה הראשונה של א-ל, ובדרש של גזירה שוה מעורר מדה השניה של רחום. ואם כן כשדורש במדה האחרונה, וכאן שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, מעוררין הרחמים היותר גדולה שיש במדת ונקא לא ינקה.

וידוע כי בתורה הקדושה לפי פשוטו יש הרבה כתובים המכחישים זה את זה, שיש סתירות רבות במקראות ובדרשות חז"ל, אך כל זה היא רק לפי פשוטו של מקרא, שאי אפשר להסביר כל דבר בפשוטו, אבל לפי עומק התורה בנסתרות שבה, אין שום סתירה, ולכולם יש דרך לידועי ח"ן. ובספר תולדות קול אריה (מכתב קבו אות ז) כתוב, שהגה"ק בעל קול אריה זצ"ל סיפר, שצימי ילדותו היה רגיל לפלפל הרבה עם רבו הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע. ופעם אחת הרבה לפלפל עד שדחה דבריו הקדושים, ולא מצא מקום להצטדק ולהעמיד דבריו. והשיב לו רבו בזה הלשון, הניחה לי כי כן הדברים על פי סוד, ומני אז מנע עצמו מלפלפל על דברי רבו ע"ש.

ואם כן רבי שמעון שזכה לגלות סוד הנסתרות שבתורה, אשר בזה מתיישבים כל הדברים שסותרים זה את זה, אם כן היה עוסק במדה

במעודה שלישית פרשת אחרי קדושים תשע"ח לפ"ק

לצית המלך מעמנו. ורק ציוס הכיפורים עם קרבנותיו הותר לו לבוא, שאז התעלה להיות כמלאך חלקים, ואינו בגדר אדם שהזהר וכל אדם לא יהיה צאהל מועד (ויק"ר כא-צ). אמנם משה רבינו שהיה כבן בית אלל ה', וכמו שנאמר (שמות לג-יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. והשכינה מנויה תמיד צאהלו של משה, וכמו שנאמר (שם לג-ח) והצטו אחרי משה עד בואו האהלה, וברש"י לשבח, אשרי ילוד אשה שקך מוצטט שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו ע"כ. ובפרשת פסח שני אמר להם, עמדו ואשמעה מה יאמר ה' לכם (במדבר ט-ח), וברש"י אשרי ילוד אשה שכל זמן שהיה רואה היה מדבר עם השכינה ע"כ. ואם כן משה היה תמיד יחד עם השכינה, ואין חילוק אם הוא צאהלו או נכנס אל הקודש. ונאמר עליו (שם כ-טו) וישלח מלאך ויזיאלנו ממזרים, וברש"י זה משה ע"כ. על כן עליו לא נאמר וכל 'אדם' לא יהיה צאהל מועד וגו'.

אמנם יש לומר עוד רמז, צמה שאמרו על משה נותן התורה, שעליו לא נאמר ואל יבוא בכל עת אל הקודש. ומתחלה נקדים מה שדברנו היום בפרקי אבות, בעובדא דרבי יהושע בן לוי איך נכנס חי בגן עדן (כחצות עו:). ואמרו שם דאזל אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה אתה הוא בר ליואי, אמר ליה הן, אמר ליה נראתה קשת צימיק, אמר ליה הן, אם כן אי אתה בר ליואי. ומסיים עלה ולא היא, לא הואי מידי [לא נראה הקשת צימיק], אלא סבר לא אחזיק טיבותא לכפשא ע"כ.

ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' (יח-ה). וברש"י וחי בהם, לעולם הצא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת. אני ה', נאמן לשלם שכר ע"כ. ולפי זה ראשית הכתוב היא ציווי, ושמרתם את חקותי וגו', ושוב מסיים בשכר המנוה, וחי בהם אני ה'. ונראה לבאר כל הכתוב שהיא ציווי מאת ה' איך מוטל על האדם לקיים מצות ה'.

ונקדים תחלת הפרשה, דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' (טו-ז). ואיחא בתורת כהנים, אחיך אהרן צבל יבוא, ואין משה צבל יבוא. והיינו כי על משה לא היה הציווי שאל יבא בכל עת אל הקודש. ואיחא במדרש (ברייתא דראצ"ע) דבר אל אהרן אחיך, שאמרתי לך (שמות ד-ד) הלא אהרן אחיך הלוי וראך ושמת בלבו. וציאר בהדרש והעיון כי חושש היה משה פן יעורר קנאה בלבו של אהרן, שיאמר לו שאל יכנס בכל עת, צו בזמן שעליו עמנו לא חל האיסור הזה. אמר לו ה', הלא זהו אותו אהרן אחיך, אשר צשמעו כי אתה נועדת להיות גואלם של ישראל ממזרים, לא התעורר בלבו שום קנאה, הגם שהוא גדול ממך, אלא אדרבה וראך ושמת בלבו, ממילא אין לך לחשוש שמה יקנא בך, כי אם דבר אל אהרן אחיך ע"כ.

והעם הדבר, כי הסיבה שאין לבוא בכל עת אל הקודש, הוא משום כי צענן אראה על הכפורת, וברש"י כי תמיד אני נראה עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבוא ע"כ. והיינו כי אין להדיוט ליכנס

ובפנים יפות (פ' נח) כתב, דנראה מהגמרא, דעל ידי שבחמת לא נראתה הקשת צימיו, לפיכך זכה ליכנס חי בגן עדן, ולכן שאלו רבי שמעון אם נראתה הקשת צימיו. ולפי זה יש לפרש הכתוב (תהלים לז-ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו. ואמרו חז"ל (ברכות ט.) לעת מצוא, זו מיתה, שנאמר (תהלים סח-כא) למות תוצאות. והוא שאמר הכתוב שלא ינצל אדם ממיטה, אלא אותו שהגין על דורו מן המבול, שלא נראה קשת צימיו, וזהו רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ע"כ (וכן הוא בהפלאה כתובות טס.).

*

אמנם יש להבין מהו הכוונה שאמר לו רבי שמעון 'אי אתה בר ליואי', הלא בודאי צמיאות הוא בן לוי, והוי ליה למימר שאין הוא ראוי לכל זה. ויותר יש לדקדק, שקרא לו בר 'ליואי', שהלא שם לוי בתורה מתורגם גם כן לוי, ורק כשמדבר הכתוב צבנהיים ולויים מתרגם 'ליואי', אבל כאן שרבי יהושע היה בן לוי, למה קרא אותו 'ליואי'.

ונראה דאיתא בגמרא (צנא צמרא עה.) עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל לדיק ולדיק שנאמר (ישעיה ד-ה) וצרא ה' על כל מכוון הר ציון ועל מקראיה, ענן יומם ועשן ונוגה אש להצה לילה, כי על כל כבוד חופה, מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו. ואש בחופה למה, אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו [חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול הימנו], אוי לה לאותה צושה אוי לה לאותה כלימה ע"כ. הרי לנו כי אין הגן עדן כבית

המדרש גדול אשר כל הנדיקים יכולים להסתובב שם יחד, אלא יש לכל אחד חופה מיוחד, ומי שאינו צאותה מדריגה אינו יושב שם, ונכוה מחופתו של חבירו. ועיין בספר חסידים (סימן טו) שכתב אין עונה לעולם הבא, ולא שום אדם יכול לכבד את חבירו ולומר שב אללי, כי כל אחד ינוח על משכבו, ויצא בשלום על המקום המוכן לו ע"כ.

ובערתה צמחינתו של רבי שמעון למעלה אי אפשר להכנס אלא מי שהוא צמדריגתו. וכיון שדקתו של רבי שמעון הייתה גדולה כל כך שהגין על דורו שלא נראתה הקשת מימיו, על כן צמחינתו לא יוכל להסתובב רק מי שהוא צמדה זו. ועל כן שאל את רבי יהושע בן לוי נראתה קשת צימיו, שאם נראה צימיו, אם כי אכתי יתכן שהוא לדיק מופלב, מכל מקום צמחינתו לא יוכל ליכנס, כי גם הנדיקים שיש להם חופות, כל אחד נכוה מחופתו של חבירו. ולכן כאשר השיבו רבי יהושע בן לוי הן, שנראתה הקשת צימיו, אמר לו רבי שמעון אם כן 'אי אתה בר ליואי', מלשון 'בני לוי' שפירשו 'בני חבורתו', אי אפשר לך להיות בין הנהו חבורתא להיות עמי יחד, כי זכותך לא הגיע לשהות צמחינתי.

*

והנה בגמרא (סנהדרין נח.) יש עוד עובדא שיצא זה קשר בין רבי יהושע בן לוי עם רבי שמעון, דאיתא התם, רבי יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי (כשהתחבא שם מהרומאים. יד רמ"ה), אמר ליה אחינא לעלמא דאתי, אמר ליה אם ירצה אדון הזה [שכינה היתה עמהם]. אמר רבי יהושע

ועובדא ידענא זק"ז הגה"ק בעל ישמח משה זל"ה"ה, שפעם אחת זא אליו הרה"ק מליסקא זל"ה"ה ולא היה יכול להכנס לחדרו שהיה הפתח סגור מחוץ לדלת, וצחוק כן שמע מחדרו הקדוש איך שהוא לומד, ונשמע קולו ועוד קול אחד עמו. והיה הרה"ק מליסקא סבור שהוא לומד עם איש אחד. וכאשר פתח את הדלת לא ראה שום אדם זולתו, ותמה מאוד, ושאל אותו על כך שזהו הפתח נעול נשמעו צ' קולות לומדים, והשיבו ק"ז זל"ה"ה וכי אינו ידוע לך מאמרס ז"ל כל תלמיד חכם שיושב צינו לצין ענמו וקורא ושונה כצרכו הקצ"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו ע"כ. ולפי זה יש לומר כי מה שאמר שנים ראיתי, היינו שראה בהמעה רבי שמעון עם צנו רבי אלעזר, שהיו לומדים שם ביחד, וקול שלשה שמעתי, שזכו שהשכינה היתה עמם ולמד עמם ביחד.

*

וזוהו הענין שמשנה לא הזכיר באזהרת ולא יבא בכל עת אל הקודש. לרמוז כי לומדי תורה שהם צחינת משה, משה שפיר קאמרת, הם יכולים להמלא עם ה' יחד בכל עת, שאפילו אחד שיושב ושונה שכינה כנגדו, ומכל שכן כשהם שנים ויותר (אבות ג-ב).

והנה זהו רק בלומדי תורה בקדושה וצטהרה, וכמו שאמרנו (יומא עב): אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (דברים ד-מד) וזאת התורה אשר שם משה, זכה [ללמוד לשמה ולקיימה] נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא, דלא אומן לה סמא דמותא ע"כ. ועל כן אמר הכתוב ושמרתם את חקותי ואת משפטי (שז

בן לוי שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי (שנים ראיתי, הם רבי שמעון בן יוחאי שהיה במעה באותה שעה ואליהו, וקול שלשה הוא קול שניהם וקול השכינה. יד רמ"ה). אמר ליה אימת אחי משית, אמר ליה זיל שיליה לדידיה וכו'. אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי, אמר ליה שלום עליך בר ליואי. אמר ליה [רבי יהושע למשית] לאימת אחי מר, אמר ליה היום. אחא לגבי אליהו אמר ליה מאי אמר לך, אמר ליה שלום עליך בר ליואי, אמר ליה אצטחק לך ולא צדוק לעלמא דאחי [דאי לאו דיקים גמורין אחס, לא הוה יהיב לך שלמא, ולא הוה מדכר שמייה דאצוק]. אמר ליה שקורי קא שקר צי, דאמר לי היום אחינא ולא אחא. אמר ליה הכי אמר לך, היום אס בקולו [של הקצ"ה] תשמעו ע"כ.

ובמיום דצרי הגמרא יתבאר מה שאומרים (בזמר אליהו הנביא למוצאי שבת), אשרי מי שראה פניו בחלום, אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום, ה' יברך את עמו בשלום. כי חוץ מהמעלותא שזוכה לראות פניו, יש עוד עדיפות צמה שנתן לו שלום והחזיר לו שלום, כי אז מוצטח לו שהוא בן עולם הבא, שאם לא כן לא הוה יהיב ליה שלמא, ויזכה כי ה' יברך את עמו בשלום, יבוא שלום ינחו על משכבותם.

והנה מה שאמר שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי, יש לומר עוד, על פי מה דאיתא בתנא דצי אליהו (רבה פרק יח) על הפסוק שפכי כמים לצך נוכח פני ה' (איכה ב-ט), מכאן אמרו כל תלמיד חכם שיושב צינו לצין ענמו וקורא ושונה, כצרכו הקצ"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו ע"כ. ובדברי יואל (פ' נשא ק"ד): כתוב

כולל גם לימוד כמו שדרשו (רש"י דברים ד-ו) ושמתם זו משנה) אשר יעשה אותם האדם. ואמר הכתוב שכל זה תהיה באופן של 'וחי בהם', שתהא

תורתו סמא דחייא, ואז 'אני ה', כביכול אני גם כן אהיה שם, כי הזוכה ללימוד תורה לשמה שכינה כנגדו.

בלימוד פרקי אבות פרשת אחרי תשע"ט לפ"ק

שחלקו בגן עדן מוכן לו מכזר משעה שנצרה. ומעוררין אותו שאין תעודתו להשתדל ולהתאמן בעולם הזה לקנות חלק לעולם הבא, אלא כבר הוא מוכן לו מתחלה, ומונח כבר בידו, ועליו רק להשתדל שלא יפסידנו בידים. ולא עוד אלא שיוכל גם לקבל חלקו של חצירו. והחוטא נכנס בו רוח שטות (סוטה ג.), שהוא כשופט שמאבד מנה שנתנו לו (מגיגה ד.).

*

משח קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (אבות א-א). הנה מסכת זו מיוסדת על תיקון המדות, ומתחילין אותה בקבלת התורה מסיני. שלכאורה משנה זו אין לה שייכות כאן, אלא בריש המשניות, להודיע סדר מסירת התורה ממשה רבינו. אך הענין הוא, כי עניני מדות טובות לא נזכרו עליהם ציווי להדיא בהתורה, ומוצא בשם הרה"ק רבי חיים ויטאל זצ"ל הטעם, כי אי אפשר ליכנס להשגת התורה בלא זה, כי המדות הם מהדברים שקדמה לתורה, ורק בגוף המתוקן במדות טובות, מתדבקת בו התורה הקדושה, שתהא חכמתו מתקיימת ע"כ. ולכן בין פסח לעזרת, לומדים מסכת אבות, כי בפסח ילאו ממצרים כדי שיוכלו אחר כך לקבל התורה, ובכל עזרת מתחדשת קבלת התורה אל כל ישראל. ועל כן יש שצעה שזעזעו צנייהם,

בל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס-כא) ועמך כולם נדיקים (סנהדרין 5). ונראה הענין שמקדימין משנה זו קודם לימוד פרקי אבות. כי דברי תוכחה לא יתקבלו על אזני השומע רק כאשר מרגיש שהמוכיח הוא אוהבו ורוצה בטובתו ומחשיבו, ומתוך כך הוא מוכיחו כשרואה אללו דבר שאינו הגון, כי טובתו הוא מבקש, ולא בשביל שהוא רוצה למצוא עליו ביקורת, או לזערו ולציישו. וכבר אמרו שהאז או הממנהן שרוצה לומר מוסר, על כל דקה שאומר תוכחה, יש להקדים מתחלה חמש דקות של אותות אהבה מלפניה, כדי שירגיש אהבת המוכיח אליו, ואז יתקבלו הדברים. וכיון שלימוד פרקי אבות יש בהם מוסר ותוכחה לזני אדם, על כן יש להקדים מתחלה איך אנו מחשיבין גם הפחות שבישראל, שכולם מלאים מצות כרמון, והם בני עולם הבא, וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם נדיקים, וזוה יתקבלו אחר כך דברי התוכחה ויעשו רושם על השומעים.

ולא אמר כל ישראל 'יהיה' להם חלק לעולם הבא, לשון עתיד, אלא 'יש' להם חלק, לשון הוה. דאיתא בגמרא (מגיגה טו.) צרא גן עדן צרא גיהנם, כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, וזה נדיק נטל חלקו וחלק חצירו בגן עדן וכו' ע"ש. הרי

נגד השבע מדות, שכל יום ויום יש להתעלות בפרט אחד מהמדה, כדי שתיינה המדות מתוקנות בקבלת התורה. ועל כן מתחלת מסכת זו המסודרת על מדות בני אדם, בהמשנה של משה קיבל תורה מסיני, ללמד אותנו כי ידיעת מסכת זו, היא ההתחלה והקדמה שנוכל להתדבק בהתורה שקיבל משה מסיני.

*

ויש קורין שבת זו בשם 'שבת געלע מצות', ונדיקים קראוהו בשם 'גילוי מצות', שבת מתגלה ענין המצות. ואמרו עוד שהעולם קורין אותה 'שבת נאך פסח', שאין פירושו 'אחר' הפסח, אלא שהיא 'עוד' פסח, כי בשבת זו מתעלה עבודת ימי הפסח, שכל הדברים יש להם עליה ביום שבת קודש. ויש לומר בזה עוד, כי מצות זכירת יציאת מצרים, חיובה היא בכל יום ויום, ולא עוד אלא פעמיים בכל יום, שמוכירין יציאת מצרים ביום ושזב בלילה, אשר כמעט אין עוד מצוה כזו. ולא עוד אלא שהרבה מצות בתורה הם זכרון ליציאת מצרים. והטעם שיש להתמיד להעלות בזכרונו זאת תמיד, כי שם נתגלה לעיני כל כי יש מנהיג להצירה, והוא משגיח על עולמו, וביכלתו לעשות בו כרצונו, בלי שום מונע. ופסח הוא שורש אמונתנו, שראו אבותינו אז ידו הגדולה והחזקה (ועיין שור או"ח סימן תרכה).

ובמצוה זו של זכירת יציאת מצרים שורשה ממה שאמר הכתוב (דברים טז-א) למען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (משנה ברכות יב): אמנם זהו רק דרך דרש. אבל פירוש הפשוט בהכתוב הוא, שמתחלת לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו', למען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי

חיך. ופירש רש"י שזהו נתינת טעם להמצוה הקודמת, שעל ידי אכילת הפסח והמצוה, תזכור את יום לאתך ע"כ. והיינו שתכלית קיום מצות אכילת מצה היא, כדי שישאיר עליך רושם שתזכור בזה יציאת מצרים כל השנה כולה, כי שיעור זמן שכתה י"ב חודש (ברכות נח:), והמצוה מיכלא דמהימנותא שנעשה ממנו בשרו ודמו, ישפיעו עליו שיזכור התכלית והתוצאה של יציאת מצרים, להיות נדיק באמונתו יחיה. ועל כל פנים סגולת מצות אכילת מצה בפסח, היא שעל ידי זה תזכור יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך.

ולבן אנו קורין שבת זו בשם 'נאך' פסח, להזכיר שהיא עוד פסח, כי ימי החול המה ימי טוידות, ושבת היא יום מנוחה והתבוננות, ומזכירין להאדם שיש להמשיך הארת האמונה של הפסח גם להלאה, למען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. ושבת זו היא 'גילוי' מצות, שמתגלה להאדם הרושם שהשאירה עליו המצות, לחיות באמונה זו, שהצורה ית"ש מנהיגו ומשגיח עליו, ומזמין לו כל צרכיו לטובה.

*

והנה הנגינה על הכתוב, 'למען תזכור' את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, היא מונח רביעי. ונראה דהנה התורה הקדושה נקראת בשם ספר הצרית (שמות ד-ז). ויש לומר בטעמו, דאיתא במשנה (ברכות יב): אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז-א) למען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות. וחכמים אומרים ימי חיך העולם הזה, כל ימי חיך להביא לימות

ובעתה כיון שתר"ג מנות נאמרו למשה (מכות כג:), ומנזה אחת תהא בטלה לעתיד, והיא מנות זכירת יציאת מצרים, שלא נטוינו עליה לדעת בן זומא רק על ימי חיך העולם הזה, ולא נשאר לנו מנזות קבועות לדורות רק תר"ב מנזות, על כן קורין את התורה הקדושה בתואר ספר הברי"ת, שיש בה תר"ב מנזות.

*

אמנם אכתי יש להצין דעת החכמים דגם לעתיד יספרו יציאת מצרים בדרך טפל לגאולת שיעבוד מלכויות, הלא בכלל מאתים מנה, וכמו שביאר הרשב"א (שם) כי התכלית של זכירת יציאת מצרים היא, שעם הזכירה הזאת נקבע בנפשותינו, שהוא המשגיח והיכול שלא ימנענו מונע שבשום נד, ועוד שמתחזק בנפשותינו מדת הצטחון חזוק רב. ועל כן באה האזהרה על זה במקומות הרבה בתורה בזכירת האותות והמופתים והיד החזקה. ואחר היות התכלית בזכירת הפה ביציאת מצרים מן הטענה הזאת, הנה גם התכלית הוא שמור בהזכירנו קבוץ עם ממושך וממורט מעמים רבים נוראים מן הארצות הרחוקות מצפון ומיש, ותהיה הכונה ההיא יותר חזקה בהיות הזכירה באותות ונסים יותר חזקים. אם כן אין מנזה מתבטלת בזה כלל עכ"ל. ואם כן מה יוסיף תת הזכרת יציאת מצרים גם בדרך טפל, בראותינו נסים עלומים ונפלאים יותר.

ונראה כי יציאת מצרים נכללת מארבע לשונות של גאולה, והואצתי והאלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו-י), וכנגדם שותין הארבע כוסות (צ"ר פח-ה). והשלש לשונות הראשונות,

המשית. ובגמרא (שם) תניא אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה כג-ז) הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם. אמרו לו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו. ואמרו שוב, משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב. פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי. פגע בו נחש וניצל ממנו, שחט מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש. אף כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות ע"כ.

ופשטות הדברים נראה, לדעת חכמים יזכרו לעתיד יציאת מצרים על כל פנים בדרך טפל, ולדעת בן זומא לא תהא לעתיד זכירת יציאת מצרים כלל. וכן מצואר להדיא ברשב"א (בעין יעקב ד"ה אמר). [וכתב שם לבאר שלא תקשה ממאן דאמר (גדה סא:)] מנזות אין בטלות לעתיד לבוא. וכן העיר בזה ביערות דבש (ח"ב סוף דרוש יח). [וגראה דכיון דהדגיש כאן הכתוב למען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, שהם הימים של עולם הזה, וכמו שאמרו גם חכמים ימי חיך העולם הזה, וביאר בשל"ה (מסכת פסחים מנה שמורה אות קסו) מפני שהחיים בעולם הזה הם בקצבה מימים, כמו שנאמר (תהלים 5-י) ימי שנתינו בהם שבעים שנה ע"כ. אם כן גילה קרא בנתינתה שמנזה זו לא נטוינו רק על ימי העולם הזה.

ולא תהא צחירה לרע, שנים שאין זהם חפץ, אלו ימות המשיח שאין זהם לא זכות ולא חובה (שבת קנ"א:). ואותו זמן מיועד רק למתן שכר על המצות שעשו בעולם הזה.

זכרון מהרי"ד מבעלזא זי"ע פירש מה דאיתא במדרש (שמו"ר כג-ה) תשורי מראש אמנה (שיר ד-ח), די שר הר ושמו אמנה, ולכשיקצצו הגליות ויצואו אל הר אמנה העומד על גבול ארץ ישראל, יעמדו שם ויאמרו שירה. וקשה אם עומדים על גבול ארץ ישראל למה לא יכנסו לארץ לומר שירה בארץ הקודש. אך כשיצואו הגליות לגבול ארץ ישראל יזכרו העבודה שעבדו השי"ת בגלותם בין שני אריות בתוך לחץ ודחק, ורק באמונה שהאמינו בהשי"ת שיגאלנו. ועתה נכנסים לארצנו חרות מן השעבוד, ולא יוכלו לעבוד הצורא ברוך הוא בצחינה זו כמו עד כאן, כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון ולא צריך אמונה, ואז תהיה קשה בעינם הפסד עבודה גדולה כזו, ויחשבו הפסד מלוא כנגד שכרה, ויקשה עליהם פרידתם מגלות, ויעמדו על הגבול ושם ישירו שירה. וזהו פירוש המדרש, יש הר על הגבול ששמו אמנה, שנאמר תשורי מראש אמנה, כי שם יזכרו באמונה שלימה שהיתה להם בגלותם ע"כ.

*

ולחלן במשנה (א-ה), יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ציתך פתוח לרוחה [כציתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח. רע"ב], ויהיו עניים בני ציתך [ולא יקנה עבדים לשמשו, מוטב שיהנו ישראל מנכסיו, ולא זרע כענן הארור] ע"כ.

הם הנסים הגדולים שנעשו במצרים להכניע את פרעה שיוכלו ללכת משם. והנסים הללו באמת לא נחשבים כלל נגד הנסים שלעתיד בגאולה משיעבוד גליות, ואין תועלת בסיפורם. אמנם התכלית של כל אלו הרי היתה הלשון הרביעית של הגאולה, ולקחתי אתכם לי לעם, שבהוציאתי את העם ממצרים מעבדון את האלקים על ההר הזה (שם ג-יב), שהוצאתי זו הציחה עמה שנעשינו לעם סגולה לה', לעמוד ולשרת אלפי שנה עד היום הגמול של הגאולה, אשר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הזה (אבות ד-ז), אשר זאת חציבה לנו ציותר.

והודא זו על הלשון הרביעית של הגאולה, שזכינו אז להצטחת ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, זה תשאר לנו לנצח נצחים. על כן גם לעתיד אחר ריבוי הנסים של הגאולה, עמידין אנו להזכיר יציאת מצרים בכל יום, להזכיר החסד הגדול שעשה עמנו ה' אז, אשר תחת עבדי פרעה קנה אז ה' אותנו להיות עבדי ה'. ולכן כאשר אמר הכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, להביא לימות המשיח, כדי שלא תקשה לך האז יהיו נסים יותר גדולים, אשר העלה ואשר הביא וכו'. לזה בא הנגינה מונח רביעי, שהגם שתצטטל החשיבות של השלש לשונות ראשונות של הגאולה, מכל מקום מונח לעולם הלשון הרביעית אשר זאת לא תשתנה לעולם, להודות ולהלל על ולקחתי אתכם לי לעם.

והעבודה הנעלה שיש לנו כעת, הזכיה של קיום מצות ה', לא תהיה לנו לעתיד, כי אז תתקיים ורוח הטומאה אעביר מן הארץ, ולעתיד ישחט ה' את היצר הרע,

היה גדל לבושן עממה, כלבוש הזה של חומט
 שגדל עמו (רש"י דברים ח-ד, ומקורו בשהש"ר ד-יא).
 ולא הוצרכו לעזור לחולים, כי רוצי החולאים
 הם מהמאכלים (רמב"ם ה' דעות ד-טו), והמן
 היה נבלע בצבירהם, ושאר עסקים לא היו
 להם במדבר שממה. וממילא נחסרה מהם מדת
 החסד, ועל זה היה כואב לבם.

והנה איתא בגמרא (שבת קד.) דאמו דרדקי
 לבי מדרשא, ואמרו מילי דאפילו בימי
 יהושע בן נון לא אתמר כוותיהו, אל"ף ב"ת
 אל"ף בינה [למוד תורה], גימ"ל דל"ת גמול דליס
 ע"כ. אם כן אותיות ד"ג מורה על גמילות
 חסדים. וזהו שהתאוננו, וזכרנו את הדג"ה אשר
 נאכל במצרים, היינו החסד המרובים שהיינו
 עושים במצרים איש לרעהו, ועתה נפשונו יצשה
 ממדה זו, כי בלתי אל המן עיינו, וזה יש לכל
 אחד בשוה, ואין אחד נכרך לחצירו להמציא לו
 פרנסתו ע"כ.

והנה בגמרא (פסחים ג.) דרשו, ולא יהיה כנעני
 עוד בצית ה' לצא'ת (זכריה יד-כא), אמר
 רבי ירמיה אין כאן עני ע"כ. הרי לנו כי לימות
 המשיח לא יהיו עניים עוד, ולא יצטרכו עוד
 להאכיל את העניים וליתן להם צדקה, כי אין
 כאן עני עוד. ויש לנו לחצב מזהו ז', כי יבוא
 יום שלא יוכל לקיימה. ואמרו (שבת קנא:) רבי
 שמעון בן אלעזר אומר עשה [צדקה] עד שאתה
 מוצא [למי לעשות] ומצוי לך [ממון] ועודך צידך
 [עודך צרשותך, קודם שמתות]. ואף שלמה אמר
 בחכמתו (קהלת יב-א), וחזר את צוראך בימי
 צחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה, אלו ימי
 הזקנה, והגיעו שנים אשר תאמר אין לי זהם
 חפץ, אלו ימי המשיח שאין זהם לא זכות [לא

ולפי פשוטו נכלל בזה גם שלא יכזיב על העני
 הבא לבקש ממנו טובתו, ולדחותו בלך ושוב,
 אלא יקיל עליו דרכו, שיוכל למצוא אותו מכל
 רוחות ביתו. ועוד, שאם צריך לשכור פועלים
 במסחרו, יבחר צעניי ישראל שיאכלו מממונו,
 ולא נכרים.

אמנם יש להעיר למה דקדק לקוראו בתואר
 'אישי ירושלים'. ונראה כי יש עוד מנזיה
 בתורה שלא נוכל לקיימה לימות המשיח, כי הנה
 הכתוב אומר (דברים טו-ד) אפס כי לא יהיה בך
 אציון, כי ברך יברכה ה' בארץ אשר ה' אלקיך
 נותן לך נחלה. וברש"י ולהלן הוא אומר (טו-יא)
 כי לא יחדל אציון. אלא בזמן שאדם עושים רצונו
 של מקום, אציונים באחרים ולא בכס, וכשאין אדם
 עושין רצונו של מקום, אציונים בכס (ספרי) ע"כ.

ונראה בהקדם מה שמצינו שישראל במדבר
 התרעמו, וזכרנו את הדגה אשר נאכל
 במצרים חנם וגו', ועתה נפשונו יצשה אין כל,
 בלתי אל המן עיינו (במדבר יא-ה). והיא פלא,
 שהתגעגעו אחר הדגים במצרים, הלא טעמו
 בזמן כל הטעמים, ומי יחליף סעודת מן עבזר
 דגים שבמצרים. וראיתי לפרש כי בני ישראל
 בטבעם הם רחמנים וגמלנים, ושלשה סימנים
 יש באומה זו, רחמנים וצייטנין וגומלי חסדים
 (וימות עט.). ובמצרים שהיו צרה וצדקה, היה
 כל אחד עוזר וסומך לחצירו, ועושה חסד בגופו
 להמציא לו מחסוריו. אמנם במדבר נפל מן לכל
 אחד ואחד עומר לגלגולת, ולא הוצרכו להמציא
 אוכל לעניים, כי לכל אחד היה לו חלקו מן
 השמים. וגם סיוע לבגדים לא הוצרכו, כי ענני
 הכבוד היו שפים בכסותם, ומגהלים אותם כמין
 כלים מוגהלים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים

דבר לזכות בו שכולם עשירים] ולא חוצה [לאמץ לב ולקפוץ יד] ע"כ. וזהו שאמר הכתוב 'אפס', יבוא זמן שיכלה ואפס מנוה זו (על דרך שנאמר כי אפס כסף), 'כי לא יהיה בך אציון', לעתיד לא יהיה עוד אציון, ואין כאן עני, ולכן חטוף ואכול כל זמן שהוא מנוי לך.

והנה יוסי בן יוחנן היה משתוקק תמיד שיזכה בימיו לעולם התיקון, ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ועומד ומנפה לימות המשיח, אשר ציוס ההוא יהיה ה' למלך על כל הארץ. ולכן היה מעורר על חשיבות מנוה דקה, שיש לחטפה כל זמן שעדיין היא מנויה לנו, כי כאשר יבוא משיח בקרוב, לא יהיה עוד לעשירים שום חשיבות, ולא יהיה להם לא זכות ולא חוצה, כי כולם יזכו לעשירות, ואין כאן עני עוד. ולכן הזכירו בתואר 'איש ירושלים', שהיה עומד ומנפה תמיד על התגלות כבוד ה' בירושלים, ועל כן הזהיר יהי ציתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ציתך.

*

ויש לומר עוד, כי הנה אמרו חז"ל (פסחים פז:): אוי לה לרצנות שמקצרת את צעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח [קצר] ארבעה מלכים בימיו [דהאריך ימים מהם, על ידי שמתנשאים ברצנות הם מתים] שנאמר (ישעיה א-א) חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים וגו' ע"כ. ולפיכך הענה היעוזה לפרנסי ומנהיגי ישראל, להרבות בצדקה וחסד, ובשכר זה יזכו לחיים ארוכים דשנים ורעננים, כמו שאמר הכתוב (משלי כא-כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. וצתהלים ויגד משה כתוב לפרש צוה הכתוב, דשנת בשמן ראשי

וגו', אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ושצתי צבית ה' לאורך ימים (תהלים נג-ה), שהתפלל דוד המלך לפני הקב"ה ואמר, הרי דשנת בשמן ראשי, שנתמניתי על פיך למלך (כפירוש רש"י), ואם כן אוי לי על אריכות ימי, שהרי הרצנות מקצרת את צעליה. על כן שאלתי ובקשתי אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, שסייעני ויגלגל הקב"ה לידי, לעשות הרבה טוב וחסד בכל ימי חיי, ובשכר הצדקה אזכה ושצתי צבית ה' לאורך ימים, לאריכות ימים ושנים טובות, כשכר הרודף צדקה וחסד, שזוכה למנוח חיים צדקה וכבוד ע"כ.

ולבן יוסי בן יוחנן שהיה 'איש ירושלים', פרנס על הציבור במקום המכובד ביותר שבעולם, על כן הזהיר על חשיבות הצדקה, יהי ציתך פתוח לרוחה וכו', כי זכות רדיפתו לחסד, אשר גדול המעשה יותר מן העושה, יזכה ליטב להלאה צבית ה' לאורך ימים.

*

גם נרמז בזה, כי על מנוה צדקה הצטיחה התורה להתצרך בממונו, כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך (דברים טו-י). והנביא אומר, ובחנוני נא צאת, אם לא אפתח לכם ארצות השמים, והריקותי לכם ברכה עד צלי די (מלאכי ג-י). ואמרו (כתובות סו:): מלח ממון חסר [הרואה למלוח ממנו, כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרנו זהו קיומו] ע"כ. ואמרו (גיטין ז.) אם רואה אדם שמונותיו מנומנמין יעשה מהן צדקה, וכל שכן כשהן מרובין ע"ש.

והנה העני שאין לו רק חדר אחד לדירתו, אין לו צורך כלל רק פתח אחד ליכנס.

אצל מי שיש לו בית גדול, יש לו הרצה פתחים, מלפניו ומלאחוריו ומאדדיו. ועל כן מעורר התנא, אם אתה רוצה ש'יהי ביתך פתוח לרוחה', לזכות

לדירה רחבה שיהא לו הרצה פתחים, אז תרצה צדקה, 'ויהיו עניים בני ביתך', אשר אז תצטרך צשפע צרכה בכל מעשי ידיך.

במעודה שלישית פירשת אחרי תשע"ט לפ"ק

לשם ה' וגו', להקטיר לפניו וגו', לעולם זאת על ישראל (והלא הקרנות צנולות כשנחזר המקדש), אמר רב גידל אמר רב זה מוצח בניו [בשמים] ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן ע"כ. ובתוספות שם, מדרשות חלוקות, יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים, ויש מי שאומר כבשים של אש. והיינו דאמרינן (בשמונה עשרה בעבודה) ואשי ישראל ותפלתם מהרה צאהבה תקבל צרון. ויש אומרים דקאי אדלעיל והשב את העבודה לדציר ביתך ואשי ישראל ע"כ. ובגמרא (חגיגה יב:) איתא (לפי גירסת העין יעקב) מיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום. ומה מקריב, וכי תעלה על דעתך שיש לשם פרים וכבשים, אלא מהו מקריב נשמתן של צדיקים ע"כ.

ולפי זה במקדש של מטה, הכהן גדול הוא אהרן, ובמקדש של מעלה, הכהן גדול הוא מיכאל שר הגדול. ודורשי רשימות רמזו, שזהו שאמר הכתוב (ויקרא ט-ד) כי היום ה' 'נראה אליכם', נרא"ה הם אותיות אהר"ן, אליכ"ם אותיות מיכאל"ל ע"כ (הוצא ברא"ש על התורה שם).

ובמשה העיר, לפני זה אין לגרום ואשי ישראל 'מהרה' וכו', וכי אנחנו מתפללים שימותו הצדיקים במהרה, ויתקבל

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימתו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך וגו' (טו-ה). באור החיים הק' דקדק, צריך לדעת מה נאמר לו בדיבור זה. צ' לאיזה ענין ישמיענו הכתוב היות דיבור זה אחרי מות, מה לי אחר, מה לי קודם. ג' למה הוצרך לומר בקרבנות וגו', אם להודיע שמתו בשביל שנתקדשו לפני ה', הלא כבר הודיע הדבר במקומו (לעיל י-א) ויקריבו לפני ה' אש זרה וגו', ושם הוא יותר מפורש הדבר ממה שכתוב כאן בקרבנות, שאין ידוע מה הוא העון שעשו בקריבה זו שעליה מתו ע"ש.

ונראה בהקדם לצאר מה שנאמר במיתת נדב ואביהוא, ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וידום אהרן (י-ג) ע"כ. וברש"י היכן דבר, ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט-מג), אל תקרי בכבודי אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או צי או צך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (ויק"ר יב-ג) ע"כ. ויש להבין מהו הענין זה שנתקדש 'הבית' במיתתם. ונראה דאיתא בגמרא (מנחות קי.) מאי דכתיב (דברי הימים ב ג-ג) הנה אני בונה בית

לדיקים, אם זהו על מזבח החינוך או על מזבח הפנימי. ובמאור עינים (נפרשתנו לקוים גד"ה ונתן) כתוב, דמיכאל מקריב נשמתן על גבי מזבח הפנימי כנודע, וזהו ענין דישון מזבח הפנימי ע"ש. ונראה דזהו מטעם כי הלדיקים נקראים בשם בשמים, וכמאמרם (חולין קל"ט:) מרדכי מן התורה מנין, דכתיב (שמות ל"ג) מר דרוה, ומתרגמינן מירא דכ"א. וברש"י וקרי ליה ראש לבשמים לדיקים ע"ש. וכן אמרו (מגילה י"ג.) למה נקרא שמה של אסתר הדסה, על שם הלדיקים שנקראו הדסים ע"ש. אם כן הם דומים לריח בשמי הקטורת, שמקומם על מזבח הפנימי. ומעתה כיון שבצית המקדש של מעלה מקריבין נשמות הלדיקים על מזבח הפנימי, שפיר נקרא בשם 'מזבח', אלא שבמקדש של מטה מתחלפת בצשמי הקטורת.

ובזה יש לומר דמה שכתבו החוספות שיש מדרשות חלוקות, אם מקריב כבשים של אש, או מקריב נשמות לדיקים, נראה דאלו ואלו דברי אלקים חיים, כי הקרבת הכבשים הם למעלה גם כן על המזבח החינוך, דומיא דלמטה, ונשמותיהן של לדיקים הם הקטורת הנקרבת למעלה גם כן על מזבח הפנימי, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי

*

והנה בצית המקדש של מעלה עיקר ההקרבה היא נשמות לדיקים, אלא שבצית המקדש של מטה אי אפשר להקריב נפש אדם מתרי טעמא, חדא, שהתורה חסה על נפש ישראל, וחי אדם דוחה כל מצות התורה. שנית, כי אדם אין לדיק צורך אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז"ב), והוי כקרבתו בעל מוס, שאמרה תורה

נפשותיהם ברצון למעלה ע"ש. אמנם באל"ה רבה (סימן קכ אות א) כתוב, דקאי על נשמות הלדיקים שכבר מתו משנים רבות, והם נקרבים על גבי מזבח של מעלה, ועליהם אנו מתפללים שיקוּבְלוּ צמורה לרצון ע"ש. ובבאר מים חיים (פ' נשא) מציא בזה"ל, שקוף שכר ותענוג הנשמות בעולם הזה, הוא מה שמיכאל כהן גדול לוקח הנשמה, ומקריבה על המזבח לפני ה', ושמה ותענוג זה לא שזפתו עין רואה, עין לא ראתה אלקים וזולתן יעשה למחכה לו (ישעיה סד-ג) ע"ש.

ובאלופי יהודה (ר"פ ויקרא) כתוב, דליכא מידי דלא רמיזי בצאורייתא, שמרומו צראשי תיבות, א"דס כ"י י'קריב מ'כס (קרבת) לה' (ויקרא א-ג), נוטריקון מיכאל [חון מתיבת קרבן], והיינו שמיכאל הוא המקריב מכס אדם לה' בתור קרבן ע"ש.

*

ובזה יתבאר מה שהיו צצית המקדש שני מזבחות, אחד בחון ואחד בפנים. והמזבח הפנימי היו מקטירין עליו רק קטורת, והוא הנקרא המזבח אשר לפני ה'. ולכאורה יש להבין, דבשלמא מזבח החינוך נקרא בשם מזבח מפני שהקריבו עליו זבחים, אבל מזבח הפנימי לא הקריבו עליו אלא קטורת, ומפני מה נקרא מזבח. ובזוהר הק' (פ' ויקהל ר"ט.) הקשה כן. וכתב בטעמו, כי הקטורת היתה מצטלת לכחות הרעים, וכשהסגרה אחרת ראה את עמוד העשן שעולה למעלה, היה נכנע וצורח ע"ש.

אך יש לומר עוד, כי הנה בגמרא לא נתבאר, הא דמיכאל עומד ומקריב נשמות של

ע"ש. אם כן עצודת מיכאל למעלה היא ברקיע הרביעי, ומשם הקדים לירד למטה למשכן ה' להקריב נשמותיהן של נדב ואזיהוא. וזהו הרמז, קדמא ואזלא רביעי, שמהרקיע הרביעי הקדים מיכאל ללכת להוציא אל הפועל מאמר ה' של בקרובי אקדש.

וזה היה מאמר ה' למשה אחרי מות שני בני אהרן, להודיע לו גודל מעלתם של בניו שמתו זיוס חינוך המשכן, שהסיבה לזה הייתה 'בקרבתם לפני ה', שהם היו הקרבות הנקרבות למעלה במקדש העומד לפני ה', שמיכאל מקריב נשמותיהן של ישראל. ומזה יצין גודל חשיבות בניו, שלא היה נמנע בהם שום פגם ומום, שיעכבו אותם מלהיות ראויים לקרבן, והם בעצמם נתקבצו לפני ה' בלי שום מסך המבדיל, ולכן עלה במחשבה לפניו יתברך, שהם יהיו החינוך של המשכן בהקרבת נשמותיהם. [שוב ראיתי מעין נקודת הדברים הללו בשל"ח הק' (מסכת מעיית אות קלו)].

*

ובזה היה נראה לבאר גם כן מה שאמר הכתוב, ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום זה ה' יראה (בראשית כז-ד). וברש"י בשם מדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים, זה ה' יראה, אפרו של יצחק לצור ועומד לכפרה ע"כ. ולכאורה יש להבין הא יצחק רק נעקד על המזבח, ושוב אמר לו ה' אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, ואם כן מהו אפרו של יצחק, הלא רק השה נשרף. אך כיון שהשכר היותר גדול הוא התענוג

(ויקרא כז-כ) כל אשר צו מוס לא תקריבו, כי לא לרצון יהיה לכם. על כן אי אפשר להציא קרבן אלא מן הבהמה, ורק לאחר הזיכוך במיתה ראוי למעלה להקרבה. ומעתה כיון שעיקר הקרבת קרבן הם נשמות הנדיקים, על כן בחינוך המשכן למטה שהוא מכוון נגד מקדש של מעלה, הוצרך הבית להתחנך על כל פנים בהקרבת נשמותיהן של נדיקים גם למטה. ולזה נבחרו נדב ואזיהוא, שהם גדולים יותר ממשה ואהרן, ואין בהם פגם ומום, והם יעלו לרצון לפני אדון כל.

ואם כן צמה שנתחנך המשכן בנשמותיהן של נדיקים, נתוודע ונתגלה לעין כל, כי המשכן של מטה הוא מכוון בקדושתו נגד מקדש של מעלה, דמטעם זה נצרך לחינוכו גם נשמות נדב ואזיהוא, כמו שמקריבין למעלה נשמות ישראל. וזהו שאמר ה' למשה, שיתקדש הבית דייקא במיודעיו של מקום, שמהקרבת נשמות נדיקים בחינוכו, תתגלה לעין כל קדושתו, שהוא מכוון נגד מקדש של מעלה.

ולבן כתיב, ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דבר ה' לאמור בקרובי אקדש. והנגינה היא קדמא ואזלא רביעי. כי הנה הקרבות חובת היום של חינוך המשכן הקריבו אהרן ובניו, ונשמותיהן של נדב ואזיהוא הקריבו מיכאל שר הגדול, שהוא הוא המקריב נשמותיהן של ישראל. ונתאחדו כעת שתי העבודות יחד. וזהו שאמר הכתוב כי היום ה' נראה אליכם, אותיות 'אהרן מיכאל', כי שניהם עשו אותו היום העבודה בהמשכן. והנה אמרו (חגיגה יב:) שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וכו'. זבול שבו ירושלים וצית המקדש ומזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן

לעבודה זרה, כי השיגו שיש שורש למעלה צענין
הקרבת קרבן, דוגמת שאנו מקריבין קרבן לה'.
אבל להקריב אדם לקרבן, אין לו שום שורש,
ואדרבה הכתוב אומר (דברים יז-לא) כי כל תועבת
ה' אשר שגא עשו לאלהיהם, כי גם את צניהם
ואת צנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, ומהיכן
נתפשטו להעביר בני אדם באש לאלהיהם.

ולפי מה שנתבאר בא להם טעותם, שגו
ברואה כי למעלה יש הקרבה של נשמות
בני אדם לדיקים, ומוזה נתטפשו שיש גם סוג
עבודה להעביר בני אדם חיים באש לפני אליליהם,
אבל באמת עכס הקרבה כזו שגא ה' אללקין.

של הקרבת נפשות לדיקים, אם כן מסתבר שגם
האצות הקדושים זכו להיות קרבן לה', וכיון
שהם 'אשי' ישראל, שגשרפין על האש, הרי
שפיר יש צם צחינת אפר, ואפרו של יצחק לצור
ועומד לכפרה.

*

ובזה יתבאר גם כן מה שמצינו להלן בפרשתנו,
ומזרעך לא תתן להעביר למולך, ולא
תחלל את שם אללקין (יז-כא). ומבאר ברמב"ן
שעבודתה היתה שהיו מעבירין אותו באש עד
שישרף או שימות באש, והיא שחיטתו ע"ש.
היא פליאה, כי מה שהיו מקריבין קרבנות

בסעודה שלישית שבת פרשת אחרי קדושים תשי"פ לפ"ק

ובתוספות (שם ד"ה מזמן) כתבו, דצירושלמי (יומא
א-ה, ה-ב) פריך, והא כתיב וכל אדם לא יהיה
באהל מועד, ואפילו מלאכים דכתיב (יחזקאל א-י)
ודמות פניהם פני אדם. ומשני דשמא שכינה
היתה ע"כ.

ובאהבת חיים (ליוס הכיפורים) הביא מהרה"ק
מוהר"ד מבעלזא זי"ע שהקשה,

דאם כן איך משני רבי אצוה שהכהן גדול היה
נכנס כי מלאך ה' לצחות הוה, הא רבי אצוה
בעצמו שם צירושלמי קאמר דגם המלאכים לא
היו יכולים להיות שם. ואמר בהקדם דצרי אצו
הרה"ק מוהר"י זי"ע, צמה שמצינו אלל חנוך,
ויתהלך חנוך את האלקים ואינינו (בראשית ה-כד).
ואיתא בזוהר הק' (ח"א טו:) שעשה אותו הקב"ה
מלאך לשמור את ישראל. וכן הוא אומר (שמות

ובל אדם לא יהיה באהל מועד צבאו לכפר
בקודש עד לאתו (טז-יז). צמדדש (ויק"ר
כא-ב) אמר רבי אצוה וכהן גדול לא אדם היה.
אלא כהוה דאמר רבי פנחס צשעה שהיה רוח
הקודש שורה עליו היו פניו צוערות כלפידים
עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב-ז) כי שפתי כהן
ישמרו דעת וגו', כי מלאך ה' צבאות הוא ע"כ.

ובגמרא (יומא לט:): אותה שנה שמת צה
שמעון הדציק, אמר להם צשנה זו
הוא מת. אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם
צכל יום הכפורים היה מזדמן לי זקן אחד לצו
לצנים ועטוף לצנים, נכנס עמי ויצא עמי, והיום
מזדמן לי זקן אחד לצו שחורים ועטוף שחורים,
נכנס עמי ולא יצא עמי, אחר הרגל חלה צשעה
ימים ומת ע"כ. וכן הוא צגמרא (מנחות קט:).

ליכנס להמליץ טוב על ישראל. וכיון שהוא שמח בשמחתן של ישראל ומנטער צרחתם, על כן בכל יום הכיפורים היה לבוש לבנים לשמחה, ובשנה האחרונה לשמעון הנדיק הנטער בצאלותו ונכנס בצגדים שחורים.

*

ובזה היה מתיישב מה דאיתא בגמרא (סוטה לג.) יוחנן כהן גדול שמע צת קול מצית קודש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאלו לאגחא קרצא לאנטוכיא [שהלכו פרחי כהונה, בני צית חשמונאי, להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונלחמו ציום הכיפורים, ושמע יוחנן צת קול כשהיה עוצד עבודת יום הכיפורים]. ושוב מעשה בשמעון הנדיק ששמע צת קול מצית קודש הקדשים שהוא אומר צטילת עמידתא [חיל] דאמר שנאה לאייתאה על היכלא, ונהרג בקלגס [שם מלך יון] ובטלו גזירותיו, וכתבו אותה שעה וכיוונו ע"כ. ובעיון יעקב (שם) הקשה, דאיך שמע צת קול בקודש הקדשים, הא גם מלאכים אין רשאים ליכנס רק השכינה עצמה. והכא לא היה מהשכינה, דאם כן לא מקשה הכא מידי דאין מלאכים נזקקין ללשון ארמי. וכתב דנראה דחולק סוגיא זו על הירושלמי. ובלאו הכי כתוב ביפה תואר (ויק"ר כא-יב) דיג חילוקי דיעות צוה ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר דהצת קול ינא ממלאך מט"ט שר העולם, שנכנס וינא עם הכהן.

*

ויש לומר עוד בטעם דמלאך מט"ט אינו בכלל האיסור של וכל אדם לא יהיה צאהל מועד, דהקדס לצאר מה שאמרו על הכהן הגדול שהיו פניו צוערות כלפיד אש צשעה שרות

ג-כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך. והטעם שעשה מן האדם מלאך לשמור את ישראל, מפני שאין מלאך יכול להמליץ טוב על בני ישראל כמו אדם, כי מלאך אינו מציין ההרפתקאות וההכרחיות שהאדם נריך להכריח את עצמו לעבוד את השי"ת, ואינו יודע ומציין את היצר הצוער צאדם, אצל אס נעשה מאדם מלאך, הוא יודע הכל, והוא יכול להמליץ טוב על ישראל, על כן עשה ה' מן חנוך מלאך, שיוכל להמליץ טוב על ישראל עכ"ד. [וכן הוא צגמרא (חגיגה טו.) דאיתיהיבא רשותא למטטרון למיתב ולמיתב זכותא דישראל ע"ש].

ולבן הגם שאין המלאך רשאי להיות שם בקודש, זהו מפני שאינו יכול להמליץ טוב על ישראל, אצל הכהן גדול כשנעשה מלאך מאדם, שפיר מותר להיות שם, כי הוא יודע ומציין איך להמליץ טוב על ישראל. וזהו כוונת התרגום יונתן, צצואו לכפר צקודש על חוציהון דישראל, שזהו נתינת טעם, כי המלאך לא יוכל להמליץ טוב, אלא הכהן גדול שנעשה מלאך ודפח"ת.

ולפי דצריו גם מלאך מט"ט שלא נצרא מלאך, אלא נתהפך מאדם למלאך, והוא כותב זכיותיהן של ישראל, שפיר מותר להכנס, דומיא דהכהן גדול שהיה רשאי ליכנס. והנה חנוך מלאך מט"ט הוא שר העולם (תוס' חולין ס. ד"ה פסוק). וכתוב **בספר הפליאה** (דף רג:) מט"ט הוא שר הפנים המנהיג את בניו ומנטער צצערס ומצקש עליהם רחמים ע"כ. ואם כן יש לומר דהזקן שהיה נכנס עם שמעון הנדיק היה מלאך מט"ט שנעשה אש מצשר, והוא רשאי

את עצמו לחכמים, הרי הוא נעשה טפל להתלמיד חכם, והתלמיד חכם טפל להקב"ה, והרי הוא נעשה גם כן דבוק לה' על ידי הממוצע שהוא התלמיד חכם.

ובערתה יש לומר כי צהיות שהמלאך מט"ט הוא שומר ישראל, וכמו שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך, ועל דרך שאמר הכתוב (תהלים נא-יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. וכמו שהבגדים של אדם הם טפלים להאדם, כיון שמלביש אותם ללרכו, כן המלאכים של שמירה הם טפלים להאדם, וצטלים אללו, ולכן אותו מלאך ששומר על הכהן גדול, היה רשאי ליכנס יחד עמו לקודש.

והנה בגמרא (סוטה טז) אמרו דהצת קול היה בלשון ארמי, ופריך עלה הא אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי ע"ש. ומשני צת קול שאני דלאשמועי עבדא [אותה מדה הממונה על כך יודעת בשצעים לשון, מפני שעשויה להשמיע, והיא משתלחת לכל הלשונות, פעמים לזה ופעמים לזה] ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר דצת קול זה יצא ממלאך מט"ט שמונת ליכנס, וצהיות שהוא שר הממונה על כל העולם, הוא צריך להכיר כל הלשונות, ושפיר מכיר גם בלשון ארמי. – ולחד תירוצא שם בגמרא, היה זה מלאך גבריאל, דאמר מר בא גבריאל [ולמדו ליוסף] שצעים לשון ע"כ. ויש לומר דגם הוא רשאי ליכנס עם הכהן, כי מלאך גבריאל הוא מהשומרים של ישראל, וכדאיתא בזהרר הק' (ח"ג קיח:) מימיני מיכאל משמאלי גבריאל וכו' ע"ש. והשומרים צטלים הם להכהן, ורשאים ליכנס עמו.

*

הקודש שורה עליו, לאיזה צורך הדגישו מעלתו של אהרן צנקודה זו דייקא. ונראה כי הכתוב אומר (דברים ד-נד) כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, ולכן הדבוקים וצטלים לה' מאיר עליהם אור מאש ה'. ועל דרך שמנינו שאמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה (צנח צנח עה.), כי הדבוק באש מאיר עליו מאורה. וכמו כן התורה, אשר הוא וחכמתו אחד, כתיב ציה (ירמיה כג-כט) הלא כה דברי כאש. ולכן תלמידי חכמים הדבוקים בהקב"ה על ידי תורתו, אמרו עליהם (תגיגה כו.) שגופן אש ע"ש. ועל כן כיון שאהרן היה צטל כולו לה', וכמו שנאמר (שמות טו-י) ונחנו מה, על כן היו פניו צוערות כלפידים. ומעתה יש לומר דכמו שמנינו לגבי שבת, דהמוציא אוכלין מפחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו (שבת נג:), כמו כן הדבוק צה' נעשה טפל לו, ויוכל ליכנס. וכיון שפניו צוערות כלפידים שזה מעיד על דציקותו צה', היה יכול להכנס בפנים.

והנה מלות התורה, לאהבה את ה' אלקיכם, ללכת בכל דרכיו, ולדבקה בו (דברים יא-כז). וברש"י וכי אפשר לומר כן, והא אש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידי חכמים ומעלה אני עליך כאילו נדבקה בו (כתובות קיא:) ע"ש. ונראה דבדואי שייך דציקות באש ה' על ידי תורתו, ולכן תלמידי חכמים כל גופן אש. ותלמידי חכמים שאין להם צעולמס רק תורת ה' המה דבוקים צה', שהוא וחכמתו אחד. אך הקושיא היא, כי מדריגה זו לא יתכן בכל אחד, ולא כל אחד מסוגל בתכונתו להגיע למעלת חכמי ישראל, ואיך יתקיים בהם מצוה זו שניתנה לכל ישראל. ועל זה אמר, דכיון שתלמידי חכמים דבוקים וצטלים לה', והוא מצטל עצמו ומדבק

להתדבק זה, כי תועצת ה' כל גצה לב, ואין לו להכנס צפנים. והאש שזריכה להיות על פני הכהן צניקתו, היתה זרה להם, כי לא הגיעו למדריגה זו, ולכן מתו. כי לא היו דזוקים כל כולו זה, אלא בקרבנם 'לפני' ה', ולא הגיעו לציטול להדבק זה, אלא עומדים רק סמוכים לפניו, ולכן מתו צניקתם.

*

עוד יש לומר על פי מה שראיתי מוצא בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל שהקשה, איך נאסר להמלאכים להיות צאהל מועד בשעת העבודה, הא להם לא ניתנה תורה, ומה שיך ציווי ואזהרה עליהם. ואמר שאין זה דין על המלאכים, אלא דין בעבודת יום הכיפורים, שהעבודה זריכה להעשות על ידי הכהן בשעה שאף אדם ואפילו מלאך לא נמצא שם ע"כ.

ולפי זה שונה האיסור של כניסת האדם לכניסת המלאך. כי בשעה שאדם נכנס לזהל מועד, יש על האדם הזה לאו צניקתו משעה שצא הכהן לפניו עד לאחור. ויש גם לאו על הכהן לעשות עבודתו בשעה שנמצא שם אדם. מה שאין כן צניקת מלאך אין שום ציווי על המלאך, אלא על הכהן שאין לו לעשות שום מעשה עבודה בשעה שנמצא לפניו מלאך צפנים. ואם כן אחר שגמר הכהן המעשה, שגמר ההזאות צפנים, או שגמר נתינת הקטורת על האש. שפיר יתכן שיכנס מלאך לפניו, כי על כניסת המלאך אין איסור, והכהן כבר השלים מעשה העבודה, ואין לפניו עוד שום דבר לעשות צפנים. ואם כן שפיר יתכן, שהצת קול ששמע הכהן צפנים, היה

ובזה היה נראה ליישב צתחלת הפרשה, אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה' וימותו (טז-א). ולכאורה הסיבה שאמר בקרבנם לפני ה' לכן מתו, הלא הקצ"ה מקור החיים, ואחם הדזקים זה' אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד-ד), וקירצת ה' לא מציאה מיתה. ובגמרא (סנהדרין נג.) איתא שחטאם היו, שאמרו מתי ימותו שני הזקנים הללו, ואני ואחם ננהיג העדה. ולכאורה דיבור זה לא מחייב מיתה. ומה גם דקרא קאמר טעמא אחרינא, ויקריבו לפני ה' אש זרה (י-א).

ונראה להנהיג בחתם סופר (טו.) כתוב, מה שהקטירו קטורת אשר לא נזה אוחם, כי הם חשבו שהיום הוא כמו יום הכיפורים, כמו שכתב הרמב"ן באמת (ט-ג) שקרבנות היום היה ממש קרבנות יום הכיפורים, ומעתה ילמוד סתום מן המפורש להכניס גם כן קטורת לפני ולפנים. ואף על פי דביום הכיפורים מצינו דנעשה דוקא על ידי כהן הגדול, כבר כתב הרמב"ן (י-י) שיום זה היה לכל הצנים דין כהן גדול, לכן חשבו שמהראוי להכניס קטורת. ובתורת משה (נא.) הוסיף, דהם היו הזריזים לזכות צמנא, ואפשר כוונת האמת צזה, אלא שציום המילואים היה צריך להיות אש מן השמים, והיה אש זרה ע"כ.

ולפי זה דעמס הקרבנות קטורת היתה כדן, אלא שהחסרון היה צהאש, יש לומר צאופן אחר, כי באמת אין כניסה לזהל מועד לכל אדם, רק למי שפניו צוערות כלפידים, שזה מורה על דביקותו זה', אשר ה' אלקיך אש אוכלה, והוא צטל כולו לה'. אמנם מי שיש לו זחיחות הלז, אני ואחם ננהיג העדה, אינו יכול

ממלאך שנכנס בפנים אחר שגמר הכהן מעשה העבודה שלו.

*

והנה בשפת אמת (יומא סז) כתוב, דהאיסור של וכל אדם לא יבא בזהל מועד צבואו לכפר, הוא רק בשעה שנכנס להזאות או לקטורת, אבל על הכניסה האחרונה שנכנס רק להוצאת הכף והמחטה, על אותה שעה ליכא איסור, ושפיר יש לומר דהוקן שנכנס עמו ויבא עמו היה אחר גמר העבודה, כשנכנס להוציא הכף והמחטה, דאז ליכא איסור ע"כ. וממילא מיושב גם הקושיא מהבנת קול ששמע הכהן, שאמת היתה בהוצאת כף ומחטה.

*

והנה פרשת עבודת היום מקיימת, והיתה זאת לכס לחוקת עולם, לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה (טז-לד). ולכאורה הא דקיים 'אחת בשנה' מיותר, כי עשירי בתשרי אין בשנה רק פעם אחת. ונראה דהנה אמרו (יומא יט:) שהיו משביעין הכהן גדול, שלא יתקן מבחוץ ויכניס כדרך שהלדוקין עושין. וברש"י דבהיכל היו נותנין אותה לדוקין על האש ואחר כך מכניסין, שהיו דורשין אל יבא וגו' כי אם בעגן, כי בעגן אראה (טז-ג), ומשמע כי בעגן עשן הקטורת יבוא, ואז אראה על הכפורת ע"כ. ואנו קבלנו הלכה למשה מסיני, שתחלה יכנס לקודש הקדשים, ורק אחר כך יתן שם הקטורת על האש. והעיקר כפי שנאמר בקרא אחרונה (טז-יג) ולקח מלא המחטה וגו', והביא מבית לפרוכת, ונתן את הקטורת על האש לפני ה'. ומה תלמוד לומר כי בעגן אראה על הכפורת, מלמד שנותן זה מעלה עשן (יומא נג.).

ומעתה יש לומר כי הפסוק הזה מכריח כקבלת משה רבינו כנגד דעת הלדוקים, והוא דהנה בחתם סופר (נפרשמו לו.) כתוב לפרש, ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו', כי בעגן אראה, וברש"י בעגן של קטורת. ולכאורה אין זה מענין הקרא שאמר לפני זה, אל יבא בכל עת אל הקדש, אלא הכי הוא ליה למימר אל יבא בכל עת אל הקדש, אלא צעשור לחדש, דהוא מקביל אל בכל עת. על כן נראה לי דהכי פירושו, בעגן הקטרת יבא בכל עת, פירוש בשעה שהמחטה עומדת בפנים, ועגן הקטרת עולה, הותר לבוא בכל רגע ורגע. ומיושב קושיית תוספות [ריב"א] על התורה, איך התירו לבוא להוציא כף המחטה, מוטב להניחו כך עד שנה הבאה, ולא ליכנס ביאה ריקנית, ומה שתירצו דאין כבוד שלמעלה להניח שם כל השנה מחטה באפרה, טוב הוא, אבל על כל פנים, איך הותר מסבא ביאה ריקנית לפני ולפנים. ולהג"ל ניחא, שבשעה שהמחטה ועגן הקטורת עומד בפנים, הותר לבוא בכל עת. ואין לומר אם כן בכל יום יקטיר קטורת ויכנס. ויש לומר, על כל פנים ביאה ראשונה אסורה, שהרי היה צריך להקטיר בפנים, ואם כן נכנס בלי קטורת וחייב מיתה, בלתי ציוס הכיפורים שמלווה לעשות כן, וציוס הכיפורים שהותרה ביאה ראשונה ולהקטיר שם, שוב כל זמן שהמחטה עומדת, הותרה כל הביאות ע"כ.

ומעתה הא תינתן אי נימא שסדר העבודה היא ליכנס בפנים קודם ההקטרה, אי אפשר לו להכהן להכנס בפנים רק פעם אחת בשנה, כשהותר לו להכנס לצורך העבודה. אבל אי נימא כהלדוקים שמתקנים

הכל מבחון, ונכנס לפנים עם עין הקטורת, אם כן יוכל להכנס לפנים גם כל השנה כולה, דבענן הקטורת הותר לבוא בכל עת. על כן הודיע לנו הכתוב כי כניסה זו היא רק

'אחת בשנה', אבל כל השנה לא יתכן לבוא, כי מצות נתינת הקטורת היא לפני ה' בפנים, וחייב מיתה על ציאה הראשונה שעדיין ליכא ענן הקטורת.

בלימוד פרקי אבות פרשת אחרי קדושים תשפ"א לפ"ק

במשנה (אבות ג-ה) רבי נחמיה בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ ע"כ. – הנה בשבוע זו חל ל"ג בעומר, ומבואר בפוסקים (או"ח סימן תנג) מעלת היום ההוא, דאמרו (יבמות סג:) "צ חלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולן מתו בפרק אחד, מפסח ועד עצרת, והיה העולם שמש עד שהעמיד חמשה תלמידים, וציניהם רבי שמעון בן יוחאי, והם העמידו תורה אותה שעה ע"כ. ופקקו למות ציוס ל"ג בעומר ע"כ. וגם הוא יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון כידוע.

והנה רבי שמעון לא רק שלמד תורה מרבו רבי עקיבא, אלא גם התנהגותו ומדותיו למד ממנו. ואיתא בגמרא (גיטין סז.) שאמר רבי שמעון לתלמידיו, שנו מדותי, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא ע"ש. – ונרחיב הדיבור על אודות מדה אחת שמצינו בשניהם, בהרב ותלמידו יחדיו.

*

בגמרא (ברכות סא:) בשעה שהולילו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע

היה, והיו סורקים את צשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים [קורא קריאת שמע]. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל נפשך (דברים ו-ה) אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד. יצתה צת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, זו תורה זו שברה, ממתים ידך ה' ממתים מחלד וגו' (תהלים יז-יד) [מידך היה לו למות, ולא מידי צער ודס]. אמר להם חלקם בחיים. יצתה צת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא ע"כ.

וי"ש להבין מה היה שאלת התלמידים 'עד כאן', וכי לא ידעו תשובתו של רבי עקיבא, כי בשעת השמד יש למסור נפשו גם על ערקתא דמסאני (פנהרין עד:). וגם תשובתו של רבי עקיבא צריך ביאור, למה האריך לומר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, היה לו לומר בקצרה, כתיב בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. עוד יש להבין תשובתו של הקב"ה למלאכי השרת

שמתמו זו תורה וזו שכרה, חלקם בחיים, מהו הכוונה צוה.

ובצינו דוגמת זה בגמרא (מנחות כט:): בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעמיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעמיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו רבונו של עולם הראהו לי וכו'. אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו, הראני שכרו. אמר לו חזור לאחורך. חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין, אמר לפניו רבונו של עולם זו תורה וזו שכרה, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"כ. ויש להצין הלא משה לא ביקש הראני מיתמו אלא הראני שכרו, והוי ליה להראותו גדול חלקו בעולם הבא, שזהו שכר תורתו, ולמה הראה לו מיתמו. ועוד למה שינה ה' תשובתו למשה ממה שהשיב למלאכי השרת, כי להמלאכים השיב חלקם בחיים, ולמשה אמר שתוק כך עלה במחשבה לפני.

*

ונראה דאיתא להלן במשנה (ג-ז) רבי אלעזר איש צרתותא אומר, תן לו משלו, שאמה ושלך שלו. וכן הוא אומר (דברי הימים א כט-יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך ע"כ. ופירש הרע"ב שמדבר בין לענין גופו של אדם בין לענין ממונו, שלא ימנע אדם את עצמו ולא את ממונו מחפצי שמים, שאיך נותן משלך ולא מגופך ולא מממונך אלא משל הקב"ה שהכל שלו ע"ש.

ואיתא ברמב"ם (ה' איסורי מצות ז-יא) הרוצה לזכות עצמו, יכופ יצרו הרע וירחיב ידו

ויציא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיציא ממנו, הרי נאמר בתורה (בראשית ד-ד) והבל הציא גם הוא מזכורות לאנו ומחלציהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם צנה צית תפלה יהיה נאה מצית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר (ויקרא ג-טז) כל חלב לה' ע"כ. ואיתא בגמרא (שבת יב:) דרבי ישמעאל קרא והטה, וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטייתי נר בשבת, לכשיצנה צית המקדש אציא חטאת 'שמנה' ע"כ. ואמרו (מנחות סד.) היו לפניו שתי חטאות אחת שמנה ואחת כחוסה, שחט כחוסה אומרים לו הבא שמנה לכחולה ושחוט ע"ש.

ויסופר על הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, שפעם בא אליו חסיד והתנצל לפניו שגנבו ממנו את התפילין, ונתן לו תפילין של רש"י, ואמר לו שישמור עליהם טוב, כי את התפילין קיבל מעוזון אציו השפת אמת זצ"ל, ותפילין של רבינו תם אין לו אחרים, וכשיזמין אחרים יתן לו גם של רבינו תם. וכששמע החסיד שהתפילין הם עוד מהשפת אמת זצ"ל, אמר להרבי שהוא מפחד להניח תפילין קדושים כאלה. והשיב לו שילך לחתנו ויחליפם על אחרים. וכששאלו אחר כך לכ"ק מרן זצ"ל למה נתן דוקא את התפילין החשובים האלה, השיב, כי איתא ברמב"ם שבכל דבר שהוא לשם ה' הטוב שיהיה מן הנאה והטוב וכו' האכיל רעב וכו' כסה ערום וכו', וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו' ע"ש, והתפילין היקרים האלה, הם הדבר הטוב והיפה ביותר שיש לי, לכן נתתי אותם

יזכו ליתן לה' הדבר היקר והמשוּב ביותר שיש
בעולם, היינו ימי חייו.

ואיתא במדרש (ב"ר סג-ג) אברהם לא ניצל
מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב
וכו', הדא הוא דכתיב לכן כה אמר ה' אל בית
יעקב אשר פדה את אברהם (ישעיה כט-כג). וכמו
בגור הקודש צס היפה תואר, למה לא היה
אברהם כדאי להנצל בזכות עצמו, שמסר עצמו
על קידוש השם. ותירך שבאמת כל מי שמוסר
נפשו על קידוש השם, אין ראוי שיצילנו ה', כי
טוב לו השלימות הגדול הזה, ולזה לא נוקק
הקב"ה להציל את רבי עקיבא וחבריו וכו'. ולכן
אברהם מנד עצמו מן הדין היה שישרוף וכו',
אלא מפני משך הזרע הטהור שעמיד ללאת ממנו
כל דורות ישראל, בזכותם ניצל. ולהכי נקט יעקב
שהוא שלשלת הייחוס אשר היה מטתו שלימה,
והכוונה על יעקב ורעו ע"כ.

ועל דרך זה מצינו בעקידת יצחק, כאשר אמר
ה' לאברהם קח נא את צנך את יחידך
אשר אהבת וגו' והעלהו שם לעולה, הלך בשמחה
לעשות רצון קונו, כמו שנאמר (בראשית כג-ו)
וילכו שניהם יחדיו, וברש"י אברהם שהיה יודע
שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה
כיצחק שלא היה מרגיש בדבר. וכאשר הבין יצחק
שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדיו (כג-ח),
בלב שזה ע"כ. כי אברהם ויצחק היו עומדים
ומנפים מתי יבוא יום שיוכל ליתן חיי נפשו ונפש
בנו, הדבר היקר ביותר בעולם, יתנהו וימסרהו
לנחת רוח לקונו.

והנה בירושלמי (סוטה ה-ה) איתא עוד, שכאשר
נידון רבי עקיבא לפני טורנוסרופוס
הרשע [על שעסק בתורה, קרבן העדה], הגיע

ע"כ (ליקושי יהודה פרשת תזריע ד"ה אחד לעולה).
ויספר על הרה"ק רבי יהודה מדזשיקוב
וצ"ל, שראו אותו פעם אחת ביום תענית אסתר
שנכנס לזאנאק, וציקש שיחליפו לו שטרות של כסף
שהציא, על שטרות חדשות שיאלו כעת, שהם
נאים יותר, כדי לקיים מלות מתנות לאציונים
בשטרות נאות שלא משמשו בו ידים ע"כ.

וזהו דרכן של צדיקים שהם מוסרים תמיד לה'
כל מה שחביב עליהם ביותר, וכמו שפירשו
מה שנאמר ביששכר (בראשית מט-טו) וירא מנוחה
כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול.
ולכאורה אם מכיר בהמנוחה שהוא טוב, למה
מטה שכמו לסבול. אך זהו דרכו של יששכר, הוא
מוסר עבור ה' כל תענוגיו וכל מה שהוא יקר
בעיניו, ואם רואה שהמנוחה טובה, הוא מוותר
על מנוחתו ומוסרו לכבוד ה', ויט שכמו לסבול
עול תורה.

והנה הצדיק עומד מוכן תמיד למסור כל
כחות גופו עבור ה' ותורתו וכבוד
שמים, ומכל שכן שאין שום ממון חשוב בעיניו
יותר ממה שמוסר לעשות בהם רצון קונו. והוא
מקיים כפשוטו ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאדך, שמוסר כחות נפשו
וממונו עבור כבוד ה'. אמנם יש דבר אחד שהוא
חביב מאד בעיני האדם, והיה משתוקק למסור
גם זה לכבוד שמים, אבל אינו יכול, וזהו חיי
נפשו, שעל זה נצטוונו וחי בהם (ויקרא יח-ה) ולא
שימות בהם (יומא פה:), שחייב אדם לשמור חייו
וצריאותו. וזאת כאשר מגיע לפניו מצב שמחוייב
במסירת נפש, אז מוסר גם חייו החביבים לו
ביותר עבור אהבת ה'. ולכן הצדיקים משתוקקים
ומבקשים שיגיע להם ענין של מסירת נפש, שזוהי

זה היא שמחתו היותר גדול שיש לפניו במשך כל ימי חייו, אשר כל ימיו היה מצטער להגיע לזה, זהו היום המוצחר שלו מכל ימי חייו, 'חלקם בחיים', לרבי עקיבא מיתה זו הוא חלקו בחייו, ועל זה היה משתוקק ומנפה תמיד.

ובהקדמות ספר בונת הלב (להגה"ק מקראסנא זצ"ל) כתוב, שאחר המלחמה היה מתמרמר על מה שנשאר בחיים, ולא זכה למות על קידוש השם, כי עונותיו גרמו לו זאת, שלא זיכך תומררו להיות ראוי לקרבן ה' ע"כ. וכבר סיפרתי שהייתי פעם לזיקור באושוויץ, והיה שם גוי אחד שהראה את המקום להמזקרים שהיו גם כן כולם גויים. ושאל אחד מהמזקרים, האם ידעו היהודים כשהגיעו להגאז קאמער, שזהו סוף חייהם. והשיב שאז כבר ידעו כולם. ושאל שוב ומה היו עושים אז. והשיב מקצתם התחילו למלמל צפיהם פסוקים שונים (פסוקי יחוד), ומקצתם התחילו לשור שירה. והגוי לא היה יכול להבין תשובתו, לשמחה מה זו עושה.

והנה הצדיקים הקדושים אשר תשוקת נפשם היותר גדולה בחייהם היא, שיזכו למסור חייהם עבור כבוד ה', ורלון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, על כן לפעמים הם זוכים בשכר תורתם וצדקתם, שיתן ה' להם את שאיפתם שהם משתוקקים, ומזמין להם מצב של מסירת נפש, שזהו הקורת רוח היותר גדול שיתכן ה' ליתן להם בחייהם. ולכן כאשר אמר משה רבינו, רבנו של עולם הראיתי תורתו הראיתי 'שכרו', ששאל מהו שכרו של רבי עקיבא בעולם הזה עבור עולם גדול תורתו, 'ראה ששוקלין בשרו במקולין', שנהרג על קידוש

זמן קריאת שמע. רבי עקיבא קרא שמע ולחק. אמרו לו טורנוסרופוס, סבא סבא, או מכסף אתה [המלחש נגד היסורים, פני משה], או צועט ציסורים אתה [להכעיסני]. אמר לו רבי עקיבא תיפח רוחו של אותו איש, לא מכסף אני ולא צועט ציסורים אני, אלא כל ימי קראתי ואתה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, אהבתי אותו בכל לבבי, אהבתי אותו בכל ממוני, ולא הזדמן לי לאהוב אותו בכל נפשי, ועכשיו שבא לידי לאהבו בכל נפשי והגיע זמן קריאת שמע, ובלבי אין שמך ספק ופקפוק בעיני, וכי לא אשמח ע"כ.

ובזה נבוא אל המכוון, בודאי ידעו התלמידים שיש למסור נפשו בכגון דא על קידוש השם, וכדין עושה רבם רבי עקיבא, אך ראו השמחה הנסוך על פניו בעת ההוא. ועל זה תמנה ושאלו 'עד כאן', הן אמת שמקיים כעת מה שמוטל עליו, אבל לשמחה מה זו עושה, וכי לא היה עדיף שלא היה מגיע למצב כזה, ויוכל להמשיך בחייו בהרצנת תורת ה'. ועל זה השיב להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו. זה שנים רבות אני עומד ומבקש ומנפה שאוכל למסור לה' הדבר היקר והחשוב אללי ביותר, היינו חיי נפשו, כי זהו תכלית ושליומות האדם למסור חיי נפשו לקרבן לה', להיות לריח ניחות, ועכשיו בא זאת לידי, וכי לא אשמח שזכיתי לזה.

ובאשר תמנה מלאכי השרת זו תורה וזו שכרה, ממתיים ידך ה' ממתיים מחלד, איך ה' לא חס על נפש נדיק ומציאו להריגה כזה. השיב להם ה', אין זה נער לרבי עקיבא,

בניחותא זו תורה וזו שכרה, שכר כזה מתאים עבור תורתו של רבי עקיבא, אמר לו ה' 'שתוק', לא לומר כן לפני בני אדם, אבל לאמיתו זכית להשיג הדברים הנכונים, כי כן עלה במחשבה לפני.

*

ודוגמת זה מצינו אצל רבי שמעון (שבת לג:): שהוצרך לצרות מפני המלכות במערה י"ג שנה, וכל אכילתו היה רק חרוצין ומים, וליתב עד לארבעה חללא, עד שנעשה לו פילי ובקעים בגופו. וכאשר ילא משם, ראה חתנו רבי פנחס בן יאיר מצבו דהוה ציה פילי בגופיה, הוה קא צכי, ואמר לו אי לי שראיתך צכך. והשיב לו רבי שמעון אתה חושב שאני רחמנות, אתה הוא רחמנות, אשריך שראיתני צכך שאלמלא ראיתני צכך לא מלאכת צי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא, הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי ע"כ.

והיינו שרבי שמעון אמר לו, אני זכיתי למסור י"ג שנה כל גופי לכבוד ה', צלי אכילה ושתייה ושינה כהוגן ימים ולילות, והקדשתי לפני גופי להתייסקר בצפעים ובקעים, זהו האושר היותר גדול שלי ליתן לה' כל חלבי, הדבר החשוב והמוצחר ביותר שיש לאדם, והגעתי בתורתי לרום המעלה, אין צוה על מה להתאנח ולצכות, אשריך שראיתני צכך, אתה לא מסרת גופך כל כך עבור התורה, על כן אתה לא זכית למה שאני זכיתי.

והנקודה שצין הרב (רבי עקיבא) ותלמידו (רבי שמעון) שוין הן. הן בני אדם פשוטים

השם, להיות קרבן לה' לריח ניחות, כי זהו התענוג היותר גדול שיתכן אצל רבי עקיבא. ועל זה ענה משה רבינו בניחותא, 'רבותו של עולם זו תורה וזו שכרה', שכר כזה מתאים עבור תורה כזה של רבי עקיבא, זו תורה וזו שכרה. ואמר לו ה' שכוון כראוי, 'כך עלה במחשבה לפני', שעל תורה כזו, זו שכרה, ליתן להדיק משאת נפשו שיזכה להקריב עצמו לה'.

ומה שאמר לו שתוק, יש לומר דאיתא במשנה (אבות א-יא) אצטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם (שלא תניחו מקום לטעות בדבריכם), שמה תחוצו חובת גלות, ותגלו למקום מים הרעים (אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה), וישתו התלמידים הבאים אחריכם, ונמצא שם שמים מתחלל. ופירש הרע"ב כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם לדוק ובייתוס תלמידיו, שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס (שם א-ג). ואמרו הם, אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח ולערב אינו מקבל פרס. ויאלו למינות הם ותלמידיהם, ונקראים לדוקים ובייתוסים עד היום ע"כ. הרי לנו שיש לזוהר שלא לומר צרכים דברים שלא מתקבלים על דעת בני אדם.

והנה המון עם צית ה', פשוטי ישראל, הרחוקים מהשגות של עבודת הדיקים, לא יצינו דבר כזאת ששכר תורה ומצותיה תהא הריגה על קדושת שמו, ולהצין ולהשכיל כי זהו התענוג היותר גדול שיתכן אצלם. ואדרבה מצינו באחר שיאל לתרבות רעה, ואמרו (קידושין ט:): לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר, אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר, נפק חטא ע"כ. על כן כאשר משה השיג ואמר

כאשר רואים מיתת רבי עקיבא הם תמהים זו תורה וזו שכרה, ולעומת זה רבי עקיבא עומד ושמח ואומר, כל ימי הייתי מנטער מתי יבוא זה לידי. וכמו כן כאשר רואים מנצו של רבי שמעון ליטב צמערה בחול שנים רבות צלי אכילה ושינה כראוי, הם אומרים 'נעבעך', אוי לי שראיתך בכך, ורבי שמעון עצמו אומר זהו האושר שלי, 'אשריך שראיתני בכך'. הדדיקים יש להם מצט אחר לגמרי על חיי האדם. חיים טובים אללס אינו אכילה ושתייה כסף וזהב ותענוגי בני אדם. הימים החשובים שצמיחה היא, כאשר הם יכולים למסור כל טובותם ומנוחתם ושלוותם לכבוד ה', ורק זה היא האושר האמיתי שיש לפניהם.

*

ובזה נבוא לציאר המשנה, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות

ועול דרך ארץ. והיינו כי ישנם זמנים שהמלכות הרשעה גזרת גזרות נגד התורה, והם רודפים אחר המקהילים קהלות צרבים לתורה, שהם נכתבים להריגה, ומכזידיים עליהם עולם. אמנם הדדיקים הללו אינם מתייראים מזה, כי מיתתם לכבוד שמים היא אללס תענוג נפלא, שיכולים למסור חייהם היקר לכבוד קונם. והמקבל על עצמו עול תורה, מעבירין ממנו 'עול' מלכות, הרדיפות מהמלכות אינו עול עליהם, אלל שמתים הם ציטורים הללו. וגם כאשר גזרים ליטול חייהם, שהמיתה מתאר הכתוב בתואר 'דרך ארץ', כמו שנאמר (מלכים א' 3-3) אנכי הולך בדרך כל הארץ. אין זה עליהם עול, כי הדדיקות זה' מציאה להם תענוג למסור נפשם לקונם, והמקבל על עצמו עול תורה מעבירין ממנו 'עול' מלכות 'ועול' דרך ארץ.

בסעודה שלישית פרשת אחרי קדושים תשפ"א לפ"ק

ולהלן (י"ג) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאזהבה אותו, נכתבה ההליכה בדרכיו אחר היראה. ולהלן (יא-33) כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה, לאזהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, נכתבה צין האזהבה לדבקות, הלא דבר הוא.

והנראה שיש שלש מדרגות בעבודת ה'. היראה, למעלה ממנה האזהבה המתעוררת לפרקים, ועל כולן הדבקות התמידית

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו (טו-16). ולכאורה האי 'וימותו' מיותר, דהא כבר אמר 'אחרי מות'. ונראה דהנה להלן צפרשה נאמר, את משפטי תעשו ואת תקותי תשמרו ללכת בהם (יח-7). ולכאורה האי 'ללכת בהם' נראה גם כן כמיותר.

ונראה על פי מה שכתוב בספר חפ"ן חיים החדש (פ' עקב) לפרש שינוי לשון הפסוקים שם, דמתחילה נאמר (דברים 10-1) ושמרת את מצות ה' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו, כאן כתובה ההליכה בדרכיו לפני יראתו.

זה'. וכלשון הרמב"ן, שמהיה זוכר ה' ואהבתו תמיד, לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו ולבו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה', ונפשו גם בחייו נרורה בצרור החיים, כי הוא בעצמו מעון לשכינה.

והתורה מלמדנו, שירגיל נפשו מתחלה ללכת בדרכי טובו של הקב"ה להיות חנון ורחום וגומל חסד (כדרכת הספרי על והלכת בדרכיו). לכן כתב בתחלה 'ללכת בדרכיו וליראה אותו', שזו המדה קודמת להשגת היראה. וכשהשיגה, לא יחשוב שעתה ראוי לו להתבונן כל ימיו בעניני היראה והרוממות, אלא אף אם זכית לכהן, עליך 'ללכת בכל דרכיו ולאזהבה אותו', להגיע שוב למדרגת האהבה. ולצקוף השמייענו שגם מי שזכה למדרגת האהבה ובודאי התעלה מכל עניני העולם, ראוי לו להתבונן בתורה ובגדולת ה' תמיד עד שיזכה לדבקות תמידית, שהיא באמת העיקר. ועל זה בא הכתוב ואמר 'כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו' לאהבה את ה' אלקיכם', חייבים אתם להתעלות עוד יותר 'ללכת בכל דרכיו' כדי שתזכו למעלת 'ולדבקה בו' ע"כ.

וביאורו הוא, דהנה בחילוניות כל בני ישראל מקיימים מצוות ה' באופן שוה, כל אחד קושר אותו תפילין, ואוכל אותו מצה, ונוטל אותו לולב. אבל בפנימיות יש הרבה מדריגות ומעלות, זו גבוה מזו, בכוננת המצוה בדחילו ורחימו ודבקות, אין אחד שוה לחבירו, ואינו דומה קיום המצוה של הנדיק לקיום המצוה של אדם פשוט. ומוטל על האדם להתעלות תמיד ממדריגתו למדריגה יותר גדולה. ומצוה

ברמב"ם (ה' תשובה י"ה) אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל כל הצרכות הכתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העצירות שהזכירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקלות הכתובות בתורה, או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרצה דעתן ויעבדו מאהבה. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה ע"כ.

אמנם גם כאשר הגיע למדריגה זו, יש מדריגה נעלה יותר, והיא הדבקות בה', וכמו שביאר הרמב"ם (שם י"ג) שיהיה את ה', אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמנע שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה, והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושומה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד, כמו שזונו (דברים ו-ה) בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל (שיר ז-ה) כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה ע"כ.

ועל כן ראשית העבודה היא, 'ללכת בדרכיו וליראה אותו', להגיע ליראת ה'. ושוב מוטל עליו ללכת ולהתעלות עוד יותר, 'ללכת

שנקרבו לפני אור העליון צחצח הקודש, וזוהי מתו, והוא סוד הנשיקה שבה מתים הנדיקים. והנה הם שוים למיתת כל הנדיקים, אלא שההפרש הוא, שהנדיקים הנשיקה מתקרבות להם, ואילו הם נתקרבו לה, והוא אומרו בקרבנות לפני ה'. ואומרו וימותו צתוספות וא", רמז הכתוב הפלאת חיבת הנדיקים, שהגם שהיו מרגישים צמיתתם, לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם ע"כ.

אך לבוא לידי מדריגה זו אי אפשר רק אחר שהמית האדם את עניני גופו לעבודת ה', שאז אין החומר מעכב הדביקות. ועל דרך שאמרו חז"ל (ברכות סג:) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר (במדבר יט-יד) זאת התורה אדם כי ימות צאהל ע"כ. ועל כן אמר הכתוב על מעלת נדב ואזיהוא, 'אחרי מות שני בני אהרן, אחרי שהמיתו את גופם וחומרם בתורה ועבודה, ולא היה עוד החומר אצלם למסך המצדיל, זה היה ההקדמה אשר בקרבנות לפני ה' וימותו, שהגיעו לתשוקה נפלאה כל כך בקרבנות לפני ה', שיצתה נפשם מגודל הדביקות.

*

והנה להלן צפרשה כתוב עוד, ושמתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי צהם אני ה' (יח-ה). ויש להבין הכוונה במה שהוסף 'אשר יעשה אותם האדם', הלא זה נכלל כבר במה שאמר ושמתם את חקותי. וגם מהו הכוונה באמרו 'וחי צהם'. ונראה דאיתא בוזהר חק' (ח"א קע): כי צהם יש רמ"ח אברים ושק"ה גידים, וכנגדם צה דבר ה' לשמור שק"ה

בכל דרכיו ולאהבה אותי. וכאשר יגיע לידי מדה זו, מוטל עליו להתעלות עוד יותר, ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו. והוא שאמר הכתוב צפרשתנו, את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו, אבל לא די צוה לצבד, אלא ללכת צהם, מוטל עליו להתעלות ללכת ממדריגה למדריגה, מיראה לאהבה ומאהבה לדביקות, אשר אין שיעור להתעלות צעזודת ה'.

והנה הדביקות צנדיקים יתכן שיגיע עד מצב של כלות הנפש, על דרך שנאמר (תהלים פד-ג) נכספה וגם כלתה נפשי. ומצואר באור החיים חק' (פ' צחוקותי כו-יא) כי הנפש כשמרגשת בקריבת אור הנערב אלה, תכסוף ותנתק ממקומה להדבק צשכינה, ולעולם התאוה יתרצה העריבות על הרגשת הפרידה ולא תרגיש צו ע"כ. ובאגרא דפרקא (אות קלו) כתוב צטעם שצריכין לעבודת ה' גם מדת היראה ולא די צמדת האהבה לצד, דצחם לא היה צמציאות רק האהבה היה האדם מתצטל צמציאות צרגע מגודל התשוקה צדמיון החלק אל הכל, והיתה אור הנשמה יוצאת מנרתק הכלי (עיין זוה"ק ח"ב ריא:), ועל ידי היראה יצומצם האור תמיד תוך הכלי צגצול ע"כ. ונראה דעל זה אמר הכתוב צפרשתנו (יח-ה) וחי צהם, ודרשו חז"ל (יומא פה:) ולא שימות צהם. והיינו שיצמצם אהבת קונו צמדת היראה, שלא יצוא צקיום המצות לידי דביקות של כלות הנפש, אלא וחי צהם ולא שימות צהם.

אמנם נדב ואזיהוא ציום גילוי ה' שכינתו צהקמת המשכן, צאו לידי דביקות נפלא כל כך עד שיצאה נשמתם מגודל התשוקה. וכמו שפירש באור החיים חק' בקרבנות לפני ה',

כולה כשאני עומד על רגל אחת, שאוכל לקיים כל התורה בפעם הזאת שאני עומד בעולם הזה ולא אצטרך שוב להתגלגל.

ולבן דחפו שמאי באמת הבנין, כי איך אפשר שאדם יקיים כל המצוות, הרי יש מצוות שניתנו רק לכהנים או ללויים וישראלים, ויש שאינם שייכים רק בזמן שצית המקדש קיים, ואיך יתכן שיקיים הכל בעולם הזה. אולם כשצא לפני הלל, נתן לו על זה צ' עצות, חדא, מה דעלך סני לחברך לא תעביד, כלומר דעל ידי שכולל עצמו עם כלל ישראל ציחד ויש אהבה ואחדות צין איש לרעהו, על ידי זה נחשב המצוה שמקיים הוא כאילו גם חזירו קיימו, וכן מה שמקיים חזירו נחשב כאילו הוא מקיימו גם כן. ועל דרך משל, דכמו בשעה שנוטל האתרוג צידו ומנענע, הגם שקיום המצוה נעשה על ידי הידים בלבד מכל מקום נחשב כאילו כל גופו קיים אותה, כן הוא בכלל ישראל, כאשר הם מקושרים כגוף אחד, אז מצוה שמקיים ראובן נחשב כאילו גם שמעון ולוי וכו' קיימו זה המצוה.

ועצה השנית שנתן הלל, ואידך פירושא היא זיל גמור, והכוונה על דרך שאמרו חז"ל (מנחות קי.) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן בכל מצוות, אם עוסק בדיני המצוה נחשב כאילו קיים זה המצוה בפועל ממש, ואם כן אפשר לקיים כל התרי"ג מצוות בפעם אחת בעולם הזה ואינו צריך להתגלגל שנית ודפח"ח.

ובזה שהוצרך לתת לו גם עצה זו של לימוד המצוות בתורה, ולא סגי ליה בעצה הראשונה, דעלך סני לחברך לא תעביד, הוא כי גם אם מקיים המצוות על ידי אחדות, הרי סוף כל סוף יש מצוות שאינם שייכים כלל בזמן

מצוות לא תעשה ורמ"ח מצוות עשה, אשר מהם האדם מקבל חיותו, ובקיום כל התרי"ג מצוות משלים האדם כל האצרים והגידים שבגופו. (עיין אור החיים הק' פ' עקב ח-א). ועל ידי שמקיים כל התרי"ג מצוות קונה ועושה חלוקה דרבנן לנשמתו בעולם הבא, ולכן מי שלא זכה בחייו לקיים כל התרי"ג מצוות, מוכרח הוא שנית להתגלגל לזה העולם ולקיימם כראוי. ובקב הישר (פרק יט) פירש בזה הכתוב (מהלים יט-ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש, שצריך האדם לקיים כל מצוות ה' בשלימות, שתהיה תמימה ולא יחסר ממנה כלום, דאם לא כן משיבת נפש, מוכרח הוא שוב להתגלגל בזה העולם עד שישלימה שנית. (ועיין גועם מגדים פ' בשלח ד"ה על ריב).

ואיתא בגמרא (שבת לא.) מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי ואמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, דחפו באמת הבנין שצידו, אתא לקמיה דהלל גייריה, אמר ליה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא היא זיל גמור ע"כ. וציאר בישמח משה (פרשת שמות) צטס ספר בית שמואל אחרון, דהנה לכאורה תמוה מאד על הגר, מה ראה לשטות זה לומר שילמדנו כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחד. גם צריך ציאר האיך נכלל כל התורה כולה במצוות ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט-יח).

ופירש דהנה הגר רצה להתגייר רק כאשר לא יצטרך להתגלגל שנית בזה העולם, על כן ביקש עצה ודרך שיוכל לתקן כל התרי"ג מצוות בפעם הזאת שהוא בעולם. והנה רגל הוא לשון פעם, כמו (במדבר כג-כה) שלש רגלים, ועל כן אמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה

הזה רק בזמן שבית המקדש היה קיים, וגם על ידי אחדות לא שייך לקיימם. משום הכי הוצרך לתת לו זו העצה של לימוד דיני המנוה, שזה שייך בכל מצות התורה, דעל ידי הלימוד נחשב כאילו קיימם בפועל ממנו.

ובזה נבוא אל המכוון, שאמר הכתוב ושמרתם את חקותי וגו' וחי זהם, שתרי"ג מצות התורה הם נותנים החיות להתרי"ג מצות וגידים שיש באדם, ועל האדם מוטל להשלים עצמו בחיי חיותו כל מצותיו וגידיו, שלא ינטרף למות ולהתגלגל עוד הפעם להשלים עצמו, אלא וחי זהם ואלא שימות זהם. אך לכאורה זהו דבר שאינו במציאות לקיים כל התרי"ג מצות, וכמו שדחפו שמאי להגר שביקש זאת. על כן רימזה תורה לזה שחי ענות, ושמרתם את חקותי ואת משפטי, שדרשו חז"ל ושמרתם ועשיתם (דברים ד-ו), וברש"י זו משנה. והיינו שעל ידי שתלמדו כל מצות התורה תהא נחשב לכם כאילו קיימתם אותם, וממילא יוכל לקיים גם המצות שלא עלה בידו לקיימם בפועל.

ושוב רימוז העצה השניה, להתאחד יחד עם הכלל ישראל, שכנסת ישראל היא קומה שלימה, וכל מנוה שאדם עושה עולה לזכות כל הקומה המאוחדת יחד. דידוע כי למין האדם יש ארבעה שמות, אנוש, גבר, איש, אדם, ורק

אדם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם (יצמות טא). ופירש בעוללות אפרים (חלק ב מאמר כג) כי שאר השמות יכולים לומר גם בלשון רבים, אנשים גברים אישים, חוץ מתואר אדם שאי אפשר לומר בלשון רבים. וזה מורה על האחדות שיש רק בצני ישראל ולא באומות העולם. ועל כן אמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם, שיתאחד בעשייתם עם כל ישראל שיוצק עליהם תואר 'אדם'. וכאשר תקיימו 'ושמרתם' זו משנה, ויעשה אותם 'האדם' בחינת האחדות, אז וחי זהם ולא שימות זהם, יוכל לתקן הכל בחיי חיותו, ולא ינטרף למות ולהתגלגל.

וזוהו גם הענין שאמר הכתוב צפרשתנו להלן, דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו כי קדוש אני (יט-ג). וברש"י שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלוין בה ע"כ. ולכאורה צפרשה זו ליבא רק שבעים מצות, שהם רק חלק מועט מהתורה. אך הכוונה היא, שפרשה זו נאמרה בהקהל, להורות כי בקיום המצות יש להתאחד הכלל ישראל ביחד, כאיש אחד בלב אחד, מפני שרוב גופי תורה אי אפשר לכל יחיד לקיימם, והם תלוין רק בהקהל, על ידי האיחוד שיש בכלל ישראל, נחשב לכל אחד גם המצות שאחרים עושים.

בסעודה שלישית פרשת אחרי תשפ"ב לפ"ק - פאלם ספרינגס

הקודש וגו' (טו-ה). באור החיים הק' דקדק כמה דקדוקים, וזה לשונו, וידבר ה' וגו', נריך לדעת מה נאמר לו בדיבור זה. ב' לאיזה ענין

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל

שהם גדולים ממני וממך. ועל פני כל העם אכבד, כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלם, אם כן צאלו, כל שכן צרשעים ע"כ.

וביאורו הוא, כי גודל החטא ועונשו אינו שווה לכל כל אדם, כי הקב"ה מדקדק עם חסידיו אפילו כחוט השערה שנאמר (תהלים ג-ג) ופציו [צדיקים הדבקים בו] נשערה מאד [לשון חוט השערה] (צבא קמא ג.). ואמרו (צבא מניעה ג:) הגד לעמי פשעם ולצית יעקב חטאתם (ישעיה נח-ח) [עמי דהיינו תלמידי חכמים, את חטאתם אני קורא פשע] אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות ע"ש. הרי דלפי גודל מעלתו של האדם, החטא אצלו חמור יותר, וכמו כן לפי קדושת המקום ערך החטא יותר, ואינו דומה חוטא בפלטין של מלך מהחוטא חונה לה, וכמו שנאמר צפרשתנו, ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה (יח-כח).

והנה חטא נדב ואציהוא היה חטא דק דק כשערה, אך בהיות שהם היו קרוצי ה', ומה גם שירדה שכינה כעת לשכון בחתמונים, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, על כן נענשו במיתה תיכף ומיד על חטא של חוט השערה. ומזה הכירו כל ישראל שנתקדש כעת המשכן לדירתו של מקום, והחטא בפלטין של מלך חמור מאד. וזהו שאמר לו ה' בקרוצי אקדש, שיתקדש הצית צמידועיו של מקום, כאשר יראו שעל חטא קל פגעה תיכף מדת הדין, יכירו בקדושת המקום ששורה בה שכינה.

והנה כאשר מתו נדב ואציהוא חלשה דעתו של משה ואהרן וכל ישראל, הלא הם קדושים וטהורים, איך יתכן שיחטאו בחטא ערום כזה אשר עזרו יתחייבו מיתה, על כן צאה

ישמיענו הכתוב היות דיבור זה אחרי מות, מה לי אחר מה לי קודם. ג' למה הוצרך לומר בקרבנתם וגו', אם להודיע שמתו צבזיל שנתקרבו לפני ה', הלא כבר הודיע הדבר במקומו (י-א) ויקריבו אש זרה וגו', ושם הוא יותר מפורש הדבר ממה שכתוב כאן בקרבנתם, שאין ידוע מה הוא העון שעשו בקריבה זו שעליה מתו. ד' אומרו וימותו מיותרת אחר שהתחיל לומר אחרי מות וגו' ע"כ.

ובגמרא (גיטין ס.) אמר רבי לוי שמונה פרשיות נאמרו ציוס שהוקס צו המשכן, אלו הן, פרשת כהנים וכו' פרשת אחרי מות וכו' ע"כ. ואם כן נאמרה פרשה זו צאותו יום שמתו נדב ואציהוא. והקשו התוספות שם, מהא דאיתא צמדרש (צ"ר מד-ה), דאיכא למאן דאמר אחר סמוך ואחרי מופלג, וקשה מאחרי מות, דבו ציוס היה ע"ש.

ונראה דהנה אחר מיתת נדב ואציהוא אמר משה לאהרן, הוא אשר דבר ה' לאמור, בקרוצי אקדש, ועל פני כל העם אכבד (ויקרא י-א) ע"כ. וצ"ש היכן דיבר, וגועדתי שמה לצני ישראל ונקדש צבזדי (שמות כט-נג), אל תקרי צבזדי אלא צמכודי (ויק"ר יצ-ב) ע"כ. ויתכן לומר עוד, דכיון דפרשת אחרי מות נאמרה למשה צאותו יום, אולי נאמר לו זאת תיכף אחר מיתתם קודם שדיבר משה לאהרן, ואז הודיע לו ה' 'צקרבנתם לפני ה' וימותו', שסיבת מיתתם היתה קרבנתם למקום. וזהו שאמר לאהרן, הוא אשר דבר ה' 'צקרוצי' אקדש.

ואמרו שוב (שם) אמר לו משה לאהרן, יודע הייתי שיתקדש הצית צמידועיו של מקום, והייתי סבור אז צי אז בך, עכשיו רואה אני

הקמת המשכן, שכלאו הכי כבר נגזר דינם מקדם, וזוהו זכו שלא ינטרף הבית להתקדש במשה או באהרן.

על כל פנים מיתתן של נדב ואביהוא היה מוטל על ראשם מעת שחטאו בזמתן תורה, ויחזו את האלקים. ולא עוד, אלא שעונש זו היתה עליהם עוד מסיבה אחרת, כמבואר ברש"י (ויקרא י"ג) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים, וברש"י מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל, הוא שנאמר (דברים ט-כ) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, ואין השמדה אלא כלוי בנים, שנאמר (עמוס ב-ט) ואשמיד פריו ממעל, ותפלתו של משה בטלה מחלה, שנאמר (דברים שס) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא (ויק"ר י"ה) ע"כ.

והנה באור החיים הק' פירש, ושם איש ישראל המוכה אשר הכה את המדינית וגו' (במדבר כה-יד), וזה לשונו, לריך לדעת למה כפל לומר המוכה אשר הוכה, ולא הספיק באחת מהנה. אכן יתבאר הענין על פי דבריהם שאמרו (ברכות יח:) שהרשעים צחייהם קרויים מתים. והטעם הוא לפי שכת הרע שהוא צחינת המת דבוקה בהם וכו'. והנה זה אשר בעל ארמית השחית נפשו בפגעו בה, והנה הוא מוכה מכת מות קודם שהרגו פנחס, והוא מה שנתכוון הכתוב לומר ושם איש ישראל המוכה אשר הוכה וגו', כנגד הכאת הנפש אמר ושם איש ישראל המוכה, שמעת אשר געל נפשו וצא עליה הוכה מכת נפש הישראלית, שהיא כינוי נפש קדושה הנקראת ישראל, וכנגד הריגתו שהרגו פנחס אמר אשר הוכה את וגו' כאומרו (כה-ח) וידקור את שניהם ע"כ. הרי לנו כי האדם בעת שחוטא

דיבור ה' למשה לגלות לו, שחטאתם היתה רק חטא דק מן הדקה, ורק בשביל שסביבו נשערה מאד, ובקרוצי אקדש. וגם כי חטאתם היתה כעת בפלטין של מלך, ששרתה שכינה אז למטה, על כן פגעה בהם מדת הדין. ואדרבה רק משום גודל מעלתם נעשה זאת. ואחרי מות שני בני אהרן צא הדיבור למשה להודיע לו סיבת מיתתם, שרק 'בקרבנות לפני ה' וימותו', שהם במעלתם קרוצי ה', וכעת היו בפלטין של מלך 'לפני ה', על כן נענשו תיכף במיתתם.

*

אך יש לומר עוד, דהנה בזמתן תורה כתיב, ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו (שמות כד-יא), וברש"י ואל אצילי, הם נדב ואביהוא והזקנים. לא שלח ידו, מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד. ויחזו את האלקים, היו מסתכלין בו בלב גם מתוך אכילה ושתייה (תנחומא בהעלותך טו) ע"כ. וכן הוא במדרש רבה בפרשתנו (כ"ג), אמר רבי פנחס מכאן שהיו ראויין להשלחת יד וכו', אמר הקב"ה אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת צתי זו התורה וכו' ע"כ. ולכאורה יש להבין דאם לא רצה ה' לערבב שמחת התורה, למה המתין ה' להמיתם ציום הקמת המשכן, שהיתה שמחה לפניו כיום שנבראו בו שמים וארץ (מגילה י:), והיה לו להמיתם תיכף אחר מתן תורה.

ונראה דהיה צוה חסד ענום מאת ה', כי המשכן היה לריך להתקדש במיודעיו של מקום, וסבור משה או צי או צך. ואלמלי מתו נדב ואביהוא קודם הקמת המשכן, היה מתקדש הבית במשה או באהרן, וחם ה' עליהם ועל ישראל, ואיחר מיתתם של בני אהרן ליום

פגעה בחינת מיתה בנפשם, ונגזר עליהם מיתה בפועל. ולכן צעת 'קרבתם לפני ה' וימותו', שגם כעת התקרצו לה' באופן שלא ננטוו וימותו.

*

אמנם יש לומר עוד צמה שאמר הכתוב ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ויחזו את האלקים ויאכלו וישמו. וברש"י מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד, שהיו מסתכלין בו בלב גם מתוך אכילה ושתייה ע"כ. ולכבודם של הצדיקים הללו יש לומר ויחזו את האלקים למעליותא, וכמו שפירשו חז"ל (ברכות יז.) שהיו נהנים מזיו השכינה [ויאכלו וישמו, שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושמו] ע"כ. וענינו נראה, דאיתא בגמרא (חגיגה יד:) ארבעה נכנסו צפרדס [עלו לרקיע על ידי שם], ואלו הן, בן עזאי ובן זומא אחר רבי עקיבא וכו'. בן עזאי הניח [ללד השכינה] ומת, עליו הכתוב אומר (תהלים קטז-טו) יקר צעיני ה' המותה לחסידיו [הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת בחור, ואף על פי כן אי אפשר שלא ימות, משום שנאמר (שמות לג-כ) כי לא יראני האדם וחי] וכו', רבי עקיבא יצא בשלום ע"כ. ובעין יעקב הגירסא נכנס בשלום ויצא בשלום.

ובתוב במהרש"א (שם), ובספר ישן מנאחי וזה לשונו, נכנסו לפרדס החכמה, והיא חכמת אלקות, בן עזאי הניח ומת, מתוך שדבקה נפשו באהבה רבה דבקות אמיתי בדברים עליונים שהם יסודה, והניח באור הבהיר, נתפרדה מן הגוף ונתפשטה מכל מקרי הגוף, באותה שעה ראתה מנוחה כי טוב ולא שבה עוד למקומה, וזו מעלה גדולה, על כן נאמר יקר צעיני ה' וגו' ע"כ. הרי לנו שבן עזאי מגודל התענוג

הוא כבר קרוי מת, כמו רשעים בחייהם, אך גמר מיתתם גם מגופם, זה מתהוה אחר כך במיתתם כדרך כל הארץ.

ובבוצינא דנהורא פירש הכתוב (שמות לא-ד) מחלליה מות יומת, כי כל העושה צה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא. דלכאורה הלא פיקוח נפש דוחה שבת, ומדוע יהרג על חילול שבת. אלא הפירוש הוא כך, דידוע שאם אדם מחלל שבת, אזי נכרת הנפש משורשה, לפי זה גזר א קטילא קטל. והו פירוש הפסוק מחלליה מות יומת, ואם תאמר הלא פיקוח נפש דוחה שבת, על זה אמר כי כל העושה צה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא, אם כן הוא ממילא כנהרג, ולכן נידון במיתה, כי אין כאן פיקוח נפש ע"כ.

והנה הא דכתיב צה ויחזו את האלקים ויאכלו וישמו, מטא זה לא ידע ולא הכיר אלא הקצ"ה, והיה נעלם זאת ממשא ואהרן וכל ישראל, והקצ"ה לא מוציא דבה על ישראל לומר שחטאו, וכמאמרם (סנהדרין יא.) וכי דילטור אני, לך הטל גורלות ע"ש. ולא ידע אף אחד כי הם חטאו בזמתן תורה ונתחייבו מיתה מאז. ומקושש יוכיח שהתורה כיסתו (שבת טו:). אך כעת שחלשה דעתו של אהרן ובני ישראל על מיתתם של נדב ואביהוא, למה על ידם דייקא נתקדש הצית, ומה גם שעצור זה היה די בהסתלקות אחד מהם, ולא הוצרכו לשנייה. על כן הודיע ה' למשה על החסד העצום שיש בזה, שהם נתחייבו כבר למות זמן ארוך קודם לזה, אלא שאיחר אותה ה', שלא ינטרכו משה ואהרן להסתלק כעת ולהתקדש בהם. והו שאמר ה' למשה, 'אחרי מות' שני בני אהרן, שזה כבר זמן מופלג משעה שחטאו בני אהרן, צעת מתן תורה, אשר מאז

אותם. אבל כעת שילם להם תשוקתם, ו'צקרבתם
לפני ה' וימותו'.

*

והנה אמרו במכילתא, דבר אל אהרן אחיך
ואל יבא בכל עת אל הקודש, אהרן צבל
יבא אבל אין משה צבל יבא ע"כ. ויש להבין טעם
הדבר מאי שנא משה מאהרן בזה, שאינו צאיסור
בל יבא. ונראה כי הכתוב אומר (ויקרא כו-יא)
ונתתי משכני בתוככם וגו', והתהלכתי בתוככם
והייתי לכם לאלקים. וברש"י אטייל עמכם בגן
עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני.
יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר והייתי לכם
לאלקים (תו"כ) ע"כ. וציאר בעבודת ישראל
דאימא במשנה (אבות ג-ב) הוי מתפלל בשלומה
של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו
חיים בלעו, שמתפלל לה' שיתן לכם שלימות של
מלכות שמים, דהיינו האהבה וגם היראה צעת
שתמליכו אותו בתורה ותפלה ומעשים טובים.
שאלמלא מוראה, פירוש שלולא היראה, ותעזדו
רק בצחינת האהבה, אז איש את רעהו חיים
בלעו, 'איש' רומז להקב"ה, ו'רעהו' זה האדם
שעובדו צדיקות ותענוג, ונקרא רעים ואחים
להקב"ה כנודע, יהיו 'חיים בלעו', כי מחמת
התענוג והצדיקות תתפרד הנפש מהגוף לגמרי,
ולכן מתפלל גם צעד היראה. וזהו שלומה של
מלכות שמים, כי בעל כרחך אתה חי על פני
האדמה עד אשר קצב לך ימי חלדך.

ולפי זה ניחא שהקב"ה הצטיח את צחוקתי
תלכו והתהלכתי בתוככם, כלומר יהיה
הטויל עמכם בגן עדן, והוא תענוג הנשמות
ודציקות הנפלא, וצוה לא תהיו מזדעזעים ממני,
כי אדרבה מגודל רשפי אש תכלה הנפש לצוראה

ודציקותו באהבה, בחרה נשמתו צמנחת העולם
העליון ולא שצה לעולם הגשמי. וזהו ענין מיתת
נשיקה (ברכות ת.), כמבואר באור החיים הק'
(ויקרא כו-יא) וסוד מיתת נשיקה, כי הנפש
כשמרגשת בקריבת אור הנערב אללה, תכסוף
ותנתק ממקומה להצדק בשכינה, ולעולם התאיה
יתרבה העריצות על הרגשת הפרידה ולא תרגיש
צו, ולא ישאר ההרגש אלא מהערב ע"כ.

ועל דרך זה היה צנדב ואציהוא צעת מתן
תורה, ויחזו את האלקים, ומרוב דציקותם
ותענוגם כאילו אכלו ושחו, יראה נשמתם, על
דרך שהיה צבן עזאי, אמנם לא רצה ה' לערבב
אז שמחת התורה, על כן החיה אותם ולא מתו.
אמנם שילם ה' להם מיתת נשיקה זו צעת גילוי
השכינה צהקמת המשכן, דכתיב שם וירא כבוד
ה' אל כל העם (ט-כג), ואז מרוב דציקותם
יתנה נשמתם. וכמו שפירש באור החיים הק'
צקרבתם לפני ה' וימותו, פירוש שנתקרבו
לפני אור העליון צחינת הקודש, וצוה מתו,
והוא סוד הנשיקה שצה מתים הצדיקים, והנה
הם שוים למיתת כל הצדיקים, אלא שההפרש
הוא שהצדיקים הנשיקה מתקרבת להם ואלו
הם נתקרבו לה, והוא אומר צקרבתם לפני
ה'. ואומר וימותו צחוספות וא"ו, רמז הכתוב
הפלאת חיצת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים
צמיתתם לא נמנעו מקרוב לדציקות נעימות
עריצות ידיות צחיצות חשיקות מחיקות עד
כלות נפשותם מהם ע"ש.

וזהו הדיבור שאמר ה' למשה, 'אחרי מות
שני בני אהרן', יש כבר זמן מופלג מעת
שמתו צפועל שני בני אהרן צעת ויחזו את
האלקים, אלא שלא לערבב שמחת התורה החיה

יתברך. יכול לא תירא ממוני, כלומר כיון שלא תירא ממוני תגיעו להתפשטות הגשמית ותהיו אפס ואין, תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים, שתהיה עבודת היראה מנורף לבחינת האהבה לנמצא אותה ולהגבילה ע"כ.

והנה אהרן ובניו הם כהנים מסטרא דחסד (שמו"ר ה-ג, זוהר הק' ח"ג קמ"ה:), שזהו מדת האהבה, על כן אל יבא בכל עת אל הקודש, כי מגודל אהבתם יוכלו להגיע לכלות הנפש, כי יתכן שיחסר מדת היראה לנמצא האהבה. אבל משה רבינו שהלויים מסטרא דגבורות (שס), היה אצלו מדת היראה לנמצא האהבה, ולכן היה יכול להיות ימים רבים בשמים, ודבר עמו ה' פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו (שמות לג-יא), כי מדת היראה מסטרא דגבורה נמצא הדיקות של האהבה, ולכן אין משה צבל יבא.

וזהו שאמרו על רבי עקיבא 'שנכנס בשלום' ויבא בשלום, ולכאורה כולם נכנסו בשלום אלא שלא יבא בשלום רק רבי עקיבא. אך הכוונה היא, כי ברבי עקיבא התמוג מדת היראה והאהבה יחד, שזהו בחינת שלום, שלומה של מלכות, וכיון שנכנס במדה זו על כן יבא

בשלום. לא כן היו חבריו, שלא נכנסו בשלום, רק במדה של אהבה, על כן לא יבאו בשלום. ובצינו במשה צעת שנגלה לו ה' בסנה, ויאמר אנכי אלקי ואציק אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים (שמות ג-ו). ובגמרא (ברכות ז.) בשכר כי ירא מהביט, זכה לתמונת ה' יביט (במדבר י"ח) ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכוונה, כי היות שהיה אצל משה מדת היראה כי 'ירא' מהביט, על כן אין לחשוש שמגילוי ה' אליו יבוא לידי כלות הנפש מגודל אהבת דביקות ה', כי היראה נמצא האהבה, ולכן זכה לתמונת ה' יביט, אהרן צבל יבא ואין משה צבל יבא.

ויש צוה מוסר השכל על מעלת שמירת העינים, אשר מי שירא להביט, זוכה אחר כך להארת עינים בתורה ועבודה, שתורתו מתברכת ומשתמרת. והרי משה היה ירא מהביט גם על השכינה, שלא יבוא לידי זלוזל לזון עיניו בחיסור מדת היראה, וזכה עבור זה לתמונת ה' יביט, הרי על אחת כמה וכמה, השומר עיניו מלראות ברע, שעניו מאירות אחר כך בעיני השכל ברוחניותו.

פרשת קדושים

בלימוד פרקי אבות פרשת קדושים תשע"ו לפ"ק

ואין פנאי לסעוד, דצמלתא דמנזרה קא טרחנא,
כי הדרנא אחינא עיילנא לגבך.

בי אחא איתרמי על צההוא פיתחא דהוו
קיימין ציה כודנייתא חורתא [פרדות,
ושל רבי היו], אמר מלאך המות צציתו של
זה [שמכה ושוב אין המכה חיה כדלקמן] ואני
אסעוד אללו. שמע רבי נפק לאפיה, אמר ליה
מוצנינא להו אמר ליה ולפני עור לא תתן מכשול
[דכי היכי דאסירן לך אסירן לאחריני], מפקרנא
להו [אשלתם ציערות דעלמא להפקר], מפשת
היזקא [דמתוך שלא יהיו נשמרות ירצו נוקיהן],
עקרנא להו [מנשר פרסותיהן ועדיין הן יכולין
לילך שלא יוכלו לצעט], איכא צער צעלי חיים,
קטיילנא להו, איכא צל תשחית. הוה קא מצתש
[מפציר] ציה טוצא, גצה טורא צינייהו [והצדילן].
צבה רבי ואמר מה צחייהן [של צדיקים] כך [נותן
הקדוש צרוך הוא לצו על תאותם שלא להעביר
דעתם, שגרם הדבר שנכנס צפתח הפרדות
שיפרוש, ולא יעבור על דעתו הראשונה שאין
דרכו לסעוד משל אחרים כדלקמן], צמיתתן על
אחת כמה וכמה [שהרי צמיתתן גדולים יותר
מצחייהן], דאמר רבי חמא צר חנינא גדולים
צדיקים צמיתתן יותר מצחייהן ע"כ.

*

ובישמח משה (סוף פרשת תזריע) כתוב, והנה
דבר נפלא אני רואה כאן צמה
שגצה טורא צינייהם, והיא יותר נפלא לדעתי
ממה שחלק הנהר, דהנה צעת שיקרא החסיד

במשנה (אבות ב-ג) והוי זהיר צמנזרה קלה
כצחמורה, שאין אחא יודע מתן שכרן
של מצות ע"כ. ויש להצין איך יתכן לתאר מנזרה
צסם 'קלה', הלא כיון שאינו יודע מתן שכרן, מהיכן
נשער איזוהי מנזרה קלה ואיזוהי מנזרה חמורה.

ונקדים מתחלה מה שסיפרו חז"ל (חולין ז):
דרבי פנחס צן יאיר צא פעס צעירו
של רבינו הקדוש, אקלע לההוא אושפיזא, רמו
ליה שערי לחמריה, לא אכיל וכו'. אמר ענייה זו
הולכת לעשות רצון קונה, ואחם מאכילין אותה
טבלים. שמע רבי [דהוה קאתי רבי פינחס] נפק
לאפיה, אמר ליה רצונך סעוד אללי [יהי רצונך
לסעוד אללי], אמר לו הן, צהצו פניו של רבי
[שמח מפני שלא היה רבי פינחס רגיל ליהנות
משל אחרים כדלקמן], אמר לו [רבי פינחס]
כמדומה אחא [וכי סבור היית] שמודר הנאה
מישראל אני, ישראל קדושים הן [וראויין ליהנות
מהם], יש רוצה [לההנות אחרים משלן] ואין לו
[ואין יכולת צידו, וממנו אני רוצה ליהנות שלא
אכציד עליו], ויש שיש לו [יכולת צידו] ואינו רוצה
[לההנות אחרים, ואף על פי שאומר צא וסעוד,
אין לצו חפץ, ואני נהנה ממנו], וכתצ (משלי
כג-ו) אל תלחם את לחם רע עין [אל תסעוד,
לחם לשון סעודה], ואל תתאו למטעמותיו, כי
כמו שער צנפשו [לשון מרירות], כן הוא, אכול
ושתה יאמר לך ולצו צל עמך, ואחא רוצה
ויש לך. מיהא השתא מסרהצנא [לשון צהלה
ומהירות כלומר צריך למהר ולילך לדבר מנזרה

אך אכתי יש להצין, הלא מצינו דוד המלך כאשר המליך את שלמה בנו אחריו, אמר והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי, והורדתם אותו אל גיחון וגו' (מלכים א' א-לג), ואיך הגיח המלך דוד מלאך המות בציתו. [וצפשוטות היה נראה, דהא אמרינן (שס) אמר רבי חנינא [רופא היה], מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה וחיית [שאין המכה מתרפאת]. ופריך והא קחוינא דמימסי, ומשני דחיוורן ריש כרעייהו קא אמרינן ע"כ. ואם כן יש לומר דפרדה של דוד לא היה לצנה. אך אין זה הכרח, דיש לומר דרק לגבי הא שאין המכה מתרפאת, אמרו שהוא רק בצנה. אבל גם שאר הפרדות הם מוזיקין, וכמאמרם (שס) למה נקרא שמן ימים (בראשית לו-כד), שאימתם מוטלת על הצריות ע"כ. ומשמע דזה קאי על כל עמם מין הפרדות. ואכתי איכא קפידת רבי פנחס בן יאיר. וכמו שאמרו (בבא קמא טו:) לא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו שנאמר (דברים כג-ח) לא תשים דמים בציתך] ע"ש. ואין להחזיק בצית שום בעל חי שמזיק.

וגראה דהנה הא דפרדות הם מוזיקין עד גדר של מלאך המות, יש לומר בטעמו, דאיתא בגמרא (שבת סו.) דפרידה לא פרה ורבה ע"ש. ומבואר ברעת זקנים לבעלי תוספות (בראשית א-כב) בטעמו, משום דצבריאה כתיב, ויצרך אותם אלקים לאמור פרו ורבו וגו' (שס), ופרדות לא היו בכלל צרכה, כדכתיב (להלן לו-כד) הוא ענה אשר מנא את הימים במדבר, ולפיכך אינם פרות ורבות בעולם. ואפילו לרבי יוסי (פסחים נד.) דלמוצאי שבת בראשית הביא אדם שתי בהמות והרכיבן זו על זו ויאל מהן פרד, לא קשה מידי, דפרו ורבו נאמר קודם [ציוס

אל ה', או שרונה לעשות איזה דבר יולא חוץ להיקש הטבעי לאיזה הכרח, או מדבק נפשו בשורשו ויכול לפעול, כי העליון פועל בתחתון, אבל צענין כזה שלא קרא רבי פנחס בן יאיר לחלקו שיגבה טורח צנייהם, ולא עלה על רעיוניו דבר זה שיכין עצמו לחדש הפלח העצום ההוא, ויעשה השי"ת למלא רצונו בלי שאלה וצקשה והכנה לזה, זה מורה על דבקות יותר נפלא ויותר נכבד. והנה מצינו בזה חרש חדש צרבי עקיבא שהיה בוכה מאד באמרו שיר השירים, באשר ידע היכן הדברים מגיעין. והנה דעת לצבון נקל, צעת שראה רצונו הקדוש עד היכן מגיע פעולת דבקות של רבי פנחס בן יאיר, ודאי מרוב שמחה וחשקות הגיע גם כן לדבקות נפלא, על כן צכה ואמר מה צנייהם כך צמיתתן על אחת כמה וכמה ע"כ.

וגראה דזהו כוונת הכתובים (תהלים קמה-יח) קרוב ה' לכל קוראיו וגו', רצון יראיו יעשה וגו', שומר ה' את כל אוהביו וגו', כי יש בכלל ישראל שלש דרגות, המדרגה המובחרת העובדים את ה' מאהבה, ומדרגה הפחותה מזו היא העובדים את ה' מיראה, ושבו יש מדרגה פחותה יותר, המון כל בית ישראל. ואמר הכתוב, כי אותן המתפללים אל ה' ומצוקים רחמים, קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. ושבו יש מעלה יתירה ציראי ה', שגם אם אינם קורים צפיהם, 'רצון' יראיו יעשה וגו'. ושבו יש מדרגה יתירה אלל אוהביו ה', שגם בלי תפלה ובלי רצון, 'שומר' ה' את כל אוהביו, שגם כאשר לא עלה על רעיוניו דבר זה, מכל מקום מומין לו ה' מעצמו לשמור אותו בכל מה שהוא צריך.

אמנם אכתי תקשה על רצינו הקדוש, איך לא חש מתחלה להחזיק זאת בציתו, וכמו שהתרעם עליו רבי פנחס בן יאיר, עד שלא רצה אפילו ליכנס לצית כזה לסעוד. וגם להצין למה נתפרדו באופן של גבה טורח צינייהו דייקא, הלא יכולים היו להפסיק מן השמים צכמה אופנים, בעמוד אש או צנהר וכדומה.

ובראה על פי מה ששמעתי מאחי הגה"צ אב"ד תולדות אהרן וזמב"ג שלי"א לזכר מה שאמרה תורה בשור המועד שהמית אדם, השור יסקל וגם בעליו יומת (שמות כא-כט), בידי שמים. והיא פליאה דשציל ששורו הזיק, שהבעלים הם רק כעין גרמא, יתחייב האדם מיתה. אך ידוע במרן הבעל שם טוב זי"ע שצכל חפציו של אדם, יש בו ניצונוט משורש נשמתו, והאדם בעצודתו משפיע עליהם להעלותם או לפגום בהם (עיין ספר בעל שם טוב סוף פרשת ויחי). ומצואר צספרי רבי צדוק הבהן דזהו הענין שחמורו של רבי פנחס בן יאיר לא אכל טבל, כי רבי פנחס בן יאיר היה זהיר מאד באכילתו, וכדאיתא בגמרא (חולין סט) שאמרו עליו מימיו לא צנע על פרוסה שאינה שלו, ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אציו ע"ש. על כן קדושת נפשו נתפשטה אפילו בחמורו שלא רצה לטעום ממאכל איסור ע"כ.

ובספר אמונת עתיך (פרשת משפטים) כתוב לזכר בזה לשון המשנה (צנא קמא ט:): כל שחצתי צשמירתו הכשרתי את נזקו, כי ממון המזיק הוא אדם המזיק, שנפשו של אדם מתפשטת צממונו. ומי שהוא משתמר מכעס, לא תזיק צהמתו צקרן שכוונתו להזיק, ומי שמשתמר מתאוות, לא תזיק צהמתו צשן שיט

השאי] ע"כ. ועל דרך זה יש לומר, כי על כל מה שנצרא צששת ימי צראשית, כתיב (שס א-לא) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, שהטיל ה' צראייתו עין טובה צכל מה שנצרא. ומתחלה עלה צמחשצה לצרוא את העולם צמדת הדין, ולצסוף שיתף עליה מדת הרחמים (צ"ר יצ-טו). ועל כן יש נקודה של רחמים צכל מעשי צראשית, אצל הפרד שנתהוה אחר ששת ימי צראשית הוא אכזרי צלי מדת רחמים, ועל כן היצקו גדול מאד, ואימתו מוטלת על הצריות. ועוד כי אמרו חז"ל (כלה א-כג) עו פנים רבי אליעזר אומר ממזר ע"ש, הרי לנו דממזר יש צו חציפות, ולכן הפרד שהוא ממזר מתגבר על האדם בחציפות יתירה ומזיקו.

והנה צתוספתא (כלאים ה-ד) איתא (הוצא צתוס' חגיגה צ:), דאיסי בן יהודה סצירה ליה דאסור לרכוצ על הפרדה, מקל וחומר, ומה צמקוס שמתר ללבוש שני חלוקין [צגד למר וצגד פשטים] אסור צתערוצתו [משום שעטנו], מקוס שאסור לנהוג שני מינים [לא תחרוש צשור וחמור יחדיו], אינו דין שאסור צתערוצתו, אמרו ליה והא כתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה ע"ש. וצירושלמי (שס ח-צ) תירלו, צריה מששת ימי צראשית היתה ע"ש. והיינו כמאן דאמר (פסחים נד.) דהפרד נצרא ערב שבת צין השמשות [אין כל חדש תחת השמש] (קהלת א-ט), ופרד ראשון נצרא מן הארץ, ולא צא מן הכלאים] ע"כ. ואם כן הפרדה של דוד לא היתה מן כלאים, והיא כשאר כל חיתו ארץ, שנצראו גם צמדת הרחמנות, על כן פרדה זו לא מוקת (ועיין במגדים חדשים פ' תולדות ד"ה ויגדל האיש).

שזהו התנשאות להראות חזותו לרבים, שמחשיב עצמו בגדר זה שזהמותיו לא יזיקו, ולכן קפיד עליה. והנה הר מורה על התנשאות, על כן גבה טורא צינייהו, להורות שקפידתו היתה על ההתנשאות שיש בהנהגה זו, להשאיר מלאך המות על פתח ביתו, ויצטח על זכותו שלא יזיקו.

*

גם יש לומר כי מצינו באברהם אבינו, ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו (בראשית כד-י), וברש"י ניכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים (ב"ר נט-יא). וכן נאמר שם להלן, ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים (כד-לג), וברש"י התייר זמם שלהם ע"ש. ובמדרש (ב"ר ס-ח) ששאלו לרבי חייא בר רבה, וכי לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של רבי פנחס בן יאיר וכו' ע"ש. וברמב"ן (כד-לג) הוסיף, כי אי אפשר שיהיה החסידות צדיקו של רבי פנחס בן יאיר גדול יותר מצדיקו של אברהם אבינו, וכאשר חמורו של רבי פנחס בן יאיר איננו צריך להשתמר מן הדברים האסורים לצעליו להאכילו, כל שכן גמליו של אברהם אבינו, ואין צריך לזממם, כי לא יאונה לצדיק כל און ע"כ.

ובראיה צטעמו של אברהם שיצאו זמומים, כי התגא אומר (אבות ב-ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך. וברע"ב שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולצסוף נעשה לדוקי (ברכות טו). וברבינו יונה כתוב, לא תאמר כמה ימים לא פעלתי און, הכרחתי את יצרי, ואנכי יכול עליו ונוח אוחו, כבר נשבר ואנחנו נמלטנו, ולא יכול להטותי מן הדרך הישרה, והוא אויב אורב אליך, צמנא איתך

הנאה להיזקו, ומי שמשתמר בהרגליו, לא תזיק צרגל שהוא מחמת רגילות שהזיקה מצוי וכו'. וזהו שהדגישו חז"ל כל שחבתי בשמירתו, להורות שהאדם שממונו הזיק, לא יתנצל לומר מה אני אשם בדבר אם צהמתי הזיקה מחמת טבעה הרע, הרי אני לא פשעתי, ולכן כתבו חז"ל את חיוב השמירה בלשון אנכיות ואישיות, שאני ממש הכשרתי וגרמתי את הנזק מחמת מעשי ממש ע"ש.

ובערתה אם האדם בעצמו היה נקי מדברא דאכזריות ורציחה והלצנת פני חבירו צרבים דהוי כהורגו, אז לא היה צמניאות ששורו שהוא חלק נשמתו יהרוג את האדם, ומכיון שאנו רואים ששורו המית אדם, הרי זה לסימן כי גם בעליו יומת, שהוא גם כן כרוח, אף שאין עדים והתראה, מכל מקום ממיחה צידי שמים לא פלט ודפח"ת.

והנה רבינו הקדוש שמו מעיד על גדול מדריגתו, ובדאי שלא הזיק שום אדם מעולם, ואדרבה מצינו בו שקיבל על עצמו י"ג שנה יסורין צשינו (צבא מיעא פה), וכל אותן השנים לא מתה חיה צארץ ישראל, ולא הפילה אשה עוצרה (ב"ר ז-ה). על כן לא היה חושש רבי שזהמותיו יזיקו אחרים, כי קדושת נפשו התפשטה על כל הצעלי חיים שהיו תחת ידו, שלא ירעו ולא יזיקו, ופרדותיו של רבי אינם מלאך המות.

ובאמת גם רבי פנחס בן יאיר ידע זאת, שהרי מדה זו ראה גם אלל עצמו שזהמותיו לא אכלו טבל, מפני שהתפשטה בהם קדושת נפשו, ואם כן כמו כן גבי רבינו הקדוש לא יזיקו צהמותיו לאחרים. אף היה נראה צעיניו

כי צידם לצנות עולמות של תורה, ועל כן היצר הרע מעבד צעדם שלא יתנו. אבל כשאין לו, ואין הוא בר קיום מצוה, היצר הרע אינו מטפל עמו בדבר הזה, ולכן כל ישראל רוצה ליתן. ועל זה אמר שישראל קדושים הם, שאין בהם אלא שתי מדות אלו שפרט, אבל באומות העולם יש גם מי שאין לו ואינו רוצה ליתן. וזהו פור נתן לאציונים (תהלים קיז-ט), היינו שמדת הפזרנות ניתן לאציונים ע"כ.

ושמעת פעם מאדמו"ר מפורסם שיש לו מגע עם הרבה נגידים בישראל, ואמר שהכלל ישראל נותנין הרבה דקה, אבל עשירים מקמאין, ואם היו העשירים נותנים אפילו רק מעשר מהונם, צלי נתינת חומש, היה צידם להחזיק כל מוסדות התורה, מצלי שיצטרכו לקבץ עבורם אפילו פרומה, ורק יצאם מונעם, כי יודע כמה זכותים הם יכולים לקנות בממונם.

*

אך בתוספות הקשו על מה שאמר ישראל קדושים הם, יש שיש לו ואינו רוצה, מה הקדושה שיש בנותן זה. וכתבו דאפילו הכי איקרי קדושים, שמזמין את חזירו לאכול אצלו מפני הבושת ע"כ. ובפשוטו הכוונה דבצדקה יש חשיבות בכל אופן שנותן, שסוף כל סוף החיה בממונו את העני, ואקרי עבור זה קדוש.

אמנם נראה בזה עוד, על פי מה שמצינו צפרשתנו, דבר אל כל עדת בני ישראל, קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (וי-ג). ובמדרש (כד-ט) קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני ה', קדושה למעלה

פעמים עסוק במלאכתך ולא לומד ולא חושב בדברי אלקים חיים, מרקד לפניך ומדבר אל לבך להטותך לשוט בארץ ולהתהלך בדרך לא עבר בה איש טוב ולא ישב אדם שם, ואולי כי יכול יוכל ותלקח נפשך בידו ע"כ. ועל כן לא הותר לאברהם אבינו לסמוך על צדקתו שיצאו גמליו צלי זמם, כי מי יוכל לידע אם לא יודמן לו איזה חטא, אשר באותה שעה רשע הוא. וכן רבי פנחס בן יאיר לא הניח בהמותיו צלי שמירה שלא יאכלו דבר איסור, אלא כיון שבאמת נשאר בצדקתו, על כן לא בא מכשול גם לבהמותיו.

וזה היתה טענתו של רבי פנחס בן יאיר על רבי, כי אין להאמין בעצמו ואין לו לסמוך על צדקתו. אדרבה הגדול מחזירו יצרו גדול הימנו (סוכה נג). והנה היצר הרע נדמה להם לצדיקים להר (שם), על כן גבה טורח צינייהו, שלא היה לו לרבי לנהוג כן, שיש להתיירא מההר הגדול שלא יכשילנו בחטא, ואין לאדם לסמוך על צדקתו.

*

ונחזור כעת לתחלת המאמר, שאמר רבי פנחס בן יאיר, יש רוצה ואין לו, יש שיש לו ואינו רוצה, ואתה רוצה ויש לך. וראיתי מובא בשם ספר ברם חמוד (דף רסא) שלא פרט רבי פנחס בן יאיר עוד מדה, יש שאין לו וגם אינו רוצה, שאפילו אם היה לו לא היה רוצה ליתן. ועל כרחק דמדה זו לא נמצא בישראל, כי מדתן של ישראל בטבעם להיות בעלי חסד, ושלשה סימנין יש באומה זו, רחמינין וציישנין וגומלי חסדים (יבמות עט), אלא מי מעבד שאור שבעיפה (ברכות יז), שיצרו מתגבר עליו ומסיתו שלא יתן,

מתחדש עליו מצות קדושים תהיו, להתעלות גם ממעלה זו שעומד בה כעת, לשליצה יותר עליונה. ולעומת זה מי שהוא במעלה גבוה ונשאר עומד על מעמדו ואינו מתקדש עוד יותר ואין התעלות בעבודתו, חסר מצות קדושים תהיו. והיינו כי מצות קדושים תהיו, אינה הנקודה היותר גדולה לעצמה, להיות מופרש מכל העולם, אלא מצותו על עצם ההתעלות, להתקדש ולפרוש עצמו ממצבו שהוא עומד. ולכן שפיר אמר רבי פנחס בן יאיר ישראל 'קדושים' הם, שגם מי שיש לו ואינו רואה, כיון שקוף כל סוף מתגבר עצמו, ופורש עצמו ממצבו ונותן, יהיה מאיזה טעם שיהיה, קדוש אקרי, שהפריש עצמו ממצבו להתעלות.

והנה תואר 'קדושה' אלל ה', אינה בגדר אדם חומרי שפורש עצמו ממצבו, ומתגבר על חומריותו ומתעלה, כי לגדולתו אין חקר, ואין בו גדר עליו, ואין לו משיגי הגוף. אלל לא סוג זה מתבקש מאתנו, אלל גם כשעדיין משוקע בחומריותו, אלל מתעלה ממצבו מעט, הרי זו בחינת קדושה, שהתרומם והפריש עצמו ממצבו. וזהו שאמרו קדושים תהיו, יכול כמוני, שמצות קדושים תהיו פירוש להיות עומד בתכלית הפרישות בלי שום חומריות, תלמוד לומר כי קדוש אני ה', קדושה מלאה כזו אינה אלל אלל ה', ומכאן אין אני מבקש אלל התעלות ממקומו שעומד, וקיום מצוה זו שייך בכל אחד ואחד מיישראל, שיוכל כל אדם לקיים קדושים תהיו, גם כאשר הקדושים חסר, שעדיין משוקע בחומריותו.

ודבר זה נותן חיזוק גדול לכל אחד ואחד, שהקצ"ה מחשיב כל פעולה קטנה

מקדושתכם ע"כ. ובאלישיך פירש, לכן 'קדושים' תהיו, נאמר חסר בלי אות ו', ואילו כי 'קדוש' אני ה' נאמר מלא ו', לרמוז כי קדושה מלאה מצויה רק בהשם יתצרך ע"כ. ומכל מקום הדבר תמוה, איך יעלה על הדעת שיוכל האדם להתקדש להיות כמוני, שאין זה במציאות כלל, ואיך יתכן ציווי כזה לכל אדם.

ונראה על פי מה שכתוב בשם משמואל בפרשתנו, דקדושה פירושו פרישות והבדלה והתעלות, למשוך את ידו מהנאות העולם הזה, אשר חומר האדם מחמדתו, ולהגביה עצמו ממצבו ומחומריותו. וכל אחד ואחד לפי מה שהוא, מצויה עליו שיפרש ויבדל ממה שהוא עומד בו, וכל אחד ואחד לפי מדריגתו נכטוה עליו להגביה עצמו ממצבו, וכל אחד צריך להתקדש ממה שטבעו נוטה לזה כעת. וכאשר מבדיל עצמו מהחומריות שהוא נמצא בו כעת, היא אללו קדושה. ולכל אחד ואחד יש קדושה אחרת מה שאין לזולתו.

וביאור הדברים הוא, כי אנו רגילין לפרש שמצות קדושים תהיו, היא להיות מובדל ופרוש מכל מיני חומריות, להיות משכמו ולמעלה גבוה, והיינו לעמוד בסולם העולה בית אל, על השליצה העליונה, וכל זמן שעדיין לא ציטל כל חומריותו להיות קדוש מופרש מכל העולם, לא קיים מצות קדושים תהיו. אלל באמת פירוש הוא, התעלות מהמדריגה שעומד בה. וגם מי שעומד בהתחלת הסולם, בשער המ"ט של טומאה, ומונע עצמו ממה שחומר הגוף תוצע ממנו, ומתגבר עליו ופורש ממנו, ונתעלה אפילו רק משער אחד ממצבו, ועלה על הסולם רק שליצה אחת, קיים מצות קדושים תהיו. ושזו

בגדר אפיקורס, כי יש להתקדש גם צמה שהוא פטור ומותר.

ואמר הכתוב והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו', ושמר ה' אלקיך לך את הצרית וגו', וצרך פרי בטןך ופרי אדמתך וגו' (דברים ז-יג). והקשו הא קיימא לן דשכר מצוה צהאי עלמא ליכא (עירוזין כג). אמנם יודע מה שכתוב בספר שבט מישראל (מהלים א) דמה שהאדם מוסיף על עיקר המצוה יותר מן המצוייב, על זה משתלם לו שכר גם בעולם הזה. וכמו שאמרו (בבא קמא ט:): הידור מצוה עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקצ"ה. וצ"ש"י מה שיוסיף בהידור יותר משליש יפרע לו הקצ"ה בחייו ע"ש. וזהו שאמר והיה 'עקב', נוטריקון ק'דש ע'צמך צ'מותר, אז ישולם שכרו גם בעולם הזה, כי המוסיף על החיוב יש שכר מצוה צהאי עלמא. - ולכן קיים גם בצרשתנו, קדושים תהיו וגו', אני ה' אלקיכם. ורש"י (שמות ו-ג) מפרש שכשהוא אמור אלל קיום מצוה, פירושו אני ה' נאמן לשלם שכר. והיינו כי על קדושה ופרישות יש שכר גם צהאי עלמא.

ובזה נבוא אל המכוון, כי מצוה חמורה היינו מה שמצווה צתרי"ג מצוה חמורה, ומצוה קלה היינו מה שמקדש עצמו צמותר לו. ויש להזהר לקיים מה שלא נצטוו עליהן צהדיא, אלל שציקשה חמורה להוסיף כן מעצמו, כי על זה יגיע לו שכרו גם צהאי עלמא. ועל כן הו' זהיר צמצוה קלה צבחמורה, שהרי אין אתה יודע מתן שכרן של מצוה, כי שכר מצוה צהאי עלמא ליכא, ולא ניתן בעולם הזה, אלל מהמצוה קלה יזכה לראות שכרו גם בעולם הזה.

שהאדם עושה כדי להתקדש, ובכל פגיעה שהוא פוסע צקולם העולה צית א-ל, ופורש עצמו מהמנצ שהיה עומד צשליצה צחתונה ומתעלה, הכתוב קורא אותו קדושים תהיו. ועיקר פרשה זו לפירוש רש"י הו' פרושים מן העריות ומן העצירה, שכל מקום שאתה מוצא 'גדר' ערוה אתה מוצא קדושה, והיינו שעל כל גדר שעושה לעצמו, גם כאשר לא הגיע לרום מעלתה, אתה מוצא קדושה.

והנה הרמב"ן פירש דמצוה קדושים תהיו קאי שיקדש עצמו צמותר לו, כי חמורה הזהירה צעריות וצמאכלים האסורים, והתירה הציהא איש צאשתו ואכילת הצשר והיין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף צומת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות צסוצאי יין צזוללי צשר למו, וידצר כרצונו צכל הנצלות, שלא הוזכר איסור זה צחמורה, והנה יהיה נצל צרשות חמורה וכו', ועל כן צוה הכתוב קדושים תהיו, להיות פרושים צכל דבר ע"ש. ומעתה לא יתכן עוד נצל צרשות חמורה, כי חמורה אמרה קדושים תהיו, ואם הוא נצל, אינו עוד צרשות חמורה.

ובמך לה הכתוב איש אמו ואציו תיראו (יט-ג), ופירש בתורת אבות צדרך נחות (צסס מוהר"ן מלעבוויטש), אמו ואציו היינו מוטער און פאטער, ורצה לומר שתתייראו פארין מותר און פארין פטור ע"כ. כי זהו מצוה קדושים תהיו, לקדש עצמו צמותר לו. וכמו שאמר מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע שמי ששאל על דבר שישראל נוהגין כן, היכן כתוב זאת שיש לעשות כן או לא לעשות, זהו

במעודה שלישית פרשת קדושים תשע"ו לפ"ק

פיהם צעטיפה י"ג מדות של רחמים והקצ"ה מוחל (ועיין ראשית חבמה שער העגוה פ"א ד"ה והכלל).

והנה צספר פנים יפות (פ' כי תשא ד"ה שס) פירש צזה נוסח הפייט, אל-הורית לנו לומר שלש עשרה, דהנה פלוגתה הקדמונים הנ"ל יש להכריע דהכוונה היא כפשוטו דסגי צאמירה לחוד, דאס נפרש שיתנהגו כמדותיו הללו מה הוא רחוס וכו', אס כן צמדדה הראשונה מאי אית לך למימר מה הוא אל-כו', הלא לא אש אל-ל (צמדבר כג-יט). וזהו שאומרים אל-הורית לנו לומר שלש עשרה, רצה לומר מן מדת אל-יוצאת הוראה לכל ישראל לומר שלש עשרה, וצאמירה צעלמא הקצ"ה מוחל עונותיהם עכ"ד.

אמנם בבני יששבר (אלול צ-ד, אדר צ-ו) העיר ממנה שדרשו תז"ל (מגילה יח.) שקראו הקצ"ה ליעקב אל-ל, דכתיב (צראשית לג-כ) ויקרא לו, ליעקב, אל-ל, ומי קראו אל-ל, אלקי ישראל ע"ש. ואס כן שפיר נוכל לפרש אס יעשו צני לפני וכו', יעשו ממש, מה הוא אל-כו', כיון דיש מציאות שיוכל האדם להקרא אל-ע"ש. אך יש לומר, דהנה יש פלוגתא מהיכן היא התחלת הי"ג מדות של רחמים, ולדעת הזוהר הק' והמקובלים מתחלת מן שס אל-ל, וצ' השמות הראשונות ה' ה', אינס מן המנין (וכמציאר בעין חיים שער אריך אפינן פ"ט). אמנס לדעת רצינו תס (המוצא צחוספות ר"ה ז': ד"ה שלש) גס שני השמות הראשונות הס מן המנין. ודעת המגילת פתרים לרבינו נסים, שס הראשון אינו מן המנין, כיון שיש פסיק צין השמות, והכי קאמר קרא, ה', הקצ"ה ששמו ה', קרא, ה' אל רחוס ומנון וגו' ע"ש צחוספות. (ועיין צזה בבני יששבר אלול צ-ג).

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (יט-צ). וצרש"י מלמד שנאמרה פרשה זו צהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין צה ע"כ. ובשפתי חבמים הקשה ה' כל התורה כולה שנה משה לכל ישראל (רש"י שמות לד-לצ). - וצמדרש צפרשתנו (כד-ט) קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני ה' אלקיכם, קדושתי למעלה מקדושתכם ע"כ. וצמפרשים איתא דלכן 'קדשים' תהיו, נאמר חסר אות וי"ו ע"כ (עיין באלשיך). ואכתי הדבר מעורר פליאה איך היה הוה אמינא שציווי ה' לכל אחד מישראל להיות קדוש כמוהו.

ונראה צהקדם לצאר מה שנאמר ציניאת מצרים, וידבר אלקים אל משה, ויאמר אליו אני ה', וארא אל אצרהס אל יצחק ואל יעקב צאל-שד-י, ושמי ה' לא נודעתי להס (שמות ו-צ). ויש לומר כי הנה אנו אומרים צתפלה קודם אמירת שלש עשרה מדות של רחמים, תאזין שועתנו ותקשיצ מנו מאמר, כיוס ויקרא צסס ה' ושס נאמר וכו'. וציאורו דאיתא צגמרא (ראש השנה ז':) ויעצור ה' על פניו ויקרא (שמות לד-ו), אמר רצי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקצ"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר התפלה, ואמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני אמחול להס עונותיהם ע"כ. והנה הרצה מהקדמונים דקדקו צתיצת יעשו, היינו יעשו ממש כמדותיו ית"ש, מה הוא רחוס וכו', מה הוא חנון וכו' (שצת קלג:), והיא מצות (דצרים כה-ט) והלכת דצרכיו (עיין אלשיך תהלים קג-ו). והרצה מהקדמונים סצירא להו יעשו היינו יקראו צמו

ואם כן להנך דיעות דה' גם כן מן המנין, יש לומר דלעולם יעקב נקרא א-ל, ובכל זאת עדיין לא זריכין לעשות בפועל הי"ג מדות, כי הרי המדה הראשונה הוא מדת ה', הוי"ה, ולא מנינו בשום איש שיקרא בשם ה', הוי"ה, ועל כרחק דאין הכוונה לעשותו בפועל אלא סגי באמירה. (ועיין צה אריכות בשמן ראש חלק תשיעי בראשית דף רנא).

וזהו שאנו מקדימין קודם אמירת הי"ג מדות, תאזין שועתנו ותקשיב מנו 'מאמר', שהאמירה לחודיה תעורר מדת הרחמים עלינו, כיום ויקרא בשם הוי"ה ושם נאמר ה' ה' וכו', והרי מדת הוי"ה, היה הוה ויהיה שמהוה הכל, אי אפשר להאדם להתדמות אליה, ועל כרחק דדי באמירה לחוד.

והנה מנינו עוד אדם שנתעלה להקרא בשם ה', דוגמת יעקב אבינו שקראו ה' א-ל, וכמו שנאמר (בראשית ה-כד) ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים. וכתוב בתרגום יונתן וסליק לרקיעא צמימר קדם ה', וקרא שמה מטטרון ספרא רבא ע"כ. וכתבי (שמות כג-ב) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרכך וגו', כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבן. וברש"י רבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו (סנהדרין לא:), מטטרון בגימטריא שד"י (תיקוני זוהר סו: ע"כ. ואם כן נתעלה חנוך להקרא בשם רבו שד"י.

ובערתה כיון שאנו רואין שיתכן אדם להגיע למדרגת א-ל כמו יעקב, ולמדרגת שד"י כחנוך, אם כן יש לומר דאי אפשר לעורר מדת הרחמים רק כאשר יעשו כקדר הזה, לדמות עצמם במעשיהם כמו מדות ה'. ואם כן ישראל

שהיו אז זדיוטא התחמונה במצרים, לא אפשר להתעורר עליהם מדת הרחמים מה'. על כן וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו הוי"ה, ומדה זו רק אני הוא כן, וזוהי המדה הראשונה של השלש עשרה מדות שאי אפשר לבן אדם להתדמות צוה. ואמר שוב, וארא אל אברהם אל ינחק ואל יעקב צה-ל שד-ג, הראיתי להאבות כי יתכן אדם להגיע לשם א-ל כיעקב ולשם שד"י כחנוך, אבל שמי הוי"ה לא נודעתי להם, כי אי אפשר לבשר ודם להגיע לידי מדה זו, ומזה הכרח כי מדת הרחמים שלי על העולם, היא גם כאשר הם צמנצ שאין הם מדמים עצמם לה', כי במדת הוי"ה אין דמיון, ולכן אמור לבני ישראל 'אני הוי"ה' והואצתי אתכם מתחת סבלות מצרים.

ובזה יתבאר דברי המדרש, קדושים תהיו, יכול כמוני, כיון שאנו רואים בחנוך ששמו כשם רבו, ויעקב שמו א-ל, וזכו להתעלות במדרגתם להיות שמותיהם כמוני, אם כן יתכן שמדרגתה כזו של קדושה מתבקשת מהאדם, תלמוד לומר כי קדוש אני הוי"ה, ולהתדמות לשם הוי"ה זודאי שאינו בגדר בני אדם, ועל כרחק שהקדושה המתבקשת הוא על דרך 'ואנשי קודש' תהיון לי (שמות כג-ב), אנושיות עם קדושה.

*

ובזה נראה לבאר מאמר התנא (אבות ב-א) רבי אומר איזו היא דרך ישראל שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ונראה דהנה מנינו בחנוך שזכה להתעלות להיות כאחד מצבא מרום העומדים את פני המלך לשרתו. ולא מנינו באברהם אבינו שגזדכך עפריותו כל כך. וביאר מרן החתם סופר (הוצא בהקדמה לשו"ת חלק י"ד פתחי חותם), כי לא מצד

בתחילת לימודם היו במדרגה פחותה עד שהיה צריך להכניסם לאט לאט, ועל שהתנועע נפשו תמיד להתעסק עם קצרי דעת כאלו, לא נשאר לו פנאי להתבודד מחשבותיו לנבואה כזו. אך ה' הטוב היודע מפוני לב ונפש, ידע את אברהם, אמר הלל זה עבדי אברהם, אם גם כי לא הגיע אל מדרגת נבואה כזו, מכל מקום לא יתכן לכסות ממנו דבר, כי אין חסרון בשלימות נפשו, וכל מייעוט הכנתו אל הנבואה הוא רק על ידי שהוא מטריד עצמו לכבודי, ולמעני משליך נפשו מנגד, וגזול ממנה מעלת הנבואה, אם כן לא יתכן שצדיק כזה יפסיד על ידי עבודתו באהבתו אומי.

וז"הו תואר הקרא אמר השם יתברך, המכסה אני מאברהם, היתכן שאכסה מאברהם את אשר אני עושה, הלא ידעתי כי כל מייעוט הכנתו לנבואה הוא למען אשר יאיה את ציטו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה', והם עוד פחותי הערך העובדים על מנת לקבל פרס, למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו, כל כך משפיל עצמו, הולך ממקום גבוה אל מקום נמוך ללמוד עם קצרי דעת כאלו, וכל זה הוא עושה לכבוד שמי להרבות עבדי ומיודעי, אי לזאת שכרו מאתי תלא, שצכל מייעוט הכנתו לנבואה אגלה לו כל כפון ולא יסתר ממנו דבר ע"כ. (ועיין בתורת משה ריש הפרשה).

וז"הו שאלת התנא איזו היא דרך ישרה שיצור לו האדם, אם יתבודד כחנוך ולהגיע לשלימות האדם עד המדרגה הכי עליונה, או יצור חלקו כאברהם, שויתר על מעלת שלימותו כדי להרבות נבואות ה', לזכות גם אחרים, ולהכניסן תחת כנפי השכינה. ועל זה אמר, שעיקר העבודה היא מדרגת אברהם, שהנהגתו

פחיתות וחסרון נפשו לא הגיע אל המעלה הזו, לא, כי אם אברהם אבינו ע"ה היה עושה כאשר עשה חנוך להתבודד עצמו מחברת בני אדם היה נתעלה גם הוא להיות ממלאכי א-ל, ואשר לא עשה כן הוא כי התבונן בחכמתו כי לא צאלה חפץ ה' שישלים האדם את נפשו לבד, ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכעסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותם כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו, כי מה יתן ומה יוסף האדם אם יוסף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' צורא וממלא כהנה וכהנה חדשים לצקרים, ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימלא אחד מני אלף קודש לה' ורוב העולם מקולקל, הארץ תשם מרעת יושביה וחפץ הבריאה תשאר מעל.

וז"הו שאמר הכתוב (בראשית יח-יז) וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וכו', כי ידעתי למען אשר יאיה את בניו וגו', כי צודאי אי היה אברהם אבינו ע"ה במדרגת הנבואה שיתגלה אליו דבר משפט אשר יעשה באומה או בעיר פלוני, לא ימנע ממנו הנבואה, כמו שנגלה לישעיה ירמיה ויחזקאל כמפורש בריש ירמיה נביא לגויס נתתיך, גם צמה שאינו נוגע לאומה הישראלית כלל. אך אברהם אבינו ע"ה צאמת לא הגיע אל מדרגת נבואה כזו, כי לא היה לו פנאי להתבודד עצמו במחשבתו ולקדש נפשו במדרגת נבואה כזו, לפי שהיה מוטריד תמיד בלימוד התלמידים, והיה דעתו מעורב בין הצריות להכניסם תחת כנפי השכינה. ואילו היו תלמידים האלו צמעלה הנכונה, לא היה לימודו אותם מניעת התבודדות המחשבה, אך הם

תצא תפארת לעצמו, וגם לרבות לאחרים. כל שהיא תפארת לעושיה, היינו האדם העושהו [או כפירוש המפרשים לעושהו, היינו הקצ"ה שעשהו], וגם תפארת לו מן האדם, שיגיע תפארת להקצ"ה גם מצני אדם אחרים, להכניסם תחת כנפי השכינה.

והנה התורה מנקשת מאתנו קדושים תהיו, 'קדשים' חסר וי"ו, שאינו מוטל עליו להיות כמלאך, להיות כמוני, לדור במרומים כמו חנוך. כי עבודה כזו צריכה התבודדות, להיות פרוש מצני אדם, ופרשה זו צהקל נאמרה, להתעלות בקדושה באופן שיוכל להשפיע על קהל צית ה' גם כן, ולהעלות כולם בקדושתו.

ו**נראה** דלכן קדשים חסר וי"ו דייקא, דאיתא בגמרא (תגיגה טז.) ששה דברים נאמרו בצני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון הקודש כמלאכי השרת, שלשה כבהמה, אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורצין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה ע"כ. הרי לנו כי עבודת האדם אינה להיות כמלאך אלא שלא יהיה דומה לבהמה, לקדש כל הענייני גשמיים לה'. ועל כן קדושים חסר וי"ו, להורות על הששה דברים שנאמרו בצני אדם, שלא נצרא להיות דומה למלאך, אלא אנשי קודש דייקא.

בלימוד פרקי אבות פרישת קדושים תשע"ט לפ"ק

וכמו מי שירא מהאש, בורח ממנו גם כשעומד מרחוק. ולכן כאשר אמר להם רצם, לאו וראו איזהי דרך ישרה שידבק בה האדם, אמר רבי שמעון הרואה את הגולד, שמסתכל למרחוק שלא יגיע לו שום הפסד, ומתרחק מכל דבר שיש אל ספק שיגיע על ידו לחטא, שזו היתה מדתו 'ירא חטא'.

ו**לכן** היה רבי שמעון אומר, הוא זהיר בקריאת שמע, לקרותה בעונתה, וכן בתפלה, להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה (רע"ב). ואין הכוונה להזהיר שלא יעבור זמן קריאת שמע, שזהו מצות עשה מן התורה, ואין צריכין להזהיר על זה, אלא יהא זהיר בהנהגתו שלא יוכל להגיע למצב שיעבור עונתה. והיינו להקדים לילך לישן

במשנה (אבות ב-ג) רבי שמעון אומר הוא זהיר בקריאת שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר (יואל ב-ג) כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך.

הנה במשנה לעיל (ב-ג) איתא, חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, והיה מונה שבתו, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. וכמוצן אין הכוונה כפשוטו שהיה נוהר ממעשה החטא עצמו, שמדה זו יש בכל אדם כשר, אלא שהיה עושה לעצמו גדרים וסייגים בדברים המותרים, שמא יבוא לידי חטא. והיה בורח מנ"ט שערי היתר כדי שלא יכשל בשער אחד של איסור.

בלילה, ולקום בבוקר במוקדם, שלא יבוא לידי כך שיעבור זמן עונת קריאת שמע ותפלה.

וגם נכלל בזה להיות זהיר באיכותה, שהקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מזננין לו גיהנם (ברכות טו:), ולקבל על עצמו עול מלכות שמים כראוי בכל לב. ועל דרך זה בתפלה, להתפלל בהשתפכות הנפש. וכבר סיפרתי מה ששמעתי פעם מחסיד אחד, כאשר היה בימי הקיץ במקום נופש, והאריך באמירת קריאת שמע. ושאל אותו אחד האם גם בביתו הוא מאריך כל כך. והשיב בצחות, ראשית, בימים של נופש יש לי יותר פנאי, וכי בשביל שאי אפשר לי להאריך בשאר הימים, אני פטור מלדקדק באותיותיה על כל פנים בזמנים שאני פנוי. שנית, הלל בימי קיץ החום בוער כאש, ועולה אז על דעתי מה יהא עוד עם חום של הגיהנם, הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג-ט), על כן הנני נותן אז לב יותר לקרות קריאת שמע ולדקדק באותיותיה, לזנן קצת הגיהנם.

*

ואמר שוב ואל תהי רשע בפני עצמך, ויש לומר בהקדם לבאר הכתוב בתחלת פרשתנו, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (וי-ט-ג). וברש"י פרשה זו נאמרה בהקהל, דבר אל כל עדת בני ישראל. ויש להבין למה הדגיש זאת כאן, שלימד פרשה זו בהקהל, יותר משאר חלקי התורה. גם יש להבין הלל ציווי זה נאמר כבר לישראל לעיל בפרשת שמיני, שאמר הכתוב (יא-מה), כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים, והיייתם קדושים כי קדוש אני, ומה חידש לנו הכתוב כאן.

ונראה כי הגה עם ישראל מכוונים בלשון חכמינו ז"ל 'ישראל קדושים הם' (שבת פו. פסחים פג: חולין ז:). ויש להבין הלל 'קדוש' הוא תואר מופלג מאד, לומר על אדם שהוא קדוש, ואיך מכנה הכלל ישראל בשם קדושים, הלל ראה הקצ"ה שצדיקים מועטים הם ועמד ושתלן בכל דור (יומא לח:), הרי כי רובם אינם צדיקים, ומכל שכן שאין לכוונתם קדושים, שזהו התואר היותר מופלג, וכמו שאומרים (בתפלה), צפי ישרים תתרוםם ובשפתי צדיקים תחברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תהלל. וכיירנא כד הוינא טליא, הייתי בביתו של הגה"צ מקראסנא זצ"ל, והיה מונח על השלחן ספר שקיבל במתנה מתלמידיו, והיה כתוב בו על השער כמה תוארים, וכדרך התלמידים שכותבים לרצם, וביניהם היה תואר 'הקדוש', והעביר עליו הגה"צ הג"ל הקולמוס ומחקו, כי לא היה יכול לסבול שכתבו עליו תואר זה.

אך הענין הוא, כי כאשר נעמיד גם יהודי פשוט נגד גוי, ולהעריכם זה כנגד זה, הרי הגוי צמעשיו, ואיך הוא משתמש בעיניו, ואיך הם דיבורי פיו, כולו מלא טומאה ותועבה וזיהמא, ולעומת זה היהודי שהוא כל כך רחוק ממנו בכל צחינותיו, אין ספק שנוכל לתארו כקדוש נגד הגוי ההוא. ועל זה כוונו ישראל נגד קדושים הם, שכאשר נערוך עם ישראל נגד שאר העמים, מי כעמך ישראל גוי קדוש. אבל אם נערוך אותו היהודי נגד צדיקים, שכל מעשיהם הם בקדושה, שאין מסיחין דעתם מצוראם, ואין מצובצוין רגע מזמנם לבעולה רק בתורה ותפלה ודברי קדושה וחסד, ודאי כנגדם הוא איש פשוט מאד, ורחוק מלהיות מתואר בתואר קדוש.

דורו, שהשחית כל בשר דרכו על הארץ, ותמלא הארץ חמס, היה נח נחשב לדיק, ואילו היה דורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. ויש דורשין לשבח, כי בעצם מעלתו לעצמו היה דיק, ואילו היה דור לדיקים היה דיק יותר.

וּבְרָאָה דזהו הענין שאמר לו ה', כי אותך ראיתי דיק לפני דור הזה (ו-א). וברש"י ולא נאמר דיק תמים, מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו (עירוזין יח): ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר דשניהם אמת, כי בהעריכו אותו נגד דורו, לא רק שהיה מתואר בתואר דיק, אלא היה נחשב דיק תמים. אצל 'אותך' נמד מעלת עצמך, ראיתי דיק' לפני, ולא הגיע לתואר דיק תמים.

וּבְיִגְד מושה (על פרקי אבות א-ב) איתא, שמעון הדיק היה משירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר וכו'. דלכאורה מה צא ללמדנו צוה שהיה משירי כנסת הגדולה. אך בהיות שכינה לשמעון הכהן הגדול בתואר דיק, הוסיף ואמר שהיה משירי כנסת הגדולה, וגם צינייה צין שאר גדולי הדור היה נקרא בשם שמעון הדיק ע"ש. (ועיין עוד צוה בבובב מיעקב (הפטורת יתרו), הוצא בויגד משה שם).

וּשְׁמַעְתִּי מִבְּ"ק אַבְא מֵאֲרִי זַ"ל שקיפר, שצביותו לומד אצל זקינו הגה"ק משאמלויא ז"ל, הגיע פעם שם על שבת הגה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ל, ונתכבד לדרוש. ואמר בענוות קדשו צפיתמת הדרשה שלו, שהוא אינו ראוי לעמוד לדרוש במקום שרצ מפורסם גאון הדור הרב משאמלויא דורש דרשותיו בקדושה. והוסיף לומר אחר כך צוה הלשון, הגם שהוא אמתו פה צבית הכנסת,

וּבְבִלִי יָקָר (פ' עקב) כתוב לפרש את הכתוב (דברים י-טו) רק בצבותיך חשק ה' להצבה אותם, ויצחר בזרעם אחריהם ככם מכל העמים כיום הזה, ומלתם את ערלת לבכם. דהנה האצות הקדושים היו ראויים בעצמם מנד מעשיהם הטובים, ולכן אמר רק בצבותיך לבד חשק ה' בחשק ובאצבה גמורה, אצל לא ככם, אלא ויצחר בזרעם אחריהם ככם מכל העמים, רצה לומר בערך העמים אחס נראים טובים, כי לשון צחירה שייך אפילו בדבר שאינו טוב מנד עצמו זולת שהוא טוב מולתו, לפיכך אני מבקש מכם ומלתם את ערלת לבכם וגו' כדי שתגיעו למדרגת צבותיכם ע"ש. ובקדושת יום טוב (לסוכות אות ז) כתוב לפרש מה ששיבח בלעם את עם ישראל, הן עם לבדד ישכון (במדבר כג-ט), רצה לומר שמנד עצמם יש להם חשיבות, וצגויים לא יתחשב, בלי להעריך מעשיהם נגד האומות העולם ע"ש.

וּבְצִינּוּ צלוט שטען אל המלאכים, כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה לדיק וכדאי להנצל, וכשאצא אצל דיק אני כרשע. וכן אמרה הכרפתית לאליהו (מלכים א יז-יח) כי זאת אלי להזכיר את עוני, עד שלא זאת אצלי היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני לדיקת צינייהם, ומשבחת אצלי לפי מעשיך אני רשעה ע"ש (רש"י בראשית יט-ט).

וּבְמוֹן כן מצינו צנה, שהתורה מעידה עליו, נח איש לדיק תמים היה בדורותיו (בראשית ו-ט), ויש דורשין אותו לשבח ויש דורשין אותו לגנאי (סנהדרין קח). יש דורשין כי אמת שהיה לדיק, אצל רק 'בדורותיו', ציחם נגד

הרב הקדוש. ונתיישבתי כיון דכתיב (ויקרא כ-ו) והתקדשתם והייתם קדושים, ודרשו חז"ל (ברכות ג:): והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים ע"כ. ונמצא שהנוהר בנטילת ידים נקרא קדוש, ולכן קבלתי על עצמי הרבה חומרות בנטילת ידים ע"כ.

והיוצא לנו מזה כי יש שני סוגים של קדושים, אחד, שהוא מנד מעשיו ומעלותיו ומדריגותיו נתעלה להיות מופרש מכל עיני עולם, להפוך החומר לזורה, ונעשה קדוש ופרוש. והשני, שהוא לעצמו אינו במעלה זו, אבל כשנעריכו נגד בני ישראל אחרים, ומכל שכן נגד מעשיהם של האומות, יחשב לקדוש. וכמו שפירשו, שעל זה אנו מתפללים, שלא ינטרכו עמך בית ישראל זה לזה, שלא ננטרך להנדיקו, שכאשר מעריכים אותו נגד אחרים הוא יוצא זכאי, ומכל שכן שלא ינטרכו להעריכו לעם אחר, שכנגד הגוי הוא נחשב לנדיק, אלא כל אחד יזכה למעלותיו מנד עצמו (מוצא בעשר אורות (ג-מד) בשם הר"ק מבארדיישוב ז"ע).

ולבן צפרשת שמיני, שמוהיר לישראל שלא יטמאו עצמם במאכלות אסורות, ומסיים עליה, כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים, והייתם קדושים כי קדוש אני. הרי קדושה זו מעלה קטנה, שלא נתנהגו כמו יושבי מצרים, ולכן העליתי אתכם משם. והרי זה מזהיר רק שדי להיות קדושים בהעריך אותנו נגדם, וזה תחלת צנינת קדושה המתבקשת גם מאדם פשוט. אמנם פרשה זו צהקה נאמרה, כאשר עומדים ביחד עם משה ואהרן והשבעים זקנים והנשיאים, שגם כאשר אתה עומד בתוך הכלל ישראל, שיש צניניהם הרבה בני מעלה,

ואיך אוכל לומר בפניו שהוא גאון הדור, הלא אין אומרים שצחו של אדם בפניו, אלא מקצת שצחו. אך באמת זה הוא רק מקצת שצחו, כי חז"ל למדו זה מנת, שאמר ה' מקצת שצחו בפניו דכתיב כי אותך ראיתי נדיק לפני ע"כ. והוא פלא דאיך אפשר דאותך ראיתי נדיק לפני הוא מקצת שצחו, דלכאורה הוא שצח גדול ונורא מה שהקב"ה אומר בעצמו לאדם שהוא נדיק. אך באמת עם כל זה הוא רק מקצת שצחו, יען שהקב"ה הוסיף לומר 'צדור הזה', ועל ידי כך נעשה רק 'מקצת שצחו', כי לפי פחיתות ושפלות הדור, בקל אפשר להיות לעומתם צנינת נדיק, ועל כן 'אותך ראיתי נדיק לפני צדור הזה' הוא רק מקצת שצחו עכ"ל (והוצא בהקדמת דרשות לחם שלמה אות כב).

ובאמת כן הוא צירידת הדורות הללו, שמכניס גדולי הדור בתואר גאונים, אשר גם התלמידי חכמים הגדולים צומנינו רחוקים המה מחכמי הדורות הקודמים, שזכרו בעל פה כל הש"ס כולו, ועל כל פנים רובו. ורק לפי ערך הדור השפל צומנינו הם מתוארים כך. וכמו כן המתוארים כעת בתואר נדיקים או קדושים, כמה רחוקים הם ממעלתם של הנדיקים הקודמים, בקדושת אכילתם ושינתם ועיני גופם וביטול ישותם. ורק לפי ערך ירידת הדור הם מתוארים כך, ולגבי הנדיקים הקודמים לא היו נחשבים לכולם.

ובהוספות לספר דברי יחזקאל (הליכות והלכות) כתוב, שאמר פעם, יש לי הרבה חומרות בנטילת ידים, כיון שהתחלתי לקבל מכתבים אשר כותבים בהם עלי 'הרב הקדוש', ונפלאתי היאך ירהיבו לכתוב על אדם

מתחלתו ומסופו, ויש שמתפללין ביחידות ולא באים לבית המדרש כלל, ויש שמחסירין ימים מתפלתם, ועל דרך זה בקביעות עמים לתורה, יש הרבה גרועים יותר ממנו, שקביעות עתם הוא רק למחנה לשליש ולרביעי. אבל באמת אין זה משפט נדק, כי בצואו למעלה למשפט, לא יעמידו אותו יחד עם אחרים, שיוכל לערוך עצמו כנגדם, אלא כל באי עולם עוזרין לפניו כבני מרון, יחידי לעצמו, בלי כחל ושרק.

ובספר תפלה למושה מהרה"ק מסאמבור זי"ע (פ' פקודי) כתוב, שמעתי מרבי מלובלין, פעם אחת בסעודת שבת אחר המוציא השפיל והקטין עצמו עד למאוד שאינו נדיק. ואני השפל אמרתי למקורבי, אני כאשר בדעתי רונה לישבע שרבי הוא נדיק גמור, והגיעו הדברים אליו. ואמר לי יודע אני שמאה בני אדם היו נשבעים בעדי שאני טוב, אך בעולם עליון לא ישאלו רק אותי בעצמי ואכטרך להגיד האמת. ואני השפל עמדתי על רגלי והעזתי פני ואמרתי, רבי רבי עולם עליון הוא עלמא דקשוט, שם יאמר רבי האמת שהוא נדיק. ונח מעט והשיב בענותנותו, אני בטוח יותר, רק כשיבא משפטי לפני זורא כל עולמים בעצמו, מחמת שהוא רחוס ירחם עלי, אך לא לפני בית דין שלמעלה שלא יוותרו עכ"ל"ק.

ולבן הזהיר התנא שיהא האדם זהיר במעשיו לקיים מצות ה' בכל פרטיה, ולא תעריך עצמך נגד רשעים אחרים או נגד גויי הארץ, שכנגדם תחשב לנדיק, כי הדין למעלה יהיה רק כאשר תעמוד לעצמך. ואל תהי רשע צפני עצמך, שלא די שלא תהא רשע כאשר תעמוד עם גויי הארץ, או שאר

גם אז אני מצוה אותך 'קדושים תהיו', שמהא בזלטת הקדושה שלך גם אז, ולא רק כאשר נעריך אותך נגד מצרים, 'כי קדוש אני ה' אלקיכם', שקדושתי אינה רק בערך של אחרים, אלא קדושה עצמית, וכן תהיו גם אתם קדושים, קדושה מצד עצמו.

*

והנה איתא במשנה (ראש השנה טו.) ברש"ש השנה כל באי עולם עוזרין לפניו כבני מרון, ופירשו (שם יח.) כבני אמרנא, או כמעלות בית מרון, או כחיילות של בית דוד. והיינו שכל אחד עומד לדין יחידי לצדו, שאין עומדים שם אחרים בקביעותו כאשר דנים אותו. ונראה בטעם הדבר, כי אם בשעת המשפט יעמוד האדם בקביעה של אנשים נדיקים, יתכן שלגביהם יהיה נחשב כרשע, כיון שאינו מופלג בצדקתו כמותם, וכמו שאמרה הגרפתית לאליהו, משבחת אללי לפי מעשיך אני רשעה. וכמו כן להיפוך כאשר יעמוד צדין בקביעה של רשעים, יתכן שיחשב לגביהם כנדיק, אף על פי שלאמיתו אין זו מדריגתו. וכמו שאמר לוט, שהקצ"ה ראה מעשיו ומעשה בני העיר סדום, והייתי נראה נדיק. על כן כולם עוזרין לפניו כבני מרון, עומד יחידי, כדי לדון אותו לאמיתו כמות שהוא, עד כמה קיים מצות התורה, ובאזיה אופן קיימו, ובזה יהא הדין משפט נדיק.

ובמו כן כאשר האדם עושה חשבון הנפש לעצמו, יתכן שינדיק את מעשיו, כאשר יעריך עצמו נגד אחרים הגרועים ממנו, ויחשיב עצמו לנדיק. ולדוגמא, כאשר יעשה חשבון לנפשו על תפלתו באזיה מדריגה הוא עומד, יעריך עצמו לנדיק, הלא יש כמה שחוטפין התפלה, ומחסירין

אין זה מן הנימוס והכבוד הראוי לאציו, שבשעה שאציו מצוה מחמת מיתה ומצקש על עצמו שלא יקצרוהו במצרים, יענהו צנו שלא כענין, שגם הוא יצוה על עצמו, וכאילו פונה לזכרו טרם שיענה על דברי אציו. וגם לא השיב כלום על בקשת האב, רק אמר אנכי אעשה כדברך.

ובתב לפרש עם מה שאמרו חז"ל (גדה לא). שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה אציו ואמו. ואיתא שם, שהנשמה היא חלק הקב"ה, העצמות הם מהאב, והבשר הוא מהאם. והעצמות של האדם, חלקו שקיבל מאציו, נשאר בהם רושם החיים של האב, וצוה הבן המשך מהאב והוא כרעא דאצוה, (כמבואר בעניני נחלות, עיין תורה תמימה במדבר כו אות טו). וצוה מוצן שיוסף בהתמסרותו ובהצטו העצומה לאציו, השיב לו אנכי אעשה כדברך, וגם אני אקצר בארץ הקודש. כלומר לא די שאקיים בקשתך שלא לקבור אותך באדמת מצרים, אלא אקיימנו צהידור נוסף, שאני צהיתי כרעא דאצוהי והמשך ממך, אקפיד שגם אני יעלו את עצמותי מזה, מפני שקצורת עצמותי בארץ ישראל הם השלמה וחלק מקצורת אציו. ולכן דייק יוסף באמרו לאחיו והעליתם את עצמותי דייקא, מפני שרק העצמות הם השלמת קצורת יעקב, ולא הקפיד על יתר גופו, כי כל ישעו וחפצו היה רק לקיים צוואת אציו. ובהשיבו כך אל אציו, אין לך קורת רוח וכיבוד לאציו יותר מזה, עיין שם עוד מה שהאר"ך צוה (ועיין שמן ראש חלק ראשון השלם במדבר דף רנה).

ואם כן עצמותיו של האדם הם חלקו של אציו, ובהם נשאר כמו וקוסטא דחיותא של האב. וממילא בעצמות יוסף מונח חלק מאציו יעקב, וכאשר רואים ארונו של יוסף,

פחותים, אלא כשתעמוד 'צפני עצמך' גם כן 'אל תהי רשע'.

*

והנה ברע"ב מביא פירושו של הרמב"ם, ואל תהי רשע צפני עצמך, כלומר לא תחזיק עצמך כרשע, שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. וזה לשון הרמב"ם, כשיחשוב אדם עצמו חסר ופחות, לא יגדל בעיניו חסרון שיעשהו ע"כ. וברבינו יונה הוסיף, וגם לא יהיה צדיק צפני עצמו, כמו שאמרו (גדה ל:): משציעין את הולד צמעי אמו, אפילו כל העולם אומרים שאתה צדיק תהיה צעניך כרשע. ולא רשע ממש, אלא יהיה צעני עצמו מחצה חייב ומחצה זכאי, אם עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עשה עצירה אחת או לו שהכריע עצמו לכף חובה ע"כ.

ויש לומר צוה עוד, ומתחלה נקדים לבאר מה שאמר המשורר (תהלים קיד-ג) היס ראה וינס וגו', מה לך היס כי תנוס וגו', מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה יעקב. ובמדרש היס ראה, מה ראה, ארונו של יוסף ראה. ולכאורה אין לזה שום רמז, שסתם הכתוב היס ראה, ומנהיכי תיתי שכוונתו על ארונו של יוסף.

ונראה על פי מה שכתוב באמונת עתיד (פ' ויחי) לפרש הפסוק, ושכנתי עם אצותי וגו' וקצרתני בקצורתם. ויאמר אנכי אעשה כדברך (מז-ל). ובדעת זקנים מבעלי התוספות הביא מדרש וזה לשונו, אנכי אעשה כדברך, כשם שאתה מצוני, כך אני מצוה לאחי בשעת מיתתי להעלותי מכאן. וכן מצינו שאמר לאחיו פקד יפקוד וגו' והעליתם את עצמותי מזה (י-גד) ע"כ. והדבר קשה לכאורה, שהרי

כבר לטעום כוס יין שרף לפת שחרית, לחזק הלב, וכמוצן שהוא משיב הנפש וטעים לחיך. לעומת זאת אני אחר התפלה מעלה על דעתי כיצד היתה עבודת אבותי בקדושה וצטהרה, והנני מעריכו לעומת עבודתי, איך יונעם לנפשי הכוס יין שרף, ציודעי כמה רחוק מעשי ממעשי אבותי, ומוכרח אנכי למלאות את הכוס מקודם דמעמות עיני עכדה"ק (הוצא בערוגת הבושם פ' עקב).

והנה גופו של אדם נקרא 'עצמו', וכמוצן במפר השרשים להרד"ק (אות ע"ס), שזהו מפני שעצמות האדם הם חוזק גופו ומעמידו, על כן נקרא הגוף בתואר 'עצם' ע"ש. ומעתה כאשר יסתכל האדם ויתבונן במעשה אבותיו, שכלולים הם בעצמותיו, יתכן שיצטר רוחו בתוכו, כמה רחוקים אנו מדרכי אבותינו בתורה ויראה ועבודתם בתמימות נפלאה, ויחשיב עצמו כרשע. על כן הזהירו התנא ואל תהי רשע בפני 'עצמך', כאשר תסתכל על העצמות שלך, ששורשם הם מאצין, איך היו הם עובדים את ה', לא תדין עצמך לרשע, אלא תהא תמיד בעיניך כצינוני, מחנה חייב ומחנה זכאי, ולהזהר בכל פעולה שאתה עושה, שמכריע עצמך לכף חובה או לכף זכות.

*

או יש לומר על פי מה שכתוב באור החיים חק' (בפרשתנו), קדושים תהיו וגו', איש אמו ואביו תיראו (יט-כ), וזה לשונו, טעם סמיכות מצוה זו למצוה קדושים, נתכוון לרמוז גם כן גדר לעריות, והוא על דרך מאמרס ז"ל (סוטה לו): שדרשו בפסוק ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב וגו' (בראשית מט-כד), כי כשתקפתו אשת פוטיפר ליוסף ותקפו יכרו נודמנה לו דיוקן אביו

רוחין בעצמותיו את יעקב צנינו. ומעתה כיון שהים השיב שנס מלפני אלו-ה יעקב, על כרחק מה שאמר מתחלה הים ראה וינס, קאי שראה את יעקב, והיכן ראה אותו, אלא ארונו של יוסף ראה, ובעצמות יוסף יש כמו של יעקב, ולכן וינס.

והנה חייב אדם להסתכל תמיד על מעשה אבותיו ולהעריך עבודתו נגד עבודתם הרוממה, ולומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי (תנא דבי אליהו רבה פרק כה), ואז נדע איך רחוקים אנו מעבודה אמיתית ליוצרנו. וכמו שפירשו (בנפסח הודיו) אצל אהנו ואבותינו חטאנו, אם נעריך מעשינו נגד מעשה אבותינו, אז נראה כי חטאנו.

וידוע המעשה בהרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, שצימי נעוריו למד עם חבר ממשפחה פשוטה, וכשנתפרסם לאדמו"ר, בא אותו חבר אליו לבקר, והרה"ק מראפשיץ כיצדו ביותר, והזמינו לסעוד עמו ציחד פת שחרית אחר התפלה. תוך שהשתעשעו בדברי תורה, שאל אותו חבירו מהו תועלת היחוס לעבודת ה' (כידוע שהרה"ק מראפשיץ היה יחסן גדול), הלא התורה אינה ירושה, וכל מי שרונה ליטול יבא ויטול. אמר לו הרה"ק מראפשיץ צחות, הכוס הקטנה של יין שרף שרגילין לשמות אחר התפלה, היא המפרידה צנינו. וציאר דבריו, מסתמא גם אתה קם באשמורת הבוקר לתורה ולעבודה, לסידור תיקון חלות, ולימוד שיעור במשניות וגמרא עם פירוש תוספות וזהר וכדומה, ואחר כך ההכנה להתפלה והתפלה עצמה. אחר עבודה כזו שהיא נעשימות קדושה, מחנות הלילה ועד הבוקר, עולה מסתמא על דעתך כי זכאי אתה

ואמר לו וכו', מיד ויפוזו זרועי וגו'. ושמעתי משם אנשי אמת, כי דיוקן האב תגביר כח הקדושה בן, ותמנעהו מצוא אל התיעוב. והוא אומרו סמוך למצות העריות אמו ואביו תיראו, ולזה מי שתקפו יצרו יצייר בין עיניו יולדיו ויהיה לו למשיב נפש ע"כ.

ושמעתי בשם הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, ששאל אותו חסיד, כי אביו היה

איש פשוט מאד, אם יש ענין ציור דיוקנו של אביו. והשיב שכל זמן שהאב הוא שומר שבת, יש בו סגולה זו ע"כ. [ונתעוררתי ללכן סיים כאן הכתוב, ואת שבתותי תשמרו, דהא דיצייר איש אמו ואביו, היינו כל זמן שהם שומרי שבת]. ועל כן הזהיר התנא 'ואל תהי רשע', והענה לזה הוא 'צפני עצמך', שתצייר דיוקנו של פני אבך, שממנו נתהוו עצמותיך, ואז תוכל להתגבר על יצרך שלא תהא רשע.

בסעודה שלישית פרשת קדושים תשע"ט לפ"ק

ועל דרך זה הילול חכמים אין לה חשיבות כשצא מאנשים כסילים. ועל כן אנו אומרים (בחפלת ראש השנה) גאה לקדוש פאר מקדושים, שרק כאשר הפאר להקצ"ה צא מקדושים אז זה גאה לקדוש. ועל כן קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם, ורק אם תהיו קדושים יהיה גאה הפאר לקדוש ה'.

*

אך יש לומר עוד, ומתחלה נבאר מה דאיתא במדרש (ויק"ר יד-ה) אחר וקדם לראשית (מהלים קלט-ה), אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לאו, אומרים לו, יתוש קדמך, שלשול קדמך ע"כ. ויש להבין הלא לאמיתו נבאר האדם ציום השישי אחר כל הצריחה, ואיך אם זכה אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית.

ונראה בהקדם לבאר מה ששאל המשורר, מה לך היס כי תנוס, הירדן תסוב לאחור

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (יד-ג). באור החיים הק' דקדק, ריך לדעת מה נמינת טעם הוא זה, וכי יתחייב הדבר ליציר כפיו להדמות לקונו, והלא הרבה הדרגות ישנם צאלקי ישראל ואינם מושגים בישראל וכו' ע"ש. וצפשוט הכוונה, כי מצוין אנו ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו (דברים יא-כב), וברש"י הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים ע"כ. לכן מוטל גם עלינו להיות קדושים, כי קדוש אני ה'. ומה גם שמוטל עלינו ובו מדבק, וחולין וקודש אינם מודבקים יחד, ורק כאשר קדושים תהיו, אז תוכלו להיות דבוקים זה'.

ועוד כי תעודת ישראל בעולם הוא לפאר ולרומם את שם ה' תמיד. והנה אין חשיבות לשבח ותהלה הבא מאנשים פחותים, ועל דרך משל, כי לא יגיע פאר לאדם, כאשר ילדים קטנים יפארוהו. וכמו כן לכן מלך לא נחשב פאר רק כאשר בני המלוכה יפארוהו, ולא פשוטי עם.

משתמרת בקרבנו ע"כ. והנה כח זה צא להאדם, כמו שאמר הכתוב (בראשית 3-1) ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה. ומצואר בלְקוּבֵי אַמְרִים לְהַתְנִיֵא (פרק 3) לחוץ מנפש הבהמית שנכנסה באדם בלידתו, יש לישראל עוד נפש שנית, שהוא חלק אלוהי ממעל ממש (לא רק על דרך גומא), דמאן דנפח מתוכיה נפח, פירוש מתוכיותו ומפנימיותו, שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוֹיֵא נְפִיחָתוּ בְּכַח, כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממשצבתו וחכמתו יתברך וכו' ע"ש. ובאגרת התשובה (פרק 7) ביאר זאת יותר, וכתב דזהו שנאמר (דברים 33-10) כי חלק הוי"ה עמו, חלק משם הוי"ה יתברך ע"ש.

ואם כן הן אמת, שמאד הגוף האדם נבאר אחר כל הבריאה ציוס השישי, והיס גדול וקשיש מהאדם, מכל מקום בכל אדם יש בתוכו נפש חלק אלוהי ממעל ממש המחייהו, וחלק זה היא עיקרו של האדם, והרי הוא חלק כביכול מהבורא שקדם לכל הבריאה, שאין ראשון לראשיתו. ולכן כאשר היס טען למשה אני גדול ממך, נתן ה' ימינו על ימינו של משה, להורות כי ידו של משה הוא ידו של הקב"ה כביכול, כי בתוכו יש רוח שנפח ה' מתוכיותו לתוכו, והוא קדם להמים, ומיד ראה היס וצרת.

וזוהו ששאל להיס, מה לך היס כי תנוס, הלא יש לך טענה לדקת, אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בששי. על זה משיב 'מלפני אדון חולי ארץ', שבמשה יש רוח מהאדון כביכול, שזה קדמה מלפני שחולי ארץ, כי חלק ה' עמו ממש, וקודש צריך הוא וישראל חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), אם כן שורשן של ישראל קדם להיס. ו'מלפני אלוהי יעקב',

(תהלים קד-ה). ומשיב מלפני אדון חולי ארץ, מלפני אלוהי יעקב. ויש להבין אריכות הלשון, והוי ליה למימר שנס מלפני ה' שנחגלה אז על היס. ויש לומר הכוונה, דאיתא במדרש (שמו"ר כא-1) כיון שהלך משה לקרוע את היס לא קיבל עליו להקרע, אמר לו היס מפניך אני נקרע, אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי. כיון ששמע משה כך, הלך ואמר להקב"ה אין היס רוצה להקרע. מה עשה הקב"ה, נתן ימינו על ימינו של משה שנאמר (ישעיה סג-13) מוליך לימין משה וגו'. מיד ראה להקב"ה וצרת שנאמר היס ראה וינס ע"כ. ולכאורה במה נדחה טענתו של היס שהוא קשיש ממשה.

גם לבאר מה דאיתא בגמרא (חולין 1) דרבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה גינאי חלוק לי מימך ואעבור בך. אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה. אמר ליה אם אי אתה חולק גזרתי עליך שלא יעברו בך מיס לעולם, חלק ליה ע"כ. ולכאורה למה לא טען גם נהר גינאי כמו שטען היס למשה, אני גדול ממך שנבראתי בשלישי, הלא זו טענה נכונה, וכאן לא נתן ה' יד ימינו על רבי פנחס בן יאיר.

ונראה הכוונה, דהנה האדם הוא מורכב מגוף ונשמה יחד, וכמו שפירש ברמ"א (א"ח סימן 1) כוונת הצרכה ומפליא לעשות, ששומר רוח האדם בקרבנו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי. והכל הוא על ידי שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם צקו הבריאות, ונשמחו

חלק האלקי שיש בכל איש ישראלי, שזה קדם להים, ולכן הים ראה וינס.

ומעתה מיושב שפיר למה לא טען הנהר גינאי טענה זו, דבמה שנתן ה' ימינו על ימינו של משה, הראה ה' לדעת, כי בכל אחד מישראל יש בו חלק אלוה-ה ממעל ממש, והוא קשיש הרבה מהמים, וממילא הכיר שאין זוה שום טענה. אך טענתו היתה כי הוא ודאי עושה רצון ה', ורבי פנחס זן יאיר הוא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ולבן שפיר אמר הכתוב 'אחור וקדם נרתני', שיצירת האדם מורכב מגוף שהוא 'אחור' למעשה בראשית, אבל יש בו נשמת חיים, חלק אלוה-ה ממעל, שהוא 'קדם' לכל הנמצאים. ואם זכה אדם להגביר נשמתו על גופו, אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, שמצד נשמתו הוא קדם. אבל אם לא זכה, שמתאוות גופו התגברו על נשמתו, וגופו נעשה אצלו עיקר, אז הוא אחור לכל הבריאה, שמצד הגוף יתוש קדמך שלשול קדמך.

*

והנה צבירת האדם נאמר (בראשית א-כו) נעשה אדם, ועיין ברש"י דהוי ליה למימר 'אעשה' אדם ע"ש. ואיתא בזהר הק' (ח"ג רלח:), דצתר דאשלומי לעבדיתייהו כל אומן ואומן, אמר להם קוצ"ה אומנותא חדא אית לי למיעבד דיהיה שותפות לכולנא, אתחברא כולא כחדא למיעבד ציה כל אחד ואחד מחולקא דליה, ואנא אשתתף עמוכון למיהב מחולקא דליה, והיינו נעשה אדם ע"כ. והיינו שהקצ"ה אמר לכל מעשה בראשית שכל אחד יתן מכוחו לצבירת האדם, ובו יהיה חלק וכו' מכל הבריאה. והאדם

כלול מכל הברואים שבעולם, וכולם נתנו מכוחם וחלקם להאדם, ועל כן נקרא האדם עולם קטן (אבות דרבי נתן לא-ג), לפי שהוא כלול מן כל העולם כולו ומן כל ברואי העולם (ועיין בזה בצרכיה באהל יעקב פ' בראשית, ובאבן שלמה שם אות ז).

ובאבן שלמה (פ' תזריע אות ו) פירש בזה מה שאמרו (אבות ה-כ) הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אצרך שבשמים. דלכאורה איך נוכל לומר להאדם להיות גבור כארי או קל כנשר, הלא אף אם ירצה וישתדל בכל כוחו אי אפשר לו להיות כארי או כנמר. וזהו כמתנה על מנת שתעלה לרקיע, ואיך דיברו חז"ל בדברי גוזמא והבאי. אך הכוונה היא, שלא יאמר האדם היאך יכולים לבקש ממני להיות לי מדת העזות וגבורה והקלות לעבודת השי"ת, הלא האדם הוא חלוש בטבעו מכל ברואי עולם ואין בו מדות הללו כלל. אבל צאמת זה אינו, כי כל הבעלי חיים נתנו בו צבירתו מכוחם ומדומיהם, הגמר נתן להאדם מדת העזות, והארי נתן לו גבורה, הנשר נתן לו קלות, והצבי נתן בו מדת הריצה, ואם כן יש בכל אדם ממדות הללו. וצמה שניתן לו בטבעו ממדות הללו הוא צריך לאמץ עצמו ולגבר חיילים להשתמש בהם לשמים. ועל כן הוא מזהיר להאדם, הוי עז כנמר שנתן לך מדה זו, וכן תהיה גבור כארי שנתן בך מדת הגבורה, וכן כולם ודפח"ת. ובבית הלחמי (פ' בראשית) פירש, מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונס וחפץ נורס (במפלת אב הרחמים), והיינו כי מן הנשרים לקחו מדת הקלות, ומאריות לקחו מדת הגבורה, לעשות רצון קונס וחפץ נורס ע"ש (ועיין שמן ראש חלק ראשון השלם שמות 77 שגא).

הכתוב 'כי קדוש אני ה' אלוקים', הלא אני הוא קדוש, ואני נפחתי בך נשמת חיים, ויש בתוך נפשך חלק אלו-ה ממעל ממש, וחלק ה' עמו, וזה הוא הנותן לך כח לעשות חיל, להתרומם מהצלי ותענוגי עולם להיות קדוש.

ועל דרך זו היא צענין הקדושה שמתבקשת מהאדם קדושים תהיו, שלא יוכל האדם להתאנות ולטעון, כי זו מעלה הרבה יותר מכחות בני אדם, ואין צאפשרותו להתנהג ככה להיות פרוש, ולקדש עצמו גם צמותר לו. על כן סיים

בלימוד פרקי אבות פרשת קדושים תשפ"ב לפ"ק

לקביעת עתים לתורה, ורק תורה עם דרך ארץ משכחת עון.

*

וי"ש לומר צוה עוד, דהנה דוד המלך קורא את התורה בתואר משל, כמו שאמר (שמואל א כד-יג) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים ילא רשע. וזרש"י (שמות כא-יג) משל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקצ"ה, שהוא קדמונו של עולם ע"כ. ויש להבין הלא משל היא ענין שבו אנו רוצים להסביר איזה נמשל, ומהו ענינו של תורה שמתואר בתואר משל. וגם למה מתאר כאן את הקצ"ה שהוא קדמונו של עולם.

וי"ש לומר דהנה התורה מתחלת בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ (א-א). וזרש"י צשציל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח-כג), וצשציל ישראל שנקראו ראשית תבואתה (ירמיה ז-ג) ע"כ. והיינו שבראשית העולם היתה עבור ישראל שיקיימו את מצוות התורה. אמנם במדרש (ז"ר א-א) איתא, ואהיה אללו אמון (משלי ח-ל), אמון, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא,

במשנה (אבות ז-ב) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון ע"כ. בספר משביל אל דל מוצא שאצל זקינו הגה"צ רבי הלל אב"ד אייבשיץ צא פעם דין תורה בעל הבית עם חתנו, שהצטייח לו חותנו צעת הנישואין להחזיקו על שלחנו, ועתה חוזר מדיבורו, כי ראה במשנה דיפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, והוא רוצה לעשות רצון השם. והשיב לו, שמוטב שיהיה חתן צקי וגמיר בכל הש"ס, ומשנה האחת הזאת תהיה לו צקושיא, ממה שיגמר ויצין המשנה האחת הזאת, ועל ידי כן לא יהא צקי בכל הש"ס ע"כ.

וביאורו, כי צימים הראשונים אשר לצם היה כלב הארי, כאשר היה תורתם קצב ומלאכתן ארעי, היו יכולים לידע כל התורה כולה, על כן התנאים והאמוראים היה להם אומנות להתפרנס ממנה. לא כן ימים הללו, אי אפשר להצליח בתורה רק כאשר כל היום והלילה מוקדשים לזה. ומשנה זו נאמרה כעת רק לצעלי צחים שעוסקים במסחרם, שצריכין לשלצ לזה זמן

התורה, ומלחה הארץ 'קנייך', שהארץ צפנימותה מלחה בשורשה בתורה שהיא קנינו של הקב"ה (אבות ו-יא). וכמו שהתורה מאורגת מפרד"ס, פשט רמו דרוש סוד (זוה"ק ח"ג רב), וכל דבר ודבר שבתורה יש בה ארבעה ענינים אלו, כן עיקר צריאת העולם הם גם כן ארבעה עולמות, אצילות צריאה יצירה עשיה כידוע. [עיי'ן שע'ר הגלגולים להאר"י ז"ל (סוף הקדמה ז') כי פשט הוא בעולם העשיה, רמו בעולם היצירה, דרוש בעולם הצריאה, סוד בעולם האצילות ע"ש].
יש לומר דלכן נקרא הנהגת העולם בתואר טצ"ע, לרמו על פנימיותו, ששורש כל דבר היא מהתורה, אשר אין טוב אלא תורה (אבות ו-א).
יש שבעים פנים לתורה (במדב"ר יג-טו). ומרומן צחיצת טצע, 'טצ ע'.

ולבן נקראת התורה בתואר משל, דכמו שהמשל ניתן להסביר ממנו דבר אחר שמכוון כנגדו, כן התורה היא המשל של העולם, והעולם הוא הנמשל של התורה, וכל נקודה ונקודה שנמצא בהתורה ובהעולם הם מכוונים להפליא זה לעומת זה, כי צריאתו היה בהתורה, מציט בהתורה וצורא את העולם. והתורה היא משל 'הקדמוני', קדמונו של עולם, שעוד קודם שצרא העולם הקדים לצרוא התורה, חמדה גנוזה מתקע"ד דורות קודם שצצרא העולם (שבת פח:), וממנה צצרא העולם אחר כך, והתורה היא משל הקדמוני, משלו של הקב"ה קדמונו של עולם.

יבפר על מגיד אחד שאמר בצדך נחות, הכתוב אומר (תהלים מט-כא) אדם ציקר ולא יצין נמשל כבהמות נדמו. הכוונה כי צשעה שמדברים צענינים יקרים מתורה ועבודת ה', ומסבירים הדבר צמשל, כאשר מתחיל המגיד

צנוהג שבעולם מלך צשר ודם צונה פלטיין, אינו צונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו צונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשיין. כך היה הקדוש צרוך הוא מציט בתורה, וצורא את העולם, והתורה אמרה צראשית צרא אלקים, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דלאת אמר ה' קנני ראשית דרכו ע"כ. וכן הוא בבוהר הק' (ח"צ קסא:): אסתכל צהאי מלה וצרא את השמים וכו', אסתכל צהאי מלה וצרא את האור, וכן צכל מלה ומלה דכתיב צה צאורייתא, אסתכל קוצ"ה ועצד ההוא מלה ע"כ.

חרי לנו כי ציור כל העולם כולו יש צו ציור כל התורה כולה, והעולם מסופו ועד סופו מכוון נגד התורה, מצראשית צרא עד לעיני כל ישראל. וכיון שיש בתורה תרי"ג מצות שונות, וכל מצוה יש צה פרטים ופרטי פרטים למאות ולאלפים, כן יש צצבע העולם ענינים רבים ושונים, וכל דבר ודבר שורשו מכוון נגד ענין שבתורה. וכמו כן האדם שהוא עולם קטן (מנחומא פקודי ג), מורכב מרמ"ח אברים ושס"ה גידין, נגד הרמ"ח עשין שבתורה ושס"ה לא תעשה (מכות כג:). וחכמי התורה המכירין צנסתרות יכולין לראות צכל דבר שבעולם פנימיותו ושורשו, וצהסתכלות על כל העולם כולו הם רואים לנגד עיניהם כל התורה כולה.

ובבר דברנו צשציעי של פסח העעל"ט, שזהו שאמר הכתוב (תהלים קד-כד) מה רצו מעשיך ה' כולם 'צחכמה' עשית, כי התורה חכמתו של הקב"ה (עיי'ן לקוטי אמרים להתניא פרק ד), וכל העולם כולו צצרא ונעשה על ידי

בעינין לכם [שישמח בו במאכל וצמשתה], מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה ע"כ. והינו שכיון שקבלנו ביום זה התורה, נמסרה בזה תחת ידינו גם העולם כולו שנצרך מהתורה, וניתן לנו בזה זכות ליהנות מהעולם.

ואנו מצרכין אחר קריאת התורה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. ופירש החו"ד (או"ח סימן קלט) דפירושו, תורת אמת היא תורה שצכת, וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שצבעל פה דכתיב (קהלת י"א) דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נטועים ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכוונה, דכיון דהעולם נצרך מהתורה, ונתן לנו תורת אמת, שהקב"ה מסר לנו את התורה, על ידי זה גם 'חיי עולם', כל החיות של טבע העולם, נטע בתוכנו, לזכות להתצרך מטובה של עולם כל ימי חיינו.

*

והנה נחזי אנן נקודה קטנה שאנו רואים בטבע העולם איך היא מכוונת נגד מה שמצינו דוגמתה בהתורה. הנה אמרו (סוכה נ"ג): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ויום שנאמר (בראשית ו-ה) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום וכו', ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, שנאמר (תהלים לו-לז) גופה רשע לנדיק ומצקש להמיתו, ה' לא יעזבנו צידו ע"כ. הנה לא אמרו שהקב"ה 'שומר' שלא יוכל יצרו להתגבר עליו ולהמיתו, כי יש בחירה לאדם לצבור בטוב או ברע, ואין שמירה להאדם, רק כאשר האדם שומר עצמו וצוהר בטוב, אלא שאין צרכו להתגבר, אנת נורא ואנא צישראל, והאדם עושה מה שצידו, אז הקב"ה 'עוזרו', שמסייע להתגבר על יצרו.

לומר המשל, כל אחד מהשומעים מתעורר ונותן אזנו ועיניו לראות ולשמוע המשל, אבל כאשר חוזרים להסביר בזה את הנמשל כבר אינם שם להטות אונם לשמוע ולקבל. והו' 'אדם ציקר', מדברים מעניינים יקרים, 'ולא יצין', אין הם משימים לב להצין. אם כי המשל הם שומעים, אבל 'נמשל', כאשר באים לבאר הנמשל, 'כבהמות נדמו', אין דעתם עוד שם להשכיל.

ולענינינו התורה היא משל הקדמוני, והעולם שנצרך על ידה היא הנמשל, והמסתכל רק על הנמשל, בתפארתה של עולם ומלואה בגשמיות, הרי אלו כבהמות נדמו, ויש להסתכל בכל מה שבעולם גם על המשל, איך הכל מכוון כנגד התורה, ומצפרי אחזה אלו-ה, להצין ולהשכיל כי העולם כולו הוא ציור של התורה, ורק התורה היא קיומה של העולם.

ומעתה כיון שמסר ה' את תורתו לבני ישראל, וממנה נצרך העולם, והיא חיותה והשפעתה של העולם, על כן כאשר בני ישראל מקיימים מצוות התורה יש להם שליטה במעשיהם על צרכתה של העולם, כי הם זה לעומת זה. וכמו שאמרו חז"ל (יבמות סג.) ונצרכו בו כל גויי הארץ (בראשית יח-יח), אפילו ספינות הצאות מגליא לאספמיא אינן מתצרכות אלא בשביל ישראל ע"ש. ומכל שכן שבני ישראל מתצרכין מהשפעתה, כמו שהצטיחה התורה אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (ויקרא כו-ג), כי בעת שאנו מקיימים מצוות התורה אנו נותנים בזה כח לטבע העולם שנתהוה מהתורה, ולכן יש בה צרכה, ונשפע ממנה להאדם ליהנות מטובתה. ומוזן בזה גם ההיפוך, ואם בחוקותי תמאסו וגו'. ולכן אמרו (פסחים סח:) הכל מודים דבעצרת

שאין פתחיהן מכוונין, שדורשים מהם פתח קטן ופותחין לפנייהם פתח גדול, וזה מורה על מעלתן של ישראל לפני הקב"ה ע"כ.

ובדדה זו אנו רואין גם בטבע העולם שמכוון כנגד התורה, הנה מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד יום הכיפורים [כל מה שעמיד להשתכר בשנה שיהא ניזון, משם קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו] (ביצה טו.) ע"כ. ואם כן פרנסתו של אדם היא מתנת אלוקים הקצובה לו, ומזונות לפניו כבר מראשית השנה, ואין כמו ועוצם ידו עושה החיל. ומכל מקום צריך האדם לעשות השתדלות באתערותא דלתתא, וכמו שאמר הכתוב (דברים טו-יח) וצרכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה. ובספרי יכול אפילו יהיה יושב בטל, תלמוד לומר בכל אשר תעשה ע"כ.

אדם יש לו שדה, אם לא יזרע ויחרוש, לא יוכל לקבל על ידה פרנסתו, אבל הזרע קצת נכנס בו ברכה ומזמיח מזה הרבה פי כמה ממה שעשה. ומזואר בחובות הלבבות (שער הבחינה פרק ה) שמגרגיר חטה אחת שזרע, מזמיח ממנה שלש מאות שבליים, ויש מקומות שכלל שבולת ישנם יותר מעשרים גרגרים, כשינצל מן הפגעים (מנרד ושדפון וכדומה) ע"ש. אשר לפי החשבון עולה שמפעולה קטנה שזרע חטה אחת ימשך לו כנגדו ששת אלפים חטים. ושורש דבר זה היא מן התורה, פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם.

ובציינו עוד ברכה יתירה בעולם, שאין לה שום הסבר לפי העולם הגשמי. והיא גמרא מפורשת (תענית ט:), הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד אומר ברוך השולח

ולדוגמא כאשר האדם מסתובב ומטייל במקום שיש בו פריעות, באופן שהיה צריך למנוע ולשמור עצמו שלא יבוא לידי נסיון, אז אין לו שמירה ועזר שלא יתגבר עליו יצרו, הוא עומד אז יחידי במערכה נגד יצרו. או כאשר מסתובב עם כלי שאין לו פילטער עליו, אז כאשר יצרו מתגבר עליו אין לו שמירה, כי הוא צחר למסור עצמו לנסיון, ורק באתערותא דלתתא איתער עובדא דלעילא, כאשר האדם שומר עצמו כפי יכולתו אלא שצריך לו עזר לסייעו שיוכל לעמוד, אז הקב"ה עוזרו.

והיינו כי הקב"ה שומר המצות של תורתו (ירושלמי ראש השנה א-ג), ויש מצות פריקה וטעינה, כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו', עוזב תעוזב עמו (שמות כג-ה), כן הקב"ה עוזר להאדם הרובץ תחת משאו של יצרו שמתגבר עליו. אמנם אמרו חז"ל (בבא מציעא זב.) הלך הצעלים וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מנויה, אם רצונך לפרוק פרוק, פטור שגאמר עוזב תעוזב 'עמו' ע"כ (עיין ייבב לב פ' כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה).

אמנם כאשר האדם מוסר עצמו לעבודת קונו, אז בא עזר העליון צלי שיעור וערך. וכמאמרם (שה"ש ר-ג) פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות ע"ש. הרי לנו דרכה של תורה, האדם צריך לעשות ההתחלה, ושבו בא הברכה וסיוע מלמעלה עד אין שיעור. ומצינו בצלעם שאמר בצרכתן של ישראל, וירא את ישראל שוכן לשבטיו (במדבר כד-ג), ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה עלה כלבו שלא יקללם ע"כ. ופירש בבוציא דנהורא, שראה

בסחורה שצחנות הזה ע"ש. ומלינו עוד יותר בבעל הטורים (פ' כי תאז כה-ג) דגם צממון שיש לו צכיסו, ואינו יודע כמה יש לו, שהיא ברכה צממיו מן העין, לא ימנה כמה יש לו, כדי שתשלם זו ברכה שיתרצה יותר. וסמך לה על הכתוב, וקצתה את כפה לא תחוס עינך, ושז נאמר לא יהיה לך צכיסך אצן ואצן, וכתב להסמיק 'עיניך לא יהיה לך צכיסך', היינו למנות מה שבו, כי אין הברכה מצייה אלא דצבר הסמיו מן העין ע"כ.

וזוהו פלא עזומה בעולם הגשמי שנצרה בטבע, איך יש מציאות שיתרצה הפירות שיש בהכרי, שיתוסף בתוכה מה שלא היה שם, או שיהא נשלח ברכה בסחורה צחנותו, או צמעות צכיסו, שימצא שם יותר ממה שהיה שם לאמיתו. אמנם לפי מה שנתבאר דהעולם הזה נצרא בתורה, אסתכל באורייתא וצרא עלמא, אם כן כל מה שישנו בתורה מוכרח להיות כן לעומתו בטבעו של עולם. ומלינו ברכה כזו בתורה, על כן יש כזה גם בגשמיית העולם. דאיתא בגמרא (ברכות לב:) חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ציום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך חסידים הם תורתם משתמרת [צתוך לצם, שאין תלמודם משתכח] ומלאכתן מתצרכת ע"כ. וצירושלמי (שם) אמרו שתורתן מתצרכת.

והנה מה שאמרו מלאכתן מתצרכת מוצן גם בטבע, שהם מרויחים פרנסתם צומן מועט, אצל איך שייך שתורתו שלמד מתצרכת. ועל כרחק שהצרכה היא כמאמרם (אבות ו-א)

ברכה צכרי הזה [ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הצרכות כולן] ע"כ. ודבר זה איפסקא בשלחן ערוך (או"ח סימן רל-ג) להלכה לכל אחד ואחד מישראל גם צומנינו היום, ואין זה בגדר נס שניתנה רק לחכמי ישראל, אלא גם אדם פשוט יתפלל כן. וכיון שהוא דבר הסמיו מן העין, יוכל להיות צמות שנתקבלה תפלתו, עד שמצרך עלה צסם ומלכות צרוך השולח ברכה צכרי הזה, ואינו חושש לצרכה לצטלה. אך באליה רבה (הוצא במשנה ברורה שם) כתוב, דיצרך כן צימינו בלא הזכרת השם, דדוקא צמודד כדי לעשר מלינו שהצטיה הקצ"ה ברכה זו, וצחוני נא צואת וגו', והריקותי לכם ברכה עד צלי די (מלאכי ג-י) ע"כ. ומכל מקום התפלה, וכמו כן הצרכה צלי הזכרת השם, שייך גם היום לכל אחד. [וגם צמעשר לא מצואר צקרא שיתצרך שיתרצה הכרי, והרצה דרכים למקום לשלם לו צרכתו].

ובן אמרו (יצמות סג.) אמר רב פפא זרע [תצואה לאכילת ציתך] ולא תצון [לא תקנה תצואה מן השוק], אף על גב דכי הדדי נינהו [אפילו חטיין צול וקרקעך אינו חסוב ואין לך שבר לפי השעה, אפילו הכי] הני מצרכין [ברכה מצייה דצבר שאין לוקח צדמים ואין כלה מהר] ע"כ. ובהגהות יעב"ץ ציאר, דתצואה שנקנתה מן השוק צבר נמדדה, ואין שייכות בה צרכת השפע, לעומת תצואה משדהו שעדיין לא נמדדה, הם מתצרכין ע"כ.

ובחיי אדם (כלל סה סעיף ג) כתוב דכמו כן הנכנס לחנותו לחשוב סחורתו, כאשר אינו יודע כמה מכר וכמה נשאר לו, אומר יהי רצון מלפניך שתשלח ברכה בסחורה שצחנות הזה. וכאשר מתחיל למוד אומר ברכה, השולח ברכה

ובזה נצוא אל המכוון, כי לפי ראות עיני בני אדם, העולם הזה הגשמי אין לו שום קשר עם התורה, ואדרבה הם סותרים עצמם, אלא שחובת האדם לכוף את עצמו לחיות חיי תורה בעולם שכולו גשמי נגד התורה. ועל כן יתכן לעלות במחשבה, כי בלי תורה יכולים להלחית עוד יותר בהללחת עולם הגשמי. אבל האמת אינו כן, כל ציור העולם נבנתה רק מהתורה, ומי שדבוק בתורה ומלמדה נשפע לו יותר מזככות הארץ, וכמאמרם (עבודה זרה יט:): כל העוסק בתורה נכסיו מלחין, כי הם זה לעומת זה.

וזהו שלימדה אותנו המשנה, 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ', כי יפה היא הלימוד וההכרה, כי דרכה של הארץ, מהותה וטבעה, מקושרת היא עם התורה, ורק אם בחוקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם. ואמר שוב כי 'יגיעת שניהם', ההכרה ששני הדברים הללו, העולם עם התורה, הם מקושרים ונוגעים זה בזה, 'משכחת עון', ירחק את האדם מן החטא ויקרבו למצות ה', כי התורה והמצוות הם הם חיותו של העולם, וההולך בדרכי התורה זוכה ליהנות מפרי העולם.

שהלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, שמגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך. והיינו שנפתחו לו עיני השכל להשיג הכל בזמן קצר ומועט, וברגעא חדא ניתוסף לו עוד חידוש ועוד חידוש בתורה. וכמו שיש בתורה ענין זה שמורתו מתברך, שמי התורה שוטפין ומתגברין. ועל דרך שאמרו (מדרים נה.) וממדבר מתנה (צמדבר כא-יח), כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה ע"כ. כן לעומת זה יש מדה זו גם בעולם, שיהא נשלח צרכה במעשי ידיו, שמעט שהיה לו יתוסף עליו כהנה וכהנה.

ובמו שבתורה אם יגע ויעמול על מסכת אחת, לא יתברך שידע מסכת אחרתא שלא למד, כי הצרכה נשלחת רק צריצוי אותו הדבר שהאדם עמל עליו, וצמה שהוא פותח פתח כחודו של מחט נפתח לו פתח יותר גדול. כן לא יתכן צרכה בעולם יש מאין, ולא ימצא כרי חדש בצרכה, אלא וצרכך בכל אשר תעשה, כאשר יעשה ההשתדלות מלדו, אז שוב אין שיעור וערך להצרכה אשר יזמין לו ה'. והשלך על ה' יהבך, לבקש רחמים תמיד על צרכת ה', ולהודות תמיד על מה שחוננו ה'.

בסעודה שלישית פרשת קדושים תשפ"ב לפ"ק

אליהם. ומה גם שדיבור הוא לשון קשה ואמירה לשון רכה (מנחוםא לו יג), ולשון דיבור סותר לשון אמירה. וברש"י שנאמרה פרשה זו בהקבל מפני שרוצ גופי תורה תלוין בה ע"כ.

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (יט-ט). ויש לדקדק למה לא אמר 'היו' קדושים בלשון ציווי. גם להבין כפל הלשון 'דבר' אל כל עדת בני ישראל 'ואמרת'

על מעשיו לבני סביבתו, ורק על ידי ההקלה יגיע לקדושים תהיו.

*

ויש לומר עוד בכפל הלשון, והתקדשתם והייתם קדושים. דהנה רש"י פירש הו פרואים מן העריות ומן העזירה וכו'. וברמב"ן פירש שיקדש עצמו בדברים המותרים, ולא יהיה נבל ברשות החורה ע"ש. וצאמת שניהם עולים בקנה אחד, כי אי אפשר להיות שמור מן החטא רק כאשר עושה לעצמו גדרים וסייגים בדברים המותרים, וזוהי היא מרוחק שלא יפגע בהחטא. ועל דרך אמרם (שבת ג.) לך לך אמרי לנזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. ועל זה מזהיר הכתוב 'והתקדשתם', שתקדשו עצמיכם בדברים המותרים, שקדושה זו האדם מקדש את גופו מעצמו, ואז לא תצאו לידי עזירה, 'והייתם קדושים', תוכלו להיות פרושים מן החטא, כי העושה לעצמו גדרים שלא יבוא לידי עין רואה, לא יבוא לחמוד, ולא יבוא החטא לידו.

*

והנה בתפלת שמונה עשרה, קודם שמתפללין הזרכות האמצעיות, הצקשות על זורכי האדם, אנו אומרים אתה קדוש ושמן קדוש וכו' ברוך אתה ה' הא-ל הקדוש. ונראה דהנה פרישות של קדושה צאדם שפיר מוצן, שנצרא בחומר גם עם תאות ונטיות לדברים שפלים, וכאשר פורש עצמו מזה לבל לילך אחר שרירות לבו, ומתרומם עצמו לעניני רוחניים, זהו נקרא קדושה. אבל הקצ"ה שאינו גוף, ולא ישיגוהו משיגי הגוף, צמה יקרא בתואר קדוש, שפורש עצמו ממהותו להיות קדוש.

ונראה דלהלן בסוף הפרשה כתיב, והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלקיכם (כ-ז). ולכאורה יש צוה כפל לשון, ודרשו חז"ל (יומא לט.) אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה [והתקדשתם' מעט, 'והייתם קדושים' הרבה, הצא ליטהר מסייעין אותו], מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הצא ע"כ. ולפי זה כוננת הכתוב היא, דמתחלה אומר ציווי 'והתקדשתם', ושבו צאה על זה הצטחה 'והייתם קדושים', שאני אקדש אתכם יותר למעלה ולעולם הצא. ועל כן אמר גם כאן, קדושים 'מהיו', שזה כולל הן לשון ציווי שתקדשו עצמיכם, ויש צוה גם לשון הצטחה שתהיו קדושים, שהקצ"ה יקדש אתכם צמה שאינו צידכם, קדושה של מעלה וקדושה בעולם הצא. והנה הציווי שירומם האדם עצמו ויפרוש מחומר ופשיותו, זהו עבודה קשה כנגד טבעו של האדם, ועל זה אמר 'דבר' לשון קשה. אמנם נכלל צוה גם אמיירה רכה, הצטחתו של ה' שקדושים תהיו, הרבה יותר ממה שקדשתם עצמיכם יקדש אתכם ה'.

ופרשה זו בהקלה נאמרה, וצא לרמו, שכדי לזכות להתקדש ולהיות פרוש מהבלי עולם הזה, צריכין להתחבר בחברותא טובה, אנשים יראי ה', כי הרבה חברותא עושה (סוטה ז.) וכאשר הוא מסובב בעובדי ה', גם הוא מתעלה עמהם, ואיש לרעהו יאמר חוק, וכדי להיות קדושים, לא טוב להיות צודד לעצמו, אלא בהקלה נאמרה, לדור בצביבה של יראי ה', ולהתחבר עמהם כפי מה שעולה צידו, כי עינינו רואות שהתחלת הירידה צאדם הוא, שמשנה מקומו מצינ חצרו, ושבו הולך גם לדור במקום שלא יטרך להתצייש וליתן דין וחשבון

הארץ כבודו. ופירש בתרגום קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה, קדיש על ארעא עובד גבורתיה, קדיש לעלם ולעלמי עלמיה ע"כ. ולכאורה יש להבין, כיון ששמו מתקדש הן בשמיא והן בארעא, למה סיים מלא כל 'הארץ' כבודו, אדרבה כבוד ה' בשמים עם משרתיו עושי רצונו, עדיפא וחשובה טפי מכבודו בארץ. ובפשטות הכוונה, דהנה המלך שיש לו עבדים נאמנים שמרוממים ומשבחים ומפארים שמו תמיד, במדינתו מקום מלכותו, בודאי שכבודו גדול מאד. אמנם כאשר בא מצב של מלחמה עם מדינה אחרת שרוצים במפלתו, ואחד מן השרים שלו נשבה על ידי האויב, והוא קם שם נגד אויבי המלך, ומכריז אני נאמן ומסור להמלך שלי, ומוכן אני למסור נפשי עבור כבודו. אז הכבוד שמגיע להמלך מהשר הזה, עולה פי כמה על מה שמשבחין אותו בני החיל ושריו הנמלאים במדינתו במקום גדולתו ותפארתו.

ועל דרך זה הוא כבודו של מלך מלכי המלכים, הן אמנת שמלאכי מעלה שהם קדושים וטהורים ועושין רצון קונס תמיד, מה שהם משבחים בקדושה וטהרה קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, היא במעלה יתירה לאין ערוך נגד מה שבני אדם צרואי עפר משבחים את ה'. אבל עיקר כבודו יתברך שמו אינו ממה שהם מקדשין את ה', שאין להם יצר הרע וקנאה, ורואים תמיד כבוד תפארתו, אלא 'מלא כל הארץ כבודו', הכבוד למעלה מגיע מאנשיו שיש לו בארץ, מקום הסתר פנים, שוכני בתי חומה, אשר הם נרדפים מאויביהם עבור דתם, ועם כל זה אנו עושין רצון קוננו, ומקדשים אותו יומם ולילה במעשינו, כבוד זה שמגיע למעלה

ובתוב בתורת משה (בפרשתנו פא.) כי אלל הקב"ה ענין הקדושה היא להיפוך מהקדושה של צער ודם, והפרישות אללו הוא, שפורש עצמו מגדולתו להשיג בתחתונים. לא כשאר מלכים שאין כבודם להתעסק עם הנמוכים, אלא הקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד ציני כנים, וזהו קדושתו, שפורש עצמו מרום מעלתו להתעסק בעיני גשמיים ע"כ. ובתבלת מרדכי (בפרשתנו אות טו) הביא מהגאון רבי שמעון סופר זצ"ל אבר"ק קראקא, שזהו הענין שאומרים בקדושה (ישעיה ו-ג) קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו, שהקדושה למעלה היא מה שמשפיל לראות בתחתונים, ומלאת הארץ מכבודו (והוצא בספרו מכתב סופר ח"א קיג.). והוסף לפרש בזה (שם ה-טו) ויגבה ה' צבאות במשפט והאל-ל הקדוש נקדש בצדקה, דכפי נימוס המשפט הוא גבוה ומרומם, וכל זאת הוא נקדש, פורש מגדולתו, בצדקה, להשיג בעולם הזה השפל לעשות עמהם צדקה ע"כ.

ולבן כאשר אנו פונים אל ה' בתפלותינו לבקש ממנו על כל צרכי האדם, רפואה ופרנסה וכו'. ולכאורה אין זה מכבודו המרומם להשיג ולקדר הדברים הפעוטים שאנו נצרכים לה, וכפחיתות יחס לבקש ממנו יתברך שמו, מלך מלכי המלכים, שישים עיניו עליו ועל מחסוריו. על כן אנו מקדימין בשבחו של מקום, אתה קדוש ושמן קדוש, ומהו הקדושה אללו, שפורש עצמו מרוממותו להשיג בתחתונים, על כן זהו מן הנימוס שוכל לבקש ממנו על צרכנו.

*

והנה בקדושה אומרים המלאכים, קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל

מהארץ, זהו עיקר כבודו, ועולה פי כמה נגד הקדושה שמקדשין אותו מלאכי מעלה.

*

אך יש לומר צוה ציטר זיאור, דהנה האלשיך פירש הכתובים (תהלים קיג-ד) רם על כל גויים ה' על השמים כבודו, מי כה' אלקיני המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ. דהנה האומות העולם הכופרים בה', אומרים שאין הקב"ה משגיח בתחתונים, שאין זה כבודו להשגיח בשפלים, כדמיון מלך בשר ודם שאין כבודו לשום לב לנרכי ועסקי הכפריים בעסק שדומיהם וכדומה. והכופרים חושבים שזדעמת הנפקדת יתנו כבוד לאלקיניו. ואמנם דעתם משושנת, כי במלך בשר ודם יתכן לומר כן, שכבודו בגדולים דוקא, שרי מלוכה היושבים ראשונה במלכות הקרובים אליו בגדולה וערך ולא בכפריים. אבל בה' אלקיניו אשר גם מלאכי מעלה אינם בערך כלל וכלל אתו עמו ואליו, ואחר שהוא משגיח בהם לרוב רחמיו וההכרח לקיומם, ככה רחמיו אין להם סוף ומשגיח גם בשפלים. ופירש צוה הכתוב (שם קלח-ו) כי רם ה', אף כי רם ה', עם כל זה 'ושפל יראה' ומשגיח גם בשפלים, מהיותו 'גבוה', המלאך הגבוה מעל גבוהים, רק 'ממרחק יידע' ואינו קרוב אליו בערך.

וזהו שאמר רם על כל גויים ה', שהם אומרים כי רם ה' ואינו משגיח בתחתונים, 'על השמים כבודו', שזהו כבודו להשגיח רק על השמים. אבל אנו אומרים 'מי כה' אלקיניו', הגם שהוא 'מגביהי לשבת', עם כל זה 'המשפילי לראות בשמים ובארץ', שגם ראייתו בשמים הוי שפלות כנגדו, לפי ערך רום גדולתו, ואם

משפיל עצמו להנהיג השמים, הוא משגיח גם בתחתונים, כי שניהם אינם לפי כבודו וערכו ע"כ (ועיין באריכות בנועם מנדים ריש פרשת וילך, ובישמח משה פ' כי תלא בהפטורה ד"ה ועל פי הצעה זו).

ובזה ניין סדר הקדושה, שכאשר אנו משבחים ומפארים אותו על מה שמשגיח בתחתונים, אשר מלא כל הארץ כבודו, שזהו כבודו שמשגיח בכל פנות העולם, מקרני ראמים עד ציצי כנים, לא כמו שאר המלכים אשר רק צין גדולים כבודם. על כן אנו מקדימין 'קדיש בשמי מרומא עילאה צית שכינתיה', שגם מה שמשגיח בשמיא זה גם כן אינו לפי כבודו, אלא הוא קדוש, שפורש מגדולתו להיות ציניהם, וכמו כן 'קדיש על ארעא עובד גבורתיה', הוא משפיל עצמו להשגיח בארץ, כי אין חילוק כנגדו צין שמים לארץ, כי גם השמים ושמי השמים לא יכללון, וצוה שפיר מוצן כי 'מלא כל הארץ', ההשגחה בארץ ומלוואה, גם זהו 'כבודו', כי משפילי לראות בשמים ובארץ, שגם השגחתו בשמים הוי השפלה אללו לא פחות מהשגחתו בארץ.

*

והנה מאמר המוצא לעיל, אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, לכאורה צריך ציאור, דהלא הא דמקדשין אותו הרבה הלא היא מלמעלה, דהבא ליטור מסייעין אותו, ואם כן מה הוסיף אחר זה דמקדשין אותו מלמעלה, הא היינו הך. ונראה על פי מה שכתוב ביישב פנים (ח"א מאמר אבני זכרון אות יא, וח"ב מאמר יפה לעינים אות ח), שסיפר לו הרה"ק בעל ישמח משה זי"ע כי צעת עמד על המחקר להצין דרכי

מקדושה של צער ודם, כי אלנינו הקדושה היא לפרוש מגשמיות העולם התחתון ולהתעלות מעלה אחר מעלה ברוחניות. לא כן היא קדושתו של הקב"ה, אללו הוא הפרישות לפרוש משמי שמי מרום למטה להשגיח בתחתונים. ונראה דגם צבני אדם יש גם מסוג קדושתו של הקב"ה, לפרוש מרום גדולתו וללמד הפחותים ממנו. והיינו שאחר שנחלה האדם צמדריגותיו, לא יתבודד לעצמו כדי להתעלות עוד יותר, אלא ישפיל עצמו לאחרים להכניסם תחת כנפי השכינה. כמו שפירש במדרש שמואל (אבות ב-ג) אס למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, שלא תחזיק הטובה שהיא התורה לעצמך לצד, ולא תרצה ללמד לאחרים, רק יפוצו מעינותיך חוצה, כי לכך נוצרת לזכות את הרבים, כי ימי שנות חיי האדם קצרים, שבעים ושמונים שנה, וצמתים חפשי מן התורה ומן המצוות, לא כן המוכה את הרבים שמלמדם תורה ועבודת ה', הרי גם נדקתם נוקף על זכותו לנצח. וזהו בחינת הקדושה של הקב"ה, שמשפיל עצמו מגדולתו להתעסק בצורכי התחתונים.

ולבן אמר כי חוץ ממה שהמקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, שזוכה להתעלות עוד יותר מגשמיותו. ניתוסף לו עוד, שזוכה להתקדש מלמעלה, היינו באותה קדושה שיש למעלה אלל הקב"ה, שמשפיל עצמו לטובתן של צרואיו, כן יזכה גם הוא להרביץ תורה ללמוד וללמד, שזהו הקדושה שלמעלה, לירד מן ההר אל העם להורותם חוקים ומשפטים.

החסידים, ויהי צנעו לקבל פני רבו החווה מלובלין זי"ע, התחנן אל ה' כי צבואו אל הצדיק יתרח לו הקושיות שיש לו על דרכיהם, כי כבר אמרו חכמים (שבת קד.) הבא לטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע לשון יחיד, דהיה משמע שהסייע"ת לצדו מסייע, כי אס מסייעין לשון רבים, על כן גם אותו הצדיק יסייע לי להעמידני על האמת. והרה"ק מלובלין זי"ע הרגיש מחשבתו וביאר לו הכל ע"ש. ובהקדמת תהלה למשה (על י"ך דף יד) כתוב דמלא תנא דמסייע ליה בפירוש זה, בתיקוני זוהר (תיקון טו) וזה לשונו, זכאה חולקנא, דעלאין ותמאין באסמכותא דיליה לסייע ליה, האי דאוקמוהו מארי דמתני" דבר נש דאשתדל בפולחנא דמאריה דכל צריין דעלמין אינון צסייעתא דיליה וכו' עכ"ל. ואס כן מה שאמרו מקדשין אותו הרבה, היינו סיוע מלמטה. ושבו הוסיף עוד דמקדשין אותו גם מלמעלה.

גם יש לומר דצקדושה יש הרבה מדריגות זו למעלה מזו. וכעין דאיתא במשנה (כלים א-ו) עשר קדושות הן וכו'. וזהו מסוג של קדושה שיש בתחתונים. אלל למעלה סוג הקדושה היא יתירה מקדושה של מטה עד אין ערוך. ואחר שמקדשין אותו הרבה צקדושה של מטה, זוכה להתקדש גם מסוג הקדושה של מעלה שעדיפה הרבה מקדושה שיש למטה.

*

אמנם נראה עוד, כי לפי מה שנתבאר הרי קדושתו של הקב"ה שונה לגמרי

פרשת אמור

בלימוד פרקי אבות פרשת אמור תשע"ו לפ"ק

נביאים, בני נביאים הם, ומזליהו חזי. ואומרים (בפיט צר יוחאי) אשרי העם לומדיך ואשרי העומדים על סודך, לא אמר לומדי תורתך וסודותיך, אלא אשרי העם 'לומדיך', שלומדים היטב מהותו של רבי שמעון, איך זכה לכח עליון, ואשרי העומדים על סודך, הסוד שיש בעצם נשמתו של רבי שמעון וכמו שיצא.

ונקדים תחלה במאמר תורתו של רבי שמעון, דאיתא בגמרא (יומא עו.) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה. אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך צר ודס שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאציהן שבשמים. דבר אחר שהיו אוכלין אותו כשהוא חס. דבר אחר מפני משאוי הדרך ע"כ.

ויש לומר בזה עוד טעם, ונשלב הדברים לפרשתנו, שאמר הכתוב (כד-י), ואלא בן אשה ישראלית, והוא בן איש מזר, בתוך בני ישראל, וינאו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי, ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל, ויצאו אותו אל משה, ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן וגו', וידבר ה' אל משה

במשנה (אבות ג-א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש צרוך הוא ע"כ. ויש להבין למה כפל התנא את דבריו, שבתחלה מנה את שלשה הדברים, ואחר כך מנה אותם שוב ופירשם (עיין במדרש שמואל). גם להבין כפל הלשון 'דין וחשבון', מהו דין ומהו חשבון. וגם לאיזה צורך הקדים מנינם הסתכל 'בשלשה' דברים, ולא אמר הסתכל באלו הדברים.

ונראה דאיתא בגמרא (בבא בתרא קסד:) שלש עבירות אין אדם ניזול מהן בכל יום, הרהור עבירה, ועיון תפלה [וברשב"ם שלאחר שהתפלל דן בלבו שישלם לו הקב"ה שכרו, ויעשה הקב"ה נרכיו, וישמע תפלתו לפי שהתפלל בכונה], ואצק לשון הרע ע"כ. אמנם מי שתמיד עומד נגד עיניו מאין באת ולאן אתה הולך וכו', יוכל להנצל גם מזה. ועל כן אמר, הסתכל 'בשלשה דברים', היינו שלש העבירות שאין אדם ניזול מהם, ועם כל זה אין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת וכו'.

אמנם נראה בזה עוד, הנה בשבוע זה הצעלי"ט חל יומא דהילולא של התנא אלקי רבי שמעון בן יוחאי, אשר המון בית ה' מקושרים אליו במדה גדושה, ואם ישראל אינם

ולא נכרך לגירות, אלא ככל ישראל שנכנסו לצרית
 צמילה וטצילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה
 (כריתות ט.), ומה שאמרו שנתגייר, היינו שהלך
 אחרי אמו ונדבק בישראל ע"כ.

ובערתה כיון שמנות ה' באה על עובדא זו,
 שהניחוהו צמשמר לפרוש להם על פי
 ה', אם כן נשאר מקום לדון אם הוראה זו
 נאמר לכל, דאם המגדף הזה דינו כגר (וכדעת
 הרפמים), אולי לא חייב ה' סקילה רק כאשר
 המגדף הוא גר. או אולי המגדף הזה דינו
 כישראל (וכדעת הרמב"ן), ויש מקום שרק על
 עובדא זו של ישראל בא עונש זה, על כן הודיע
 לנו הכתוב שנדע שדינים שזה, ואל בני ישראל
 תדבר לאמור וגו', כגר כאזרח בנקבו שם יומת.

ולפי זה הדיון ציניהם היה, לדעת הרפמים
 אמרו לו שבט דן שהוא מצרי שנתגייר,
 ואין מקומו בין ישראל כלל אלא בחוך הערב רב
 שעלו עמהם, ולדעת הרמב"ן אמרו לו שהן אמת
 שהוא ישראל, אבל צדגלים באותות לצית אצותם
 כתיב, ואין מקומו אלל אמו שהיא משבט דן.
 אמנם בחתם סופר (בפרשתנו קיג, ובשור"ת או"ח
 סימן ר"ח) כתוב, דטענתו של האיש היתה שאינו
 בן איש מצרי כלל, כי אף על גב דמצרי בעל את
 אמו, הלא רוב צעילות הולכין אחר הצעל, ואפילו
 בפרוצה ציותר (בית שמואל אה"ע סימן ד ס"ק כו),
 ושלומית היתה לה בעל ישראל באותו זמן, ואינו
 בן מצרי כלל. ומשה רבינו צרוח הקודש אמר
 כן שהוא בן מצרי, ולזה יונדק שיצא מצית דינו
 'של משה' מחוייב, ומשום הכי חרה אפו של זה
 וגידף ע"ש. [ויש להוסיף עוד, דמצואר בפר'י
 מגדים (יו"ד סימן סג מ"ו סק"א) דצבן נח לא
 אולינן בתר רוב, דצדידהו לא נאמר (שמות כג-)

לאמור, הוצא את המקלל מחוך למחנה וגו',
 כגר כאזרח בנקבו שם יומת.

והנה ברש"י כתב, ויצא בן אשה ישראלית,
 מהיכן יצא, צמתניתא אמרה מצית דינו
 של משה יצא מחוייב, בא ליטע אהלו בחוך
 מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם
 מצית דן אני, אמרו לו (במדבר ג-ג) איש על
 דגלו באותות לצית אצותם כתיב, נכנס לצית
 דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף (ויק"ר
 ג-ג) ע"כ. ויש להצין מהו ענין הגידוף עם מה
 שיצא מחוייב מצית דינו של משה. גם להצין מה
 שאמר הכתוב וינלו 'צמחנה', שהרי כל ישראל
 צמחנה היו. ולכן פירש רש"י על עסקי המחנה.
 ובבעל החורים צ' צמסורה, וינלו צמחנה, וינלו
 שניהם צשדה (שמואל ב יד-ו). ולריך ציאור הכוונה
 צזה. עוד יש להצין מה שסיים הכתוב כגר
 כאזרח בנקבו שם יומת, הלא בכל דיני תורה
 הגרים שוים להכלל ישראל, ולמה פרט זאת כאן
 כגר כאזרח.

ונראה דהנה הכתוב אומר, והוא בן איש
 מצרי צחוך בני ישראל, וברש"י מלמד
 שנתגייר ע"כ. ולכאורה קשה דהא קיימא לן
 (יצמות מה). דעכו"ם הצא על צת ישראל הולד
 כשר בין צפנויה בין באשת איש. וכתוב ברמב"ן
 צשם הרפמים, כי בן זה נולד קודם מתן תורה,
 ולא היה להם עדיין דין זה דנכרי הצא על צת
 ישראל הולד כשר, כי דין זה לימא באומות
 העולם, כמו שאמרו (שם עה): באומות הלך אחר
 הזכר, וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי
 היה צדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונימול.
 והרמב"ן חולק, כי מעת צצא אצרהם צצרית היה
 לו ולזרעו דין ישראל גמור, והיה בכלל ישראל,

אחרי רצים להטות ע"כ. ואם כן בשעה שגולד לא הלכו אחרי רוב זעילות שהם מהצעלן].

ויקוב את השם, שעל ידי השם שהטיל עליהם נתגלה חרפתו.

*

והנה מבואר במדרש (שמו"ר א-כה) דבעלה של שלומית בת דברי היה דתן ע"ש. והוא היה מבני ראובן (במדבר כו-ט). ולפי זה טענתו היתה שיקצעו לו מקום, או אלל משפחת האב שהיא משצט ראובן, או אלל משפחת האם שהיא משצט דן. ומשה רבינו פסק עליו שהוא בן מצרי ומקומו הוא מחוץ למחנה בין הערצ רב. וזאת תורת המסורה, וינלו במחנה, וינלו שניהם בשדה, שהריצ היה אם מקומו הוא במחנה ישראל, או מקומו הוא מחוץ למחנה בשדה.

והנה דבר זה מעורר פליאה, איך כלל ישראל כולו במשך מאתיים שנה, לא בא מכשול לשום בת ישראל, הן ברצון והן באונס, והיתה לה שמירה יתירה, ולמה אחת היתה שיצאה מן הכלל שלא שמרוה מן השמים. והתשובה על זה היא, כי מי שרוצה להיות באמת שמור, ועושה כל מה שצדו שלא יבוא לידי חטא, יש עליו שמירה מן השמים, כי רגלי חסידיו ישמור (שמואל א ב-ט), ולא יאונה ללדיק כל און (משלי יב-כא). אבל 'שלומית' דהות פטפטה שלם עלך שלם עלך שלם עליכון. 'בת דברי', דברנית היתה, מדברת עם כל אדם (רש"י), אבדה צוה את שמירתה מלמעלה, ונכשלה באונס עם המצרי, והוא מוסר השכל (ועיין בחתם סופר ריש פרשת כי תלא פת.).

*

והנה כאשר יצא מחוייב מצית דינו של משה שהוא בן מצרי, היה זה ציון גדול, שהרי האומות מצזין היו את ישראל ואומרים, מה אלו מתייחסים על שצטיהם, סצורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר צנשותיהם, לפיכך הטיל הקצ"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אצותיהם. וזה הוא שמפורש על ידי דוד (תהלים קכז-ד) שצטי י-ה עדות לישראל. השם הזה מעיד עליהם שהם מתייחסים לשצטיהם, לפיכך ככולם כתיב החנוכי הפלואי (רש"י במדבר כו-ה). ואם כן כל העדה כולם היו קדושים, והוא היחיד בין ששים רבוא ישראל שהוא בן מצרי. ואם ה' לא היה מטיל שמו על הכלל ישראל, היה מקום לומר שכמו ששלטו בגופן אלל אמו, כן יש הרצה כמותו בישראל. אבל הרי שצטי י-ה עדות לישראל, שהטיל ה' שמו עליהם שכולם כשרים, ואם כן נשאר הוא היחיד הפגום בכלל ישראל, לכן

אמנם יש לומר עוד צמה שאמר וינלו במחנה, ומתחלה נבאר מה שאלו תלמידיו את רבי שמעון, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, והוא דאיתא בגמרא (יומא עב). והוא כורע גד לבן (שמות טו-לא), גד, שהיה מגיד להם לישראל אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון [לפי שנאמר וימודו בעומר וגו', בין שלקט הרצה בין שלקט מעט מוצא עומר לגלגולת, ואם נמצא עומר צבית הראשון צידוע שצן ט' לראשון הוא, ואם צבית האחרון צידוע שצן ז' לאחרון הוא]. תניא רבי יוסי אומר כשם שהנציא היה מגיד להם לישראל מה שצחורים ומה שצסדקים, כך המן מגיד להם

קין בהיותו בן חמשים יום, לכן הכהו לתקן מה שעיוות. (ועיין עוד בזה בשמן ראש חלק ראשון השלם במדבר דף תעג).

אמנם בסדר הדורות (חלק מגלים ערך יהודה בן גרים) הביא מספר נובלות חבמה (עלה ד' דף קנד:): להמקובל היש"ר מקנדיאה, שמוסיף והולך, כי נשמת משה רבינו צאה אחר כך בגלגול של רבי שמעון בן יוחאי, והמזרי שהרגו משה צא בגלגול יהודה בן גרים ע"ש. והנה ע"כ הדבר שרבי שמעון היה צו נלוך ממשה רבינו מצו"א גם בדברי האר"י (לקוטי ש"ס מסכת שבת), ולכן כמו שמשה צרח מפני חרב פרעה והשיג שלימותו שם במדבר, כך רבי שמעון צרח מפני הקיסר והשיג שלימותו שם במערה ע"ש. אך צנוצלות החכמה הוסיף שיהודה בן גרים שסיפר הדברים, ועל ידו הוצרך רבי שמעון לצרות, הוא היה גלגול המזרי שהרגו משה, וכמו שעל ידי המזרי הוצרך משה לצרות להצילו מחרב פרעה, כן על ידי יהודה בן גרים הוצרך רבי שמעון לצרות להצילו מחרב המלך. וכמו צמשה רבינו נעשה המסירה על ידי דיבור, הלהרגני אתה אומר, וישמע פרעה ויצקש להרוג את משה, כן היה ציהודה בן גרים עם רבי שמעון. ולכן בסופו נתן רבי שמעון עניו צו והרגו, כמו שהרג משה את המזרי ע"ש. [ועיין בזה להלן דף רנב].

ולפי זה גלגוליו של קין היה אחר כך צהמזרי, ושוב ציהודה בן גרים, ואז צא אל תיקונו. ואיתא במדרש (קה"ר יא-ו) שצעה תלמידים נש"ארו לרבי עקיבא מן י"ב אלפים, ומהם היה רבי שמעון ע"ש. ועל כן כאשר התצונן קין על חטאו ונתחרט עד שאמר והייתי נע ונד בצורך.

והענין בזה הוא, דהנה כבר דברנו (עיין ש"מ ראש חלק אחד עשר ויקרא דף תטו) כי הכתוב (בראשית ד-ד) אומר, וישע ה' אל הצל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאלד וגו', ויהי צהיותם צשדה, ויקס קין אל הצל אחיו ויהרגהו וכו'. ויאמר קין אל ה' וגו' והייתי נע ונד בצורך וגו'. ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין שצעתים יקס וגו' ע"כ. וגילה לנו האר"י הק' (שער הפסוקים פ' בראשית דרוש ד, ופרשת שמות ד"ה ויהי צימים) כי לאחר זה צאו הצל וקין בגלגול שנית, ומשה רבינו היה הגלגול של הצל, והמזרי שהרגו משה היה הגלגול של קין. והכתוב אומר (שם ט-ו) שופך דם האדם צאדם דמו ישפך, כי השופך דם אדם ורצחו נפש, אז 'צאדם' על ידי האדם עצמו שגרע' דמו ישפך', כי שניהם צאים בגלגול, ואז הנרצח הורג את הרוצח.

ולבן כאשר צא משה וראה את המזרי מכה איש עצרי, השיג צרות קדשו כי זהו אחיו קין, על כן הרגו לתקן את נפש קין שצתוכו שהרג אותו בגלגולו הקדום. וזהו ויהי צימים ההם וירא איש מזרי מכה איש עצרי 'מאחיו', היינו שהמזרי הוא אחיו של משה, כי משה יש צו נשמת הצל, וצהמזרי יש נשמת קין ע"כ. וראיתי בספר ימין יוסף (פ' שמות) שכתב לצאר בזה, מה שנאמר צמשה ויפן כה וכה, וצרש"י ראה מה שעשה לו צצית ומה שעשה לו צשדה, דהיינו שהצצונן מה עשה קין להצל, ויהי צהיותם צשדה ע"כ.

ויש להוסיף דאיתא במדרש (צ"ר פז-ד) הכל מודים שלא עשה הצל צעולם יותר מחמשים יום ע"כ. וזהו שאמר ויפן 'כה וכה', צגימטריא חמשים, שפנה לראות מה עשה לו

אמר לו ה' כי לא ידח ממנו נדח, ו'שבעתים יקס', שיהיה לו תיקון על ידי גלגוליו שנרמזים בחיבת 'יקס', קיין מ'מרי י'הודה, וקיום תיקונו יהיה צימיו רבי שמעון שהוא מהשבעה תלמידים שנשארו לרבי עקיבא, ושבעתי"ס יקס.

והנה פשטות הדברים נראה, כי בהיות שקין היה מתחלה הרוצח שהרג את הבל, על כן שוב נשתלם בכפליים, שמשנה ורבי שמעון הרגו בחזרה את גלגולו של קין, וזוהו בא לו תיקונו. אך יש להסביר הדברים באופן עמוק יותר, כי הנה משה רבינו אחר שהרג את המצרי הוצרך עבור זה לברוח ממצרים, וכמו שנאמר (שמות 3-10) וישמע פרעה את הדבר הזה, ויצקש להרוג את משה, ויצרח משה מפני פרעה. וכמו כן היה יום זה קשה מאוד למשה, לעוזב אבותיו ואחיו כל בית ישראל לנדוד יהודי יחידי בעולם. ולעוזב בית המלך, אשר כלום חסר מצית המלך דבר, וצודאי שנערו היה גדול מאוד על מצבו.

אמנם בסופו נתגלה הטובה הגדולה שהייתה זוהי, כי בהיות שהיה לו על ידי זה הרחבת הדעת, שלא ראה צעיניו נרת השיעבוד, נתעלה בעבודת הקודש להפליא עד שזכה לגילוי שכינה בסנה, ונעשה הגואל, ושזב עלה בשמים לקבל התורה, עד שלא קם נציא עוד בישראל כמשה. ומי גרם להציא אותו לידי מעלה זו, אותו המצרי שנהרג על ידו, והוצרך לעוזב מצרים.

והנה קין הרג את הבל בקטנותו, וקינר את ימיו זוהי שלא היה יכול להתעלות בעבודת קונו, אשר פנה ה' אל הבל ואל מנחתו. וכדי לתקן זאת מדה צמדה, באו שניהם שנית בגלגול, המצרי (זה קין) עם משה (זה הבל), והמצרי גרם לו להתעלות במעלה נפלאה, שהבל נעשה לרצן

של ישראל, וזוהו נתקן חטאו שהרגו מתחלה, ולא נתן לו להתעלות.

ובמו כן ממש אירע אחר זה צרבי יהודה בן גרים (זה קין) עם רבי שמעון (זה הבל). שרבי שמעון הוצרך לעוזב ביתו וללכת להחבא במערה, אשר בשעה ראשונה היה זה צער וכאז עד אין לשער, לשבת צודד מצני אדם, ולאכול יום יום חרוצין ומים. אבל בסופו נתגלה הטובה הנפלאה שהשיג זוהי, כי נתעלה שם למלאך אלקים, עד שלא היה יכול להשיג שיהיו אנשים כרבי (חורשים) וזרעי. וכאשר אמר לו רבי פנחס בן יאיר אי לי שראיתך בכך, השיב לו אשריך שראיתני בכך, שאלמלא ראיתני בכך לא מצאת בי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחאי קושיא הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחאי עשרין וארבעה פירוקי. ומי גרם לו כל הגדולה הזאת, רבי יהודה בן גרים שזה קין, הוא בנה את רבי שמעון זה הבל, להתעלות במעלה כה נפלאה. ורבי שמעון לא היה לו שום טינא בלב על תלמידו רבי יהודה בן גרים, אדרבה הכיר לו טובה רבה על מה שעשאו זוהי כלי מפואר. וזוהו בא קין לתיקונו, שהשלים את הבל מה שהחסיר לו תורתו בהריגתו.

ובערתה כיון שרבי יהודה בן גרים השלים תפקידו שעזרוו בא לעולם, שהוא היה גלגול קין להעלות את אחיו הבל שהוא רבי שמעון, אם כן אין לו לרבי יהודה עוד מה להסתובב בעולם השפל הזה, שהרי בא כבר לתיקונו. ולכן כאשר נפק לשוקא וחזייה לרבי יהודה בן גרים, תמה ואמר עדיין יש לזה

בעולם, הלא כבר תיקון הכל והשלים כבר ימי חייו, נתן בו עיניו ונח נפשיה, לעוזב חיי שעה ולהגיע למקומו לחיי עולם.

ונראה דכל זה רמזו בשם 'הצל', כי תיקון שלימותו היה במשה, שהוריד לנו תורת ה' חמשה חומשי תורה, וזה נרמזו בצות ה'. ושזב נשלם ברבי שמעון, אשר זכה לגלות חכמת סודות התורה, וכמו שאומרים עליו (בפיוט בר יוחאי) ל"ב נתיבות ראשית תרומה, וזה נרמזו בצות ל"ב של הצל.

*

ויש צענין זה מוסר השכל, על מה שאנו רואים כמה פעמים אשר דרך רשעים נלחח, ולעומת זה לדיקים מתייסקרים, ונראה כאילו לית דין ולית דיין. אבל האמת הוא כי הכל הוא במשקל א-ל דעות, אך הענין הוא, כי אנו מסתכלים על ימי חיי האדם שהוא רק מיום הולדו עד יום מותו, אבל לאמיתו כבר עברו עליו כמה גלגולים שקדמו לו, ויש עמו חשבונות שונות מהעבר. והגם שבגלגול זה הוא לדיק, מכל מקום יתכן שבגלגולו הקדום לא היה קן, ונשאר אצלו חוב קדום שמשלם כעת עזורו. וכמו כן כאשר רואים רשע וטוב לו, יתכן שיש לו זכותים שונות מגלגולו הקדום. או שיצוא עוד בגלגול שנית ואז יפרעו ממנו חובותיו. ועל זה אמר הכתוב (תהלים יט-י) 'משפטי ה' אמת', כל משפטי שמושה עם האדם הם דין אמת, ואם כי לפי ראות עינינו לא תמיד אנו מצינים זאת, אבל 'דקו יחדיו', אם יקח ציחד כל הגלגולים שעברו עליו, אז יכיר האדק שיש במשפטי ה'.

ובאמת דבר זה הוקשה כבר למשה, וביקש מה' הודיעני נח את דרכיך (שמות לג-ג), ואמרו חז"ל (ברכות ז.) אמר לפניו, רבונו

של עולם, מפני מה יש לדיק וטוב לו ויש לדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר לו, משה, לדיק וטוב לו לדיק בן לדיק, לדיק ורע לו לדיק בן רשע, רשע וטוב לו רשע בן לדיק, רשע ורע לו רשע בן רשע ע"כ. וביאר האר"י ז"ל (ספר הגלגולים פ"ו, הוצא באלשיך (בפרשתנו כג-כה), ובערבי נחל (פ' ואחחן) דגלגול ראשון נקרא 'אצ', וגלגול שני נקרא 'צן', ולדיק ורע לו לדיק בן רשע, היינו שבגלגול הקדום היה רשע, ועתה הוא לדיק, ונפרעין ממנו עתה על עונותיו שחטא בגלגולו הקדום ע"ש. ואלמלי היה כל אחד יודע גלגולו הקדום, לא היה לו שום קושיות ותרעומות, והיה רואה צעני צער איך הכל הוא צמדה ובמשקל א-ל דעות.

ובמקומות שגילה לנו האר"י ז"ל סוד גלגולם הראשון, אנו רואים זאת בחוש, איך הכל מכוון מן השמים עד חוט השערה. ונקח לדוגמא מחלוקת הראשונה בעולם, קין עם הבל, אשר הבל היה לדיק יסוד עולם, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ועמד עליו קין וסילקו מן העולם, לדיק ורע לו. ולעומת זה קין האריך ימים עד המבול, הוליד מאה צנים, והוסיף ימים על ימי אציו אדם הראשון תשכ"ו שנים (שמו"ר לא-ז), רשע וטוב לו. אמנם שזב נתגלגלו שניהם, במשה עם המצרי, ברבי שמעון עם רבי יהודה בן גרים, וכולם באו על תיקונם, ולא ידח ממנו נדח.

וזוהו כוונת התנא (אבות ג-טו) ונפרעין מן האדם 'מדעתו' ושלא מדעתו, ופירש בויגד מושה, מדעתו, שהקב"ה נפרע מן האדם על עונותיו שחטא בגלגול זה, שהוא יודע שחטא בהם. ושלא מדעתו, על עונותיו בגלגולו הקדום

שאינם ידועים לו. ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת, אף על פי שבגלגול זה הוא נקי מעון, מכל מקום יש לזה סמך ויסוד להענישו, כי הרי חטא זה בגלגולו הקדום ע"כ.

וזהו התשובה גם על עיון תפלה, שהתפלל בכוונה ולא נושע, כי יש חשבון לפעמים מגלגולו הקדום, או שיעזור לו התפלה על גלגולו הבא. כי חיי האדם לא מתחילין בזיוס הולדו, ולא נגמרין בזיוס מיתתו. ועל כן אמר התנא, דע מאין באת, כי עבר עליך כבר גלגולים שונים, והתבונן מאין באת. ולאן אתה הולך, גם אחר

מיתתך יתכן עוד גלגולים להשלים ימי חיך. ולפני מי אתה עמיד ליתן 'דין וחשבון', דין על גלגול זה, וחשבון מגלגול שעבר, מה נתקן ומה לא נתקן. ובהשקפה זו תסתכל על שלשה דברים שאין אדם ניזול מהן, ובתוכו עיון תפלה, ואין אתה בא לידי עבירה, כי בשעה שנוטלין הכל בחשבון, אז אין קושיות, כי לדקו יחדיו. ונרמז גם כן הסתכל בשלשה דברים, היינו גלגולו של קין והבל, שנתגלגלו במשה והמנרי, ושוב ברבי שמעון עם רבי יהודה, וממנה תבונן כי יש לידע מאין באת, גלגול הקדום, ולאן אתה הולך, הגלגול השני.

בסעודה שלישית פרשת אמור תשע"ו לפ"ק

אבל הא גופא קשיא דלא עביד קוב"ה ניסא למגנא, והוי להו להעריך בכל יום לחס חס.

וּבְרֵאשִׁית צִדְקָתְךָ לְבָאֵר מֵאֲמַרְס (ברכות ג:) כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אלל דוד המלך, ואמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה, אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי וכו', אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד ע"כ. ונראה צמה שאמר להם לכו והתפרנסו זה מזה. כי הנה הנותן צדקה לעני, לפי ראות העין הנותן מפרנס להמקבל. אבל באמת יתר ממה שהבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם הבעל הבית (ויק"ר לד-י). הללחת האדם צאה ממה שנותן ומפרנס לאחרים, שצוה מתעוררת מדת הרחמים על הנותן, כמאמרם (שבת קנא:)

ולקחת קולת ואפית אותה שתיס עשרה חלות וגו' (כד-ה). בחזקוני כתוב בטעמו, כי הי"צ חלות הם כמספר השבטים ע"כ. ויש להבין הלל עם ישראל הם גוי אחד בארץ, ולמה חילק כאן החלות למספר השבטים. גם להבין טענתו של המגדף, שלגלג ואמר, זיוס השבת יערכנו, דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום, או שמת פת זוננת של תשעה ימים, בתמיה (רש"י כד-י). ואם כי אמרו חז"ל (חגיגה יו:) שמגביהין השלחן ומראין צו לעולי רגלים לחס הפנים, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו [שסילוקו לשבת הבאה חס כיוס סידורו] וכו', שנאמר (שמואל א כא-ו) לשום לחס חוס זיוס הלקחו [שהוא חס זיוס הלקחו מעל השלחן] ע"ש. ואם כן לא היתה פת זוננת, כי נס גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו,

כל המרחם על הצרות מרחמין עליו מן השמים שנאמר (דברים יג-יח) ונתן לך רחמים ורחמך ע"ש. ואם כן כמו שהעני מתפרנס ממה שנותן לו הבעל הבית, כן גם הבעל הבית מתפרנס ממה שנותן להעני. ועל כן אמר להם לכו והתפרנסו 'זה מזה', שצמה שהעשירים יחזיקו את העניים, תהיה פרנסה לשיניהם. העני מקבל מהנותן, ועל ידו מקבל הנותן מן השמים.

ובפרשתנו נאמר מצות מתנות עניים, לא תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצריך לא תלקט, לעני ולגר תעוזב אותם (כג-כז). וברש"י העיר על מה שניתנה מצוה זו בצמצום פרשת הרגלים, סמוכה לראש השנה ויום הכיפורים ע"ש. וראיתי צ"ל הגאון רבי יוסף חיים זוננפעלד זצ"ל אב"ד ירושלים, כי בראש השנה אנו מבקשים אצ"ל מלכנו כתבו צפור פרנסה וכלכלה וכו', ובסופו מסיימים חנונו וענונו כי אין בנו מעשים, עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו. ואם כן יאמרו למעלה מדוע מגיע לך שייטובו אתך ויעשו עמך צדקה וחסד, בלי כיסוי של מעשים טובים. אך השופט כל הארץ דן את האדם מדה כנגד מדה, ואם הוא נותן פרי עמלו לאחרים, ומשאיר פאה לכל, בין הגון וראוי ובין שאינו הגון, מעורר למעלה שיתנהגו עמו גם כן באופן זה. ועל כן נסמכה פרשת מתנת עניים לראש השנה ויום הכיפורים ע"כ.

והנה העני המתפרנס מאחרים, מקבל הרבה יותר מהפרוטה שנותנים לו, וכדאי"ת בגמרא (סוכה מט:): אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר (הושע י"ג) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד, ופירש בערוגת הבושם

(פ' מקץ ופ' מנחה) כי צאתהרותא דלתתא איתער עובדא דלעילא, וכל מי שעושה פעולה של מצוה, נתעורר על ידי זה למעלה בעליונים שורש מצוה זו. ולכן צכל חסד שעושה למטה, הוא מעורר למעלה שיושפע כח חסד. ואם כן כשעושה חסד לעני, אפילו אם הטובה ההוא מעט, מכל מקום על ידי זה הוא עושה להעני שביל להשפיע לו ממקור הרחמים, והוא מעין שאינו פוסק. אך כל זה הוא רק אם נותן צנדיצות הל"ב, אצל מי שלבו כל עמו, הגם שנותן לו מתנה מרובה, מכל מקום לא נתן לו רחמים ולא פתח על ידי זה צעדו מקור החסד. וזהו שאמרו אין הצדקה משתלמת אלא לפי החסד שבה, דיש שנותן לחצירו צדקה הרבה, אצל אינו נותן לו שום חסד, דלבו כל עמו, ורק אם נותן לו גם חסד עם הצדקה, על ידי זה מרחמין עליו מן השמים. והשי"ת משלם לו לא רק הטובה שעשה לו, אלא כל מה שירחמו על זה מן השמים, על ידי שפתח לו שערי רחמים, כל זה ישולם ליה הפותח צהצלתו. וזו שאמרו (ויק"ר לד-ג) כל הנותן פרוטה לעני כאילו נותן לו נפשו, היינו כח הנפש שיש צפרוטה זו, ועל ידי זה יש צכותה להמשיך חסד עליון ע"ש.

ועל פי זה נראה לפרש מה שאמר הכתוב (משלי כג-ו) אל תלחם [אל תסעוד] את לחם רע עין, ואל תתאו למטעמותיו, כי כמו שער צנפשו [לשון מרירות] כן הוא, אכול ושתה יאמר לך, ולבו כל עמך ע"כ. ולכאורה יש לדייק למה אמר אל 'תלחם', יותר יודק לומר אל 'תאכל' לחם רע עין. אך לפי מה שנתבאר הכוונה הוא, דהנותן לעני צנדיצות לבו, אז כאשר נותן לו פרוטה לחם, אינו נותן לו רק את הפרוטה זו, אלא ממשיך צנתינתו שיזמינו לו מן השמים

עוד לחם, והכל עולה לזכותו של הנותן. לא כן הרע עין, שלבו כל עמו, ולא ממשיך עליו חסד צנתינתו, הוא אינו נותן לו רק הפרוסה ההיא, ולא יותר. וזהו אל 'תלחס' את לחם רע עין, הלחס שאתה מקבל ממנו לא מעורר חסד מלמעלה להמציא להעני עוד לחם, כי כמו שער בנפשו, שניתן מרירות בנפשו של הפרוטה שנותן לו, ואינו ממשיך ממנו עוד רחמים על העני.

ולבן כאשר אמר דוד לחכמי ישראל לכו והתפרנסו זה מזה, שהעשירים יפרנסו העניים, ועל ידי זה גם הם יתברכו זהו הגם. השיבו לו, כי זהו רק כאשר נתינת הנדקה צאה ממדת חסדו וטוב לבו, אז ממשיך שפע של חסד, הן על הנותן שירחמו גם עליו מן השמים, והן על המקבל שגם עליו יתעורר רחמים מן השמים. אבל אין 'הקומץ משביע את הארי', אם חסר הנדיבות לב ונותן בקמלנותו מחמת הצושה וכדומה, זה לא יוכל להשביע את הארי, כי חסר מהנתינה רחמנותו ומדת חסדו, ולא נשאר רק הפרוטה ההוא שממציא לו.

*

ובזה נבאר לזאר מה שאמר הכתוב (משלי לא-כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, ודרשו חז"ל (סוכה מט:) תורה ללמדה זו היא תורת חסד ע"ש. והיינו כי יש חסד צנתינת לחם גשמי להעני, ויש חסד צנתינת לחם של תורה לתלמידים. וכמו שצנתינת לחם גשמי לעני, כאשר נותן זאת מנדיבות לבו, הוא ממשיך מלמעלה חסד על המקבל וגם על הנותן. כמו כן היא גם בלימוד תורה לאחרים, כאשר תכלית לימודו רק להשביע נפש התלמיד צתורה ה', ואינו עושה מלכת ה' צרמיה רק עבור

פרנסתו, אז זוכה להמשיך להתברך צתורה, הן הרב והן התלמיד. וכדאיתא בגמרא (תמורה טו.) רש ואיש תככים נפגשו, מאיר עיני שניהם ה' (משלי כט-יג), בשעה שתלמיד הולך אל הרב ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו, מאיר עיני שניהם ה' [שאף הרב צריך עדיין לימוד ומלמדו הקצ"ה] ע"כ. וזהו שאמר 'פיה פתחה בחכמה', הקצ"ה מאיר עיני שניהם שכל אחד פותח פיו בחכמת התורה. והוא משום ש'תורת חסד על לשונה', שהתורה שמלמד לחצירו, עטופה בחסד, ולכן נשפע על שניהם מלמעלה מדת חסדו ית"ש להתברך צתורתם.

*

והנה בחתם סופר (סג.) ציאר טעם עריכת לחם הפנים משבת לשבת, מה שאין כן בשאר קרבנות שהיו מתחדשים לצקרים, ונפסלים בלינה, משום דמהשלחן צא כל שפע ברכה לישראל, על כן אמרו חז"ל (בבא בתרא כה:) הרואה שיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בנפון ע"ש. ואין הצרכה שורה באתר ריקנית, לכן היה מונח שם לחם הפנים תמיד לקבל הצרכות, והמסירים אפילו כרגע מפסיק שפע עליונה. רק בשבת שהיום בעצמו מתברך כדכתיב ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו (בראשית ג-ג), לכן אז אין קפידא להסירם ע"כ.

ובהיות שתכלית הצרכה היא שלא יצטרכו עמך צית ישראל זה לזה ולא לעם אחר, על כן היו מסודרים על השלחן י"ב חלות, לכל שבט חלה אחת, שלא יצטרכו שבט זה לשבט אחר, ומכל שכן לעם אחר. ועוד גם זאת, כי מונות האדם נשפע לפי תפלתו, וכל שבט עולה תפלתו משער אחר, וכדאיתא בבבא

אברהם (א"ח סימן סח) בשם האריז"ל כי יש י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער ע"ש. ועל כן נגד זה היו י"ב חלות על השלחן, כי כל חלה נשפעת מלמעלה מהשער של אותו שבט לפי ערך תפלתו.

והנה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף (פסחים ק"ח.), כי יש הרבה מקטריגים למנוע השפע, על כן היה תשעה ימים מאפייתו

עד אכילתו, כי בתשעה ימים יש רי"ו שעות, מספר 'גבורה', ולהמתיק בזה מדת הגבורה, ולעורר שפע של פרנסה מתוך חסד. והנה על השלחן היה מונח הלחם ח' ימים, שיש בהם קצ"ב שעות, העולה כמספר 'בכל מכל כל' שנתברכו בו אבותינו אברהם יצחק ויעקב, שזוהי יומשך ברכת הפרנסה למטה לכל ישראל, שזוהי לברכת האבות, שהטעימן הקצ"ה בעולם הזה מעין העולם הבא (בבא בתרא ז'.).

בלימוד פרקי אבות פרשת אמור תשע"ז לפ"ק

יותר משני אלפים הלכות ומאמרים בש"ס ומדרשים, וציתור לטייל צפרדס בתורת הנסתר אשר גילה רבי שמעון צספר הזוהר הק', אשר לא נשאר ממנה לדורות רק מעט מזער.

ואיתא בווהר הק' (ח"א ר"ז.) דיום אחד נרדס רבי יהודה תחת עץ אחד, וראה בחלומו ארבע כנפים מתוקנים. ועלה רבי שמעון עליהם וספר תורה עמו, ולא השאיר כל ספרי סודות ואגדות שלא העלה אותם איתו לרקיע. וכאשר התעורר אמר, ודאי משמת רבי שמעון החכמה נסתלקה, אזי לדור שאותה אבן טובה שהיו רואים ממנה, וסומכים עליה עליונים ותחתונים, נאצדה מהם. בא וסיפר לרבי אבא חלומו, והעלה רבי אבא ידיו על ראשו וזוכה ואמר, רבי שמעון ריחיים שטחנו ממנו מן טוב כל יום ולוקטים אותו, ועכשיו הרחיים והמן הסתלקו, ולא נשאר בעולם ממנו זולת, כמה שכתוב, קח נצננת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת (שמות טז-לג),

במשנה (אבות ד-ו) רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הצדקות. ופירש הרע"ב הדורש החסרות והיתירות שבתורה, ומראה טעם על כל קוץ וקוץ, לומר שאין זה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה ע"כ. ויש להבין למה דקדקו לומר 'גופו' מכובד, ולא אמרו 'הוא' מכובד על הצדקות.

הנה אנו עומדים סמוך ונראה ליום ל"ג בעומר, יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי, אשר אין עוד תנא כמותו שהכלל ישראל דבוקים בו כל כך. וכמאמר הרה"ק בעל בית אהרן זי"ע שרבי שמעון הוא לכל אפילו לפחותים. וגופו מכובד על הצדקות, עד שאין לנו עוד דוגמתו, שאחר אלפי שנה הולכים ומשתטחים על קברו רבבות ישראל מגודלם עד קטנם. יש שהתקשרותם עמו בחילוניות, הולכים להציון, ועושים הדלקות, ושמים צסעודה. אצל אשרי מי שזוכה להתקשר עמו צפנימיות, להתעמק בתורתו, הן בתורת הנגלה שיש בה

ע"כ. ואם כן ציוס הפקודה כשעולה נשמת האדם למעלה, ומציא אתו עמו ימיו ומלותיו, יתכן שהרצה תורה ומעשים טובים לא פרחית עמו לעילא, כי היו זהם פניות של שלא לשמה. לא כן רבי שמעון, לא השאיר למטה גם דבר אחד מתורתו, כל תורתו היתה סולת נקיה, בלתי לה' לצדו, וכל ספרי הסודות והאגדות סליק בהדיה לעילא.

*

והנה רבי אבא דימנה את תורתו של רבי שמעון למן, כי תורתו היתה עמוק עמוק, וכל אחד היה משיג ממנו לפי מדריגתו, אשר לא ראי זה כראי זה. וכמו שכתוב בלקובי מוהר"ן (סימן קלד) שהצדיק כשאומר תורה צרבים, צריך ליזהר שדיבוריו יתחלקו שלא ישמע כל אחד כי אם מה שצריך לו, לא יותר. ואף שאומר צפני צבים לכולם בשוה, עם כל זה לא יכנס בלב כל אחד ואחד כי אם הגוע לו וצריך לו וכו' ע"ש. וכן מבואר בשפתי צדיקים (פי כי תנא) בשם הרה"ק מאפטא זי"ע, כי כל אחד שומע לפי מדריגתו, וכפי מה שצריך לו לשמוע, וכפי מה שיש בו רצון ומשוקה, כן הוא שומע ומשציע עצמו בצדרי תורה, ששומע מפי הצדיק כפי מדריגתו וכו' ע"ש.

ובאגרא דפרקא (אות קט) כתוב לפרש, ראה למדתי אתכם חוקים וגו' (דברים ד-ה), התחיל כיחיד וסיים צרבים. אך בשעת קבלת ההלכה ממשה, כל ישראל כאיש אחד חצבים קיבלו ההלכה כלשונה וכלורתה. ואף על פי שלמדתי אתכם לרבים, ראה כל ישראל כיחיד, לכל אחד יגיע לו צפני עצמו לימודים אחרים, כי תמצא כמה בני אדם שומעים איזה

ואילו בגלוי לא כתיב אלא למשמרת להצניעו, עתה מי יכול לגלות סודות ומי ידע אותם ע"ש. הרי לנו כי רבי שמעון עלה למעלה עם כל ספרי הסודות, ולא נשאר רק צנננת אחת משמרת לדורות.

ואשרי עוד יותר, מי שזוכה להתקשר עם רבי שמעון ללכת בדרכיו שהנחיל לעם ישראל, צמדותיו התרומיות והנהגותיו הישרות, ועל דרך שאמרו (גיטין סז). אמר רבי שמעון לתלמידיו, בניי, שנו מדותיי, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא ע"ש. ועל זה אומרים, אשרי העם הם לומדיך (צפיוט בר יוחאי), מאושרים הם אותן בני אדם שלומדים היטב את מהותו של רבי שמעון, ללכת בדרכיו.

*

והנה מה שאמרו שם, ללא שציק כל ספרי ריזן ואגדתא ללא סליק בהדיה. יש צוה עוד כוונה, דאיתא באור החיים הק' (צראשית מו-נט) ויקרבו ימי ישראל למות, כי כשיגיע קץ האדם פקודת נפשו, יתוספו בו כל חלקי הנשמה של כל ימיו לעלות עמו, על דרך שאמר הכתוב (תהלים קד-נט) תוסף רוחם יגועון. וזהו ויקרבו ימי ישראל למות, לסיבת מותו, והרגיש יעקב כי באו ימי השילוס ויקרא לצנו ליוסף ע"ש. והכפיל דבריו גם צמה שאמר ה' למשה, הן קרבו ימיך למות (דברים לא-יד) ע"ש.

והנה אמרו (תיקוני זוה"ק כה:) כל מנוה ללאו איהו דחילו ורחימו לא פרחית לעילא ע"ש. וכדאיתא בגמרא (פסחים נ:) רבא רמי כתיב (תהלים מ-יא) כי גדול מעל שמים חסדך, וכתיב (שם קה-ה) כי גדול מעל שמים חסדך, הא כינא, כאן צעושין לשמה וכאן צעושין שלא לשמה

דברי תורה מרב אחד, זה יתבונן על ידי זה חידוש אחד בתורה וזה חידוש אחר ע"ש. וכן הוא בתורתו של רבי שמעון, כדאיתא ב"ק דגל מחנה אפרים (פ' ב' ד"ה א"י) שמעתי מאא"ז (הבעל שם טוב זל"ה) שספר הזוהר יש לו בכל יום פירוש אחר עכ"ל.

ובצינו דוגמתו במתן תורה, שדרשו חז"ל (שבת פח:) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (תהלים סח-י) ה' יתן אומר המזכרות לצבא רב, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות ע"כ. ובפשוטו הכוונה שנחלקה לשבעים לשונות של השבעים אומות. אבל נכלל בזה גם כן שנחלקה לשבעים פנים שיש בתורה (במדבר יג-טו), וכל אחד השיג מדיבורו של ה' לפי שורש נשמתו וערכו. וכמו שאמרו (תהלים ג:) דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נטועים, בעלי אסופות, נתנו מרועה אחד (קהלת יב-א), בעלי אסופות, אלו תלמידי חכמים שיושבים אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמה יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב (שמות כ-א) וידבר אלוקים את כל הדברים האלה, אף אתה עשה אונין כאפרכסת, וקנה לך לב מזין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים וכו' ע"כ. ומבואר במהרש"א (שם) דזה נרמז במאמרם שדיבור ה' במתן תורה היה מתחלק לכמה קולות ע"ש. ועל זה נאמר (תהלים כט-ד) קול ה' בכת, הקול יוצא אל כל ישראל, כל אחד ואחד לפי כחו, הזקנים לפי כחן, והצעירים לפי כחן וכו' (שמו"ר ה-ט) ע"ש.

והנה מדה זו מצינו אלל המן, והוא כורע גד לבן (שמות טו-לא), וכולם לקטו אותו בשוה, וכל אחד היה טועם צו טעם אחר כפי רצונו, וכמאמרם (יומא עה.) מאי דכתיב (במדבר יא-ח) והיה טעמו כטעם לשד השמן, אמר רבי אבהו מה שד זה תינוק טועם זה כמה טעמים [שהאם אוכלת], אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין צו כמה טעמים ע"כ. ודוגמת כן הייתה תורתו של רבי שמעון, שכל אחד שמע והשיג לפי צחינתו, וכל דיבור ודיבור מתורתו כל זמן שממשמשין זה מוצאין זה טעם אחר. ורבי שמעון היה רחיים שטוחן מן ולוקטין אותו.

*

והנה מנהג ישראל תורה שעושין הדלקות של אש לכבודו של רבי שמעון, וכמה טעמים נאמרו בדבר (עיין בני יששכר אייר ג-ג). ויש לומר בזה עוד, כי הנה על התורה הקדושה נאמרה מימינו אש דת לנו (דברים לג-ג), וכן נאמר הלא כה דברי כאש נאום ה' (ירמיה כג-ט). ואיתא במדרש (דבר"ר ג-יב) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שמות לד-כט), איתתי, בדברו אהו. אמר ריש לקיש, בשעה שכתב את התורה נטל משה זיו הפנים, כיצד, התורה שניתנה למשה, עורה של אש לצנה, וכתובה באש שחורה, וחתומה באש ומלופפת באש, ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו, ומשם נטל זיו הפנים ע"כ. הרי לנו שחורת ה' כתובה באש. ויש להבין טעם הדבר, ומה זה בא ללמדנו.

והראיה על פי מה שכתב הרמב"ן (בהקדמה על התורה) שבהתורה שכתב נרמז כל התורה כולה שנמסרה למשה רבינו בחמישים שערי בינה, או ברמיזה בתיבות, או בגימטריאות, או

זה. ולכן רבי שמעון נקרא תמיד בזוהר הק' בשם צוֹיִנָא קדישא (נר קדוש), שגר אחד מדליק ומצעיר הרבה. ועל כן להראות מעלתו הגדולה שזכה מנילון אחד שצתורה לגלות כל כך סתרי תורה, מדליקין הדלקה מאש קטנה ונעשית מדורת אש. ואם כן איך לנו מכבד תורה גדול יותר מרבי שמעון, איך היה דורש כל הנסתרות שיש בקוץ אחד צתורה, ומראה טעמים רבים לכל דבר ודבר, על כן זכה להיות מכובד ביותר על הצריות, ולא רק בחיים חיותו, אלא גם אחר שנסתלק נשמתו ועלתה כבר למעלה, ונשאר הגוף למטה, היא מכובד אלל כל נפש מישראל.

*

אמנם יש צוה עוד רמו, להורות על גדול מעלת קדושתו, והוא על דרך שאמרו חז"ל (סוכה כח). שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים צינונים, גדול שכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן היות דאציי ורצא. וכי מאחר שקטן שכולן כך, גדול שכולן על אחת כמה וכמה, אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק צתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף ע"כ. וברש"י פירש שמלאכי אש היו מתקבלים סביביו לשמוע דברי תורה מפיו

צורת האותיות, ככתובות כהלכתן, או המשתנות בצורתן, כגון הלפופות והעקומות חולתן, או בקווי האותיות וצבתייהן, כמו שאמרו (מנחות כט:): כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו אלו למה, אמר לו עמיד אדם אחד לדרוש צהם תלי תלים של הלכות, עד זו מנין לך, אמר להם הלכה למשה מסיני וכו'. ואמרו צמדש (שהש"ר א-ה) וכי מנין יצא אליהוא בן צרכאל הצוי ויגלה לישראל חדרי הבהמות ולויתן, ומנין יצא יחזקאל ויגלה להם סתרי המרכבה, הדא הוא דכתיב (שיר א-ד) הציאתי המלך חדריו, כלומר, שהכל נלמד מהתורה. ושלמה המלך ע"ה שנתן לו חלקים החכמה והמדע, הכל מן התורה היה לו וכו' ע"כ [והארכנו צוה צדרשת ז' אדר העל"ט]. ומצואר מזה שכל סתרי תורה וכל סתרי המרכבה הכל רמוזה בתוך תוכה של התורה. ורבי שמעון בן יוחאי שגילה נסתרות זכה לבוין ולהשיג סודותיה, ויגלה אותה לתלמידיו.

והנה העולם ממוזג מארבעה יסודות, אש מים רוח ועפר, ואין בכל אחד מהיסודות מושג כוה, שמגריג עפר אחת או מטיפה אחת מים, יתרצה ויתרחב ממנה להתוסף עוד יותר, רק יסוד האש היא היחידי שמנילון אחת אש תלהב להיות מדורה עצומה, שכל מה שנוגע לאש נתהוה ממנה גחלת, עד שתאכל ערים גדולות. וזהו דוגמת תורת ה', שכל קוץ וקוץ תלויין תלין של הלכות עד אין סוף. ובספר קטן של חמשה חומשי תורה כל אות שבה היא ניילון, שנחפשה ממנה אלפים ורצבות ספרי חכמת התורה. ורבי שמעון בן יוחאי שהשיג הסודות שנגזים צתורה, עשה מנילון אחד אש להבה, שכל ענין שצתורה גילה הסתרים שיש

ע"כ. וברבינו חננאל פירש שזו השכינה היא במושבו ע"כ.

ובתוספות כתבו שהדברים היו שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש. וכענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודת מילה של אלישע בן אבויה, וירדה אש מן השמים והקיפה אותן. אמר לון אבויה לשרוף ביתי באחסי. אמרו לו ח"ו אלא יושבין היינו וסוחרין דברי תורה וכו', והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, לא באש ניתנו ע"כ. וכיוצא בו מצינו בכהן גדול כשנכנס לפני ולפנים, איתא במדרש (ויק"ר כ"ג-יב) בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היה פניו בוערות כלפידים וכו' ע"ש. ולמדריגה זו זכה רבי שמעון בתורתו, שהיה צווינא קדישא, נר ישראל, שהיה מתלהט האש סביביו צעת תורתו, על כן עושין הדלקת אש לכבודו, להראות על עולם קדושת תורתו, שהיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני.

*

והלחן במשנה (אבות ד-ט) איתא עוד, רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר ע"כ. וכתוב בתוספות יום טוב, דאם כי הנסיון מראה פעמים רבות שאינו כן, וכעובדא דרבי אלעזר בן פדת, אי צעית לאחרובי עלמא וכו' (מענית כ"ה), כתוב בדרך חיים דכאן מיירי בציוניו במולו. ועוד, כדי שהעושר לא יבטלו מתורה. וגם לפעמים החטא גורם, ויסורין ממרקין ע"כ. ויש לומר עוד בזה, דהנה מה שזכה רבי שמעון להתעלות יותר מחבריו, שמן ששון מחבריו, הוא עבור כי תורה מתוך הדחק כמו

שמצינו ברבי שמעון לא נמצא עוד בשום תנא, וכמאמרם (שבת לג:) שהוצרכו להטמין עצמם במערה מפני המלכות, ואחרתיש להו ניסא, איברי להו תרובא [לאכול פירותיו] ועינא דמיא [לשתות], והו משלמי מגייהו, והו יתבי עד לארייהו בחלא [שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו, ומכסין ערותן בחול], כולי יומא גרסי, צעידן כלויי לבשו מיכסו ומללו וכו', איתבו תריסר שני במערתא וכו'. הדור אזול תריסר ירחי שתא וכו', שמע רבי פנחס בן יאייר וכו', חזי דהוה צי פילי [צקעים, סדקים מחמת החול] בגופיה וכו', אמר ליה אשריך שראיתני צק, שאלמלא ראיתני צק לא מצאת צי כך וכו' ע"ש.

ובי יוכל לצייר יותר תורה מתוך הדחק, לאכול י"ג שנה רק חרובין, ולישב במערה בחוק החול, קיץ וחורף שנה אחר שנה בקור ובחום. ועל ידי זה זכה להשגת התורה באופן נפלא, כי זהו דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ועל הארץ תישן, וחיי לער תחיה, ורק אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (אבות ו-ד). והמיתר הרשונה בש"ס מרבי שמעון היא בחציבות היסורים, כמאמרם (ברכות ה.) שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין, אלו הן, תורה וארץ ישראל ועולם הבא ע"ש.

ואיתא בגמרא (ברכות ס) אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו שנאמר (איוב ה-ז) ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף אלא תורה שנאמר (משלי כג-ה) התעייף עיניך זו ואיננו, ואין רשף אלא יסורין שנאמר (דברים לז-כד) מוזי רעב ולחומי רשף ע"כ. ולדרכינו יש לומר, כי הלומדים תורה מתוך

הדחק הם בני רשף, שקובלים יסורים, ותורתם של אלו הם צרום המעלה, ויגזיהו עוף, התורה שלהם עולה מעלה מעלה גבוה מאד.

והנה יש עניות ועשירות בהון, וכנגד זה יש גם עניות ועשירות בהשגות התורה, וכמאמרם (נדרים מא). אין עני אלא דעת, והזוכה להתעלות בחכמת התורה זהו העשיר האמיתי. ועל זה אמרו ש'המקיים את התורה מעוני', שלומד תורה מתוך הדחק, 'סופו לקיימה מעושר דעת ובחכמה עד אין ערוך.

ולא עוד אלא שסופו של ישראל לא דומה לסופן של בני אדם מאומות העולם, אשר אין להם חלק לעולם הבא, ושנותיו האחרונות בעולם הזה הם סופו. אבל אללנו חיי עולם הזה היא רק הפרוזדור, וסופו הוא חיי נכחיים של עולם הבא, והלומד תורה מתוך הדחק זוכה שם לעשירות נפלא, בתחתי דהז פיזא ושבע מעלתא, וכולהו נדיקי אכלי אפתורתא דדהבא דתלת כרעי (תענית כה). ושפיר אמרו דסופו לקיימה מעושר כפשוטו. ומכל שכן שמתעלים שם בעשירות של חכמה ותורה ביתר שאת.

*

אך צאמת יש להבין הלא אין לנו יותר גדול בעוסקי תורה מרבי שמעון וחזיריו שחרתן אומנתן, עד שפטורין מתפלה (שבת יא.). ואנו רואין שהיסורין לא היו בדילין ממנו, אלא י"ג שנים רצופות נתייסרו בצער ועוני עוד פחות מלחם נר, והלא כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו.

ונראה כי חכמי ישראל שזוכין להשיג מתיקות התורה, שמתוקה מדבש ונופת נופים,

תענוג התורה עולה ומשביע להם בכל חושיהם, עד שאין הם מרגישין צער ויסורין בכל מה שעובר עליהם, ויערב לו ידידותיך מנופת נוף וכל טעם. והרי אנו רואים כמה פעמים צעת שאדם עושה איזה דבר שהוא נהנה מאד ממנו, אז אינו מרגיש צרעונו כלל. כגון אם הוא יוס השוק, ויש לו הרבה קונים במסחרו, אז אפילו אם לא אכל כלום כל היום, אינו מרגיש כלל שצריך לאכילה, מחמת גודל תאות הממון והנחתו שיש לו מהריות, שהנאה זו משביעו ואינו רעב כלל. וידוע דברי האהל יעקב (פ' נצבים ד"ה כי המנוה), בציאור הכתוב (ישעיה נה-ז) למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה, רצה לומר שהנביא מוכיח את ישראל, למה צעת 'שתשקלו כסף' אז לא תרגישו כלל צרעונכם, ותעשו זאת אפילו 'בלא לחם', 'ויגיעכם' בתורה ובמצות הוא 'ללא שבעה', הרי לכל הפחות היה צריך להיות כהנת כפונדקית.

ובמו כן הוא בתורה כמו שאמרו (שבת פח). בזהויל נדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעמא, ויתבה אצבעתא דידיה תומי כרעא וקא מיץ בהו, וקא מצען אצבעתיה דמא, ולא הרגיש כלל. והיינו שמגודל אהבה וחביבות התורה שהיה לו לרבא, לא הרגיש כלל בצער אצבעו. וכן סיפרו לנו חז"ל (יומא לה:) מהתנא הלל, שמגודל אהבת התורה שבערה בקרבו, עלה על החלון שבגג, ועשה אצו כאפרכסת לשמוע דברי אלקים חיים משמיעה ואצטליון, וירד עליו שלג צרום ג' אמות, ולא הרגיש כלל בהצינה.

ובן מסופר (עין שו"ת מהר"ם ב"ב החדשות סימן תקיז), מהקדושים שנהרגו על קידוש השם בעינים ויסורים קשים, שהם לא נעקו כלל,

והשגתי כל המדריגות, והשגה נפלאה לראות את צורת התגא בצארו על כל צורתו. ולמדתי עם איש אחד, ואמרתי לו צורת כל תנא. ופעם אחד אמר לי מי יאמר שהוא כך. ואמרתי לו הרי הוא זמן קרוב שבאתי למדינת פולין ואיני מכיר שום אדם, אמור לפני שמות אנשים מכל מה שאתה מכיר במדינה זאת שמש ושם אמש, ואני אומר לך אם הוא תינוק מוטל בעריסה או גדול, וצורתו ושעריו וכל ענייניו, ומלאכתו אם הוא תלמיד חכם או חייט או תינוק יונק משדי אמו. ונסה אותי יותר משתי שעות, ועל הכל השבתי במכוון. ופעם אחד צדה מלצו איזה שם, ואמרתי לו לית דין בר נש. ועל הכל לא נכנע לצ הערל להשיג השגה נקיה בלב טהור, עד שעמדו עלי רשעים גמורים וסבלתי בזיונות וחרופים וגדופים שלא נשמע כמוהו, וסבלתי ושתקתי, וזוה נפתח לי השגה אמיתית. ועד היום לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ומחלישין דעתי הרבה, וגורמים לי טויות גדולות ולצ טהור ותפלת אמת עייל ונפיק, והשגה נפלאה, וכולי האי ואולי יכנע, להיות נכנע לפני קוני דלא איעול בכסופא לעלמא דאתי עכל"ק. הרי כותב על עצמו שלא הרגיש קור בחורף, ורעבון מלחם צר, מגודל תענוגו בחורה.

וזוהו שאמרו כל העוסק בחורה יסורין צדילין ממנו, כי מי שלא זכה להארת והשגת הטעם הנפלא שיש בחורה ועבודה, הוא מצטער ומתייסר מכל דבר קטן שאינו לפי רוחו, וכל דבר מכאיב לו, שפגעו בממונו או בצבדו. לא כן העוסק בחורה, הוא אינו מצטער ומתייסר משום דבר, היסורין צדילין ממנו, וגם כאשר עובר עליו צער מיתה של רעבון וחלישות הדעת, עד שסורקין צשרו במסרקאות של צרזל, אינו

רק אמרו פסוקי יחוד, שמע ישראל וכדומה, עד שהיה לפלא צעיני רואיהם. וכששאלו אותם, וכי אינכם מרגישים צהיסורים המרים הנעשים לכם. השיבו, שעד כעת לא הרגישו כלל, רק עתה כששואלים אותם הם מתחילים להרגיש. וכל זה מחמת שמגודל תשוקתם ואהבתם לשמים, לא הרגישו כלל בצערם אפילו ציסורי מות.

ואמרו (ברכות ס"א): בשעה שהוליאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את צשרו במסרקות של צרזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל נפשך (דברים ו-ה) אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד ע"כ. הרי שמגודל אהבתו למקום לא הרגיש כלל ציסוריו, עד שהיה לו משא ומתן עם תלמידיו רגעים אחדים קודם מיתתו.

ובספ"ק זוהר חי (פ' ויחי) כותב הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע על עצמו, וזה לשונו, וזהו עדיין לא נודק גופו, יתרחק מאד מצלי להנות מעולם הזה, ויהיה ניזון בלחם צר ומים לתך, והיצר מתגבר עליו לצטלו בצמח מרה שחורה ועצבות, ואל ישגיח כלל כי החורה תשמחהו. וצימי חורפי ישבתי בצדידות צימי חורף, והקור היה חזק, ולא הוחם בית החורף אפילו פעם אחת, והייתי יושב ולומד מחצות לילה עד אור היום, וכמעט לא הייתי מרגיש כלל. וישבתי צעוני גדול בלתי לחם, אפילו לחם צר כמעט לא היה לי, ולא הייתי מרגיש מרצ אור החורה שטעמתי מאורו יתצרך.

אצינו. ופירשו מה שאמרו 'ועמד' ככולן, כי יש שאדם מתנסה בנסיונות קשות, ובעצם אינו נכשל, ועומד בצדקו, אבל הוא יואל מזה שצור ואיש מדוכדך, ונפשו לא שבה אליו ממנה שעבר. לא כן אצרהם קיבל הכל באהבה, 'ועמד' ככולן, הוא נשאר בתוקפו עומד על עמדו, ויאל מהנסיונות כגבור מוזיין. וזה לא יתכן רק כאשר מגודל האהבה לצוראו לא מרגיש כלל בהצער שעבר. וממה שאצרהם נתנסה בעשרה נסיונות ועמד דייקא ככולן, מזה נוכל לדעת 'כמה חיבתו של אצרהם אצינו' היה לקונו, עד שלא הרגיש הצער שיש בהנסיון (עיין ויגד משה לפרקי אבות ס).

ובבמו כן רבי שמעון שהוצרך לברוח ולהטמין עצמו בצמעה, לא הרגיש כלל בהצער שכרוך בזה, אלא בר יוחאי מושב טוב ישבת, יום נסת יום אשר ברכת, וצמעות לורים 'שעמדת' דייקא, שלא נשבר רוחו בקרבו, מיישבתו בצדיקות כמו בצית אסורים י"ג שנה, וכדוגמת אצרהם אצינו 'שעמד' ככולן, שם קניית הודך והדרך, שם נתגלה הודו והדרו וגודל מדריגתו, שזה אי אפשר רק מאהבה עצומה לצוראו והרגשת מתיקותה של תורה.

והנה בתחלת הלימוד תורה מתוך הדחק, באמת מרגיש האדם צער עוני ומיתה, אבל כאשר זוכה שוב לכתר תורה, להשיג אורה ומתיקותה של תורה, אז טעם העוני שהיה לו עד אז, מתהפך לו לאור רב ונפלא, שמואס בתענוגי עולם, והוא שמח בחלקו יותר מהעשיר בעושרו, וזהו שאמרו 'סופו לקיימה מעושר', היינו שהעוני עצמו מתהפך לו לתענוג של עשיר.

מרגיש 'יסורין' בזה, ועל זה כווננו, שההרגשה של יסורין, גדל ממנו. וזהו מעלת רבי שמעון וצנו שעסקו בתורה מתוך הדחק בשמחה וצנוצ לצב, ולא הרגישו הצדיקות והרעבון והקור ימים ושנים, וצני רשף הצעלי יסורין שלומדים תורה מדחק, יגביהו עוף, הרי מתעלים בתורתם למעלה.

וזה מוסר השכל גם לנו, אשר צ"ה יש שפע בישראל, וכמעט אין לנו תורה מתוך הדחק כמו שהיה לפני מאה שנה. לא היו אז כוללים, והמדינה לא נתנה תמיכה, וצקושי היה לכן תורה לחם צר, ולכן נתעלו לגאונים אדירים, בהשגות נפלאות בתורה הקדושה. ומכל מקום גם צומנינו יש מעין תורה מתוך דחק, היינו החלישות הדעת שיש צין בני תורה, שלפי ערך רחבות הדור חסר להם צציתם. ולפעמים גם צרותניות לא מזדמן להם מקום להרצנת תורה כראוי. ואף על פי כן אין הם סרים מלשקוד על תורתם, וה' מחשיב זאת לתורה מתוך הדחק. ויש לקבל חיזוק מרבי שמעון וצנו שישצו י"ג שנה בצדיקות בלי הרצנת התורה, וצקופם נתעלו לרום המעלה.

ובזה יתבאר מה שאומרים (צפויט בר יוחאי) בר יוחאי מושב 'טוב' ישבת, יום נסת יום אשר ברכת, שלא הרגיש שום צער במושבו, ואדרבה בגודל השגתו שם הרגיש עצמו מאושר, אשריך שראיתני בכך. ואמר שוב, צמעות לורים 'שעמדת' שם קניית הודך והדרך. דאיתא צמשנה (אבות ה-ג) עשרה נסיונות נתנסה אצרהם אצינו ועמד ככולן, להודיע כמה חיבתו של אצרהם

בסעודה שלישית פרשת אמור תשע"ז לפ"ק

אך מנזאר בבני יששכר (תשרי ז-כו) ענה לתקן הכל בחיים חיותו, על פי מה דאיתא בזוהר הק' (מ"ג קכא.) דאית חובין דלא מתכפרן עד דאתפטר צר נש מעלמא וכו', והאי יהיז גרמיה ודאי למותא ומסיר נפשיה להווא אתר וכו' (רצה לומר מקבל עליו מסירות נפש) כמאן דאתפטר מעלמא וכו', וכדין קוב"ה מרחס עלוי ומכפר ליה לחוביה עכ"ל. הנך רואה שמסירות הנפש בכח באמת, שמקבל עליו כפי המצוה שנצטווה ונקדשתי וכו', אתחשיב כאילו מסר נפשיה צפועל, ואפילו היה צידו עון חילול השם, מתכפר ליה ע"ש.

וזהו שאמר הכתוב (תהלים מד-כג) כי עליך הורגנו כל היום, ואיך יתכן ליהרג פעם אחר פעם, על כן סיים 'נחשבו כלאן טבחה', צמה שאנו מחשיבין עצמינו כלאן טבחה עצור קדושת שמו יתצרך, צוה מתקיים צנו כי עליך הורגנו כל היום. ולכן הסמיך הכתוב אחר פרשת תודה, מצות מסירת נפש, ונקדשתי צמוך בני ישראל (כז-כז), כי צוה יוכל להתכפר הכל בחיים חיותו.

ושוב הסמיך לזה עוד ענה, ששת ימים תעשה מלאכה וציוס השביעי שבת שצמון (כג-ג), דאיתא בגמרא (שבת קיח:) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. והקשה בטורי זהב (או"ח סימן רמז) דאיכא למידק, אי לא עשה תשובה שבת מאי מהני, ואי עשה תשובה שבת למה לי. ונראה דמיירי שעשה תשובה, אלא דזה לחודיה לא מהני, דעבר על כריתות ומיתות צית דין תשובה תולה ומיתה ממרקת, קא משמע לן כאן דאס

ובי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו וגו' (כז-טו). וברש"י תחלת זביחכם תזהרו שמהא לרצון לכס וכו' ע"ש. והסמיך הכתוב אחריו כמה מצות, ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי צמוך בני ישראל, ולאחריו מצות שבת ששת ימים תעשה מלאכה וציוס השביעי שבת שצמון, ושזב פרשת המועדות, וסיים צמנות פאה ולקט, ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעוזב אותם, אני ה' אלקיכם (כג-כז). וברש"י אני ה' אלקיכם, נאמן לשלם שכר ע"כ. ולכאורה היה די באומרו אני ה', ולמה הוסיף 'אלקיכם'. ובספורנו כתוב, אלקיכם, אלקי הקוצרים ואלקי המלקטים הלקט והפאה בעניים, ואיטיב למיטיבים להם כדי לעשות רצוני ע"כ.

ובתחלה נבאר המשך המצות הללו דייקא, שקידרס הכתוב באופן זה, והוא דהנה קרבן תודה מציאין הארבעה שצריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדבריות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוס בצית האסורים ויאל (צרכות נד:), שכתוב צהן (תהלים קז-כא) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לצני אדם, ויזבחו זבחי תודה (רש"י ויקרא ז-יב). והנה אין יסורין צלא חטא (שבת נה:), ואס כן בני אדם אלו הוצרכו לעבור כל זאת עצור כפרה למעשיהם. אמנם הרי רבי ישמעאל היה דורש ארבעה חלוקי כפרה, ומי שיש חילול השם צידו, אין כח לא צתשובה לתלות ולא ציוס הכיפורים לכפר ולא ציסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת (יומא פו:), ואס כן יתכן שגס אחר שיאל מצרתו והציא תודה, עדיין לא נגמר כפרתו.

בעשותו תשובה שומר שבת כהלכתו, מהני תשובה שיהא נמחל לו ע"ש. הרי לנו דגם בשמירת שבת יוכל לתקן הכל.

וה**במ"ך** לה גם מועדי קודש, דמבואר ברש"י מה ענין שבת אצל מועדות, ללמדך, שכל המחלל את המועדות, מעלין עליו כאילו חילל את השבתות, וכל המקיים את המועדות, מעלה עליו כאילו קיים את השבתות (מ"כ) ע"כ. ואם כן כח המועדות הם גם כן כמו השבת. ומצינו בצלעם שרצה לעורר על ישראל חטא העגל, שיש בה עבודה זרה וחילול השם, ואמר האתון לצלעם, מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים (במדבר כג-כח), וברש"י רמז לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה (תנחומא ט) ע"כ. והיינו כי בכח שמירת המועדים מתכפר גם עונות שרק מיחה ממרתקת.

ו**שוב** סמך לה מלות מתנת עניים, שגדול כח מתנת עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים (רש"י בראשית יח-טו). ואמרו חז"ל (בבא בתרא ד). שדניאל נענש מפני שהשיא ענה לנצובדנצר דכתיב (דניאל ד-ד) להן מלכא מלכי ישפר עליך, וחטיך בצדקה פרוק, ועויתך במיחן עניין, הן תהיה ארכה לשלותך וגו', והועיל לו ענה זו לדחות את הפורעניות ע"ש. על כן גם מלות מתנת עניים בכחה להמתיק הדינים, ולהשלים הכפרה אחר הבאת הקרבן תודה.

*

ו**אמר** הכתוב לעני ולגר תעוז אוחס אני ה' אלקיכם (כג-כד). וברש"י הגח לפנייהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם (מ"כ)

ע"כ. ולכאורה יש להצין טעמא מאי אסרה תורה לסייע להעני, ולעזור להקל לו בלקיטתו. ונראה כי באמת כולנו צנים למקום, ואהבת ה' שזה לכל אחד ואחד מישראל, ואם כן למה יש צני אדם שעושר רב, ולעומת זה עניים שאין להם כדי הצטרפותם, ולמה ישנה צן צין הצנים. אך אמרו חז"ל (בבא בתרא י). היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין [רשע או עכו"ם] להשיבך לומר לו, אם אלקיכם אהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן, אמור לו, כדי שניצל אנו מדינה של גיהנם [שהצדקה מנצלת מדינה] ע"כ.

ו**במו** שפירש **במעשה** רוקח (מ"ג פ"א) את הכתוב (שמות כג-כד) אם כסף תלוה את עמי, את העני עמך, דלכן עליך להלוות לו, משום שכספו של העני מצוי צדך. הכסף אינו אלא פקדון צדי העשיר, אשר הפקיד אצלו השי"ת על מנת לשמור עליו ולתמוך בעני. שכן הדין הוא, שהכותב נכסיו לאחד מצניו לא עשאו אלא אפטרופוס, על מנת שיחלק את הנכסים בין יתר הצנים (בבא בתרא קלא:). כך גם השי"ת עושה את העשיר לאפטרופוס גרידא על הכסף, על מנת שיחלקו כראוי בין צניו העניים ע"כ.

וה**נה** בכל סוגי הצדקה, אין העני יכול ליטול מעצמו, אלא הצעל הצית נותן כפי רצונו, שהטובת הנאה שלו הוא, ולא ניכר להעני שאת חלקו המופקד אצל העשיר הוא נוטל, כי לפי ראות העין הוא נוטל מהצעל הצית. על כן הניחה תורה לקט ופאה להעני, באופן שהעושר והעני כולם ירגישו שאין כאן נותן ומקבל, אלא העני נכנס להשדה ונוטל את החלק שהוא באמת שלו מהשדה בעצמו, ולעני ולגר תעוז אוחס,

הנח לפניהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם, ובזה ירגיש העשיר שאין הוא הצעלים של המתנות עניים, אלא הם פקדון אצלו, והעני ירגיש שלוקח מה שהוא שלו. ועל זה קיים אני ה' אלקיכם, אלקי הקוצרים ואלקי המלקטים, הכל הוא משלי, ומה שיש לו להעשיר יותר, הוא צביל שחלקו של העני הופקד אצלו.

*

ובזה נחזור לצאר ענין הארבעה שצריכין להודות, צהקדם לפרש כפל לשון הכתוב, יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ובפשוט הכוונה כי חיוב ההודאה היא צפתי פנים, אחת לה' צינו לבין קונו, ליתן שצח והודאה על החסד שעשה עמו. שנית, שיש לפרסם ולספר ההודאה צפני רבים, ונפלאותיו לבני אדם, וכמו דאמרינן (ברכות מד:) דצריך לאודיי קמי עשרה דכתיב וירוממוהו צקהל עם (תהלים קז-לג). וכמו שפירש בהעמק דבר (פרשת וז) טעם חיוב הצאת ארבעים חלות לחמי תודה שנאכלין רק ליום ולילה (ויקרא ז-יג), שזהו מפני שאי אפשר להאדם וצני ציתו לאכול כל כך צומן קצר כזה, רק כאשר יצרך עמו גם אנשים אחרים, ובזה יתפרסם ההודאה צקהל עם.

אך יש לומר בזה עוד כוונה, כי הנה המציא קרבן תודה להודאה שיצא מצרתו, מכל מקום יתכן שלצו כואב לו על הצרה מתחלתו שהמציא לו ה', וטוב יותר היה לו אם לא היה מתרמי לו מאורע זו. ואם כן ההודאה היא רק

על סופן של הדברים, שניכול מצרתו, אצל לא על התחלתו. אך צחמת יש לנו להאמין כי מאתו לא תצא הרעות, וכל מה דעציד רחמנא לטב עציד (ברכות ס:), וגם הצער שעבר מתחלה היה טמון צו טובה עזומה הנוגע לו ולנשמתו, אלא שמתחלה היה חסד נסתר, וצקופו היה חסד גלוי, ומוטל עליו להודות לצוראו על שניהם יחד, ולצרך על הרעה כשם שמצרך על הטובה שנתהוה אחריו. וזהו שאמר הכתוב, יודו לה' חסדו, היינו על החסד הגלוי של הישועה, אצל יש לו גם כן להודות על 'נפלאותיו לבני אדם', (והוא מלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים ז-ח), שפירושו שהדבר מכוסה ממך), והיינו על החסד המכוסה שהיה טמון צתוך הצרה שעבר עליו.

וזחרו כוונת הכתוב, וכי תצחו זצח תודה לה' לרצונכם תצחו, וצרש"י שתחלת הצחיתה תהא לרצונכם, היינו ההתחלה של המאורע שעצורה חייב אחר כך צחיתת התודה, תהיה גם כן לרצונכם, ולהודות הן על החולי והן על הריפוי, ועל מה שהיה צצית האסורים וגם על מה שיצא. ולזה זוכה האדם כאשר מקיים צטל רצונך מפני רצונו (אבות ז-ד), אם זה היה רצון ה', אז זהו גם רצוני. וכאשר 'תצחו זצח תודה לה', תהיה כל המאורע מתחלתו עד סופו לרצונכם. והוא מטעם כי 'לרצונכם תצחו', יש לכם לצחצח רצונכם ולצטל אותה מפני רצונו של מקום. [שוצ הראוני נקודת הדברים בבתב סופר, ועיין בחדשים גם ישנים (ברכות מד:)].

בלימוד פרקי אבות פרשת אמור תשע"ח לפ"ק

עקיבא וחזריו לבקרו, אמר להם למה באתם, אמרו לו ללמוד תורה באנו. אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם, אמרו לו לא היה לנו פנאי. אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן. אמר לו רבי עקיבא שלי מהו [במה תהא מיתתו], אמר לו שלך קשה משלהן [מפני שלבך פתוח כאלום, ואילו שמשתי היית למד תורה הרבה]. נטל [רבי אליעזר] שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר אי לכס שתי זרועותי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין [כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה, כך תתעלם ותתכסה תורה שלבני כשאתם, לפי שלא שמשוני ולמדו ממני], הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי וכו', ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת [שתוחזין מכחול בתוכו ומטבולו בכחול ומוציאו], ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בזהרת עזה [בהלכות מראות נגעים], ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין [הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים], ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף וכו', ויאה נשמתו בטהרה. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר [שצרכוהו] ע"כ. ואם כן לא קיבלו תלמידיו ממנו את לימודו, וכמו שאמר שבמיתתו תתעלם ותתכסה התורה שנשאר בלבנו, על כן לא קראוהו רבי נהוראי, שמנהיר עיני חכמים בהלכה, כי החכמים לא היו מניינים אליו.

אמנם אכתי נריך ציבור, איך יתכן סתירה בדברי רבי יוחנן בן זכאי, אשר התנא

במשנה (אבות ד-ג) רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שתצריך יקיימנה צידך, ואל צינתך אל תשען ע"כ. וברש"י רבי נהוראי זה רבי אלעזר בן ערך, ועל שם שהיה מנהיר עיני חכמים בהלכה נקרא כך כדאיתא בגמרא (שבת קמו: ע"כ. הנה לא מנינו כן גם באחד משאר התנאים לקוראם בתואר כזה, ובפשוטו נראה דאיתא במשנה (אבות ב-ח) חמשה תלמידים היו לו לרבי יוחנן בן זכאי, ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה וכו'. ורבי אלעזר בן ערך, מעין המתגבר. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את כלום ע"כ. אם כן לדעת אבא שאול לא היה צדורו גדול כמותו, שהיה מכריע כל חכמי ישראל, על כן לו נאה לקרוא בשם רבי נהוראי, שמנהיר עיני חכמים בהלכה.

איך לפי זה לדעת התנא קמא שרבי אליעזר היה מכריע את כולם, הוי להו לקרות בתואר זה את רבי אליעזר. ויתכן כי בהיות שרבי אליעזר שמותי הוא (שבת קל:), כי בתנור של עכנאי נמנו עליו וצרכוהו (ב"מ נט:), ולא הוסר זאת ממנו עד יום מותו, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין סה.) כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי

אחה דורש צמעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור. מיד פתח רבי אלעזר בן ערך צמעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וכו' ע"ש.

ובמהר"ש"א (שם ד"ה א"ל) כתוב, ויש לדקדק כיון דלפי דעת רבי יוחנן בן זכאי לא היה רבי אלעזר בן ערך ראוי להודיע לו מעשה מרכבה, שלא היה חכם ומצין מדעתו, אס כן היאך כבר לימד לו רבי יוחנן בן זכאי מתחלה כמו שאמר רבי אלעזר בן ערך תרשני לומר לפניך דבר אחד שלמדתיני. [ובאמת יש בזה תמיהה עוד יותר, דכיון דאבא שאל אומר משמו של רבי יוחנן בן זכאי שרבי אלעזר בן ערך מכריע כל חכמי ישראל, ואס כן אס הוא לא נחשב חכם ומצין מדעתו, איך מסר זאת לשאר תלמידיו הקטנים ממנו]. ויש לומר דרבי אלעזר בן ערך שוכח תלמודו הוה על ידי חמרא דפרוגיתא ומיא דדיומסת, ואחר כך חזר לתלמודו, וקודם ששכח תלמודו היה מלמדו רבי יוחנן בן זכאי מעשה מרכבה שהיה רבי אלעזר בן ערך חכם ומצין מדעתו, ואחר ששכח תלמודו היה סבור רבי יוחנן בן זכאי דאינו עוד חכם ומצין מדעתו, עד שהזכיר לו רבי אלעזר בן ערך לימודו שלמדו כבר ע"כ. ולפי זה אחר דאהדר תלמודיה חזר למדריגתו הקודמת.

אמנם בביאור הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר (צמצוא, שם האחד אליעזר אות ד) כתב, צמעשה שנינו מחלוקת מי הוא הגדול בתלמידי רבי יוחנן בן זכאי, אי רבי אליעזר או רבי אלעזר בן ערך. ונראה שבאמת דברי שניהם תנא קמא ואבא שאלו צעם רבי יוחנן בן זכאי נתאמתו בזה, שאבא שאלו עדותו נאמנת ששמע מפי

קמא אומר משמו שרבי אליעזר מכריע את כולם, ואבא שאלו אומר משמו שרבי אלעזר בן ערך מכריע כולם. וגם להצין דצגמרא (שבת קמז:; ועירובין יג:) אמרו, לא רבי נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו, ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו ע"כ. איך הם נחלקים בדבר של מציאות מי הוא שקורין רבי נהוראי, ומה גם דכללא הוא אלו ואלו דברי אלקים חיים.

ונראה דאיתא בצגמרא (שבת סט) אמר רבי חלבו חמרא דפרוגיתא [שם מדינה שיינה משוצח] ומיא דדיומסת [שם נהר שמימיו מלוחים] קיפחו עשרת השבטים מישראל [שהיו בעלי הנאה, ועסוקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויאלו לתרבות רעה]. רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם [לפרוגיתא ודיומסת] אימשיך בתריהו [אחר היין והרחיכה], איעקר תלמודיה [נעקר תלמודו ושכחו], כי הדר אתא קס למיקרי צספרא, צעא למיקרא החדש הזה לכס (שמות יג-ב), אמר החרש היה לצס, צעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה ע"כ. ואס כן היה זמן אלל רבי אלעזר בן ערך שנפל ממדריגתו עד שנשכח ממנו תלמודו.

ואיתא בצגמרא (תגיגה יד:) מעשה צרבי יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך צדרך, ורבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו, אמר לו רבי שנה לי פרק אחד צמעשה מרכבה, אמר לו לא כך שניתי לכס ולא צמרכבה ציחיד אלא אס כן היה חכם ומצין מדעתו. אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתיני. אמר לו אמור, מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור ונחטעף וישב על האבן תחת הזית. אמר לו רבי מפני מה ירדת מעל החמור, אמר אפשר

רבי יוחנן בן זכאי שאלעזר בן ערך מכריע את כולם, באותה שעה שהיו לומדין לפני רבי יוחנן בן זכאי, שהוא היה מונה שבתו של רבי אלעזר בן ערך מעיין המתגבר, אלא שמכל מקום דברי תנא קמא שאמר רבי יוחנן בן זכאי שרבי אליעזר מכריע את כולם נתקיימו לכוף אמת לעד, משום שגפה רבי יוחנן בן זכאי ברוח הקודש לבסוף, דאמשיך כי איקלע לדיומסת בתרייהו ואיעקר תלמודיה, ובעי רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, ומאז נתמעט שמו בתורה.

חכמי דורו. אמנם אחר דאיעקר ליה תלמודיה, הגם שחבריו בקשו רחמים והדר תלמודיה. אבל מאז לא הגיע מעלתו יותר מחבריו, והתחילו לקרות רבי נחמיה בשם רבי נהוראי. [ולפי זה נריבין לומר דהעובדא הנ"ל בגמרא דחגיגה, היה עוד קודם דאיעקר ממנו תלמודו, וכפי תירוץ השנית שם במהרש"א].

*

וזו מוסר השכל לבני תורה מה רדיפת התענוגים גורמת, לא רק בתחלת התעלות האדם בימי הנעורים, אשר כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי לער תחיה (אבות ו-ד). אלא גם אחר שנתעלה האדם ברום המעלות, כמו רבי אלעזר בן ערך שהיה מעין המתגבר, והיה מכריע כל חכמי דורו, שלא היה עוד דוגמתו בין חבריו, ורבו רבי יוחנן בן זכאי הכריז עליו אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך ילא מחלניך (חגיגה ס), מכל מקום אחר שנמשך לילך אחר עידון ותענוגים הפסיד גדול מדריגתו שהיה לו, ואיעקר תלמודיה, ולא חזר לו עוד כמו שהיה בראשונה.

ונראה שלא למימרא שנתמעט ממעלתו על להבא, ולא הוסיף עוד להיות מעין המתגבר, וכן בדין, כיון שחבריו בקשו עליו רחמים והדר תלמודיה, אי אפשר לו להתגדל מהן, וכמשל המעין שאין מימיו יכולים לעלות להר גבוה יותר ממקום שיצאו ממנו (רש"י יומא לא). ואין זה דומה לתלמיד שיכול להתחכם אחר כך יותר מרבו. אלא אף על לשעבר שהיה כמעין המתגבר, על שנמשך אחרי תענוגי דיומסת ושכח תלמודו, נגזר עליו ונתמעט שמו בתורה, שלא נזכרו הלכות משמו כי אם מעט. ובמשנה לא נזכר שמו כלל אף פעם אחת, רק באבות, ובצרייתא נזכר מעט ע"ש.

ועובדא 11 (או כעין 12) מוצא באבות דרבי נתן (סוף פרק יד) שרבי אלעזר אמר אלך לדיומסת למקום יפה ומים יפים וגאים, והם אמרו נלך ליבנה למקום שתלמידי חכמים מרוצים אוהבים את התורה. הוא שהלך לדיומסת נתמעט שמו בתורה, הם שהלכו ליבנה (שם היו סנהדרי גדולה צימיו), למקום שתלמידי חכמים מרוצים ואוהבים את התורה, נתגדל שמו בתורה ע"ש.

ובן הוא במדרש (קה"ר ו-ז) על הפסוק כי העושה (הזמן שיעשוק אדם מן העיון כדי לשחוק

ומבואר מדבריו, דאף לאחר שחבריו בקשו עליו רחמים לדיהדר תלמודיה, מכל מקום סתרי תורה שהיו נעלמין מחבריו לא הדר ליה, ולא היה עוד גדול משאר החברים, ואם כן מאז והלאה לא היה עוד מופלג משאר החכמים להיות מנהיר עיני חכמים בהלכה. ומעתה שפיר אלו ואלו דברי אלקים המה, שמתחלה היו קורין את רבי אלעזר בן ערך בשם רבי נהוראי, כי היה מופלג יותר מכל

רבה כו), עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ומייתי האי עובדא (גמרא סס) בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך, שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה ע"כ. אף שמימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד (גיטין נט.). והיינו כי התורה לא נקנית אלא במיעוט תענוג (אבות ו-ו).

והענין הוא, כי התורה היא קדושה עלומה, חכמתו של הקב"ה, וגופו של אדם הוא חומר עכור, שני הפכים, ואיך מתקיים התורה הרוחני בחומר הגוף הגשמי. אך כאשר יקדש את גופו, להפוך החומר שלו לקדושה, אז ישכון ויתדבק בו התורה שלומד. ואיך מתקדש גופו של אדם, על זה מצינו בתורה שהורה לנו, קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (ויקרא יט-ג). וביאר הרמב"ן (סס) דהענין הוא, כי התורה זוהירה בעריות וצמאכלים אסורים, והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימנע בעל התאוה מקום להיות שטוף בזממא אשתו או נשיו הרבות, ולהיות צבוצאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וזוהו בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט צמאגל, כענין שאמרו (ברכות כג.) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ולא ישמש אלא כפי הנריך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (במדבר ו-ה) הגזיר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה נזה ובלוט. וכן יפריש עצמו מן הטומאה, אף על פי שלא

בו בדברים בטלים. מצודות דוד) יהולל חכם ויאבד לב מתנה. חמשה תלמידים היו לו לרבי יוחנן בן זכאי, כל זמן שהיה קיים היו יושבין לפניו, כשנפטר הלכו ליבנה. והלך רבי אלעזר בן ערך אצל אשתו לאמאום מקום מים יפים ונוה יפה, המתיין להם שיבאו אלנו ולא באו, כיון שלא באו בקש לילך אצלם, ולא הניחתו אשתו, אמרה מי צריך למי, אמר לה הן צריכין לי, אמרה לו חמת העכברים מי דרכו לילך אצל מי, העכברים אצל החמת או החמת אצל העכברים, שמע לה וישב לו עד ששכת תלמודו ע"כ.

ובמחזור ויטרי כתוב לפרש בזה המימרא של משנתנו, אשר שאלה רבי נהוראי שהוא רבי אלעזר בן ערך, שאחר שראה מה שקרה עמו, הזהיר את חבריו ואמר להם, הוי גולה למקום תורה, לא כדרך שאני עשיתי, שגליתי למקום ליני הדור, ונמנעו תלמידי חכמים לבוא אחרי, אלא 'הוי גולה למקום תורה', ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שיבואו תלמידיך אחריך למקומך, ותחזור תלמודך על ידם. וגם אל תאמר 'שחברך יקיימוהו בידך', שאם תשכח תלמודך חברך יבקשו עליך כדרך שביקשו עלי, ואל בינתך אל תשען לומר שתחזיר את תלמודך מתוך פלפולך כדרך שעשה עתניאל בן קנו (תמורה טו.) ע"כ. ויש להוסיף כמה שסיים ואל בינתך אל תשען, כי הגם שחברך יבקשו עליך רחמים ותחזור להיות 'חכם' בתורה, אבל להיות 'נבון', מדת הבינה להבין דבר מתוך דבר, על זה אל תשען שיחזור לך, וכדרך שהיה בו בעצמו.

*

וביאור הדברים הוא, דבתוספות (כתובות קד. ד"ה לא) הביאו בשם המדרש (תדב"א

הזוהרנו ממנה בתורה וכו'. וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברצוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה ט-טו) וכל פה דובר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו, באלו ובכיוצא בהן בזה המצוה הזאת הכללית עכ"ל^ק.

ועל זה אמרו חז"ל (ברכות סג:) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יע-יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל ע"כ. והיינו שרק אחר שממית 'עצמותו' של חומר גופו, אז מתקיים בו תורתו. ובכל תענוג שבא לידו של האדם, ופורש עצמו ממנו, מתקדש בו אז חלק מגופו, ועל ידו יוכל להשיג עוד חלק מהתורה. ועל כן עד שתתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו בו מעדנים, וכאשר גופו מתקדש תדבק בו קדושת התורה.

*

והנה לפי פירוש המחזור ויטרי הנ"ל, מצואר דגם אחר העובדא שאיעקר ליה תלמודיה, היה נקרא עדיין בשם רבי נהוראי. ויש לומר על פי מה שכתוב בדרשות חתם סופר (לח' טבת קא: ונדרמ"ח תכז:) כמה שאמר הכתוב (תהלים קלט-יג) גם חשך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר, כחשיכה כאורה. שמעתי במורי הגאון **בעל הפלא"ה** וצ"ל (והיא לו נדפסה בפתיחת ספרו 'הפלאה' פתיחתא אות יד, ובפתיחה למקנה אות ל) שרמז לזה, שאנו רואים שהעולם עיניו מהביט אל עיני עולם הזה, אז ישיג יותר החכמה עיונית, על כן אומר 'כחשיכה כאורה', כל עוד שמחשיך על עצמו וסותם עיניו, אז יאיר לו אור השכל יותר ע"כ.

ובלקומי חבר בן חיים (מ"ג פ' צא ד"ה הנה) כתוב, מרגל צפומיה דהגאון בעל הפלא"ה, אשר סוף ימי חייו חשך מאור עיניו, והיה קורא על עצמו כחשיכה כאורה, לומר מעת שחשך מאור עיניו, שכלו אור צעדו ע"כ ויתכן דמהאי טעמא קורין לסומא בשם סגי נהור, וכדאיתא בגמרא (ברכות נח.) רב ששת 'סגי נהור' הוה. ופירושו 'רב מאור'. והיינו משום לכיון שאינו משתמש בעיניו הגשמיים, עיני השכל מאירים אליו ביתר שאת, והוא סגי נהור, שאור עיניו רב. הרי לנו כי העולם עיניו מלחזור אחר תענוגי העולם, אז עיני השכל שלו מאירים בתורה, ולעומת זה ההולך אחרי עיניו, עין רואה והלב חומד, נסתמו עיני השכל שלו מתורת ה'.

ובצינו צלעם שאמר, נאום הגבר שמוס העין, נאום שומע אמרי אל- וגו' (במדבר כד-ג.) ובתרגום פירוש שמוס העין, גברא דשפיר חזי. וברש"י כתב עינו נקורה ומואלת לחון. ולכאורה אם היה צלעם סומא באחת מעיניו, איך אפשר לומר עליו דשפיר חזי. וכתוב בספר קהלת יצחק בשם מרן הבעל שם טוב זי"ע דבאמת אין אדם זוכה לנצואה אלא אם כן הוא מקדש ומטהר את כל החושים והאזניים לעבודת השם, ואכן כן עשו כל הנביאים. אבל צלעם הרי היה הניגוד הגמור מזה, שכן הוא טימא את כל חושיו ואבריו, על כן כאשר ראו מן השמים להשרות עליו רוח נצואה, כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם, סימאהו השם יתברך באחת מעיניו, למען לא יוכל לחטוא לכל הפחות בעין זו, ואז אפשר היה שיחול קרטוב של רוח נצואה על עין זו. יוצא איפוא, שמכיון עין זו היתה שתומה היה מטיב לראות בה ע"כ.

מסכת אהרן קורי איתעקרא ליה [נשתכחה ממנו],
ואתא קמיה דרב חסדא לאדכוריה לגמריה. ופריך
ולישלח ליה [לרב חסדא] וליתי לגביה. ומשני
סבר הכי מסתייעא מילתא טפי [משום יגיעת
ומלאתי] ע"כ. הרי לנו דהא דיגיעת התורה
מועלת לחדודי, ושמהא התורה מתקיימת אללו,
איך זה רק היגיעה בעומק הבנת הלימוד, אלא
כל יגיעה ואי נעימות ונוחיות שיש להאדם עבור
תורה, טלטול הדרך, קור וחוס וכו', הכל נכנס
בגדר יגעת ומלאת תאמין. ואצימי סבר שגלותו
מצינתו, שלא יהא לו שם הנוחיות של מטה כסא
ושלחן שבציתו, ועצם ההשפלה בעיני הצריות,
שהרב הוצרך לבוא לתלמידו ללמוד, יסייעו לו
להשגת התורה להחזיר לו לימודו ששכח.

ולבן רבי נהוראי שקרה לו מקרה כזה ששכח
לימודו, בא להזהיר כל מי שרצה
שחורתו מתקיים אללו, שכל יגיעה שיעשה
עבור תורה, תהיה לו זכות של יגיעה בתורה.
זהו גולה למקום תורה, אם תוכל לקנות שם
תורה, תוותר על הנוחיות שלך ותגלה ללמוד
שם. 'ואל תאמר שהיא תבוא אחריך', הרי יתכן
שהם יבואו אלך ללמוד, דוגמת רב חסדא שהיה
הולך לאצימי אם היה שולח לו שיבוא אללו, אל
תאמר כן, כי יגעת ומלאת תאמין, וכל יגיעה
שעושין לכבוד לימוד התורה מועלת ומסייעת
להצלחת התורה, והכי מסתייעא מילתא טפי.

אמנם לפי פשוטו פירוש סגי נהור, הוה לשון
נקיה למי שניטל מאור עיניו, שאין
רויין לזולל צו שחסר אללו מאור העינים,
אומרים עליו שמאור עיניו רב. ובגמרא (פסחים
קו.) קורא הקידוש של יום שבת בשם 'קידושא
רבה', ופירש ברשב"ם צורא פרי הגפן, וקרי
ליה קידושא רבה, דאכולהו קידושא קאמרי ליה
ע"כ. ובר"ן פירש שקידושא רבה פירושו 'קידוש
קטן', וקורין לו קידוש גדול בדרך כבוד. וכמו
שמכנים קומא בשם סגי נהור ע"ש.

ויש לומר כי מעת ששכח רבי אלעזר בן ערך
תלמודו, ולא אהדר ליה רק כפי השגת
חבריו ולא יותר, היו קורין לו רבי נהוראי, בלשון
נקיה כמו שקורין לקומא סגי נהור. ולרמז כי
אצד אורה של תורה שהיה לו (ורב נהוראי, הוא
גם פירושו של סגי נהור). או יש לומר, שמאז נעשה
רבי אלעזר בן ערך סמל ודוגמא לבני תורה
מה קורה גם לחכם מופלג כאשר הולך אחר
מראית עיניו לתענוגי בני אדם גם בדרך היתר,
והיה 'מנהיר עיני חכמים בהלכה', היה מפקח
עיניהם להאיר אותם בהלכה, ולא במילי דעלמא.

*

עוד יש לומר צביאור המשנה, הוה גולה למקום
תורה, דאיתא בגמרא (מנחות ז.) דרב
חסדא למד מנחות אלל אצימי, ולימים אצימי

במעודה שלישית פרשת אמור תשע"ח לפ"ק

במיתתם הם חיים, וזהם חיות וכו'. על כן אמר 'לנפש', דהיינו מי שיש לו נפש ששוכנת בקבר, 'לא יטמא', כלומר אין טומאה. ולכן אמרו (כחצות קג): יום שמת רבי בטלה כהונה ע"כ. ולפי זה בא הכתוב להוסיף טומאת נדיקים.

והנה הא דקברי נדיקים אין מטמאין, מבואר במפרשים דלא מוזכר להדיא בש"ס. ומה שאמרו צרבי דבטלה כהונה, ציאר בבית יוסף (יו"ד סימן שעד) שזהו מלד דנשיא שמת דינו כמת מצוה שהכל מטמאים לו, ורק אותו יום שמת הותר לטמא ע"ש. ובפנים יפות (פ' חקת ד"ה זאת החורה) הקשה מהא דאמרו (סוכה כה). אותן טמאי מת מי היו, נושאי ארונו של יוסף ע"ש. ומי לנו גדול מיוסף הנדיק. ותו דליף (פסחים קז). דמת עצמו מותר במחנה לויא שנאמר (שמות יג-יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחילתו ע"כ. הרי לנדיקים מטמאין ע"ש. ובבלי חמדה (פ' חקת אה א) כתוב, דלפי זה צריכין לפרש דהא לנדיקים אין מטמאין, זהו רק לענין איסור טומאת כהנים, היינו שאין הכהנים מזהרים עליהם, אבל דיני טומאה יש בהם, לגבי שילוח מן המחנה, ולגבי פסח שני ע"ש.

ולפי זה אין לפרש לנפש לא יטמא, שאין טומאה לנפש נדיק, כי טומאה יש בו, אלא שאין הכהנים מזהרים עלה מלטמאות עצמם להם. וזה עולה בקנה אחד עם מה שציאר החתם סופר הנ"ל דקצרי עכו"ם צענם טמאים, ורק שאין הכהנים מזהרים עליה. אמנם ברמב"ן (ריש פ' חקת) כתוב, טעם טומאת המת, צעטיו של נחש, כי הנפטרים צנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו נדיקים אין מטמאין

ויאמר ה' אל משה, אמור אל הכהנים בני אהרן, ואמרת אליהם לנפש לא יטמא צעמיו (כא-א). וצריך ציבור כפל הלשון אמור ואמרת. ובאבן עזרא (והוצא גם ברמב"ן) שאחרי שהזכיר ישראל ובני אהרן בכללם להיות קדושים, הזהיר בני אהרן שהם חייבים להשמר מדברים אחרים, צעצור שהם משרתי השם. וזהו 'אמור אל הכהנים' הפרשה הנזכרת למעלה, כי הם מורי התורה והמזהירים את העם. 'ואמרת אליהם', המצות שהם לצדם חייבים לשמור ע"ש.

ובחתימם סופר (בפרשתנו גג): הוסיף עלה, נראה ההמשך, דמשמע לי קצת מלשון קרא צהפטרה ואל מת אדם לא יצוא (יחזקאל מד-כה), שאפילו אי גוי מטמא, מכל מקום אין הכהן מזהיר מלטמא לו, כמו שאינו מזהיר על טומאת נבלות ושקצים, דכל שקדושתו חמורה טומאתו חמורה כצמתניתין (שלהי מס' ידים), והיינו אל מת אדם הוא דלא יצוא ואתם קרויים אדם (יבמות סא), אבל מי שאינו אדם אף על פי שעל כל פנים צמגע מטמא, מכל מקום אינו מזהיר עליו. והיינו דקאמר אמור להם פרשה שלמעלה, קדושת ישראל, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, ואמרת אליהם על נפשות מת ההמה לא יצוא, אבל על נפשות שאינם מוצדלים ומקודשים לשמי אינו מזהיר ע"כ. ולפי זה הכתוב בא להוסיף, דקצרי עכו"ם הגם שהם מטמאים, מכל מקום הכהנים אינם מזהרים מלטמאות עצמם טומאה זו.

ובספר ש"ך (על החורה) כתוב, לנפש לא יטמא, כי הנדיק שיש בו נפש אחר מיתתו, אין בו טומאה, לפי שהנדיקים

ע"כ. והיינו דרק מי שמת על ידי מלאך המות שמטיל בו זוהמא מטמא, אבל הנפטרים במיתת נשיקה לא על ידי מלאך, אינו טמא. ושפיר יש לפרש לנפש לא יטמא, שאותו נפש המיוחד שמת במיתת נשיקה אין בו טומאה, ולא שייך בו כלל דיני טומאה.

*

ואנו סמוכים עדיין ליומא דהילולא דרבי שמעון בן יוחאי, ואומרים בשבחו (שם בפיוט) שלום רב על משכבו, מה יפיו ומה טובו. ויש לומר דהנה אמרו (כמוצת עו:) שכאשר קפץ רבי יהושע בן לוי חי בגן עדן ואמר בשבועתא דלא אחינא, אמר קודשא בריך הוא אי איתשיל אשבועתא ניהדר, אי לא לא נהדר ע"כ. וכחוב בענף יוסף (שם) בשם העיר בנימין, על פי מה דאיתא במדרש (דב"ר יא-) שבקש משה רבינו שלא ימות על ידי מלאך המות, ועשה הקב"ה את רצונו. ואמרו חז"ל עוד (ילקוט שמואל ז) שאין לך דור שאין בו כמשה, וכשמת משה מתפשטת בכל דרא, נמצא שמי שהוא גדול הדור, אשר יאמרו עליו כי הוא זה כמו משה בדורו, ראוי שלא למות ציד מלאך המות.

והנה הבלי יקר (פי' מטות) כתב טעם נכון על מה שתלמיד חכם מתיר גדר לעם הארץ, שהוא כמו שהצעל מיפר גדר אשתו, כמו כן התלמיד חכם הוא שליט ומושל על כל עם הארץ, צידו להתיר גדר עם הארץ ולשום אותו כאפס וכאין ע"ש. לכן אמר הקב"ה אחרי אשר נשבע רבי יהושע בן לוי בשבועתא דלא ניהדר, ולדעתו הוא גדול הדור שהוא כמשה בדורו, ואינו רוצה למות ציד מלאך המות. אמר הקב"ה אי איתשיל אשבועתא, אם כן לדעתו המתיר לו

השבועה הוא גדול ממנו, ואם כן המתיר הוא כמשה שהוא גדול ממנו, ולפי זה למה אינו רוצה למות ציד מלאך המות, ניהדר, כי אינו יכול לישבע על הדבר הזה, ואי לא, שלא היה מתיר שבועתו, לא ניהדר, כי שפיר קאמר ע"כ. ומעתה גם רבי שמעון שהיה גדול דורו, לא מת על ידי מלאך המות, אלא במיתת נשיקה מאת ה'.

והנה במיתת שרה נאמר, ויקם אברהם מעל פני מתו, וידבר אל בני חת לאמור וגו' (בראשית כג-ג). והלשון 'פני' נראה כשפת יתר. וכתוב בתפארת יהונתן (שם) דהנה אברהם רצה לקבורה במערת המכפלה, ואברהם לא היה אלא מיתת שרה לראות אופן מיתתה, ובמערת המכפלה אינם נקברים רק המתים שנשיקה, אבל המתים על ידי מלאך המות אינם רשאים לקבורם שם, והאיך היה אברהם יודע אם מתה שרה שנשיקה או על ידי מלאך המות. רק דאיתא בגמרא (עבודה זרה כ:) ג' טיפין בחרבו של מלאך המות, ממנו מקריה, וממנו פניו מוריקות. נמצא אם מתה על ידי מלאך המות היה פניה מוריקות מחמת הטפה, וכיון שראה אברהם שפניה מאירות, אם כן מוכח שנשיקה מתה, ואם כן מותר לקבורה במערת המכפלה, וזהו שדייק בקרא מעל פני מתו ע"כ.

ובזה מובן המשך הכתובים, וימת שם משה וגו' על פי ה' וגו', ומשה בן מאה ועשרים שנה צמותו, לא כהתה עינו ולא נס לחה (דברים לד-ה). וברש"י לא כהתה עינו, אף משמת, ולא נס לחה, לחלוותית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו ע"כ. והיינו כי בהיות שמושה מת מיתת נשיקה, וכמו שדרשו

(בבא בתרא יז.) וימת שם משה על פי ה', ואם כן לא מת כשאר מתים על ידי המלאך המות שזורק בו טפה של מרה, שממנה מסרית, וממנה פניו מוריקות, על כן לא כהתה עינו גם צמותו, ולא שלט בו רקבון, ולא נהפך תואר פניו.

והנה מבואר בדברי האר"י (ליקוטי ש"ס מסכת שבת) כי רבי שמעון בן יוחאי היה צו ניזון ממשה רבינו, וכמו שמשה ברח מפני חרב פרעה (שמות 3-טו), והשיג שלימותו שם במדבר, כך רבי שמעון בר יוחאי ברח מפני הקיסר, והשיג שלימותו שם צמעה המדברה בלוד ע"כ. ועל כן מיתתו היה גם כן על פי ה', צמיתת נשיקה, ואם כן לא נשתנה תואר פניו צמותו. וזהו שאומרים 'שלוס רב על משכבו', כי המת צמיתת נשיקה, אין שולט בו רמה ותולעה (בבא בתרא שס), ויש להם שלום צמשכבם, ומה 'פיו' ומה טובו, שלא כהתה עינו צמותו ולא נשתנה יופי זיו פניו המאירים.

ובנראה שגם צנו רבי אלעזר היה צו ניזון של משה, אשר גם עליו עבר מאורעות אצו רבי שמעון, שצרח מפני הקיסר, והשיג שלימותו צמעה. ועל כן מיתתו גם כן לא היתה על ידי מלאך המות, ולכן סיפרו חז"ל (בבא מציעא פד:) כי הוה קא ניחא נפשיה אמר לה לדביתהו ידענא צדרצנן דרתיחי עלי ולא מיעסקי צי שפיר, אוגנין צעיליתחי ולא תידחלין מינאי. אמר רבי שמואל צר נחמני אישתעיא לי אימיה דרבי יונתן, דאישתעיא לה דביתהו דרבי אלעזר צרבי שמעון, לא פחות מתמני סרי ולא טפי מעשרין ותרין שנין אוגניתיה צעיליתא. כי הוה סליקנא מעיננא ליה צמזייה, כי הוה משתמטא ציניתא מיניה הוה אחי דמא ע"כ.

והיינו כי המתים צמיתת נשיקה אינו שולט בהם רמה ותולעה.

*

אמנם נראה כי אף על פי כן לא התירה התורה לטמאות אף לצדיקים גמורים

שהם מיוחדים צדור, שמיתתן כמשה רבינו צמיתת נשיקה, כי דבר זה אין דנין לפי ראות עיני צשר, אלא לפי משקל א-ל דעות. ומצינו צגמרא (פסחים ג.) דרב יוסף צריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד [גוע ופרחה רוחו], כי הדר, אמר ליה אצוה מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה [אותן שהיו כאן חסוצים ראיתי קלים] ותחתונים למעלה, אמר לו צני עולם צרור ראית ע"ש. ועל כן גם 'לנפש', הנפש המיוחד המופלג צדורו ציות, גם כן 'לא יטמא צעמיו', כי אין אנו יכולים לצרר מי הוה אותו צדיק שכלפי מעלה הוה המופלג, ועל כן אין לטמאות לשום מת.

[ושוב ראיתי בישמח משה (פי' שמיני ד"ה ותא אש) שכתב, כי ודאי מעצם הדין ראוי להיות שצדיקים לא יטמאו, כי אין טומאה להן, וצמיתתן נקראו חיים. אך לא ניתנה לנו להתנהג צדין זה, כי הכרעה זו אין דעתינו דעת האנושי מקפת אותה, כי אחי ה' חוקר לצ וצותן כליות כתיב, והאדם יראה לעינים, ולכן אין לנו להתנהג צוה כלל, אף אם נודע לנו שהוה צדיק, כדי שלא לחלק צין צדיק לצדיק, דאין כח המצחין צידינו, כן נראה לי צרור ואמת ע"ש].

ובספר רמתיים צופים (תנדב"א רצה פ"ה סוף אות ס) הציא צשם הרה"ק רבי בונם מפרשישחא זי"ע דיש ללמוד זה ממנה דאמרו (פסחים כה:) דעצודה זרה וגילוי עריות

צימיו], אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי
 ע"כ. ולכאורה איך השיב רבי יהושע בן לוי לרבי
 שמעון שנראתה הקשת צימיו, זו זומן שהגמרא
 אומרת ולא היא, שלא היה נראה, ואיך יאמר
 מיילי דשקר בעולם האמת, כדי שלא להחזיק
 טיבותא לנפשיה.

ונראה דהנה במדרש (ב"ר לה-ג) הוצא גם כן
 שלא נראה הקשת צימי רבי שמעון.

וכן הוא גם כן בירושלמי (ברכות ט-ג). ובענף
 יוסף על המדרש שם הביא מספר אספקלריא
 המאירה, שזוהר הקדוש (ח"א רכה). משמע
 שצימי רבי שמעון נראתה הקשת בצבל. ומתוך
 שצימי רבי שמעון לא נראתה הקשת במחווה,
 היינו בכל ארץ ישראל, אבל בשאר מקומות יתכן
 שהיה קשת. ולפי זה מה ששאל רבי שמעון לרבי
 יהושע בן לוי אם נראתה הקשת, היינו על מחווה
 של רבי יהושע בן לוי. ומה שהשיב רבי יהושע
 בן לוי הן, נתכוין שבעולם היה גם צימיו קשת,
 והסתיר ממנו שצמחוהו לא היה נראית.

וגם יש לומר, כי צימי נעוריו של רבי יהושע
 בן לוי קודם שנחלה למדריגתו, עדיין
 לא הגיע לידי מעלה זו, ואז היה הקשת נראה,
 אבל משעה שנחלה באמת לא היה קשת. ואולי
 רבי שמעון שאומרים עליו (נפיוט ואמרתם כה
 לחי) 'קדוש הוא מהריון', שהיה דוגמת משה,
 שנחמלא הבית אורה תיכף בלידתו, לכן 'כל ימיו
 אשר חיה אות הקשת לא נהיה', גם מימי נעוריו.

ושפיכת דמים יש למסור עליהם נפשו. ובעבודה
 זרה וגילוי עריות יש לימוד על זה מפסקוי
 תורה, אבל שפיכת דמים, כגון אמרו לו הרוג
 ישראל חזירך ואם לאו תיהרג, יש למסור נפשו
 מסכרה דהוי דאורייתא, מאי חזית דדמא דיך
 סומק טפי, דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי,
 וברש"י מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר
 משל זה, דלמא של זה חביבה טפי עליו ע"ש.

נמצא שאם יאמרו לאדם גדול מפורסם היותר
 צדור, שיהרוג איזה איש פשוט, חייב
 הוא למסור את נפשו, ולשמור על חיי חזירו,
 כי שמא חזירו חביב לפני המקום יותר ממנו
 ותורתו וצדקתו ע"כ. ועל כן שפיר אמר הכתוב
 לנפש לא יטמא צעמיו, שגם לנפש המיוחדת
 בגדולתו צדורו, אין לטמאות עצמו.

*

והנני צוה להשלים צמה שדברנו (בסעודת ל"ג
 צעומה) צמה שאמרו בגמרא (כתובות סט)
 דרבי יהושע בן לוי אשכחיה לרבי שמעון בן
 יוחאי, דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא,
 אמר ליה את הוא בר ליואי, אמר ליה הן.
 נראתה קשת צימין, אמר ליה הן. אם כן אי
 אתה בר ליואי [אין אתה ראוי לכרוז זה שאני
 שומע, שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב
 העולם, ואם יש צדיק גמור צדור אין צריך אות].
 ולא היא, דלא הואי מידי [לא נראה הקשת

בלימוד פרקי אבות פרשת אמור תשע"ט לפ"ק

היה שום אדם מכיר סכלותו. ואמר התנא, שאם רוצה לעשות סייג ומחיצה לחכמתו, שלא יוכל כל אחד לגשת לדון על חכמתו, אז הסייג לזה היא שתיקה, כי זו מחיצה החוצצת שלא יוכלו אחרים למדוד חכמתו.

*

וְלַעֲנִינֵינוּ נראה, דהנה מעלת זהירות הדיבור נוכל ללמוד מעניינא דיומא, אשר בשבוע זה חל ל"ג בעומר, יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון, אשר כל בית ישראל נוהים אחריו. וגם אלו שאין ביכלתם לגשת אל הקודש להשתטח על קברו, מכל מקום יכולים להתדבק בו על ידי תורתו שלימד את בית ישראל.

וּבְתַחֲלִיל בהעובדה שסיפרו לנו חז"ל איך הגיע לדור בהמערה שנים רבות עסוק בתורה ועבודה ודביקות בקונו. - בגמרא (שבת לג:) יתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתבי יהודה בן גרים [בן גר וגיורת היה] גבייהו, פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו [רומיים], תקנו שוקים [סדר מושב שוקי עיירות וחוצותיהן], תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק, נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שוקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם [לתלמידים או לאביו ואמו, ולא להשמיען למלכות] ונשמעו למלכות. אמרו, יהודה שעילה יתעלה [להיות ראש המדברים], יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג וכו'. אלו טשו במערתא

במשנה (אבות ג-ו) החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד כותבת, וכל הרוצה ללוות יצוא וילוה, והגזאים מחזירים תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שיסמוכו, והדין דין אמת, והכל מתקן לסעודה ע"כ.

הנה אנו עומדים כעת בימי הספירה, שבני ישראל מתאבלים על מיתתם של כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא שנאספו בימים אלו, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה (יבמות סג:), כדי שנתבונן תמיד איך יש להזהר בכבוד אחרים, ומכל שכן שלא לזער ולהזר לאחרים צמתכוין אפילו רק בדיבור בעלמא, ומכל שכן צמעה. והתנא רבי עקיבא צמשתנו (ג-יג) מעורר על מעלת שמירת הדיבור, ושנה לנו, סייג לחכמה שתיקה. וברע"ב שיש לאדם למעט הדיבור בדברי רשות בין אדם לחבירו כל מה שאפשר ע"ש. כי ברוב דברים לא יחדל פשע, ויבא יוכל להכשל.

וּלְבְּאוֹרָה לשון 'סייג' לחכמה, איך זה דומה למה שאמר מתחלה, מעשרות סייג לעושר, נדרים סייג לפרישות, שפירושם הוא, שהמעשרות היא קיום לעושרו, שהמעשר מביאו לעשירות. וכמו כן הנדרים שמקבל על עצמו הם קיום לפרישותו, אבל השתיקה אינה קיום להחכמה, אלא היא סימן לחכמה, ולמה קורא אותה סייג לחכמה. אך יוספר שפעם התאונן אדם על בנו, שיש לו זער רב ממנו, כי הוא דרשן נפלא, וכותב מופלא. ושאלו אותו מהו החסרון, הלא אלו הן מעלות שלא כל אדם זוכה להן. והשיב אצל יש לבנו חסרון כי הוא קטיל וטפש. ואם לא היה מדבר וכותב, לא

נער או היוק מזה. אבל כאשר שולח תמונה, הרי זה לשון הרע עם הודאת הבעל דבר עצמו כמאה עדים, שהדבר הוא אמת לאמינתו, ודבר זה הוא פשוט.

אמנם בחפ"ן חיים (שם כלל 7 סעיף א, ובבאר מים חיים אות א) כתוב, דאפילו אם אינו מכוין לבזותו בזה, וגם אלל מי שהוא מספר עתה לא יתבזה על ידי זה, כגון שהוא מכיר מכבד להשומע הזה, שאללו לא יגרע חשיבותו ממה שהיה מחזיקו קודם לזה, אפילו הכי אסור לספר ענין כזה, כיון דאם היו מספרין זאת בפניו בודאי היה מתבייש בזה, כדמצינו (בבא מציעא נט.) בדוד שאמר שאם היו מקרעין לו בשרו לא היה דמו שותת, ממילא אסור לספר עליו זה שלא בפניו, דדבר כזה אם יתפרסם בפני ההמון יוכל להיות סיבה להזיק לו בממונו או על כל פנים להכיר לו. וכמו שכתב הרמב"ם בהלכותיו (ה' דעות ז-ה) וזה לשונו, והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש, להזיק לו בגופו או בממונו, או להכיר לו, או להפחידו, הרי זה לשון הרע. וכוונת הרמב"ם אפילו אם אין כוונתו לגנותו בזה, וכמו שהציא הבב"ם משנה שם מקור לדין הרמב"ם ממעשה דיהודא בן גרים, שלא התכוין חס ושלום לגנות בזה לרבי שמעון בן יוחאי, רק לפי תומו סיפר זה צביתו, וממילא נתודע אחר כך, והכי נמי דכותיה ע"כ. הרי לנו כי לשלוח צילום לחצירו לפי תומו, ויתכן שצופו של דברים יתבייש או ינטער או יפחד איתו אדם, כאשר יראו זאת אחרים, הרי זה לשון הרע. וזה נלמד מעובדא דידן, שיהודה בן גרים גרם בסיפור לבני ציתו שרבי שמעון יבוא לסכנת מות, ועבור זה נתן רבי שמעון עיניו בו ונח נפשיה.

וכו'. נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים, אמר עדיין יש לזה בעולם, נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות ע"כ.

ובתוספות כתבו, יש ספרים שכתב בהן יהודה, ואין נראה לרבינו תם דאמרין (מועד קטן ט.) כי הווי מיפטרי רבי יהודה בן גרים ורבי שמעון בן חלפתא מרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה לצריה, אנשים הללו אנשי צורה הם, זיל גבייהו דליברכוך. מכלל דגברא רבה היה. ובסוף שמעתא לא גרסינן גל של עצמות בלשון גנאי, אלא נח נפשיה ע"כ.

וקודם שנבאר עתה הדבר, יש לעורר על דבר שנעשה נפוץ בין אזכרים, דבר שכתב באיסור דאורייתא, ואין משימין לב לזה, והדברים מצוירים בסוגיא זו. – הנה בזמנינו נעשה קל מאד ליקח צילום מחצירו. וכמה פעמים מכלס חצירו כשעומד או יושב או עושה, דבר שהוא נעשה מצוייט כאשר אחרים יראו את זה. והשולח תמונה כזו לחצירו, או כשהגיע זאת לחצירו, והוא חוזר ומשלחה לחצירו, יש בזה לאו דאורייתא של איסור לשון הרע, שיתכן שיצטרף בזה ארבע עשרה עשין ושבעה עשר לאוין, וכמה ארורין (חפ"ן חיים בפתיחה). כי איסור לשון הרע הוא, בין אם מספר עליו בפיו ממש, או שהוא כותב, או בדרך רמז, ואפילו אינו מדבר או כותב עליו, רק מראה לאחרים מכתב שכתב פלוני אליו, שניכר מכותלי מכתבו שאיננו חכם או למדן וכדומה מעניני גנות, גם זה בכלל איסור לשון הרע (שם כלל א סעיף ט). ולא עוד אלא תמונה חמור עוד יותר, כי המספר בפיו איזה דבר, אין הכרח שיקובל הדבר אלל השומע, כי יתכן שלא יאמין לו, ואין הכרח שיגיע לחצירו איזה

און (משלי יז-כא). ומה גם שלמד מסכת נדרים אלל רבו (מועד קטן סג), אשר הלכותיה מיוסדות על זהירות בדיבור.

ועוד יומר תמוה, דהא רבי יהודה בן גרים בודאי לא דיבר בביתו דברים בטלים של סיפורי מעשיות, אלא כוון בזה ללמד תורתו של רבו, איך להתרחק מלשבת גויים עובדי עבודה זרה, וכמו שזוהתה הכתוב (דברים ז-ב) לא תחנס, ודרשו חז"ל (עבודה זרה כ.) לא תתן להם חן [שלא יאמר כמה עובד כדברים זה נאה] ע"כ. וכדאיתא בחינוך (מנוה טכו) שלא יישר צעיניו דבר מהם, כלומר שגרחיק ממשבתנו ולא יעלה על פינו שיהיה צמי שהוא עובד עבודה זרה דבר תועלת, ולא יהיה מעלה חן צעיניו בשום ענין וכו'. משרשי המנוה. לפי שתחלת כל מעשה בני אדם היא קביעות המחשבה במעשים והעלות הדברים על שפת לשון, ואחר המחשבה והדבור צם תעשה כל מלאכה, ועל כן בהמנענו במחשבה ודבור ממנוא בעובדי עבודה זרה תועלת וכן, הגנו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומרדוף אחר אהבתם מללמד דבר מכל מעשיהם הרעים ע"כ. ואם כן דיבורו של רבי יהודה בן גרים היה לכבוד רבו שילמדו מהנהגתו לגנות מעשי עכו"ם, אלא שינא מכשול שלא מרצונו שלא במתכוין, ואיך לא חס עליו רבו, אלא נתן בו עיניו, ונח נפשיה.

ולא עוד, אלא שלכאורה יש בזה שנתן בו עיניו, נדנדו איסור של לא תקום, ובחינוך (מנוה רמא) שנמנענו מלקחת נקמה מישראל, והענין הוא, כגון ישראל שהרע או ציער לחברו באחד מכל הדברים, ונוהג רוב בני העולם הוא שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להן, עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו

ועיין באור החיים הק' (ויקרא יט-טו) לא תלך רכיל בעמך. בזהיר הק' (ח"ג קמט). דקדק כפל הדברים, תלך, רכיל, כי אחת הנה. ונראה שיכוין לומר, שלא יגרום הוא הרכילות הנעשה מהזולת על ידו, הא כ"ד, שלא יגלה דברים אפילו למי שאין בהם רכילות, במקום שיש לחוש שהשומעים יוליכו הדברים, ונמצא הוא הולך רכילות זו שרכלו האמנעים. ולדרך זה ידוייק אומרו בעמך, פירוש באמנעות עמך אתה מוליך רכיל, שאומרים הדברים בפניהם, ומתגלגלים מזה לזה ונשמעים הדברים, ואמר אני ה', פירוש אני צוהן הדברים ממי ינאו תחילה ופורע ע"כ. ולפי זה, השולח הילום, וכמו כן טעקסט, שיתכן בו ציון לאחרים, הוא עובר על המאות והאלפים בני אדם שיצוא זה אחר כך לידם, כי התורה אסרה שלא תהיה אתה הגורם להולכת הרכיל. והחי יתן אל לבו, להתבונן בכל מה ששולח לחברו קלי"פ או טעקסט, שיהא נקי מכל רבב, שלא יהא גורם לציון או צער של יהודי, כי יתכן שצדחיפה אחת על הכפתור יוכל לעזור אלפי אלפים לאוין צרגע אחד. ובסופו כאשר נתהוה אללו מאורע רע, הוא עומד ומתמה ומתערס למה הגיע לו זאת, ולא מתבונן כמה צער הוא גרם במעשיו לאחרים.

*

אך לכאורה יש להבין הלא לפירוש התוספות רבי יהודה בן גרים היה אדם חשוב, שהעיד עליו רבו שהוא מאנשי צורה שצדורו, עד ששלח בנו רבי אלעזר לקבל ברכתו, איך בא לידו מכשול כזה, שלא היה נוהר בדיבורו, עד שעל ידו הוצא רבו לסכנה, הלא רגלי חסידיו ישמור (שמאל א ב-ט), ולא יאונה לצדיק כל

של שמעי, לא יכול לדבר מאומה ע"כ. והמאמין האמיתי מכיר, שהאדם שמצער הוא רק המקל של ה' המכהו, ואיך ישפוך כעסו ונקמתו על המקל שאינו אשם כלל. ובודאי שרבי שמעון לא היה לו כל ספק שמאת ה' נודמן לו כל זאת, ואם כן למה נתן עיניו צרבי יהודה בן גרים.

*

וּבְרֵאשִׁית לבאר, הנה התנא רבי שמעון, על ידי שהוצרך להצבא מהמלך, הוצרך לפרוש עצמו מן העולם, וישב שנים רבות במערה בלי שום טירדה מעניני עולם, ולמד תורה מתוך הדחק, רק באכילת חרוצין ומים, וישב עד נוארו בחול כולי יומא, עד שנעשה בשרו בקעים וסדקים מחמת החול. ונתעלה בקדושת תורתו עד אין חקר, שם למד נגלות התורה וסתריה, ונתגלו לו מעינות התורה, ועשה שבועות מיקונים (פיוט ואמרתם כה לחי), ויצא משם כלי שלם, עד שאמר לבנו די לעולם אני ואחתי (שבת שס).

וּבְרֵאשִׁית שמרוב העונג והשעשועין של תורה, לא היה איכפת ליה, וכמעט לא הרגיש בצער. ופוק חזי מה שכתוב בספר זוהר חי (פ' ויחי שצב). על עצמו, וזה לשונו, ובימי חורפי ישבתי בצדידות בימי חורף, והקור היה חזק, ולא הוחס בית החורף אפילו פעם אחת, והייתי יושב ולומד מחצות לילה עד אור היום, וכמעט לא הייתי מרגיש כלל, וישבתי בעוני גדול בלתי לחס, אפילו לחס צר כמעט לא היה לי, ולא הייתי מרגיש מרוב אור התורה שטעמתי מאורו יתברך, והשגתי כל המדריוגות, והשגה נפלאה לראות את צורת התנא באורו על כל צורתו ע"כ. ומכל שכן התנא רבי שמעון שהיתה אלנו מדה זו, והייתה לו תורתו מתוך הדחק למשיבת נפש.

כמו שהכאיבם, ומזה הענין מנענו השם יתברך באמרו (ויקרא יט-יח) לא תקום וכו'. משרשי המנוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סבה שתצוא עליו מאת השם ברוך הוא. ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצטערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עונותיו גרמו, והשם יתברך גזר עליו צדק, ולא ישית מחשבותיו לנקם ממנו, כי הוא אינו סבת רעתו, כי העון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב טז-יא) הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה'. תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא ע"כ. וכל זה הוא גם אם ביזהו בכוונה ובפרהסיא, כמו בשמעיו, ואיך שבק רבי שמעון לחסידותיה המופלגת, נגד תלמידו שלא רצה ולא עלה על דעתו לצערו.

וּבְרֵאשִׁית אמרים (אגרת הקודש סימן כה) כתוב לבאר מאמרם כל הכועס כאילו עצודה עצודה זרה, דהטעם מוצן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה כועס כלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממנו, ומתחייב צדיני אדם וצדיני שמים על רוע בחירתו, אף על פי כן על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום. ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו, מתלבש בו כה ה' ורוח פיו יתברך המחיהו ומקיימו, וכמו שכתוב (שמואל ב טז-י) כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לשמעיו, אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעיו בלבו ומוחו ירדה מאת ה', ורוח פיו המחיה כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו

נפשו, שזיכה את העולם כולו לדורות עולם עם זכותו ותורתו של רבי שמעון, ונח נפשיה [ועיין עוד להלן דף רעה].

*

אמנם בסודן של הדברים יש להוסיף צוה עוד נוסף, הן ידוע כי לא ידח ממנו דת, וכל רשע שחטא סופו יבואו לידי תיקונו. ויש שצא בגלגולו פעם ופעמיים עד שמתקן הדברים שפגם מקדם. ורבינו האר"י ז"ל גילה כמה ענייני נשמות שצאו בגלגול לתקן מה שחטאו מתחלה. ומהם גילה, כי מנינו בכתובים (בראשית ד-ח) ויהי בהיותם צדקה, ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו וגו'. ויאמר ה' מה עשית, קול דמי אחיך נועקים אלי מן האדמה, וצרש"י דמו ודם זרעיותיו ע"כ. וגילה לנו האר"י ז"ל (שער הפסוקים פ' בראשית דרוש 7, ופרשת שמות ד"ה ויהי צימים) כי לאחר זה צאו הבל וקין לעולם בגלגול שנית, ומשה רבינו היה הגלגול של הבל, והמזרי שהרגו משה היה הגלגול של קין. והכתוב אומר (שם ט-י) שופך דם האדם צאדם דמו ישפך, כי השופך דם אדם ורצחו נפש, אז 'צאדם' על ידי האדם עצמו שנרצח 'דמו ישפך', כי שניהם צאים בגלגול, ואז הנרצח הורג את הרוצח. ולכן כאשר צא משה וראה את המזרי מכה איש עברי, השיג צרות קדשו כי זהו אחיו קין, על כן הרגו לתקן את נפש קין שצחוכו שהרג אותו בגלגולו הקדום. וזהו ויהי צימים ההם וירא איש מזרי מכה איש עברי 'מאחיו', היינו שהמזרי הוא אחיו של משה, כי משה יש צו נשמת הבל, וצד המזרי יש נשמת קין ע"כ.

אמנם בסדר הדורות (חלק מנאים ערך יהודה בן גרים) הביא מספר נובלות חבמה

הוא לא הצטער כלל ממצבו, וכמו שאמר לחתניה, אשריך שראיתי בך, שאלמלא ראיתי בך לא מצאתי צי כך. הוא השיג שתכלית החיים אינו תענוגי עולם הזה, זהו רק הפרוזדור צפני הטורקלין, והעיקר הוא התקן עצמך צפרוזדור כדי שתכנס לטורקלין (אבות ד-טז), ולזה אי אפשר לזכות רק על ידי תורה בדהק. והמימרא הראשונה בש"ס מרבי שמעון, הוא מאמרו (ברכות ה.) שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין, ואלו הן, תורה וארץ ישראל ועולם הבא ע"ש.

ורבי שמעון לא היה לו שום טינא על רבי יהודה בן גרים, אדרבה היה מכיר לו טובה, שעל ידו נתעלה להיות הארי שצבורה, והוא היה שליח עליון שיגיע רבי שמעון למדריגה זו. ולא היה אדם בעולם שהטיב לו כל כך כמו שעשה עמו רבי יהודה בן גרים. – והנה לכל אדם יש לו תפקיד בעולם, שכאשר משלים נפשו הוא מסתלק, וכמאמרו של הרמב"ם באגרת לבנו, אשרי מי שחתמו ימיו צמורה. ורבי שמעון היה ברור בדעתו, כי צמה שהציא רבי יהודה את רבי שמעון למעלתו הנשגבה, כבר פעל הכל, ואין לו עוד על מה להסתובב בעולם, כי היה שליח מלמעלה שזיכה רבי שמעון להתגלות תורת הנסתר שם צמורה, והרי כבר זכה לכל זה רבי שמעון, וממילא השלים רבי יהודה תפקידו.

ולבן כאשר נפק לשוקא, ומזייה לרבי יהודה בן גרים, אמר 'עדיין יש לזה בעולם', הלא צהטובה המרובה שעשה עמי, די לו להשלים את נפשו, ומה לו להסתובב עוד כאן. 'נתן צו עיני'ו', הלא העי"ן תיקונים שזכיתי שלו הם, כי הוא גרם כל זה, וכבר תיקן צוה

'שבעתים' יקס, כי גמר תיקונו צא לו בגלגול זה, כי צהגלגול צהמנרי, קיבל רק עונשו, שאחיו הצל (זה משה) הרג אותו מדה כנגד מדה, אבל לא נתקן ענש הדבר שמנע מהצל עבודת קונו מימי חייו, וגם מה ששפך דמו של זרעיותיו. אבל צמה שבגלגול זה, הציא יהודה בן גרים (זה קין), את רבי שמעון (זה הצל), למעלתו היותר גדולה, ולהעמיד אלפי תלמידים לדורות, תיקן דמו ודם זרעיותיו ששפך, וגשלים צזה תיקונו.

והנה הקשר של שמחת ל"ג בעומר עם רבי שמעון בן יוחאי, יש צזה כמה דיעות. הבעל התניא בסידורו (שער ל"ג בעומר) כתב, שיום זה הוא יום הסתלקותו לשמי מרום ע"ש. (וכן הוא בבני יששכר (אייר ג-ב), וביערות דבש (ח"צ דרוש יא)). ולפי זה מסתבר שגם יום לידתו היה צל"ג בעומר, שהרי הקצ"ה יושב וממלא שנותיהם של נדיקים מיום ליום (ראש השנה יא).

ובפרי חרש (א"ח סימן תג סק"ב), והחיד"א בצפירו טוב עין (סימן יח אות פז), כתוב טעם אחר, דצימי הספירה מתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא וגשאר העולם שמש, וציום ל"ג התחיל לשנות לרבי שמעון בן יוחאי ורבי מאיר ורבי יוסי וכו', ויאר להם שהחזיר התורה, ולכך הילולא דרבי שמעון בן יוחאי ציום ל"ג ע"ש. אמנם בערוך השלחן (א"ח תג-ו) כתוב עוד מפי השמועה, שצו ציום ילא מהמערה אחר היותו שם שנים רבות ע"כ.

ולפי זה נראה כי מה שנתן רבי שמעון עיניו צרבי יהודה בן גרים כשילא מהמערה וראהו, היה גם כן צימי הספירה, אשר צימים אלו מונין שבעה שבעות, שכל שצוה הוא גם כן

(עלה ד' דף קנד:) להמקובל היש"ר מקנדיאה, שמוסיף והולך, כי נשמת משה רבינו צאה אחר כך עוד הפעם בגלגול של רבי שמעון בן יוחאי, והמנרי שהרגו משה צא בגלגול יהודה בן גרים, וכמו שעל ידי המנרי הוצרך משה לצרוח להנצל מחרב פרעה, כן על ידי יהודה בן גרים הוצרך רבי שמעון לצרוח להנצל מחרב המלך. וכמו צמשה רבינו נעשה המסירה על ידי דיבור, הלהרגי אתה אומר, וישמע פרעה ויצקש להרוג את משה, כן היה ציהודה בן גרים עם רבי שמעון. ולכן צסופו נתן רבי שמעון עיניו צו והרגו, כמו שהרג משה את המנרי ע"ש [ועיין עוד לעיל דף רכ].

ויש לצאר הדברים, כי צהיות שקין הרג את הצל צנערותו, ומנעו מלהגיע למעלותיו. ולא עוד אלא שהכרית גם דם זרעיותיו שהיו צכחו. על כן ליתן לו מקום לתקן זאת, נתגלגל קין ציהודה בן גרים, והצל צרבי שמעון בן יוחאי, כדי שיוכל יהודה בן גרים לתקן מה שעיוות בגלגולו הראשון, והוא שעל ידו יוגרם כעת צרבי שמעון (שהוא אחיו הצל) יתעלה למדריגה נפלאה צהיותו צמערה, ויתהוה רבן של כל ישראל עד סוף כל הדורות, אשר כולם נחשצים לצניו, שהמלמד בן חצירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (סנהדרין י"ט), וצזה יתקן מדה צמדה אשר חטא על נפשו צהיותו בגלגול הראשון.

ולבן אחר שהכיר קין צחטאו, ואמר לה', גדול עוני מנשוא וגו', והייתי נע ונד צארץ (ד-יג), ניחם אותו ה' כי לא ידח ממנו נדח, וגם הוא על מקומו יצוא צשלוס, ושבעתים יק"ס, שתהיה לו תקומה על ידי גלגוליו שנרמזים צחצבת יק"ס, קין מנרי יהודה. והדגיש לו

ה' נשמתו צגופים אחרים, והם שוב לומחים, ויוכל להעלות אז ולתקן הפגמים שבעבר. וזהו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, סופו יגיע כל אחד ואחד מישראל לחלקו בעולם הבא, כי הם 'נר מטעי', כמו הענף מהלומת, שממנו מנמיחין עוד אילן חדש, וסופו יהיה מעשי ידי להתפאר.

ובפי מה שדברנו לנו רואים זאת בחטא של קין והבל, שזא הדבר לתיקונו אחר זה בגלגולו של רבי שמעון עם רבי יהודה בן גרים, שאז נתקן חטא קין. ועל זה רימו כל ישראל 'יש' להם חלק לעולם הבא, ומוכל לראות זאת מהרמו בתיבת 'יש', נוטריקון 'יהודה ש'מעון, אשר שבעתים יקס קין, שזא קין לתקומה לתיקון חטאו.

*

ובראה דעל זה רימו התנא, ונפרעין מן האדם 'מדעתו ושלא מדעתו', היינו כי לפעמים המאורעות באות על מה שחטא בגלגול זה שעומד כעת, ואז הוא מכיר עונותיו, ומשיג הדין שזא עליו מדה צמדה, והפרעון הוא מובן 'מדעתו'. אבל לפעמים יש חשבונות מגלגולים שעברו שאין האדם מכיר, שהפרעון זא עליו על המעשים שקדמו, ואז הפרעון הוא 'שלא מדעתו' והשגחו, שאינו מכיר למה עובר עליו מאורעות אלו, אבל יש להאמין שהדין דין אמת, וצפופו הכל מתוקן לסעודה, שזזה נעשו התיקונים לנשמתו, שיוכל ליהנות אחר כך מזיו השכינה.

שבעה ימים. ואם כן ראוי לקרות הימים הללו של ספירת העומר בחוחר 'שבעתים', שבעה פעמים שבעה. ואז כאשר נח נפשיה, זא קין לתיקונו השלם. ועל כן אמר לו ה', 'שבעתים', כאשר יגיעו ימי הספירה, אז 'יקס', יזוא קין לתיקונו. ונרמו בתיבת 'יקס', שהיו"ד רומז על שמו אז 'יהודה'. ואותיות ק"ם הם מספר ז' פעמים ע', שאז יתן לחיו הבל, הוא רבי שמעון, שתי עיניו זו, וזזה יקס קין.

ואיתא צמדוש (ב"ר כז-ד) למאן דאמר צניסן נצרא העולם, עשה הבל קיים מן הפסח ועד העצרת, ולא עשה הבל בעולם יותר מחמשים יום ע"כ. ואם כן ענם חיי הבל היו רק שבעתים יום, שאז הרגו קין, ועל כן גם תיקונו זא בהימים של השבעתים, אחר שיזא רבי שמעון מהמערה ציום ל"ג בעומר.

*

ובזה יש לצאר המשנה (סנהדרין ז). כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס-כא) ועמך כולם נדיקים לעולם יירשו ארץ, נר מטעי מעשי ידי להתפאר ע"כ. כי ה' לא צרא שום דבר בעולם לצטלה, וכל יציר נצרא סופו יגיע לתכליתו, ולא ידח ממנו נדח, ויתגלגל פעם אחר פעם עד שיגיע לתיקונו. וזהו דוגמת האילנות שצרא ה' בעולמו, שגם אחר שמתו האילנות, מכל מקום מורעם לומחים שוב אילנות חדשות פעם אחר פעם, כן הוא צהאדם עץ השדה (דברים כ-ט), אחר מותו זורע

במעודה שלישית פרשת אמור תשע"ט לפ"ק

בריאה חדשה שנבראה ערב שבת בין השמשות (אבות ה-ו), והיינו כי ארץ גשמי לא תוכל להחזיק אורו של משה, שגדולים לדיקים צמיתתן יותר מצחייהן, והורכו לברוא בריאה רוחני שאין זה שום תפיסה ליצור נברא, אלא הקצ"ה בעצמו יוכל לטפל באותו קצר, ושפיר הוא מת מנוה.

*

ובזה היה נראה לברא הענין שמרים שדיברה במשה נעשית מנורעת. אך מתחלה נברא עוד דבר שנוגע לפרשתנו, על מה שמנינו גם במשה שנלקה בצרעת. וכמבואר בכתוב (שמות ד-ו) ויאמר ה' לו עוד הצא נא ידך בחיקך, ויצא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מנורעת כשלב, ויאמר השב ידך אל חיקך, וישב ידו אל חיקו, ויוציאה מחיקו והנה שבה כשכרו. וברש"י רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו והן לא יאמינו לי (שם ד-ה), לפיכך הלקהו בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע ע"כ.

ויש לומר עוד טעם בדבר, דהנה צפרשתנו נאמר, איש מורעך לדורותם אשר יהיה זו מוס לא יקרב להקריב לחם אלקיו (כא-ו). ומבואר ברמב"ן, לא אמר בכאן דבר אל אהרן ואל בניו, אלא איש מורעך לדורותם, כי לא ירצה להזכיר את אהרן בתורת המומין, כי אהרן קדוש ה' כולו יפה ומוס לא יהיה זו וכו'. וכאשר בא להזכיר הצרעת והזב, חזר ואמר (כז-ד) איש איש מורע אהרן, כי לא יארע זה בגופו, כי מלאך ה' נבא'ות הוא ע"כ (ועיין באור החיים הק' שם). ואם כן יש הצטמת ה' לאהרן הכהן שלא ינטרע, דוגמת מלאך ה'.

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו (כא-ה). במדרש (ויק"ר כו-ה) רבי תנחום בר חנילאי פתח, אמרות ה' אמרות טהורות, כסף כרוף בעליל לארץ, מזוקק שבעתים (תהלים יז-ו) ע"כ. ויש לומר בצמיתות כתוב זה לפרשתנו.

ונקדים מתחלה מה דאיתא בגמרא (סנהדרין לג.) אמר ליה ההוא מינה לרבי אבהו, אלקיכס כהן הוא דכתיב (שמות כה-ג) ויקחו לי תרומה, כי קבריה למשה במאי טביל. וכי תימא במאי, והכתיב (ישעיה מ-יג) מי מדד בשעלו מים. אמר ליה צנורא טביל, דכתיב (שם סו-טו) כי הנה ה' באש יבא. ומי סלקא טבילותא צנורא, אמר ליה אדרבה עיקר טבילותא צנורא הוא, דכתיב (במדבר לא-כג) וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים [דחיייה דחיייה, ודרש להו הכי, כל מי שאינו יכול לזא באש מפני שישרף, תעבירו במים] ע"כ. וכתבו התוספות, הא לא קשה ליה היאך נטמא, דישראל נקראו בניו למקום (עיין אבות ג-ד) ע"כ. ובמהרש"א תירך דהוה סבר דאיכא למימר דקצורת משה היה כעין מת מנוה, כיון דלא ידע איש את קצורתו (דברים לד-ו), ולמת מנוה מותר לכהן לטמא עצמו ע"כ.

ויש להוסיף ציבורו, דהלא הקצ"ה עושה מלאכיו רוחות, ועומדים לפניו לעשות רצונו, אם כן היה יכול לנאותם שיקצרו את משה, ולא הו'רך כזיכול בעצמו לטמא בקצורתו. ומבואר בילקוט ראובני (ח"ג ערך מערת המכפלה סימן כה) שם ספר התמונה, שהמלאכים יודעים מקום קצורתו, דכתיב ולא ידע 'איש' את קצורתו ע"ש. אך קצורתו של משה היא

אלקים (דברים יד-ט), ואין זה רק מליצה, דהרי מטעם זה טימא עצמו ה' למשה בקצורתו, מפני שכהן מטמא לקרוציו.

ועל כרחק כיון שה' הסגירה, מוכרח שלא נחשב ה' לקרוצ, כי מה שאנו נקראים בניס הוא רק בדרך מליצה. ואם כן שוב תקשה קושיית התוספות איך טימא עצמו למשה. וזריכין לתרץ כי משה מת מלוא היה, משום שלא ידע איש את קצורתו. אך אכתי היה יכול ה' למסרו למלאכי מעלה ולא לטפל עמו בעצמו. ועל כרחק דקצורתו של משה היא כה נשגבה, שאי אפשר למסרה גם למלאכי מעלה, אלא הקצ"ה בעצמו. וכיון שהם לא זכו לזה שיצרא בין השמשות מקום קצורתם, על כרחק שמעלת משה שגבה ממעלתם, ולמה הם מדמין עצמן למשה, לומר הלא גם בנו דבר ה'.

*

ובחזור לעניינינו לשאלת המין, כי קצריה למשה במאי טביל, דהנה בעיון יעקב (שם) כתוב, דמעיקרא אין כאן קושיא, כי אין לדמות לעליון שום טומאה, שהרי אפילו בדברי תורה מצינו כה דברי כאש (ירמיה כג-כט), מה אש אינו מקבל טומאה וכו' (ברכות כג.) ע"כ. והיינו דאמרינן שם, רבי יהודה בן בתירא היה אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה, ומותר בעל קרי בדברי תורה, שנאמר הלא כה דברי כאש, מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אין מקבלין טומאה ע"כ. ואם כן הקצ"ה עצמו שנאמר (דברים ד-ט) כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, בודאי שאינו מקבל טומאה. - ולפי זה הגם שמשה במיתתו יש טומאת מת, מכל מקום הקצ"ה כביכול הוא אש אוכלה, ואינו מקבל טומאה.

והנה הכתוב (שם ד-יד) אמר, ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי וגו'. וזרש"י אהרן היה עמיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר ללאת ממך, מעתה לא יהיה כן אלא הוא יהיה כהן ואתה לוי, שנאמר (דברי הימים א כג-יד) ומשה איש האלקים בניו יקראו על שצט הלוי (זבחים קג.) ע"כ. ואם כן ניטלה אז מעלת הכהונה ממשה וניתנה לאהרן. ואלמלי היתה נשארה הכהונה למשה לא היתה שולטת בו זרעת, כמו שלא היתה יכולה לשלוט על אהרן, כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ג-ז). ועשה ה' כעת פועל דמיוני להראותו שהוסרה ממנו הכהונה וניתנה לאהרן, על כן צוהו הצא נא ידך בחיקך, והנה ידו מזרעת כשלב.

*

ובעת נצאר ענין זרעת מרים, שדיברה על משה, הרק אך במשה דבר ה', הלא גם בנו דבר וגו', והנה מרים מזרעת כשלב (במדבר יג-ז). ונראה כי מרים ואהרן היו נביאים, ודימו את משה שהוא במדרגה אחת עמהם, ולכן דיברו עליו למה הוא פירש יותר מהם. ורצה ה' להוכיח להם מעלתו של משה שעדיפא מינייהו, ונלקתה להיות מזרעת. והענין הוא, דאיתא בגמרא (זבחים קא:) מרים מי הסגירה, אם תאמר משה הסגירה, משה זר הוא ואין זר רואה את הנגעים. ואם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוצ הוא ואין קרוצ רואה את הנגעים. אלא כבוד גדול חלק לה הקצ"ה למרים אותה שעה, אני כהן ואני מסגירה, אני חולטה ואני פוטרה ע"כ. ולכאורה יש להצין איך הסגירה ה', הלא גם הוא קרוצ דכתיב בניס אתם לה'

כהן הוא, ואיך קצר בעצמו את משה. ועל זה מסמין המדרש, 'אמרות ה' אמרות טהורות', שהאמרות הללו שזוה על טומאת כהנים הם טהורות עלי סוג ופגם, ואין זה שום דופי. ולא תקשה לך איך קצר את משה, כי משה היה 'כסף כרוף', כמו כסף שמזקקין אותו בכור אש, כן טבל משה עצמו בדבקות לה' אש אוכלת, ולתורתו אש דת למו, ונעשה הוא עצמו אש. והראיה על גודל קדושתו, 'בעליל לארץ', שכאשר עייל ונכנס לארץ, לא הייתה אדמה שמוכל לסבלו, והוצרך לצרוא ערב שבת בין השמשות קצורתו של משה, כי היה 'מוזקק שבעתים', בהתורה שגדרשת צמ"ט פנים, ועל כן לא היה צו שום טומאה, ושפיר היה ראוי להקצ"ה שהוא כהן לקבורו, כי צדיקים כאלו אין בהם טומאה.

*

וּבְרֵאשִׁית דזהו הענין שמדליקין הדלקות של אש צל"ג צעומר לכבודו של התנא רבי שמעון. דאיתא בליקושי הש"ס להאר"י (שבת לג:) כי רבי שמעון צר יוחאי היה גיטין ממשה רבינו ע"ה, וכמו שמשה צרח מפני חרב פרעה והשיג שלימותו שם צמדצר, כך רבי שמעון צר יוחאי צרח מפני הקיסר, והשיג שלימותו שם צמערה המדצרה צלוד ע"כ. ובסידור התניא (שער ל"ג צעומר) הוסיף, דלכך היה התגלות קודות התורה ופנימיותה על ידו דוקא, ולא על ידי תנא אחר (כמצואר בזה"ק ח"ב ט.), כמו שהיתה התגלות התורה הנגלית על ידי משה רבינו ע"ה ע"כ. ומעתה כיון שמשה רבינו נתעלה לאש, שאין צו טומאה, כן לעומתו היתה מדריגת רבי שמעון, שהיה כל גופו צדוק צאש התורה והשכינה, עד שגם הוא נתהפך להיות כאש. ולכן

אמנם בדרשות חתם סופר (ח"א קנו. וצמדמ"ח ו' אדר דרוש יח) כתוב, דצאמת לא קשיא מידי, כי צדיקים אינם מטמאים (עיין רמב"ן צמדצר יט-צ), כי כצר צחייהם נטבלו הם ונגעלו מכל גיעול ומיעוב, וכיון שהם נטבלו צחייהם צליצון והגעלה, שוב אין הנוגע ומתעסק בהם צמותם צעי טצילה צמים כי לא נטמא מנגיעתם. וידוע משה רבינו ע"ה נתקדש צענן, ויכסהו הענן ששת ימים (שמות כד-טו) למרק אכילה צצמעיו (יומא ד:), ואם כן נגעל ונטבל משה רבינו ע"ה צאש צצענן, ולא צעי הנוגע טצילה. והיינו דאמר ליה דטציל צנורא, לא קאי אהקצ"ה, אלא משה רבינו ע"ה כצר טצול צנורא מעיקרא, ולא טימא כלל ע"כ.

ויש להוסיף צציאורו, כי בהיות שהקצ"ה אש אוכלת, וכן היא תורתו, הלא כה דצרי כאש. על כן חכמי ישראל שהם דצוקים תמיד בהתורה שהיא אש, וצנותן התורה שהוא אש, על כן גם הם נעשים אש, כי כן היא טצבע האש שהמתדצק בה נעשה גם הוא אש, כי האש משנה כל דצר לטצעו. ואש הפוגע צעץ נעשה גחלת אש, וכמו כן צמתכות נעשה גחלת של מתכות. ולכן אמרו חז"ל (חגיגה כו.) תלמידי חכמים כל גופן אש דכתיב הלא כה דצרי כאש. וציאר במהרש"א דמתוך דצרי אש שצחק, נעשה גופן אש, כמו שאמרו (תענית ד.) תלמיד חכם דרתח אורייתא הוא דרתחא ציה ע"כ. ואם כן גם משה גופיה אש הוא, וצאש ליכא טומאה, ושפיר קצר ה' את משה.

ובזה נצוא אל המכוון, שהפרשה שלנו מלמדת אותנו, אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא צעמיו, ואם כן תתעורר הקושיא הלא אלקיכם

היה נהוג אלל הרצה מצני ישראל, שגם הכהנים היו נכנסים להציון של רבי שמעון, כי כל גופו

אש דוגמת משה רבינו, ואין כאן טומאה כלל, אלא אשריך רבי שמעון שכל גופו טהור.

בסעודה שלישית פרשת אמור תשי"פ לפ"ק

וגו', וילונו וגו', ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז-א). אם כן בשבת זו יש צה הארת ירידת המן, אשר צה טמונה פרנסת האדם, וכמו שכתבו הפוסקים דטוב לומר בכל יום פרשת המן (שו"ע או"ח א-ה). ובמשנה ברורה (שם) כתוב, איתא צירושלמי (צרכות) כל האומר פרשת המן מוצטח לו שלא יתמעטו מזונותיו ע"כ.

ואיתא בגמרא (שבת פז:) ואתו היום (ט"ו אייר) שבת היה (כי ייאת מנזרים חמישי בשבת היה) דכתיב (שם טז-ז) וצוקר וריתם את כבוד ה', וכתיב (שם טז-טז) ששת ימים תלקטוהו [שנתרעמו צו ציום על המן, והצטיחם להוריד להם מן למחר, ועל כרחק צחד בשבת ירד להם מן תחלה שנאמר ששת ימים תלקטוהו, וציום השציעי לירידתו שבת לא יהיה צו] ע"כ. ואם כן ציום שבת זה נאמרה לישראל הצטחת ירידת המן. ונראה כי צהיות שכל צרכאן דלעילא ותתא ציומא שציעאה תליין (וזה"ק ח"צ פת.), על כן נסתצב שהשפעת ירידת המן לישראל היתה ציום השבת.

*

והנה הא דהתלונונו העם על משה ציום ט"ו, מצואר צרש"י (טז-א) לפי שצו ציום כלתה התררה שהוציאו ממנזרים והוצרכו למן.

שבת זו יש לה חשיבות יתירה שקורין צה פרשת המועדים, והקריאה מעורר הזמן, ויש צה הארה מכל המועדים. וכמו שכתוב צספר מבתם לדוד (להגאון מצראשצו ז"ל, פי פנחס) וזה לשונו, ראיתי צספר רבותים צופים הנספח לתנא דצי אליהו (זוטא אוח כ), צשם הגה"ק מנעשכיו והגה"ק מפרשיסחא ז"ל, שצפרשת פנחס יש כח כל הרגלים, ומי שהוא צשבת זה אלל צדיק הדור, כאילו הוא אללו כל הרגלים והימים נוראים ע"ש. ופעם אחת צהיותי משוצתי שבת קודש פרשת אמור אלל אדמו"ר בעל לקט עני [מקאסוב] וצוק"ל, אמרתי לפניו שגם צפרשת אמור ישנם כל המועדים. ודיצבר צקדשו שגם פרנסה יש צפרשת אמור, הלא היא פרשת לחם הפנים. והוא מרגינתא טצא לצעלי אמונת צדיקים עכ"ל ודפח"ת.

עוד יש צשבת זו מעלה יתירה להשפעת פרנסה, כי כל מאורע צתורה שנאמרה צה זמן, מתחדש הארה זו צכל שנה ושנה, וכמו שכתוב בחידושי הר"י"ם (לנ"ו צשצט) שצכל ראש חדש שצט נפתחים מעיינות של ציאור התורה, וכמו שנאמר (דברים א-ג) צעשתי עשר חדש צאחד לחודש וגו', הוציל משה צאר את התורה הזאת ע"ש. ושבת זו חל ציום ט"ו אייר, אשר יום זה נכתצ צתורה, ויצואו כל עדת צני ישראל אל מדצבר קין וגו' צחמשה עשר יום לחדש השני

ובגמ"ח דרוש א), והוסיף רמז בהכתוב צפרשתנו, וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הציאה את עמר (כג-טו), עד כאן ל"ג אותיות, רמז על ל"ג צעומר שבו התחיל המן לירד [עמר לגלגולת] ע"כ.

והנה דברי המדרש יכולים להתפרש בשתי אופנים, חדא, שלא התלוננו ישראל רק אחר שלשת ימים, כמו שהיה בהמים, וזהו לא כפשוטו של מקרא, שאמר ויצאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין וגו', בחמשה עשר יום לחדש השני וגו', וילוו וגו', ומשמע להתלונה הייתה זו ביום. שנית, כי באמת התלוננו תיכף, אבל הצטחת ירידת המן, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, היה רק ביום השלישי לאחריו. [ועיין באבן עזרא (שם טו-טז) שכתב, מי הגיד לו כי ממחרת בואם אל מדבר סין ירד המן, אולי עמדו שם ארבעה ימים או יותר, והתחיל המן לרדת וכו' ע"ש]. והסיבה שלא הוריד להם ה' מן תיכף ביומו, אולי היה זה להם לעונש על מה שהתלוננו על משה. או כמאמרם (אסתר ט-ז) לעולם אין ישראל נתונים בצרה יותר משלשה ימים ע"ש.

אמנם יש לומר דגם לפי סוגיית הגמרא, שהתחיל המן לירד תיכף ביום ראשון, בט"ז באייר, מכל מקום קבעו על הנס יום שמחתה ביום ל"ג צעומר. דהנה מצינו באסתר שאמרה למרדכי, לך כנוס את כל היהודים וגו', וזומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, גם אני ונערותי אלוס כן (אסתר ד-טו). ובגמרא (בימות קבא): הוכיחו מזה כי יתכן לחיות שלשה ימים בלי אכילה ושתיה ע"ש. אמנם בילקוט (אסתר תרנו) אמרו, והיאך היו נמים שלשת ימים לילה ויום ולא היו מתים, אלא שהיו

למדנו שאכלו משיורי המצה ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בט"ז באייר ע"כ. ומקורו מגמרא (קידושין לה). ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה (טז-לה), וכי ארבעים שנה אכלו, והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו (מט"ו יסן עד ט"ו אייר שנסתפקו מהעוונות), אלא לומר לך עוונות שהוציאו ממנרים טעמו בזה טעם מן ע"כ.

ונראה דהא להתלוננו תיכף בשעה שכלתה החררה, וכאשר כלתה להם המים כתיב (שם טו-כז) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים וגו', וילוו העם על משה וגו', ולא התלוננו תיכף. דזהו משום שמים יתכן למצוא במדבר מעינות, וכמו שאמר (שם טו-כו) ויצאו אילמה ושם שמים עשרה עינות מים וגו', ולכן גם כאשר כלתה להם המים, הם ילכו ויסתובבו במדבר עד שימצאו מים, ורק ביום השלישי כאשר מצאו רק מים מרים שלא יכלו לשחות אז התלוננו. אבל לחם לא שכיח במדבר, לא מקום זרע הוא, ותיכף כאשר כלתה החררה ראו מיתתם לפני עיניהם, שאין מקום לפנות בדרך הטבע להמציא לחם במדבר לששים רבוא, על כן התלוננו תיכף.

*

אמנם בחתם סופר כתוב לשלב ירידת המן עם שמחת יום ל"ג צעומר, וכתב (בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן רלב ד"ה אמנם) דאיתא במדרש [שלא נמצא לפנינו] שמיום שכלה החררה שהוציאו ממנרים, הלכו שלשת ימים בלא לחם, ואחר כך ירד המן, אם כן היה הורדת המן ביום ל"ג צעומר, וראוי לעשות לזה זכר טוב. אך הוא נגד ש"ס פרק רבי עקיבא [הג"ל] ע"כ. והכפיל דבריו בדרשות חתם סופר (לימי הספירה רעט):

מכל מקום מנינו כיוצא בזה דבשעת הדחק יכולין לעשות כן, כדאיתא במגן אברהם (סימן רלב סק"ז) דעכשיו נוהגין להתפלל מנחה ומעריב סמוכין זה לזה, כי סומכין כרצון דעד לאת הכוכבים הוי זמן מנחה, ומה שמתפללין ערבית קודם הלילה, דמפני הדוחק שטורח הוא לאסוף הציבור שנית סומכין על רבי יהודה דמפלג המנחה הוי לילה לתפלת ערבית ע"ש. וביד אפרים (סימן רסו סק"א) הוסיף דכיון דתפלת ערבית רשות סומכין על זה ע"ש. והיינו אף דקצלוהו עליהם חובה. ואם כן מכל שכן דדחק של פיקוח נפש סמכו לעשות תרתי דסתרי, דכודאי לא גרע מלהתפלל מנחה ומעריב יחד זין השמשות בשעת הדחק. [ש"ב הראוני בגבורות ארי (מעניית יב): דזין זין השמשות בתענית לציבור ע"ש. ועיין ברש"ש (סג) שהעיר מהא דרבי סבירא ליה דזין השמשות לא גזרו על שבות (עירוזין לב): והיינו זין בערב שבת וזין צמזאי שבת, ואף דהוי תרי קולי דסתרו אהדדי].

ויש להוסיף דלכן אמרה אסתר, גם אני ונערותי אלוס כ"ן, כי בשלשת ימים לילה ויום יש ע"צ שעות, אבל אם מפסיקין בזין השמשות הרי חסר מיום הראשון ושני שתי שעות, ולא היה התענית אלא שבעים שעות, וזה שאמרה גם אני ונערותי אלוס כ"ן, שבעים שעות ביחד.

*

והנה יום ל"ג בעומר הוא יום שמחתו של רבי שמעון, יש אומרים שהוא יום פטירתו, ויש אומרים שהשמחה על יום לידתו, כי הקצ"ה ממלא שנתייהם של דיקים מיום ליום (קידושין לה). ויש אומרים שבו יצא מהמערה,

מפסיקין מצעוד יום ע"כ. ואם כן כח החיות שבאדם ממאכלו נשאר אצלו עד שלשת ימים. ואם כן כאשר כלתה החררה לישראל ציוס ט"ו, עדיין היה נשאר בהם כח מאכל זה עד ל"ג בעומר, ומל"ג בעומר ואילך היה חיותם רק מלחם מן השמים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, ועל כן קצעו יום השמחה, ליום ל"ג בעומר.

*

והנה ליישב הסתירה מגמרא דילן עם דברי המדרש, אי יכולים ללוס יותר משלשה ימים, אשר צמציאות רואים שיכולים לחיות. וברמב"ם (ה' שבעות א-ו) נראה דיכולים לחיות עד שבעה ימים ע"ש. יש לומר כי יש חלושים שאין להם כח רק עד שלשת ימים, וכאן אמרו לך כנוס את כל היהודים, ולא יתכן שיגזרו תענית באופן שיגיע גם אחד מישראל לפיקוח נפש. גם יתכן שיש אצרים וגידין ושרירין בתוך גופו של אדם שיכולים לאצד חיותם גם בתענית דשלשה ימים, ולא היה גוזר מרדכי תענית כזה להשחית מגוף ישראל, ומה לי קטלא כולה ומה לי קטלה פלגא.

ובמה שאמרו שהיו מפסיקין מצעוד יום, לכאורה צריך ציבור, דאם אכלו בתענית יום הראשון בצוף היום, הרי הפסידו תענית היום. ואם אכלו בתחלת הלילה, הרי הפסידו תענית הלילה (ועיין בזה בשו"ת הריב"ש סימן תנו, ובשו"ת חתם סופר ח"צ יו"ד סימן קט). ואולי יש לומר שאכלו בזין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה. ולגבי תענית יום הראשון סמכו שכבר היא לילה והושלם יום התענית, ולגבי תענית היום השני סמכו שזין השמשות היתה עדיין יום, והתענו כלילה. ואם כי זה הוי תרתי דסתרי,

ויש אומרים שבו התחיל להרציץ תורה בישראל. ויש לומר דכולהו אייתייהו ציה, כי יום זה הוא מזלו של רבי שמעון, ואמרו בירושלמי (ראש השנה ג-ח) לא צמחה אדם נופל ביום גיוסיה שלו [לא צמחה ניזוק ביום מולדתו, שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו] ע"כ. ולכן כל הלכותיו צמורותיו בחייו היה לרבי שמעון ביום הזה.

ויש לשלב הדברים גם עם מה שנתבאר למעלה דירידת המן לחם מן השמים היה בל"ג בעומר, שיש לו קשר עם שמחתו של רבי שמעון. ומתחלה נקדים מה שאמר הכתוב (מהלים סח-ט) עליית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם. ובגמרא (שבת פט.) דרשוה דקאי על משה שעלה למרום לקבל התורה ע"ש. ודורשי רשומות אמרו שבית שבי ר"ת ש"מעון צ"ן יוחאי. וגראה דהנה ידוע דטענת המלאכים שאמרו תנה הודך על השמים, היה מצד דינא דבר מיצרא, שהם קודמים לישראל. אך זהו רק במקח וממכר ולא צמתנה, ונתינת התורה הוי מתנה לישראל. וזהו 'עלית למרום שבית שבי', ששבה את התורה מיד מלאכי מעלה, ואין כאן טענת דינא בר מיצרא, כי 'לקחת מתנות באדם', שהתורה היא מתנה טובה לישראל, וליכא בזה דינא דבר מיצרא.

אמנם בבני יששכר (סיון צ-יט) כתוב, כי המלאכים היו רוצים לקבל התורה, ואמר הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי והשיב להם תשובה, אמר להם משה, משא ומתן יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם וכו', והודו המלאכים לדבריו (שבת פח:). והנה יש להתבונן, דודאי גם המלאכים ידעו שאין להם שייכות בפשטיות

התורה, לא תנאף, לא תגנוב וכו' וכיוצא, אבל נפשם יודעת מאד, דעיקר התורה היא בפנימיותה, מילים לצד עילאה תמלל, אם כן לפי זה אין תשובת משה תשובה. והנה הצנתי תירוך לדבר מדברי הרב הגדול החיד"א זלה"ה (בסא דוד דרוש ד, יג:.) דהמלאכים שטענו תנה הודך על השמים באו בטענת מנרניות דינא דבר מיצרא. אבל קיימא לן (שו"ע חו"מ קעה-יג) אם יגיע איזה פסידא כל דהו למוכר אם יעמוד הממכר ביד המצרך, אין טענת המצרך טענה. וכאן כיון שהמלאכים אינם יכולים לקיים התורה בדרך הפשט, אם כן מיקרי כביכול פסידא למוכר הוא נותן תורה, ואין כאן דינא דבר מיצרא, וזה הוא תשובת משה ע"כ.

אמנם מי צא בסוד ה' ציינו להצין ולהשכיל סודותיה, להראות להמלאכים כי אנו עומדים מוכנים לקבל גם סודות התורה ופנימיותה. ועל זה הראה להם את רבי שמעון בן יוחאי אשר על ידו נתגלה ונתפשט רז זה צין ישראל. ולכן כאשר עלית למרום לקבל התורה, 'שבית שבי', על ידי רבי שמעון בן יוחאי שבה את התורה, כי אנו מוכנים לקבל התורה, הן כנגלה פשטיות התורה, והן פנימיותה וסודותיה.

והנה תכלית יציאת מצרים היתה, צהויאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג-יב). ועם כל זה לא ניתנה להם התורה תיכף, רק אחר ספירת שבעה שבועות, וציאר באור החיים הק' (שמות יט-א) כי לא היו ישראל ראויין עדיין, לצד שהיו בארץ מצרים הטמאה והיו לנדה ביניהם, והוצרכו לספור ספירת טהרתם שבע שבועות בדרך שבעה קיים אשר צוה ה' לזה (וזה"ק ח"ג יז:), וזהו

שככתב לתורה שזעל פה, קרי וכתיב. וכן הוא בקדושת הזמן בין קדש לחול, הוא חולו של מועד, עד כאן דבריו בקצת תוספת ביאור ע"כ. ועל דרך זה הוא צימי חול ושבתות ומועדים, אי אפשר להכנס מחול תיכף להקדושה, אלא בין ימות החול לשבת יש מתחלה תוספת שבת, שהיא ממוצעת בין החול לשבת ומועד. וכמו כן באפוקי יומא אי אפשר לנאת מהשבת תיכף לחול, אלא יש תוספת שבת גם ביציאתו.

ובבמו כן ישראל במצרים, אכלו לחם טמא מערות הארץ, ואי אפשר לשנות אכילתם מטומאה לקודש אלא בממוצעת, שהאכילתם תחלה בליל יציאתם לחם מצה של מצה שקידש אותם, ושזב המשיכו לאכול מאותו לחם באופן נסיי, עם טעם מן בלחם מן הארץ, ושזב היו יכולים לאכול לחם מן השמים.

אך לפי מה שנתבאר שצימים הללו הוצרכו לזכך את חומרם, ולעשות הכנה צנפסם שיוכלו לקבל את התורה. יש לומר עוד, כי התורה הקדושה נקראת גם כן לחם כמו שנאמר (משלי ט-ה) לכו לחמו בלחמי. ובלחם התורה יש שני סוגים, פשטות התורה שהיא לחם מן הארץ, שניתנה גם לפשוטי עם. ושזב יש פנימיות התורה וקודמיותה שהיא לחם מן השמים, וראויה גם למלאכי מעלה. על כן כדי לרמוז לישראל על עצודתם שזריכין לעשות כעת הכנה לקבלת התורה, האכילתם מתחלה לחם מן הארץ, לרמוז על פשטות התורה, וגם צוה יכולים לטעום טעם מן, כי מתוקה היא מדבש ונופת לופים. ומיוס ל"ג צעומר ואילך המטיר להם לחם מן השמים, להכין עצמם לקבל פנימיות התורה וקודמיותה, שזהו גם לחם של מלאכי השרת, וצוה הכינו

אומרו בחדש השלישי לנאת בני ישראל מארץ מצרים (שם יט-ה), לסיבת יציאתם מארץ מצרים הוא הסובב עכבת הדבר עד החודש השלישי ע"ש. והיינו שהוצרכו ישראל מתחלה לזכך עצמם ולהטהר ולהתקדש צימים הללו כדי שיוכלו להיות ראויים לקבלת התורה. ולכן המטיר להם קודם מתן תורה לחם מן השמים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, שאין בהם שום דבר גשמי, כדי לזכך את גופם, ולהכשיר את החומר שיוכל לקבל התורה.

והנה לכאורה יש להבין, הרי צמדבר המניא להם ה' מוונס בשתי אופנים, מתחלת יציאתם ממצרים עד ל"ג צעומר האכילתם בדרך נס לחם מן הארץ, מהחררה שהוציאו ממצרים, וטעמו בהם טעם מן. ושזב פסקה החררה והמטיר להם לחם מן השמים. ולכאורה כיון שצפופו יצטרכו בכל אופן להוריד להם מן על ארבעים שנה, לאיזה צורך הוצרך הנס הראשון, לאכול ס"א סעודות מהעוגות שהוציאו ממצרים. ועוד גם זאת לאיזה צורך הטעים להם בעוגות אלו טעם מן, הא יכולים היו לשצוע מהלחם גם בלי זה, ועל דרך שמנינו שנתחלה ברכה צעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושזב ויש אוכלו ומוחיר (יומא לט.).

ובפשטות יש לומר על פי מה שכתוב בבבלי יששבר (ניסן יא-ה) צסס הרה"ק רבי פנחס מקאריין זצ"ל (בספרו אמרי פנחס שער עולם ומלואו אות יז) שלכל הענינים והנצרכים ומיני המדרגות מחולקים במעלה אשר הם בעולם, יש אמצעי ציניהם. כמו בין דומם לצומח (אלמוג הוא דומם וצומח), בין צומח לחי (אדי השדה), בין חי למדבר (קוף). וכן בין תורה

והשלמנו ענמם לקבלת התורה ליכנס לפרד"ס,
פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד.

נקראת תורת האדם ע"כ (והוצא בדרשות לחם
שלמה דרוש קמג).

ויומתק ביותר על פי מה שכתוב בישמח
במשה (פ' מנרע ד"ה עוד) דאיתא
במדרש (שמו"ר כה-א) הלוותם היו ארכן ששה
טפחים, כזיכול ציד הקצ"ה צ' טפחים, וציד
משה צ' טפחים, וצ' טפחים היה מפרישין צין
יד ליד. ופירש בגזר הקודש (צ"ר פרשה א)
הכוונה בזה, לפי שיש בתורה ג' חלקים, א'
פשט הכתוב צנגלה לכל הנקרא, תורה שבכתב.
צ' חלק העיון והפולפול הנקרא תורה שבעל פה,
ואינם נקנים לאדם אלא ציגיעה. הג' חלק הנסתר
שהיא מתת חלקים לאזהביו, וגם הם אינם זוכים
לעמוד על צוריה כדכתיב (איוב כה-כג) חלקים
הצין דרכה. ולפיכך היה שלישי ציד הקצ"ה היינו
כלפי חלק הנסתר, ושליש ציד משה היינו חלק
הנגלה המגולה לכל, והיינו תורה שבכתב. ושליש
צנתיים המפריש צין יד ליד, כלפי חלק העיון,
תורה שבעל פה, שהוא דבר הממוצע, שקודם
יגיעה נקרא תורת ה' (תהלים א-ב), ולאחר יגיעה

ואם כן התורה נחלקת לשלשה חלקים,
בפשטות ונגלות התורה יש שתי חלקים,
תורה שבכתב, ותורה שבעל פה. ושזו יש חלק
השלישי סודות התורה. וכאשר ילאו ממזרים
הוצרכו לזכך ענמם צימי הספירה לקבלת
התורה, וימים אלו נחלקים גם כן לשלשה, שתי
חלקים הם ל"ג ימים עד ל"ג צעומר, ושזו
מל"ג צעומר ואילך עד קבלת התורה. ועל כן
כנגד שתי חלקים מפשטות התורה, אכלו לחם
מן הארץ בטעם מן. ומל"ג צעומר ואילך זיכרו
ענמם לקבל הסוג השלישי מהתורה, סודותיה
ופנימיותה, שהם הטפחיים שיש ציד הקצ"ה,
ואז האכילם לחם מן השמים.

ולבן רבי שמעון בן יוחאי, שורש תורת הנסתר,
יום שמחתו הוא צל"ג צעומר, שאז ירדה
לחם מן השמים, שיוכלו להשיג על ידה סודות
התורה, הטפחיים שציד הקצ"ה צשמים ממעל.

בלימוד פרקי אבות פרשת אמור תשפ"א לפ"ק

יראה לעינים וה' יראה ללבב (שמואל א טו-י).
והרי אמרו (חגיגה כו.) שגם פושעי ישראל מלאים
מנזות כרמון, ומכל שכן בני אדם שומרי תורה
ומנזות. וגם כאשר לפי שעה אין לו חשיבות, אין
לך אדם שאין לו שעה, שיוכל עוד להתעלות.
ומכל שכן צנערי בני ישראל, שאין לזלזל בשום
תלמיד הרואה להכנס ללמוד בבית המדרש, כי
אין לך אדם שאין לו שעה. ובהיות שאנו עומדים

במשנה (אבות ד-ג) הוא היה אומר אל תהי צו
לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר,
שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר
שאין לו מקום ע"כ. וברע"ב פירש דאל תהי
צו לכל אדם, לומר מה יוכל פלוני להזיק לי
וכו' ע"ש. ויש לומר עוד, דבא להזהיר שיש
להחשיב כל איש ישראל, גם מי שנגד עיני בני
אדם הוא נראה כפחות שבפחותים, כי האדם

כעת סמוך ונראה לל"ג בעומר מלאחריו, נשלב הדברים עם תורתו של בעל ההילולא רבי שמעון בן יוחאי.

ובתחלה נקדים איזה מילין, אודות המאורע הנורא שהיתה ציוס ל"ג בעומר במירון, שנהפכה משמחה ליגון, ומיום טוב לאבל, שנהרגו הרבה נפשות טהורות ונקיות מרגע לחצירו, מסיבת הנפילה שהיתה שם. אשר נסתרים דרכי ה', שציוס ההילולא של אותו לדיק שיכול לפטור כל העולם מן הדין (סוכה מה:): נתהוה הדבר הזה. ולא עוד אלא בהרגעים היותר חשובים, שנתאספו אלפי ישראל להדלקה על ידי ב"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, מעמד של התעוררות, שהשמייע לפני זה לעורר על הרהורי תשובה, וקבלת עול מלכות שמים בפסוקי יחוד, ואז שפך ה' חרון אפו, ה' ישמרנו. וכל זה הוא אחר שכבר עבר עלינו שנה קשה, שבהמחלה הידוע מתו מאות מאחינו בני ישראל, אשר המון עם תלו הדבר בטבע. אבל כעת לא נפלה גג או קורה, ונתהוה אסון כזה, הכל רואין צוה יד ה'. אנשים שנקצצו מכל קצוי ארץ, ממדינות ועיירות שונות, ופגעה בהם יד ה'.

ובספר על הגאולה ועל התמורה (אות קז) כתוב, ודכירנא שלפני חמשים שנה צערך כשפשתה מפחת המופקרים בארץ ישראל, ובאו חלוצים מנוערים מן המנות, והרצו פרצות ופריצות אלל קצר רבי שמעון בן יוחאי במירון, אירע אסון נורא שהקומה העליונה נפלה, ונהרגו הרבה תלמידי חכמים מסלתה ומשמנה של הקהלה החרדית בארץ ישראל, ה' ישמרנו. והחכמים שציימים ההם התצוננו שהוא עונש וחרון אף עבור הפריצות הנוראות וכו'.

ע"ש. ובעוה"ר אין לנו נביא וחכם להודיענו על מה ילא הקצף.

אבל מוטל על כל אחד לפשפש צמעשיו ולתקן מה שצריך תיקון. וצפרט שהאסון פגע בצני הנעורים, אשר נסיון הדור הזה הוא צעניני טעכנאלאגיא אשר חודר לאט לאט צצתי בני ישראל. והקליפ"ס השונות שעוצרות גם אלל חרדי ישראל, שיש בהם ראיות אסורות, וזלזול רב בכל מצות התורה, אשר קלים ופוחזים מפיצים אותם. וצנשי בני ישראל מצב הצניעות פוחתת והולכת באופן מצהיל, השייטלין הארוכות והמפוזרות, ולאחרונה הלעי"ס שייטל, אשר לא שערס אמותינו, שנאסרו מכל גדולי ישראל. ונחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה', וישמרנו ה' מכל צרה וצוקה, וישלח רפואה שלימה לכל המצפים לישועה.

*

בהזמירות לכבודו של רבי שמעון אומרים, צר יוחאי עני שטים עומדים, לימודי ה' הם לומדים וכו'. ויש להצין הכוונה צוה. ונראה דליתא צגמרא (שבת קלח:): תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ציצנה [על שם שהיו יושצין שורות שורות ככרם], אמרו עתידה תורה שתשכת מישראל, שנאמר (עמוס ח-יא) הנה ימים באים נאם ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא נמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה', וכתצ (שם) ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לצקש את דבר ה' ולא ימלאו. דבר ה' זו הלכה [כדכתצ להגיד לכס את דבר ה' (דברים ה-ה), דהיינו תורה]. תניא רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלום שתשכת תורה מישראל, שנאמר (שם לא-כא) כי לא תשכת מפי זרעו,

מקום הדיון שהיה זכרם ציבנה, מה נפקא מינה באיזה בית המדרש דנו על זה. וגם למה קראו לאותה בית המדרש בתואר כרם.

וּבְרֵאשִׁית דליתא בגמרא (תמורה יד:) כתוב אחד אומר (שמות לז-כו) כתב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד (שם) אומר, כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב, ושכתב אי אתה רשאי לאמרו על פה ע"כ. אמנם איתא שם, דצינאי האמוראים דרשו, עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט-קכו) [כשעושי'ן הדבר לשם קדושת השם ראוי להפר תורתך], אמרי מוטב תיעקר תורה, ואל תשתכח תורה מישראל [שנתמעט הלז והתורה משתכחת. רש"י (גיטין ס.)] ע"כ.

וְאֵם כן צינאי התנאים לא היה תורה שזעל פה נכתבים, אלא חזרו הדברים ששמעו מפי רבם, רב מפי רב עד משה רבינו, וכדליתא במשנה (אבות ה-ה) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע ויהושע לזקנים. על כן היו קורין את בית המדרש בתואר 'כרם', דליתא במדרש (שמו"ר מד-ה) גפן ממנצרים תסיע (תהלים פ-ט), מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים, כך ישראל הם חיים וקיימים, ונשענין על המתים אלו האבות ע"כ. ולענינינו, החיים הם התלמידים היושבים בבית המדרש, הם נשענין על המתים, שחזרין על התורה שקבלו מפי רבותיהם הקודמים, שלא תשתכח תורתם שמסרו דור אחר דור.

וְלִבָּן כיון שלמדו רק זעל פה מפי השמועה, עלולה תורה שתשתכח מישראל, מחולשת השכחה שמתמעטת מדור לדור. וכמו שאמרו (עירובין גג.) אמר רבי יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם [רחבו עשרים], ושל אחרונים

אלא מה אני מקיים ישועטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה [בטעמים שלא יהא זה מחלוקת] במקום אחד ע"כ.

וְהָרַח"ק בעל בית ישראל מגור זצ"ל אמר פעם בל"ג בעומר, כמה שאומרים צומירות (ואמרתם כה לחי) תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו, כי באמת היתה עמידה תורה להשתכח מישראל מקושי הגלות והשיעבוד, רק מכח לעקתו של רבי שמעון בן יוחאי 'חס ושלוש שתשתכח תורה מישראל', אותה לעקה היא שמחזיקה תורה בישראל במשך כל שנות הגלות הקשות. והו תורתו מגן לנו, שבזכות אותה לעקה זכינו שהתורה הקדושה היא עמנו בכל עת, שאותה תורה שאמר אז זשעתו היא מגינה ושומרת עלינו מכל רע ע"כ.

וְהִנֵּה בגמרא (סוכה מה:) אמרו, עזי שטים עומדים (שמות כו-טו), שמה תאמר אבד סיצרם [משנגנו אהל מועד בטל לו עולמית] ובטל סיצויין [תוחלתם ומצטם], תלמוד לומר עזי שטים עומדים, שעומדים לעולם ולעולמי עולמים ע"כ. וכמו שעזי שטים הללו לא בטלים, כן אמר רבי שמעון שחס ושלוש שתשתכח תורה מישראל. וכמו שה'עזי שטים עומדים' לעולמי עולמים, כן 'לימודי ה' הם לומדים', תתקיים לעולמי עולמים.

*

אֲבֻנָם עדיין יש להצין כמה פליגי רבותינו זכרם ציבנה עם רבי שמעון, אי עמידה תורה שתשתכח מישראל. ומה גם הלא ידוע כי אלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין יג:), ואיך יש לומר כן בפלוגתא זו. גם להצין למה השמיענו

כפתחו של היכל [עשרה], ואנו כמלא נקב מחט סדקית [מחט שתופרין בה סדקי בגדים, והוא דק ביותר]. אמר רב אשי אן כי אלצעתא צבירא לשכחה [כשם שהאלצב נוח ליכנס צפי הצור, כך אנו מהירין לשכות] ע"כ.

ועל כן כאשר נכנסו רבותינו לכרם שביצנה, שהיו לומדים התורה רק צעל פה, לחזור ולשנן מה שמסרו הקדמונים שלא תשתכח, אמרו עמידה תורה שתשתכח מישראל, כי השכחה מנזיה, וישוטטו לזקש את דבר ה' ולא ימצאו אמנם רבי שמעון ידע כל הנסמרות, שיצאו חכמי הדור לעתיד ויתירו לכתוב התורה שצעל פה, משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, על כן אמר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שהצטיחה תורה כי לא תשכח מפיו זרעו, שאין לחוש שעבור שלומדים תורה רק מפה לפה, ויש לזכור הכל שלא תאבד דבר מהתורה, זאת יוגרם שכחת התורה, כי כאשר יגיע מנצ של עת לעשות לה', אז הפרו תורתך, וכל התורה תהא כתובה. רק לא ימצאו חכמי ישראל שכל התורה תהא מנזיה אללם, למנזא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, אלא ילמדו תורה מפיו הכתב, ותמיד ימצאו חכמים בתורה, זה במקצוע זה וזה במקצוע אחר. וממילא מר אמר חדא ומר אמר חדא, רבותינו בכרם ביצנה דיברו לפי המנצ שניתנה תורה, דדברים שצעל פה אין לכותבם, ואז עמידה תורה שתשתכח מישראל. ורבי שמעון דיבר לפי המנצ שלעתיד, שעמידין חכמי ישראל להמיר כתיבת תורה שצעל פה משום עת לעשות לה', ואז ח"ו שתשתכח תורה מישראל.

*

וייש לומר עוד, דאיתא בגמרא (ברכות כח.) כי אחר שסלקו את רבן גמליאל מן הנשיאות, ומינו חכמים את רבי אלעזר בן עזריה, אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כזרו לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה ספקלי. אמר רבי יוחנן פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר אתוספו ארבע מאה ספקלי, וחד אמר שבע מאה ספקלי. הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל [כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים, והיה דואג שלא יעגש צמה שמנעם צימיו מלצוא], אמר דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל, אחזו ליה בחלמיה חצבי חירוי דמליין קטמא [כלומר אף אלו אינם ראויים]. ולא היא, ההיא ליחזבי דעתיה הוא דאחזו ליה. תנא עדיות צו ציוס נשנית, וכל היכא דאמרינן צו ציוס, ההוא יומא הוה. ולא היתה הלכה שהיתה תלויה [בספק] צצית המדרש שלא פירשוה [מתוך שרבו התלמידים רב החדוד והפלפול] ע"כ.

ובבר פירשו כי כולי עלמא מודו שאין ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון, וכמבואר ברמב"ם (ה' תלמוד תורה ד-א), אלא שרבן גמליאל החמיר דגם תלמיד סתם אין ללמדו עד שיתברר שהוא תוכו כזרו, ורבי אלעזר בן עזריה סבירא ליה דדוקא כשידוע שהוא תלמיד שאינו הגון אז אין ללמדו (בפ"ה משנה ו' ו' משנה ס'). ונראה דאף דמנזיה איכא ללמד תורה לחתרים, ואם כן בספק תלמיד שאינו הגון יש להחמיר ללמדו כדין ספיקא דאורייתא. אך הרי אמרו (חולין ק"ג.) כל השונה לתלמיד שאינו הגון כורק אבן למרקוליס ע"ש. אם כן יש ספיקא לחומרא גם לנז האחר, אולי זורק אבן

למרקוליס. ולכן הכריז רבן גמליאל שכל תלמיד שאין תוכו כזרו לא יכנס לבית המדרש, דשז ואל תעשה עדיף.

והנה הנשיאות של רבן גמליאל היתה בתקופה מיד לאחר חורבן הבית שני, שציקש רבי יוחנן בן זכאי מאספסיינוס קיסר, תן לי יצנה וחכמיה (גיטין נ:), ואחר החורבן היו הסנהדרין וחכמיה ציבנה. ואם כן זכרם ציבנה היה עומד זראש רבן גמליאל, שהיה מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כזרו לא יכנס לבית המדרש. ואם כן זכרם ציבנה לא היו רק תלמידים כאלו, שלא היה אללם רק תורה, ולא מעורב זהם שום זכר מזבחון שהיא כנגד התורה. והנה איתא בזוהר הק' (ח"א לטו:): על הפסוק (זראשית מט-יא) אוקרי לגפן עירה, דישראל נמשלו לגפן, מה גפן אינו מקבל הרכבה ממין אחר, כך ישראל אין מקבלים הרכבה ע"כ. ובית מדרשו של רבן גמליאל היה כרם, רק תלמידים כאלו שהם תוכו כזרו, ואין זהם הרכבה אחרת.

אבנזם רבי אלעזר בן עזריה סילק לשומר הפתח, וניתוספו מאות ספקלי צבית המדרש, כי יש ללמד תורה גם לתלמידים שאין ידוע עדיין אי תוכם זכרם, וכדאיתא זמשנה (אבות א-א) והעמידו תלמידים הרבה, ופירש ברע"ב לאפוקי מרבן גמליאל דאמר כל תלמיד שאין תוכו כזרו אל יכנס לבית המדרש, קא משמע לן שמלמדן תורה לכל אדם ואין זריך לזדוק אחריו, ובלזד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה ע"כ. וברבינו יונה (סס) והעמידו תלמידים הרבה, כדעת צית הלל, כענין ששינו צית שמאי אומרים אין מלמדן אלל לתלמיד הגון וזנוע וכשר וירא

שמים, שנאמר (איז כ-כו) כל חשך טמון לזפוניו. ובית הלל אומרים מלמדן לכל אדם, מאה זשזיל שינאו מהם עשרה טוזים, ועשרה כדי שינאו שנים, ושנים לפי שאינכם יודעים איזה מהם יכשר זה או זה, ואם שניהם כאחד טוזים. וכה הוא מעשה של הלל, שכנס לכל תלמידיו ואמר להם, תלמידי יש כאן כולכם, אמרו לו הן. אמר להם אחד מתלמידי כולם כאן חוץ מקטן שזהם. אמר להם יזא קטן שעמיד הדור להתנהג על ידו. והציאו לו לרבן יוחנן בן זכאי. הנה כי אין לדחות הקטנים מפני הגדולים כי הגדיים נעשו תיישים ע"כ.

ובאבות דרבי נתן (ז-ט) צית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלל למי שהוא חכם ועניו וזן אבות ועשיר, ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו זהם זישראל ונתקדו לתלמוד תורה וינאו מהם לדיקים חסידים וכשרים ע"כ.

ובריבוי התלמידים צבית המדרש מתרבה צירור התורה, וכמו שאמרו שלא היתה הלכה שהיתה תלויה צבית המדרש שלא פירשוהו. ואמרו (ויק"ר ז-א) אלף תלמידים נכנסים לבית המדרש, ואחד מהם יזאל להוראה ע"ש. אם כן זריבין לאלף נכנסין כדי שיזכה לזאת אחד שלם זתורתו. ולא עוד אלל גם אם התלמיד אינו עדיין תוכו כזרו, יזכה על ידי התורה להתעלות, כמאמרם (איכ"ר פתיחתא ז) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין זה, המאור שזה היה מחזירן למוטב ע"כ. וכן אמרו (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם זתורה וזמנות אף על פי שלא לשמה, שמחוך שלא לשמה זא לשמה ע"כ.

מעלת נפשו, דאיתא בגמרא (סנהדרין לו.) לפיכך נצרא אדם יחידי (וממנו יצא מלואו של עולם), ללמדך שכל המאצד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איצד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא וכו'. ומלך מלכי המלכים הקדוש צרוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחצירו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נצרא העולם [כלומר חסוב אני כעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעצירה אחת וימשוך ממנה] ע"כ.

והיינו שחוק ממנה שכל אדם הוא עולם מלא, וחייב לומר בשבילי נצרא העולם, יצר ה' כל אדם בצורה מיוחדת, להורות לו שלא יפול רוחו בקרבו, שהוא לא זכה להגיע למעלתו של חצירו, ולא זכה ליצב באהלה של תורה, או להרביץ תורה ברבים, כמו חצירו. כי לכל אדם יש תפקיד מיוחד בעולמו, ויש להעלות נפשו לפי מצבו שבו נצרא. ולא יטרוד דעתו במה שאין הוא דומה לחצירו, כי הוא נצרא בצורה אחרת, וכשם שאין פרצופיהן שוין זה לזה, כך אין דעתן שוה (תנחומא פנחס י), ועל כל אדם הוטל לעבוד את קונו לפי ערכו ותכונת נפשו ומצבו שהמציא לו ה' בעולמו. וכמו שבצבא יש כמה פלוגות, וכל אחד יש לו תפקידו, ולא מתבקש ממנו לעשות מה שאחרים עושים, כן היא בעבודת האדם לקונו.

וידוע כי יש ששים רבוא אומיות לתורה, וכנגדם ששים רבוא נשמות, שכל אחד מישראל מכוון נגד אות אחת שצתורה (בגלה עמוקות קפו). וכמו שצתורה כאשר חסרה אות

ולבן כשנכנסו רבותינו צכרס ציצנה, צית מדרשו של רבן גמליאל, שהיה צכרס, רק תלמידים אשר תוכס צכרס צלי הרצנה, אמרו עמידה תורה שתשתכח מישראל, כי תלמידים כאלו פוחתין והולכין, ללמד תורה רק לאלו אשר תורתם מכרות עליהם צפנים ומצחוק, וראיתי צני עלייה והם מועטין (סוכה מה:), על כן צרבות הימים שתשתכח תורה מישראל. אמנם רבי שמעון צן יוחאי דעתו כרבי אלעזר צן עזריה, שיש לסלק שומר הפתח, ויכנסו רבים לצית המדרש, וצריבוי התלמידים ימצאו תמיד שאחד מאלף יצא להוראה להרביץ תורה לישראל, וחס ושלום שתשתכח תורה מישראל.

*

והנה כאשר חלשה דעתו של רבן גמליאל כשראה שנתוספו ספסלי צבי מדרשא, אחזו ליה בצלמיה חצבי חירוי דמליין קטמא. ויש להצין למה לא היה די להראותו כדים רקים, ולהורות לו שתלמידים אלו הם כלים רקים, ולמה הוצרך שיהיו גם מליין קטמא. וגם למה היו מלאים אפר דייקא, ולא עפר.

ונראה דהנה צצריאת האדם כתיב, וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים (צראשית צ-ו). ויש להצין למה נצרא האדם מן העפר, הלא הוא מוצחר הצריאה, וכי לא היה דצר חסוב בעולם יותר שממנה יצא נצרא. ולא עוד אלא שקרא אותו צתואר 'אדם' על שם שנוצר מן האדמה, והרי צשם של כל דצר נמצא מהותו וחיותו, ולמה לא נקרא על שם מה שנפח באפו נשמת חיים. ויש לומר דיש צזה רמו מוסר להאדם לעבודת קונו, לקיים ויצה לבו צדרכי ה', להכיר

והנה רצן גמליאל לא נתן רשות ליכנס לבית המדרש רק תלמידים חשובים שתוכס כבדם, וכאשר ראה שאחר שקילקו שומר הפתח אחוספו ספסלי, חשש דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל, כי יתכן שהגם שכעת הם כדים רקים, אבל המאור שבה היה מחזירן למוטב, ועמידין הם עדיין ליתן פירות טובות, וחלשה דעתו. והראו לו שהכדים הללו הם מלאים אפר דייקא, שאין בהם שום חשיבות של עמידות כאפר הזה. ועל כן לא הראו לו כדים רקים, שזה ידע כבר מתחלה שהם רקים, ואין תוכס כבדם. וגם לא הראו לו שמלאים עפר, כי אז עדיין היה חלש דעתיה, כי העפר יש לו עמידות, והראו לו שהם מלאים אפר, שמהם לא תנא עוד תורה, ובה נח דעתו.

אמנם הגמרא מסיימת, 'ולא היא', דבאמת אין הדבר כך, ומציאות זו אינו, כי האדם נברא עפר מן האדמה, להורות לו כי תמיד יש לפניו עדיין עמידות. ורבי עקיבא התחיל ללמוד בהיותו בן ארבעים שנה ונתהוה לרצן של ישראל (אבות דרבי נתן 3-ו), ורק לימודי דעתיה הוא דאחזו ליה.

ועל זה אנו מתפללים (בתפלת אלקי נגור) ונפשי כעפר לכל תהיה (ברכות 10.), שיעזרהו ה' שלא יפול רוחו ולא יתייאש ממנו, אלא תמיד יזכיר ויחשיב עצמו שהוא נברא עפר, שהגם שהעבר וההווה שלו אין לו חשיבות, יש לפניו עדיין עמיד נפלא. וכמו שפירשו (תהלים קג-יג) כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו, כאשר אדם עומד פניו למזרח יוכל ברגע אחד להתהפך למערב, כן יש קונה עולמו בשעה אחת (עבודה זרה 10.), ובשעה אחת של תשובה

אחת פסולה, שכל אות משלים תפקידו, וביחד נשלים שלימות הספר תורה, כן בנשמות ישראל יש לכל אחד תפקיד המיוחד לו, והוא משלים בעבודתו את הקומה השלימה של הכלל ישראל.

וגם כאשר האדם מרגיש בנפשו כי עדיין אינו משלים תפקידו, לא יתייאש ולא יפול רוחו, כי עוד צו נשמתו יקו לתשובה יציר אדמתו, ועוד צידו לתקן העבר ולהשלים עוד את נפשו. ועל דרך שמצינו בשמחת בית השואבה שהצעלי תשובה היו שמחים ומרקדים, אשרי זקנותנו שכיפרה ילדותנו (סוכה ג.). והנה עפר האדמה אין לו כלל חשיבות מאל ההוה, אבל מאל העתיד יש לו חשיבות רב, כי יכול לקבל צורה תשובה לעשות ממנו כלי חשוב, ומה גם שאחר חרישה וזריעה תוציא פירות וצמחים, לזון ולפרנס יושבי תבל. ועל כן יצר ה' את האדם עפר מן האדמה, כדי ליתן בזה חיזוק לבני אדם, שגם אחר שיתבונן במעשיו, כאשר ימנא שהעבר וההווה שלו אינו כראוי, עדיין הוא חשוב מאד מאל העתיד שלו, כי צידו עוד לחרוש ולזרוע ולהוציא פירות חשובים. ועל כן קרא אותו גם כן בתואר 'אדם', לזכור תמיד בכל עת כי לוקח מן האדמה, וצידו עוד להיות פרי תפארת.

אך לעומת זה האפר אין לו שום מעלה מאל העתיד, כי אפר אינו צר גיבול (שבת יח.), וגם אינו מגדל צמחים, ואין ממנו עוד שום דבר של חשיבות לעתיד. ובבית הלוי (פי וירא) פירש מה שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר (יה-10), שהיה כל כך שפל צעיני עצמו מבלי שום מעלה, דוגמת העפר והאפר גם יחד, כעפר מאל העבר וכאפר מאל העתיד ע"ש.

אמיתית, יכולין להתהפך מרשע לזדיק גמור (קידושין מט:). ועל זה מתפללים ונפשי 'כעפר' לכל תהיה, שהיזר הרע מייאש את האדם, לעשות מעפר אפר, שיחשיב עצמו כאפר, שאין לו עוד עתידות, ומבקשים שה' יעזור לו שיוכל להתחזק תמיד שהוא עפר, ויש לו עתיד.

בשעה אחת, ושעה זו יש לכל אחד צלי יוכל מן הכלל. ומכל שכן צימי הנעורים שגם תלמיד קטן יכול להתעלות להיות לרבן של ישראל. 'ואל תהי מפליג לכל דבר', לא תרחיק הדבר משכלך לומר זה לא יהיה לעולם, והתחיינה העצמות האלה (יחזקאל לו-ג), כי 'אין לך דבר שאין לו מקום', כל דבר עלול לקרות, ואם לא עכשיו, עשוי הוא להיות אחר זמן. ואין לך 'אדם' שאין לו שעה, אם הוא נקרא בתואר 'אדם' שצא מאדמה, הרי שמו מעיד עליו כי יתכן להיות לו עוד עתיד מזהיר, כמו האדמה שמוציא פירות טובות ליהנות בהן בני אדם.

וזהו שאמר התנא 'אל תהי צו לכל אדם', לא את אחרים וגם לא את עצמו, גם כאשר לפי שעה הוא עדיין מהפחומים, כי 'אין לך אדם שאין לו שעה', כי לכל אחד יתכן שעה בחייו שיוכל עוד להתעלות, ויש קונה עולמו

בסעודה שלישית פרשת אמור תשפ"א לפ"ק

ובי תזבחזו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחזו, ציום ההוא יאכל, לא תותירו ממנו עד בקר, אני ה' (כז-כט). וברש"י לרצונכם תזבחזו, תחילת זביחתכם תזהרו ששהא לרצון לכם, ומהו הרצון, ציום ההוא יאכל וכו'. אני ה', דע מי גזר על הדבר ואל יקל צעייניך ע"כ. ויש להבין ציום הכתוב, למה פרט צמנזה זו דייקא שה' גזר על הדבר, הלא כל התורה כן הוא.

תודה היא רק רשות, אלא שאם מתנדב להציא קרבן תודה, כתבה התורה פרטותיה. ומדברי רש"י כת"י (מנחות עט: ד"ה לאחר), צפירוש השני שם, נראה דיש חיוב ע"ש. וכן מצואר בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן נא). אמנם דעת הפרי מגדים (א"ח ריש סימן רט) דאינו אלא מדברי קבלה מדכתיב (תהלים קז-כז) ויזבחזו זבחי תודה ע"כ. וכן הוא בשו"ת מהר"ם שיב"ח (או"ח סימן פח). (ועיין באוצר עיונים על מסכת ברכות (הנדפס בסוף גמרא מתיבתא) מערכה לג). והנה אי נימא דליכא חיוב מן התורה, אחי שפיר הא דאמר הכתוב 'לרצונכם תזבחזו', להורות דאין חיוב צבחת קרבן תודה, אלא תלוי ברצון האדם.

ובתחלה נבאר מה שאמר לרצונכם תזבחזו. דהנה בגמרא (ברכות נד:) אמרו, ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוב צבית האסורים ויאל. ודנו הפוסקים אם יש עליהם גם חיוב צבחת קרבן תודה, וכחייב חטאת ואשם שקרבנן מן התורה, ואם לא הציא ציטל מצות עשה. או דמן התורה הצבחת

אך גם אי נימא דיש חיוב צבחת תודה מן התורה, יש לומר על פי מה שכתוב בשפת

לו שום מאורע. – ולא עוד, אלא שהודאה אחר מאורע, בא לפעמים גם בהתרעמות פנימי, למה הביאו ה' מתחלה לחולי או לבית האסורים, ולא הצילו מתחלה, אלא שתחלה הכאיבו ה' בצער ויסורין ושוב פדאו ממנו, והיה ניחא ליה יותר לא הן ולא שכן.

אך הענין הוא, כי אמרו (ברכות ס:): חייב אדם לצרף על הרעה כשם שמצדד על הטובה, לקבולינהו בשמחה. והכוונה היא, כי אין יסורין בלא חטא (שבת נה.), שכאשר האדם חוטא, מן השמים חסים עליו שלא יאבד עולמו לעמיד חיי עולם, על כן מעוררין אותו ביסורין, שיביאנו זאת ליתן לב על מעשיו לתקנס. וכמו שמצינו בצרעת שבא על החטא (ערכין טו.), ומתחלה מעוררין אותו בנגעי בית, ואם לא נותן לב לשוב, אז באים נגעי בגדים, ושוב נגעי אדם (ויק"ר יז-ד). והמאמין המתבונן בזה, נפשו שמח שעבור יסורין אלו הוא מרויח לשוב, ולזכות אחר כך בחיי עולם. וכמו מי שמעוררין אותו שמוכן להתהוות לו הפסד גדול בנכסיו, ובהולאה קטנה כעת יוכל למנוע שלא יגיע לפניו ההפסד, שהוא נותן זאת בשמחה, ומודה על הטובה שעוררו אותו, ועל כן יש לצרף גם על הרעה ולקבולינהו בשמחה.

והארבעה שצריכין להודות, כאשר מביאים קרבן תודה, אין זה הודאה רק על ההלכה שנתהוה בקופו, אלא מודה ומשבח, הן על הטובה שהיה מונח גנוז בהרעה לעורר אותו לתחיה, והן על ההלכה שנתהוה בקופו, ועל כולם יחד מביא קרבן תודה. ולכן הגם שכל המנחות באות מלכה (מנחות נג:), מכל מקום בקרבן תודה שמביא ארבעים חלות, כתיב (ויקרא ז-יג)

אמת (פסח תר"מ) לבאר הטעם שאין מצרכין בליל פסח על מצות סיפור יציאת מצרים, כי חשיבות ההודאה היא רק כאשר בא מהתעוררות עצמו מעומק לב, אבל אם מקבל מתנה מצדירו ואינו נותן לו תודה, ומעוררין אותו שיש ליתן הודאה, ועונה אחריו בתודה, אז חסר באיכות ההודאה. ועל כן כיון דסיפור יציאת מצרים תכליתו הודאה על הטוב שעשה ה' עמנו, לא מתאים להקדים ולומר שנצטוונו על זה, כי זה מגרע חשיבות ההודאה ע"כ. ועל כן הארבעה שצריכין להודות, הגם שנתחייבו בהצאת תודה, מכל מקום אין להביא ההודאה בצביל שנצטווה, כמנווה ועושה, אלא 'לרצונכם' תזבחו, שיבוא ההודאה מהתעוררות עצמו ורצונו.

*

ויש לומר עוד, דלכאורה צריך ביאור חיוב התודה רק אחר שנתהוה לו מאורע של סכנה ויאל ממנה בשלום, הלא יותר יש לנו ליתן תודה, אם היה מצילו ה' מתחלה, שלא בא מעיקרא לידי מנצז. והרי כל הנשמה תהלל י-ה (תהלים קנו-ו), על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה (צ"ר יד-ט). ואנו אומרים בתפלה שלשה פעמים בכל יום, מודים אנחנו לך וכו' על נסין שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב וזוקר וצהרים. ואם כן בלא המאורע, ההודאה צריכה להיות יותר עצומה. ויסופר על אדם אחד שהביא מזונות להמתפללים אחר התפלה, ואמר שאירע לו תאונת דרכים אחרת בשעה שעבר הרחוב לבוא לבית המדרש, מקאר שבא כנגדו, והוא נותן הודאה. ולמחר בא אדם שני והביא גם כן מזונות, ואמר שנתן הודאה שזה עשרים שנה שהוא עוזב רחוב הזה, ומעולם לא אירע

הכוונה בזה. וגם מה שהקדים כי ה' הוא אלוקים, הלא הו"ה היא מדת חסד, ואלוקים מדת הדין, ואם כן מדת הו"ה אינה אלוקים.

וּנְרָאָה כי המציא קרבן תודה, לפעמים אין ההודאה שלימה, וחסר מהמזמור עליה, כי היה נוח לו יותר שמתחלה לא יציאה ה' לזרה הזאת שצא לפניו. על כן אומרים לו 'דעו כי הו"ה הוא אלוקים', מה שעבר עליך מאורע קשה שלפי ראות העין היא מדת הדין, אין הדבר כן אלא גם זה צא עליך ממדת הרחמים של הו"ה לעורר אותך שלא תאבד עולמך הנצחיים, והתודה אתה מציא על הזרה ועל הישועה יחד, כי הוא עשנו, ולפעמים 'לא' אנחנו עמו, אין לנו מתנהגים כעמו, אבל היסורים מעוררין אותנו להיות 'לו' אנחנו עמו ונאין מרעיתו, ולרצונכם תזבח התודה, ואז תהיה המזמור לתודה בשלימות.

*

אֲךְ יש עוד כוונה בלשונם לרצונכם תזבח, כי הכתוב אומר (תהלים נ"ב) אם ארעב לא אומר לך כי לי תצל ומלואה, האוכל בשר אבירים ודם עמודים אשתה, זבח לאלוקים תודה ושלם לעליון נדריך. ופירש רש"י זבח לאלוקים תודה, התודה על מעשיך ושזב אלי, זהו זבח שאני חפץ בו, ואחר כך שלם לעליון נדריך, כי אז יתקבלו לרצון ע"כ. ובתרגום פירש דהכוונה על זביחת יצרו, כזש יצרא זישא, ויתחשב קדם ה' כנסת תודתא ע"כ.

והיינו שתכלית הזאת הקרבן היא שיתעורר על ידי זה לתשובה להתוודות על חטאיו. וכמבואר ברמב"ן (ויקרא א-ט) שיחשוב אדם

על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, שמציא גם לחם חמץ. כי חמץ שאור שבעיסה רומז על היצר הרע (ברכות יז.), שמכיר בעת הזאת התודה, שהמאורע שצא לו היתה צביל שנתפתה מהיצר הרע לחטוא, והוא נותן הודאה גם על המאורע, שסיבצו לו מן השמים תשומת לב על חטאיו לחזור ולתקנם.

וְעַל כן אמר הכתוב, 'וכי תזבחו זבח תודה לה', לא תציא זאת מעורב בהתרעמות על המאורע שהציא אותך ליתן אחר זה תודה על ישועתו, ויותר היה נוח ליתן תודה כאשר לא אירע דבר, והצילו ה' מעיקרא מהמכשול, אלא 'לרצונכם תזבחו', יהיה זאת לכם מרצון פנימי, להכיר לקבולינהו בשמחה, הן הרעה שהיה מעיקרא והן הטובה שצא אחריו, כי הכל הוא חסד אלוקים, אשר מאתו לא תצא הרעות. ולכן קיים עלה הכתוב 'אני ה', דע מי 'גזר' על הדבר, שתכיר ותדע מי הוא שהציא מתחלה עליך הגזירה של המאורע, שגם זה היה ממדת החסד של הו"ה לעורר אותך, ואל יקל צעיניך ליתן הודאה על הכל יחד, מתחלתו ועד סופו. [שזב הראוני נקודת הדברים בכתב סופר].

*

ובזה נראה לפרש מה שאמר הכתוב (תהלים ק-a) צמזמור לתודה וגו', דעו כי ה' הוא אלוקים, הוא עשנו ולו אנחנו עמו ונאין מרעיתו. ואנו אומרים מזמור זה בכל יום בפקוקי דומרה במקום קרבן תודה. ולכן בימים שאין מקריבין קרבן תודה אין אומרים אותו, כמבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן נא-ט). והנה הכתיב הוא 'ולא' אנחנו עמו, והקרי 'לו' אנחנו עמו, ונריך ציבור

לזכות את רגונותיו לה', ואז יעלה הקרבן לריח
ניחוח אשה לה'.

ואנו עומדים כעת בימי הספירה, צסיום
תיקון מדת ההוד, שזזה נכלל התיקון
להודות ולהלל, שמהא ההודאה לה' בכל לבב,
מתוך עומקי לבבו, על כל החסד שממניא לנו
בכל עת ובכל שעה, וכמו שאנו אומרים בתפלת
ברכת מודים. ובמודים דרבנן אנו אומרים מודים
אנחנו לך וכו' 'על שאנו מודים לך'. ופירשו
הראשונים שעל עמס הזכיה שיש לנו שוכל
להודות, גם על זה אנו מודים ע"כ (עיין רבינו
יונה ברכות יג: מדפי הרי"ף, רש"י סוטה מ.). ויש
להוסיף, כי בדרך כלל ההודאה ניתן תמיד על
מה שיצא מנרה לרוחה ומאפלה לאורה, דוגמת
הארבעה שזריכין להודות, ומודים על הישועה.
אבל באמת לא כן הוא, אלא אנו מודים גם
על 'שאנו מודים לך', על הסיבות והמאורעות
שהביאו אותנו להודות, כי כל מה דעבד רחמנא
לטב עבד, והכל היה לטובתינו, ועל כולם אנו
מודים ומהללים לצוראנו.

בעשותו כל אלה כי חטא לחלקיו בגופו
ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו,
לולא חסד הצורא שלקח ממנו תמורה וכפר
הקרבן הזה, שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת
נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו
וכו' ע"ש. ובאלשיך (פ' ויקרא) פירש, אדם
כי יקריב מכס קרבן לה' (א-ב), שלאמיתו של
דבר ראוי היה הקרבן להיות 'מכס', מן האדם
גופו, אלא חסד עושה השם עם האדם, ואינו
דורש אלא קרבן לה' מן הבהמה, שיקריב בהמה
תחתיו ע"כ.

והבתוב אומר (תהלים נ-כג) זכות תודה יבדנני,
כל הזכות יצרו ומתודה עליו, מעלה
עליו הכתוב כאילו כיצדו להקב"ה צשני עולמים
העולם הזה והעולם הבא (סנהדרין מג: ע"ש.
שזהו תכלית הקרבן, לזכות גם יצרו ורגונותיו
החומרניים, לקיים בטל רכונך מפני רגונו (אבות
ז-ד). וזהו שאמר הכתוב, 'וכי תזבחו זבח תודה'
לה', אין העיקר זביחת הבהמה, אלא 'לרגונכס
תזבחו', לזכות את הרצון המושך לכל עניני לכם,

בלימוד פרקי אבות פירשת אמור תשפ"ב לפ"ק

בתואר לחם, אלא גם התורה, כמו שנאמר (משלי
ט-ה) לכו לחמו בלחמי, וקיום הגזירה יוכל
להיות הן בעמל פרנסה והן בעמל התורה.
ומי שנפשו חשקה בתורה, ומקבל עליו עול
תורה, יוצא צוה ידי תובתו בעמל, ומעצירין
ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, לא כן
הפורק ממנו עול תורה, הוא צריך לקיים צועת
אפיך תאכל לחם כפשוטו, וגומנין עליו עול

במשנה (אבות ג-ה) רבי נחוניא בן הקנה
אומר כל המקבל עליו עול תורה
מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל
הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות
ועול דרך ארץ ע"כ. וביאורו הוא, כי אדם
לעמל יולד (איוב ה-ז), ובחטא עץ הדעת נגזרה
צועת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה
(בראשית ג-יט). אמנם לא רק הפרנסה נקראת

מלכות ועול דרך ארץ (עיין ישמח משה פ' בשלח ד"ה במדרש).

ובכתב סופר (פ' כי תשא) כתוב, כי הלוחות היו כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים וגו', חרות על הלוחות (שמות לב-טו).
ואמרו (שבת קד.) מ"ס וסמ"ך שזלוחות בנס היו עומדין ע"ש. והם אותיות מ"ס, ועומדין בנס, שאלוי בלומדיה, כי המקבל על עצמו עול תורה מעצירין ממנו עול מלכות ע"כ. ובחידושי הר"ם (אבות) כתוב בטעמא דנוהגין לעלות לתורה בשבת קודם הנישואין, וזרקין אגוזים ושקדים ומיני מתיקה, והוא כי הנושא אשה ניתן עליו עול פרנסה, רחיים על אורו (קידושין כט:), ומראין לו צעת שעולה לתורה, שהמקבל על עצמו עול תורה יזמין לו הקב"ה פרנסה בניקל, שיזרקו עליו מיני מתיקה, ויעבירו ממנו עול דרך ארץ ע"כ.

והנה משנה זו מתאמת לשבת קודם ל"ג בעומר, יומא דהילולא של רבי שמעון בן יוחאי, אשר מי כמוהו שקיבל על עצמו עול תורה מתוך הדחק, לישיב י"ג שנה במערה על התורה והעבודה, וכל אותן השנים לא עלה ביד המלכות לתופסו, והעבירו ממנו עול מלכות, ושם נצרה מעין לו וחרוב למאכלו, והעבירו ממנו גם עול דרך ארץ.

*

אמנם יש לומר עוד צוונת המשנה, ומתחלה נצאר מה שסיפרו חז"ל (שבת לג:) יחי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויחיב יהודה בן גרים גבייהו. פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו [רומיים], תקנו

שווקים [סדר מושב שווקי עיירות וסוואותיהן], תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין להשיב צהן זונות, מרחצאות לעדן צהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם [לתלמידיו או לאביו ואמו, ולא להשמיען למלכות] ונשמעו [על ידו] למלכות. אמרו, יהודה שעילה יתעלה [להיות ראש המדברים], יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג. אזל הוא וצריה טשו צי מדרשא, כל יומא הוא מייתי להו דציתיהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא, אמר ליה לצריה נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן, אזלו טשו במערתא, איתרחיש ניסא איצרי להו חרוצא [לאכול פירותיו] ועינא דמיא [לשתות] וכו'. יצתה בת קול ואמרה לאו ממערתכם וכו'. נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים, אמר עדיין יש לזה צעולם, נתן צו עיניו ועשהו גל של עצמות ע"כ.

ובתוספות, הכי גרס רבינו חס, הלך רבי יהודה בן גרים וסיפר דברים ונשמעו למלכות. ויש ספרים שכתב צהן יהודה, ואין נראה לרבינו חס, דאמרינן בגמרא (מועד קטן ט.) כי הוו מיפטרי רבי יהודה בן גרים ורבי שמעון בן חלפתא מרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה לצריה אנשים הללו אנשי צורה הם, זיל גבייהו לציברכוך, מכלל דגברא רבה היה. ובסוף שמעתא לא גרסינן גל של עצמות בלשון גנאי, אלא נח נפשיה ע"כ.

ולבאורה יש להבין, הלא רבי יהודה בן גרים היה תלמיד חביב וחשוב לרבי

מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי ע"כ.

והבתוב אומר (ירמיה יא-טז) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, ואיחא במדרש (שמו"ר לו-א) הזית הזה תוצטין אותו, ואחר כך תוחנין אותו, ומציאין אבנים, ואחר כך נוחנין את שומנן ע"ש. ובמדרש (השש"ר א-ג) לריח שמניך טובים שמן תורק שמך (שיר א-ג). מה השמן הזה מר מתחלתו וסופו מתוק, כך והיה ראשיתך מנער ואחריתך ישגא מאד (איוב ה-ז) ע"כ. ובמדה זו של שמן נצחן רבי שמעון, שנתיישר ב'סורין נוראים שנים רבות, ואחר כך הוציא שמנו, וזכה להיות 'אשריך' בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ואמר לחתניה 'אשריך' שראיתיני בכך, שאלמלא ראיתיני בכך לא מנאת בי כך.

והנה ישנם אנשים שכאשר עוצרים מנצבים קשים, נשברה רוחם, והם נעשים מדוכאים, ואין יכולים להתעלות צימים הללו. לא כן היה רבי שמעון, הוא ניצל הימים הללו להתעלות עד אין שיעור, הוא קיבל הכל בשמחה, הוא ידע כי אחר ראשיתך מנער מגיע אחריתך ישגא מאד. וכמו שפירשו (עיין ויגד משה על פרקי אבות) מה שנאמר באברהם, שעשרה נסיונות אברהם אבינו ועמד בכולן (אבות ה-ג), שכן יש באדם מי שמתנסה ובעצם אינו נכשל, אבל הנסיון הקשה שובר אותו, ונפשו לא שבה אליו, ונשאר איש מדוכדך, לא כן אברהם אבינו קיבל הנסיונות בשמחה, והמה רק חיזקו אותו להדבק לקונו, וינא מהמצחנים ברוח רעננה, 'ועמד בכולם' נשאר עומד על מעמדו.

ובמו כן היה צרבי שמעון, צר יוחאי נמשחת 'אשריך', על ידי המנצבים שעברו עליו

שמעון, שקראם אנשי צורה, עד ששלח צנו לקבל ממנו צרכה. וצודאי שלא הלך לספר זאת להמלכות להיות מסור, שמתרין להורגו, וצפרט כנגד רצו רבי שמעון, אלא סיפר 'דברים', ועל פי סיבה נשמעו למלכות, והוא לא אשם בדבר, ולמה נתן צו עיניו שנח נפשיה.

ונראה דהנה אנו אומרים בזמירות, צר יוחאי נמשחת אשריך, שמן ששון מחצריך. והאי 'אשריך' הוא שלא במקומו, והוי ליה להתחיל אשריך נמשחת וכו', או יסיים בסופו אשריך, ולמה הפסיק בין נמשחת שמן ששון צחיבת 'אשריך'. ונראה דהנה על ידי גזירת המלכות הורך רבי שמעון להיות במערה י"ג שנה, מופשט מכל עניני עולם הזה, לא ראו עיניו כל הימים הללו רק שמים וארץ וחרובין ומים, ועסקו בתורה מתוך הדחק באופן מופלא, יתבי עד נואריהו בחלל כולי יומא, עד שהיו לו צקעים סדקים מחמת החולי, ועל ידי זה זכה שם להתעלות יותר על כל שאר התנאים, ולהתגלות על ידו סתרי תורה. ואם על תלמיד חכם שמקיים פת במלח תאכל ומים במשורה תשחה ועל הארץ תישן, אמרו (אבות ו-ד) אם אתה עושה כן 'אשריך' בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, על תורה מתוך הדחק כזו שלמדו רבי שמעון וצנו, על אחת כמה וכמה. וכאשר ראה אותו רבי פנחס בן יאיר חתניה דהוה ציה פילי בגופיה, הוה קא צכי וקא נתרו דמעט עיניה וקמנחא ליה, אמר לו אי לי שראיתך בכך, אמר לו 'אשריך' שראיתיני בכך, שאלמלא ראיתיני בכך לא מנאת בי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחאי קושיא, הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה

לצנו רבי אברהם, ודע צני כי האדם המסכן
 צוה העולם השפל והנצוה אין לו מנוחה צו,
 ואשריו למי שחתמו ימיו מהרה בלא טירדת נפשו
 ע"כ. והיינו כי העולם הזה הוא פרוזודור צפני
 העולם הבא, התקן עצמך צפרוזודור כדי שתכנס
 לטורקלין (אצות ד-טו). והזוכה להשלים נפשו צימים
 מועטים, אין לו עוד על מה להסתובב צפרוזודור
 וזוכה ליכנס לטורקלין, ואשריו למי שחתמו
 ימיו מהרה.

ולבן כאשר רבי שמעון יצא מהמערה, וראה
 את רבי יהודא בן גריס, תמה 'עדיין
 יש לזה בעולם', הוא עדיין מסתובב בעולם הזה
 ולא השלים עוד את נשמתו, הלא זכותו נורא
 מאד, שהוא הוא העמוד התווך שהעמיד את
 רבי שמעון ברום המעלות. 'ונתן עיניו צו',
 הלא העינים שלי, עיני השכל המאירות צתורה,
 הוא רק הודות לרבי יהודה בן גריס. והעינים
 הגשמיות הטורות שלי, שלא ראו זה י"ג שנה
 שום דבר של נדנדוד איסור, הוא היה הגורם לזה,
 ועדיין לא השלים נפשו צוה, והוא צריך עוד
 להסתובב בעולם, 'ונח נפשיה', וזכה להיות אשריו
 למי שחתמו ימיו מהרה. וצמעשה זו צאה רבי
 יהודה בן גריס לתכלית השלמת נפשו, להעמיד
 בעולם אילנא רברבא את רבי שמעון וצנו
 רבי אלעזר [ועיין לעיל דף רנא].

*

מצעה רצינו קודם מיתחו צירך את כל השצטים,
 ולנפתלי אמר נפתלי שצע רצון ומלא
 צרכת ה' ים ודרוס ירשה (דברים לג-כג). ונראה
 דהנה צספר שו"ת ארץ צבי [להגאון
 מקאזיגלוב צצ"ל] (ח"א סימן כו, וסימן סב צנהגה)
 כתוב דבר נפלא שחידש צעת שהתעכב צכפר

הוא נמשח צ'אשריך' בעולם הזה וטוב לך
 לעולם הבא, צ'אשריך' שראיתי צכך. 'שמן
 ששון מצצריך', הוא היה דומה לשמן, שכותשין
 וחוצטין אותו ומוציא שמנו, ותחלתו מר וסופו
 מתוק. אצל השמן לא צבר רוחו, אלא היה 'שמן
 ששון', קיבל אותו צאהבה, ועמד צכולן. הוא
 יש לו כעת הזדמנות שאינו מתרחש צכל יום,
 לפרוש עצמו מכל העולם, ולהשליך עצמו לים
 של תורה, ועל ידי זה נמשח יותר מכל צצריו.

והנה כאשר יצא רבי שמעון מהמערה, וראה
 לאיזה מדריגה הגיע מהגזירה ההוא, אז
 הכיר הטובה הנפלאה שנעשה עמו, ומהגזירה
 שיצא עליו ליהרג, זכה לחיות חיי עולם חיי
 נצחיים, ולהתעלות עד אין שיעור. וכמו שפירש
 בתורת משה (פ' תשא רג). וראית את אחורי
 ופני לא יראו (שמות לג-כג), לאחר שנעשה תכלית
 הדבר, כאשר מצינו לאחוריו רואה ומצין למפרע
 מה שהיה ומה שנעשה, אצל 'ופני לא יראו',
 קודם עשיית הדבר לא יראו ולא יצינו תכליתו
 ע"כ. וכמו כן רבי שמעון ציצאיתו מהמערה
 הכיר וראה צעיני צשר, שאין מציאות בעולם
 טובה יותר גדולה להאדם ממה שנעשה לפניו
 כעת. ומי היה הגורם לעלייתו, תלמידו הצציב
 רבי יהודה בן גריס, שמגלגלין זכות על ידי
 זכאי, והיה מכיר לו טובה על מה שהוא היה
 הסיבה להתעלותו.

והנה כל אדם יש לו תפקיד אשר עזרו הוא
 נמצא בעולם הזה, להשלים נפשו
 ולהתעלות. והקצ"ה מוזמן לכל אחד סיצות
 מסיצות שונות שיוכל להגיע להשלים תפקידו,
 וכאשר משלים את נפשו חוזר נשמתו ליוצרו
 ליהנות מזיו השכינה. והרמב"ם כתב צאגרותיו

מירון בל"ג בעומר שנת תרצ"ה לפ"ק, צביאור
 ברכתו של יעקב לשבט נפתלי, שאמר (בראשית
 מט-כא) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר.
 ובתרגום אונקלוס נפתלי בארעא טבא יתרמי
 עדזיה ואחסנתיה תהא מעבדא פירין, יהון מודין
 ומזרכין עליהון. ולכאורה קשה הא ברכת הנהנין
 דרבנן, והאיך פירש הכתוב שיהיו מזרכים ברכת
 הנהנין. ותו מה רבותא דנפתלי, הרי על כל
 הפירות מזרכים עליהם.

וברב לבאר דקושיא חדא מתורגמא צירך
 חצירתה, דבכל דוכתא ברכת הנהנין
 דרבנן, אך במירון שהוא מקומו של רבי שמעון
 בן יוחאי ז"ל בעל הזוהר הקדוש, והוא סבירא
 ליה (שם ח"ג רע:.) ברכת הנהנין מן התורה. וידוע
 דצמקומו הלכה כיחיד במקום רבים, כדאיתא
 בגמרא (שבת קל.) צמקומו של רבי אליעזר היו
 כורתין עליהם לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת,
 צמקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר
 בעוף בחלב וכו'. וכמו שכתב הר"ן (פסחים נא.
 ד"ה ומננינו) כי הנכנס מעיר אחרת לתוכה ודעתו
 לחזור, לא חיילי עליה תומרי מקום מדינא, ומכל
 מקום אין לשנות מפני המחלוקת ע"ש. ומירון
 הוא חלק נפתלי (עיי' בפתור ופרח פרק יא), ועל
 כן שפיר כתב התרגום על נפתלי, דאחסנתיה
 תהא עבדא פירין דמודין ומזרכין עליהון עכ"ד.

ובנראה דטעמו של רבי שמעון דהוי דאורייתא,
 דבגמרא (ברכות לה.) אמרינן דברכה
 סבירא הוא, אסור לו לאדם ליהנות מעולם הזה
 בלא ברכה. ועוד דאיתא בקל וחומר, כשהוא
 שבע מצרך כשהוא רעב לא כל שכן ע"ש. וסבירא
 ליה לרבי שמעון דסבירא דאורייתא הוא, וכמו
 שאמרו למה לי קרא סבירא הוא (כתובות כג.), וגם

קל וחומר דאורייתא היא, מי"ג מדות שהתורה
 נדרשת בהן, ועל כן לדידה הוי ברכת הנהנין
 דאורייתא. ומעתה כמו שיעקב אבינו שיבא את
 נפתלי, צמה שבמקומו ברכת הנהנין דאורייתא
 כרבי שמעון, כמו כן אמר משה על נפתלי,
 'נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', שנחלתו היא
 מלאה ברכות שמזרכין את ה', ודבר זה למדים
 אותו מ'שבע רצון', כשהוא שבע מצרך כשהוא
 רעב לא כל שכן.

ונפקא מינה אי ברכה דאורייתא או לא, גוגע
 לענין מנחת זריכות כוונה, דצדאורייתא
 אין יוצאין בלי כוונה, ורק במנחת דרבנן אמרינן
 אין זריכין כוונה (בגן אברהם סימן ס' סק"ג).
 ואם כן במירון יש לדקדק יותר לכוון באמירת
 ברכות, דלשיטתו אין יוצאין בלי כוונה. ועוד
 נפקא מינה לגבי ספק, דקיימא לן ספק ברכות
 להקל (שבת כג.), אבל בצרכות המזון דהוי
 דאורייתא ספק ברכות להחמיר (שו"ע או"ח
 קפד-ד), וכמו כן בצרכת התורה למאן דסבירא
 ליה דהוי דאורייתא, אם נסתפק לו אי צירך
 חוזר ומזכר (שו"ת שאנת אריה סימן כד). ואם
 כן במירון יש לדקדק ביותר שלא יבוא לידי
 ספק ברכות.

ועוברא ידענא מהנה"ק מקלויונבורג זצ"ל
 שנסע פעם להתפלל על מקומות
 הקדושות, ולעת ערב היה אלל הציון של רבי
 יהודה בר אלעאי, והתפלל שם תפלת מנחה.
 ואחר כך נזכר שרבי יהודה סבירא ליה צמסנה
 (ברכות כו.) תפלת המנחה עד פלג המנחה, והאר
 לו שבאחר דמר עשה שלא כדבריו שהתפלל
 מנחה אחר הפלג. ולכן למחרתו נסע עוד הפעם
 לצינו, והתפלל שם מנחה קודם הפלג.

גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה,
ועל אותה העיר לא גזרה ע"כ.

ובריטב"א (ד"ה והיו) זיאר צעס הראב"ד
שהגמרא הציאה מעשה זה, כדי
להודיע שהקצ"ה נתן שכר אס מקיימים את
מה שכתוב (דברים יז-יא) לא תסור מן הדבר
אשר יגידו לך ימין ושמאל, אפילו שיאמרו לך
על ימין שהוא שמאל או על שמאל שהוא ימין.
שהרי כל זמן שלא נפסקה ההלכה שלא כרבי
אליעזר אפשר לעשות כמותו (כמבואר במסכת יבמות
יד. ד), וכיון שרבי אליעזר הורה להם כשיטתו, עשו
כדבריו לקיים מה שנאמר לא תסור, ועל זה
קיבלו שכר. וכן הוא בכל הדברים שרצו לזון,
שהמקיימם מקבל על כך שכר ע"כ. ובש"ת
הר"ן (סימן מה) חידש עוד, שיש חיוב לנהוג
כדעת רב המקום גם כשרצים חולקים עליו, כמו
שמוכח ממה שנהגו כרבי אליעזר במקומו ע"כ.

הרי לנו גודל השכר של שמיעת דברי חכמים,
אם כי ידעו בני העיר שהחכמים שהם
הרוב חולקים על רבם, וסבירא להו דיש צוה
חילול שבת, והיה צידם לקדר כל המכשירין
מערב שבת שלא ינטרכו להקל, עם כל זה צביל
ששמעו לקול רבם לעשות כדבריו, לקיים לא
תסור מן הדבר אשר יגידו לך, אפילו אומר על
שמאל שהוא ימין, זכו לאריכות ימים, ולהטות
לב המלכות עליהן לטובה שלא יגזרו עליהם.

ול"בא מידי דלא רמיזי באורייתא, כי מנזה
זו של לא תסור, היא צמנין המנזה
מנזה תנ"ו בתורה, והוא עולה בגימטריא
כמספר מלכו"ת. ולהורות צא שעל קיום מנזה
לא תסור שמטה עצמו לעשות כדברי חכמים,
מטיין לב המלכות עליו לטובה. – ונראה בטעמו,

וראייתי לספר מהגאון רבי שלמה זלמן
אויערבאך זצ"ל בעל שו"ת מנחת
שלמה, שצראשית המיישבות הציבור החרדי
בשכונת רמות בירושלים, היו גדולי הפוסקים
חלוקים צדיעותיהם, אימתי נוהג פורים בשכונה
זו, אם היא כרך צפני עממה שקורין ציוס י"ד,
או כסמוך ונראה לירושלים המוקפת חומה
שקורין צט"ו. ודעת הרש"ז היתה שיש לקרוא
צט"ו, ודעת בעל מנחת יצחק זצ"ל היתה
שקורין צי"ד. ועם כל זה כאשר היה נשאל
הרש"ז מצעלי צתים מחצרי העדה החרדית,
היה אומר להסכים לפסק רבם שהוא עצורם
המרא דאתרא. והוסיף צדרך צמות, דהגם כי
אליצא דהמנחת יצחק שפוסק לקרוא ציוס י"ד,
אזי לשיטתו רמות אינו ירושלים, ואם כן אין הוא
המרא דאתרא שם, אבל אני הרי סובר שרמות
הוא חלק מירושלים, ולפי זה הרי הוא המרא
דאתרא גם צרמות, ויש להם לציית לדעת המרא
דאתרא ע"כ.

והנה בארץ צבי ציין המקור דצאתרא דמר יש
חיוב לעשות כדעת רבם, ממה דאיתא
צמשנה (שבת קל). רבי אליעזר אומר אם לא
הציה כלי [איזמל למול את התינוק] מערב
שבת מציאו צשבת מגולה [צפני הכל, להודיע
שצביצה מנזה עליו שמחלל שבת עליה]. ועוד
אמר רבי אליעזר כורתים עמים לעשות פחמין
לעשות צרול. תנו רבנן צמקומו של רבי אליעזר
היו כורתין עמים לעשות פחמין לעשות צרול
צשבת, [ופירשו צתוספות (יבמות יד. ד"ה צמקומו)
שצמתכוין היו מצאים עצמם שיהיו צריכין לכך
משום חיוב מנזה]. אמר רבי יצחק עיר אחת
היתה בארץ ישראל שהיו עושין כרבי אליעזר,
היו מתים צומנן, ולא עוד אלא שפעם אחת

ה', ששם היא שורש הזכרות לעם ישראל, והיא מלא זכרת ה'.

וסיים ים ודרוס ירשה, לרמוז על גודל כחו של רבי שמעון בתורתו, כי אמרו אין ים אלא דברי תורה (תנא דבי אליהו זוטא יג), ונאמר על התורה (איוב יא-ט) ורחצה מני ים, והתלמידי חכמים המה יורדי הים. ודרוס רומז גם כן על חכמה, הרואה להחכים יורים, וסימניך מנורה זדרוס (זבא בתרא כה:). ונפתלי זכה לרש בחלקו את רבי שמעון עמוד התורה, ים ודרוס ירשה'.

וזרו שאומר התנא צמשנתנו, 'כל המקבל עליו עול תורה', יש לומר הכוונה שמכניע עצמו לשמוע דעת תורה של חכמי ישראל, שזהו צאמת עול קשה להיות נכנע ולקבל על ימין שהוא שמאל, ולצטל דעתו כנגדם, 'מעצירין ממנו עול מלכות', כמו שסיפרו חז"ל שעל אותה עיר שקיימו מצות לא תסור לא גזרה מלכות הרשעה. וגם מעצירין ממנו 'עול דרך ארץ', כי מיתת האדם היא קרוי דרך ארץ, כמו שמצינו בדוד המלך, ויקרבו ימי דוד למות, ויזו את שלמה בנו לאמור, אנכי הולך בדרך כל הארץ (מלכים א ז-ב), והמקבל עליו עול תורה לשמוע דברי חכמי ישראל, אמרו חז"ל שכולן היו מתים בזמנן, והעבירו מהם עול דרך ארץ, מלמות קודם שהשלימו ימיהם.

כי צמדה שרדם מודד מודדין לו (סוטה ט:), וצאתערותא דלתתא איתער עובדא דלעילא (וזה"ק ח"ג לא:), וכיון שהוא מכניע את דעתו לשמוע דברי חכמים, גם כאשר אינם מוציאים לפי שכלו, שאומרים לו על ימין שהוא שמאל, לעומת זה מעורר מדה זו למעלה, שיטו גם בשמים לעשות בקשותיו, גם כאשר הדעת למעלה אינו נותן שמגיע לו.

והיוצא לנו מזה, כי באחרת דמר יש לנהוג כמו דעת הרב, וזוה העלה בארץ צבי כי צמירון אחרת דרבי שמעון, יש לחוש ביותר לדעתו של רבי שמעון. וזוה נחזור לעניינינו, כי מצינו צמשה רבינו כשצירך את השבטים, העלה על הנס מעלתו של שבט גד, ואמר, כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג-כא), שזכה שבט גד אשר נבחרתם היא, חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה (סוטה יג:). וכמו כן על דרך זה העלה משה על נס חלקו של שבט נפתלי, אשר שם תהא חלקת רבי שמעון, אשר משם יושעו ויתברכו כל ישראל בזכותו של אותו התנא אלקי. וכמו שאמרו הצדיקים שרבי שמעון הוא לכל אפילו לפחותים. ולכן אמר על נפתלי, 'נפתלי שבט רצון', וצרש"י ארצו שצעה כל רצון יושביה, והיינו צהיות ששם תהא חלקת מחוקק ספון, כל צאה יצאו משם שבטי רצון, 'ומלא זכרת

בסעודה שלישית פרשת אמור תשפ"ב לפ"ק

של קדושים יהיו נאמרה כזר לכל ישראל, ולא רק לכהנים (ויקרא יט-ב). וציאר הרמב"ן כי הקדושה שנאמרה לכל ישראל, היינו פרישות

הם מקריבים, והיו קודש (כא-ו). הנה מצוה זו

משאר צאי עולם, להיות קדושים צמה שמותר לעכו"ם. ושוב צוה על הכהנים קדושה יתירה, שאפילו צמותר לישראל יהיו הכהנים פרושים, שיצדלו מטומאת המתים ונשואי הנשים שאינן הגונות להם בטוהרה וצנקיות ע"כ.

ולפי מה שציאר הרמב"ן (ריש פרשת קדושים) שמנות קדושים תהיו שנאמרה לכל ישראל, היא הפרישות לקדש עצמו צמותר לו, שגם צמה שמותר לו לעשות יקדש עצמו צהתנהגותו, שלא יהיה נצל צרשות התורה ע"ש. אם כן הכהנים שננטוו צקדושה יתירה, 'קדושים יהיו לאלקיהם', להתקדש אפילו צמה שמותר לישראל, הרי מוטל עליהם להיות זהירים צמעשיהם ציתר שאת צפרישות, יותר ממה שכל ישראל מקדשים עצמם, כי הצביעה על האדם היא תמיד לפי מעלתו ומדריגתו, וצהיות שהכהנים הם משרתי ה', ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יצקשו מפייהו (מלאכי 2-1), על כן צריכין הם להתקדש ולהיות פרושים יותר משאר בני ישראל. וכמו שאמרו (צצא קמא ג.) וסביציו נשערה מאד (תהלים ג-2), שהקצ"ה מדקדק עם סביציו אפילו כחוט השערה ע"כ.

ואמר שוב, ולא יחללו שם אלקיהם, כי צהיות שהם קדושים, החילול השם שנגרם על ידם חמורה יותר. והגם שכל בני ישראל מוזהרים על חילול ה', אצליהם יש צביעה יתירה, ומה שלא נחשב חילול ה' אצל אחרים, נחשב להם, כמו שאמרו (יומא פו.) היכי דמי חילול השם, אמר רב כגון אנה אי שקילנא צישרא מטצחא ולא יהיצנא דמי לאלתר [כשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ולמד ממני להיות מזלול בגזלן]. רבי יוחנן אמר כגון אנה דמסקינא ארבע אמות צלא

תורה וצלא תפילין [ואין הכל יודעין שנחלשתי צגרכתי, ולמדין הימני להצטל מתלמוד תורה] ע"כ. הרי כי גם דצרים פעוטים שאחרים אין צריכין להזהר מהן, נחשב צגדולי ישראל לחילול השם. ועל כן אמר הכתוב להכהנים 'קדושים יהיו לאלקיהם', להיות פרושים יותר משאר בני ישראל, וכמו כן 'לא יחללו שם אלקיהם', גם צחילול השם הם צריכין להיות זהירים ופרושים יותר, כי מה שצאחרים לא נחשב לחילול השם, יחשב להם לעון.

*

וצראה עוד, דהנה להלן צפרשה, דבר אל אהרן ואל בניו, ויזרו מקדשי בני ישראל, ולא יחללו את שם קדשי, אשר הם מקדישים לי (צצ-3). וצרש"י סרס המקרא ודרשהו, ויזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי, ולא יחללו את שם קדשי ע"כ. ונראה דהתורה רצה לרמוז צזה עוד, צלי סירוס הכתוב. והוא על פי מה ששמעתי מב"ק מרן מסאטמאר בעל דברי יואל זי"ע, צמוצאי שמחת תורה, כאשר למד צשלחנו הטוהר את התפלות שהתפללו התנאים צקיום תפלתם, צגמרא (צרכות ז.), רבי אלכסנדרי צתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתעמידני צקרן אורה ואל תעמידני צקרן חשיכה. ואמר לצאר כפל הלשון, על פי מה שפירשו הכתוב (צצ-3) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי צחוך בני ישראל. כי הנה צאומות העולם המטרה מטרה הפעולה, אם המטרה הוא טוב, מותר להשתדל ולעשות עזורה כל פעולה אפילו כשאין המעשה הגונה וראויה מצד עצמה, כי המטרה מטרה אותה. ואם רוצים להשיג דבר טוב,

שם שד"י מלצר ושם הוי"ה מלגא, וכאשר פוגם בקדושתו משרה על עצמו שתי שמות של טומאה, שט"ן וסמא"ל ע"ש (ועיין בישמח משה פ' מקץ ד"ה ירד ירדנו). ושתי השמות אלו של קדושה עולה מספרם יחד כמספר ש"ס. ולכן כאשר הזהיר הכתוב להכהנים שיהיו קדושים, אמר 'ולא יחללו שם אלקיהם', שלא יחליפו את השמות אלקיהם ששורה עליהם, אשר ביחד הם עולים כמספר ש"ס, שמתח זה ישרה עליהם שמות של טומאה. דמצינו דחילול פירושו גם חילוף, וכמו שנאמר (דברים כ-ו) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, וברש"י לא פדאו בשנה הרביעית. וזהו שאמר 'ולא יחללו שם אלקיהם', לחלל את שמות הקדושה ולהחליפם בשמות של טומאה.

*

ואמר הכתוב בטעמו, שקדושים יהיו לאלקיהם, כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים. ולכאורה יש צוה כפל לשון, שהרי הקרבנות הם אשי ה' וגם לחם אלקיהם, וכמו שנאמר (במדבר כח-ב) את קרבני לחמי לאשי, ולא יזהו צורך הזכיר כאן הכתוב שני התוארים הללו יחד. וגראה דהנה הקרבנות משפיעים למטה פרנסתם של ישראל, וכמו שאמרו (ראש השנה טו). מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תצוה הוא [זמן שהתצוה נידונה בו], אמר הקדוש ברוך הוא הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תצוה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקדוש ברוך הוא הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה

מותר אז לדבר סרה ולהבאיש ריח ולהרצות מחלוקת ולהזיק ממון וכדומה. אבל אלצינו זה אסור, כי גם לקידוש השם אסור לעשות פעולה הפסולה. ועל כן הזהיר, ולא תחללו את שם קדשי, אפילו בשעה שהמטרה היא שעל ידי זה ונקדשתי בחוך בני ישראל עבדה"ק. ולכן התפלל שבעמידני בקרן אורה, אבל לא ינטרך מתחלה לעמוד עבור זה בקרן חשיכה, ועל ידו יזכה להקרן אורה ודפח"ח וש"י.

ואם כן יתכן צדעת בני אדם לעשות דברים שאין לעשותם על פי תורה, והם בגדר חילול השם, וחושבים זאת לחלק מקידוש שם שמים, שאומרים שתכלית החילול השם הוא כדי שעל ידי זה יתרומם אחר זה שם שמים ביתר שאת. ועל כן הזהיר הכתוב 'וינורו מקדשי בני ישראל', שיפרישו עצמם ממה שבני ישראל מחשיבים שמעשיהם הם קדושים, 'ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים לי', שהם מחללים את שם קדשי, וצדעתם חושבים שמעשיהם רצויים, שתכליתו היא שיתעלה ויתרומם צוה קדושתו, אלא קידוש שם שמים צריכה להיות טהורה, רק קדושה אמיתית בלי עירוב שום נקודה של חילול השם.

וזוהו שאמר הכתוב על הכהנים, 'קדושים יהיו לאלקיהם', אבל 'לא יחללו שם אלקיהם', שיצוא זאת על ידי התערבות של חילול השם, עם החשבון שמטרתו יגיע על ידי זה לקדושה, אלא 'והיו קדושי', שמעשיהם יהיו רק קדושה.

*

ואמר ולא יחללו שם אלקיהם, דמבואר בתיקוני זוהר (כג סו). דמי שמתנהג בקדושה שורה עליו שתי שמות של קדושה,

היו עוד צמעתם כמו שהיו צבית ראשון. וכמו שאמרו (יומא ט.) מאי דכתיב (משלי י-כ) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה. יראת ה' תוסיף ימים, זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר כהנים גדולים. ושנות רשעים תקצרנה, זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים, לא מהם ארבעים שנה שמשו שמעון הצדיק, ושמונים שמשו יוחנן כהן גדול, עשר שמשו ישמעאל בן פאזי, ואמרי לה אחת עשרה שמשו רבי אלעזר בן חרסום, מכאן ואילך לא וחשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו ע"ש. ולכן במקדש שני לא היו ראויים עוד להשראת השכינה מופלגת כמו שהיה צימי קדם, ולכן האש היתה רצוצה ככלב, ולא היו מסייע לאכול הקרבנות.

ובם פר לקושי בתר לקושי הציא מספר בפתור ופרח, כי הארי מזונותיו מזוי, כי דורס כל מה שבא תחת ידו ואוכל, מה שאין כן הכלב אמרו חז"ל (שבת קנה:) מאי דכתיב (משלי כט-י) יודע לדיק דין דלים, יודע הקצ"ה בכלב שמזונותיו מועטים [שאין אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה], לפיכך שוהה אכילתו צמיעו שלשה ימים ע"כ. ולכן במקדש ראשון שהקרבנות נתקבלו באש ה', והורידו שפע של מזונות למטה, על כן היתה רצוצה כארי שמזונותיו מזוי. לא כן צבית שני, שלא נתקבלו הקרבנות לרצון מאש ה', ונתמעטה השפעת המזונות מלמעלה, על כן היתה רצוצה ככלב שמזונותיו מועטין.

ואיתא עוד בגמרא (יומא נט.) ארבעים שנה שמשו שמעון הצדיק נשתלחה צרכה

תורה נסכו מים בחג, אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתצרכו לכם גשמי שנה ע"כ. וכן אמרו (סוכה נה:) לשבעים פרים של חג הסוכות כיפרו שירדו גשמים בכל העולם ע"כ. וזה היה תלוי בקדושתן של הכהנים מקריבי הקרבנות, ולפי מדריגתם היתה ההשפעה יורדת למטה. ועל כן אמר 'קדושים יהיו לאלקיהם', חדא, 'כי את אשי ה' קאי על הקרבנות, אשר הכהנים הם משרתי ה' שלוחי דרחמנא להקרבת הקרבנות. ולא עוד אלא את 'לחם אלקיהם הם מקריבים', כי פרנסתן של ישראל, הלחם שהם מקבלים מאלקיהם, הם מקריבים, המה מקריבים אותם לישראל, על כן מוטל עליהם להתאמץ ביותר להיות קדושים, כי הכל תלוי לפי מעלתם.

*

ויש לומר עוד, דהנה האש שהיתה על המזבח ירדה מן השמים, וכמבואר בקרא בהקמת המשכן, ותאל אש מלפני ה' ותאכל על המזבח (ויקרא ט-ד). וכמו כן צבית ראשון בזמן שחינך שלמה המלך את הבית, נפלה גחלת מן השמים למזבח (דברי הימים ב ז-א), ונשארה שם צוערת על המזבח עד שקילקס המלך מנשה. ואמרו (יומא כא:) דגם בחנוכת הבית שני ירדה אש מן השמים. אמנם אמרו שם, מיהוה הוה, סיועי לא מסייעא. והיינו דצבית שני, האש שירדה מן השמים לא אכלה את הקרבנות, אלא הוצרכו תמיד לעצים, לשום על המזבח אש מן ההדיוט ע"ש. ועוד חילוק היה, דצבית ראשון היתה האש רצוצה על המזבח כארי, וצבית שני אמר רבי חנינא סגן הכהנים אני ראיתייה ורצוצה ככלב ע"כ.

ונראה דהשינוי שנעשה במקדש שני, הסיבה לזה היתה, כי הכהנים משרתי ה' לא

להחורבן, ואז היו הכהנים כבר צמנצ שפל, והוא ראה האש שהיתה כבר רבוצה ככלב.

ולבן הזהיר הכתוב את הכהנים 'קדושים יהיו לאלקיהם', ואמר בטעמו, כי את 'אשי ה', האש שירדה מן השמים, 'לחם אלקיהם', שמשפיע למטה המזונות לבני ישראל, 'הם מקריבים', הכל תלוי בהם בהכניהם. והיינו אם האש תהא מסייע לאכול הקדשים או לא, וכמו כן נורת האש אם תהא כארי או ככלב, שתשפיע בשפע כמו מזונות הארי או רק כמזונות הכלב, הכל תלויה במעשיהם של הכהנים, וכמו שהיה שונה האש בצית שני ממה שהיה בצית ראשון, ועל כן מוטל על הכהנים להזהר במעשיהם ולהיות קדושים.

צעומר וצשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שמגיעו כזית, יש אוכלו ושצע ויש אוכלו ומותר, מכאן ואילך נשתלחה מאירה [שאינו משציעו] צעומר וצשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול [שאינו כזית]. הנועין מושכין את ידיהן [מאחר שראו שאינו משציע], והגרגרין נוטלין ואוכלין ע"כ. הרי שהצרכה בהלחם במקדש היתה בזכות הכהנים. ושמעון הנדיק שימש בכהונה גדולה בתחלת ימי צית שני אחרי עזרא (באירי שס). וממנו ואילך נתדרדרו מצב הכהנים, ולא היה צרכה בהלחם. ויתכן לומר שצימיו היתה עדיין האש של מעלה רבוצה כארי, להורות על השפע. ולכן דקדק רבי חנינא סגן הכהנים ואמר אני ראיתי והיתה רבוצה ככלב, כי הוא שימש כבר בסוף ימי צית שני קרוב

פרשת בהר

בלימוד פרקי אבות פרשת בהר תשע"ו לפ"ק

ואם כי ממך נעלם טעם הוייתם, אלקים הצין דרכה. ולא לחנם הניחו הקב"ה בחיים, כי יש צורך הנעלם ממך, או שיצוא שעה שיהיה צורך בו, ומי יודע הטוב שיתגלגל על ידו, וא-ל דעות ה' ע"ש.

במשנה (אבות ג-ד) הוא היה אומר אל תהי צו לכל אדם וכו', שאין לך אדם שאין לו שעה. ופירש בתפארת ישראל, אל תהי צו אפילו לכסיל ולצער ומשולל מכל דעת, ואפילו הוא רשע למות, תרחם על קלקולם ולא תבזם.

לקויים צמדותיהם, הרי יעמידו תלמידים כאלו גם להלכה, ואז תפוג תורה מישראל, כי תורה צלי מדות טובות אין לה חשיבות, ולכן נסתלקו שלא תמשך הנהגה זו להלכה.

והיה אז העולם שמש עד שצא רבי עקיבא אלל רבותינו שצדרום ושגאה לחמשה תלמידים, והם הם העמידו תורה באותה שעה (שם), ואחד מהם היה רבי שמעון בן יוחאי, וגם לפניו צא נסיון כזה, וכמעט שנכשל בו. כמו שסיפרו חז"ל (שבת לג): שכאשר יאלו מהמערה חזו אינשי דקא כרבי [תורשים] ורעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יתה צת קול ואמרה להם, להחריב עולמי יאלתם, חיזרו למערכתם. הדור אזול איחיבו תריסר ירחי שחא, אמר משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, יתה צת קול ואמרה לאו ממערכתם. נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוה מסי רבי שמעון, אמר לו בני די לעולם אני ואתה ע"כ. והיינו שמגודל מדריגתם שנחעלו צפרישות י"ב שנה מכל הצלי העולם, התחילו לצות ולהקל צענייהם בני ישראל העוסקים על מחייתם, עד שהחזירם הצת קול להמערה על שנה נוספת, לתקן את מדותיהם צזה.

ומה שיצתה צת קול ואמרה להם להחריב עולמי יאלתם, חזרו למערכתם. נראה דאין הכוונה שמחריצין העולם צמה שנשרף כל מקום שנתנו צו עיניהם, כי צודאי רבי שמעון צאלתו מהמערה לא יסתובב צשדות וצחולות, אלא תיכף יחזור לצית מדרשו. וגם אם ידליק איזה שדות צדרך חזרתו, עדיין אין צזה איבוד עולם. אך הכוונה היא, כי הצת קול עוררה את

וייש להוסיף דמצואר להלן צמשנה (ד-יז) כי יש צעולם הזה שעה מוצחרת, וכמו כן יש שעה מוצחרת לעולם הצא. צעולם הזה, יפה שעה אחת צתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הצא. וצעולם הצא, יפה שעה אחת קורת רוח מכל חיי העולם הזה. וגם צהאדם הפשוט ציותר יתכן שתהיה לו צחיי שעה זו, שמתצונן על מצבו ומתאונן על מעשיו וחוזר צתשובה, ותהיה לו שעה אחת צתשובה, כמו רבי אלעזר בן דורדייא, שלא הניח זונה אחת צעולם שלא צא עליה, וצסופו חזר צתשובה, וצכה רבי ואמר יש קונה עולמו צשעה אחת (עבודה זרה יז). או שתהיה לו שעה אחת צמעשים טובים, שחודמן לו מנחה רבה שעל ידה קונה עולמו, וכמו שסיפרו חז"ל (שם י): על קטיעא בן שלום, שגם עליו צכה רבי ואמר יש קונה עולמו צשעה אחת. ולכן אל תהי צו לכל אדם, כי אין לך אדם שאין לו שעה זו, שחודמן לו צחיי שעה של תשובה ומעשים טובים. ואין לך אדם שאין לו על כל פנים שעה אחת מקורת רוח צעולם הצא, שהרי כל ישראל יש להם חלק לעולם הצא (סנהדרין ג).

*

והנה הימים האלו הם ימי הספירה, שנוהגין צו כל צית ישראל אצילות, שלא לישא אשה ולא להסתפר, והוא משום שצפרק זה מתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, וכל זה מפני שלא נהגו צבוד זה לזה (יצמות סב:). ויש לנו לשום לצו לזה להתלמד אין יש לנהוג צבוד לחצירו, ומכל שכן שלא לצותו. ופירשו צו כי צאמת אין על זה חיוב מייתה, ומכל שכן שתורתם היתה צריכה להגן עליהם. אך צהיות שהם יתגדלו אחר כך ויגיעו למדריגה להיות מרביצי תורה, ואם הם

כל העולם כולו. מה עשה רבי עקיבא, לבש שחורים ונתעטף שחורים וישב לפניו צרחוק ארבע אמות. אמר לו רבי אליעזר, עקיבא מה היום מיומים. אמר לו רבי כמדומה לי שחזירים בדילים ממך. אף הוא קרע בגדיו וחלץ מנעליו ונשמת וישב על גבי קרקע. זלגו עיניו דמעות, לקה העולם שלישי בזימים ושליש בחטים ושליש בשעורים ע"כ. הרי לנו עד כמה נריבין להזהר בכבודו של חכם גם כאשר חולקין עליו חזיריו, ואין הלכה כמותו.

ומבואר בספר נוצר חסד (אבות ד-ה) שסיפר מרן הבעל שם טוב ז"ע, שהיה נדיק אחד, ואמר קודם פטירתו שימות במיתה משונה על ידי רוחאים, וכבר היה מאה פעמים בעולם הזה, ובכל פעם נהרג, שהוא היה בזמן המקדש ראש סנהדרין חריף וחכם, ולמד בסם המות של תורה, והוא היה הראשון שהכה על לחי ופנים של זכריה הנביא, ואמר לו אתה עס הארץ מתנבא בנביאות, ועל ידו נפלו עליו עמי הארץ רשעים גמורים והרגו אותו. וזוה שיכתבו על מצבתו, פה נטמן מי שהרג זכריה הנביא, ואמר שכבר הוא מתוקן ע"כ. ועל זה דרשו חז"ל (פסחים כג.) את ה' אלקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים.

ולא עוד אלא חיובא רמיא להחזיק לומדי תורה בגופם והונס, להיות לו חלק ונחלה בתורתם ועבודתם, אשר חלק כחלק יחללו, המחזיקי תורה עם לומדי התורה, וכדאיתא במדרש צפרשתנו (ויק"ר כה-ג) שעתיד הקב"ה לעשות כל וחופות לבעלי המנות אלל בני תורה בגן עדן, דכתיב (קהלת ז-ב) כי כלל החכמה כלל הכסף ע"כ.

*

רבי שמעון, אתה תלמיד מרבי עקיבא, וראית בעיניך איך מתו כ"ד אלף תלמידי חכמים בשביל שלא נהגו כבוד זה בזה, וראשונים כלו מפני חטא כזה, ואתם שונים זו, לזלזל בבני אדם שאין תורתם אומנתם. ואם אתה תענש עבור זה כמותם, אז יהיה תורבן עולם, כי איך יהא קיום עולם בלי תורתו של רבי שמעון, בנגלה ובנסתר, ואם תמשיכו בדרך זה, אז להחריב עולמי ינאחם.

*

ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, שבסיום הפרשה נאמר שלש מנות, לא תעשו לכם אלילים, ופקל ומנצה לא תקימו לכם, את שבתותי תשמרו, ומקדשי תיראו, אני ה' (כו-א). ובגמרא (יבמות ו.) דרשו סמוכין, יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת, תלמוד לומר את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, כולכם חייבין בכבודי ע"כ. ובבעל הטורים הוסיף, סמך שבת לעבודה זרה, ששקול שבת כנגד עבודה זרה (חולין ה.) ע"כ.

ונראה עוד כי צפרשה זו יש רמז גם על החשיבות לכבד חכמי ישראל בכל מה דאפשר, ומכל שכן שלא לגרום להם חלישות הדעת או לבזותם, ולהזהר בגחלתן שלא תכזה, שנשיכתן נשיכת שועל וכו' (אבות ב-י), גם כאשר יש חילוקי דעות ביניהם צדיני תורה, ואין דעתם מכוונת לעמוד על שיטה אחת. וידוע מה שסיפרו חז"ל (בבא מציעא נט:) בתנור של עכנאי, שלא רצה רבי אליעזר להסכים לדעת חכמי ישראל שהיו הרבים, עד שנמנו עליו וצרכוהו, ואמרו מי ילך ויודיעו, אמר להם רבי עקיבא אני אלך, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו ונמנא מתריב את

אלו ריקנים שבישראל. והיינו דשלחו מתם, ליצעי רחמים איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא ע"כ. הרי שהתלמידי חכמים שנמשלו לגפן, אי אפשר להם להתקיים בלי הזמורות והעלין, היינו הצעלי בתים ועמי הארץ, וממילא גם להם יש זכות של תורה.

והנה טבעו של הכלב הוא לשמור את בעליו, ואמרו (פסחים ק"ג.) אמר ליה רב לרב אסי לא תדור במתא שלא נבח זה כלבא, והיינו כי הם שומרים העיר מפני אויבים וגנבים. ומלינו באליהו הנביא כאשר הוצרך לצרות מאחאב, שאמר לו ה', ואת העורבים צויתי לכלכלך וגו', והעורבים מביאים לו לחם וצפר צבוקר, ולחם וצפר צברב (מלכים א' י"ז-ד). ומצואר בזוהר הק' (ח"ג ק"ט:) שציוס חמישי כשצברא ה' את העופות, התנה עם העורבים שיפרנסו את אליהו בשנות הרעב ע"ש. ואם כי העורב אכזרי גם לבניו, מכל מקום הם ריחמו על הנדיק, והציאו לו לחם וצפר. ועל כן אמר לרבי, פרנסני ככלב וכעורב, אם כי אין לי זכות תורה מעצמי, אבל אני שומר על תלמידי חכמים כהכלב ששומר את בעליו, וכעורב שהציא צורכיו של אליהו, וזכות שאנו מזמינים צורכי החכמים, יש לנו חלק גם בתורתם, וחלק כחלק יאלכו.

*

והנה הנדיקים נקראים בתואר 'שצת' כדאיתא בזוהר הק' (ח"ג קמ"ד:) דרבי יהודה קארי ליה לרבי שמעון בן יוחאי שצת דכולהו שיתא יומין מיניה מתצברין ע"ש. והם גם נקראים בתואר 'מקדש', על דרך היכל ה' המה (ירמיה

ואיתא בגמרא (צ"ח צמ"ח ת.) רבי פתח אולרות בשני צורות, אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו. דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס, אמר לו רבי פרנסני, אמר לו בני קריה, אמר לו לאו, שנית אמר לו לאו, אם כן צמה אפרנסך, אמר לו פרנסני ככלב וכעורב, פרנסו ע"כ. ופירש רש"י ככלב וכעורב שחס הקצ"ה עליהם (שבת קנ"ה:) שנאמר יודע נדיק דין דלים (משלי כ"ז-ז), לפי שהכלב מזונותיו מועטין, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלשת ימים. וגבי עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמ"ט), לפי שהעורב אכזרי על בניו, והקצ"ה מזמין להן יתושין מתוך לואתם ואוכלים ע"כ.

ונראה עוד, כי יונתן בן עמרם העיר לרבי, הן אמת דעמי הארץ אין להם זכות תורה מאלד עצמם, אבל זכותם גדול צמה שהם מחזיקים את התורה. וגם כשאי אפשר להם לסייע בממונם, הם עומדים לימינם, ושומרים על התלמידי חכמים לסייעם בגופם צמה שיש יכולת צידם. ואיתא בגמרא (חולין צ"ב.) אומה זו כגפן נמשלה [דכתיב (תהלים פ"ט) גפן ממזרים תסיע], זמורות שבה אלו בעלי בתים [דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי, והוא עיקר הגפן, כך בעלי בתים גומלי חסד, ומחזיקים ידי עניים, ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם, ומתקיימים על ידם]. אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים. עלין שבה אלו עמי הארץ, [עלין שצבגן סובלין הרות, ומגינים על האשכולות שלא יכס שרצ ושמש ורוחות, כך עמי הארץ חורשין וזרעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלים], קנוקנות שבה

וּמַעַד לְדַבְרֵי מַמָּה שְׂרָאִיתִי הֵעֵתָק אֲגַרְתִּי הַקּוֹדֵשׁ
שְׁכַתְּבָ מִמִּתּוֹנֵי הַרְה"ק מוֹה"ר רַבִּי
יִצְחָק אֵיִיזִיק זֵלָה"ה מוֹדִיבִי שׁוֹב לְבֵן דּוֹדוֹ
מִחוּ' הַרְה"ק מוֹה"ר רַבִּי יִצְחָק אֵיִיזִיק זֵלָה"ה
מִקְאֲמָרְנָא, וְכוּ נֹאמֵר כּוֹזֵה הַלְשׁוֹן, וְשִׁמְעִי
מִדּוֹדֵי רַבִּינוּ רַבִּי צְבִי הִירֵשׁ מוֹדִיבִי שׁוֹב
זֵלָה"ה, פֵּעַם אֶחָד בְּסַעֲוֵדָה שְׁלִישִׁית בְּאֲמַנְעַ
הַתּוֹרָה אֲמַר כּוֹזֵה הַלְשׁוֹן יֵשׁ אִיזָה כֵּת שְׁנוֹסְעִים
אֲלָל רַבִּי שְׁלֵהֶם, וְאוֹמְרִים אֵין רַבִּי צְבוֹלֵס אֲלָל
רַבִּי שְׁלֵהֶם, זֹו רַחֲמַנָּא לְלָלְן [עֲבוּדָה זָרָה], אֲלָל
הַאֵיךְ לֹוֹמֵר, כֹּל לְדִיק וְלְדִיק וְכֹל רַבִּי הוּא
טוֹב לְתַלְמִידָיו, אֲלָל רַבִּי שְׁלֵנוּ הוּא יוֹתֵר טוֹב
לְעֵינֵינוּ ע"ש.

וּבְרֵאֵה הַכּוֹוֵנָה כּוֹזֵה, כִּי הַאֲוֹהֵב אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ,
אֲוֹהֵב כֹּל אֶחָד שְׁדָבוֹק צֵה' וְצַתּוֹרָתוֹ,
וְכוֹלֵן שׁוֹיֵן לְטוֹבָה צְעִינִיו. אֲלָל הַמַּדְבֵּק עֲלָמוֹ
וּמַכְנִיעַ עֲלָמוֹ רַק לְדִיק אֶחָד, אֵין זֶה מַלְד
מִצּוֹת ה' עֲלָיו, אֲלָל יֵשׁ לוֹ פְּנִיּוֹת וְסִיבּוֹת שׁוֹנוֹת
שְׁצַחַר רַק צוּ, וְזֵהוּ צַחֲנִיָּה שֶׁל עוֹבֵד לְפָסֵל
וּמִצְבֵּה. - וְעַל כֵּן אֲמַר הַכּוֹזֵב אֶת 'שְׁצַחֲתוֹ'
תְּשַׁמְרוּ, בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כִּי יֵשׁ לְהַקְצִי"ה צְעוֹלָמוֹ
הַרְבֵּה חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם צַחֲנִיגַת שְׁצַת, וְלֹא רַק
אֶחָד, וְסַמְךְ לֵה פֵרֶשֶׁת עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁלֹּא יִכְשַׁל
צַחֲזוֹרִיָּהוּ שֶׁל חֲטָא זֶה, לְדַבֵּר סֵרָה עַל אַחֲרִים
חוּץ מִרְצוֹ.

*

וּבִזְזָה יִתְצַחַר מֵה שְׁסִיפְרוּ חוּ"ל (שֵׁס) עַל רַבִּי
שְׁמַעוֹן וְכוּ כְּשִׁינְאָו מֵהַמַּעֲרָה חוּו אֵינְשִׁי
דְּקָא כְּרַבִּי וְזַרְעִי, אֲמַרו מִנִּיחִין חִי עוֹלֵס וְעוֹסְקִין
צַחֲיִי שְׁעָה וְכוּ', צַהֲדִי פִּינְא דְמַעֲלִי שְׁצַחַת חוּו
הֵהוּא סְבָא דְהוּה נְקִיט תְּרִי מִדְּאֵי אֲסָא וְרַהֲיֵט
בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, אֲמַרו לִיָּה הִנֵּי לָמָּה לָךְ, אֲמַר לָהּ

ז-ד), שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה צַתּוֹכֵס, וְכַדְרֵךְ שְׁנֹאֲמֵר וְעַשׂו
לִי מִקְדֵּשׁ וְשַׁכְנֵתִי צַתּוֹכֵס (שְׁמוֹת כֶּה-ת). וְאֵלִיתָא
בְּגַמְרָא (שְׁצַת נֵה). וּמִמִּקְדֵּשִׁי תַחֲלוּ (יִחְזַקְאֵל ט-ו),
אֵל תִּקְרִי מִקְדֵּשִׁי אֲלָל מִקְדֵּשִׁי, אֲלוֹ צְנִי אֲדֵם
שְׁקִימּוֹ אֶת הַתּוֹרָה מֵאֲלָף עַד תִּי"ו ע"ש. וְעַל
כֵּן אֲמַר הַכּוֹזֵב 'אֶת שְׁצַחֲתוֹ תְּשַׁמְרוּ', שִׁישׁ
לְשַׁמּוֹר עַל הַדְּלִיקִים שֶׁהֵם שְׁצַחֲתוֹ, לְהַחְזִיקֵם
וְלְהַחֲיוֹתֵם, 'וּמִקְדֵּשִׁי תִירָאוּ', לִירָא יִרְאֵת הַכְּבוֹד
מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, 'אֲנִי ה', שֶׁהִרִי הוֹקֵשׁ כְּבוֹדֵם
לְכַבּוֹד הַמִּקּוֹס, אֶת ה' אֲלָקֵיךְ תִירָא, לְרַבּוֹת
תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים.

וְהַסְבִּיךְ לְזֵה צְוִי אֲזַהֲרַת עֲבוּדָה זָרָה, עַל פִּי
מֵה שְׁכַתּוֹב בִּיִּטֵּב פְּנִים (לְפִרְשַׁת
זְכוֹר אֹת י'), כִּי עֵיקַר דְּבִיקוֹת יִשְׂרָאֵל לְאֲצִיָּהּ
שְׁצַמִּים הוּא עַל יְדֵי תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים וְלְדִיקִים,
הֵם הַמְּלַהֲיִצִים לְצַבּוֹת יִשְׂרָאֵל לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם
הַנְּכַבֵּד וְהַנּוֹרָא לְחֹזֵק הַאֲמוּנָה בְּלָבֵס, וְנֹאֲמִנִים
עֲדוֹתֵן שֶׁל חוּ"ל (כַּחֲצוֹת קִיא): כִּי אֵי אֲפִשֵׁר
לְדַבֵּק צֵה' בְּלַחֲי עַל יְדֵי שְׁמַדְבֵּק אֶת עֲלָמוֹ
לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים וְלְדִיקִים, וְהַחֹשֶׁשׁ מַעֲיֵד עַל
זֶה, כֹּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ רוֹאוֹת הֵן רַבִּים הַמַּתְפַּרְנִים
צַעֵם אֲשֶׁר לֹא יִרְמָסוּ צַחֲרָוֹתֵם וְטִירוֹתֵם שֶׁל
תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים וְלְדִיקִים, וְרַחֲוִקִים מֵהֵם מִרְחַק
רַב, הֵם נֹזְרוּ אַחֲזוֹר וְנֹזְרַק צֵם מִינּוֹת וּמַלְשִׁינוֹת
וְאֲפִיקוֹרְסוֹת ר"ל. וְצֵהִיּוֹת כֵּן הַפּוֹעֵר פִּיּו נִגְד
רַעְהוּ לְהַצּוֹת צַעֲלִיָּהֵן צְעִינֵיהֶם, הֵם תְּלַמִּידֵי
חֲכָמִים וְלְדִיקִים שֶׁהֵם שׁוֹאֲצִים מִמֶּנּוּ, וְרַעְהוּ
יֵשִׁיז הַדְּבָרִים כֵּהוּוִיָּתֵן נִגְד שֶׁל זֶה צִיֵּתֵר
עוֹו, הַשׁוֹמֵעַ יִשְׁמַע וְיֹאמֵר כְּדִין וְכִדִין, וְיַחְדוּל
מִזֵּה וּמִזֵּה וְאֲפֶס עֲזוֹר וְעֲזוּב, וְחוּ"ו יֵהִיו כְּתוֹרֵן
צִרְאֵשׁ הַהֵר בְּלִי מַשְׁעָן וּמַשְׁעֲנָת, זֶה מַעֲשֵׂה יֵרֵ
הַרַע שֶׁרוֹ שֶׁל עַמְלָק, לְמַעַן יִרְפוּ הָעַם יִדְיָהּ
וְלָבֵס מֵהַדְּלִיקִים.

החיי עולם, ודי לעולם אני ואתה, וכאשר המה יפרנסו אותם, גם הם יתעלו להיות צלל החכמה צלל הכסף.

*

ועל דרך דרוש יש להוסיף, לשלב מה שהסמיך הכתוב מלות עבודה זרה, ומלות שבת, וצית המקדש. דהנה בגמרא (עבודה זרה מו:): מיבעיא להו אי דבר הפוסל בקרבן פוסל גם במזבח, אי אמרינן מכשירי קרבן בקרבן דמי או לא. ולכאורה אי נימא דמכשירי קרבן אין דינם בקרבן, אם כן הזבולון שהוא מכשיר לתורתו של יששכר אין דינו להיות דומה במעשיו ובשכרו כמו יששכר. וראיתי בספר יד דוד (בפרשתנו), דלכאורה יש לזה ראייה מקרא זה, דהסמיך שבת למקדש, להורות דבנין בית המקדש אינו דוחה שבת, ולכאורה טעמא צעי, הלא בנין המקדש הוא מכשירי קרבן, וכיון שהקרבנות דוחין שבת, למה לא ידחה גם בנין בית המקדש את השבת, ועל כרחך מוכח מזה דמכשירין אינם בקרבן. וכחצ דיש לדחות דהא דעת רבי יהושע (מגילה י:): דמקריבין אף על פי שאין בית ע"ש, אם כן שוב לא הוי בית המקדש כמכשירי קרבן, ואינו דוחה את השבת ע"ש.

ואם כן מקרא זה דאת שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו, דדרשינן מיניה דאין בנין בית המקדש דוחה שבת, מעורר מקום לדון אי מכשירי קרבן דינו בקרבן. על כן הסמיך לה פרשת עבודה זרה, דאיתא בגמרא (סו) שהמשתחוה להר אבניו פסולין למזבח, דילפינן לה מאתנן דכתיב לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב 'בית ה' אלקיך' (דברים כג-ט), דמשמע

לכבוד שבת, ותסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור, אמר ליה לצריה חזי כמה חציבין מנות על ישראל, יתיב דעתיהו ע"כ. ולכאורה הרי ישראל מלאים מנות כרמון, ולמה נתישב דעתיה רק צעינן זה שנקיט תרי מדאני אסא נגד זכור ושמור.

אך העינן הוא, כי מנות שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה-יג), היינו השמירה של יום השבת גופיה, ומנות זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ-ח), קאי על ימי השבוע, וכמו שפירש רש"י תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת (צ"ה טו). ובמכילתא איתא (הוצא ברמב"ן סו) שמאי הזקן אומר זכירה עד שלא תבא, שמירה משתבא ע"ש. ואם כן מנות זכור היא להכין להשבת כל מה שגנרך להענגג צו. ואם כן יש בזה רמז, שמנחה להכין להצדיק שהוא צחינת שבת כל צרכיו, על ידי ימות החול, המה בני אדם העוסקים בעובדא דחול. ועל זה אמרו זכור ושמור צדבור אחד נאמרו (ראש השנה כו:), והיינו כי הזבולון שהוא מכין צרכיו של יששכר, שזהו מנות זכור, שנותן לב לזכור את הצדיק שהוא צחינת שבת, להכין לו כל צרכיו, יהיה לעתיד צללו של יששכר, שהוא עכס השבת, והזכור והשמור יתעלו כאחד.

ודבר זה הראה רבי שמעון לבנו רבי אלעזר, שהבני אדם שהם כרבי חרעי, ומספיקים בזה לחמם של עובדי ה', חסובה מעשיהם כהלומדי תורה, ולכן ההוא סבא מכין תרי מדאני אסא כנגד זכור ושמור, ששניהם צדיבור אחד נאמרו, ובזה תנוח דעתו, שאין עבודתם רק חיי שעה, אלא הם מספיקים

אפילו לצנין הבית ע"ש. אם כן שם גילה לנו הכתוב דמכשירי קרבן כקרבן, ואם כן יש ללמוד מזה גם לגודל שכרו של זבולון שדינו כיששכר, דמכשירי תורה כתורה דמיין, ולכן את 'שבתותי'

תשמרו, ואת 'מקדשי' תיראו, היינו הנדיקים שהם צבחינת שבת ומקדש, כי גדול שכרם של המחזיקי תורה אשר המכשירים יהיו כמותם לעמיד לצוא.

בסעודה שלישית פרשת בהר תשע"ו לפ"ק

השמיטה כל פירות שביעית הם קדושים לה', והוא נותנס לכל ישראל. ולכן כתיב כל ימי השמנה משבות את אשר לא שבתה (כו-לה), כי המחזיק בשדהו כמו בעל הבית הוא גזול את ה', וכתיב (לעיל ה-כג) והשיב את הגזילה אשר גזל ע"ש.

וביאור הדברים, שהרי אמרו (ברכות לה.) רבי לוי רמי, כתיב לה' הארץ ומלוואה (תהלים כד-א), וכתיב והארץ נתן לצני אדם (שם קטו-טז). ומשני לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה [הרי הוא לצני אדם] ע"כ. אם כן באמת כל הון בני אדם הוא של ה', אלא שניתן להאדם על שש שנים, ובשנה השביעית חוזר הכל לצעליו על אותה שנה, שמפקירו ה' לכל, ושזב נותן לו זאת בחזרה על עוד שש שנים.

והנה מנות שמיטה היא נסיון גדול להאדם, שכמעט אין מנוח בתורה שעולה להאדם בהפקד גדול כזה, להזניח פרנסת שנה שלימה, עד שלא יאחר לו פת לחם, וכמו שאמרה תורה וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית. אמנם זהו רק צמי שחושב שהשדה שלו הוא, וכחו ועוצם ידו עשה את החיל, על כן כואב לבו ליתן משלו לאחרים פירות שנה אחת. אבל המכיר כי לה' הארץ ומלוואה, הרי זה דומה לעשיר שהכניס לציתו עני, ואמר לו שהוא יכול לדור

בי תצואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה', שש שנים תזרע שדך וגו' (כה-ג). באור החיים הק' דקדק למה הוצרך לומר 'אשר אני נותן לכם', כי פשיטא הוא הנותן ואין אחר לטעות בו. גם מה שאמר שש שנים תזרע שדך וגו', לכאורה הוא שלא לצורך, דעיקר המנוח היא האזרה על שביעת שנה השביעית. גם מה שאמר ושבתה הארץ שבת לה', וברש"י כשם שנאמר בשבת בראשית ע"ש. כריך ביאור הכוונה בזה. גם להצין למה אמר במנוח זה ושבתה 'הארץ' שבת לה', הלא הארץ בעצמה לא שובתה, שנותנת פירותיה גם בשנה השביעית, ויש הרבה דינים בפירות שביעית, אלא שהאדם שובת בה ממלכתה, ולמה אמר ושבתה הארץ.

ונראה כי פשטות הדברים של מנות שביעית, שהבעלים מפקירים את שדיהם לעניים ולעשירים יחד, והמה הם הנותנים פירותיה לכל. אמנם בפנים יפות (ד"ה ושבתה) כתוב, דבשנה השביעית נותן האדם חזרה את שדהו לאדון העולם, וה' הוא הנותן זאת לכל בריותיו. וזה דומה לגזל הגר, דכתיב ציה (במדבר ה-ח) ואם אין לאיש גזול להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן. ופירש רש"י קנאו השם, ונתנו לכהן שצאתו משמר ע"כ. וכן פירשו בכל, ששנת

בביתו על שש שנים, אבל שנה אחת הוא הולך למדינה אחרת וסוגר את ביתו, ולא יוכל לדור בביתו. שבדאי המקבל ההוא לא יהיה לו שום תרעומות על מה שלא ניתן לו שנה אחת, אלא פיו מלא שבח והודאה על הששה שנים שהחיה את נפשו למסור לו ביתו.

ועל כן כדי שלא יכאז לב האדם בקיום מצוות שמייטה, הקדים הכתוב כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, תשימו לב כי כל מה שיש לך חלק בארץ זהו משלי, אשר אני נותן לכם, והשש שנים תזרע שדך, זהו מתנה טובה שקבלתם מאת הנותן, ולכן לא ירע לבבכם צמה שאני מצוה אתכם, ושבתה הארץ שבת לה, בשנה השביעית.

*

והנה מה שאמר הכתוב ושבתה הארץ, ולכאורה הרי הארץ לא שובתת בשום פעם, כי מה שזרעו בששית לומח בשביעית. ויש לומר בהקדם לכאור מה דאמרו (שבת לג:) ברבי שמעון בן יוחאי כשיצא מהמערה וחזי אינשי דקא כרבי זרעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה וכו', בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות, אמרו ליה הני למה לך, אמר להו לכבוד שבת, ותסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור, אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצוות על ישראל, יתיב דעתייהו ע"כ. ויש להבין צמה הניח דעתו של רבי שמעון, צמה שראה ההוא סבא דנקט תרי מדאני אסא, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור.

ובראה דאיתא בגמרא (שבת לא.) והיה אמונת עמיך חוסן ישועות וגו' (ישעיה לג-ו),

אמונת זה סדר זרעים וכו' ע"ש. וכתבו בתוספות מפרש בירושלמי שמאמין צחי העולמים וזרע ע"כ. ולכאורה יש להבין הלא כל העולם כולו, אפילו אותן שאינם מאמינים, וזרעין את שדותיהן, והאדמה מוציאה פירותיה לכל, ומהו האמונה שמאמין צחי העולמים וזרע. ופירש החידושי הר"מ זצ"ל דהכוונה היא, שהגם שרואה צעניו שהכל הוא בטבע, וכמה שמשקיע יותר וטורח לחורשו ולזבלו, היא מוציאה יותר, אף על פי כן הוא מאמין שהכל הוא מהש"ת, והוא זרע מחמת אמונתו, שה' צוה כן להטבע ע"כ (הוצא בשם משמואל לראש השנה כג.).

וביאור הדברים הוא, כי אנו מאמינים שאין שום כח טבע עצמי בעולם כלל, וכל כחו הוא רק ממה שצוה ה' בתחלת הבריאה, והטביע זאת בעולם. כי העולם נברא יש מאין בששת ימי בראשית, והכל בדבר ה' נעשה, ובהיות שה' אמר אז תדשא הארץ דשא, עשב מזרע זרע, עץ פרי עושה פרי למינו (בראשית א-יא), ניתן כח בהארץ שתוכל להוציא תבואתה. וכמו כן הוא בכל הדברים הטבעיים בעולם, וכל הטבע כולה היא פלא וגם מופלא. איך הצומח מצמיח מזרע הנרקב, כל כך תבואה ופירות. והעובד את ה' כאשר חורש וזרע מתבונן אז בנפלאות הבורא, ואומר ברבי נפשי את ה', ה' אלקי גדלת מאד וגו', מצמיח חזיר לצהמה, ועשב לעבודת האדם, להוציא לחם מן הארץ וגו', מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית וגו' (תהלים קד-א). והיו אמונת זה סדר זרעים, שמאמין צחי העולמים וזרע, שמכיר בשעת הזריעה שאין כח בהטבע כלל, אלא הכל הוא כח אלקי, אשר צוה ה' ויעמוד, וזרע רק מגודל אמונתו, כי רק כח אלקים אשר שגבה מדעתנו, יוכל להמציא

דבר כזה, שיזיח השדה תצואה ממנה שמרע ונרקב בארץ.

והנה שמירת יום השבת הוא עדות על אמונתו בצריאת העולם על ידי ה' בששת ימים יש מאין. אך לא די לחיות עם זה רק ביום השבת לצד, אלא על כל השבוע נאמר זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ-ח, עיין שם ב"ש"י), שגם בחול כשעוסק במלאכתו יתבונן במחשבות אלו, שאין מאכלו של אדם ופרנסתו בטבע, אלא מה' המפרנס לכל. והמאמין בחי העולמים בשעת הזריעה, לא עוסק רק בחיי שעה, אלא טרוד כל היום באמונת אלקי עולם. ולכן כאשר ראה ההוא סבא דנקט תרי מדאני אסא, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור, שזוכר גם צימי החול ענינו של שבת, שמעיד באמונת אלקי עולם שהמציא את הטבע, בזה נח דעתיה, שהרי עסקם בחרישה וזריעה הוא גם כן חיי עולם, אשר כל מלכותיך אמונה. ורק אם אדם 'חורש בשעת חרישה', אז תורה מה תהא עליה (ברכות לה:), אצל העוסק בהתבוננות באמונה בשעת החרישה, הרי זהו התכלית להתעלות באמונה.

והנה צדיקים ההתבוננות בטבע העולם מבליט גודל כח הצורא שצראם, ומתעורר להלל ולפאר לקונו, אצל בפשוטי העם הטבע מסתיר כבוד ה' ורואים זו ההיפוך, שכולם זורעים, והארץ נותנת פירותיה לכל צין לטוב וצין לרע. אצל בשעה שנעשה נס, שינוי בהטבע, אז בולט לנגד עיני כל, כי יש מנהיג להצירה, ובתוך הטבע טמונה כח אלקי. וברדשות חתם סופר (לשבת הגדול ריג.) כתוב לפרש המקראות, לעושה נפלאות גדולות כי לעולם חסדו, למכה מצרים בצבוריהם כי לעולם חסדו וכו' (מהלים

קל-ד), שאומר הכתוב על נס מיוחד כי לעולם חסדו. אך הענין הוא, כי אין שום נס גדול, ומה הרעש אם לפני ג' אלפים שנה נבקע הים שעה אחת ונתייבש, ונפל לחם מן השמים, ומעשים כאלו הלא בכל רגע נסים כאלו, מי פתי לא יתעורר בזרעו זרע באדמה ויזין ממנו לין ירוק, ושז פרח זו פרח אדום או לצן, ושז יגמול ממנו פרי פלוני, איך נעשה זה, וכי אין זה נס כקריעת ים סוף. הנה יבוא השוטה ויאמר בחכמתו זהו בטבע, כי ניצולי החמה מכין צעפר ומי הגשמים מרטיבים, ועל ידי זה נעשה כך ועל ידי זה נעשה כך. יאמר נא על ידי מה מכין ניצולי החמה, על ידי מה אד עולה מן הארץ להגשים, וכל דצרייהם הצל ורעות רוח, אלא שחכמיהם אומרים עולם כמנהגו נוהג כה היה וכה יהיה, ואין אחר העושה כן בחכמה ובחכונה ובדעת, ואין אלקים, אלא כך הוטבע מעצמו, ואמת שהוא פלא ואין להצין סתרי הטבע, אך מעצמו הוא כן.

ואמנם כשהקצ"ה משנה הטבע, כגון קורע את הים שעה אחת, וממטיר לחם מן השמים, ומוציא מים מצור החלמיש, אף על פי שכל אלו המה כטפה מן הים נגד חדושי מעשי בראשית שצכל יום ויום, מכל מקום ישפוט כל בר דעת מזה שאין הטבע נוהג כן מעצמו, שאם כן לא יכולה להשתנות לאורך שעה. ואם כן משינוי הקטן הלו נדע שזה היוצר והצורא עושה נסים ונפלאות גדולות בכל יום. והיינו 'לעושה נפלאות גדולות לצדו', לפעמים לפי שעה, נדע 'כי לעולם חסדו', וכן 'למכה מצרים בצבוריהם' נדע 'כי לעולם חסדו', וכן כולם, מכל נס לשעה נדע כי חסדו וטובו והתנהגותו והשגחתו לעולם יום ויום ע"כ.

וזהו כמו שמצינו בשבת צראשית, והוא על פי מה שכתוב בערוגת הבשם (בפרשתנו) לצאר הא דכתיב ויכל אלקים ציום השביעי מלאכתו אשר עשה (צראשית ז-ג), ופירש רש"י הלא כבר כתיב יום הששי ויכלו השמים, אלא מה היה העולם חסר, מנוחה, זאת שבת זאת מנוחה (ב"ר י"ט). ואריך להבין ענינו, איך שייך לומר צוה שהיה העולם חסר מנוחה, הלא הנצראים לא הטריחו עצמם, ולא יועפו ולא יוגעו בשבת ימי המעשה שנצראו, ומי הוא שהיה חסר לו מנוחה, ואיך בא להם על ידי שבת מנוחה שהיה חסר להם ציום החול. ונראה הנה כתיב (נחמיה ט-ו) אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל נצאם, הארך וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כולם, פירוש דכל מה שצרא הקצ"ה בעולמו אין לו קיום וחיות אלא על ידי ניצוך קדושה המחיה אותו.

ובציינו שאמרו חז"ל (הובא ברש"י ויקרא ז-ג) בשעה שאמר הקצ"ה יהי רקיע בתוך המים ויהי מזדיל בין מים למים (צראשית א-ו), התחילו מים התחתונים בזכים, ואמרו אכן בעינינו למהוי קמי מלכא, קרוב לחצר בית המלך, כמו מים העליונים, עד שהקצ"ה פייסם שהיו המים מתנסכים על גבי המזבח, ומתקרבים לה' על ידי מצות על כל קרבן תקריב מלח. והנה כמו כן כשצרא השי"ת צריות, שהם צארך הלזו העולם השפל שהוא רחוק מאור אין סוף ית"ש, הניצוך קדושה שבתוך כל דבר שהתרחק מאוד ממקור קדושתו לא מצא מנוח, כדרך כן שנתרחק מאציו, ולצו תתפעם בקרבן, ולא ינוח עד אשר יוכל להתקרב אל אציו, כמו כן היה העולם חסר מנוחה זו, עד שצא שבת והשי"ת האציל קדושת שבת, ממילא הרגישו כל הנצראים

ובזה נראה לצאר הכתוב, השמים מספרים כבוד א-ל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים יט-ג), דהנה צגמרא (כמוצות ה.) פירשו ציום הכתוב, מעשה ידיהם של צדיקים, מי מגיד, הרקיע, ומאי ניהו מטר. [והכי קאמר, ומעשה ידיו דהוא מעשה הצדיקים, מגיד הרקיע, שהרקיע מעיד עליהם לצריות שהם צדיקים, שמתפללים על הגשמים, ומטר יורד] ע"כ. והנה השמים צתפארתם מספרים כבוד א-ל, באין אומר ואין דברים, אך פשוטי בני אדם אין רואים זה כבוד א-ל, שהרי אלם הכל הוא טבע. אבל בשעה שיש עזירת גשמים, והצדיקים מתפללים ויורד מטר, ונעשה שינוי בהטבע, אז כולם רואים שהכל הוא יד ה', ואז נגלה לעיני כל איך השמים מספרים כבוד א-ל.

והנה כל הצריאה חפצה ורצונה להרבות כבוד שמים צבריאתה, אשר כל מה שהקצ"ה צרא בעולמו לא צראו אלא לכבודו (צבות ו-ג). וככללה גם הארך מרצה כבוד שמים בהצוננות ככה זריעתה וצמיחתה, אך פשוטי עם לא רואים צוה כבוד שמים, כי נדמה להם שהכל היא טבע, ולכן אין להארך נייחא, שנותנת תצואתה בכל העולם, וחושצין הכל לטבע, ולא מתרצה ממנה כבוד ה'. אבל כאשר מגיע שמיטה, והתורה מצטיחה וצויתי את צרכי צנה הששית, ועשת את התצואה לשלש השנים, שזרעין כמו צשאר השנים, וצכות שמירת שמיטה נשתנה טבע הארך להיות עושה לשלש שנים, אז רואים כולם שיש בעלים להארך, והוא הנותן כח וחיל צהארך להוציא תצואתה, ומתפרסם על ידה כבוד ה', אז יש להארך נייחא, מנוחת הנפש, שמספרת כבוד א-ל, ואז ושצתה הארך שבת לה'.

שהם קרוצים יותר אל הקדושה שנתרחקו ממנו, וממילא מצאו מנוח, על דרך בן שהלך בשציה לארך מרחקים דרוחו תפעם בקרצו עד שיוכל להתקרצ אל אציו, והיינו דאמרו שהעולם היה חסר מנוחה, עד שצא שצת וצא מנוחה ודפח"ת.

ואם כן המנוחה של שצת הראשונה צהצריאה, אין הכוונה לשציתה ומנוחה של מלאכה, אלא מנוחת הנפש, שצבה רוחה בקדושת השצת. וכמו כן בשציעית יש מנוחת הנפש להארץ, דוגמת השציתה של שצת צראשית.

בלימוד פרקי אבות פרישת בהר בחקותי תשעי"ז לפ"ק

גדול עם דצט עם אדון אחד, ושכח צשעת המסחר ושמה כוס שכר, וכשצא לחוץ נזכר תיכף שהוא פסח, והלך תיכף לש"צ הגאון רבי יוסף שאול נטנווהן זצ"ל מלבוב ויצקש מאתו שיסדר לו תשובה על זה. ושאל אותו אם נוסע לפעמים לאיזה צדיק, והשיב שנוסע לפעמים לצעלוא לשאר צטרו רשבבה"ג הצדיק בווה"ר רבי יהושע זצלה"ה. ונסע תיכף לשם, וסיפר את צרתו מה שאירע לו, ואמר אדמו"ר מצעלוא שלאחר יום טוב יסדר לו תשובה על זה, ולאחר יום טוב השיב לו שהתשובה הוא על זה ליסע לארץ ישראל. ונסע לציתו, וצא ללצוב ליטול רשות מש"צ אצדק"ק לצוב, ושאל אותו על התשובה שנתן לו הרה"צ ז"ל מצעלוא, והשיב שצוה לו לנסוע לארץ ישראל, ועמד אצד"ק לצוב צתחלה קצת צתימה מה ענין תשובה זו לעצירה זאת, ומיכף נזכר שאומרים העולם צסם הגר"א ז"ל שהכוונה מה שאיתא צמדמש (איכ"ר א-כח) על הפסוק גלתה יהודה מעוני (איכה א-ג), על שם שאכלו חמץ צפסח, והראה הגר"א ז"ל רמז לזה צתורה, שלא מצינו צתורה צהטעמים על הפסוק ונכרתה טעם גרשיים רק צחמץ צפסח (שמות יב-ט), להורות כי לזה מועיל

במשנה (אבות ה-ט) גלות צאה לעולם על צבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכת דמים ועל שמיטת הארץ ע"כ. הנה מה שגלות צא לעולם על השמטת הארץ, מקרא מפורש הוא צפרשתנו (נו-לד) אז תרצה הארץ את צצותיה כל ימי השמה וגו', כל ימי השמה תצצות את אשר לא שצתה צצצותיהם. וצילקוט (רמז תרנח) אמרו, כי שצעים שנות גלות צצל היו כנגד שצעים שמיטות שציתלו, וכמו שנאמר (דברי הימים ב לו-כא) עד רצתה הארץ את צצותיה, כל ימי השמה שצתה, למלאות שצעים שנה ע"ש. ויש להוסיף, כי כל זה צאה להם עם חורצן צית הראשון, שעמדה ת"י שנה עד חורצנה, כי מצות שמיטה צתורה היא מצוה פ"ד למנין המצות, ואת השציעית תשמטנה ונטשתה (שמות כג-יא), ומצוה שצ"ו צפרשתנו שדך לא תזרע (כה-ד). וציתח הם עולים מספר ת"י, ועצור ציטול שתי מצות אלו לא עמדה הצית רק עד ת"י שנה.

ויש לזה עוד רמז צתורה, על פי מה שיסופר צספר אוצרי יד החיים (אות רפא, וצנדמ"ח קד) שהיה איש עשיר מופלג, ומסחרו צמי דצט, וצא לצובה צחול המועד פסח ועשה מסחר

מנזות הלואה, וכמבואר ברמב"ם (ה' שמיטה ט-ל) מי שנמנע מלהלוות את חבירו קודם השמיטה, שמא יתאחר החוב אללו וישמנו, עבר בלא תעשה שנאמר השמר לך וגו', והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראה אותו בליעל ע"ש. ולמה הסמיכה הכתוב בתוך הפרשה של מנזות לדקה.

גם לבאר מה שהנציח אומר (בהפטורה פרשמו) כה אמר ה', ארור הגבר אשר יבטח באדם, ושם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו וגו', ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מצטחו, והיה כעץ שתול על מים, ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה כי יבא חוס, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי. עקוב הלצ מכל, ואנוש הוא מי ידענו, אני ה' חוקר לב בוחן כליות (ירמיה יז-ה). ויש להבין למה הדגיש הכתוב כאשר מדבר במעלת מדת הבטחון, כי עקוב הלצ מכל, שלצ האדם הוא מעוקם ומעוות יותר מכל אבריו עם תואנות ועלילות.

*

ונראה דהנה בטעם מנזות שמיטה כתב החינוך (מנזה פד) וזה לשונו, לקבוע בלבו ולצייר ציור חזק במחשבותינו ענין חידוש העולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכו', למנות שש שנים ולשבות בשביעית וכו'. ולכן צוה ברוך הוא להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלצד השביתה צה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה, לא בכוחה וקבולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה, וכשהוא חפץ הוא מנזרה אליו להפקירם. ועוד יש תועלת נמצא בדבר לקנות צוה מדת הותרנות, כי אין נדיב כנותן מבלי תקוה אל הגמול. ועוד יש תועלת אחר

גלות ע"כ. וכאן נמי הנגינה על הכתוב והשביעית תשמטנה, היא גרשיים, להורות כי העונש על ביטול מנזה זו היא גרשיים, שגלות צאה על השמטת הארץ. אך אכתי טעמא צעי למה צעון שמיטה גולים דייקא.

*

והנה להלן במשנה (ה-יג) אמרו, ארבע מדות צונתני לדקה, הרובה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים. יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים, חסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים, רשע ע"כ. ופירש הרע"ב דארבע מדות צונתני לדקה, כלומר צנתינת הדקה, ולא צונתני לדקה ממש, דהא איכא צהו מי שאינו נותן ע"כ. ויש שפירשו (עיין מדרש שמואל בשם מהר"ם אלמושינינו ז"ל) דלא יתן ולא יתנו אחרים רשע, מיירי שבאמת נותן לו, והוא מנותני הדקה, אלא קאי על 'הרובה' שהתחיל התנא, שרצונו הפנימי היא שאין צריכין ליתן לו, כי יוכל לילך לעבוד ולהשתכר, ולא יטיל עצמו על הציבור, ולפי דעתו ורצונו אין צריכין ליתן לו.

ויש לומר צוה עוד, ונקדים לבאר מה שהכתוב אומר במנזות לדקה (דברים טו-י) כי יהיה כך אציון וגו', פתוח תפתח את ידך לו, והעבטו תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו, השמר לך פן יהיה דבר עם לצבך בליעל לאמרו, קרבה שנת השבע שנת השמיטה, ורעה עינך באחיך האציון ולא תתן לו, וקרא עליך אל ה' והיה כך חטא, נתון תתן לו, ולא ירע לצבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך בכל מעשיך. ויש להבין מה ענין שמיטה אלל לדקה, שבשצילה ימנע מליתן להעני. זה מתאים אלל

לצטוט צה', אשר צידו חיות כל עולמו, ואנו צנים למקום, בני מלך, ונוכל לצטוט עליו שיעשה עצורנו כל מה שהוא הטוב והנכון צעיניו.

ובספר אמונה ובטחון לבעל החזון איש זצ"ל (פרק 3) כתוב, כי צעל צטחון אינו זה אשר תמיד צכל צרה ועת קשה צטוח הוא שיהיה טוב. 'טעות נושנת נתאורחה צלצ רבים צמושג צטחון', הוא כתב. 'ואין הורחה זו צצטחון נכונה, שכל שלא נתצבר צנצואה גורל העתיד אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגמולותיו יתצרך. צעל צטחון הוא זה המאמין שאין מקרה צעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל צהכרזה מאתו יתצרך. וצכל מצב, צין טוב צין לרע ח'ו, תמיד הוא מאמין צוטח ויודע שהכל מאת ה', והוא המכוון הכל והוא המחליט והיודע מה אנו צריכים, וממילא כי אין מקום לדאגה, כי הכל מכוון ומסודר צדיק נמרץ מלמעלה.

ובספר מעשה איש (ח"ג פרק ט קעד.) כתוב, שפעם רצה החזון איש זצ"ל להמחיש צחוש את ענין השגחת הצורא, צפני אחד מתלמידיו, וכך אמר לו. אתם שומעים, היום דפק אללי משהו צדלת. קמתי והלכתי לפתוח הדלת, ראיתי שעומד לו צצוב צכניסה. הוא שאל, כאן גר החזון איש. והצבתי לו כן. אמר הזצוב, שלחו אותי מן השמים לתת לך גירוד צאף. אמרתי לו לא אתן לך, וגרשתי צתנועת ידי. הצצוב נכנס מתחת לידי עלה אל אפי והחל לגרד. אחר כך אמר שלום ויאח מן הצית ע"כ.

אמנם יש לידע שכאשר האדם קומך צטחונו על ה', הוא ממשיך צזה על עצמו צרכת ה' צמה שהוא נלרך, כי צרוך הגצר אשר שם

נמצא צזה האדם, שיוסיף האדם צטחון צשם צרוך הוא, כי כל המוצא עם לצבו לתת ולהפקיר לעולם כל גדולי קרקעותיו ונחלת אצותיו הגדלים צכל שנה אחת, ומלומד צכך הוא וכל המשפחה כל ימיו, לא תחזק צו לעולם מדת הכליות הרצה ולא מיעוט הצטחון ע"כ.

ובזה מוצן מה שהעונש על שמיטה היא גלות, כי מי שצטוב לצו מארח צציתו איש עני צמטה כסא ושלחן, ומניח אותו לדור צהצית כמו אחד מצני ציתו. אם צמשך הזמן ירגיש עצמו האורח כמי שזה ציתו, ולא יציית לדצרי הצעל הצית, אז יאמר לו שיקח צצילתו ויעצוב את הצית, וירחה לו מי הוא צעליו של הצית. ואין זה כעונש עצורו, אלא זהו דצר שהוא פשוט מצד השכל. וכמו כן כי תצואו אל הארץ 'אשר אני נתן לכם', מצוה הכתוב ושצתה הארץ שצת לה', ולהורות כי ה' הוא צעליו של הארץ. ואם צמשך הימים מתישצ צתוכו כאלו הארץ הוא שלו, ואינו מציית לצעליו לשצות צשנה השציעית ולהפקיר את פריה, אז גלות צא לעולם, להראות לו מי הוא צעליו האמיתיים.

*

ובחורתו של צטחון הגדיר החובות הלבבות (שער הצטחון פרק א) וזה לשונו, מהות הצטחון היא מנוחת נפש הצוטת, ושיהיה לצו סמוך על מי שצטח עליו, 'שיעשה הטוב והנכון לו צענין אשר יצטח עליו', כפי יכלתו ודעתו צמה שמפיק טובתו וכו' ע"ש. וזה דומה לצן מלך האהוב על אציו, ועומד תחת חסותו, שאין לו שום דאגה מעניני עולם, כי צטוח הוא צאציו שיש ציכלתו לעשות כל דצר צמדיתו, ולא ימנע ממנו שום דצר שהוא לטובתו. כן יש לנו

ה' מבטחו, שזוה ממשיך 'והיה ה' מבטחו', וכמו שיתבאר. – הגה מלות שמיטה שונה מכל מלות התורה, שהבטיח ה' שכר קיומה שעצורה זוכה בצרכת פרי הארץ, וכמו שאמר הכתוב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו, וזוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים (כ-כ). ונראה בטעם הדבר, כי הבטחון היא זינור המוריד השפעת הצרכה מן השמים להאדם. דכמו שאי אפשר להעביר מים ממקום למקום רק על ידי זינור, כן ירידת השפעה מלמעלה היא על ידי זינור של בטחון. וכמו שהזינור צריך להיות שלם בלי נקב וסדק, שאם לא כן לא יגיע אליו כל המים שעובר בתוכו, כן צריך להיות הבטחון צשלימות, שיוכל לקבל הצרכה על ידה. וכמו ששפע המים תלוי ברוחב וגודל הזינור, כן הצרכה הנשפעת להאדם היא לפי גודל מדת בטחונו. ובהיות שאין לך מנחה שנקשרת כל כך צמדת הבטחון כמו מנחת שמיטה, שלא לחרוש ולזרוע שנה תמימה, ולקיים השלך על ה' יהצך והוא יכלכלך, שהוא משליך חיותו וחיות אנשי ציתו על ה'. על כן נפתח בזה זינור גדול ורחב עד צרכה של שינוי דרכי הטבע, ועשת את התבואה לשלש השנים.

וזוהו צינור הדברים מה שפירש הרה"ק רבי זושא ז"ע (הוצא בנועם אלימלך בפרשתנו) לפרש, וכי תאמרו מה נאכל וכו', וזוית את ברכתי לכם וכו', דיש לדקדק דהוי ליה למימר כי אם וזוית את ברכתי, וממילא לא יקשה שום אדם לומר מה נאכל. אך השם יתצרך צרוך הוא כשצרא את העולם השפיע מטובו זינורות מושכין שפע לצרכי בני אדם, ודרך השפע שלא להפסיק כלל. אלא כשהאדם נופל ממדרגתו, ואין

לו בטחון בצורא צרוך הוא המשגיח אמיתי הן ומפרנס צריות בלי הפסק כלל, אז עושה האדם ההוא צמחצתו היהא אשר לא מטוהר, פגם חלילה בעולמות עליונים, ומחישין כח פמליא של מעלה ר"ל, ואז נפסק השפע חלילה, וצריך השם יתצרך צרוך הוא לזוות מחדש השפע שתלך כמו מתחילת הצריאה. וזה הוא וכי תאמרו וכו', שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם שיהיה שלם בבטחונו על חלקיו, ולא יאמר כלל מה יאכל, כי כאשר חלילה יפול מן הבטחון לחשוב מה יאכל, הוא עושה פגם חלילה בהשפע, ואטרחו כלפי שמיא לזוות מחדש. וכי תאמרו, פירוש כאשר תאמרו כך, אז תטריחו אותי וזוית וכו', אלא לא תתנהגו כך, ותבטחו בזה בכל לצבכם, ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל זה עכל"ק.

והבוונה שהרי כל העולם כולה נצרא בהתורה, צי הצין הקב"ה וצרא עולמו, וצראשית צרא חלקים (א-א), צכח התורה שנקראת ראשית. וכיון שצתורה נאמרה מנחת שמיטה, שנה תמימה שאין זה זריעה וקצירה, על כרחך שניתנה כח בעולם להתקיים שנה זו בצרכה מיוחדת, והבטחון זה' היא עצמה הזינור להוריד שפע צרכה על השנה ההוא. ורק כאשר נאמר מה נאכל, אז נעשה סדק ונקב בהזינור, ואין צכח האדם להמשיך אותה להלך, ועל כן נצטרך לצינור חדש על השפע, וזוית את ברכתי וגו'.

והנה ידועים דברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק נא) דהשגחת ה' על האדם היא לפי הדביקות, והיינו ששפע צרכת שמים על האדם היא לפי מדת בטחונו, ואם זינור של הבטחון גדול ורחב נמשך בזה השפעה מרובה,

אבל כאשר בטוחונו של אדם לקוי, הוא מקיים מצוות ה' אבל יחד עם קושיות, גם אז יגיע לו ברכה ה', אבל זה יעלה לו בטורח רב, להתעסק בשנה אחת עם טורח של תצואה לשלש השנים.

ובזה יתיישב דלכאורה תקשה, שגם אחר שהצטיח ה' ברכתו, ועשת את התצואה לשלש השנים, עדיין לא עלתה צוה ארוכה, דהרי בשנת היובל שובתת הארץ מכל עבודה במשך שנתים ימים, שאין זורעין ואין אוספין, כי שנת היובל סמוכה אחר גמר שנת השמיטה, ואם כן עדיין יש להם מקום להמשיך לשאול מה נאכל בשנת היובל, ולקבל ברכה, וזויתו את ברכתי בשנה השישית ועשת את התצואה לארבע שנים. [ויחכן לומר כי ברכה זו נרמזת בהנגינה על הכתוב, ואכלתם מן התצואה ישן עד השנה התשיעית, מונח מונח רביעי, והיינו שבשנת היובל תמשך ברכה זו לארבע שנים].

אך לפי מה שנתבאר נראה, כי אחר שקיבולו תשובה על שאלתם הראשונה של מה נאכל בשנה השישית, שידעו שעבור קושיא זו שפגמו בצטחונם הפסידו הברכה של אוכל קמעא ומתברך במעיו, אלא שיזוה ברכתו בשנה השישית ועשת את התצואה לשלש השנים, בטורח גדול של קצירה ואיסוף תצואתה, שוב לא שאלו עוד קושיא על שנת היובל, שהכירו לדעת כי עבור קושיא על הנהגת הצורא מפסידים, ולא כדאי לשאול עוד.

*

והנה אחר מצוות שמיטה, הסמיך הכתוב, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת צו, גר ותושב, וחי עמך (כה-לה). ובמדרש (ויק"ר לד-ה) מסמיך עלה הכתוב, אשרי משכיל אל

וכאשר מנמנמס מדת בטוחונו, גם השפע נלמנמס, כי ה' לך, ובאותה מדה שמתעלה להיות גבר אשר יבטח בה', כן לעומת זה יהיה ה' מבטחו.

וגם דבר זה אנו רואים בשמיטה, שההשפעה היא לפי ערך הצטחון. דהנה כבר דקדקו למה הוזקק הכתוב להקדמה של וכי תאמרו מה נאכל, וכי רק בשביל שישאלו ישלח ה' ברכתו, אדרבה אם לא ישאלו מגיע עוד יותר. וזיאר **בשפורנו**, דמתחלה כבר הקדים הכתוב, ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע (כה-ט), וברש"י אף צתוך המעיים תהא ברכה. והיינו שמתחלה מדבר הכתוב מהצטחונם בה' בשלימות, אותם שאלם אין השאלה של מה נאכל בשנה השביעית מטרידס כלל, כי בטחונם שלם בה', לאלה מצטיחה התורה ונתנה הארץ פריה כרגיל בכל שנה בכמות, אך תהא בה ברכה באיכות, כי יאכלו קמעא ויתברך במעיו, ויספיק התצואה לשלש שנים. וברכה זו תחסוך עמל וטורח שלא ינטרו לקצור ולאזור כמויות גדולות של תצואה לשלש שנים. אבל אם יעלה בלצבס ספק ותשאלו מה נאכל, ותהיה פגם במדת הצטחון, אז תהיה גם הברכה מסוג אחר, לא תהיה עוד ברכה באיכות אלא בכמות, ויהא טירחא מרובה בקצירה באיסוף ובאזוה, עם הרבה ציטול תורה (כן זיאר דבריו בלב אליהו).

הרי לנו כי ברכת האדם תלוי לפי מדת בטוחונו, ומי שצטחונו שלם צלי שום קושיות, ומקיים תמים תהיה עם ה' אלקיך, ועושה מצוות ה' בכל נימי נפשו, ולא שאל קושיות, אז הברכה מגיע אליו בניקל מאוד, ועמל תצואה של שלש שנים בכמות, מקבל בשנה אחת, שיש ברכה באיכות הפירות להתברך בקמעא.

בשער אחת ע"כ. אך שמעתי לפרש כי גם במצוה זו כתבה התורה לשון 'תמים', ולהורות כי לפעמים יש לסלק תמימות זאת, כשנוגע לעזור לאחרים, לא יאמרו ה' יושיעך ויש לצטוח צה', אלא יעמוד לו לעזר כמי שאין לו מושיע אחר מצלעדיך, וגם צוה יש שער אחת שלא פוסלת התמימות ע"כ.

ובספר זבור לדוד (מ"א דף שעה) לרבי דוד פרנקל זצ"ל כתוב, כי החזון איש שלחו לקנות תרופות צבית מרקחת רחוקה, למרות שהיה צנמצא גם בית מרקחת קרוב, כי הרוקח ההוא שומר שבת ויש לחזק ידי שומרי שבת. ושאלו רבי דוד, הלא מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה (צ"ה טו.), ולמה לטרוח עד למרחוק בזמן שגם אם לא יקנה אליו זה, יקנה אחר, ומהו התועלת. והשיבו, צודדי, זהו חובתו 'שלו' להאמין שמזונותיו קצובין לו, ולא תועיל לו שום חריצות יתר להגדיל הכנסותיו, אבל חובת 'הזולת' הוא לדאוג לכך ולפרנס ידי שומרי שבת לקיים צוה המקרא 'או קנה מיד עמיתך'. והוסיף כי מצוה זו שייכת אף שעולה אליו יותר כסף, וכן אף שהוא טורח יותר לילך לשם, ואפילו אם אורך יותר זמן, ואף אם האיכות אינה כל כך טובה ע"כ.

ולבן אחר שנתנה תורה מצוה שמיטה, להשריש בלב האדם את האמונה והצטחון צה', ומשך שנה תמימה עיניו נשואות לשמים, ומכריז כי לא מעולם ידו מגיע פרנסתו אלא מאת ה', אם כן יש חשש שישתמש במדה זו גם כלפי בני אדם עניים. על כן נסמכה מצוה תמימת עני למצוה שמיטה, להורות כי מדת צטחון מדה טובה היא, אך ורק לאדם בעיני עצמו,

דל ציוס רעה ימלטו ה' (תהלים מא-ב). ופירש המגיד מדובנא (מוצא בספר קהלת יצחק), כי ישנם אנשים שמשתמשים במדת הצטחון כאשר צא לפנייהם עני הנצרך לזדקה ותמיכה, אז הם מחזקים אותם רק בדברים, כי יש להם לידע שה' זן ומפרנס מקרני ראמים עד ציצי כינים, ומאין ליהיב חיי יהיב מזוני, ויצטחו צה' שימצא להם פרנסתם. ודבר זה היא היפוך מעשיהם כשנוגע לעצמם, שדואג וטורח ללא הרף להצטיח עתידם צימי זקנה, וגם להצטיח מזונות צניהם לדורותם, ואינו צוטה אז צה' כי ה' יזון ויפרנס אותם.

ובספר עשר צחצחות (ב-כט) כתב צ"ש הר"ק רבי משה ליב מבאסוב זי"ע שאמר, כי נודע מספר יצירה (פרק ו) כי אין לך מדה שצבולם שלא נצרא לתועלת גדול בעבודת ה', אפילו המדות רעות והמגונות, כולם הם לצורך גדול. על דרך משל, השנאה, לשנא את הרשעים, והקנאה, צקנאת סופרים, והגאות, ויגבה לצו דרכי ה' וכו'. וצריך להצין, איך אפשר להשתמש במדת האפקורסות לצורך קדושה. ואמר הוא ז"ל, צאם שיצא אליך עני מבקש ממך עזר וסעד, אל תהי צדיק הרבה לאמר, מסתמא יושע מהשמים, יש לנו אלקים קרובים אלינו. אך אז תהיה צדעתך כאלו כצבול אין מי שיושיעהו כי אם אתה, ואתה תשתדל בכל מיני השתדלות להושיעהו מצרתו ע"כ.

והנה הכתוב אומר תמים תהיה עם ה' אלקיך (דברים יח-ג), ומנו משמיה של החידושי הר"ם זי"ע, כי מצוה צפרה אדומה תמימה (צמדנר יט-ב), ששערה אחת אינה פוסלת צה אלא צשתי שערות שחורות (פרה צ-ה), אבל התמימות של תמים תהיה עם ה' אלקיך, נפסלת אפילו

שנת השמיטה, אשר בשנה זו הכנסנו בנפשנו מדת הצטחון באופן נפלא, ולכן יהא רעה ענין באחיד האציון ולא תתן לו, אלא תפייסנו בדברים ליתן לו שיעור והדרכה צמזמת אמונה וצטחון, והכל מושגת מן השמים. השמר לך מעשות כן, כי יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא, 'נתון תתן לו וגו' כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך'.

ולבן מונה בהארבע מדות צנותי נדקה, 'הרועה שלא יתן ולא יתנו אחרים', שהגם שנתן להעני, אבל בהרצון שיטתו הוא, לא יתן ולא יתנו אחרים, כי יש להעני לצטחון זה' שיזמין לו לחמו, כי מאן דהיב חיי יהיב מזוני. ומתאר איתו התנא לרשע, כי הוא מחליף המדות, ורובע ומלביש את מעשיו באיטלא דרצנן, שהוא שלם צמדת הצטחון.

*

ושלימות מצות הנדקה היא, 'יתן ויתנו אחרים חסיד', להיות עושה ומעשה לאחרים, וליתן בצבר פנים יפות ורוח נדיבה. והכתוב אומר אם כסף תלוה את עמי 'את העני עמך' (שמות כג-כד), כי יש לתאר לעצמו כאילו הוא היה העני, איך היה רועה שיעמדו לימינו. ישנם עשרות בני ארץ ישראל שמסתובבים פה מידי שבע בשבע, להכנסת כלה ולזרכי רפואה וכו', כמה קשה היא טלטול הדרך, שאינו מסודר במאכל וצלינה. כמה כואב להם כשמשפילים עצמם להיות מקבלים, ובסופו לא משגיחים עליהם כראוי. והלא גם כאשר נותנים להם דולאר או פחות, כמה אלפים בני אדם הם זרכין לעבור עד שמתקצף אף סכום קטן. ועל זה נאמר בפרשתנו, כי ימוך אחיך וגו' ומטה

אצל לא כלפי העני, וכאשר ימוך אחיך והחזקת בו, ולא לסמוך על צטחון. ומסמך לה המדרש, אשרי משכיל אל דל, המשכיל ומצין שבנוגע אל דל אין לו לסמוך על הצטחון. ויש שהוסיפו, כי הפוקרים נקראו מאז בתואר 'משכילים', ואשרי 'משכילי' אל דל, כשמגיע אל הדל הוא נעשה משכיל צלי מדת הצטחון.

*

וזוהו ביאור הכתובים שהתחלנו, אשר אחר ששיבת מדת הצטחון, ואמר צרוך הגבר אשר יצטח זה' והיה ה' מצטחו וגו', סיים עלה 'עקוב הלצ מכל', כי יתכן שלצ האדם יהיה מעוקס ומעוות צמדה זו של צטחון, וכדי לפטור עצמו מליתן ממנו וטרחתו לצורך עניים ישתמש גם כן צמדת הצטחון, כי ה' כבר ימניח לו זרכיו, ויש להשליך כל יצבו על ה'. ולפעמים עקוב הלצ עוד יותר, שמשתמש צמדת הצטחון רק כאשר נוגע להעני, אבל לעצמו כל מעיינו הוא להרבות הון, שיהא לו כל זרכיו צימי זקנה, ולהצטיח את העושר גם לצניו אחריו, ואז לא משתמש צמדת הצטחון. על כן סיים עלה, 'אני ה' חוקר לצ צותן כליות ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו', ולא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב צרע, ומדת צטחון טובה וחשובה צנוגע לעניני עצמו, אבל כלפי השתדלות לעזור לאחרים יש לעשות כל מה שצרכתו לעשות.

ולבן כאשר האריכה התורה בחשיבות מצות נדקה, לא תאמץ את לצבך ולא תקפוך את ידך מאחיד האציון, כי פתוח תפתח את ידך לו. אמר הכתוב כי יתכן שיעלה על לצבך דבר צליעל לאמור, הרי 'קרבנה שנת השבע שנת השמיטה', לא רחוקה עדיין ממששצותינו

ידו 'עמך', תתן את עמך במקומו איך היית רוצה שיתנהגו עמך במצב של מטה יד ח"ו.

*

ואמר בכפל לשון, והחזקת בו, וחי עמך, שלא די בנתינה אחת אלא נתון תתן, אפילו מאה פעמים (רש"י דברים טו-י). ויסופר על הגה"ק בעל דברי חיים **מצאנו** זי"ע, שנתן פעם מתנה הגונה לעני, וכאשר הלך ממנו, קרא אותו בחזרה ונתן לו עוד הפעם. ואמר, שפעם ראשונה נתן לו בשביל רחמנותו עליו, וכעת נותן

לו לשם מנזת נדקה ע"כ. ושמעתי צעס הרה"צ רבי הערש"ל **במפינקא** זצ"ל שאמר, כי גם מה שנתן לו מתחלה עבור רחמנותו עליו, זהו גם כן מנזת רבה, קיום מנזת התורה 'ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו' (שם יא-כג), וברש"י הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה תגמול חסדים ע"כ. ושם נתן לו עוד תרומה הגונה, לקיים מנזת נדקה ע"כ. ולכן כאשר ימוך אחיך, מתחלה 'והחזקת בו', לרחם עליו צעת לחקו. אך גם אחר זה יתוסף עוד מנזת 'וחי עמך', לקיים נתון תתן אפילו מאה פעמים.

בסעודה שלישית פרשת בהר בחוקותי תשעי"ז לפ"ק

יעסוק בדרך ארץ], תלמוד לומר ואספת דגנך, הנהג צהן [עם דברי תורה] מנהג דרך ארץ [שאלם תבא לידי נורף הצריות סופך ליצטל מדברי תורה] דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר [בתמיה אפשר כדבריך] אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיה סא-ה) ועמדו זרים ורעו לאנכס וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך. אמר אצ"י הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלמה צידן, כרבי שמעון בן יוחי ולא עלמה צידם ע"כ.

ובתוב במהרש"א דודאי יש נדיקים גמורים למקיים צהו שמלאכת עצמן נעשית על

וידבר ה' אל משה צהר סיני לאמור, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, כי תצואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תצואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ (כה-א). וברש"י מה ענין שמיטה אלל הר סיני, והלא כל המנזות נאמרו מסיני וכו' ע"ש. גם להבין מה שמקדים תחלה 'ושבתה הארץ שבת לה', הלא זהו רק בשנה השביעית, והוא ליה להקדים תחלה שש שנים תזרע שדך, ואחר זה ושבתה הארץ שבת לה'. גם מה שמתחלה אמר 'שבת' לה', ושם אמר 'שבת שבתון' יהיה לארץ.

ונראה דחיתא בגמרא (ברכות לה:) ואספת דגנך וגו' (דברים יא-ד), מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, יכול דברים ככתבן [שלא

זוהמתן, עד שנאמר עליהם (תהלים פג-ו) אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כולכם, דוגמת מלאכי עליון, אם כן גם אז היו צמצם של ועמדו זרים ורעו לאנכם. ומה שנאמר להם שש שנים תורע שדך וגו', גם כן תהיה על ידי אחרים, וכמו שמפרש רבי שמעון הקרוא של ואספת דגנך, שנעשית על ידי אחרים. ואם כן לפי מצבם אז לא היו ישראל עושין שום מלאכה כל השנה כולה, והיו שובתין כמו בשבת, אלא שבשש השנים היו עושין מלאכה על ידי אחרים, ובשנת השמיטה נשבת המלאכה מהארץ גם מאחרים.

וזרחו שאמר הכתוב, וידבר ה' אל משה 'זהר סיני', בזמן שהיו ישראל ברום המעלה, שראו התגלות אלוקים עין בעין, והצטחון זה' היתה אז בשלימות הראויה, על כן 'כי תבואו אל הארץ ושבתה הארץ שבת לה', כל יושבי הארץ יושבתו כל ימיהם שבת, כי בני ישראל לא יחראו בשעת חרישה וכו', אלא מקיימים לא ימוש ספר התורה הזה מפין, ומלאכתם נעשית על ידי אחרים. אבל 'בשנה השביעית' יתוסף עוד שביטה להאדמה גם מאחרים, ואז 'שבת שבתון' יהיה לארץ.

*

ואמר הכתוב, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו', ואיתי את ברכתי (כה-ס). והקשו המפרשים ואם לא יאמרו מה נאכל, הכי אין לריכין ברכה, כאשר שנה שלימה לא נזרע ולא נאסף תבואתה. ונראה דאיתא בגמרא (ברכות כ.) אמר ליה רב פפא לאביו, מאי שגא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שגא אנן דלא מתרחיש לן ניסא. אי משום תנווי, בשני דרב יהודה כולי תנווי בגזיקין הוה, ואנן קא

ידי אחרים, אלא דמועטים המה, כדאמר רבי שמעון בן יוחאי גופיה (סוכה מה:): ראיתי בני עלייה והם מועטים, אם אלקי כו', אם שנים הם אני ובני. וכיון דמועטין הם כל כך, אין לכל אדם לסמוך על זה, לומר שאיני עושה מלאכה כלל לפי שמלאכתי נעשית על ידי אחרים, שנדיק גמור אני, דשמה הוא טועה ואינו נדיק גמור. וזה שאמר הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, דרוב עולם אינן נדיקים גמורים. והרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא כו', לפי שרובם אינן נדיקים גמורים כרבי שמעון בר יוחאי, וכמו ששנינו (אבות ג-ג) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו', וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה (סס), אבל לעתיד שנאמר ועמך כולם נדיקים וגו', יקוים בנו ועמדו זרים ורעו לאנכם וגו' ע"כ.

וביתר ביאור יש לומר על פי מה שדברנו (בלימוד פרקי אבות, עין לעיל דף רנ"ה), כי הצטחון וסמיכתו של האדם על ה', היא הצינור שעל ידה נשפע הברכה מלמעלה, ולפי גודל ועומק הצטחון לעומת זה בא השפע. וכיון דבני עלייה הם מועטים, על כן הרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידם, לכיון דהצטחון אצלם לא היתה ברום המעלה, לא יכלו להוריד שפע כזו שמהא מלאכתם נעשית על ידי אחרים, ורק בהנדיקים המועטים שצטחונם שלימה זה', אצלם מלאכתם נעשית על ידי אחרים. ולעתיד שתתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ויכירו כולם שהכל הוא כח ה', יקויים בנו ועמדו זרים ורעו לאנכם.

וביערתה בשעת קבלת התורה זהר סיני, שהגיעו ישראל למעלה נפלאה שפקקה

יוצא מגדרי עולם, ומנכין לו עצור זה. אצל ראשונים דמסרו נפשיהו על קידוש השם, שכל עצודתם לה' היתה חוץ לדרך הטבע, וכיון שצמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט:), וה' לך כתיב (מהלים קא-ה), אם כן מדת ההנהגה היא עצורו, גם כן לזאת מדרכי הטבע, ואין זה שינוי, ושפיר אין מנכין מוכיותיו, ואין שום חסרון אללם כאשר מתרחיש להם ניסא.

והנה בדרך הטבע כאשר יודע אדם שצננה השביעית אין זרע, עדיין לא מתים ברעב, כי יכולים לזמנס בשש השנים ולשום באוצר, ויוכלו לאכול מישן נושא, ולא זריכין לנס של עשיית התצואה צננה השישית, שעל ידי זה ינכו להם מוכיותיהם. אך כאשר יתרמי שנה שלא היו יכולים לאזור מקודם, ויאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא זרע, ולא נאסף את תצואתנו מהשנים הקודמות, ואף על פי כן ימסרו נפשם לקיים מצות שביעית, שזהו מצוה במסירת נפש שלא בדרך טבעי בני אדם, אז הרי הנס עצורם היא דרך הטבע, שצמדה שאדם מודד מודדין לו, ונזיתי את צרכתי לשלש השנים בדרך נס, ואין מנכין מהזכות.

מתנין שיתא סדרי וכו'. ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאגיה אתי מטרא, ואנן קא מנערינן נפשין, ומלוח קא נוחינן, ולית דמשגח צן. אמר ליה, קמאי הוה קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, חנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם, כי הא דרב אדא בר אבהו חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבולתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה וכו' ע"ש.

וביאורו נראה דאיתא בגמרא (שבת לג.) דבעושיין לו נס מנכין לו מוכיותיו, מאי קרא, קטנתי מכל החסדים [הוקטנו ונתמעטו זכותי בשביל החסדים אשר עשית וגו'] ע"ש. וכמו כן סיפרו חז"ל (שבת נג:) מעשה באחד שמתה אשתו, והניחה צן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו וכו'. אמר ליה אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי צראשית ע"כ. ופירש הבהרש"א כי צנס זה נעשה גרוע, שהרי מנכין לו מוכיותיו. ואם כן אין מעלה כלל בעשיית נס, שמחירו גבוה מאד, ניכוי זכות מקורת רוח של עולם הבא. אך זהו רק צמי שכל התנהגותו היא בדרכי הטבע, על כן הנהגה שלא בדרך הטבע

בלימוד פרקי אבות פרשת בהר תשע"ט לפ"ק

לי. ומסיים שאין לך אדם שאין לו שעה, שיתכן שיתהפך הגלגל ויחיר מזלו ויוכל להזיקך. ומצינו כן ביצחק אבינו, שצוה אותו אבימלך מתחלה ואמר לו לך מעמנו (צראשית כו-טז), ובסופו בא אליו לכרות עמו ברית. וכמו כן השבטים שמכרו

במשנה (אבות ד-ג) הוא היה אומר, אל תהי צו לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום ע"כ. וברע"ב פירש, אל תצוה שום אדם, לומר מה יוכל פלוני להזיק

שעה של התעוררות אשר זה יוכל להתהפך מן הקצה אל הקצה, ולהגיע בצומת שעה להיות מזומן לחיי העולם הבא.

וגראא דעל זה רימוז התנא (אבות ה-יג) נגיד שמא אבד שמייה. נגיד הוא לשון הכאה

ויסורין (כמו שאמרו (כתובות לג:)) אלמלי נגדוה לחנייה מישראל ועוריה). והיינו שכאשר רוחו של אדם מוכה ומיוסר ממנצבו הגרוע, לא יתייאש, אב"ד שמייה, נוטריקון אלעזר בן דרדיא, יתבונן עליו איך שעה אחת בחייו הפך כל מנצבו עד שהיה מזומן לחיי העולם הבא.

*

אמנם גם אם לא זכה האדם לתקן הכל בחיים חיותו, הקב"ה הוא אב רחמן אשר לא ידח ממנו נדח. ואף אם האדם הרצה לפשוע אף על פי כן הקב"ה חוזר על תיקונו. ואם מת בלא תשובה הוא בא בגלגול עוד הפעם לזה העולם לתקן מעשיו שעדיין צריכים תיקון, וכמבואר בשער הגלגולים להאר"י הק', ואסמכו לה אקרא דכתיב (איוב לג-כט) הן כל אלה יפעל אל-פעמים שלש עם גבר. והקב"ה מסבב להאדם בגלגול השני כל הדברים הצריכים לתיקונו. ועל זה רימוז התנא במשנתנו (אבות ד-כג) הילודים למות, 'והמתים להחיות', שגם אחר המיתה ניתן לו מקום לתקן להחיות שנית, לידע ולהודיע שהוא אל-ל', חסד אל-ל' כל היום (תהלים נג-ג), שנהג בחסדו כל דור, שלא יאבד נפש מישראל. ו**לדוגמא** מה שסיפרה תורה מקין והבל, שאמר הכתוב (בראשית ד-ח) ויהי בהיותם צעדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגוהו. והקב"ה הוכיח לו על מעשהו ואמר לו, ארור אתה מן האדמה אשר פנתה את פיה לקחת

את יוסף, ובסופו הולכנו לטובתו. ומסופר בירושלמי (תרומות ח-ד) שבזו גוי קטן רועה חזירים ששמו היה דיקלוט, ולבסוף נהיה מלך, ורצה להתנקם ציהודים ע"ש.

*

אך יש לומר בזה עוד, כי לפעמים נמצא אדם שהתנהגותו גרוע מאד, הן בין אדם למקום והן בין אדם לחבירו, ועל ידי זה הוא מבזוה בעיני כל רואיו. אבל באמת גם אדם כזה לא הוחלט דינו לרעה, כי יתכן שיבוא יום שיתעורר וישנה מנצבו. לפעמים שומע דיבור של תוכחה מוסר ועושה עליו רושם, או בא לידו ספר או קונטרס וראה בו דבר שעוררו, או הארה מזכות אבותיו, ובסופו יתעלה, ויתקרב לבו לאביו שבשמים.

וחז"ל (עבודה זרה יז.) סיפרו, על אלעזר בן דרדיא שלא הניח זונה בעולם שלא בא עליה, עד שפעם אמרה לו אלעזר בן דרדיא אין מקבלין אותו בתשובה. ודיבור זה נכנס לתוך תוכו, אמנת שהוא צעל עבירה מופלג, אבל לא רוצה לשמוע כי אין לו עוד דרך חזרה לשוב. ואמר אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין צרכיו ובעה בצביה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה, רבי אלעזר בן דרדיא מזומן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה בשעה אחת ע"ש. הרי לנו כי דיבור אחד שינה אותו מרגע לרגע, ובשעה אחת קנה מה שאחרים צריכין לייגע כמה שנים. ועל כן אומר התנא, אל תהי צו לכל אדם' (וחה כולל גם את עמנו), אל תסתכל על צעל עבירה שהוא צווי שאין לו עוד תקנה, כי 'אין לך אדם שאין לו שעה', כל אחד יש לו בחייו

להצין הכוונה צמה שמסר לו אות זה דייקא. וצפשטות הכוונה, כי אות ו' הוא אות חיים (זוה"ק הקדמה יב:) ע"ש. וכנראה טעמו צדריך פשט, כי אדם חי הוא עומד, כחמונת אות ו', והמת שוכב. ולכן לצלתי הכות אותו כל מוצאו, נתן לו אות ו' על מצאו.

ובאלופי יהודה (פי' בראשית) כתוב לצאר, על פי מה שכתוב בשל"ה חק' (פי' תלמה) בענין בגדי הכהונה, שהארבעה בגדי לבן מכוונים נגד ד' אותיות הוי"ה צ"ה (זוה"ק ח"ג רכו.), וכל אחד מהבגדים מכפר על עון ידוע, כמו שאמרו (ערכין טו.) למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות [בפרשת ואתה תלמה נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה], לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין, כתונת מכפרת על שפיכות דמים וכו' שנאמר (בראשית לו-לא) ויטבלו את הכתונת צדס [רמוז היה להם שטבילת כפרת דמים עולה על ידי כתונת] ע"ש. כי על ידי שפיכת דמים מסלקין אות ו' משם הוי"ה צ"ה דלא שריא על ישראל, והכהן גדול היה מכפר על ידי הכתונת וממשיך על ישראל הוי"ו משם הוי"ה שנפגס ע"ש. ולכן קין שחטא צשפיכת דמים ופגס צאות ו', הניח ה' עליו אות ו' דייקא, שעליו לתקנו, וסר עונו ונסלח לו ע"כ.

ונראה דלכן אמר הכתוב (שמות כח-לט) ושצצת הכתונת שש, כי כל 'כתנת' צתורה חסר ו', והוא להורות שהכתונת צאה לכפר על חטא שפיכת דמים שמחסיר האות ו' מהשם הוי"ה. וכיון שהכתונת מכפרת ומתקנת החטא, אס כן חוזר האות ו' למקומו. ועל כן אמר ושצצת הכתונת שש, שהכתונת תשצץ את האות

את דמי אחיך מידך וגו'. והעובר על פרשה זו כפשוטו, ידמה בעיניו שצזה נגמר כבר הכל בעולם הזה, וסופו של קין ישולם לו בעולם הבא בגיהנם וכדומה. אבל צאמת גילו לנו הקדמונים, כי קין והבל צאו אחר כך בגלגול כמה פעמים, לתקן החטא ההוא, וכבר דברנו מזה בשבת קודש העצר עלינו לטובה, (עיין לעיל דף רנא) ונצאר הדברים עוד יותר.

הבתוב אומר שאחר שהכיר קין בעולם חטאו, אמר אל ה', גדול עוני מנשוא וגו', והיה כל מוצאי יהרגני. ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין, שצעתים יקס, וישם ה' לקין אות לצלתי הכות אותו כל מוצאו (בראשית ד-טו). ואיתא במדרש (צ"ר כג-כד) רבי יהודה אומר הזריח לו גלגל חמה ע"כ. ויש לומר כי יציאת האדם צבריאתו לעולם הזה, תיאררו הכתוב שהיא זריחת השמש, ומיתתו היא ציאת השמש, וכמו שנאמר (קהלת א-ה) זרח השמש וצא השמש, וצרש"י דור הולך ודור צא ע"כ. וכמאמרם (יומא לת:) עד שלא כצתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרממה ע"ש. ולכן כאשר התעצב קין על מעשיו ואמר גדול עוני מנשוא, הזריח לו גלגל חמה, שיתצונן ממנה שאחר שקיעת החמה יש למחר זריחה מחדש, ועל דרך זה הוא צנשמותיהן של ישראל, הם צאים בגלגול אחר מיתתם, ומזריח ה' שמשם עוד הפעם, שיוכלו לתקן הכל. וזה יהיה לו לקין לאות, שלא יוכה רוחו, ולא יאצד תקותו, כי גם הוא לא ידח לעולם.

*

ונראה עוד רמוז צמה שנאמר על קין שצעתים יקס. דהנה איתא בתיקוני זוהר (תיקון סט קיט:) שהניח לו אות ו' על מצאו ע"כ. ויש

לידי שפיכת דמים, ועל כן היו אמותיהם עושות כתונות משובחות לבניהם, כדי להגן על ישראל שלא ייהרגו, ולא יתרמי שופכי דמים בישראל, ולא ינטרכו לגלות לערי מקלט ע"כ

וי"ש להוסיף, דאיתא בתרגום יונתן (במדבר לה-כה) בטעם שהיה יושב בעיר מקלטו עד מות הכהן הגדול, שהוא משום שהכהן גדול היה לו להתפלל ציוס הכפורים בקדש קדשים על שלש העבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, שלא יכשלו בהם בית ישראל, והיה בידו לבטל זאת בתפלתו, ועבור שלא התפלל נקנס הכהן גדול ע"ש. ולכן אמותיהן של הכהנים הגדולים היו עושות כתונת יקרות לבניהם, לעוררם בזה שכאשר יכנסו בקודש הקדשים ציוס הכיפורים יזדרזו להתפלל שלא תהא שפיכות דמים בישראל, אשר עבור זה באה הכתונת לכפר.

ו**נראה** דלכן נענש קין על חטאו נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד-יז), כי קין צהורגו את הצל פגם באות השלישית מהשם הוי"ה, באות ו', ואם כן חסר כנגדו גם בשם הקריאה באות השלישית של אדני", באות נו"ן, שהרי אם חסר אות ו' בהכתיבה חסר כנגדו אות נו"ן בהקריאה. ואם כן פגם באות נו"ן ובאות וי"ו, על כן נענש נ"ע ו'נד תהיה בארץ, ראשי תיבות אות נו"ן וי"ו, שעבור שפגם באותיות אלו הוא נענש להיות נע ונד.

*

והנה חטא אדם הראשון הוא החטא הראשון שהיה בעולם, וחטא זה היה בין אדם למקום, ולכן הוא שורש לכל החטאים אחריו בעולם שבין אדם למקום. וחטאו של קין צהריגת הצל, היה חטא הראשון בעולם בין אדם לחבירו,

ו' להחזירה למקומה. ועל כן אמר גם כן, כתונת 'בד' קודש ילבש (ויקרא טז-ד), שהוא עולה גם כן מספר ו'.

והנה איתא במשנה (יומא לד): בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה וכו' ע"ש. ומבואר ברמב"ם (ה' כלי המקדש ח-ג) שדין זה נאמר רק על הכתונת ע"ש. ויש לומר בטעמו, דאיתא בגמרא (פסחים ג.) זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור (שמות ג-טו), אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ציו"ד ה"א, ונקרא אני צאל"ף דל"ת [שני שמות לימדו, שם הכתיבה ושם הקריאה] ע"כ. ואם כן בשפיכת דמים שמחסר האות ו' משם הוי"ה בכתיבה, הרי הפגם כפול שמחסר כנגדו גם משם הקריאה. וכיון שהכתונת מכפרת על חטא שפיכות דמים, לתקן האות ו' שחסר מהשם, והרי פוגם בזה גם שם הקריאה, על כן היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה, צ' פעמים ו', לתקן הפגם של שפיכת דמים.

ואמרו (שם לה): עוד, אמרו עליו על רבי ישמעאל צן פאצי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה, ועל רבי אלעזר צן חרסוס שעשתה לו אמו כתונת משתי רבוא וכו' ע"ש. ולכאורה יש להבין מדוע אמותיהם של הכהנים הגדולים עושות כתונת דייקא משובחות לבניהם. ומה נעים מה שכתוב בבן יהוידע (שם) בטעמו, דאיתא במשנה (מכות יא.) שאמותיהם של הכהנים הגדולים היו מפרנסים את ההורגים בשוגג הגולים לערי מקלט, כדי שלא יתפללו על צניהם הכהנים הגדולים שימותו, כדי שיוכלו הגולים ללאת משם. וכיון שהכתונת מכפרת על שפיכת דמים, מכל שכן שהיו מגינים שלא יבואו

בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו (לו-כו), הכוונה בזה המאמר, דהדין נותן שנהרוג אותו מפני שהוא הרג להביל ולא כיסה את דמו, והיה דמו מושלך על עצים ואבנים ככתוב (שם ד-י) קול דמי אחיך נועקים אלי, שלא כיסה את דמו, ועמה נכסה דמו בהריגת קין. ואולם השי"ת חרץ עונשו שיהיה נע ונד צאריך, ואין לנו לעבור על דינו, לכן אמר בואו ומכרנו לישמעאלים שהוא גם כן גלות עכ"ל.

ועל פי דרכו נמשיך לבאר מה שאמר הכתוב, וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ועשה לו כתונת פסים, ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו, וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לו-ג). והיא פליאה שישנאו שבטי י-ה הקדושים את אחיהם בשביל כתונת פסים שעשה לו אביו. ועוד יותר תמוה על יעקב עצמו, הלא אמרו חז"ל (שבת י:): לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ע"כ. והיא קצרה פשוטה שכל אחד מבין מעצמו שאין לעשות כן, ואיך באה זאת לידו של יעקב לעשות ליוסף כתונת פסים.

אמנם לפי הנ"ל יש לומר, כי יעקב אבינו השיג שורש נשמתו של יוסף שהוא מקין, ועליו מוטל לתקן בגלגול זה, הקנאה שהיתה לו על אחיו הבן, שעצרה שפך דמו. ועל כן עשה לו כתונת פסים, כי הכתונת מכפרת על שפיכת דמים, לעורר בזה את יוסף, כי זהו תעודתו כעת בחיים לתקן מה שחטא על נפשו בגלגולו הקודם בחטא של שפיכת דמים. וכאשר ראו אחיו שעברו עשה אביו כתונת פסים, ואיך

והוא שורש לכל החטאים של בין אדם לחבירו לעולם. והנה חטא קין בא מקנאה ושנאה לאחיו, וישע ה' אל הבן ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאד וגו' (שם ד-ד). ולא עוד, אלא תאומה יתירה נולדה עם הבן, ונתקנה קין ואמר אני נוטלה שאני בכור, וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי, ומתוך כך ויקס קין ויהרגהו (ב"ר כג-ו) ע"ש. ואם כן שורש קנאה ושנאה בעולם, שורשה מחטא קין. וממילא התיקון לחטא זה היא מדה במדה, לסלק כל קנאה ושנאה בין אדם לחבירו, וכאשר יבוא קין בגלגול לתקן חטאו, מוטל עליו להגביר ביותר האהבה בין אדם לחבירו, שזהו שורש החטא.

*

והנה באהבת יהונתן (הפטורה פרשת ויגש) כתוב, נראה לבאר ענין מכירת יוסף, דהענין קשה לזיירו דשבטי ישורון אשר המה נאלצין מן הקודש פנימה מי"ב זירופי האיתן, אין הדעת נוטה שיעשו מעשה מגונה כזה להרוג את אחיהם. ואולם הענין הוא, מפני שיוסף היה בגלגול קין, [ויש להוסיף כי יוסף עם הד' אותיות צגימטריא קי"ן], ויהודה היה רועה לאן שהוא מגלגול הבן [שנאמר (בראשית ד-ג) ויהי הבן רועה לאן]. ויוסף חלם לו חלום, והנה אנחנו מאלמים אלומים (שם לו-ז), שהוא מפרי אדמה מגלגול קין. [שנאמר (שם) וקין היה עובד אדמה]. ולכן ראה מאלמים אלומים. וכאשר סיפר יוסף חלומו לאחיו, נתבשר להם שהוא מגלגול קין, כי זהו מענין עבודתו, וזיקשו לנקום נקמת הבן, ולכך ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו, וזיקשו להרוג אותו כעין כל הורג נפש במזיד. והשיב יהודה ראש המדברים, מה

הצל בזה בהתנכלות, כי לא ידע באיזה חלק מגופו תהיה פגיעתו גורמת למיתתו. ועל כן גם הם ויתנכלו אותו להמיתו. וזהו כי הריגת הצל בזה על ידי ההכאה בחצרות ופגיעות עד שינאה נפשו, אמר ראובן, אנחנו לא נכנו נפש, אלא השליכו אותו אל הבור הזה.

ובאמת עמד יוסף איתן בנסיון הזה לתקן הקנאה והשנאה שהיתה לו בגלגולו הקדום על אחיו, וכעת לא נפגם אהבת יוסף לאחיו, גם אחר שרצו להורגו, ובקופו מכרוהו לעבד למצרים. ולא גמל להם רעה, אלא הושיבם במיטב הארץ, וכלכלם לחם לפי הטף (מז-יא). וגם אחר מיתת אביו אמר להם, אל תיראו, אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (י-כא). וכאשר התגלה יוסף לאחיו, אמר להם אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי למצרים (מה-ד). ופירש באור החיים הק', אני יוסף אחיכם, פירוש מתנהג עמכם במדת האהבה, וכאילו לא היה הדבר ההוא. גם סמך לומר 'אחיכם אשר מכרתם', לומר שאפילו בזמן מכר לא כהתה עין האהבה ממני ע"כ.

*

והנה האר"י ז"ל (בשער הפסוקים פ' בראשית ופ' שמות) גילה לנו עוד, כי הריגת המצרי על ידי משה, ויתרו שנתן את בתו למשה, וצליעתו של קרח בהאדמה, יש להם קשר להריגת קין את הצל (והוצא דבריו בשל"ה הק' פ' שמות, ופ' קרח, ופ' ואתחנן בארובה). והוא דאיתא בזהר הק' (ח"א כח:). כי הצל נתגלגל במשה רבינו ע"ש. והנה קין נתגלגל שלשה גלגולים בדורו של משה. כי ידוע שיש לכל אדם שלשה חלקי הנפש הנקראים בשם נפש רוח וגשמה. והנפש של קין נתגלגלה בתוך המצרי שהכה איש עברי,

משנה אציהם בן בין הבנים, ועל כרחק כי נשמתו היא נשמת קין, והוא צריך להיות מלוכש בכתונת, כדי לכפר על חטא שפיכת דמים, וכיון שזהו קין, בזה להם שנאה אליו על הריגתו של הצל. ויעקב אבינו רצה שיוסף יתקן חטאו מגלגולו הקדום, על כן לא היה איכפת ליה שדבר זה יצא עליו שנאה מהאחים, כי אדרבה כאשר יוגבר עליו השנאה מהאחים, ויוסף לא ינקום מהם, ולא יחלש אהבתו אליהם, בזה יתוקן חטאו שזב בשביל שנאה וקנאה. ולכן הזהירו יעקב, לך נח ראה את שלום אחיך (שם לו-ד), כי זהו תיקונו כאשר ישמור על שלום אחיו, ולא תחפורו אליו שנאה עליהם.

ובאשר בא יוסף אל אחיו, כתיב ויראו אותו מרחוק, ובטרם יקרב אליהם, ויתנכלו אותו להמיתו (לו-יח). וברש"י נתמללו נכלים וערמומיות איך להורגו. והענין הוא, שכאשר הגיע יוסף אליהם, ויראו אותו 'מרחוק', הם התבוננו לראות מה היה יוסף בעבר, הלא הוא קין שהרג את אחיו, שחייב מיתה עבור זה. ומאז השני ויראו 'אותו', שיש עליו אות וי"ו, שמירה מה' לבלתי הכות אותו כל מוצאו, ויתנכלו מה יוכלו לעשות עמו.

ואמר הכתוב, וישמע ראובן ויצילהו מידם, ויאמר 'לא נכנו נפש' (לו-כא), ולכאורה הוא ליה לומר לא נמיתוהו או לא נהרגוהו, ולמה הזכיר לשון לא נכנו נפש. אך הנה בהריגת הצל כתיב, קול 'דמי' אחיך נועקים (ד-י), ודרשו חז"ל (סנהדרין לו:). מלמד שעה קין בהצל אחיו חצרות חצרות פגיעות פגיעות (שינא דם מכל חצורה ופגיעה), שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה, עד שהגיע לנארו ע"כ. ואם כן הריגת

ע"כ. [ונתעוררתי שלכן אמר לו ה' קח לך 'עץ',
בגימטריא קי"ן].

ושוב לאחר זה באו עוד הפעם בגלגול בדורו
של רבי שמעון בן יוחאי, שרבי שמעון
היה גלגול הבל, ויהודה בן גרים היה גלגולו
של קין, (וכמו שדברנו בזה בארוכה בפרקי אבות בשבוע
העעל"ט, עיין לעיל דף רנא).

והיוצא לנו מזה, כי קין היה בזה העולם
שבעה פעמים, ואחר שחטא בגלגולו
הראשון בהריגת הבל, הולך לבוא חזרה עוד
ששה פעמים כדי שיוכל לתקן כל פגמיו. והיינו
שנתגלגל בנשמת יוסף, מצרי, יתרו, קרה,
יחזקאל הנביא, יהודה בן גרים. ועל כן כאשר
התאוון קין לפני ה' על מצבו, גדול עוני מנשוא,
ניחמו ה' כי לא ידח ממנו נדח, וגם הוא
סופו יבוא על תיקונו, ונתן לו על מצחו אות
ו', להורות לו כי יבוא עוד לעולם בגלגול ששה
פעמים. ו'שבעתים יקס', עם השבעה פעמים
שיהיה בעולם יבוא לידי תקומה ולתיקונו. וכל
זה רימו לו בחיבת 'יקס', נוטריקון, קין, יוסף,
מצרי, יתרו, קרה, יחזקאל, יהודה, ובשבעתים
אלו יתכפר חטאו וישלים מה שפגם.

*

ובזה נבוא אל המכוון, שהמשנה מעוררת
אותנו, 'אל תהי צו לכל אדם', שלא יסתכל
האדם על הרשע שהוא כבר צוי לחלוטין, ואין
לו עוד תקנה. וגם הרשע עצמו לא יהא מוכה
ברוחו, להיות מבזזה בעיני עצמו, שכבר אבד
סברו. כי 'אין לך אדם שאין לו שעה', שעה
שיגיע לו התעוררות להתבונן על מצבו, איך הוא
מאבד חיי נפשו, ויש קונה עולמו עוד בשעה
אחת. אמנם יתכן שיאמר הן אמת כי לא ידח

ונהרג אחר כך על ידי משה (שמות ז-יא), כי משה
הוא הבל, הרג בחזרה את המצרי שהוא קין. ועל
דרך שנאמר (בראשית ט-ו) שופך דם האדם, או
באדם דמו ישפך, שבגלגול השני הנרצח יהרוג
את הרוצח.

הנשמה של קין נתגלגלה ביתרו חותן משה,
ולכן נתן את נפורה בתו למשה, כי
הריגת קין היתה עבור התאומה היתירה שנולדה
עם הבל. וכדי לתקן פגם זה, הלך יתרו שהוא
קין ונתן את נפורה בתו למשה, כי נפורה היתה
גלגול התאומה היתירה של הבל. והרוח של
קין נתגלגלה בקרה, ונתקנה במשה שהוא הבל,
והתקוטט עמו, והוא חוזר לקלוקלו הראשון,
ורצה משה לתקן מה שחטא קין, אשר פלטה
האדמה את פיה לקחת דמיו (בראשית ד-יא), על
כן מדה צמדה התפלל, אם צריאה יצרא ה'
ופלטה הארץ את פיה ובלעה אותם ואת כל
אשר להם (במדבר טו-ל) (ועיין בזה בארוכה בשמן
ראש חלק ראשון השלם במדבר דף תעא).

*

עוד גילה לנו האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה
לו) כי מצינו ביחזקאל הנביא, ויהי דבר
ה' אלי לאמור, ואתה בן אדם קח לך עץ וגו'
(יחזקאל לו-טז), למה נקרא יחזקאל בן אדם, לפי
שיחזקאל היה גלגול קין בן אדם הראשון, ולכך
נקרא שמו בן אדם, דהיינו אדם הראשון. גם על
מה שמדת הדין פגע ביחזקאל שמתה אשתו, כמו
שכתוב (שם כד-טז) הנני לוקח ממך את מחמד
עיניך, היה בזה תיקון חטא קין שהרג להבל
מפני תאומה יתירה שנולדה עם הבל ונתקנה
בו. לכך אמר ה' ליחזקאל הנני לוקח ממך את
מחמד עיניך, דהיינו אשתו, כדי לתקן חטא קין

ומפירישו מה שזכה רבי על זה שקונה עולמו
 בשעה אחת, אדרבה היה לו לשמוח
 על זה. אך רבי התבונן, אם שעה אחת כה
 חשובה, הלא כמה וכמה שעות כאלו מוזדמנים
 להאדם בחייו, ואינו מנצל אותם כראוי,
 וההתעוררות שצאה להאדם, לפעמים כאשר צא
 כן הולך, ולא מנצלים אותם כראוי.

ממנו נדח, זה תהיה לאחר זמן בגלגולים שונים,
 ודוגמת מטא קין והצל שנתקנה רק אחר אלפי
 שנים. על זה אמר, 'ואל תפליג לכל דבר', לומר
 שרק אחר זמן מופלג יוכל להזדקך ולהיות מחוקק,
 לא כן הוא, רק גם עתה בחיים חיותו אין לך
 אדם שאין לו שעה, וצאתערותא הנכונה יוכל
 עוד לשנות עצמו, כי אין לך דבר שאין לו מקום.

בסעודה שלישית פרשת בהר תשע"ט לפ"ק

המושל, והוא מצוה לנו שצשנה זו אין אנו
 צעלים על הארץ יותר מאחרים, וזוה נשים
 אל לצנו, כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם
 עמדי (כה-ג).

ולבן הקדים הכתוב לצאר לנו טעם מצות
 שמיטה, ואמר כי תצואו אל הארץ אשר
 אני נתן לכם, כדי שתכירו תמיד כי לא כחו
 ועוצם ידו עשה החיל, אלא אני הוא הנותן
 זאת לכם, ואני הוא הצעלים של הארץ, אלא
 אני מרשה לכם להשתמש בו. זו היא הסיבה
 אשר אני מצוה עליכם מצות שמיטה, ושצתה
 הארץ שצת לה, שעל ידי שציתת הארץ תכירו
 ותתעוררו להשכיל כי הארץ היא לה'.

*

אמנם יש לומר צוה עוד, למה הזכיר ושצתה
 הארץ שצת לה, קודם שהזכיר שש
 שנים תזרע שדך. דהנה ברש"י פירש, שצת לה,
 לשם ה', כשם שנאמר שצת צראשית (שמות כ-י)
 ע"כ. ונראה צטעם שקישר הענין למצות שצת.
 כי הנה יום השצת לפי ראות העין הגשמי אין

בי תצואו אל הארץ אשר אני נתן לכם
 ושצתה הארץ שצת לה, שש שנים תזרע שדך
 ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תצואתה.
 וצשנה השציעית שצת שצתון יהיה לארץ (כה-ג).
 המפרשים דקדקו דתיבות 'אשר אני נתן לכם'
 נראה כמיותר, כי מי לא ידע שהצורא הוא
 הנותן, ולה' הארץ ומלוואה. גם לריך ציאור מה
 שהקדים הכתוב לומר ושצתה הארץ שצת לה'
 צטרם אומרו שש שנים תזרע שדך, כי קדר
 הדברים הוא, מתחלה שש שנים תזרע, ושצו
 צשנה השציעית שצת לה'.

ובפשטות הכוונה כי טעם מצות שמיטה,
 כתוב בבבלי יקר שהיא צא
 להשריש את ישראל צמדת האמונה. וציאורו
 כי יתכן צמשך הימים שיהיו צארך, יחצצו את
 עצמם כצעלים על הארץ, ואמרת צלצבך כחי
 ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח-י).
 וישכחו כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, והכל
 צא לו רק ממתנת אלקים. על כן צונו להפקיר
 את הארץ צשנה השציעית, להזכירו כי אין
 אנו הצעלים האמיתיים, אלא לה' הארץ, והוא

צו ברכה, שהרי חסור במלאכה, והוא יום הפסד מפרנסתו. אבל לאמיתו, כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין (וזה"ק ח"ב פת.), ושם ניה ה' את הברכה להשפיע על כל ימי השבוע.

והענין הוא, דאיתא בגמרא (שבת קיט.) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים. ואמרו (שם קיט.) עוד, צעי מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבשאר ארצות צמה הן זוכין, אמר ליה בשביל שמכבדין את השבת ע"ש. ונראה על פי דברי האור החיים הק' (בראשית ג-ג) לבאר מאמרם (שבת קיט:) כל המקדש וכו' ואומר ויכולו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"כ. ולכאורה מי שמע כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו. אך בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים, וכמו שנאמר (שמות כ-יא) כי 'ששת ימים' עשה ה' את השמים ואת הארץ, ולא אמר 'בששת ימים'. וברא יום אחד הוא השבת, שבו חוזר ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששה ימים, וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו. ומיום ברוח אלקים אדם, לא חסר העולם לדיק שהיה שומר שבת וכו'. ולכן המקדש את השבת, הוא מקיים את העולם, ואין לך שותף גדול מזה ע"ש.

ואם כן הגם שחלקו יעקב ועשו נחלת שני עולמות (תנא דבי אליהו זוטא פרק יע), ועולם הזה מגיע לעשו, מכל מקום אי לאו שמירת שבת של יעקב היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, והמניל מזוטו של ים הרי אלו שלו (בבא מציעא כד.), ושפיר שייך גם העולם הזה לבני יעקב. ולכן המענג את השבת נותנין לו נחלה

בלי מצרים, לא רק מה שהוא מוגבל לזרך כדי חייתו לתורה ומצוותיה, אלא נחלת יעקב יירש, כל טובת העולם הזה הוא מניל לעצמו בלי מצרים וגבולים, ולכן עשירי שאר ארצות זוכין צמה שמכבדין את השבת. ושורש הדברים מצוואתם בבני יששכר (שבת ט-יא) ע"ש (ועיין שמן ראש חלק עשירי בראשית דף רנ).

ובמו שהשבת היא מקור הברכה וקיום חיות העולם, יתכן שכן היא גם מצות שמיטה, השבת שבתון של השנים, שנותנת חיות לכל קיום העולם, ומינה מתברכין כל שאר השנים. ולכן אמר הכתוב (כה-ו) 'זהיתה שבת הארץ לכם לאכלה', שעל ידי קיום מצות שמיטה נשפע שפע עולם הזה, שצוה לנו מקיימים העולם, ולנו זוכין אז מזוטו של ים. וזהו שרמזו ושבתה הארץ שבת לה', כשם שנאמר בשבת בראשית, אשר שניהם ענינם שוה, שמיים השבת מתברכים ששת הימים, ומשנה השביעית מתברכות שש השנים.

אמנם לכאורה יש להעיר, כי בשלמא בשבת בראשית, הרי האדם נברא בערב שבת, ותיקף אחר זה היה שבת, ואדם הראשון בשבתתו הוריד החיות והשפע על ששת הימים הבאים אחריה. אבל השמיטה היא אחר שש השנים, וכאשר צאו לארץ היה מתחילה שש שנים תורע שדך, ואחר כך בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, ואין נחברו שש השנים הראשונות, אשר הם צריכין להכין על השנה השביעית, ולויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלש השנים.

ובראה כי צוה שקיבלו ישראל על עצמם בכניסת הארץ, שיקיימו מצות שמיטה,

אז, ומחשבה זו נחשבה להם כמעשה. וממילא גם מה שמקבלים על עצמם מנזות שמיטה תחשב להם כמעשה, ושפיר מהקבלה תתבררו שש השנים קודם קיום מנזות שמיטה צפועל. ולכן שפיר הסמיך שמיטה להר סיני, שממנו נלמד אשר כי תבואו אל הארץ, ותקבלו עליכם ושבתה הארץ שבת לה', תתבררו מזה תיכף, אשר שש שנים תזרע שדך ואספת את תבואתה.

*

עוד יש לומר הטעם שהסמיך שמיטה להר סיני, כי מנזות שמיטה היא ההפסק היותר גדול שמתרמי להאדם עבור קיום מנזות ה', שמפקיר עבור זה פרנסה של שנה שלימה עבור ציווי ה'. ואין זה רק מניעת הריות, אלא מביא עצמו וצני ציתו למנז שצין מה לאכול, עד שהתורה עצמה מעוררת על הקישוי שיש בקיומה, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית. אבל באמת אמרו (דצ"ר ד-ה) כי הקצ"ה אומר אין אדם שומע לי ומפקיד, אם כי ההפסק הזה עבור המנזה לא תשתנה, ולא תוציא הארץ פריה בשנה השביעית, מכל מקום כמה דרכים למקום להשלים חסרונו, וה' שולח לו ברכתו ממקום אחר, שצשנה הששית תעשה השדה תבואה לשלש השנים, וסופו יוצא בריות בלי הפסק, ולא עוד אלא שחיסך עצמו עמל של חרישה וזריעה לשנה אחת. וכנגד זה, מי שלא יוכל לעמוד בנפשו לראות שדהו שנה אחת צור, סופו גלות באה על שמיטת הארץ (אבות ה-ט), ולא תשאר השדה ההיא ברשותו, ויעוזב לאחרים חילו, והוא גולה.

ובצודה זו ללמד באה על כל התורה שניתנה בסני, שהתורה מונעת מן האדם כמה דברים במסחרו, אונאה ורצית, וחיוז שמירת

והרי מחשבה טובה הקצ"ה מזרפה למעשה (קידושין מ.). אם כן נחשבת להם כאילו קיימה תיכף בכניסתם, וזוה יוכלו להמשיך ברכת השמיטה על שש השנים הבאות אחריה. ולכן זוה הכתוב, כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', יקבלו תיכף על עצמם מנזות שציתת הארץ בשנה השביעית, ותהא נחשבת להם כאילו קיימה, ותחול בזה על השנים הבאות ברכת השמיטה, שש שנים תזרע שדך, ואספתה את תבואתה.

*

ובזה יתבאר מה שהקדים הכתוב, וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור (כה-א). וברש"י מה ענין שמיטה אלל הר סיני. אמנם מבוחר בגמרא (עבודה זרה ג.) אמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א-ל) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, מלמד שהתנה הקצ"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב [יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל את התורה], ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו וזוהו ע"כ. והקשו בתוספות (שם ד"ה יוס) תימא למאן דאמר (שבת פו.): צשצעה צחדש ניתנו עשרת הדברות, אם כן לא ניתנה התורה בששי. ותירלו דהיתה ראויה לינתן בששי, אלא שהוסף משה יום אחד מדעתו ע"כ. ויומתק יותר לפי מה שכתבו התוספות (שם ד"ה נוגעים) דהעולם קיים ממה שקבלו, כדאמר אם ישראל מקבלים ע"ש. ומאדם קבלוה כבר ביום הששי, שהרי אמרו נעשה ונשמע.

ואם כן חזינן בהר סיני גדול כח הקבלה, שמחשיב אותה ה' כאילו קיימה, שהרי לא ניתנה להם התורה ביום הששי, אלא קבלוה

שנת, דברים שלפי ראות העין יש בהם הפסד רב, מכל מקום יש לו ללמוד ממוצות שמיטה, ששם ההפסד עוד יותר, ואף על פי כן אין אדם שומע לי ומפסיד, והצרכה עצור זו מוכנת לו ממקום אחר. והרי רואין בעיני נשך שלפעמים

אדם מזלית במסחר זה, ולמחר הוא מפסיד במסחר אחר הרבה יותר. ורק מי שהוא זהיר במסחריו שיהיו על דרכי התורה, שם נזהר ה' את הצרכה. ולכן הסמיך הכתוב שמיטה להר סיני, ללמוד ממנו על כל התורה.

בלימוד פרקי אבות פרשת בהר תשפ"ב לפ"ק

במשנה (אבות ד-טו) רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוודור [בית שער] בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטורקלין [מקום מושב המלך, כך אתה התקן עצמך בעולם הזה כדי שתזכה לעולם הבא]. הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה [לצורך תשובה ומעשים טובים] מכל חיי העולם הבא [לפי שבאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהנים לאדם, שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה]. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

ונקד"ים מתחלה עובדא שסיפרו חז"ל (מועד קטן טו.) דרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים כי רבי שמעון בן יוחי, כאשר איפטורי מרצם, אמר ליה רבי שמעון לצריה, בני אדם הללו אנשים של צורה הם, זיל גביהון דליצרכוך, [וכתוב במאיירי (שם ד"ה לעולם) לעולם תהא צרכת תלמיד חכם חציצה לו לאדם וישתדל בכל כחו שיצרכוהו]. אמרו ליה מאי בעית הכא, אמר להו דאמר לי אבא זיל גביהו דליצרכוך. אמרו ליה יהא רעוא דתורע ולא תחאד, תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל [משמע ליה בסחורה, תעייל ולא תיפוק, שתציא סחורה ולא תמכרנה, תיפוק ולא תעייל, שתוציא בסחורה במקום אחר ולא תציאנה], ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך, לצלצל פתורך, ולא תחזי שמת חדתא.

הנה אנו עומדים סמוך ונראה ליומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי, אשר דבריו עושים פירות וציטל הרבה גזירות, וכל ימיו אשר חיה אות הקשת לא נהיה, כי הוא אות עולם היה (צ"ר לה-ג), כי ה' אמר והיה בענני ענן על הארץ [כשתעלה במחשבה לפני להציא חשך ואצדון לעולם], ונראה הקשת בענן (בראשית ט-יד), ובהיות שרבי שמעון בן יוחאי ציטל כל הגזירות לא היתה נראה קשת צימיו. ויש להבין במה היה גודל כחו של רבי שמעון ציטול כל הדינים למעלה.

בי אתא לגבי אבוב, אמר ליה לא מצעיא דצרוכי לא צירקן, אצל צעורי צעורן. אמר ליה מאי אמרו לך, הכי והכי אמרו לי. אמר ליה הנך כולהו צרכתא נינהו, תורע ולא תחאד, תוליד בניס ולא ימותו. תעייל ולא תיפוק, תעייל כלתא [שדרך כלתא הולכת אלל הבעל], ולא לימותו צנך דליפקון [דהדרי נפקי מינך והדרי לבי נשייהו]. תיפוק ולא תעייל, תוליד צנתא

דההוא ס"מ (שם ח"א עט:). ואם כן התורה היא משל לעניינים נשגבים המרומזים בה. וכמו שכשמשפטים משל, המכוון היא הנמשל היוצאת ממנו, כן היא בהתורה הקדושה.

וזה היה כחו של רבי שמעון בן יוחאי לגלות הנסתרות שיש בכל דבר, וידע כל הנסתרות, וגילה מדרש הנעלם. ולכן היה זכחו למזוא גם בדיבורים שלפי ראות העין הם קללות, למזוא בהם נסתרות, ולפרשם ולבארם לזכרות. ולכן גם פסוקי התוכחה שישנם בתורה אומר רבי שמעון (וזהר ח"ד מצא נט). שכל הבטחות ונחמות דישראל בהני קללות כתיבי. ועל כן רבי שמעון כאשר יצא גזירה מן השמים על ישראל, לא הורך לבטל ולהעביר ולמחוק את הגזירה, אלא מצא שבחך תוכו בפנימיותו יש לבאר הדברים לטובתן של ישראל, והפך את גזירת הקללה עצמה לזכרה. ולכן ענין ביטול הגזירות הייתה צידו של רבי שמעון ביתר שאת, כי הוא גילה סוד נסתרים, שכל דבר יש למזוא ולירד לדרוש הנסתרות, וזכח זה היה מהפך כל הקללות לזכרות, וכמו שהשיב כאן בעובדא זו לבנו רבי אלעזר.

ופירשו מה שמצינו ציעקב אבינו קודם פטירתו, שאמר הכתוב (בראשית מט-כח) ויצרך אותם איש אשר כזכרתו צרך אותם. וברש"י והלא יש מהם שלא צירכם אלא קנטרין וכו' ע"ש. אך לפי מה שנתבאר גם אלו שקנטרין לפי ראות העין, מודיע לנו הכתוב שבטובו היה בדיבורים אלו זכרה, אלא הלבישם בלשון של קינטור. ובספר נפלאות התפארת שלמה (אות רא) שמי שקילל אותו ידעו בצירור שיהיה לו תשועה ע"כ (עיין פרדס יוסף פרשת ויחי אות מת).

*

ולא ימותו גזרייהו וליהדרו לותיך. ליחרוז ביתך [בית קברתך, ללא תמות] וליחוז אושפיזך [תחיה לאורך ימים], דהאי עלמא אושפיזך וההיא עלמא ביתא, דכתיב (מהלים מט-יב) קרצם צחימו לעולם, אל תקרי קרצם אלא קברס. לבבל פתורך, צבני וצנתא. ולא תיחזי שתא חדתא [זו שנה ראשונה של נישואין, דכתיב (דברים כד-ה) כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וגו'], ללא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי ע"כ. הרי לנו כי יתכן בדיבורים שלפי ראות העין צנגלה הם קללות, אבל בתוך תוכם יכולים להתפרש לזכרות.

והנה התורה הקדושה נקראת בתואר משל, כמו שנאמר (שמואל א כד-יג) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע, משל הקדמוני הוא התורה, שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם (רש"י שמות כח-יג). ולכאורה יש להבין למה נקראת התורה כן, הלא משל ניתן רק להסביר ממנו דבר אחר, שהיא הנמשל, ומהו ענינו בהתורה הקדושה. אך הענין הוא, כי התורה נארגת מפרד"ס, פשט רמו דרוש סוד, ומה שאנו רואין פשטי התורה לעינינו, הרצה הרצה יותר טמונה וגנוזה בה, ותילי תילין של נסתרות תלויין בכל מלה שיש בתורה, וכמו שאמרו (מנחות כט:). על רבי עקיבא שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. ומכל שכן שבנסתרות התורה טמונה פי כמה יותר. ולדוגמא כאשר התורה מספרת מאצרה ושרה, יש בתוכה רמזים נסתרים על הקשר שיש בהאדם בהגוף והנשמה, ואצרהם דא נשמתא, ושרה זו הגוף (וזה"ק ח"א קכב:). וכאשר מדברים מאצרהם עם יצחק, אצרהם היא רזא דחסד (שם ח"ב רעו). ויצחק דינא קשיא, ורביקה דינא רפיא (שם ח"א קלו:), ולוט איהו נחש בת זוגיה

ידוע שהגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל היה נוהג בסוף ימיו לברך את המשכמים לפתחו בראשי תיבות של צ'רכה וה'ללחה, והיה אומר 'צוה'. והעולם אמרו כי חס על זמנו היקר להאריך צדיבור. ואין זה טעם האמיתי, כי אחר שהפקיר עצמו לזורך הציבור לברך וליתן עצות לעם ה', לא היה מצמצם צרגע כמימרא מלברך עם ה' צסצר פניס יפות. וכמדומה ששמעתי בשמו שאמר, כי לא כל אדם ראוי להתברך, ויחכן למעלה קיטרוגים, על כן מטמין ברכתו בראשי תיבות, שאין המקטרוגים מצינים שבתיבות צו"ה טמונה צרכה להמתברך.

*

והנה כבר ביארנו צל"ג צעומר, מה שכלול עוד בצרכתם של תורע ולא תחלד, ועמה נוסף לבאר בצרכתם ליחרוצ ציתך וליחוצ אושפיזך, דהאי עלמא אושפיזך, וההיא עלמא ציתא. וברברי תורה (ח"ד אות פד) כתוב, קשה להצין מה שיך לומר דליחרוצ ציתך על עולם הבא, עולם נצחי וקיום אמיתי, עיקר מקום מנוחת נשמת הצדיקים, ואיך יצדק עליו לשון חורצה. ואם הכוונה על הקצר, מה שיך חורצה בקרקע עולם, קרקע צתולה, מקום קצרו של אדם, שאינה נגזלת או נושנת או נחרצת ע"ש. וגם מה שאמר דההיא עלמא ציתא, ואם כוונתו רק על הקצר, הלא הקצר אינה צההיא עלמא אלא צעולם הזה.

וצראה דהנה אמרו חז"ל (חולין פג.) דבישראל היום הולך אחר הלילה, וצאומות העולם הלילה הולך אחר היום, וצקדשים הלילה הולך אחר היום. וציאר בחתם סופר (עיין תורת משה בראשית ד. יתרו זד:) כי עולם הזה

ובנזר הקודש (פ' בראשית כו-ז) כתוב לבאר הענין שאמרו את הצרכה צלשון קללה עד שיהיה זורך לצארו, ולא צירכוהו צהדיא צלשון צרכה, על פי הנודע דסתם תפלה אינה חוזרת ריקס מצד ה', צהיותו מקור הרחמים, אלא צרוצ פעמים המניעה היא מן המקטרוגים. ומצואר בוזה"ק (ח"א קא. ועיין בניצוצי אורות שס) שאין שום שר ומלאך מכיר מחשבה שצלב האדם, כי אם השי"ת לצדו צותן לצות וכליות (זוה"ק ח"א רט:). ולכן אמרו הצרכה צלשון קללה, להיות המקטרוג סובר שהיא קללה ממש, ולא יקטרג מאומה, ומצלי קטרוג תעלה תפלתו לרצון למעלה עד עתיק יומין, למלא משאלותיו לטובה צדצר ישועה ורחמים, וצכן תחקיים צרכתו צלי מונע ומעכצ ע"כ (וכן הוא בישמח משה פ' צמדצר ד"ה והנ"ל).

ובערותג הבשם (פ' וואת הצרכה) כתוב, שמעתי מבורי מוהר"ם [רבי מנחם] ב"ץ מצעהלים זצ"ל לפרש בצרכת כהנים, הא דכתיב (צמדצר ו-כג) דצר אל אהרן ואל צניו לאמר כה תצרכו את צני ישראל אמור להם יצרכך, דכמה פעמים צריכין להצביש הצרכה צלשון קללה, כדי להעלים הדצר מפני המקטרוגים, דקיימו עלן ככסלא לאוגיא (צרכות ו). אך זה לא שיך אלא צצרכה מפי צשר ודם, אצל צצרכה שהיא מאחו יתצרך שמו אין מן הצורך להעלים הצרכה, דצלאו הכי אין שטן ואין פגע רע צכל מקום שהשראת השכינה מצויה. והיינו דאמר, דצר אל אהרן ואל צניו לאמר כה תצרכו את צני ישראל אמור להם, יצרכך וגו'. דהיינו שאין מן הצורך להצביש הצרכה צלשון הנ"ל, אלא אמור להם צפירוש, יצרכך. וטעמא מפרש צתר הכי, משום ושמו את שמי על צני ישראל 'ואני' אצרכם, אם כן אין מן הצורך להעלים ע"כ.

אשר עין לא ראתה, הרי זה אצלו כהולך מאור לחושך, כי אינו יכול שם לעשות עוד מצות קונו. כי צמחים חפשי כתיב (תהלים פח-ו), ודרשו חז"ל (שבת ל:): כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות. ועולם הבא הוא רק מקום קיבול שכר ולא מקום קיום מצות ה'. ועל זה רומז הדין דבקדשים הלילה הולך אחר היום, דלהקדושים אשר בארץ המה, העולם הזה הוא להם אור היום, ועולם הבא חשך ולילה, וממילא אצלם הלילה הולך אחר היום ודפח"ח.

ובמקום אחר ביארנו צוה, מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פד-ג) מה ידיות משכנותיך ה' לצבאות, נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה', לצי ובשרי ירננו אל א-ל חי, כי העולם הבא הוא עיקר משכנו של ישראל, ועולם הזה הוא החצר והפרוודור להכנס להטרקלין. והן אמת שערב מאוד להנפש להתענג למעלה בעולם הבא בהטרקלין שהמה משכנותיך, ומה ידיות 'משכנותיך' ה' לצבאות, כי יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, אף על פי כן נכספה וגם כלתה נפשי 'לחצרות' ה', הגעגועין שלי הוא להיות תמיד בהפרוודור בחצרות ה'. והסיבה לזה הוא, משום דשם הוא המקום אשר לצי ובשרי ירננו אל א-ל חי, בין הגוף ובין הנפש יכולים לעבוד את ה', מה שאין כן במשכנותיך אי אפשר עוד לעבוד את ה', ובצמחים חפשי.

וזהו שאמרו (ברכות יז.) כי הוּו מפטרי רבנן מצי רבי אמרי, ואמרי ליה מצי רבי חנינא [מפטרי רבנן זה מזה, שהיה נוטל רשות מחצירו לשוב לביתו ולאצלו], אמרי ליה הכי, עולמך

דומה ללילה (פסחים ג.), שיושב בעיניו ונער, אי אפשר לילך אחר שרירות לבו, ועמל התורה לא מגיע בקל, אך עם כל זה מתחזק האדם בחלקו לחיי העולם הבא, שתשבע נפשו בצמחנות לאור צאור החיים, ואז יהיה לו יום, צמיתי לי נהורא ותחפי לכוּן צהתא, צתענוג רוחני צנהרי אפרסמון, צתכתקי דהב פיזא ושצב מעלתא, ולכן צישראל היום הולך אחר הלילה. אמנם צאומות העולם הוא להיפוך, עולם הזה דומה לו ליום שהולך אחר תענוגי גופו, אצל עולם הבא הוא לו ללילה, רשעים תחלתן שלוח וסופן יסורין (צ"ר סו-ד).

אמנם יש מדריגה יותר נפלאה מזה, דבר שהוא חשוב יותר מהעולם הבא, והיא מדריגת הקדושים המצויים כי יפה שעה אחת צתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הבא. עמם הדבר שהוא זוכה להיות משרת ועבד נאמן לה' לעשות רצון קונו, ונחת רוח ליוצרו, עבודה שלא ניתנה אפילו למלאכי מעלה שיוכלו לקיים מצות ה', רק לבשר ודם, צימי חייו המועטים הקצוצים לו. הוא זוכה לומר בכל יום שלש קדושות לפניו ית"ש, ולומר שירה לפניו ית"ש תמיד, אשר ישנם מלאכים שעומדים ומנפים כמה יוצלות שיגיע זמנם לומר שירה, וכמו שאמר המלאך ליעקב, מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו (חולין נא:). כמה היה מתענג האדם כשזוכה לשרת מלך צשר ודם, כמה היה מתכבד צוה. ומכל שכן למלך מלכי המלכים הקצ"ה.

ובאדם כזה כאשר מגיע זמנו להפטר מן העולם, אף על פי שידע שהוא נכנס לאור עולם ליהנות מזיו השכינה צתענוגים

תראה בחיך וכו' ע"ש. והיינו כי מדריך בני אדם העולם הזה הוא רק אושפיזא, אבל עיקר עולמו הוא הטורקלין בעולם הבא. והיו מצרכין זה את זה שיזכה לצוא להכרה שעיקר עולמו של אדם הוא העולם הזה שיכולין לעבוד ה' ולקיים מצותיו, ו'עולמך' תראה בחיך, העולם שלך שאתה משתוקק לה תראה בימי חיך, שזהו עיקר היום, ועולם הבא נחשב כבר ללילה.

ובמו כן צירכו הם את רבי אלעזר צרבי שמעון, שהגם שכולם יודעים דההוא עלמא ביתא, אבל תזכה לצוא למדריגה כזו שתנפה שיחרב ביתך, לוותר על הקורת רוח שיש בעולם הבא, אף שיפה זה שעה אחת מכל חיי עולם הזה, ו'ליתוב אושפיזך', דהאי עלמא אושפיזך, שהעולם הזה יהא מקום ישובך, ולהחשיב כל רגע של ימי החיים, מקום קיום מצות ה', לעשות נחת רוח לקונו.

*

ובמשנה זו יש לשנן לעצמינו תמיד, לזכור כי העולם הזה פרוזדור צפני העולם הבא, והתקן עצמך צפרוזדור כדי שתכנס לעולם הבא, לא להשקיע עצמו ראשו ורובו לצנות את הפרוזדור, אשר סופו יעזבו לאחריה, אלא חטוף ואכול, מצות ומעשים טובים, דעלמא דאזלין מיניה כהילולא דמיא [היום ישנו ולמחר אינו, דומה לחופה שהולכת מחר] (עירוזין נד.). ומי שטרם צערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח צערב שבת מהיכן יאכל בשבת (עבודה זרה ג.).

ויסופר על הגאון בעל חפץ חיים זצ"ל, שפעם בא אליו עשיר לצקרו, וראה איך דירתו מרוהט בכלים וכסאות פשוטים, ושאל אותו על זה, למה לא מייפה דירתו יותר כראוי.

והשיב לו, הנה כבודו מתאכסן כעת צראדין, כמה חדרים יש לו באכסניא, ואיך הם מצב הכלי בית שם. וענה כי יש לו רק חדר מצומצם עם כלים פשוטים צמוכו, וסיים אבל צצית דירתו, שם יש לו בית מורחב עם כלים נאים ומבודרים. ואמר לו החפץ חיים, אני נמצא כעת גם כן רק באכסניא, וצדרך אין צריכין הרבה, אבל צציתי לעולם הבא, שם אני מכין לעצמי טורקלין נאה ויפה.

ובתב עוד צספרו שם עולם (ח"צ פ"ד) על דרך משל, לאדם שקנה לו קרקע לצנות עליו בית, וקרא לאומן שיעץ לו איך לצנות צדריו, הפרוזדור והטורקלין. ויתבונן האומן ואמר לו, הנה הקרקע הלו קצר המצע מהשתרע כי קטן השטח מאד, וכמה שמתרחב הפרוזדור תהיה מוכרח להקטין מהטורקלין, ועצתי שמתראה העיקר לצנות מתחלה הטורקלין, ואחר כך תצנה על השטח שישר את הפרוזדור, ותסתפק צפרוזדור קטן. וכמו כן לעניינינו, ימי האדם בעולם הזה קצרים, מצנות פרוזדור גדול בעולם הזה וגם טורקלין נאה לעולם הבא, והחכם עיניו צראשו לצנות טורקלין רחב ונאה מתחלה, ויסתפק צפרוזדור קצר ע"ש.

ובירשו הכתוב צפרשתנו, לפי רוב השנים תרצה מקנתו, ולפי מעוט השנים תמעט מקנתו, כי מספר תצואות הוא מוכר לך (כה-טו). כי האדם בעולם הזה מוטל עליו לקנות ולרכוש דברים הנצרכים לו לחיי הגשמיים, וגם דברים הנצרכים לו לחיי עולם הבא שהוא נצחי ועומדת לעד. ועל זה אמר 'לפי רוב השנים', הדברים שתהנה מהם רבות בשנים, היינו מצות ומעשים טובים, מזה 'תרצה מקנתו'. אבל עניני

השנים של חיים מוגבלים, ואי אפשר להרבות משניהם, על כן יש לרכוש מהדברים שההנהגה מהם רבות בשנים. (עין תפארת שלמה שס).

הגשמיים שלא יהיו צרוּתך רק 'מעוט השנים', שני חיי עולם עובר, מזה 'תמעיט מקנתו'. וזהו כי מספר תצואות הוא מוכר לך, שמספר

בסעודה שלישית פרישת בהר תשפ"ב לפ"ק

והיוצל וצשנה שאחרי היוצל, כי כולם ישן יאכלו ע"כ. ואם כן מפורש צמורה צרכה על שנת השמיטה, שצשנה השישית ימח תצואה צכפל. ונרמו גם צרכה על שנת היוצל, כי אז יעשה השדה תצואה פי שלש, גם על שנת היוצל.

והנה צרש"י כתב, מה ענין שמיטה אלל הר קיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלל מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני ע"כ. ולכאורה תקשה מדוע גילתה תורה דבר זה אלל מצות שמיטה, למען נלמד ממנה שאר מצות, ולא גילתה לנו זאת אלל אחת משאר מצות. ומצואר בחתם סופר (סח.) טעמו, דאף על גב דכתיב (ויקרא כו-לד) אללה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה (שבת קד.), מכל מקום אין לנו צטוחים שיעמוד נביא שקר ויאמר שהמצוה פלונית ניתנה לזמן ועתה לזה נותן התורה לשנות ענינה, אף בשמיטה אי אפשר לנגוע בצקנה, כי כל ענינה מיוסדת על נסים שלא צטבע, דדרך ארץ נרה שנה וזרעה שנה וחזור ונרה שנה וכן לעולם, ועל ידי מצות שמיטה שש שנים תזרע שדך רלופים, ועוד וזויתי את צרכתי לכס ועשת את התצואה לשלש השנים, נמצא מצוה זו מצואר שהיא מאת ה' מסיני, ואין שום נביא יכול לשנות בה דבר, כי

בי תצואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושצתה הארץ שצת לה, שש שנים תזרע שדך וגו' (כה-ג). המפרשים הקשו, דהלא שמיטה מתחלת רק אחר זריעה שש שנים, והוי ליה להקדים שש שנים תזרע שדך, שזהו קודם שנת השמיטה. וצואר אל הארץ מתחלה היה י"ד שנים שכיבשו ושחילקו, ואחר זה שש שנים תזרע שדך, ורק אחר זה צא שנת השמיטה.

ונראה צהקדם לצאר הכתוב (תהלים סג-יג) אחת דבר אלקים, שחיס זו שמעתי, כי עוז לאלקים, דלכאורה הכתוב סתום וסתום על מה נכתוין. ויש לומר דהנה כתיב צפרשתנו (כה-כ) וכי תאמרו מה נאכל צשנה השציעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את תצואתנו, וזויתי את צרכתי לכס צשנה השישית ועשת את התצואה לשלש השנים, וצרש"י למקצת השישית מניסן ועד ראש השנה, ולשציעית ולשמינית, שיזרעו צשמינית צמרשון ויקצרו צניסן ע"כ. וכתב עוד, ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים, צשישית שלפני השמיטה השציעית, שהן צטלין מעצודת קרקע שתי שנים רלופות, השציעית והיוצל, ומקרא זה נאמר צשאר השמיטות כולן ע"כ. וברמב"ן כתוב לפרש מה שאמר ועשת את התצואה לשלש השנים, צא לרמוז על שנת היוצל, שתעשה השישית לכל שנת השמיטה

לא יעשה ניסא לשקר (עיין ברכות גת.), ואם כן החלק יעיד על הכל, כי היכי דעל כרחך יודו כל צאי עולם שהשמיטה כללותיה ופרטותיה מסיני ואי אפשר לחדש צה דבר, כן הכי נמי כל מנות התורה נצחיות ואין נציא רשאי לחדש צה דבר ע"כ.

וזהו כוונת הכתוב, אחת דבר אלקים, דקאי על מנות שמיטה, אשר משם רואין בעיני צהר כי תורה מן השמים היא, שהרי אי אפשר לצטר ודס להצטיח ברכה כזו בכל פעם צשנה השיטת. והתורה נקראת עזו כמו שנאמר (מהלים כט-יא) ה' עזו לעמו יתן (וצחים קטו.). וממנוה זו יש הוכחה 'כי עזו לאלקים', שכל פרטיה ודקדוקיה הם מסיני. ואמר 'אחת דבר אלקים', מנוה אחת ניתנה לנו שמשם יש מופת חותך שזה דבר אלקים, וזהו מנות שמיטה, שבקיום מנוה זו מתצרך שלא כדרך הטבע צשנה השיטת בצפליים. ולא עוד, אלא 'שמים זו שמעתי', יש צתוכה עוד מנוה שבהכרח שניתנה כל פרטיה מן השמים, והיא מנות היוצב, כי צשנת החמשים מתצרך השנה השיטת גם על יוצב. ו'זו' שמעתי, שצשנה הו' נותן את פריה גם על השנה הזו, ומזה נצין 'כי עזו לאלקים', שתורה היא מן השמים, והוסיף הכתוב להסמין שמיטה לסיני, ללמוד ממנה גם על כל התורה כולה, שכללותיה ודקדוקיה הם מסיני.

*

הנה ידועים דברי הנועם אלימלך צפרשתנו, צשם אחיו הרה"ק רבי זושא זי"ע לפרש וכי תאמרו מה נאכל וגו', כי השי"ת כאשר צרה עולמו השפיע מטובו צינורות מושכין שפע לצרכי צני אדם, ודרך השפע שלא להפסיק כלל. אלא

כשהאדם נופל ממדרגתו, ואין לו צטחון צצורה צרוך הוא המשגיח אמיטי הזן ומפרנס צריות צלי הפסק כלל, אז עושה האדם ההוא צמחשצתו ההיא אשר לא מטוהר, פגס חלילה צעולמות עליונים, ומחישין כח פמליא של מעלה ר"ל, ואז נפסק השפע חלילה, וצריך השם יתצרך צרוך הוא לצוות מחדש השפע שתלך כמו מתחילת הצריאה. וזה הוא וכי תאמרו וכו', שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם שיהיה שלס צצטחונו על אלקיו, ולא יאמר כלל מה יאכל, כי כאשר חלילה יפול מן הצטחון לחשוב מה יאכל, הוא עושה פגס חלילה צהשפע, ואטרוחו כלפי שמיא לצוות מחדש. וכי תאמרו, פירוש כאשר תאמרו כך, אז תטריחו אותי וצויתי וכו', אלא לא תתנהגו כך, ותצטחו צה' צכל לצצכם, ואז תלך השפע צלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל צה עכל"ק. ומצואר מזה כי גם עגס המחשצה שעולה על דעת האדם לשאלו מה נאכל, הוי פגס צצטחונו על ה', ומפסיק צזה שפע העליון עד שצריכין לצרכה חדשה שחשוב השפע.

וצראה צציאורו, כי הנה צאמונה וצצטחון יש כמה מדריגות זו למעלה מזו, ומצואר צספריס הקדושים כי הענה להתעלות צזה היא לדבר הרצה מזה, כי הדיבור מעורר הכוונה ומחזקו ומעודדו שיתחזק אמונתו צמעלה רמה. ופירש הרה"ק רבי מרדכי מלעבווייטש זצ"ל (תורת אבות דף קמט), האמנתי כי אדבר (מהלים קטו-י), על ידי הדיבור אני מגיע לאמונה. אצדה האמונה ונכרתה מפייה (ירמיה ז-כח), צשציל שפסקו מלדבר צענין זה על ידי כן נאצדה האמונה.

ולבן נצטוינו הרצה מנות לזכר יציאת מצרים, כי ריבוי הדיבור והזכרון צמחשצתו

ומתעלמת במהותו של אדם, עד שיוכל להגיע למדרגה זו. ולכן נכטוינו להזכיר תמיד הישועות שנעשה לישראל, כי מזה מתחזק ביותר שגם כעת צידו של ה' להושיע. ועל זה נאמר (תהלים 135-3) בשרו מיום ליום ישועתו, שכאשר מעלה על זכרונו הישועה שנעשה לו, זהו צשורה לישועת ה' גם ליום מחר.

והמביר שהוא מסור ציד ה' תמיד, יודע כי פרנסתו הוא מאת ה', והרי רואה בעיניו בשר כי מזונות האדם מיד ה' הוא, שהרי מימי לא ראיתי צדי קייץ וארי סבל ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני, על אחת כמה וכמה שצידו לפרנסני (עיין קידושין פג:). ואם נמנע ממנו סיצת פרנסתו ממקום זה, הלא כמה דרכים לפניו להשלים זאת ממקום אחר. וממילא בשנת השמיטה שה' אומר שאין לו לעשות שום דבר לפרנסתו, שדך לא תורע וכרמך לא תזמור, הרי הוא בשנה זו כמו שאר הבעלי חיים שהקצ"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד ציצי כנים, והם מתפרנסים שלא בצער, וכמו שהוא באמת בשנת השמיטה אכל כל אדם, שאינו עמל לזרוע רק על שנה שישית, וניתוסף זו ברכה על שנה השניה בלי עמל וטירחא יתירה כל שהוא. ועל כן סיים הכתוב בפרשתנו (כה-1) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך וגו', ולזהמתך ולחיה אשר בארץך. כי בשנה השביעית שלא נכטוינו על השתדלות, תבוא הברכה בפרנסת האדם בלי טירחא כמו לזהמתך ולחיה אשר בארץך.

ולבן השואל מה נאכל בשנה השביעית, אין בטוחונו בזה' בשלימות להכיר כי פרנסתו היא מן השמים גם בשאר שנות העולם, וסמוך

הנסיים והנפלאות שעשה ה' לנו ולאבותינו, שזה מורה אשר צידו הכח והממשלה לעשות בהעולם כרצונו, זכרון דברים הללו הם מחזקים את האדם להיות נדיק באמונתו יתיה. וזהו ענין השלש תפלות יום יום, שאז מדבר ומספר ומעלה גדולת הבורא על זכרונו, ואיך כל ענייני הם מסורים צידו יתברך שמו, אשר אין מניעה בעולם מלעשות רצונו.

והנה מדרך העולם כאשר מתהוה אכלו מאורע של הפסד ממון, או איבוד מקום פרנסתו, או חולשא בצריאותו, הוא נעשה בהול ומתמלא דאגה איך לנאת מן המצר. ומתחיל לעשות השתדלות שונות, וכאשר רואה שאין הדברים מסתדרים, אז נושא עיניו לשמים, שהקצ"ה כל יכול, ומשליך יהצו עליו. ואם כי בטחון כזו גם כן חשובה מאד, אכל אדם זה עדיין לא קנה בטוחונו בצפשו, כי הלא היה מודאג מתחלה. ולא עוד אלא גם אחר שמשליך יהצו על ה', לפעמים עדיין איננה בשלימותה, להיות רבוע וסלו, אלא למחנה לשליש ולרביעי, ועדיין הוא מודאג במקצת על מצבו, והוא משום דסוף כל סוף חומר האדם מגושם, ומטבע האדם כאשר יש מאורע רע לפניו, נשבר רוחו בקרבו.

לא כן הנדיק אשר באמונתו יתיה, הרי הבטחון היא קנין נפשו תוך תוכו, כי אין עוד מלצדו, והאמונה נעשה עכס מבשרו, וגם בעת שמתהוה מאורע לא דואג לרגע, הוא מכיר שמסור היה ציד ה' גם עד עתה, ולא נתהוה אכלו שום שינוי, ואם יעלה רצונו לטובה, אין מעצור לה' להושיע, והוא סמוך לצו לא יירא, גם בלי אחוז אחד של דאגה. ועל זה אמרו שריצוי הדיבור באמונה פעם אחר פעם חודרת

אלה מכוונים לצם לשמים, אשר כמו שהושיע ה' להם אתמול כן יעזור גם למחר (עיין יומא עו.), והתרגלו לראות בעיני בשר ארבעים שנה כי ה' מוריד פרנסתם עלי שום השתדלות של עסק מזדס. ואנשים הללו כאשר ילאו מהמדבר ונכנסו לארץ ישראל ונצטוו על מצות שמיטה, לא יעלה על דעתם לשאול, מה נאכל הן לא זרע וכו', שהרי גם עד עתה לא זרעו והמטיר להם ה' פרנסתם. ורק צרכות הימים כאשר יתרגלו שפרנסת האדם היא מתצואות הארץ, הם יכולים להעלות על הדעת כי עלי זריעה אין מציאות לתצואה.

וזוהו שאמר לנו הכתוב, 'כי תצואו אל הארץ אשר אני נותן לכם', אותו הדור הראשון שיצאו מהמדבר ויצאו אל הארץ, הם לא יצאו לשאול איך נוכל לקיים מצות שביעית, הן לא זרע וכו', אלא 'ושבתה הארץ שבת לה', הם יקיימו המצוה הצאה רגוע ואלו כמו שאר המצות, ואדרבה יהא להם לעונג כי שנה אחת אין צריכין לעבוד ולעמול, והם לא דואגים מה נאכל, כי הורגלו לראות שגם עלי זריעה יש לאכול. ולגבי הדור ההוא שיצאו אל הארץ, הקדים הכתוב שאכלם אנו מוצטחים ושבתה הארץ שבת לה', אך צרכות הימים אז יתכן שיעמוד דור חדש והם יצאו לשאול מה נאכל, ועל זה אמר, ונתי את צרכתי וגו'.

לבו על ה' רק למחנה ולשליש ולרביע, ולכן נפקק בזה שפע העליון עד שצריכין שנית לצוות על הצרכה. ומוטל עליו עדיין להתעלות עד שלא ירגיש שום שינוי בפרנסת השנה השביעית משאר השנים. וזהו שדקדקו חז"ל (ברכות ס:) חייב אדם לצרף על הרעה כשם שמצרך על הטובה, לקבלינהו בשמחה. ולכאורה היה די בצמרס חייב אדם לצרף על הרעה בשמחה, ולאיהו צורך הוסיפו כשם שמצרך על הטובה. אך חז"ל באו ללמדנו, כי לפעמים צעת צוא לפניו הרעה לכו נשבר לרסיסים, אך לאחר זמן מתגבר עזמו על טבעי גופו, ומקבל גזירת צוראו בשמחה. ואין זה עדיין עיקר המדריגה בצאמונה, אלא 'כשם שמצרך על הטובה', שאז אין לפניו אפילו רגע דאגה ושצרון לב מהמנצב, כן יש להגיע בצאמונתו ובטחונו צה', שלא ירגיש שום שינוי צעת צוא הרעה, שהרי בכל עת ועונה צי גוא דרחמנא הוא, וה' שנתן לו עד עתה באופן זה, נותן לו כעת באופן אחר, ולקבלינהו בשמחה.

ולמדריגה זו זכו בני ישראל צהיותם צמדבר ארבעים שנה, וראו בעיני בשר יום שפרנסתם מאת ה', שממטיר להם לחם מן השמים. ומידי יום ציומו לא הותירו ממנו עד צוקר, ומי שיש לו ד' וה' צנים לא היה דואג ואומר שמא למחר אין להם מה לאכול,

פרשת בחוקותי

בלימוד פרקי אבות פרשת בחוקותי תשע"ו לפייק - לעיקוואד

לעצמו, כי מי יאמר זכיתי לזכי, אלא שמשמיע הדברים בקול רם כדי לזכות בהם גם את האחרים השומעים. ומטו משמיה של הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע שאמר, שזימי נערותו חשב שיעלה צידו לתקן את כל העולם, ושוב ראה שאין זה צידו, וחשב לתקן על כל פנים כל בני עירו, וכעת הוא שבע רצון אם יעלה צידו לתקן על כל פנים את עצמו ע"כ.

ובבמו קן אמר דוד מלך ישראל על עצמו, שמתחלה בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירה פלוני אני הולך, היה מסתכל על הצמים והמקומות שהצריכו תיקון צמעהשיהם, וסידר לעצמו לאיזה מקום וצית ילך היום לעורר ולהוכיח ולתקן מעשיהם. אמנם בסופו ואשיבה רגלי אל עדותיך, רגלי מביאות אותי לצתי כנסיות ולצתי מדרשות, הלאי שיעלה צידי לתקן אותי ליטב על התורה ועל העבודה.

*

אנו עומדים כבר קודם מתן תורה, מן הראוי לדבר על חשיבות מצות תלמוד תורה שעולה כנגד כולן (פאה א-ה). ועליה אמר הכתוב (משלי ח-יא) וכל חפצים לא ישוו בה, אפילו חפצי שמים, שכל מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, מצטל המצוה ועוסק בתלמוד תורה (מועד קטן ט:). וכל דיבור ומלה היא מצוה נוספת כמבואר בשנות אליהו (פאה ט), ובכל

במשנה (אבות ה-יג) ארבע מדות בתלמידים, מהיר לשמוע ומהיר לאצד, ינא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאצד, ינא הפסדו בשכרו. מהיר לשמוע וקשה לאצד, חכם. קשה לשמוע ומהיר לאצד, זה חלק רע ע"כ. ופירש הרע"ב לא שייך למיתני הכי חסיד או רשע, שאין זה דבר התלוי בצחירתו של אדם, אלא חסרון שהיה בו מעיקר צרייתו ע"כ. ויש להבין מה רונה התנא להשמיענו בצבא האחרונה, דצשלמא בשאר המקומות דתני חסיד או רשע, קא משמע לן דיט להשתדל להגיע לידי מדה זו, או שיתרחק ממדה זו, אצל כאן שאינו תלוי בצחירתו, לאיזה צורך מתארו בשם חלק רע.

*

הנה צמדרש צתחלת הפרשה (ויק"ר לה-א) סמכו לכאן הפסוק (תהלים קיט-נט) חשצתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד, רצונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לצתי כנסיות ולצתי מדרשות, הדא הוא דכתיב ואשיבה רגלי אל עדותיך ע"כ.

ויש לומר הכוונה לעניינו, כי בשעה שמזדמן להיות צמקום נכרי, ומכבדים לדורש צאגדה ודברי מוסר, קשה להדורש למצוה הדיבורים המתאימים, וצפרט צמקום שיש רב מוצהק גדול צתורה וציראה הדורש שם תמידין קסרן. אך צאמת הדורש אומר הדיבורים גם

מיינוט שלומד תורה מקיים כשני מאות מצות. ומעולם לא היה קל כל כך הלימוד כמו בזמנינו, שישנם גמרות עם ביאור קל עד שגם ילד יוכל להבין. יש חצרות שונות של עמוד יומי או 79 יומי, עם מגידי שיעורים, או טעיפס לכל מסכת. וטעמו וראו כי טוב ה', שיעורי תורה משנה את האדם צמעשו ובהשקפתו, ומשאיר רושם רב על בני ציתו. ומכל שכן כאשר לומד וחוזר על לימודו ועומד לצחינות, כל מחשבותיו צמשך היום מלאים מתורה.

והתורה הקדושה צפרשתנו מתחלת, אם צחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיתם צעתם וגו', והשיג לכס דיש את צ'יר וגו' (כו-ג). והמפרשים הקשו הא קיימא לן שר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), וכאן האריכה התורה צצרכות עולם הזה על קיום מצות ה'. וצספר שייחת מלאבי השרת להרה"ק רבי צדוק הבהן מלובלין זי"ע (ליקוטים ד"ה והא) כתוב, כי מצות לימוד התורה שאני, שעל זה נתן ה' שר גם צהאי עלמא, וכמאמרם (עבודה זרה יט:): דבר זה כתוב צתורה ושנוי צנציאים ומשולש צכתובים, כל העוסק צתורה נכסו מלליחין לו ע"ש. ומצוה זו היא מהמצות שאדם אוכל פירותיהן צעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הצא (פאה א-ה). וכיון דכאן מיירי אם צחוקותי תלכו, וצרש"י שתהיו עמלים צתורה, לכן ונתתי גשמיתם צעתם וגו'. אך גם זה צריך ביאור צטעמו צמה יצתה מצוה זו משאר מצות ה', שמשפיע צרכת הארץ הגשמי.

ונראה דהנה צגמרא (מדים פא.) אמרו, מאי דכתיב (ירמיה ט-יא) מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אצדה הארץ וגו',

דבר זה נשאל לחכמים ולנציאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקצ"ה צעצמו דכתיב (שם) ויאמר ה' על עוצם את תורתי אשר נתתי לפנייהם ולא שמעו צקולי ולא הלכו צה ע"כ. והוא תמוה למה לא ידעו החכמים לפרשו, הלא ראו שעצבו את התורה, ומקרא מלא הוא צפסקוי התוכחה, והשימותי את מקדשיכם וגו', ומפני צטאינו גלינו מארצינו.

ובתוב צספר ייחב לב (פ' צהעלותך ד"ה ויאמר משה) צשם ספרים, דאיתא צגמרא (גיטין נו.) ששים רצוא עיירות היו לו לינאי המלך צהר המלך, וכל אחת ואחת היו צה כיוצאי מצרים, חוץ משלש שהיו צהן כפלים כיוצאי מצרים וכו'. אמר עולא לדידי חזי לי ההוא אתרא [הר המלך] ואפילו שיתין ריביותא קני לא מחזיק. אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא שקורי משקריתו [דאמרייתו ששים רצוא עיירות היו צהר המלך והוא אינו מחזיק אפילו ששים רצוא קנים], אמר ליה ארץ צבי כתיב צה (ירמיה ג-ט), מה צבי זה אין עורו מחזיק את צשרו [משפוט הוא כוון ואין יכול לחזור ולכסותו צו], אף ארץ ישראל צזמן שיושבין עליה רווחא, וצזמן שאין יושבין עליה גמדה ע"כ. והחוש מעיד על זה, כי ארץ ישראל היא ארבע מצות פרסה על ארבע מצות פרסה (רש"י צמדבר יג-כה), ועתה צעונותינו הרבים צחורצנה איננה רק מעט מצועיר לארכה ולרחצה. והטעם כי צזמן שהיו ישראל שרויין על אדמתם ומקיימין מצות התלויות צה, מכח הקדושה היא הארץ מתרחצ והולך ופשטה לה, ועתה דרכי ציון אצילות מצלי צאי מועד על כן גמדה לה. וזהו שנשאל לחכמים על מה יאצדה הארץ דייקא כי גמדה לה, ולא נשאר רק מעט, ולא פירשוהו.

היו משונים בגדלם וטבעם. ואמרו, בצרכותיה של ארץ ישראל בית קאה עושה ה' רצוא כורין, צישיצתה של זוען בית קאה עושה ע' כורין, ואין לך מעולה בכל ארצות יותר מארץ מצרים. הרי כי מקום קטן של חמשים על חמשים אמה הוליא חמשים אלף כור תצואה. ואמרו (שם) רבי חלבו ורבי עירא ורבי יוסי בר חנינא איקלעו להווא אמתרא, אייתו קמייהו אפרסקא דהוה כאילפס כפר הינו המחזקת חמש סאין. אכלו שליט והפקירו שליט ונתנו לפני בהמתן שליט. ורבי יהושע בן לוי איקלע לגבלא חזינהו להנהו קטופי [אשכולות] דהוו קיימי כי עגלי, אמר עגלים צין הגפנים ע"ש.

ובראה שגם זה היתה להם ממה שהיו עמלים בתורה, שהרי כח הצמיחה שבארץ וגידול פירותיה, הכל שורשו מן התורה. וכיון שבקוץ אחד חידשו תלין של הלכות, על כן לעומת זו בכל גרגיר עפר ניתוסף זה כח הצמיחה עד אין שיעור, ולכן בצרכותיה של ארץ ישראל, שישראל היו עומדים אז ברום המעלה, התרחצה הצרכה בפירותיה. אמנם צעת שגלו ישראל מארצם, נאצדה גם צרכה זו שהיה בהארץ.

ולבן היו שואלים לחכמים ולנביאים על מה אצדה הארץ, הן אמת שחטאנו וגלינו מארצנו, אבל למה אצדה הארץ כח צמיחתה, שנשתנה גם הולאת תצואותיה מן הארץ ממה שהיה מקדם. ועל זה פירש ה', על עוצם את תורתו וגו', ולא 'הלכו' צה, שלא קיימו אם בחוקותי 'תלכו', שתהיו עמלים בתורה, וכאשר נחסר החידוש שיש בתורה, לעומת זה נחסר גם כח הצמיחה שבארץ, כי אם לא עמלים בתורה,

ובא ה' ופירשו, ויאמר ה' על עוצם את תורתו אשר נתתי לפניכם, היינו תורה שבעל פה וגזירות שמהם תלא, כי בזכות תורה שבעל פה שעל ידה מתרחב והולך תורה שבכתב בגדרים וסייגים, ועל כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, בזכות זה גם ארץ ישראל מתרחב והולך, ובשביל שעזובה אצדה וגמלא הארץ ע"ש (ועיין צוה בשמן ראש חלק עשירי במדבר דף קלז).

ובראה לזאר ציתר ציאר, כי הכתוב אומר בראשית צרא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א), וברש"י בשביל התורה שנקרא ראשית ע"ש. אמנם במדרש (ב"ר א-א) פירשו, שעם התורה צרא ה' את העולם, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, צוהג שבעולם, מלך צשר ודם צונה פלגין, אינו צונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו צונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה שפשיין, כך היה הקב"ה מציט בתורה וצורא את העולם, והתורה אמרה צראשית צרא אלקים, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי ח-כ) ה' קנני ראשית דרכו ע"כ. ואם קן כל דבר שיטנו צטבע העולם שורשו מהתורה, וכמו כל דבר שיש צצנין הוא מה שגרשם מתחלה צהפלגין. אבל כאשר אנו עמלים בתורה, ודורשין אנו ממנה תלין של הלכות, וציאורים שונים לייצב עומק המקראות ודרשותיה, הרי אנו מרחיבים את שורשו של הארץ, על כן לעומת זה מתרחבת גם ארץ ישראל כנגדה, והיא ארץ צבי.

*

וייש להוסיף עוד, כי הנה תז"ל (כחצות קיא): האריכו בשבתן של פירות ארץ ישראל, איך

אלה לומדים התורה בפטותה, גם השפע היוצא בעולם מהתורה הוא רק כמה שעולה בדרך הטבע.

ובערתה הא דאמרה תורה אם בחוקותי תלכו, שמהיו עמלים בתורה, והשיג לכם דיש את צ'יר וצ'יר ישיג את זרע, אין זה שכר מנאה, אלא זה מציאות מלד עצמה, דכיון דטבע הארץ שורשו מהתורה, כאשר יש התחדשות בהוספת ביאורי התורה, יש ריבוי שפע גם בהארץ ששואבת כחה ממנה. ולכן העוסק בתורה נכסו מלליחין, כי מי שמרחיב התורה, אשר דבר מועט בתורה מחזיק את המרובה, ממשיך זה גם בעולם שנברא מהתורה, שצדינר אחד שמשקיע במסחר, יתרחב המסחר עם הרווחים פי כמה, ומוצא הלכה במסחריו.

*

והנה מצינו בתנאים שהיו מלומדים בנכים, ורבי חנינא בן דוסא אמר לבתו, מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק, והיה דולק והולך כל היום כולו (תענית כה). וכמו כן היה בצדיקים גם בדורות האחרונים, ותגור אומר ויקס לך. ולכאורה יש להבין דכיון שטבע העולם נשפע מהתורה, כי ה'ץ הקב"ה וצ'רה עולמו, וזאת התורה לא תהא מוחלפת, ואין זה שינוי כלל לעולם, אם כן איך יזויר שיוכלו לשנות דבר שצטבע העולם. ובאמת בקריעת ים סוף מצינו שהתנה ה' כן בתחלת הצריאה (ב"ר ה-ה), אם כן הרי זה צטבע העולם, אבל נס בשינוי הטבע איך יזויר.

ובראה דכיון שנתנה תורה כח לחכמים לעקור מנאות עשה שבתורה, כגון שופר ולולב ששבת, וכמו כן יכולין לעקור גם לאו שבתורה

לפי שעה, כגון אליהו צהר הכרמל [שהקריב צבמה, ושעת איסור הצמות היתה, ואיכא כרת דשחוטין חוץ וכרת דהעלאה] (יצמות 5). כמו כן יש לחכמי ישראל כח כנגדו לשנות גם בהטבע, שהרי כחם לשנות גם את התורה. וכמו שפירש הקול אריה זי"ע הכתוב (מהלים א-ב) וצתורתו יהגה יומם ולילה, שעל ידי כח התורה יוכל החכם להגות ולומר, מתי תהא יום ומתי לילה, וכמו שאמר יהושע שמש בגבעון דום (יהושע י"ב).

ולא רק לעצמם הם יכולים להמשיך נס, אלא גם לאחרים, שהרי לוא הכתוב (דברים יז-יא) על פי התורה אשר יורוך, ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. וברש"י אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין ע"כ. והיינו שיש לציית לחכמי ישראל גם כשהם אומרים היפוך מה שמפורש בפטות התורה, כאשר זה באופן שניתן להם הכח לשנותה, ולכן האדם המציית דברי חכמים, ומקיים מצוות לא תסור, גם עבדו יכולים לשנות טבע העולם, ולעשות מימין שמאל ומשמאל ימין, ומי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק.

ובראה דזהו שנאמר בהתורה הקדושה ששבתה של האשת חיל, דרשה אמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה (משלי לא-א). כי מצינו עוד בתורה שיכולים לשנות ולעבור על לאו שבתורה, והוא במקום קיום מצוות עשה, דאמרינן עשה דוחה לא תעשה. ולכן יש צכח חכמי התורה גם כן לשנות דבר שצטבע ששורשו מן התורה, כי לפעמים יכולים לשנות גם מצוות ה'. ואמרו (יצמות א) מנא לן דעשה דוחה לא תעשה, דכתיב (דברים כג-יא) לא תלכש שעטנו גדילים תעשה לך

על פי דרכו, כי צשנים הללו קונה האדם את שלימותו, שגם כי יזקין לא יסור ממנה.

ויש לומר דזה הראה לנו ה' צמתן תורה, לפי מה דאיתא צפרקי דרבי אליעזר (פרק מו) רבי אלעזר בן עזריה אומר ערב שבת צששה לחודש צשש שעות ציום קצלו ישראל את הדברות ע"ש. והיינו דזהו שחינוך הצנים האמיתי הוא שש שנים, לכל חד כדאית ליה, על כן לעומת זה ניתנה התורה למספר שש, ששה לחודש, ששה לימי השבוע, וצשש שעות ציום, להורות כי קיום התורה תלוי במספר השש, שנות החינוך להצנים.

*

ובזמל על האצות גם להרצות צתפלה על הצלחת צניהם לתורה, וכמו שקיפרו חז"ל (צבא מניעה פה). דרב יוסף יתיב ארבעין תעניתא ואקריוהו לא ימושו מפין (ישעיה נט-כא), יתיב ארבעין תעניתא אחרני, ואקריוהו לא ימושו מפין ומפי זרעך, יתיב ארבעין תעניתא אחרני, ואקריוהו לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, אמר מכאן ואילך לא צריכנא, תורה מחזרת על אכסניא שלה ע"ש. הרי לנו עד כמה הרצה להתפלל (ציחד עם תענית) עבור הצלחת צניו לתורה, וגם צוה לא הסתפק אלא חזר על תעניתו ותפלתו גם עבור זרע זרעו.

ושבעתי פעם מאיש חסיד, שצכל יום כאשר אומר צרכות התורה, ומצקש ונהיה אצחנו ואצאינו וכו' כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. שצאמירת 'אצאינו' הוא מכויץ על כל אחד מצניו צפרוטרוט, וצאמירת 'אצאי אצאינו' הוא מכויץ על כל אחד מצני צניו

[ודרשינן סמוכין, ושרינן כלאים צצית] ע"ש. ומינה דכמו כן כאשר עולה צרצון החכם לעשות נס חוץ לדרך הטבע, שיוכל גם כן לשנותו. וזהו 'דרשה צמר ופשטים', שהסמין הכתוב לא תלצש שעטנו צמר ופשטים יחדיו, למצות צצית, ללמד דעשה דוחה לא תעשה, לכן 'ותעש צחפץ כפיה', כאשר עולה צחפצו לעשות דצר חוץ לטבע, הוא יכול לעשותו צכפו, שהרי צתורה עצמה ניתנה כח לשנות לפעמים מצות ה'.

*

והנה גם כאשר האדם משתדל לנצל עתו הפנויים לתורה, עדיין לא ילא ידי חובתו, אלא יש לחנך גם את צניו לתורה, להמשיך את שלשלת הזהב. ולא די צמה שמחנכם מילדותם, אלא עיקר החינוך הוא כאשר מתצגר וצא לכלל דעת. ורגילים אנו לחנך צני צתינו רק עד שיוגדלו, ואז סומכים האצות ומניחים אותם על דעת עצמם. אצל צאמת החינוך צימי ילדותם הוא רק חינוך חיוני להרגיל לקיום המצות צפועל. וכאשר מתגדל, אז החינוך ההיא נשרש צתוך תוכו צדעת וצתצונה. וכדאיתא צגמרא (קידושין ג.) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כ-ו), חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתין, [צציר משיתסר אין צו דעת לקבל תוכחות כל כך, ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יצעט], וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה ע"כ. והיינו צצנים הללו מוטל על הצ להדריכו צדיצורי פיו וצנהגתו, ולהשתדל שיהיה צצצבה של יראי ה', וצהדרכתו של רב ומורה, שיוכל לקנות תורה ויראת ה'. ואם כי צומנס נהגו בן שמונה עשרה לחופה (אצות ה-כא), לא נפטר עדיין מלקיים חנוך לנער

צפרוטרוט, ומצקש רחמים על כל אחד מהם לפי מצבו.

והנה תלמיד שקשה לו לשמוע וקל לאצד, הרצה פעמים אין זה מחמת חלישות כשרונו, שהרי רואים שכאשר יוצא למסחר יש לו חוש של הצנה בהשכל ודעת כדת מה לעשות, רק מחמת סיבה לא היה תופס תלמודו בידו. וזה יתכן מחמת שיש לו סתימה בהשכלתו להבין עומק התורה, או שזה מחמת מיעוט חשקו ורצונו בלימודו, ולכן לא מנלית. ולהבדיל גם גוי צר דעת מופלג לא יוכל להשכיל בלימוד תורתנו הקדושה. ובכגון דא האצות כריכין להרבות בתפלה ותחנונים שיפתח ה' את לבבו ולהאיר עיניו בתורה, כי כח התפלה גדולה מאד, ויכול לפעול גדולות ונצורות.

ובספר ויגד משה (אצות ה-יג) כתוב לפרש הקרא (תהלים קיד-ח) ההופכי הנור אגם מים חלמיש למעינו מים, כי מנינו אחר יציאת מצרים, קודם מתן תורה, שנמארו העם למים והוציאו הקב"ה מים מצור החלמיש. ולכאורה יפלא, למה עשה הקב"ה נס גדול כזה למשוך מים מחלמיש צור לנס ריבוא, הם ונשיהם ובניהם ומקניהם מחנה כבד ועצום מאד, ועשה נס ופלא שמאצן אחד יגיע להם מים די והותר. והלא אם היו חופרים ומוצאים מים, הגם שהוא חוץ לדרך הטבע במדבר, עם כל זה אינו נס כל כך כמו מאצן. והלא לא עבד הקב"ה ניסא למגגי, ולמיעוטי בניסא עדיף טפי.

ונראה דהקב"ה רצה להורות להם רמז מוסר על התורה הק' שנקראת מים (בצא קמא יז), שאפילו מי שלצו כאצן וחלמיש, אם משעבד את לבו ומוחו לתורה, יזכה שיהיה

למעין נוצע בתורה הק'. וזהו שאמר ההופכי הנור אגם מים, וכי אפשר להפוך צור לאגם מים, ולמה הראה לנו הקב"ה זאת, כדי שמוה נצין, דכמו כן מי שלצו חלמיש, יוכל גם הוא להיות למעינו מים, כמעין המתגבר בתורה ויראת שמים ע"כ.

ויש להוסיף נוסף, דלכן הנגינה שם, י'היית בצור' (שמות יז-ו), מונח רביעי, שצנעין זה מונח רמז מוסר השכל על המדה הרביעית שבתלמידים, שגם מי שקשה לשמוע ומהיר לאצד, יתכן שצרכות הימים יתעלה יוצאו ממנו מים ושתה העם'.

ושמעתי לספר מב"ק מרן אדמו"ר ממשמאר זי"ע, שנקנס אליו פעם אחד מחסידיו הנאמנים, וביקש ממנו כי צהיית שצנו אינו מנלית אלל המלמד, והמנהל לא רואה להעבירו לכתה אחרת, שידצר עם המנהל שיעשה רצונו. והשיב לו שאין זה מדרכו, אצל לכבודו יעשה כן. ולאחר זמן צא אליו שנית, כי גם המלמד השני לא טוב, ומצקש להעבירו למלמד אחר. והשיב לו, הן מתחלה הצנתי שאין החסרון בהמלמד אלל בצנך, אצל עתה צבר אתה רואה בעצמך שהוא כן. אצל אני אומר לך שהחסרון גם עתה אינו בצנך, אלל כך בעצמך, למה אין אתה עומד בתפלה להתחנן לפני ה' שינלית בלימודו ודפח"ח. וכנראה שהרגיש זה, משום שלא צא לפני רבו להזכיר שיתפלל על פתיחת לבבו לתורה, ועל כרחק שלא חושב שזה תלוי גם בתפלה, אלל תולה הכל בצצות שונות, שהמלמד לא מנלית.

והנה שלשה שותפין יש בצאדם, ובכל צן יש חלק מהאצות, וכאשר יש לאחד צן חלש שלא

ומבל שכן כאשר יש לו בן מזויין, תלמיד שמצליח בלימודו, שהוא מהיר לשמוע וקשה לאבד, שחננו ה' במרגליות טובה, יש להתעורר בתפלה עוד יותר, שישראל במעלתו גם להלאה, ולא יתמוטט ממעלתו. וכמאמרם (סנהדרין מד:): לעולם יקדים אדם תפלה לנראה. וכעת כאשר עומדים סמוך לערב ראש חודש סיון, זמן מסוגל לתפלה על בניס טובים כמבואר בשל"ה חק', יש לנצל הזמן ביתר שאת ולהרבות בתפלה ותחנונים.

נתעלה בלימודו, אלא נשאר בחולשתו שהוא קשה לשמוע ומהיר לאבד, התגא מעורר אותנו, שהחסרון זה אינו בהבן, אלא זה 'חלק רע', שיש ריעותא בחלק האצות שבו, שהם אינם מרצים בתפלה ותחנונים שיצליח בלימודו. כי כח התפלה גדולה כל כך עד שיוכל צו גם להחיות מתים, אם היה מאמין בכח התפלה והיה מתפלל מעומק הלב [עיין שיטה מקובצת (כחצות קג.)], צמח שאמרו שם כל האומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב ע"ש].

בסעודה שלישיית פרשת בחוקותי תשע"ו לפ"ק - לעיקוואד

ומחשבה וכוונה שלימה הוא חותם ללב ומתואר ללב, אבל המעשים שאדם עושה בפועל אבל בלי כוונת הלב, הוא מתואר רק לזרוע ויד כלי מעשה, אבל לא ללב, כי לבו בל עמו. וכנסת ישראל חשבה שכל מצוות ומעשים טובים שאנו עושים, הם הכל ברעותא דלבא וכוונה שלימה, לכך זיקקה שימני כחותם על לב, אבל הקב"ה יודע כי בעונותינו הרבים רוב מצוות הם בלי כוונה שלימה, וכמצוות אנשים מלומדה וכדומה, פניה, גקות רוח, או לקרדוס לאכול הימנו וכהנה, ולכך אמר את מצקשת דבר פעם נראה ופעם אין נראה אם אין בו כוונה, רק על כפים חקותיך שזה נראה לעולם, כי תמיד ישראל עוסקים במעשים טובים ומצוות, ולכך אחקוק על כפים ע"כ.

ולבן כאשר ה' רוצה להמטיר עלינו ברכות שמים מעל עבוד קיום מצותיו, הקדים לנו אשר לא רק אם יהיו המעשים ברעותא

אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו וגו', ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (כו-ג). וברש"י דקדק כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו וכו' ע"ש. ונראה דאיתא בגמרא (מעניית ד) כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן, והקב"ה השיבה כהוגן, אמרה לפניו רבונו של עולם, שימני כחותם על לבך, כחותם על זרועך (שיר ת-ו), אמר לה הקב"ה בתי את שאלת דבר שפעמים נראה [כשהוא ערום נראה זרועו וכנגד לבו], ופעמים אינו נראה [כשהוא לבוש], אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר (ישעיה מט-נ) הן על כפים חקותיך [הקף נראית כל שעה, שהיד נראית לעיניים] ע"כ.

וביאר ביערות דבש (ח"צ דרוש ת) דלכאורה איך שייך בהקדוש ברוך הוא נראה ובלתי נראה, וכי שכחה ודבר נעלם לפניו ח"ו. אבל הענין, כל מצוות שאדם עושה בפועל

לזבא, אהבה עם יראה, אז נוכה לזכרות אלו, אלא גם אם 'בחוקותי' תלכו, על דרך שחקקתי אחכם על גופי, הן על כפיים חקותיך, שעל כל פנים צמעשה נהיה נוהרים לקיים מצותיו בשלימות, גם אז יפתח ה' את ידו להמשיך עלינו זכרותיו.

*

ואנו עומדים סמוכים לזמן מתן תורתנו, ודרשו חז"ל (שבת פח.) ויתלצו בתחתית ההר (שמות י"ג-י"ד), מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. והקשו בתוספות הרי כבר הקדימו נעשה לנשמע, ולאזיה לורך היה הכפיה ע"ש.

עוד אמרו (שם פח:) כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה צדצרו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים ס"ג) גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלחה אתה כוננתה ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה.

ונראה דאיתא עוד בגמרא (תענית ס) כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן, שנאמר (הושע ו-ג) ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מולאו ויצוא כגשם לנו. אמר לה הקדוש ברוך הוא בני את שאלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש [שהוא סימן קללה בקיץ], אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם [טל מתבקש אפילו בימות החמה] שנאמר (הושע י"ד) אהיה

כטל לישראל ע"כ. ופירש ביערות דבש (ח"א ריש דרוש א), כי סדר העבודה היא, באתערותא דלתתא איתער עובדא דלעילא, וזריכין תחלה התעוררות תשובה ומעשים טובים מלמטה, ואז מתעורר שפע קודש מלמעלה. וכמו שאמרו (שהש"ר ה-ג) פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם ע"ש. אך לפעמים משפיע ה' התעוררותו בלי עובדא דלתתא, ואומר למעני למעני אעשה (ישעיה מה-יא), ומשפיע שפע קודש מלמעלה גם כאשר חסר לנו העובדא דלתתא, ועל דרך שהיה צעמ הצריאה, וכמו שנאמר (בראשית ז-ה) ואדם אין לעבוד את האדמה, ומכל מקום צרא את העולם.

והנה הגשמים באים מאתערותא דלתתא, כי אין טפה של גשמים יורדת מלמעלה שאין עולין כנגדה טפיים מן הארץ (וזה"ק ח"ג רמז:), וכמו שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה (בראשית ז-ו), אבל הטל אינו מליחות הארץ רק יורד מלמעלה, ולכן טל לא נעצר לעולם. והנה כנסת ישראל חשבו, שבלי עובדא דלתתא לא תהיה שפעת אלקים מלמעלה, ולכן זיקשו ויצוא כגשם לנו, כפי העבודה שיעלה מלמטה כן יושפע עלינו מלמעלה. ואמר הקב"ה את מבקשת דבר בלתי נמצא תמיד, כי אולי לא יהיו ח"ו ישראל זכאים, אני אהיה כטל לישראל הצא מלמעלה, שהוא נמצא תמיד, שאין לורך לעובדא דלתתא כלל ע"כ.

ובערתה יש לומר דמהאי טעמא לא רצה ה' ליתן את התורה אחר אמירת נעשה ונשמע גרידא, שאז תצוא נתינת התורה על ידי אתערותא דלתתא, שהם עומדים מוכנים לקבלת התורה כמלאכי מעלה שמקדימין להיות

עושי דברו קודם שמוע דברו, ולא יושפע למטה כח התורה אלא באתערותא דלתתא, אבל כאשר יחסר זאת לא יגיע לנו שפע התורה, על כן כפה עליהם את ההר כגיגית, שגם כאשר אין הם אומרים נעשה ונשמע, וחסר האתערותא דלתתא, גם כן יתעורר עליהם אתערותא דלעילא תמיד, ויוכלו לקבל שפע התורה בכל המצבים.

וזהו הענין שעל כל דיבור ודיבור יצאה נשמתן, כי הרגישו אז גודל מעלת המצוה, עד שעלה חשש בלצם שלא יוכלו להכין את עצמם כראוי באתערותא דלתתא לקדושה כה גדולה וענומה. והוריד להם ה' טל של מחיה, טל שבאה מאתערותא דלעילא לצד, וטל זה מחיה גם את המתים צמעשיהם, שיוכלו להתעורר ולקבל שפע התורה תמיד.

והנה למתן תורה הוצרכה הכנה דרבה, והם שלשת ימי הגבלה ופרישות, וקדשתם היום ומחר (שמות יט-י), והוסיף משה יום אחד מדעתו (שבת פז), כדי להוסיף עליהם פרישות יתירה. כי השפעת מתן תורה היא אצל כל אחד לפי ההכנה, וכאשר יכינו עצמם יום יתירה צפרישות תתרה האור של מתן תורה ביתר שאת. ואמרו חז"ל (ברכות כג.) שמתן תורה היתה באימה וציראה וצרתת וצויע. ונרמז בזה 'אימה' נוטריקון ה'וסיף מ'שה יום א'חד מ'דעתו, כי יותר מה שמוסיפין צפרישה בהכנת מתן תורה, זוכין לקבלו יותר באימה וציראה. ויש לנצל הימים הללו צפרישות יתירה מהכלים השונים, ואז נזכה להארת מתן תורה ביתר שאת ויתר עז.

*

ואמר הכתוב אם בחוקותי תלכו וגו', וברש"י שיהיו עמלים בתורה, ויש להצין למה קורא אותה כאן בלשון הליכה. ובמדרש (ויק"ר לה-ה) מסמיך עלה הכתוב (תהלים קיט-נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך ע"ש. ונראה כי כל הדרכים הם בחזקת סכנה רוחנית, מגודל הפריעות השוררת בחולות, וצריכין להזהר בשמירת העינים וצטרת המחשבות שלא להכשל. והעצה לזה הוא להיות מעיינו בתורה, לחזור על לימודו במחשבתו, ולהיות עסוק בדברי תורה, וכמו שדרשו חז"ל (עבודה זרה יז:) מזומה תשמור עליך תצונה תנצרכה, מדברי זמה תשמור עליך תורה (משלי ז-יא) [דסיפיה דקרא תצונה תנצרכה, מזומה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא] ע"ש. וזהו שאמר הכתוב (תהלים קיט-מה) ואתהלכה צרצרה כי פקודיך דרשתי, מה שאני יכול ללכת צרצרות העיר, הוא משום כי פקודיך דרשתי, שמהרהר בדברי תורה. ועל כן אמר 'אם בחוקותי', שיהיו עמלים בתורה, 'תלכו', אז תוכלו ללכת בחולות.

ויסופר על הרה"ק בעל שומר אמונים וצ"ל, שהוצרך בימי נעוריו להסתובב בעיר הצירה פעסט, והיה מקום של פריעות, והיה מהרהר בתורה ועבודה שלא יבוא לידי הרהור חטא. ואמר אחר כך כי הרחוצות צפעסט קידש אותו כמו כשהולכים למקוה ע"כ. ולכן אמר דוד המלך, 'חשבתי דרכי', אני מחשיב את הדרכים שאני צריך לעבור בהם, כי 'אשיבה רגלי אל עדותיך', שאני מהרהר בהם תמיד בדברי תורה, ואני מחשיב העבודה בלימוד, שצמקום החטא, רעיונותיו מוקפים בדברי תורה.

בלימוד פרקי אבות פרשת בהר בחקותי תשע"ח לפ"ק - בארא פארק

משה ציקש מאת ה', יפקוד ה' וגו' איש על העדה (במדבר כז-טו). ואיתא במדרש (שם כא-יד) מה ראה לזקש הדבר הזה אחר סדר נחלות. אלא כיון שירשו צנות ולפחד אביהן, אמר משה הרי השעה שאתבצע צה לרבי, אם הצנות יורשות, צדין הוא שירשו צני את כבודי. אמר לו הקב"ה (משלי כז-יח) נוזר תאנה יאכל פריה, צניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך, והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב צבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספקלים, והוא פורס את המחללאות, הואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישימש את ישראל, שאינו מאבד שכרו, קח לך את יהושע בן נון, לקיים מה שנאמר נוזר תאנה יאכל פריה ע"כ. הרי לנו כי ה' שילם ליהושע שכר עמלו, אשר לא מש מחוך האהל לטרוח בכל הדברים הנזכרים, שנצטרך להיות המנהיג אחר הסתלקותו של משה. וזהו הסמיכות 'לפוס זערא אגרא', והראיה כי 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע', ולא לאחד מצניו, והוא עבור זער הצושת והטייחה של יהושע שסידר הספקלים ופירס המחללאות.

*

ודבר זה יש לו קשר עם מגילת רות שאנו קורין בחג השבועות הבעל"ט, שאמרה רות לנעמי, אל תפגעי בי לעזבך וגו', כי המות יפריד ביני ובינך (א-י). ויש להצין למה יפריד המות ביניהם, כי בשלמא רשע וצדיק הדריס יחד בעולם הזה, המות מפרידם, שהרשע מעונו למעלה בגיהנם, והצדיק בגן עדן. אבל שתי צדקניות הללו, אשר שתיהן יורשות גן עדן למעלה, והנאחזים והנעימים צחייהם וצמותם

במשנה (אבות ה-כז) בן צג צג אומר, הפך צה והפך צה דכולא צה וכו'. בן הא הא אומר לפוס זערא אגרא ע"כ. שני מאמרים הללו הם סיוס מסכת אבות, כי פרק השישי הם צרייתות אשר שנו חכמים בלשון משנה. ונאמרו בלשון ארמית. ובתוספות יום טוב הביא צסס דרך חיים, שהיו גרים ולשונס לשון ארמי (עייין חוספות חגיגה ט: ד"ה צה) ע"כ. ויש להוסיף כי צהיות בלשון המדוברת צין העם היתה לשון ארמית, אשר כולם הבינו לשון זה, וצהיות שצן צג צג מלמד על חשיבות לימוד התורה שלא יתבטל ממנה לעולם, וצן הא הא מלמד על חשיבות עבודת ה', שיזהר צהן גם כאשר עולה לו בצער, על כן רצו התנאים הללו שכולם יצינו זאת, שלא יצטרכו לאחריים לצאר פירוש הדברים, על כן שנאווהו בלשון המדוברת צין כולם.

ובילקוץ מעם לועז כחוב, כי התנא צחר לקיים את המסכת במאמר זה דייקא, על מנת לחזק אותנו שלא נפול ברוחניו אחרי שקראנו את כל המשניות התוצעות מאתנו התאמנות הנפש לריצוי לימוד התורה, ואיכות חשיבות עבודת ה', והיגיעה לתיקון המדות. על כן סיים שלפי הטורח כן יהיה גודל השכר הטוב ליהנות מאושר בעולם הזה ובעולם הצא. ויש שהוסיפו כי צהיות שהיה גר צדק, וכמה עמל יש לגר לעוזב עמו ומולדתו והנהגותיו של שנים רבות, על כן היה מחזק את עצמו תמיד, שלפוס זערא אגרא, ושכרו יכופל עבור רוב היגיעה.

והנה מנהג ישראל תורה לשלצ סיוס המסכת לתחלתה, שמתחלת במשנה משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (א-ב). כי הנה

הראהו לי, אמר לו חזור לאחוריק. הלך וישב לטוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הם אומרים, תשש כוחו, כיון שהגיע לדבר אחד [שצריך טעם], אמרו לו תלמידיו מנין לך, אמר להם הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו. חזר וצא לפני הקב"ה, אמר לפניו, רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי. אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"ש.

והנה שאלתו של משה להקב"ה רבונו של עולם מי מעבד על ידך, אין לו ביאור והבנה. ורש"י פירש מי מעבד על ידך מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים ע"כ. ואכתי צריך ביאור, דכמו שאין לשאול למה נורת אור א' היא דייקא באופן זה, ונורת אור ב' באופן אחר, כן אין לשאול על התגין, למה יש אוחיות מיוחדות בתגין, שזהו נורתן של אוחיות אוחיות עם תגין. וגם להצין שלא נמצא בש"ס ובמדרשים שלנו שום דרשה ומכל שכן הלכה שאנו למדים מתגין, וטעמא צעי, למה לא נשאר לנו שום דרש מהתילין של הלכות שהיה רבי עקיבא דורש על זה. ועוד יותר תמוה הלך כל התורה כולה נמסרה למשה, ומסרה ליהושע וכו', ואיך יתכן שמשה לא היה יודע מה הן אומרים. ומהו ענין שכאשר שמע אומרים שהיא הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו. וגם מהו הכוונה שאמר לו ה' חזור לאחוריק'.

ובראיה דהנה כבר ביארנו צוה במקום אחר (עיין שמן ראש חלק ראשון השלם ויקרא פסח), דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:): כתיב אמרות ה' אמרות טהורות כסף כרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב:), רב ושמואל חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה

לא נפרדו, אם כן גם למעלה שתיהן יושבות יחד, ומדוע יפריד המות ביניהם.

ובראיה דאיתא בגמרא (בבא בתרא עה). מאי כי על כבוד חופה (ישעיה ד-ה), מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו. ואש בחופה למה, אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכיה מחופתו של חזירו [חופתו קטן מחופתו של חזירו הגדול הימנו], אוי לה לאותה צושה אוי לה לאותה כלימה ע"כ. ואם כן גם לעתיד לא יושבין הנדיקים יחד בצית המדרש גדול, אלא לכל אחד יש חופה מיוחדת לפי כבודו. והנדיק אשר עלה לו עבודתו בצער וציגיעה, תהא חופתו מרומם יותר מהנדיק אשר עלה לו נדקתו בקלות יותר. והנה רות שעזבה את עמה ומולדתה, ולהתרגל לחיים שונים שמלפניה, עלתה לה כל זאת בצער ובעמל, הרבה יותר מלנעמי שנתגדלה כל ימיה בתורת ה'. ועל כן אמרה רות, בעולם הזה אנו שוין, אל אשר תלך אלך וצאשר תליני אלין וכו'. אבל תדע כי המות יפריד ביני ובינך, שם לא נהיה ביחד, כי לפוס צערא אגרא, וה' ישלם לי שכרי אז ביתר שאת, ולא יהיה חופתנו שם שוה.

*

אבנבם יש לומר בזה עוד, ונקדים מה שאמרו בגמרא (מנחות כט:): אמר רב יהודה אמר רב צשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאוחיות [כגון תגין של ספר תורה]. אמר לפניו, רבונו של עולם מי מעבד על ידך. אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. אמר לפניו, רבונו של עולם

ימנע טוב להולכים בתמים, ובעת תוסף רוחם יגועון לא יגרע מזדיק עינו [זכה שוב להשיג שער הנו"ן]. וזהו שאמר (דברים לד-א) ויעל משה מערבות מואב אל הר 'נבו', נ' זו ע"ש.

ועיין בשל"ה הק' (פ' ואמתן) שהביא דבריו באריכות, וכתב שם שזהו נרמז במתן תורה, ומשה עלה אל האלקים (שמות יג-א), כי אחרי חטא העגל נאמר על משה ותחפרהו מעט מאלקים, על שהיה חסר לו מעט מאלקים שהוא שער הנו"ן, אבל כאן צעמית מתן תורה לא היה חסר לו מעט מאלקים, אלא ומשה עלה אל האלקים דייקא, להשיג כל הג' שערים. וזהו פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה-ד), משמע שלא היה הפסק ציניהם, ואיך אמר אנכי עומד צין ה' וציניכם (שם ה-ה), אלא משה רבינו לא הוה הפסק כי הוא לא היה מחילה רק אור צהיר וזהיר ע"ש. היוצא לנו מזה, כי משה רבינו צעמית שקיבל תורה מסיני, זכה להשיג גם שער החמשים, ומשה עלה אל האלקים, רק על ידי חטא העגל ניטל ממנו מעלה זו, ותחפרהו מעט מאלקים, להשיג רק מ"ט שערי צינה.

ואם כן לא היה למשה הארה בשער הנו"ן רק ארבעים יום, משעה שעלה למרום עד י"ז תמוז כשחטאו בהעגל. ומאז כל ימי חייו לא השיג עוד שער ההוא, ורק קודם מיתתו החזיר לו ה' מתנה זו שהשיג שער הנו"ן. ומבואר במגלה עמלקות (פ' ואמתן אופן יב) דלכן נקרא בשם יהושע "צין צין" נו"ן בחיריק, מלשון (משלי כג-א) צין תצין אשר לפניך, שהצין נו"ן שערי צינה. ולכן איתא (שבת קד.) אתו דרדקי לצי מדרשא ואמרו מילתא שאפילו צימי יהושע צן וון לא אתמר כוותיהו. מאי טעמא אמרו דוקא

חסר אחת שנאמר (שם ה-ו) ותחפרהו מעט מאלקים ע"כ. ופירש רש"י מזוקק שבעתים, שאדם יכול לדרוש כל דבר ודבר במ"ט עינים, ו' שציעיות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו לו למשה ציני, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים ע"כ.

והנה אמרו במדרש (במד"ר יט-ו) דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחזיריו, וכל יקר ראתה עינו (איוב כח-י) זה רבי עקיבא וחזיריו ע"כ. ואם כן כיון שמ"ט שערי חכמה נתגלו גם למשה רבינו, הרי על כרחך לרבי עקיבא נתגלה גם שער החמשים שלא נמסר למשה. [וכן איתא בספרי המקובלים, עיין בסידור רבי קאפיל (בכוונת חג השבועות) שנגלה שער החמשים לרבי עקיבא ע"ש]. ולכן כאשר רבי עקיבא היה יושב ודורש בעניני התורה שהם משער החמשים שצבינה, לא היה יודע מה הן אומרים, כי משה לא השיג שער ההוא, שלא נמסר לו רק מ"ט שערי צינה, ולכן חשש כחו.

אמנם שוב שמע שרבי עקיבא אומר הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו. והכוונה דאיתא בלקוטי תורה להאר"י ז"ל (פ' ואמתן עה"פ ויתעבר ה' צי למענטס), כי קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג גם שער החמשים של נ' שערי צינה הגדול מכולם, רק כשחטאו ישראל צעגל נעלם ממנו. וזהו שכתוב (שמות לז-ו) לך רד כי שחת עמך, רצה לומר רד ממנין לך [משער הנ' שבגימטריא לך]. וזהו שאמרו חז"ל חמשים שערי צינה נבראו בעולם, וכולם ניתנו למשה חסר אחת, פירוש מעיקרא כולם נתנו לו, ואחר כך חסרוהו אחד וכו'. והנה להיות שכוונת משה היתה טובה, השי"ת לא

זו לאחר זמן, ואז ימסרו לדורות עולם, ועל כן נתיישבה 'דעתו', היה לו ישוב הדעת שסופו יחזיר לו ה' השגתו ודעתו להבין ולהשכיל גם שער הנו"ן שנחקר ממנו. ועוד יזכה ללמד גם השגת תורה זו לישראל.

וזיהו שאמר לו ה' למשה כשנכנס לבית מדרשו של רבי עקיבא, 'חזור לאחוריק', התורה שאתה תשמע מרבי עקיבא, היינו מה שגליתי לך מתחלה קודם חטא העגל, וכאשר תשמע תורתו של רבי עקיבא, אתה חוזר לאחוריק, אל מה שכבר זכית ללמוד קודם החטא.

והנה מבואר ביערות דבש (מ"ג סוף דרוש ט) כי שער החמשים הוא כתרן של אוחיות וקוֹן, המורה על גבוה מעל גבוה ע"כ. ולפי זה יתכן לומר שכאשר ירד משה עם הלוחות הראשונות, ואז נאמר לו 'לך רד, שניטל ממנו השגת שער החמשים למוסרו למטה, לא נכתבו אוחיות הלוחות עם התגין בגלוי, כי התגין הם שער הנו"ן שלא נמסרו למשה. וכאשר שוב עלה משה למרום שנית, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאוחיות, שמוסיף כעת מחדש תגין על האוחיות, שלא היו על הלוחות שנמסר לו. ואם כן על כרחך שזורת האוחיות הם שלימות צלי התגין, ועל כן שאל 'מי מעכב על ידך, שאינו משאיר האוחיות כמו שהיה מתחלה. ועל זה השיב לו ה', אדם אחד יש שעמיד להיות בצוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שהוא ישיג שער הנו"ן, ועמיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, ובהתגין הללו נרשמו השגת שער הנו"ן שצבינה. - ולכן כעת כאשר חסר לנו השגה זו, על כן לא נמסר לנו מחו"ל דרשות הללו מתילין ההלכות שנדרשו מהתגין,

יהושע בן נון, אצל הכוונה לפי שהדרדקי אמרו א"כ, אלקי צינה, והכוונה על סוד שער א' שהיה חסר מצינה, והוא שער החמשים שהשיג בו יהושע, ולכן נקרא צ"ן נו"ן, על כן מזכיר שם יהושע שצוה השער מדברים הדרדקי עמה ע"כ.

והיינו שכאשר חזר למשה השגת שער הנו"ן קודם פטירתו, מסר גם אותה ליהושע, ונראה דזהו מה שאמר ה' למשה ונתתה מ'הודך עליו (במדבר כ-ב), ההוד שהיה לך מ' יום, היינו שער הנו"ן, גם זה תמסור ליהושע. ועל כן נאמר (דברים לד-ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה וגו', שלא נאמר אללו ותחסרהו מעט מאלקים, אלא היה מלא בהשגת כל החמשים שערי צינה. וזהו שאמרו (אבות א-א) משה קיבל תורה מסיני, היינו אותה התורה שקיבל מתחלה מסיני, שהיתה אז השגתו בחמשים שערי צינה, כל זה מסרה ליהושע ויהושע לזקנים, עד שנשאר תורה זו אחר כך רק ביחידי סגולה כרבי עקיבא וחבריו. ואם כן מה שלא היה נגלה למשה במשך כל ימי חייו רק לזמן קצר, נגלה לרבי עקיבא, שהיה עוסק בתורה כל הימים בהשגת שער הנו"ן.

והנה עוזדא זו שמצא משה להקב"ה שקושר קשרים לאוחיות, נראה שהיה כאשר עלה משה למרום שנית אחר החטא (וכמו שיבאר להלן). ועל כן מתחלה לא הבין משה מה שהם אומרים, כי ניטל ממנו בחטא העגל השגה זו, ועל כן תשש כחו, שרבי עקיבא זוכה להשיג שער הנו"ן, מה שלא קיבל משה להוריד למטה, ונחקר ממנו. אך שוב כאשר שמע שרבי עקיבא אומר שדבר זה קיבל הלכה למשה 'מסיני', היינו בארבעים יום שקיבל התורה, אם כן השגת רבי עקיבא היא ממנו, ועל כרחך שה' יחזור לו למשה השגה

שאינם מושגים לפי קוצר דעתנו, שחסר לנו שער הנו"ן.

ואיתא במדרש (במדצ"ר יט-ו) אמר רב הונא כתיב (תהלים עה-ג) כי חקת מועד אני משרים אשפוט, וכתיב (זכריה יד-ו) והיה ציוס ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, יקפאון כתיב, דברים המכוסין מכס בעולם הזה עתידים להיות נופים לעולם הבא, כהדין סמיא דלפי, דכתיב (ישעיה מז-טו) והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתיב (סס) אלה הדברים עשיתים ולא עזבתי, אעשה אין כתיב כאן אלא עשיתים, שכבר עשיתי לרבי עקיבא וחזיריו, דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחזיריו, וכל יקר ראתה עינו (איוב כח-י) זה רבי עקיבא וחזיריו ע"כ. ונרמזו בזה, אלה הדברים עשיתים, אעשה אין כתיב כאן אלא עשיתים, היינו שעשיתי זאת ומסרתי אותם למשה במו ימים הראשונים בסיני, ושוב עשיתי כן לרבי עקיבא וחזיריו.

ובאשר שמע משה תורתו של רבי עקיבא, חזר ובא לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבונן של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"כ. ולפי פשוטו שזהו רצון העליון שעלה במחשבה ליתן התורה על ידי משה. ולפי מה שנבאר נראה, כי על ידי חטא העגל נתהוה ותחסרהו מעט מאלקים, שאין לדור ההוא השגה רק במ"ט שערי צינה ולא בשער החמשים, שהמחשבה בזה נשאר רק 'לפני'. וכיון שכן הוא, אי אפשר ליתן התורה על ידי רבי עקיבא, שעמיד להיות בסוף כמה דורות וישיג אז גם שער הנו"ן, שהוא ימסרנו כעת לדור ההוא שחטאו בעגל, שאי אפשר להם להשיג שער

הנו"ן, ועל כן אני צריך למסור אותה על ידך, שאין לך כעת אלא השגת מ"ט שערים כמותם. ולכן שתוק, כי תורתו של רבי עקיבא היא ממה שכך עלה במחשבה 'לפני', מאותה השגה שהיא רק 'לפני', ואצל דור הזה לא יתכן רק ותחסרהו מעט מאלקים.

*

ואמרו (סס) עוד, שאמר משה אחר זה, רבונן של עולם הראיתי תורתו הראני שכרו. אמר לו חזור לחוריק, חזר לחזיריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין [מקום הקצבים]. אמר לפניו רבונן של עולם זו תורה זו שכרה, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"כ. ופירשו בזה (עיין של"ה נר מנחה פ' בראשית, ובאר מים חיים סס אות יג, הוצא בעין יוסף כאן), דהנה הכתוב אומר בראשית ברא אלקים (א-א), וברש"י ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (סס-ד) ציוס עשות ה' אלקים ארך ושמים (צ"ר יב-טו) ע"כ. ונשמטן של לדיקים גמורים שעלו במחשבה קודם הצריאה, הם נידונין גם עתה במדת הדין כאשר היתה עליית המחשבה, ולכן אמרו (בבא קמא ג) הקב"ה מדקדק עם לדיקים כחוט השערה. וזהו שהשיב ה' על מיתת רבי עקיבא כך עלה במחשבה לפני צריאת העולם לברוא במדת הדין, ועל כן אני מדקדק עמהם כחוט השערה, שימעלה במדרגיאותיו לעולם הבא ע"כ.

ולבאורה יש להבין הלל התורה היא התכנית של העולם, שהיה הקב"ה מציט בתורה וצורא את העולם (צ"ר א-א), ואם כן אם התורה היא צחינת דין, איך אפשר לברוא

יעסקו בתורה, בא פפוס צן יהודה ומלאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות צרבים ועוסק בתורה. אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני המלכות, אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וכו'. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים ל"ג) כי הוא חייך ואורך ימך כך, אם אנו הולכים ומצטלים ממנה על אחת כמה וכמה. אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחצוהו צבית האקורים וכו'. בשעה שהולאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את צשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים [קורא קריאת שמע], אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (שם ו-ה) בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. היה מאריך באחד, עד שיצתה נשמתו באחד, יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא זו תורה וזו שכרה, ממתים ידך ה' ממתים מחלד וגו' (תהלים י"ד-יז). אמר להם חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שאתה מוזמן לחיי העולם הבא ע"כ.

ויש להצין מה היתה שאלת התלמידים 'עד כאן, וכי לא ידעו דרשת בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך. ומה השיב ה' להמלאכים ששאלו זו תורה וזו שכרה, ואמר להם חלקם בחיים. ונראה דהנה במהדרש"א הקשה איך מסר רבי עקיבא נפשו להקהיל קהלות צרבים ללמוד תורה, הא איך חיוב מסירת נפש אלא על שלש עצירות. וצ"ן לדברי התוספות (עבודה זרה כו: ד"ה יכול)

ממנה עולם ברחמים. ואם היא רחמים איך עלה במחשבה לצרוא ממנה צדין. ויש לומר על פי מה דאיתא בזהרר הק' (מ"ג רנז.) אורייתא דצכתב מסטרא דחסד, אורייתא דצעל פה מסטרא דגבורה ע"כ. ואם כן סמרי תורה מהתגין הם גבורה שגבורות. ומעתה צתחלה רצה לצרוא התורה רק מתורה שצעל פה שהיא דין, ושזב שיתף אליה מדת הרחמים לצרוא גם מתורה שצכתב. ולכן נשמות הנדיקים אשר שורשם היא מסמרי תורה שצעל פה, על כן ההנהגה בהם היא צמדת הדין. ורבי עקיבא אשר שורשו היה משורש שער הגו"ן שצבינה, מתלין של הלכות שנרמוזו בהתגין והקולין, על כן היתה ההנהגה עמו צדין ציתר שאת.

ומעתה יש לומר דזו היתה גם תשובתו של ה' למשה בראשונה, ששאל יש לך אדם כזה בעולם ואתה נותן תורה על ידי. והשיב לו ה', 'כך עלה במחשבה לפני', גם לי עלה צתחלה במחשבה ליתן התורה על ידו, והיינו שמתחלה כאשר רייתי לצרוא העולם צמדת הדין, ואז היתה העולם נצרא מתורה שצעל פה, אז גם לי עלה במחשבה ליתן התורה על ידי רבי עקיבא, אשר הוא השורש מחלק התורה הזו, שהיה דורש כחרי האותיות. אבל צהיות שאין העולם מתקיים צדין, והולך העולם להצרות צמדת הרחמים, שזהו תורה שצכתב, על כן לזה מתאים יותר להנתן על ידי משה, ששורשו הוא התורה שצכתב, 'תורת משה'.

*

והנה מה שראה ששוקלין את צשרו של רבי עקיבא צמקולין, סיפרו חז"ל (ברכות ס"א:) פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא

כי אף שאין חיוב ליהרג, אצל הרוצה להחמיר על עצמו גם על מצוה קלה רשאי ע"ש.

והנה בשלחן ערוך (יו"ד ריש סימן קנו) יש צוה מחלוקת הראשונים אם אדם רוצה להחמיר על עצמו וליהרג על כל עצירות שצתורה, אם רשאי להחמיר על עצמו, או הוא מתחייב בנפשו. וכתב הבית יוסף דמכל מקום אדם גדול וחסיד וירא שמים רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה וכו' (הוצא בש"ך שם ס"ק צ). וזיאר הדברים בישמח משה (ר"פ כי תשא) דלכאורה יש להפליא, הכי צעזעל שהוא חסיד ישתנה דינו, הלא כתיב (ויקרא יח-ה) וחי זהם, וכתב דנראה דהאי וחי זהם יש לפרש על שני פנים, אחד כפירוש רז"ל (יומא פה:) ולא שימות זהם וכנ"ל. צ' שכל חיותו יהיה זהם, דהיינו שכל עשייתו ותנועותיו ועסקיו יהיו רק צתורה ומצוה, וחולתן לא יהיה לו שום חיות בעולם. וכל כך יהיה דבוק ונתעסם עם הצתורה והעבודה והמצוה, עד שאם ירצו להעצירה על אחת ממצוה ה' יפסק חיותו. ואם כן לפי זה פירוש הפסוק הוא להיפוך דרשאי למסור עצמו, ואדרבה מצווה על כך.

והנה ידוע דהצתורה ניתנה לפי מדריגת כל אחד ואחד, כמו שדרשו (ילקוט תהלים מט) בפסוק קול ה' בכה (תהלים כט-ד) צכתו לא נאמר וכו'. ואם כן אצל ההמונים אשר כל עסקם הוא בעניני העולם, אף צעת הפנאי וצנתק מעליהם עול דרך חרץ אוחזים מעשה ה' צידיהם, הנה צהם יהיה פירוש הפסוק הג"ל כפשוטו וחי צהם ולא שימות צהם, כפירוש הגמרא. אמנם לא כן אצל הצדיקים הצדיקים תמיד צו יצרך שמו, וכל עסקם ועניניהם סוצצים והולכים צתורתו

ועבודתו, ופורקים מעליהם לגמרי עסקי העולם השפל, ומשתוקקים לתכלית הצמיחי צאהצה עזה ונפלאה, עד שעיקר חיותם היא רק צתורה הק', צאלו יתכן פירוש הפסוק וחי צהם כפירוש השנית הג"ל, וממילא מחוייבים למסור נפשם על כל עצירות ומצוה הקלות, לאשר כי הן המה חיותם ממש כנ"ל ע"ש.

ולבן כאשר שאל יהודה בן פפוס את רבי עקיבא על מעשיו, אי אחת מתירא מן המלכות, הלא הם הורגין על גזירה זו, ואיך אחת רשאי למסור נפשך על זה, הלא מצוה תלמוד תורה הוי רק עשה גרידא. השיב לו רבי עקיבא אצלי הצתורה היא החיות שלי, שכתוב צו כי הוא חייך ואורך ימך. וצלי תורה אין אני נחשב חי כלל, והצתורה אומרת וחי צהם, וזהו חיותי למסור נפשי על הצתורה.

ועל דרך זה כאשר ראו התלמידים שסורקין את צשרו, אמרו לו 'רבינו עד כאן, וכי צעזעל מצוה עשה של תלמוד תורה צריכין למסור נפשו עד כדי כך. והשיב להם כי מי שאצלו חיות העולם הזה נחשב חיות, ומסירת נפש עבור תורה היא פיסוק חיותו, צודאי שאין צריך למסור נפשו על זה, אצל אצלי המסירת נפש לה' זהו חיותי, וכל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, צכל נפשך, מתי יצוא לידי ואקיימנו, צלי תורה אין שום תועלת צחי, ולכן אצלי זהו פירוש הכתוב של וחי צהם.

ובאשר ראו זאת המלככים ואמרו זו תורה וזו שכרה, השיב להם ה', מדעו שאם הייתם שואלים את רבי עקיבא איזה שכר הוא רוצה עבור תורתו, היה אומר שאין לו רק רצון אחד, שיוכל למסור נפשו עבור כבוד ה', שהרי

על זה היה מנטער כל ימיו, וזהו 'חלקם צחיים', החלק שלהם צהחיים היא שזוכו למסור נפשם לה', ושפיר זו תורה וזו שכרה, כי אלל רבי עקיבא אין שר גדול יותר מזה עצורו.

*

ובש"ה הק' (שער האומיות, אות א, אמת ואמונה) כתוב, ונראה צעני, מי שצא לידו קידוש השם ומקיים מצות עשה (ויקרא כג-לג) דונקדשתי בתוך בני ישראל, שמפורסם לעשרה בני ישראל, אז קודם שיהרגוהו יברך בשמחה 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וזונו לקדש שמו ברבים' וכו'. אחר כתבי זה, מנאיתי קן צהדיא צתשובת המקובל הרב רבינו מנחם מריקאנטי (סימן ע), ושמחתי כי כוונתי לדעת הגדול וכו'.

וברתב על כך במהר"ם שיק (על תרי"ג מצות, מצוה ר"ז) בזו הלשון, ולענ"ד לא ניחא להקצ"ה לברך אותו על זה, כי כשטבע מצריים צים אמרו חז"ל (מגילה י): שאמר הקצ"ה 'מעשי ידי טבעו צים ואחס רוצים לומר שירה', ומכל שכן צשעת הגזירה שגם קדושים נשפך כמים דמם, מסתמא לא ניחא להקצ"ה לברך אותו ע"כ.

ובאמת אין מזה הכרת, כי מה ראייה מהמצריים שנאצדו מן העולם צרשעתם צלי תשובה, צודאי לא ניחא ליה לה' על איצוד צריותיו. אלל מי שצא לידו קיום מצוה רבה כזו, ועושהו צשמחה רבה, שעכשיו שצא לידו ואקיימנה, ולא מרגיש תענוג יותר ממה שנותן נפשו לה', למה לא יברך את ה' על גדל הזכות שזודמן לו למסור נפשו עצור ה'. וכמאמרם (פסחים ג.) הרוגי מלכות אין כל צריה יכולה לעמוד צמחיתתן.

ובבר סיפרתי שלפני איזה שנים צקרתי צאשווי"ץ, המקום שנהרגו שם רצבות ישראל. והגוי שהראה המקום להצאים שם, כאשר הגיע למקום הגאז-קאמער, שאל אותו גוי אחד מן המצקרים, אס היהודים כאשר הגיעו למקום הזה, ידעו והכירו צבר שכאן הוא סופס. והשיצ לו כאן ידעו צבר כולם שהולכים לטביחה. ושאל אותו ומה עשו אז היהודים. והשיצ לו, מקצתם היו מתפללים, ומקצתם יצאו צשירה וזמרה. - וצאמת אי אפשר להצין איך גוי יוכל להסציר תופעה כזו להיות צשמחה צשעה שיוצאין ליהרג, ואשרי עולם שאומה כזו שרוי צתוכה, ה' ינקום דמם.

*

ובמקום אחר ציארנו מה דאיחא צגמרא (שבת פ"ח:) אמר רבי יהושע צן לוי כל דיצור ודיצור שיצא מפי הקצ"ה יצאחה נשמתן של ישראל שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה צדצרו. ופריך ומאחר שצדיצור ראשון יצאה נשמתן, דיצור שני היאך קצלו, ומשני הוריד טל שעתיד להחיות צו מתים והחיה אותם שנאמר (תהלים סח-י) גשם נצבות וכו'. והכוונה היא כי צני ישראל היו אז צרום המעלה, והשיגו האמת כי צחיים צלי תורה אינו כלום, ומה יתרון להאדם צחיי גשמיים לאכול ולשחות ולאסוף הון ושוצ עוזצו לאחרים. ורק חיי התורה שצזה זוכים לחיי עולם הצא הוא החיים האמיתיים, העולם הזה דומה לפני העולם הצא כפרוודור לפני טרקלין. ולכן על כל דיצור יצאה נשמתן, להורות כי מוכנים המה למות על כל דיצור ה', כי זהו אללס ומי צהס. אמנם הקצ"ה הוריד להם טל של תחיה, כי מתים אלו יחיה אל-ל צרוצ

כה יעשה ה' וכה יוסף, הלוואי שיתן לנו עוד
מנזות רבות, ואקבל אותם צאהבה.

אך אם את רואה בעבודת ה' קישוים, שהוא
עול גדול שמכריחין את האדם לקיימם,
ועיקר החיות הוא צעניני עולם, אז כאשר תצור
לפניך מנזה שנריכין עבור קיומה מסירת נפש,
אז לא תמסור נפשך רק על שלש העבירות
שאתה מחוייב, אצל על שאר עבירות תקיים וחי
בהם ולא שימות בהם. אצל אללי רק התורה
תהא חיותי, והפירוש של וחי בהם אללי, היינו
שרק זה תהא חיותו, ואם צריכין לעבור על קיום
דברי ה', אין להחיות שום חשיבות, ואני מוכן
למסור נפשי על כל מנזה. ורק 'המות יפריד
ציני וציניך', את לא תמסור נפשך למיתה רק
עבור השלש עבירות ולא יותר, אצל אני מוכן
למות על כל מנזה.

וזוהו מוסר השכל, כאשר עומדים אנו סמוך
ונראה לזמן מתן תורתנו, שיש לכל אחד
הזדמנות לקבל על עצמו עול התורה מחדש.
ולהתאמץ ולעמוד בפרץ בנסיונות הזמן, שאין
מבקשים מאתנו מסירת נפש ממש, אלא להתאזר
נגד המכשולות של זמנינו, כלי הטעכנאלאגיים
ואצזירייהו. וללמוד מנדקתה של רות, שהפקירה
נפשה עבור להכנס תחת כנפי השכינה, ועבור
זה זכתה להיות אמה של מלכות עד ציאת מלך
המשיח. מכל שכן אנו זרע אברהם יצחק ויעקב,
שקל לנו הרבה יותר לקבל מחדש עול התורה,
ולהרגיש האושר שיש בקיום התורה בזה ובצבא, כי
רק הם חיינו ואורך ימינו, שמוטל עלינו צימים
הבאים לעשות ההכנות הראויות לקבלת התורה
מחוץ שמחה והרחצת הדעת.

חסדו, והמה יזכו לחיים האמיתיים. וכמו שפירש
בישמח בושח (הפטורה פ' בשלח ד"ה ואוהביו) מחיה
מתים במאמרו (ברכת מעין שבע), שהקצ"ה מחיה
אותם המתים באמרי ה' ע"ש.

*

ובזה נראה לבאר מה שנאמר במגילת רות,
שאמרה נעמי לרות (א-טו) הנה שבה
יצמתך אל עמה ואל אלהיה שובי אחרי יצמתך.
ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך,
כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין, עמך
עמי ואלקיך אלקי, באשר תמותי אמות ושם
אקבר, כה יעשה ה' לי וכה יוסף, כי המות
יפריד ציני וציניך. וברש"י מתוך דבריה של
רות אתה למד, שאמרה לה נעמי אסור לנו
לצאת חוץ לתחום צבנת, אמר לה באשר תלכי
אלך. אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר שאינה
אישה, אמרה לה באשר תליני אלין. עמנו
מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלש עשרה
מנזות, עמך עמי. אסור לנו עבודה זרה, אלקיך
אלקי ע"כ.

ונראה כי נעמי אמרה לרות מה לך להתגייר,
הלא דת יהודי היא עול גדול על
האדם, אי אפשר לילך לכל מקום שרוצים, אי
אפשר לדור ולהתייחד עם כל אחד וכו' וכו',
מה לך לקבל עליך כל הקישוים הללו אשר אינך
מנזה בהם. והשיב לה רות, אללי עבודת ה' אין
בה קישוי, זהו חיותי וההשתוקקות שלי שאוכל
לשמש את קוני, וכפי מה שתתגדל הקישוים
בזה, העבודה חשובה עוד יותר, וכמאמרם לפוס
זערא אגרא, ואין אני מוכן לעוזב אותך. ולא רק
שאני מוכן לקבל על עצמי תרי"ג מנזות, אלא

בסעודה שלישית פרשת בהר בחקותי תשע"ח לפ"ק - בארא פארק

על השכינה אשר שיתפו עמהם אחי יוסף. וזהו סוד אשריך רבי עקיבא שי'לאה נשמתך 'באחד', פירוש בשביל אחד שהיא השכינה הנקראת יחידו של עולם ע"כ.

והטעם שנבחר לזה רבי עקיבא דייקא לבוא במקום השכינה, ויאר הרה"ק מוהר"ש הנ"ל, דאיתא בגמרא (פסחים כג:) כי שמעון העמסוני היה דורש כל אחים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא (דברים ו-יג) פירש וכו', עד שבא רבי עקיבא ודרש, את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים. וכיון שהשוה כבוד תלמידי חכמים לכבודו של מקום, לכן נבחר הוא להיות כלי כפרה תמורת השכינה. וזהו פירוש הכתוב, 'וכל מעשר צקר ואלף, רומז על העשרה הרוגי מלכות, 'כל אשר יעבור, תשע הרוגי מלכות שנהרגו ועברו מן העולם, הוא 'תחת השבט', כנגד תשעה השבטים שהשתתפו במכירת יוסף, 'והשעירי' זהו רבי עקיבא, יהיה 'קודש לה', הוא קרבן כפרה במקום השכינה עכ"ל (והוא בפרדס יוסף צפרתנו אות ע). - יש להוסיף דזה נרמז בשמו של רבי 'עקיבא', שהוא נוטריקון ע'שירי י'היה ק'ודש צ'עבור א'חד, היא יחידו של עולם.

*

ובראה עוד טעם שנבחר רבי עקיבא להיות במקום השכינה, דמזכיר בל'קובי תורה להאר"י (פ' ויחי) שרבי עקיבא היה נינוך מיעקב אבינו, וכמו שנרמז בקרא שם (מט-נד) מידי אבי"ר יעק"ב, אותיות 'רבי עקיבא' ע"כ. והכפיל דבריו (ליקוטי ש"ם כמוזות סג.) וזה לשונו,

דברנו צפרקי אבות צמה שאמרו חז"ל (מנחות ט:): בשעה שעלה משה מאלו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות [כגון תגין של ספר תורה]. ואמר לו אדם אחד יש שעמיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו שעמיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות וכו'. אמר לפניו רבונו של עולם הראהו לי וכו'. אמר לפניו, רבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שברו. ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו, רבונו של עולם זו תורה זו שכרה. אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"ש.

ויש לומר עוד כוונה צמה שהשיב ה' למשה שתוק כך עלה במחשבה לפני. וגשלב הדברים לפרשתנו, שאמר הכתוב (כו-לג) וכל מעשר צקר ואלף כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה, ויאר הרה"ק רבי שמשון מאוסטראפלי וצ"ל, דמזכיר בזה חידוש (מדרש רות פט:) דעשרה הרוגי מלכות נענשו על מכירת יוסף ע"כ. ויאר האר"י ו"ל (שער מאמרי רבי שמעון בן יוחאי) כי השבטים עזמם נתגלגלו בהם כדי להתכפר על מכירת יוסף. אך באמת לא השתתפו במכירתו רק תשע שבטים, כי צנימין לא היה שם, וראובן היה עסוק בשקו ותעניתו, וכמו שנאמר (בראשית לו-כט) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בצור וגו', ואם כן מדוע היה עשרה הרוגי מלכות. ויאר האר"י (ליקוטי ש"ם צרכות סא.) דאיתא צפרקי דרבי אליעזר (פרק לח) כי השבטים החרימו שלא לגלות ליעקב מהמכירה, ומאחר שלא היו אלא תשעה, צירפו עמהם השכינה כדי להשלים לעשרה ע"כ. ורבי עקיבא היה לכפר

משאר חזריו. אך הנה העשרה הרוגי מלכות באו לכפר על חטא מכירת יוסף, והרי באמת היתה המכירה טובה עצומה ליוסף שנתעלה להיות שם משנה למלך, וזן וכלכל אציו וכל אחיו שנים רבות, וכמו שאמר יוסף עצמו, ועתה אל תעצבו וגו' כי מכתם אחי הנה, כי למחיה שלחני אלקים לפניכם (בראשית מה-ה). ועל ידו נגדרו כל ישראל במצרים בקדושה (ויק"ר לז-ה). ואם כן לא מגיע להם עונש. אמנם כאשר הגיע רבי עקיבא למקרא הזה אישה הפרס, אף שלא עשתה עבירה למעשה כי בעלה הפרה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. מכל מקום כיון דעשתה בכוונת איסור נענשה כמעשה, ונריכה כפרה על המחשבה לא טובה, על כן הוא צדי, כי סופו יצא כך שיהרג גם הוא עבור זה ע"כ.

והנה משה רבינו ראה הריגת רבי עקיבא, ושאל זו תורה וזו שכרה. כי לא יתכן שתהא זו עבור חטא מכירת יוסף, כי צפועל לא היה כאן רעה, כי למחיה שלחני אלקים, ולמה יענש. ועל זה אמר לו ה', הן אמת שבמעשה לא חטאו, אבל 'קך עלתה במחשבה לפני, לפי המחשבה שלהם היתה צוה חטא, שנתכוונו לאכול בשר חזיר אלא שעלה בידם בשר טלה, וגם זה נריך כפרה, על כן בא רבי עקיבא להיות קודש לה', לכפר עבור השתתפותו של ה' צוה, ויאלה נשמתו באחד.

גם יש מקום לומר כי הריגת רבי עקיבא היתה לכפרה על יעקב, שהוא היה נינוך נשמתו, שהרי על ידו באו יוסף והאחים לדי קר. והרי אמרו (שבת קמט:): כל שחזירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה ע"ש. [ועיין בזה בהקדמה לספר ים התלמוד (על

דע כי רבי עקיבא הוא דוגמת יעקב אציו ע"ה, ולכן עקיבא אותיות יעקב א'. וכשם שיעקב רועה לאן חמיו כן רבי עקיבא גם כן. והנה כשם שליעקב היו צ' נשים, כן רבי עקיבא נשא צ' נשים, בת כלבא שבוע היתה כנגד רחל, ואשת טורנוסרופוס היתה כנגד לאה. ולכן אמרו (שם) על בריתה דרבי עקיבא רחילא בתר רחילא אזלי, כי אמה בסוד רחל, וכן בתה גם כן בסוד רחל ע"כ.

והנה מצינו ביעקב שאמרו בגמרא (מגילה יח.) מנין שקראו הקב"ה ליעקב א-ל שנאמר (בראשית לג-ב) ויקרא לו א-ל אלקי ישראל, ויקרא לו יעקב א-ל, ומי קראו א-ל, אלקי ישראל ע"כ. אם כן מדתו של יעקב הוא דומיא דשכינה, שהקב"ה העיד עליו שהוא א-ל, וכדאיתא במדרש (צ"ר עט-ח) אני אלוהי בעליונים ואתה אלוהי בתחתונים ע"ש. על כן כאשר הורכזו לבחור מי יוכל להיות כלי כפרה עבור ה', נבחר לזה רבי עקיבא, שהיה נינוך של יעקב, ונפש חיה הוא שמו, הוא נקרא עקיבא, אותיות יעקב א', רומז על א-ל אלופו של עולם, שהוא יהא קודש לה'.

והנה מצינו בגמרא (קידושין פא:): תניא אישה הפרס וה' יסלח לה (במדבר לג-ג), צמח הכחוב מדבר, באשה שנדרה בזויר ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים. רבי עקיבא כי הוה מטי להאי פסוקא הוה צדי, אמר ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה נריכה כפרה וסליחה, מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה ע"כ.

וביאר בגזר הקודש (הוצא בענה יוסף שם) דלמה צכה רבי עקיבא על זה יותר

חיבורם מתעלה הקוץ להיות תגא וכתר לראש הצדיק, וחלק כחלק יאכלו. וכאשר שאל משה לה' על ענין התגין, השיב לו שעל כל קוץ וקוץ תלוי תילי תילים של הלכות, שהוא נוטל חלק בתורתו של התלמידי חכמים, ועליו תלוי כתרה של תורה, ועל ידי זה הם מתעלים.

*

ובבר הבאתי במקום אחר מה שמסופר על הגאון בעל דברי אברהם זצ"ל, שהיה תלמיד מרן החתם סופר זי"ע, שנצטרותו צעת למדו צפרעשצורג, היה לו יום קצוע לאכול אצל אחד מהצעלי צמים שהיה איש פשוט, פעם צאמצע הסעודה ציום חג השצועות התפרץ אותו צעל הצית צצכי, ונהרי דמעות ירדו מעיניו. והצחור האורח נתרגש מאד מהו פתאום הצכיה, ושאל אותו לשלומו מה קרה אמו. והצעל הצית השיב לו צתמימות, היום הוא זמן מתן תורתנו, והוא יום טוב שמשמחין עצמם צאכילה ושמיה, והכל מודים דצעצרת צעינן לכס יום שניתנה צו תורה, ממילא לצחור הלומד צישיצה קל מאוד להיות שמח, צזוכרו כמה ימים ולילות הוא לן צעומקה של הלכה, אצל איזה יום טוב הוא אצלי שאני עם הארץ ואיני פנוי ללמוד תורה.

והשיב לו, מצינו קרא (דברים טו-) ועשית חג שצועות לה' אלקיך, מסת נדצת ידך אשר תתן, כאשר יצרכך ה' אלקיך, שלא מצינו לשון כזה צשאר הימים טובים, אף שגם הם חייבים צשלמי שמחה. אף הכחוצ רצה לרמו לכו, כי שמחת חג השצועות שהוא יום מתן תורתנו אינו רק לתלמידי חכמים היושצים צאהלה של תורה, אלא גם המחזיקים הפושטים ידם לפרנס התלמידי חכמים, גם המה יש להם

מסכת צצא קמא אות כה) דלכן אמר יעקב אמותה הפעם (צראשית מו-ל), וצרש"י סצור הייתי למות שחי מיתות צעולם הזה ולעולם הצא וכו' ע"ש]. וכמו כן יוסף גופיה הוצרך לכפרה, כי אחיו נענשו על ידו. ומצאר בשל"ה (פ' וישצ תורה אור ד"ה יוסף) שמעתי מקצת המקוצלים, כי רצי עקיצה היה הגלגול של יוסף, ולכך נקרא עקיצה צן יוסף ע"כ. ואם כן צרצי עקיצה תרוייהו הוו ציה, ניצוץ של יעקב וניצוץ של יוסף, על כן צא רצי עקיצה לכפר עצורם.

*

ובמה שאמרו (שם) שמצא להקצ"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. יש לומר צדרך רמו, כי ידוע שששים רצוא ישראל הם נגד הששים רצוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו), וכמו שפירשו (גיטין ט:;) מילייהו נפישינן, היינו שאותיות התורה הם נפשות (עיין שם משמואל פ' יתרו צשם הלב אריה). והנה הקוים מורים על הנשמות שאין חלקיהם צהתורה, וכמו שכתוצ בתורת משה (פ' פקודי ריע:;) כי יש שנשמותיהם מקליפת נוגה הסמוכה לקדושה, ולהם אין חלק צאות מהששים רצוא אותיות, ומכל מקום יש להם תקנה צמהנה לתלמידי חכמים מנכסיהם, ומשיח צחו לתלמיד חכם, ועושה פרקמטיח לתלמידי חכמים (כתוצות קיא:), ועל דרך שמח זצולון צצאתך ויששכר צאהליך (דברים לג-יח), דמנייה ומנייה מסתייעח מילתח, שעל ידיהם עוסק התלמיד חכם צתורה ונעשה צדיק יסוד עולם ע"ש. ועל זה נאמר (קהלת ז-י) צצל החכמה צצל הכסף, שמתעלה להיות כחלק מהתלמיד חכם שמחזיקו. וזהו ענין הקוים שקשרם הקצ"ה להיות מחוצרים לאותיות התורה, שעל ידי

חלק בהתורה. ועל זה אמר, ועשית חג שבועות לה' אלקיך, תוכל לעשות יום השבועות חג לה' אלקיך, גם במסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יצרכך ה' אלקיך ודפח"ח.

ועל כל פנים ציוס שניתנה צו תורה יש לכל אחד חלק גדול בשמחתה, לא רק

הלומדי תורה, אלא גם המחזיקים בה, הם המגין המחזירים לאותיות התורה, וגם עליהם יש תילין של הלכות. וכה יתן ה' שנוכל לקבל את החג בהנהגה הראויה, ולקבל על עצמינו עול התורה מחדש, כל אחד לפי ערכו ומנהגו ומפקידו, ונתצרך יחד בצרכת התורה, עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

בלימוד פרקי אבות פרשת בחוקותי תשע"ט לפ"ק - בארא פארק

במשנה (אבות ה-ו) שבעה דברים בגולם ושבעה דברים בחכם, חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה וצמנין וכו' ע"כ. ופירש הרע"ב, גולם לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתו, כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה קרוי גולם ע"כ. ובתפארת ישראל הוסיף, ומדלא קרי ליה סכל או פתי, שמע מינה דמיירי אף בתלמיד שלמד הרבה, אבל לא תיקון את עצמו לפי לימודו ע"כ.

הבעל"ט, זמן מתן תורתנו, אשר בכל שנה ושנה צבא זמנה מתעורר אלל כל אדם התעוררות לקבלת התורה מחדש, אשר ציוס הזה צאו מדבר סיני (שמות יט-א), וצ"ל לא היה צריך לכתוב אלא ציוס ההוא, מהו ציוס הזה, שיהא דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו ע"כ. ואם זה נאמר על כל יום ויום, מכל שכן כאשר מתקרבים לאותו היום שבו מתחדש נתינת התורה לעם ישראל, אשר נסיעתן מרפידים וציאתן למדבר סיני היתה בתשובה (רש"י שם).

ומה שאמר גדול ממנו בחכמה וצמנין, פירש רש"י צמנים וצתלמידים. והיינו שהוא זקן יותר ממנו, אשר גם אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן (צרכות לט.), וצרוצ שנים רוב חכמה (איוצ לז-ו). וגם שמנין תלמידיו מרובים משלו. ומכל שכן כאשר כולו איננייהו ציה, שגדול ממנו בחכמה וצמנים וצתלמידים. ועל אחת כמה וכמה שאינו מדבר כנגד דברי החכם לסתור דבריו ולצטלם, שהעושה כן המשנה קראו גולם, שהוא גולמי כלי, אדם שלא נתפתח כראוי.

לא מזכר בתורה שום מעמד שיצוה ה' לישראל לעשות הכנה לזה מקודם, רק צמתן תורה, שצוה ה' למשה, לך אל העם וקדשתם היום ומחר וגו', והיו נכונים ליום השלישי (שם יט-ו). אם כי גם ציציאת מצרים ירד ה' כציכול בעצמו למצרים לגאלם, וכמו שנאמר (שם יצ-יג) ועצרתני בצרף מצרים, אני ולא מלאך וכו', אני ה', אני הוא ולא אחר. ועל דרך זו בקריעת ים סוף, הראו צאצבע זה א-לי ואניהו (שם טו-ג), וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל (רש"י שם), ולא נצטוו ישראל לעשות שום הכנה של

ונראה לשלצ הדברים עם הזמן שאנו עומדים בו, סמוכים ונראים לחג השבועות

פרישות לזה, רק למעמד קבלת התורה הולכין
קדושה ופרישות, כי צלי הכנה של קדושה אין
זוכין שיכנס ויבלע התורה בלצבו וצנפשו, שיוכל
לקבל התורה כראוי.

*

ואיתא בגמרא (שבת פו.) שלשה דברים עשה
משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו,
הוסיף יום אחד מדעתו וכו'. מאי דריש, היום
ומחר, היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף
היום לילו עמו, [והא לא אפשר] ולילה דהאידינא
נפקא ליה, שמע מינה תרי יומי לבר מהאידינא.
ומנא לן דהסכים הקב"ה על ידו, דלא שריא
שכינה עד לפרא דשבתא ע"כ. ובתוספות כתבו
אין זו דרשה גמורה, אלא משמע דהיום ממנא,
דאי לאו הרי אין זה מדעתו ע"כ.

והנה ההפלא"ה (בספר המקנה קידושין לו):
תוד"ה ממחרת) ציאר, דהא דקיימא לן
(מולין פג.) דהיום הולך אחר הלילה, זהו רק
אחר שניתנה תורה, דיש קראי דהיום הולך
אחר הלילה, אבל קודם מתן תורה היה הלילה
הולך אחר היום כמו צבני נח, ואם כן אין זה
דרשה גמורה, דגם היום הוא כמחר, כי היום
הלילה שלאחריו עמו, וכן למחר ע"ש. ובתורת
משה (פ' יתרו קג.) הוסיף, דהגם דקודם מתן
תורה היה לישראל דין בן נח, משה קידש אותם
תיכף בקדושת ישראל, שיהא להם דין ישראל,
והיום הולך אחר הלילה, ולילה דהאידינא נפקא
ליה ע"כ. אמנם לא ציאר איך נתקדשו ישראל
מעצמם בקדושת ישראל, שישתנה דיניהם מדין
בני נח, והיום הולך אחר הלילה.

ולולי דבריהם היה מקום לומר, דכיון דהקב"ה
שומר תורתו (ירושלמי ראש השנה א-ג),

והתורה חמדה גזוזה לפניו תשע מאות ושבעים
וארבעה דורות קודם שנברא העולם (שבת פח:),
אם כן אלל הקב"ה שמסתבר ששומר תורתו
מאז, עוד קודם שנברא העולם, ואללו תמיד
היום הולך אחר הלילה. וכיון שה' לוח וקדשתם
היום ומחר, פירש משה שהכוונה על היום ומחר
של הקב"ה, ולילה דהאידינא כבר נפק, על כן
הוסיף עוד יום אחד.

עוד יש לומר דבגמרא (מולין שס) נראה דהא
דהיום הולך אחר הלילה, ילפינן מקרא
דכתיב (בראשית א-ה) ויהי ערב ויהי צוקר יום
אחד, היום הולך אחר הלילה ע"כ. והנה מצינו
קודם מתן תורה שאמר הכתוב (שמות כד-ד)
ויכתוב משה את כל דברי ה' וגו', ויקח ספר
הצריח ויקרא בצאני העם, ויאמרו כל אשר דבר
ה' נעשה ונשמע. ופירש רש"י שכתב משה
מבראשית ועד מתן תורה, וכתב מצות שנלטוו
צמרה, וספר הצריח הזה קרא בצאני העם עוד
קודם מתן תורה, וקיצלו אותה עליהם. ובדאי
שקיצל משה מהקב"ה אז התורה בלשונה וככתבה
עד פרשת יתרו. ואם כן נלמד להם לישראל אז
מאת ה', שהיום הולך אחר הלילה, ויהי ערב ויהי
צוקר, ושפיר דרש משה היום כמחר, והוסיף יום
אחד. [אך בפנים יפות (פ' נח) על הפסוק יום
ולילה לא ישבתו כתוב, דנפקא לן היום הולך
אחר הלילה מקרא (ויקרא כג-ל) מערב עד ערב
תשבתו שבתכם ע"ש. ומקרא זה נאמר להם רק
לאחר מתן תורה].

ובזה יתיישב היטב קושיית התוספות (עבודה
זרה ג. ד"ה יום) אהא דדרשו שם, ויהי
ערב ויהי צוקר יום הששי (בראשית א-ל), מלמד
שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם

מקבלין ישראל את תורתי (ציוס ששי של סיון) מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו וזוהו ע"כ. ותימא למאן דאמר (שבת פו:): בשבעה בחודש נתנו עשרת הדברות, מאי יום הששי. ותירלו דהיתה ראויה להננותן בששי, אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו ע"ש. ונראה דהנה צ"ש"י (שם) פירש, דמה שנאמר ויקח ספר הצרית ויקרא באזני העם, היה בחמשה צסיון ע"ש. וצ"ל בשפתי חבמים לזוהו כמאן דאמר בששי צסיון ניתנה תורה, אבל למאן דאמר בשבעה צסיון ניתנה תורה, היתה זו בששי צסיון ע"ש. ואם כן התחלת התורה קבלו ישראל עוד בששי צסיון, ושפיר נתקיימה התנאי ציוס הששי, שהתחילו לקבל אז התורה מספר צראשית עד מתן תורה.

והנה אמרו חז"ל (שבת פח.) ויתלצו בתחתית ההר (שמות יט-יז), מלמד שפפה הקצ"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. וכחצו התוספות אף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמה יהיו חוזרין כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר, דאיתא צמכילתא (שם) שרבי ישמעאל אומר שגם צרכות וקללות (של פרשת בחוקותי) קרא באזניהם ע"ש. ואם כן שמעו אז דברים שלא שמעו עד עתה, כי מתחילת הצעת התורה לישראל לא נאמרו רק דברים הערבים לאוזן שומעם, והייחם לי סגולה וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' (יט-ה). ועתה שמעו גודל מדת הדין כאשר יקירו מדרכי התורה, ומזה תתקרב תשוקתם לקבלה, על כן הוצרכו לכפיית ההר לקבלה.

[שוב נתעוררתי, שגם אחר ששמעו דברי ספר הצרית כתיב, ויאמרו כל אשר דבר

ה' נעשה ונשמע. ולפי זה יש לומר צהיפוך, שהכתוב משמיענו, שהגם שכבר אמרו ציוס השני כל אשר דבר ה' נעשה, הכפילו הדברים כעת שנית, לומר שהגם ששמענו כל הקללות הללו אם לא תשמעו אל מצות ה', אף על פי כן מוכנים אנו לקבל התורה, וכל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. (ועיין רש"י שמות כ-א).]

*

אמנם לעניינינו יש לומר עוד, דהנה צמזרים כאשר נצטוו ישראל על מצות הפסח, שצא הדיבור למשה צראש חודש ניסן, ומסרה איתו יום לישראל, כתיב וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו (שמות יז-כח). וצ"ש"י וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו ע"כ. הרי לנו כי הקצ"ה מעלה על מי שמקבל עליו לעשות דבר טוב, כאילו צקבלה זו כבר עשאו, שכן העיד עליהם הכתוב וילכו ויעשו, ועדיין לא עשו כלום. וכמו כן משעה שקבלו ישראל עליהם התורה, ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, נחשב להם כאילו עמדו כבר צסיני וקבלו כל התורה, וממילא מאז שאמרו נעשה ונשמע דינם כישראל, והיום הולך אחר הלילה, ושפיר הוסיף משה יום אחד. ולא עוד, אלא כיון שה' צוה לכתוב אז כל התורה עד פרשת מתן תורה, ומסרה לישראל אז, אם כן נמסר להם גם הודעה זו, וילכו ויעשו כאשר צוה ה', שצשעה שקבלו עליהם החשיב אותה ה' כאילו כבר עשאוהו. אם כן גם התורה כולה, משעה שקבלוה על עצמם צאמירת נעשה ונשמע, דינם מאז כישראל.

כי ציוס השלישי ירד ה' (יט-יא), ומשה משנה דברי ה', היו נכונים לשלשת ימים (יט-טו), לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו (רש"י).

אמנם אחר זה ראו כי משה אמת ותורתו אמת, שהסכים הקב"ה על ידו, ללא שריא שכינה עד כפרא דשבתא. וזוה לימד ה' את ישראל, איך צריכין להכניע דעתם לדעת תורה, ואם משה דורש כן, הגם שיכולין לפלפל בדעתו, הקב"ה מסכים עמו, וכצדקו גם הקב"ה מכניע עצמו תחתיו. ועל זה רמזו, דרך ארץ קדמה לתורה (ויק"ר ט-ג), שלימוד דרך ארץ לחכמי ישראל, לימד ה' אותנו עוד קודם שנתן התורה, שלא ירדה שכינה ציוס השלישי, אלא ציוס הרביעי, אחר הפרישה של שלשה ימים.

והבתוב אומר, ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאלקים יענו בקול (יט-יט). ולכאורה הוה ליה למימר 'משה דבר והאלקים ענהו בקול'. ופירש בספר הדרש והעיון, כי קול השופר אשר נשמע רק אחר יום השלישי, יש בזה קול חזק מאד, שמכריז ואומר לדורות, ראו איך הקב"ה עצמו הכניע לדברו של משה, המנהיג ישראל. ותדעו גם להלאה שכאשר 'משה ידבר', תמיד כאשר חכם מישראל שהוא נינוך של משה מדבר, 'האלקים יענו בקול', זהו קול האלקים, והסכמתו נחונה עליו ע"כ.

*

הנה הכלל ישראל הם קומה שלימה, על דרך שיש בהאדם רמ"ח אברים שונים, ועל

ובזה תחייש גם כן קושיית המוספות הנ"ל, ללא נתמלא התנאי של יום הששי, דהא בשבעה קבלו התורה. ולפי מה שנתבאר דמה שקיבלו על עצמם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, נחשב להם כאילו כבר קבלו את התורה, אם כן עוד הקדימו לקבלה ציוס השני ושזו ציוס החמישי, וציוס הששי הם נחשבים כמחוייבים ועומדים, ושפיר נתקיימה התנאי.

ויש בזה לימוד מוסר השכל, עד כמה חשוב למעלה כל מחשבה טובה שיש לישראל להתקרב לעבודת קונו, שבשעה שמקבל על עצמו דבר טוב, אם כי עדיין לא עלה בידו לקיימו, בשמים נחשב כאילו כבר עשהוהו, ושכרו מוכנת לפניו על מעשה זו.

*

אמנם אכתי הדבר צריך תלמוד, למה דיבר ה' למשה בלשון שאינו מצורר, וקדשתם היום ומחר, שיש לדון בזה מהו הכוונה, ומשה דרשו היום כמחר, ואין זה דרשה גמורה אלא כהוסיף מדעתו. ולמה לא אמר ה' להדיא מנחת פרישה היא שלשת ימים, וציוס הרביעי ירד ה', אלא דבר ה' ברור מללו. ונראה כי הקב"ה בא ללמד בזה את ישראל תורה שלימה. כי בודאי בשעה שמסר משה לישראל מנחת פרישה שקיבל מפי ה', לא שינה לשונו הקדוש, ומסר להם ציוס ה' וקדשתם היום ומחר, שפירושו הפשוט שני ימים. ושזו אמר להם אני דורש מדעתי היום כמחר, ויש להוסיף עוד יום לפרישה. ובאמת אין זו דרשה גמורה, שהרי קראו שהוסיף משה מדעתו, וניתן מקום להחכמים שבישראל להתווכח, כי טועה הוא בציווי ה', ואין דרשה זו נכונה, וה' אמר והיו נכונים ציוס השלישי,

מחצירו לקוץ (לזורך העצים), מגביה מן הקרקע טפח וקוץ (דהדר וזמח באתו שיר טפת, ולא יקץ יותר דמזיק לו), דקלים וצארוזים חופר ומשרש לפי שאין גזען מחליף (חופר ונוטל אפילו השרשים משום דלית להו תקנתא, אפילו אם יניח ממנו חוץ לקרקע, הואיל ויקצץ בראשו) ע"כ. ואם כן האילנות של דקלים וצארוזים מקבלים יניקת חיותם מראשיהם, ואם נקטעו מהראש סופן ימיתו האילנות, ולא יהא גזען מחליף.

ובמו כן האנשים הללו שמדמים את ראשיהם, כראשי התמר והארז, שמשם הם מקבלים חיותם, והם מקבלים מרות מהראש להיות נכנע ונשמע לדבריהם, הם מפריחים ונותנין פירותיהם. ועל כן אמר 'לדיק כתמר', אם הצדיק נחשב אללו כהתמר, שכל חיותו הוא מהראש, אדם כזה 'יפרח'. ו'ארז כלבנון', מי שהצדיק אללו כארז, אז 'ישגה'. לא כן החכמים צעיניהם, ואינם נכנעים תחת המנהיג, הם יודעים יותר ומצינים יותר, להם חסר יניקת חיותם, וסופן לא ילחיו, לא הן ולא פירותיהן, וגזען אינו מחליף. כי ישראל קדושים לא צומחים בלי ראש, והפוסק עצמו מהם לא צומח, ורק שמי שמכיר שבלי הראש נפסק חיותו, אלו הם 'שתולים בבית ה' ובחצרות אלקינו יפריחו'. - וזהו שאמר הכתוב (שיר ז-ח) זאת קומתך דמתה לתמר, רק בזאת יתעלה קומתך, והקומה של הכלל ישראל, כאשר תהא 'דמתה לתמר', להיות נכנעים תחת ראשי ישראל, ולקבל חיותם מהם.

ועל דרך זה אמר הכתוב (שיר א-ח) קורות צחינו ארזים, כי צית שיש צו הורים שהמה ראשי הבית, ודבריהם נשמעים להבני בית, אז

כולם יש הראש עם המוח שנותנת חיות לכל האזורים. וכאשר נחלש הקשר שצנייהם לעומת זה נחלש כח האזר שכנגדו, עד שלפעמים נפסק הקשר לגמרי, ואז האזר ההוא מת. וכמאמרם פסיק רישא ולא ימות. כן הם הכלל ישראל, המה האזורים שבקומה, ועליהם יש ראשי ישראל, חכמי התורה וצדיקיה, אשר ראה הקצ"ה שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור, והמה נותנים חיות לכלל ישראל. וכאשר נחלש אלל האדם החיבור עם ראשי ישראל, אז יהדותו נחלש. ורק אלו שמכניעים עצמם לקראת חכמי ישראל, ומקבלים דבריהם באימה, יהדותם עומדת ברום המעלה, ומנלחים הם וצנייהם.

ואיתא בגמרא (ברכות ט.) לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה [דסמוך למיתת שמעי כתיב ויתחתן שלמה את פרעה (מלכים א ג-א)]. והתניא אל ידור, לא קשיא הא דכייף ליה הא דלא כייף ליה [אם כפוף הוא לרבו לקבל תוכחתו ידור אללו, ואם לאו טוב להתרחק ממנו, ויהי שוגג ואל יהי מויד] ע"כ. הרי לנו שגם אדם גדול כשלמה המלך, נשתנה הנהגתו כאשר לא היה עם רבו, שנשא את בת פרעה, הרי לנו עד כמה משפיע הקשר וההכנעה למי שגדול ממנו.

*

הבתוב אומר (הלים צג-צג) לדיק כתמר יפרח כארו כלבנון ישגה, שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו. ויש להבין למה דימה את הצדיק לתמר וארו דייקא, הלא יש גם כמה סוגי אילנות טובות אחרות. אך הענין הוא, דאיתא בגמרא (בבא בתרא פ:) שהלוקח אילן

וקצעו הדברים צמשנה מפורשת, כאשר כוונתם הייתה לשמים. ומזה אנו רואין, שצהיות שהציעו השקפתם לחכמי ישראל, והם סברו אחרת, ולא נכנעו לגדולי התורה, אלא ממשיכים פעולתם על דעת עצמם, נחקק עליהם לנצח נצחים שהם רשעים, וירקב שמותם שלא הכניעו דעתם לדעת חכמים, ומותר לספר בגנותם לדורות עולם.

והנה הגם שצית גרמו וצית אצטינס לא עברו צהנהגתם שום איסור דאורייתא או דרבנן, צמה שלא לימדו אומנתם לאחרים, היו מגנים אותם חכמי ישראל וקראום צשם רשעים, והעצירו אותם מאומנתם, ושלחו להביא אומנים אחרים מאלכסנדריא של מצרים. ונוכל ללמוד מזה, כי האדם שנצרא צחיזה כשרון, מוטל עליו לנצל זאת לכבוד שמים, וגם לא ימנע מללמד זאת לאחרים, שלא למעט צזה כבוד המקום.

ולדוגמא מי שיש לו לשון לימודים, ינצל אותה ללמד ולהדריך אחרים צתוכחת מוסר, ולקרב לצות ישראל לאציהם צשמים. ועל דרך זה מי שהוא כצבן וספרא צבא, יכתוב מאמרים לצות הרצים. מי שניחון צחוש הגגינה, ינצל אותה לכד את ה' מגרונו לירד לפני הציבה, ולסייע להצעלי תפלות צעת זמרס.

ובירקוץ (מלכים רבא) איתא, כרס היה לנצות היזרעאלי (מלכים א כא-א). כתיב (משלי ג-ט) כדד את ה' מהונך, ממה שחנך, שחם היה קולך נאה עבור לפני הציבה. חייא צן אחותו של רצי אלעזר הקפר היה קולו נאה, והיה אומר לו חייא צני עמוד וכדד את ה' ממה שחנך. נצות היה קולו נאה, והיה עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את

מתגדלים צתוכס צנים שהם פרי תפארת. לא כן חם יש ציניהם צן סורר ומורה, שלא נכנע לדעת אצותיו, הוא מצבר ההנהגה שצצית והצית נחרב. והקורות שעל הצחים הם השומרים על הצית שלא יכנס צתוכה זרס ומטר ורוחות מצחון. ולכן לוקחים ארזים להקורות, להורות על שומרי הצית, שחם רוצה שהצית יהא מגן על צני ציתו, אז יצונן על הארזים, אשר צלי ראש אין הם צומחים, וממנה ילמד על הנהגת ציתו.

*

ובצינו צמשנה (יומא לת.) ואלו לגנאי, של צית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים [שלא היו יודעים שאר אומנין לרדותם מן התנור שלא יהא נצבר, מפני שהיו עשוי כמין תיבה פרוצה], של צית אצטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת [מכירין היו צעשצ אחד ששמו מעלה עשן, וכשהיו מערצים אותו עם סממני הקטורת, היה עשן הקטורת מתמר ועולה כמין מקל ולא היה פונה אילך ואילך], הוגרס צן לוי היה יודע פרק צשיר [הכרעת קול נעימה] ולא רצה ללמד, צן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכצב [קושר ד' קולמוסים צד' אצבעותיו, וכותב שם צן ד' אותיות כאחת], ועל אלו נאמר ושם רשעים ירקב (משלי יז) ע"כ.

ואיתא צגמרא שם, שנחנו טעם למעשיהם שכוונתם היא לשמים, שצית גרמו וצית אצטינס אמרו, יודעין היו של צית אצבא שצית זה עמיד ליחרב, שחא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעצוד עצודה זרה צכך ע"ש. והיא פליאה, גם חם היה טעות צהשקפתם, מכל מקום אין קורין אותם רשעים צתוספת קללה של שם רשעים ירקב, שלא ישאר זכר מהם,

בחצירו, וכל מה שצרכה הקב"ה לא צרכו אלא לכבודו, ולכל אחד יש מעלה שאין בחצירו, שיוכל להעלותו לכבוד שמים. ואיתא במדרש (דצ"ר ז-ח) אמר רבי שמעון בר יוחאי מניין אתה אומר אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד לא היתה השכינה נגלית עליהן, דכתיב (שמות יט-יא) כי ציוס השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני וכו' ע"ש. הרי לנו החשיבות של כל אחד ואחד, שאלמלא הוא לא היו יכולין כל ישראל לקבל התורה, כי מה שמוטל עליו אין מי שיוכל להשלים זאת.

ובבר פירשו מה שקורין תמיד פרשת בחוקותי קודם עזרת (מגילה לא:), כי בפרשה זו נאמרה בסופה פרשת ערכין, ומשם יתבונן שכל יהודי אפילו הפחות שבפחותים יש לו ערך. ולא עוד אלא שצמסקל א-ל דעות ערכו שזה כמו הצדיק. וזוה יגבה לבו בדרכי ה' לקבל על עצמו מחדש עול תורה, כי עדיין העמיד לפניו להתעלות ביתר שאת.

קולו, פעם אחת לא עלה, והעמידו עליו בני בליעל ואצד מן העולם. מי גרם לו, על ידי שלא עלה לירושלים צראייה לכבד את הקב"ה ממה שחננו, למה, שכבר אמרה תורה (שמות לד-נד) ולא יחמוד איש את ארצו, אימתי, בעלותך ע"כ. ולפי שלא עלה לפיכך חמד אחאב את כרמו.

ובאשר לא מצאו חכמים אומנים כמותם, והחזירו בית גרמו ובית אצטניס למקומם אמרו, כל מה שצרכה הקב"ה לכבודו צרכו, שנאמר (משלי טז-ד) כל פעל ה' למענהו. ופירש ברבינו חננאל, פעל ה' ונתן חכמה לזה יתר מזה, למענהו, כדי שלא יהיה המלאכה אלא צמי שחפץ ע"כ. והיינו שכיון שהם היחידים המכירים כשרון מלאכות אלו, זהו סימן שצרכה ה' אותם למטרה זו.

ובזה יוכל כל אחד ליקח חיזוק לעצמו, שכשם שאין פרזופיהן שוות כך אין דיעותיהן שוות, ואם כן יש לכל אחד נקודה מה שאין

בסעודה שלישית פרשת בחוקותי תשע"ט לפ"ק - בארא פארק

והנה בפרשתנו אמר הכתוב, אם בחוקותי תלכו וגו', ונתנה הארץ יבולה, ועץ השדה יתן פריו (כו-ג). ואמרו (במורה כהנים), לא כדרך שהוא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה צימי אדם הראשון, שהעץ עתיד להיות ניטע ועושה פירות בן יומו, צו ציוס שהוא נטוע צו ציוס עושה פירות. מנין שהעץ עתיד להיות נאכל, תלמוד לומר עץ פרי, מה פרי נאכל אף העץ נאכל ע"כ. [וזה מתאים עם מה שכתב הרמב"ן (בפרשתנו כו-ב), ודע כי לא השיגו ישראל מעולם

בגמרא (מגילה לא:) עזרא תיקן להם לישראל, שיהיו קורין קללות שבמורת כהנים קודם עזרת, ושצמסנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא, אמר רבזי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שצמסנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבמורת כהנים אטו עזרת ראש השנה היא. אין, עזרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעזרת על פירות האילן ע"כ. ויש להבין למה נקבע עזרת דייקא לזון על פירות האילן.

עוד ישראל למליצה זו שנבראו מהארץ החוטאת, על כן אז גם הארץ תחזור לעשות רצון קונה, שתהא טעם העץ וטעם פריו שוה, וגם העץ עתיד להיות נאכל.

*

ובמו כן מה שהפליגו צריצוי הפירות, שזכל יום יוגדל מחדש האילן צפירותיה, הענין הוא, כי סיוס הצרכות היא, ואשבור מוטות עולכס ואולך אתכס קוממיות (כו-ג). ודרשו חז"ל (סנהדרין ק.) רבי מאיר אומר מאתים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון ע"ש. וציאר צרש"י כי אמרו חז"ל (פגיגה יב.) אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע שנאמר (דברים ד-לג) למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, ולמקצה השמים ועד קצה השמים [על הארץ היה ומגיע לשמים], וכיון שסרחה הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו שנאמר (תהלים קל"ה) אחר וקדם צרתי [שתי פעמים יצרתי, תחלה גבוה ולצפוף שפל] ותשת עלי כפכה [כף צגימטריא הכי הווי] ע"כ. וצילקוט (בראשית כ) איתא, שנחמטע לגובה אלף אמה ע"כ. ואס כן הצרכה, ואולך אתכס קוממיות, כולל גובה של אלפיים אמה. והנה גובה האדם כעת היא שלש אמות, ולעתיד יהא קומתו קרוב לשבעים פעמים יותר (לגמרא דידן), או קרוב לשבע מאות פעמים יותר (לדעת הילקוט).

ובערתה הרי אכילת האדם היא לפי קומתו, והתינוק אוכל מעט, וכפי מה שיוגדל, שיעור אכילתו היא יותר. ואס כן אדם הראשון שהיה קומתו מארץ עד השמים, הרי שיעור אכילתו לצורך חייתו רב מאד, ועל כן היה שפע רב צפרי הארץ בתחלת הצריאה, שכל נטיעה נגמרו פירותיו תיקף. וכיון דלעתיד אולך

לצרכות האלה בשלמותן וכו'. ועל כן תמצא לצבותינו ז"ל שיזכירו צפוקים האלה לעתיד לצוא וכו', כי לא נתקיים, אבל יתקיים עמנו בזמן השלמות ע"כ].

ולבאורה מה שלעתיד גם העץ יהיה נאכל, היא יתירה עוד ממה שעשתה צימי אדם הראשון, שהרי מתחלת הצריאה כבר שינתה הארץ ותולא הארץ עץ עושה פרי (בראשית א-יא), וצרש"י ולא עץ פרי, שהא טעם העץ כטעם הפרי (צ"ר ה-ט).

אך הענין הוא, על פי מה שכתוב באוהב ישראל (פ' בראשית) ללכן שינתה הארץ ציווי ה', שהתכוונה צוה לטובת האדם. וזה לשון קדשו, כי הארץ היינו סוד ארץ עליונה השכלית, הסתכלה והצינה וראתה אלקים כל מעשי בראשית, את האדם אשר נחלק גופו מן העפר מהאדמה וכו', והכל צידי אדם ותלויין צמעשיו. אס ילך צדרך הטוב והישר, אז יהיה עליה לכל העולמות וכל הנמצאים, ואס ח"ו יקלקל מעשיו יפגום הכל ח"ו, וירדו למטה כל הנבראים הרוחניים והגשמיים צצחינה התחתונה. אז התיישבה הארץ בצלה ואמרה, כיון שהאדם קרוב לחטוא מחמת יצרו הרע וכו', אשר לזאת התחכמה הארץ ושינתה תחילה ציווי הצורה יתברך, כדי שאחר כך כשיחטא האדם ח"ו, יהא לו אמתלא נכונה, והוא מפני ששורש גופו הוא מן האדמה, ששינתה מכבר רצון הצורה יתברך, ותולין הקלקלה צצמקולקל וכו' ע"ש.

אבנם לעתיד כאשר רוח הטומאה יעציר מן הארץ, ואתא הקב"ה ושחט למלאך המות, שמציאו הקב"ה ליצר הרע ושחטו צפני הצדיקים וצפני הרשעים (סוכה ג.), ולא יולרכו

אתכם קוממיות, כקומתו של אדם הראשון, על כן יחזור אז שפע ריבוי הפירות כמו בתחלת הבריאה.

והנה איתא בתיקוני זוהר (תיקון כא נה.) דבחיג השבועות יפקון בני ישראל מגלותא ע"כ. והרי בזמן הגאולה תהיה שפע הפירות שלא כפי דרך הטבע של עתה. וגם בצרכתן של ישראל בזמן שהיו ראויים, אין לך כל עגבה ועגבה שאין זה שלשים גרבי יין (כתובות קיא:). ועל כן בעצרת זמן הגאולה, דנין גם על פירות האילן, אם ישתנו כל סדר יצירת הפירות, וכמו שהיו לעתיד.

*

אך צאמת נכלל צמה שאמרו על אדם הראשון שראשו היה מגיע לשמים, הכוונה שהגם שצרגליו היה עומד בעולם הגשמי, אבל ראשו היה מסתובב צרוממות א-ל, אין להעלות כל הדברים הגשמיים לשם ה'. וקיים שויתי ה' לגדי תמיד, ולא הסיח דעתו ממרומים. ולמדריגה זו נגיע לעתיד, ואולי אתכם קוממיות כקומתו של אדם הראשון, שגלך בקומה זקופה, לא כמו בהמה שראשה מושפלת להארץ, אלא כאדם הראשון שראשו היה מגיע השמימה.

וברתורת מושה (קטו.) ציאר הצרכה, ואשצור מוטות עולכם, דלכאורה אחר כבר שנאמר ונתתי שלום בארץ, ונפלו אויביכם לפניכם לחרב וכדומה, אין אחר כל אלה מצטיח ואשצור מוטות עולכם, ואיזה עול יהיה על זאחרם ח"ו אז שיצטרך לשצור מוטותיהם. אבל האמת תחת היותנו עצדים לפרעה ולמלכי אומות העולם צעונותינו הרבים, צריכים לנו להטות שכמנו

לקבל עול תורה ומצות ולהיות עצדים לאלקים, כי עצדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (כה-מצ), ופירש רש"י שטרי קודם, נמלאו לנו עצדים מכורים צמוסרות התורה. ומה יעשה ישראל ואפשי בצשר חזיר והלך צבתי טרטיאות וצקצינת פאת ראש זקן, אבל מה יעשה והתורה אוסרתו (תורת כהנים סוף פ' קדושים), והוא יהודי כשר ואינו רוצה למרוד על אדונו ית"ש שהוא עצד נמכר לו, זהו עובד ה' כל ימיו והוא לעול על זארו, אך הוא יהודי כשר. אבל חלילה וחס אין זה עול כצד, כי אם שמחה וחדוה, אשרינו מה טוב חלקנו שלא שם חלקנו מן התועים והשוטים האלו יושבי צתי טרטיאות אוכלים ושותים צחיים, ואתם הדבקים צה' אלקיים חיים כולכם היום. והיינו צסוף כל הצרכות אמר, אתן לכם לצ טהור לעצוד ה' צשמחה וצטוב לצ מרצ כל, אני ה' אלקיים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עצדים, והיה ראוי שתהיו עצדים לי, אבל לא כן אנכי עמדי, אלא לחירות עולם הוצאתי אתכם, ואשצור מוטות עולכם, היינו עול תורה לא יהיה לכם לעול, כי לא תתאוו תאוה רעה, ואולי אתכם קוממיות ע"כ.

וביאור הדברים, כי לנו אומרים בתפלה, מה לנו מה חיינו וכו', כי רוצ מעשיהם תהו, וימי חייםם הצל לפניך וכו'. אבל אנחנו עמך וכו' אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתנו, אשרינו שאנו משכימים ומעריצים צבתי כנסיות וצבתי מדרשות וכו'. ולהסציר הדברים, הרי לנו רואים שילדים קטנים משחקים צכל מיני שחוק, וזהו כל תענוגם וחיותם. וכאשר משחקים צמשחק של מעות, שאחד מרויח והשני מפסיד, האחד הוא מלא

הפרשה מתחלת, אם בחקותי תלכו, ואת מצותי תשמרו, ועשיתם אותם (כו-ג). לכאורה היא 'ועשיתם אותם' נראה כמיותר. ובמדרש (לה-ז) דרשו, אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם אותם ע"כ. וזריך ביאור הכוונה בזה. - עוד דרשו שם (לה-ג) אמר רבי אלעזר בנוהג שצעולם מלך צער ודם גוזר גזירה, אם רצה לקיימה הרי הוא מקיימה, ואם לאו סוף שמקיימה על ידי אחרים. אבל הקצ"ה אינו כן, אלא גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה, אם 'בחוקותי' תלכו ע"כ. ושז דרשו שם, בחקותי, חוקים שחקתי את השמים ואת הארץ, שנאמר (ימיה לג-ה) אם לא בריתי יומם ולילה, חוקים שמים וארץ לא שמת ע"כ.

ובראה הכוונה, כי הנה הקצ"ה שומר תורתו, וכן אמרו (ברכות ו) מנין שהקצ"ה מניח תפלין וכו'. וכן אמרו (שם ז) מנין שהקצ"ה מתפלל וכו' ע"ש. ונראה בטעם הדבר, כי הקצ"ה יצר את האדם עפר מן האדמה, חומר גם ומתאווה, ונפח באפיו נשמת חיים, חלק אלקי ממעל ממש, ויש מלחמה כבידה תמידית ביניהם. ואיתא בגמרא (סנהדרין נא) אמר ליה אנטונינוס לרבי, גוף וגשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין. כיצד, גוף אומר גשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם צקבר. וגשמה אומרת גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר ככפור. אמר ליה המשול לך משל למה הדבר דומה למלך וכו', אף הקצ"ה מביא גשמה וזרקה בגוף ודן אותם כאחד, שנאמר (תהלים נד) יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו, יקרא אל השמים מעל זו גשמה, ואל הארץ לדין עמו זה הגוף ע"כ.

שמחה, יש לו קרקעות וצמים ומעות. וחזירו לבו דוי עליו אף הוא מפסיד, עד שלפעמים פורץ צבאי על מצבו האומלל. אבל האב המצוגר עומד מן הצד, וחושב מהו התענוג של המשחק הזה, הלא הכל הוא רק דמיון, ואומר לבניו שניכם אין לכם כלום, אין כאן לא קרקע ולא רכוש, ובעוד איזה דקות יקפלו את כל המשחק ויניחו אותה חזרה בהקופסא. עיקר התענוג היא העסק בקרקע וכסף אמיתי, ושאר תענוגי הגוף השונות. אבל הילד ששכלו הקטן לא יוכל להבין מה שמסביר לו.

אבל החכם האמיתי מכיר שהמסחרים והכספים והקרקעות האמיתיים, גם הם הצל. ימי שנותינו מוגבלים לשבעים ושמנויים שנה, ואז גם הוא יעזוב את כל רכושו, ולא יקח איתו עמו מזה אף פרטה אחת, ועזבו לאחריים חילם. והרכוש אמיתי שיקח עמו לנצח נצחים הם רק התורה והמצוות שזכה לרכושם בחייו. וגם המצוגר שכלו קצר לפעמים להכיר זאת לאמיתו. ועל זה אנו אומרים מה אנו מה חיינו, הלא ימי חייהם הצל לפניך, ומותר האדם מן הבהמה אין, והכל למיתה עומדים. אבל זהו רק צאנשי העולם, לא כן אנחנו עמך בני בריתך, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, ואשרינו במה שאנו משכימים ומעריצים בצחי כנסיות, כי רק זה ישאר לנו לנצח נצחים. ועל זה הצטיח לנו הכתוב, ואשבור מוטות עולכם, שלא תהא התורה ומצותיה עליכם לעול, אלא ואלך אחכם קוממיות, כקומתו של אדם הראשון, שראשו היה מגיע השמימה, לחיות צחי מושכלות של עבודת קונו.

ויש לומר דזהו הענין שהקצ"ה שומר תורתו, כי בהיות שכל אדם יש חלק חלקי ממעל ממש, על כן כאשר הקצ"ה מקיים מצוה, בא התעוררות נפלא בגופו ישראל, שהם חלק חלקי, וכאשר השורש מתעורר זה פועל בכל הענפים, וזוהו גימטריה להאדם כח שיוכל להתגבר על יצרו, ולקיים מצוה ה' כראוי. וזהו שאמר הכתוב, אדם לא יצרימי יומם וליילה, אדם לא שהתורה היא גם צרימי, שאני בעצמי מקיים מצוה, 'חוקות שמים וארץ', החוק של שילוב הגוף עם הנשמה (שהם שמים וארץ) 'לא שמתי,

כי רק על ידי שה' שומר תורתו, יכולים גם אנו לנצח יצרנו, ולקיים מצוה.

אך לפי זה יתכן שלא נקבל שכר המצוה בשלימותה, כי ה' בהתעוררותו פועל קיום המצוה שלנו. על כן אמר אדם 'בחוקותי' תלכו, הגם שהתורה הם חוקותי, ועל ידי זה 'את מצוהי תשמרו', אדם כן אין מעשה המצוה כולו מכחינו. אף על פי כן 'ועשיתם אותם', מעלה אני עליכם כאלו אתם בעצמיכם עשיתם הכל.

במעודה שלישית פרשת בהר בחוקותי תשי"ב לפ"ק

ובצ"נו כדמותו עוד הפעם צמתן תורה, דאיתא בגמרא (שבת פח:): בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ה, רבונו של עולם מה לילוד אשה צינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וצן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (תהלים ט-ה) וכו' ע"ש. והיא פליאה, הלא כבר הניעו טענה זו בצריאת האדם, ונשרפו באצבע קטנה, ומה חזרו לומר טענה זו עוד הפעם כעת. ובאמת כעת לא נדחו, אלא אמר ה' למשה החזר להם תשובה, וטעמא צעי.

ובראיה דאיתא בגמרא (עירובין יג:): שתי שנים ומחצה נחלקו שמאי והלל אי טוב לו לאדם שנברא משלל נברא, נמנו וגמרו טוב

אם בחוקותי תלכו ואת מצוהי תשמרו ועשיתם אותם (כו-ג). צמדרש (ויק"ר לה-ו) אמר רבי חנינא בר פפי, אמר להם, אדם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה, מהו התועלת צמה שנחשב כעושה את עצמו.

ובתחלה נבאר מה שמצינו בגמרא (סנהדרין לח:): בשעה שבקש הקצ"ה לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם צלמנו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה מעשיו, אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה אנוש כי תזכרנו וצן אדם כי תפקדנו (תהלים ט-ה), הושיט אצבעו קטנה ציניהן ושרפם ע"כ. ונריך ציבור הלא כדין אמרו דעתם, ולמה העצירו. ומהו הענין שהושיט האצבע קטנה וזוהו שרפם.

שוב חזרו לטעון טענתם הקודמת, מה אנוש כי תזכרנו, הלא בקל יוכלו ליכשל, ותנה הודך על השמים, למלאכי מעלה שאין בהם יצר הרע.

*

אמנם יש לומר, דהנה בתוספות (עירוזין שס) הקשו אהא דאמרינן דנוח לו שלא נברא, מהא דאמרינן (עבודה זרה ה.) דאור ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא חטאו [בעגל] אנו לא באנו לעולם [שהיו כמלאכי השרת ולא יולדו בנים]. ותירצו דהכא איירי בסתם בני אדם, אבל דדיק אשריו ואשרי דורו עכ"ל.

וביאור הדברים הוא, כי חז"ל (שבת ל:) דרשו הכתוב (קהלת יב-יג) סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מנותיו שמור כי זה כל האדם, מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה וכו'. שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה שמעון בן זומא אומר, לא נברא כל העולם כולו אלא לזוית [לזויתא] לזה ע"ש. והכוונה היא, כי תכלית הבריאה היתה בשביל הנחת רוח שעולה לה' ממעשה הדדיקים. וכמו שאמרו (יומא לח:) אמר רבי אלעזר אפילו בשביל דדיק אחד עולם נברא דכתיב (בראשית א-ד) וירא אלקים את האור כי טוב [ראה דעתו לקיים את האור של עולם בשביל הדדיק שהוא טוב]. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אפילו בשביל דדיק אחד עולם מתקיים שנאמר (משלי י-כה) ולדיק יסוד עולם. ורבי חייא בר אבא דידיה אמר מהכא (שמואל א ב-ט) רגלי חסידיו ישמור, חסידו כתיב ע"כ. הרי לנו מפורש כי די לו לעולם דדיק אחד, ובשבילו כדאי לו לה' שברא עולמו. ומה שברא את כל העולם ומלאו הוא רק להיות

לו שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו. ומצואר במהרש"א (מכות כג.) דכל עסק שאדם עושה לריך שיהיה קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד, ואם יהיה קרוב להפסד לא יגש להתעסק בו. וכיון שיש רמ"ח מנות עשה ושס"ה לא תעשה, הרי בקל יוכל לבוא לידי הפסד על ידי ריבוי המנות לא תעשה, מלקבל שכר על ידי הרמ"ח עשין. והו' 'נמנו' העשין והלא תעשה, ועל ידי זה גמרו שטוב שלא נברא ע"כ.

אמנם נראה דזהו רק צישראל שקבלו את התורה, שיש בה ריבוי מנות, אבל בתחלת הבריאה, שאדם הראשון וזרעו עד מתן תורה, לא נתחייבו אלא בשבע מנות בני נח, דינין וזרכת השם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים וגזל ואבר מן החי (סנהדרין נו.). מנות אנושיות אשר שכל האדם מחייב להזהר מהן, וכאשר שומר מנות אלו, הרי הוא מחסידי אומות העולם (רמב"ם ה' איסורי ביאה יד-ו), ויש לו חלק לעולם הבא (שם ה' תשובה ג-ה), שפיר נוח לו שנברא. ולכן כאשר נמלך ה' עם המלאכים על בריאת האדם, ושאלו מה מעשיו, היינו מה הם החיובים שלו בעולם, והשיב ה' כך וכך מעשיו, שהוא מחוייב רק שבע מנות, וזה זוכה לחיי העולם הבא. וגם על זה אמרו המלאכים מה אנוש כי תזכרנו, שלא כדאי להם הבריאה, שנוח לו לאדם שלא נברא, הושיט ה' את אצבעו הקטנה, כי מנות אלו קל לקיימם כמו דבר הנעשה באצבע קטנה, ובודאי שנוח להם שנברא, ושרפם.

אך אחר זמן כאשר הוציע ה' את תורתו לבני ישראל, תורה שיש בה תרי"ג מנות, ובכל פסיעה ופסיעה יש דיני תורה איך להתנהג, ותורה כזו אי אפשר לקיימה באצבע קטנה, או

זוּמַתָּ לְהַזְדִּיק, וְהֵינּוּ שֶׁהֵמָּה יִסְיִיעוּ לְהַזְדִּיק, שְׂיֹכֵל לְהַגִּיעַ לְמַדְרִיגַת זְדִיק, וְכֵן אַחַר שֶׁהַגִּיעַ לְמַדְרִיגַת הַהוֹא, לְסַלֵּק מִמֶּנּוּ כָּל טִירְדוּתָיו שִׁיהִיָּה פְּנוּי לְעִצּוֹד אֶת ה' (וְהֵאֲרַכְנוּ צְבִיאֹרוֹ בְּשִׁמּוֹן רֹאשׁ חֶלֶק רֹאשׁוֹן הַשֵּׁלֶם בְּרֵאשִׁית דָּף ר"ח).

וְהַגְּזָה רֹאֵה הַקְּבָ"ה שְׁזִדְיָקִים מוֹעֲטִים עִמָּד וְשִׁתְּלֵן צֶכֶל דוֹר וְדוֹר (יִוְמָא לַח:). וְאִם כֵּן צֶכֶל דוֹר יֵשׁ זְדִיק אֲשֶׁר אֲשֶׁרִי לוֹ שְׁנֵצְרָא, וּמִמִּילָא גַם אֲשֶׁרִי דוֹרוֹ שְׁנוֹת לֵהֶם שְׁנֵצְרָא. וּצְטַלָּה טַעֲנַת הַמַּלְאָכִים מֵהָ אֲנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ, כִּי נֹחַ לוֹ לְהַזְדִּיק שְׁנֵצְרָא, וּמִמִּילָא גַם אֲשֶׁרִי דוֹרוֹ. וּמֵינֵינוּ בְּרִצְיֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, שְׁצַשְׁעַת פְּטִירַתּוֹ זֶקֶף עֶשֶׂר אֲצַעֲוֹתָיו כִּלְפֵי מַעֲלָה, אֲמַר רְצוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם גְּלוּי וִידוּעַ לְפָנֶיךָ שִׁיגַעְתִּי בַעֲשֶׂר אֲצַעֲוֹתַי בְּחֹרֶה, וְלֹא נִהְיִיתִי אֲפִילוֹ בְּאֲצַעֲב קַטְנָה וְכו' (כַּחֲצוֹת קד.). וְזֶהוּ שְׂרִימּוֹ ה' לְהַמְלָאָכִים, וְהוֹשִׁיעַ לֵהֶם אֲצַעֲבוֹ הַקַּטְנָה, לְהוֹרוֹת כִּי יִשְׁנֶם זְדִיקִים כֹּאֲלוֹ בַעֲוֹלָם, שֶׁהֵגֵם כִּי יֵשׁ אֲלֵיָּהֶם תּוֹרָה וְגְדוּלָה בְּמִקּוֹם אֶחָד, אִין הֵם נִהְיִים בַּעֲוֹלָם הַזֶּה אֲפִילוֹ בְּאֲצַעֲב קַטְנָה, וְאֲפִילוֹ בְּצִבִּיל זְדִיק אֶחָד הַעוֹלָם נִצְרָא, וְכָל הַעוֹלָם לֹא נִצְרָא אֲלָא לְזוּמַתָּ לִזְהָ, וְטוֹב לְכֹלֶם שְׁנֵצְרָאוּ.

וּבְמֹו כֵּן כֹּאֲשֶׁר עָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, כְּתִיב (תְּהִלִּים סח-יט) עָלִיתָ לְמִרוֹם שְׁבִית שְׂבִי. וְכַתּוּב בְּמַגִּלָּה עֲבוֹקוֹת (אֹפֶן ע) שְׂבִי נוֹטְרִיקוֹן ש'מַעוֹן צ'ן י'וֹחֲאֵי ע"כ. וְהֵינּוּ כִּי הַמַּלְאָכִים אִזּוּ שׁוֹב טַעֲנוּ מֵהָ אֲנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ, וְהֵרָחָה לֵהֶם אֶת רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחֲאֵי צְדוֹרוֹ, אֲשֶׁר הוּא אֶתּוֹ זְדִיק שְׁנֵצְרָא הַעוֹלָם בְּצִבִּיל, וּמִמִּילָא כָּל הַעוֹלָם נִצְרָא לְזוּמַתָּ לִזְהָ, וְזֶה מִתְעַלִּים כּוֹלֶם. וְזֶהוּ שְׂאוּמְרִים (צִפְיֹט) נַעֲשֶׂה אֲדָם גֹּאֲמַר בְּעִצּוֹרְךָ, כִּי דִי לְעוֹלָם אֲנִי וְאַתָּה (שְׁנַת לֵג:), וּמִמִּילָא אֲשֶׁרִי גַם לְדוֹרוֹ שְׁנֵצְרָאוּ, וְשִׁפִּיר אֲמַר ה' נַעֲשֶׂה אֲדָם, כִּי עִצּוֹרוֹ נֹחַ לְכָל הַעוֹלָם שְׁנֵצְרָאוּ.

הַיּוֹצֵא לְנוּ מוֹזָה, כִּי הֵגֵם שְׁנוֹת לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא נִצְרָא, וְאִם הִיָּה הַדְּבַר תְּלוּי בִּידוֹ לֹא הִיָּה מְרוֹצָה לְהִצְרָאוֹת, הֵינּוּ רֶק לְפִשׁוּטֵי הַעַם לְכַשְׁלַעֲמָם, אֲבָל הַזְדִּיקִים שְׁמַקְיִימִים הַתּוֹרָה אֲשֶׁרִי לֵהֶם, וְאֲשֶׁרִי דוֹרֵם שְׁמַסִּיעִים אֶתּוֹם. וְעַל כֵּן שִׁפִּיר אֲמַר, 'אִם בְּחֹקוֹתַי תִּלְכּוּ וְאַתּוֹתַי תִּשְׁמְרוּ', שֶׁתִּהְיוּ עֹמְלִים בְּחֹרֶה וּמַקְיִימִים מְצוֹתֵיהֶם, אִזּוּ 'וְעִשִׂיתֶם אִתָּם', הִרִינִי מַעֲלָה עֲלֵיכֶם כֹּאֲלוֹ עִשִׂיתֶם עֲצַמְכֶם, שֶׁאַתֶּם עֲצַמְכֶם הִיוּ מְרוֹצִים בְּצִבְרֵי־אֲתַכְסֶם, וְכֹאֲלוֹ אִתֶּם עִשִׂיתֶם עֲצַמְכֶם.

בְּלִימוּד פְּרָקִי אַבּוֹת פִּרְשַׁת בַּחַר בְּחֹקוֹתַי תִּשְׁפִּיֵא לְפִי"ק

הַרְאֵשׁוּנָה שֶׁהֵלֵךְ, שֶׁחֲשַׁב שִׁצִּין מֵהָ שְׁלוּמֵדִים, שִׁפִּיר מוֹצֵן שִׁישׁ שֶׁכֶּר, דְּהוּי חֲשַׁב לַעֲשׂוֹת מְצוּהָ וְלֹא עֲשָׂהָ שֶׁמַּעֲלָה עָלָיו הַכַּתּוּב כֹּאֲלוֹ עֲשָׂהָ (צִרְכּוֹת ו.). אֲבָל הַמַּשְׁנָה מֵיִירִי 'צְהוּלְכִי' לְבִית הַמְּדַרְשָׁה, וּמִשְׁמַע שֶׁהוֹלֵךְ כֵּן בְּתַמִּידוֹת, שִׂידוּעַ שֶׁלֹּא יִלְמוּד שֶׁם, וְאִם כֵּן מֵהוּ הַשֶּׁכֶר עַל הַהֲלִיכָה.

בְּמִשְׁנָה (אֲבוֹת ה-ד) אֲרַבַּע מִדּוֹת צְהוּלְכִי לְבִית הַמְּדַרְשָׁה, הוֹלֵךְ אֵינּוּ עוֹשֶׂה שֶׁכֶּר הַלִּיכָה בִּידוֹ וְכו'. וּפִירֵשׁ הַרְע"ב שֶׁהוֹלֵךְ לְבִית הַמְּדַרְשָׁה לְשִׁמּוּעַ, וְאֵינּוּ שׁוֹנֶה וְלוֹמֵד וְלֹא מִצִּין ע"כ. וְהַעִירוּ הַמְּפָרְשִׁים דְּכִיּוֹן שֶׁאֵינּוּ עוֹשֶׂה שֶׁם, מֵהָ תּוֹעֵלַת צְהוּלְכָתּוֹ, וְעַל מֵהָ מִקְּבָל שֶׁכֶּר. וּבִשְׁלֵמָה צַפַּעַם

צביתו היה שמור מן החטא. וגם כאשר ילא לרחוב, לא היה פוגע בפריאות, כי גם הגויים היו מוגדרים בלבושם צהייתם צרחוב. לא כן כהיום, אשר בכל מקום שנמצא הוא מוקף בנסיונות של חטא. אי אפשר לעצור אף רחוב אחת בלי שיזדמן לראות מה שאינו לריך. ובהיותו יושב צביתו לצדו יוכל להיות שקוע בתיעוב, ולא נשאר לנו מקום שהוא שמור מנסיון, רק הצתי מדרשות, מקום קדוש שלא נמצא בה דבר שמכשיל האדם לחטא. ועל כן אני מזהיר תמיד לבחורי חמד צבין הזמנים, שיהיה דירתם ושיצתם תמיד צבית המדרש גם כאשר אין לומדים, אשר צהייתם שם לא יבואו לידי נסיון. ועל כן גם ההולך לצבית המדרש ואינו עושה ושונה שם, שכל הליכה צידו, כמאמרם (קידושין לט:): ישב ולא עבר עצירה נותנים לו שכל כעושה מראה, כשצא דבר עצירה לידו וניגול הימנה ע"כ. והמציאות היא כי בכל מקום שהאדם נמצא חוץ לצבית המדרש, נסיון של דבר עצירה צא לפניו.

*

ויש לומר עוד בחשיבות הולכי צית המדרש, לישב יחד עם בני תורה, גם כאשר לא זכה להצין ולהשכיל וללמוד, צהקדם לצאר מה צבגמרא (מנחות לו). איתא מימרא מנחא אשר שמו היה רבי יוסי החורס. ופירש רש"י חוטמו משוקע, כדאמרינן (בכורות מג:): כל איש אשר צו מוס לא יקרב, איש עור או פסח או חרוס (ויקרא כא-יח), שחוטמו שקוע ע"כ. ופליגי התם, רבי יוסי אומר אין חרוס אלא הכוחל שתי עיניו כאחת, אמרו לו הפלגת [יותר מדאי], אף על פי שאינו כוחל שתי עיניו כאחת ע"כ. ורבי יוסי החורס היה לו מוס זה, ולכן קראוהו כך. אמנם

ובפשוטו הכוונה שריצוי העם צבית המדרש צעת הלימוד והדרשה יש צזה כבוד התורה. שכאשר הדברים נאמרים לפני עם מועט, אינו עושה רושם כל כך, כמו שהם נאמרים צריצוי שומעים, וכל אחד ההולך לצבית המדרש לשמוע יש לו חלק בהתורה שנלמד אז, אף על פי שהוא אינו מצין, או שאין זה נוגע לו. וגם עכס הדבר שמתאספים רבים לתורה יש צזה כבוד התורה, וכמאמרם (ברכות ז:): אמר רב אשי בני מתא מחסיא אצירי לצ נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני צשתא [שהיו נאספים שם ישראל, צאדר לשמוע צהלכות הפסח מדרש דרב אשי, וצאלול לשמוע הלכות החג], ולא קמגייר גיורא מינייהו ע"כ. הרי דכבוד התורה של ריצוי העם כחו גדול כל כך עד שיוכל להשפיע על גוי להתגייר, ורק אצירי לצ לא נשפעים ממנה. ועל כן גם הולך ואינו עושה יש לו שכל על הליכתו.

ובדאי להזכיר מה שסיפרו לי על הרח"ח רבי יוסף בוקסבוים ז"ל, שהיה רגיל לצוא לדרשת ז' אדר צכל שנה, והתאמן לצוא גם צשנתו האחרונה. וכאשר צא הציתה שאל אותו צנו מה אמר הרב. והשיב צבזקנותו לא שומע טוב, ולא שמע מה שאומרים. ושאל אותו צנו אס כן למה הלך. והשיב, הרב אומר דרשה, וציבור גדול מתאספים לשמוע, ואני אשב צביתי, ולא יהיה לי חלק צכבוד התורה.

*

ובזמנינו אלה יש צזה עוד חשיבות, כי צימי קדם היו צתי ישראל טהורים וקדושים, לא היו עתונים ולא טלפונים מינים ממנים שונים, ולא כלי טעכנאלאגיא, והיושב

בתוספות כתבו, תימה הוא לומר שכינהו בלשון גנאי, אלא על שם מקומו נקרא כן ע"כ. וזריך ביאור דעת רש"י.

וּנְרָאָה דאיתא בגמרא (תענית ז.) אמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, במים וביין ובחלב, דכתיב (ישעיה נה-ה) הוי כל נמא לכו למים, וכתיב (שם) לכו שצרו ואכלו ולכו שצרו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב, לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים [במאני דפחרא], אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. כדאמרה ליה ברמיה דקיסר לרבי יהושע בן חנניה, אי חכמה מפוארה בכלי מכוער. אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא [דרך שחוק אמר, ומרמו מה את אומרת לי, והלא אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס], אמרה ליה אלא במאי נירמי [אם לא בשל חרס, הא כולי עדדי הכי], אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא. אזלה ואמרה ליה לאצובה, רמייה לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף [החמין]. אתו ואמרו ליה. אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי, אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה. קריוהו, אמר ליה אמאי אמרת לה הכי, אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה [כי היכי דאמרה לי אי חכמה מפוארה בכלי מכוער, הכי אמרי לה דיין משתמר בכלי מכוער, אף התורה מתקיימת בי יותר משאילו הייתי נאה]. והא איכא שפירי דגמירי, אי הוּ סגו [אותם נאים שהם חכמים] טפי הוּ גמירי [שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו וצא לידי שכחה] ע"כ.

מונעת מן האדם השגת התורה, ואדם נאה קשה להשפיל דעתו. ולא רק גסות הרוח ממעלות רוחניים וחשובים, אלא כל שחסר שפלות רוח יש מניעה של תורה. וזה נוגע גם ללבישת בגדים מפוארים, שאין לבן תורה לקשט ולייפות עצמו בגופו ובשערו ובצגדו, כי הנוחיות וההתפארות מתואר לורתו וחזותו, מרומם את רוחו, וחסר ממנו השפלות רוח, ואין התורה מתקיימת בו.

וְאִתָּא בגמרא (שבת קמ"ה:) מפני מה תלמידי חכמים שבצבל מצויינין [מציינין עצמן בלבושים נאים], לפי שאינן בני תורה [כל כך, לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם, מכבדים אותם מחמת לבושיהן שנראין חשובים] ע"כ. ויש לומר על דרך נחות, כי תלמידי חכמים שבארץ ישראל הם בני תורה, ולכן אין מקשטין עצמם בלבושיהם, שזה יגרום להם התנשאות, ויציא אותם לשכחת התורה. לא כן בני צבל שאינן בני תורה, על כן אין להם כל כך מה לשכות, ולכן לא זהירים בזה.

אֲמַנְם בתוספות פירשו, אי הוּ סגו הוּ חכימי טפי, פירוש אם היו שונאים היופי הוּ תלמידי חכמים ביותר ע"כ. והיינו שגם אדם נאה, אם מזולז הוא ציפיו ואינו מגיס דעתו, גם כן מתקיים תלמודו ע"כ. והיוצא לנו מזה, לדעת רש"י אדם נאה אי אפשר להשפיל דעתו כל כך, וחסר לו מחכמתו, ולדעת תוספות אם מזולז ציפיו גם כן תלמודו מתקיים, אבל אדם מכוער לכולי עלמא מקובל יותר שיתקיים אלולו תורתו.

וּבְדַבְרֵי שְׂאוּל (תענית שס) כתוב לפרש, מה שנאמר בזמן, שזוהי ה' למשה, מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם. וכתיב (שמות

וּמְבוֹאָר מזה דגם גסות הרוח מדברים חיזוניים, כגון מראה לורת פניו,

לא קא חשיב ליה. שאני רבי יוחנן דהדרת פניו [זקן] לא הויא ליה ע"כ. ולפירוש רש"י מהו השבח של יופיים, הלא זה מונע אותם מהתעלות בתורתם. ולפירוש התוספות נישא, דהם היו שונאים היופי, ולא היה מגיסין דעתם בזה.

וירבין לומר דגם צבני אדם נאים, אם כי הנוי מביא להגיס דעתו, אם יש להאדם לעומת זה, שאר חסרונות בצער ועגמת נפש בצריאות וצבנים וצעוני שחשוב כמת וכדומה, הרי זה שובר רוחו ומצטל הגיאות הטבעי שיש בהיופי, ותורתו מתקיימת. ולכן אדם הראשון שבו ציוס שנצרא חטא בעץ הדעת, אמרו חז"ל (עירוזין יח:): שחסידי גדול היה, וישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה ק"ל שנה, והעלה זרזי תאים על צפרו ק"ל שנה, להצטער בזה. וכמו כן יעקב אבינו, כל ימיו צרה מעשו ולבן ודינה ויוסף. וכמו כן רבי יוחנן שמתו לו כל עשרה צנו, והיה מנחם למרי נפש האצלים ואומר, דין גרמא דעשיראה ציר (בבא בתרא קמז.), שנשאר לו שן מאחד מצניו, שהשן של מת אינו טמא, ובו היה מנחם אחרים ע"ש. ועל כן אללם לא היה הנוי מביאה להגיס דעתם, כי שפלות הדעת מנרתם היה עולה על גביהם.

*

אך יש לומר בזה עוד, כי יש נוי ויופי טבעי, אצל יש גם יופי שהיא מתנת אלקים, מהשראת השכינה ששורה על האדם, ועל דרך שאמר הכתוב (קהלת ח-א) חכמת אדם תאיר פניו, ועוז פניו ישנא, וברש"י ישונה משאר הצריות עד (שמות לד-ג) כי יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו ע"כ. ואיתא במדרש רבה (שם) דלכן עקיצו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה.

טו-נג) ויאמר משה אל אהרן קח לנצנת אחת ותן שמה מלח העומר מן, והגח אותו לפני ה' וגו'. כי לנצנת היא כלי חרס מכוער, והמן רומז על לומדי תורה, כמו שאמרו (תנחומא בשלה כ) לא ניתנה תורה אלא לאלוהי המן. וזהו שאמר קח לנצנת אחת דהיינו כלי חרס, והגח אותו לפני ה', אלל ארון העדות, להורות שהתורה לא מתקיים אלא בכלי מכוער, שעניני גופו נמאס אללו כחרס ע"כ.

ובערתה יש לומר כי רבי יוסף החורס, היה גדול מאד בתורה, ולא היה שוכח ממשנתו, והוא צענותו היה תולה חכמת תורתו, שאין זה מצד מעלתו ויגיעתו בתורה, אלא מה שהוא חרוס ומכוער קייע לו, והיה קורא עצמו בחורס החרוס, ואם כן הכינוי הזה מעיד על גדלותו.

*

והנה בהגהות הב"ח (תענית שס) העיר ממנה שאמרו בגמרא (בבא מציעא פד.) אמר רבי יוחנן אגא אישתיירי [נותתי] משפירי ירושלים. האי מאן דצעי מחזי שופריה [זיהרורי תוארו וקירון עור פניו] דרבי יוחנן, ניימי כסא דכספא מצי סלקי [כשיואל מצית האומן שהוא לאוב ממראה להב האש], ונמלייה פרידיא [גרעינין] דרומנא סומקא (רמויס אדומיס), ונהדר ליה כלילא דורדא סומקא לפומיה, ונותציה צין שמשא לטולא, ההוא זהרורי [דנפקי מיניה על פני הארץ] מעין [ולא הכל] שופריה דרבי יוחנן. איני, והאמר מר שופריה דרבי כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון, ואליו רבי יוחנן

ואמרו (שם) עובד כוכבים אחד ראה את רבי יהודה בר אילעאי, חמתיה אפוי נהרין. ואמר לו אורייתי היא דמנהרא אפוי, דכתיב חכמת אדם תאיר פניו ע"כ. וכן אמרו (בבא בתרא עה:): פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ע"ש. ומנינו באסתר דכתיב עליה (אסתר ז-י) והנערה יפת תואר וטובת מראה, ובגמרא (מגילה יג.) אמרו דירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה ע"ש. הרי דיש יופי שנמשך על האדם מלמעלה עבור לדקתו וקדושתו.

ובערתה יש לומר דהגם דיופי טבעי מציאה להגיס דעתו, אבל היופי שבא מקדושת השראת השכינה, אשר תועצת ה' כל גבה לב, ואשכון את דכא, מתנה זו מה' יש בה שמירה שלא מגיס דעתו, כי נתן מתנה בעין יפה נתן (בבא בתרא נג.), וזרכת ה' היא תעשיר ולא תוסף עלכ עמה (משלי י-כג). ומנוי זה לא יבוא לידי שכחת התורה. ושופריה דאדם הראשון באה עליו מאור ה' בהיותו יציר כפיו של הקב"ה, ויעקב אבינו רגל המרכבה שופריה היה יופי השכינה ששרה עליו, והוי היופי רק מעליותא.

ובזה יובן גם מה שאמרו (קידושין מט:): עשרה קבים חכמה [תורה ודרך ארץ] ירדו לעולם, תשעה נטלה ארץ ישראל ואחד כל העולם כולו. עשרה קבים יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו ע"כ. הרי שלא הזיק היופי של ירושלים מליטול עשרה קבים חכמה, כי היופי שבירושלים בא מאל קדושתה, כי מניין תלא תורה ודבר ה' מירושלים (ישעיה ג-ג), ועל כן מיופי כזה לא נכשלים בגסות הרוח, ונשאר אללם העשרה קבים חכמה שירדו לעולם.

*

והנה בגמרא (בבא מציעא פד.) אמרו, רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה, אמר כי סלקן צנות ישראל מטבילת מלוא לפגעו צי, כי היכי דלהוו להו צני שפירי כוותי, גמירי אורייתא כוותי. אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מעינא צישא. אמר להו אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ציה עינא צישא, דכתיב (בראשית מט-כג) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא, וידגו לרוב בקרב הארץ (שם מט-טו), מה דגיס שצים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן ע"כ.

וביאר בחתם סופר (פי' אמור לו.) כי יעקב צרך (בראשית מט-כ) צך יצרך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, וכיון דכולי עלמא מסתכלי צהו להיות צנייהם כמותם ישלוט בהם עין, על כן הקדים לאמור וידגו לרוב, דגיס שצים דלא שלטא צהו עינא צישא. וכמו כן כל המתקיים צו אותה צרכה שיוסם כאפרים וכמנשה, מתצרך גם צזה שלא ישלוט צו עינא צישא כדרך שנתצרכו אפרים ומנשה, שהרי הוא הוסם כאפרים ומנשה, וממילא יהיה גם צזה כמותם דלא שלטא ציה עינא צישא, והיינו דקאמר רבי יוחנן מזרעא דיוסף קאתינא, כיון דנתקיים צי אותה צרכה שמתצרכים צי להיות כמוני, מסתמא גם אידך צרכה נתקיימה צי וידגו לרוב ע"כ.

ויש להוסיף נופך, דהנה רבי יוחנן היה יושב שם כדי דלהוי להו זרעא דשפירי כוותיה, ולכאורה הרי יש צזה גריעותא לענין תורתם, דחכמה מפוארה היא רק בכלי מכוער, ואי הוו

כא-3), ענין חורבן, ויקרא חרום, כי החוטם הדרת פנים, כמו שאמרו (יבמות קב.) אין מעדיין אלא על פרנף פנים עם החוטם, ואשר אין חוטמו כתואר בני האדם, לורתו חרבה ע"כ. ואם כן פירוש של חרום היא חורבן.

והנה הרוצה לזכות לכתרה של תורה יש להחריב כל עניני החומריים שבגוף, וללמוד תורה מתוך הדמק, וכדאיתא במשנה (אבות ו-7) כך היא דרכה של תורה, פת צמלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחי נער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ע"כ. ואמרו (עירובין נד.) מאי דכתיב (תהלים סא-יא) חיתך ישבו זה תכין בטובתך לעני אלקים, אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת [מיד לאחר הריגתה, שאינו מקפיד על תענוגים אלא אוכל בשר בלא תבלין, וכן שאר עינוגין], ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת, תלמודו מתקיים צידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים צידו ע"כ. ורבי יוסי היה מיוחד במדה זו שהפקיר עצמו לתורה, והחריב גופו ומסחריו עצורו, ועל כן קראו אותו רבי יוסי החורם, על שם הירוס וחורבן, שהוא עצמו היה עושה לנפשו.

*

ויש לומר עוד בדרך רמז בטעם שקראו אותו רבי יוסי החורם, דאיתא בגמרא (מכות כג:) מאתים וארבעים ושמונה עשה נאמרו לו למשה, כנגד אצריו של אדם ע"כ. (ובזהר חק' ת"א קע:) דהשק"ה לאוין הם כנגד השק"ה גידים שיש באדם. וענינו הוא, כי התורה הייתה כלי אומנתו של הקב"ה בצריאת העולם (צ"ר

סנו הו חכימי טפי. על כן הוסיף רבי יוחנן ללא יזיק להם הנזי, דהו שפירי כותמי וגמירי כותמי, שגם תורתם יהיה כמותי. וגם לא יזיק להם היופי שישלוט בהם על ידי זה עין רעה, דכיון שהם מתברכים כותמי, ממילא גם בזה יהיו כותמי, שלא ישלוט בהם עין רעה, וממילא תהא היופי רק למעלותא ולזכרה, שהו שפירי כותמי, וגמירי כותמי, ולא תשלוט בהם עין כותמי.

ועל פי זה כמובן בחתם סופר שם לבאר מה שקראו אותו רבי יוסי החורם, דלכאורה הו להו לקרותו החרום ולא החורס. אך כמו שמצינו ברבי יוחנן שישב בשערי טבילה כדי שיראו לורתו, וישתוקקו להעמיד בניס גדולים בתורה ודקות כמותו, על כן צהרהורם על רבי יוחנן ממילא נדמו בצורת הפרנף. ונראה כי כן היה דדורו של משה רבינו ע"ה, שהרהרו הנשים להיות צניהם כמשה רבינו ע"ה, ועל ידי זה היה גם קלסתר פניהם קצת דומה לו, ועל ידי זה קנאו לנשותיהם ממשה רבינו ע"ה, כמו שדרשו חז"ל (מועד קטן יח:) על ויקנאו למשה במחנה (תהלים קו-טו), שחשדו לו מנשותיהם. והנה זה רבי יוסי היה גדול מופלא בדורו, והיה אנשים מתאזים שיהיו צניהם כמותו בתורה, ועל ידי שהיתה חוטמו חרום, נכטיירו כל הצנים כמותו, וגרם הוא להרבה כמותו, והיה נקרא חורם, שהוא גורם חרום בחוטמים, ונמצא גנאי זה שבת גדול לו ע"כ.

*

עוד יש לומר בטעם דקראוהו רבי יוסי החורם, דאיתא ברמב"ן (כא-יח) בטעם שחוטמו שקוע נקרא בתורה חרום, שהוא מלשון כל חרס אשר יחרס (כו-ט), והחרמתי את עריהם (במדבר

א-א), וזי הנין הקצ"ה וצרא עולמו, וכל מה שיש בעולם מכון כנגד נקודה שיש בתורה שמשם נמשך חיותו. ואם כן מכל שכן האדם נור הצריאה, כל חיותו נמשכת מהתורה, ועל כן נצרא צרמ"ח אצרים, שכל אבר ממנו מושך חיותו ממנוה שבתורה. והלדיק שמזכך חומר, כל אבר שצו משתוקק לעשות המנוה שמכוון נגדו.

ובקרושת לוי (פ' לך) ביאר צוה מאמרם (יומא כח:) קיים אצרהם כל התורה עד שלא ניתנה, כי אצרהם הפריד את עצמו מגשמיות, וראה הרמ"ח אצריו שכל אבר חיותו ממנוה, וכל אבר ואבר יש לו מנוה שמחיה אותו, שהמנוה שהיא כנגד האבר היא חיות האבר, ומבלעדי המנוה אין חיות לאבר, והשיג שחיות הראש היא מתפילין, וכן השאר מנוה, משום הכי השיג כל המנוה עד שלא ניתנה, כי ראה החיות של אצריו, שכל אבר יש לו חיות ממנוה ע"כ. (והאריך צוה עוד שם צריש קדושה ראשונה לפורים).

ומצינו צפרשת העקדה שאמר הכתוב, וישלח אצרהם את ידו ויקח את המאכלת (בראשית כג-י). וביאר הרמ"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע דלכאורה מה צאה התורה לספר לנו צוה ששלח ידו, ודאי הוא, כשרוצה אדם ליטול משהו, עליו לשלוח את ידו. צרם גופו של אצרהם אצינו היה כל כך מקודש, עד שהיו אצריו רצים מעצמם לעשות את רצון הצורא, ואם נזדמנה לו פעולה שהיא נגד רצון הצורא, אזי היתה עלולת יתירה יורדת על אצריו עד שלא היה יכול לעשותה, וכך היה יודע מה עליו לעשות ומה אין עליו לעשות. וכשאמר האלקים לאצרהם קח נא את צנך, מיד נעשו רגליו קלות כאילות והיה הולך את כל הדרך

בשמחה וצוריות. אך עתה כשציקש ליטול את המאכלת לשחוט את צנו, הרגיש חולשה וכבדות צידו, שכן צאמת לא היה רצון האלקים שישחוט אותו. אבל אצרהם שעדיין לא ידע זאת, החל לצו נוקפו מאד, שאין ידיו מוכנים לעשותה, והתאמץ בכל כוחותיו לשלוח את ידו, כדי ששטול על כרחה את המאכלת. וזהו וישלח אצרהם את ידו, שהתאמץ לשלוח ידו ליקח המאכלת, והרגיע אותו ה' ואמר לו, אל יפול רוחך, נכון היה סימנך, אל תשלח ידך אל הנענ, אמנם כל כוונתי היתה רק שתעלהו על המוצת, אבל לא שתשחטהו, וידך יודעת אל נכון מהו רצוני ע"כ.

ובזה נצוא אל המכוון מה שהיו קורין אותו רצי יוסי החורס. כי 'חרס' הם אותיות 'רמ"ח', שמגודל קדושתו זיכך כל הרמ"ח אצריו לעשות צהם רק רצון קונו, והוא השליט על כל אצריו לעשות צהם רק מה שהוא נחת לצוראו.

אמנם לא קראו אותו רצי יוסי החורס אלא החורס, כי השפעת הצדיק לא רק על עצמו יוצא, אלא על הכלל כולו יוצא, שכל הרואים התנהגותו מושפעים ממנו. ולכן יש לו להאדם להסתובב ולדבק עצמו בחכמי ישראל, כמצואר ברמב"ם (ה' דעות ו-ג) מנוה עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר (דברים י-כ) וצו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בצנינה, אלא כך אמרו חכמים צפירוש מנוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם, לפיכך צריך אדם להשתדל שישא צת תלמיד חכם וישיא צתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשחות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחצר להן בכל מיני חבור, שנאמר (שם יא-צב) ולדבקה צו, וכן צו חכמים

ואמרו (אבות א-ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם ושזתה בצמח את דצריהם ע"כ.

ואיתא בגמרא (ברכות ז:) גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר (מלכים ב ג-יא) פה אלישע בן שפט אשר ינק מים על ידי אליהו, למד לא נאמר אלא ינק, מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה ע"כ. והיינו כי הרבה יותר אדם לומד ומושפע ממה שרואה התנהגותו יום יום, ממה שמקבל צעת הלימוד. ומבואר בתוספות (כתובות יו. ד"ה מצטלין) דהגם דמצטלין תלמוד תורה להוצאת המת, אצל לא שימוש תלמידי חכמים, דגדולה שמושה יותר מלמודה ע"כ. וכתוב בביאור הגר"א (יהושע א-א) שאמר הכתוב יהושע בן נון 'משרת' משה, ולא תלמיד, מפני שגדולה שמושה יותר מלמודה ע"ש.

ויסופר על הרה"ק בעל התניא זי"ע שהיה מתלמידים הצעירים של הרה"ק המגיד מבעזריטש זי"ע, והיה רגיל לשמש התלמידים הזקנים. פעם אמר המגיד לפני התלמידים מאמר עמוק בחסידות, ולא הצינו אותו כראוי. ובאו לרצם שיאמר להם המאמר פעם שנית ציטר ציאור. והשיב שאין לו כח, אך ילכו לתלמידו רבי זלמן (בעל החניא) והוא יבאר הדברים. והלכו אליו ומסרו לו דברי רצם, והשיב שיבואו שוב לאחר שתי שעות, וכאשר באו ציאר

להם דברי הרב. ואמר אחר זה, שלא היה צריך לשתי שעות אלו לסדר ציאור הדברים, אלא הסתפק אם ימנע מלומר להם הציאור ולדחותם, כי כאשר יראו גדולתו ימנעו מלהשתמש עמו מכאן ולהלאה, ויפקיד שימוש תלמידי חכמים, והוי מחשב הפסד מזה כנגד שכרה, שאולי כדאי לו להשתמש מללמדם, שגדולה שמושה יותר מלימודה, והוצרך לשעות הללו לזרר מה יעשה, עד שהחליט שלעשות רצון רבו עדיפא.

והיוצא לנו מזה, שמה שהרב משלים עצמו בצדיה מדה, זה פועל יוצא גם על המסתובצים אצלו להיות נשפע ממנו, שגם הם יעשו כמותו. ואם כן מה שהתעלה רבי יוסי על שאר חבריו, וקראו אותו על מעלתו, שהחריב כל גופו על התורה, וזכה לשלוט על רמ"ח אבריו, זה לא היה רק לעצמו, אלא רבי יוסי 'החורס', שהשפיע ממעלתו על כל סביביו, שרבים נשפעו ממנו ללכת גם הם בדרכיו.

ובערתה מוצן שפיר מעלת ההולך לצית המדרש להסתובב בין לומדי תורה, כי גם אם לא זוכה ללמוד מתורתם, מכל מקום מושפע מנדקתם ויראתם, אשר שימוש גדולה מלימודם. ועל כן גם 'ההולך ואינו עושה', מכל מקום 'שכר הליכה צידו', שיזכה להתעלות מהסתובבותו עם בני תורה.

במעודה שלישית פרשת בהר בחוקותי תשפ"א לפ"ק

בספר המורה (ח"ג פרק כו), הדבר המפורסם אללנו, כי שלמה נודעו לו טעמי כל המלות פרט לפרה אדומה ע"כ. ויש להבין כיון שניתן לשלמה חכמה עצומה עד שהשיג טעמי כל החוקים, למה לא ניתן לו עוד חכמה יתירה להבין גם טעם פרה אדומה.

ונראה על פי מה שכתוב בבני יששכר (כסלו ד-סא) צ"ל צפסוק תקעו צחודש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט וגו'. דהנה יש צמורה מצות שכליות, ויש מצות בחוקים לא נודע טעמן, והשטן והאומות העולם מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, וישראל משיבין להם חוקה הוא (רש"י ר"ש פרשת חוקת). והנה לכאורה השכל האנושי ידמה שיותר היה טוב אילו הודיע השי"ת טעמי החוקים. אבל טובה גדולה היא לישראל כאשר מקיימים מצות בחוקה מצלי טעם, והוא כי צאתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא (וזה"ק ח"ג לא:), אשר גם השי"ת יעשה עמם את לטובה בחוקה מצלי טעם. והוא כאשר יתעורר המשפט לתת לאיש כפעלו, הנה מתעוררים המקטריגים חס ושלום בחיפוש פנקסיהם, צאמרס אשר חס ושלום ישראל אינן ראויים שינאו צדימוס, ושאלים מאיזה טעם הם ראויים ליצועה. והנה השי"ת נקרא מלך המשפט, מלך צמשפט יעמיד ארץ (משלי כט-ד), אבל כיון שישראל מקיימים מצות בחוקה מצלי טעם, אזי כביכול זאת טענת השי"ת עבורם, אשר ראויים הם ליצועה מצלי טעם, וזה משפטם, כיון שגם הם מקיימים מצותיו יתצרך שמו בחוקה מצלי טעם. וזהו שאמר תקעו צחודש שופר וגו' כי

אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם צעתם וגו' (כו-ג). צרש"י כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המלות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו וכו' ע"ש.

ונראה דאיתא צגמרא (צ"ה טו.) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו'. מאי קראה, תקעו צחודש שופר צכסה ליום חגנו (תהלים פא-ד), איזהו חג שהחודש מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה, וכתיב (שס) כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב. מאי משמע דהאי חק לישראל דמווני הוא, דכתיב (צראשית מו-כג) ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה ע"כ. והנה צלשון הקודש יש כמה תיבות שיט להם משמעות הרבה, כמו כאן דחוק פירושו חק התורה או חק המדינה, והוא גם לישראל דמונא, וצודאי יש צזה קשר פרטי, השייכות של שני הדברים שצאו יחד צתיבה אחת.

ונבאר גם כן הא דאיתא צמדש (צמדצ"ר יט-ג) על מה שאמר שלמה החכם מכל האדם, כל זה נסיתי בחכמה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז-ג). אמר שלמה על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשת, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ע"כ. הרי דשלמה המלך החכים לידע טעם כל חוקי התורה, זולת חוק פרה אדומה. וכן הוא ברמב"ם (ה' תמורה ד-ג) אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם, ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה ע"כ. וכן כתוב

פרטית, יתן אותה ה' להם, כמו שהם מקיימים
מלותיו צלי השכל וטעם.

*

חז"ל אמרו (ב"ר א-א) כי התורה היתה כלי
אומנתו של הקב"ה בצריאת העולם, כי
הצ"ח הקב"ה וצרא עולמו, וכל מה שיש בהנהגת
העולם שורשו היא מהתורה. וכמו שבמלות ה'
יש מלות משפטים המוצגים בשכל האדם, ויש
חוקים שאין האדם מצין ומשיג, רק אלקים הצין
דרכה. כן יש בהנהגת העולם, יש מאורעות
שהאדם מצין ומשיג, וזהו מהשפעת המלות
שמוצגים בטעם ודעת, ויש מאורעות שאין אנו
מצינים, וזהו מהשפעת החוקים, שאינם מוצגים
אלא במשקל א-ל דעות.

בל"ג בעומר העל"ט אירע מאורע במירון
שנהרגו הרבה מצני ישראל, צריאים
ושלמים, מרגע אחד לחצירו. וזהו מהנסתרות
לה' אלקינו, שלא מוצן בשכלנו הדל, ציוס גדול
כזה, הילולא דרבי שמעון, אשר כל הישועות
באים בזכותו, אשר כידוע מזוהר הקדוש הרבה
מעשיות, איך ביטל גזירות רעות של מיתה,
והמלאך המות לא היה יכול לעמוד כנגדו.
וכעת במקומו, ציומא דהילולא דיליה, ובהשעות
הנשגבות ציותר אלל ההדלקה, אירע גזירה כזה,
זהו מהחוקים שאין אנו משיגים.

ובב"ז שבחוקי התורה אין לנו שום קושיות,
עד שלא איכפת לנו להצין טעמי
החוקים, כן אין אנו צריכין להצין דרכי המקום,
אין צריכין תירוץ והסברים, אלל אנו מאמינים
כי ה' הצין כן, ויש לנו לקבל הדברים באהבה.
ובב"ז שהוא בכלליות, כן זה נוגע לכל אחד
בפרטיות, לכל אחד יש זמנים ומצבים

חוק לישראל [החוק הנעשה בישראל], הוא משפט
לאלקי יעקב [כן הוא המשפט לאלקי יעקב בחוק
מצלי טעם ילאו צדימוס ציוס המשפט], ע"כ
דברי קדשו.

וזה שיקד הפייטן (בחפלה ר"ה ויוהכ"פ) באין
מליך יושר מול מגיד פשע [כה תעשה
עון נושא] תגיד [להמקטרג המגיד פשע] ליעקב
דבר חוק ומשפט [אשר ליעקב הגם שבאה להם
הישועה מאתי וצדיצורי בחוקה, אף על פי כן
משפט הוא להם, וכה משפטם, כיון שמקיימים
מלות בחוקה. וזהו שמקיימים] וצדקנו במשפט
המלך המשפט [כזה לומר הגם שאתה מלך
המשפט, תבא אלינו ישועתך בצדקה, והצדקה
היא משפט כנ"ל] והצן ע"כ.

ומערתה מוצן שפיר למה לא החכים ה' את
שלמה להצין ולהשכיל כל החוקים,
והשאר לפניו חוק אחד לעשותה צלי טעם
ודעת. והוא, כדי שישאר לפניו מליך יושר כאשר
יתעורר קיטרוג כנגדו על איזה ישועה, שיעזרהו
ה' גם כן צלי טעם, כאשר הוא מקיים חוק ה'
בחורתו צלי טעם. - ועל כן הוי שפיר חוק
לישנא דמוצי, כי מה שאנו מקיימים חוקי ה',
בזה יש משפט לאלקי יעקב להמשיך מזונותם של
ישראל בכל עת ועידן, גם צומן שאין מליך יושר
מול מגיד פשע, והרעותי את מעשי וקפחתי
את פרנסתי.

ועל כן אמר, אם 'בחוקותי' תלכו דייקה, אשר
חון אשר 'את מלותי תשמרו', זה קיום
המלות, תזהרו ביתר שאת לקיים את החוקים
שאינם מוצגים בשכל, אז תזכו 'ונתתי גשמיכם
בעתם' וגו', שלא תהא שום מעכב להמניע שפע
עליון, כי גם כאשר אינם ראויים לאיזה ברכה

ואמר לו, אני רוצה ליתן לכס תודה, הגיע הזמן שבני יחזיר נשמתו לקונו, ואתם נתתם לו ההזדמנות להחזירה אחר שתי שעות של התעוררות בקבלת עול מלכות שמים, וככה יחזיר נשמתו.

ויש צוה נקודה, להתבונן על חסד ה' שהיה בזהרוגים הללו, שהגיע זמנם לעזוב העולם, וקיצצם ה' אל מקום אחד בדעה כלולה, לישיב שעות של התעוררות עם ניגונים של כסיפה לקונם, ובשמיעת דברי מוסר, וחיזוק אמונה, וקבלת עול מלכות שמים, ואחר כך יחזירו נשמתם. אשר כל אחד היה כוסף שכאשר יגיע זמנו, יזכה להשיבו בדעה כלולה, ולישיב בדביקות בשמחת קונו. והרי על כל אלו נגזרה למות מיתה חטופה, מרגע לחזירו, ואם היה מתרמי זאת לכל אחד בעירו, וכי היה לו גם רגע אחד לפניו הרהור תשובה, לא היה חולה ולא נפל למשכב, שיתבונן קצת במעשיו שעברו. ועשה ה' חסד עם הנשמות החשובות הללו, שהזמינם לפונדק אחד, לישיב בדביקות, ולהחזיר כן נשמתם, וזהו מכחו של רבי שמעון, לשוֹב אל מכונו מתוך געגועים לה'.

ובמו מי ששומר חוקי ה' צלי טעם ודעת, מעורר השפעות טובות, חק ליטא דמוני (בינה טו.), כן כאשר האדם מקבל הנהגת ה' בזהבה כחוק צלי טעם, מתעורר מזה השפעת רחמים מרובים למטה.

המאורע ההוא נעשה סמוך ונראה להזמן של תכלה שנה וקללותיה, שאמרו חז"ל (מגילה לא:): דקאי על עזרת. ומבואר בקדמונים (מדרש חדש פרק יא) דצפרשה זו יש מ"ה קללות, ובמשנה תורה ז"ח קללות, ובמשך השנה מקריבים במקדש מ"ה קרבנות לצור במשך

שונים, ויש דברים שאינם מוזנים למה אירע לו כזאת, ולמה לו ולא לחזירו. אנו מאמינים שכל מה שה' עושה זהו לטובה, מאתו לא תצא הרעות, ואינו צריך להצין הכל, כמו שיש חוקים הרבה בתורה שאינו משיג, המקר אלו-ה תמצא (איוב יא-ז), אי אפשר לזכור ודם להצין השגה אלקות של קונו. וכמו שלמינוק קטן אי אפשר להסביר למה עשה האב או האם דבר זה, וכמה שיסביר לו לא יכול להצין. וכמו בהמה לא יכול להצין מעשיו של האדם, הרבה והרבה יותר רחוק שכלנו מלהצין דרכי ה'.

והרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע (בספרו נחמד מזהב פ' ואתחנן) פירש הכתוב ומלתם את ערלת לבבכם ואת ערפכם לא תקשו עוד (דברים י-ז), שכאשר תמולו את ערלת הלב שלכם ואת קשה העורף שלכם, אז לא תקשו עוד, לא יהיה לכם עוד שום קושיות על הנהגת הצורה, אלא כן עלה צרכנו יתצרך שמו, ונדיק ה' בכל דרכיו (ועיין דגל מחנה אפרים פ' עקב).

דברתי באמצע השבוע עם ב"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, לחזק את רוחו מהמנצח שהיתה באמצע ההדלקה שלו. ואמר לי, אני יושב כל היום הזה לנחם אצלים, ואני יוצא מהתפעלות איך ישראל קדושים מקבלים זאת. אצות ואמהות מכל סוגי ישראל, לא מתרעמין על דרכי ה', אלא מקבלים זאת בזהבה. והוסיף, אם הרה"ק מבארדיישוב זי"ע היה חי כעת, היה הולך ורוקד בחזות לומר להקב"ה, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, אצדו מה שקרוב ביותר אל לבם, ומקבלים אותה בזהבה.

וסיפר לי אחד, שאחד מהאצלים קרא להאדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א,

השנה, שהגין על מ"ה קללות הללו, וצפופות הקריצו ל"ח כבשים נגד הקללות שצמשה תורה ע"כ. וכעת נלקח מאתנו מ"ה נפשות לקרבן

צבור, להגין על מ"ה הקללות הללו. ויושפע עלינו שפע קודש מתוך שמחה וטוב לצב, ולהכין עצמנו לקבל את התורה צרעותא דלצא.

בסעודת עתיקא קדישא פרשת בחוקותי תשפ"ב לפ"ק

שבת התוועדות לאנ"ש מאנסי ולעיקוואד - ליווינגסטאן, ניו דזשערסי

להכנס לטרקלין, והמתקן עצמך צפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין.

בימי קדם היו חסידים ואנשי מעשה עוזים את צתייהם ללכת לקבל לקח מאת רבותיהם, והיה זה מקושר עם טלטולא של דרך ימים ושבעות צקור וצחוס צלי מזון כראוי, ועל כולם ציטול הרצה תורה ותפלה עד שצאו למחוז חפצם. ועם כל זה לא הביטו אחר זה, וישמו לדרך פעמיהם. ולכאורה יש להצין, הן אמת דדציקות לתלמידי חכמים הוי מצות עשה מן התורה, וכמצואר ברמב"ם (ה' דעות ו-3) מצות עשה להדצק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כענין שנאמר (דברים י-2) וצו מדצק, וכי אפשר לאדם להדצק בצכינה, אלא כך אמרו חכמים צפירוש מצוה זו, הדצק בחכמים ותלמידיהם (כחצות קיא:), לפיכך צריך אדם להשתדל שישא צת תלמיד חכם וישא צתו לתלמיד חכם, ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחצר להן בכל מיני חיבור, שנאמר (שם ל-2) ולדצקה צו, וכן ציוו חכמים ואמרו (אבות א-7) והוי מתאצק צעפר רגליהם ושותה צמא את דצריהם ע"כ. אמנם הרי תלמוד תורה כנגד כולם (פאה א-6), והיא המצוה החשובה ציותר שצתורה,

אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו וגו' (כו-ג). צמדרש (ויק"ר לה-6) הדא הוא דכתיב חצצתי דרכי ואשיצה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט-נט), אמר דוד רצונו של עולם צכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מציאות אותי לצתי כנסיות ולצתי מדרשות, הדא הוא דכתיב ואשיצה רגלי אל עדותיך ע"כ. וצפשטות כוונת המדרש לצאר הכתוב חס בחוקותי 'תלכו', למה אמר לשון הליכה, אלא צא לעורר שימנע הליכתו מללכת למקום פלוני או לצית פלוני, אלא שהליכתו יהיה תמיד לצתי כנסיות וצתי מדרשות.

ויש לומר צזה עוד לעניינינו, שאי סציב עיניך וראו כולם נקצלו צאו לך (ישעיה מט-יח), עוצו צתייהם וצני ציתם להתוועד יחד, רצנן עם תלמידיהון, חצרים נאמנים מימי קדם צהיותם יושצים יחד צספסלי דצי מדרשא. אין גס אחד שצא לכאן כדי להשתעשע לתענוגי גופו, אלא לרומם ולהתעלות, לצור הימי קדם, ולצבור צר ומזון רוחני על ימי החיים הצאים לקראתנו המוקפים צנסיונות רצות המונעים את האדם מלהתעלות, ומרצות החיים משכחת תכלית ימי חיינו צעולם, שאין זה אלא צרוזדור כדי

ואיך ציטלו כל כך שעות מתורה עבור קיום מנחה זו.

אמנם כבר ביארו הדברים במשל, למי שלומד עצמו להיות רופא, הוא צריך להקדיש על זה שנים רבות, ללמוד כל אברי הגוף ופרטיהם, ואופני הרפואה לתלואיהם, וכאשר התרופה מביאה היזק לאבר אחר מה מוטל עליו לעשות. אמנם גם אחר שגמר לימודו בהתמדה רבה, ועמד לבחון על לימודו ונמצא מזויין, אי אפשר לו להיות רופא בפועל, עד שיקח שימוש איזה שנים לראות בפועל כל אבר ואבר, ואיך מבצעים הרפואות, כי צריך לראות דוגמא מוחשי לפני עיניו כדי להכיר איך יוציא חכמתו מן הכח אל הפועל.

ובמו כן בכל אחד מישראל, נצטוינו ללמוד תורת ה', ותכלית החכמה היא כדי לשמור ולעשות אחר כך את כל מצות ה'. והתכלית של אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, היא ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, שאם לא כן, הלומד שלא על מנת לעשות נוח לו שלא נברא (ויק"ר לה-ו). ועיקר קיום המצוה היא מתוך אהבה ויראת ה', ומנחה בלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא (תיקוני זוהר כה:), וכמו שנאמר (דברים ו-יג) את ה' אלקיך תירא, ואומרים פעמיים בכל יום, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך.

אמנם כמו הרופא, כל זמן שלא רואה ציור מוחשי אינו רופא, כמו כן מוטל על כל אחד לדבק עצמו לחכמי ישראל ולצדיקים לראות עצודתם בפועל, איך הם מתפללים ועושים מצות ה', איך לא מצטלים רגע מימי חייהם, איך הם עורכים את השבת ומועדי קודש, המדות

הטהורות שהמה מעוטרים בהם, ואיך היא הסתכלותם על כל עניי עולם. ואם כן הדביקות לחכמים זו קיום התורה, שם הם למדים איך צריך בפועל לעבוד את ה', ומכל שכן כאשר זוכין לשמוע גם מוסר ותוכחה להתעורר בעבודת קונם. ואין צלטטול הדרך הלו ציטולה של תורה אלא קיומה, וכמו שמשלו חז"ל (שבת לא). משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה, הלך והעלה לו, אמר לו עירבת לי בהן קב חומטון [ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתלע], אמר לו לאו, אמר לו מוטב אם לא העלייתה ע"כ. והדביקות בחכמי ישראל זהו הקב חומטין שעל ידו מתקיים כל אורו.

ובמו כן דוד המלך היה הולך לקבל פני רבו מפיושפת, וכמו שאמר (ברכות ד.) כל מה שאני עושה אני נמלך במפיושפת רבי ע"כ. והיה דוד המלך חושב אולי חבל היא הדרך שאני הולך, שיש צוה ציטול תורה ותפלה. ואמר 'חשבתי דרכי', נתתי לצי לחשוב על דרכי, אם כדאי היא הטירדה והציטול שיש בהדרך שאני נוסע לרבותי. וחזר שוב ואמר 'חשבתי דרכי', אני מחשיב מאד הדרך ההוא, הן אמת כי יתכן שלפי שעה יש בהדרך ציטולה של תורה, אבל כאשר 'אשיבה רגלי', כשאני הולך לשוב מרבותי לביתי, אז מביא אני זאת 'אל עדותיך', יש עליו רב בעבודת קוני אחר זה.

וריימו עוד, כי מה שעד עתה היתה עבודתי כמנות אנשים מלומדה מרגילות, 'אשיבה רגלי אל עדותיך', הנני משיב וחוזר מלעשות עדות ה' ומצותיו ברגילות. והרי זה קב חומטון שאני מביא משם, אשר בלא זה אין האוצר של חטים חשובה כלום.

וזהו התכלית שמתקצצין מומן לזמן כדי ליקח חומר להתעלות כל אחד לפי ערכו, וחשתי דרכי, להחשיב הדרך, להאזין ולשמוע, ולעשות הכנה לזמן מתן תורתנו הצא לקראתינו לשלום, וללכת הביתה במלוא חפניים בחיזוק ועידוד, ואשיבה רגלי בחזרה אל עדותיך.

*

הנני רוצה לדבר אודות מעלת איחוד חברים נאמנים ביחד, אשר צ"ה אלל חזרתנו כל אחד משתדל לפי כחו ולפי המציאות להתפלל ביחד וללמוד ביחד, ועל כל פנים להשתתף מומן לזמן ביחד. ויש בזה תועלת רב ברוחני להתעלות האדם, וכמו כן בגשמיות יש לכל אחד מזה תועלת לטובתו, ולטובת הרבים, ובמשך הזמן יכיר זאת כמה הרויח במה שמאחד עם חבורה יחד.

התורה הקדושה מצטיחה בפרשתנו, שכאשר נלך בדרכי התורה, ורדפו מכס חמשה מאה ומאה מכס רצבה ירדפו (כו-ח). וברש"י וכי כך הוא החשבון (אם חמשה רודפים מאה, אז נרך חמש מאות לרצבה), והלא לא היה צריך לומר אלל ומאה מכס שני אלפים ירדפו, אלל אינו דומה מועטין העושים את התורה, למרוצין העושין את התורה ע"כ. הרי לנו כי יש עליו בחשיבות המנוה כאשר היחיד עושה אותה עם המרוצין, או עושה אותה ביחידות. וממילא גם שר של כל יחיד ויחיד כפולה ומכופלת כאשר עושה אותה המנוה ברבים.

ונראה דזהו הענין שאמרנו חז"ל (מנחות כט:) עולם הזה נברא בה"א שגאמר (בראשית ז-ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, אל תקרי בהבראם אלל בה"א בראם

ע"ש. ויש לומר בטעמו, כי בראשית צרא חלקים (א-ב), בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית (רש"י שס), שקיום מצות התורה היא התכלית היחידי מהבריאה. אמנם קיום המצות יתכן לקיימם כל אחד יחידי או להתאחד עם הרבים יחד. והנה אינו דומה מועטים העושים את התורה למרוצין העושים, שכאשר עושהו ברבים שכרו כפול חמשה פעמים יותר, שלפי החשבון שחמשה רודפים מאה, אז כל אחד רודף עשרים. וכאשר הם מרוצים, ומאה מכס רצבה ירדפו, כל אחד רודף חמשה פעמים יותר, חמשה פעמים עשרים עולה מאה. ורצה ה' להורות לנו צעת שצרא עולמו, שתכלית הבריאה שהיא בשביל התורה, בה"א נברא, להתאמץ ללמוד ולהתפלל ולקיים מצות ה' ברבים, אשר שכרם מתרבה אז ה' פעמים יותר.

ובאשר האדם נכשל בחטא ומתוודה על אשמו, אמר הכתוב (במדבר י-ו) והתודו את חטאתם אשר עשו וגו', וחמישיתו יוסף עליו. שהתורה מורה לנו כי קיבת ירידתו שצא לידי חטא היתה בשביל שהיה צודד, נפרד מחבריו העושים את התורה, ומעתה יזהר להיות באיחוד עם הרבים, ואז חמישיתו יוסף עליו, גם שכרו יתרבה חמשה פעמים כמותו.

*

והנה מעלת עבודת ה' יחד ברבים, חוץ ממנה שצוה מתרבה כבוד ה', ברב עם הדרת מלך, יש בזה עוד, כי באמת אינו דומה אופן קיום מצותיו כאשר הוא לצדו, ולדוגמא כאשר צריך להתפלל ביחידות, מתפלתו ביחד עם אחרים ציצור. או לומד צביתו ביחידות, או ברב עם צבית המדרש עם קול תורה.

ולבאר הדברים, כל אחד יודע כי הנסיונות שיש לנו בדור הזה בעבודת זוראנו, כמעט שלא היה מזריאת העולם. צימים הקדמונים לא היה לישראל כמעט שום קשר עם הגוי, היו דרים לפני עמם, השגחה לישראל היה בגלוי, הלכה בידוע שעשו שונא את יעקב. וגם כאשר הוצרכו להיות בידה, היו עדיין הגויים נזועים לפי ערכם, ורק כאשר היה ישראל גוזז הזקן עם הפיאות ומסיר הכיפה שלו ולובש כמותם היה בידו להתערב עמם. אבל כהיום שיש חירות רב במדינתנו, הוא יכול ליכנס לכל מקום ואין מונע בעדו. הטענהאלאגיא שצרה כל המחילות, כל מעשי הגויים המתועבים גלויים לכל בפרטי פרטיהם. והוא יושב עמו יחד במשא ומתן צריעות, אשר הישיבה עמם יחד, ראיית מעשיהם והתנהגותם, מקרר את האדם. העבירה אינה מוזנז עוד את האדם, והאדם מושפע מהם בלי שמרגיש זאת, רק אחר זמן רואה את עצמו שאין הוא אותו אצרך שהיה צימי קדם.

ובאשר נכנסו ישראל לארצם, וזה הכתוב (דברים כ-טו) לא תחיה כל גשמה, כי החרם תחרימם וגו', למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם אשר עשו לאלהיהם וחתאתם לה' אלקיכם. והיינו שלא יהא נמצא גוי לנגד עינינו, שיהא בידו לראות איך הגוי מתנהג בתועבותיו, כי בראייתם תהיו מושפעים לעשות כמותם.

ובצינו עוד יתירה מזו, שאמר הכתוב (שם כט-טו) כי אתם ידעתם את אשר ישצנו בצרך מזרים, ואת אשר עצרנו בקרב הגויים אשר עברתם, ותראו את שקוליהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמם, פן יש צכס

איש או אשה או משפחה או שצט אשר לצבו פונה היום מעם ה' אלקינו ללכת לעבוד את אלהי הגויים ההם, פן יש צכס שורש פורה ראש ולענה. וזה מצהיל על הרעיון, כי צשלמא מה שהזכיר שישצנו בצרך מזרים שיתכן שעשה רשם עלינו, הרי ישצו שם יותר ממאתים שנה יחד, ויתכן שרציו השנים השפיע עלינו לרעה. אך הכתוב הוסיף עוד, 'את אשר עצרנו בקרב הגויים אשר עברתם', והיינו שאחר שכבר ישצו במדבר ארבעים שנה על התורה והעבודה, וילאו משם ללכת לארץ ישראל, עצרו על הדרך סביב ארץ אדום, וארץ סיחון ועוג, שלכל היותר לא היה שהותם ציניהם רק זמן קצר, עם כל זה חששה התורה שמה שראו אז איך הם עוצדים אלהיהם, ישפיע זאת ללכת בדרכיהם לעבוד אלילי הגויים ההם.

יבפר על תלמיד חכם אחד שהיה גר שנים רבות בסביבה חילונית, ועמל בציגעה רבה צשמירה על צניו לצל יהיה להם קשר עם הסביבה, וכאשר נתגדלו יותר החליט לעבור לדור במקום תורה. אולם ידידיו שם טענו שאין לו להפקיר את המקום, ועליו להתחשב בחיזוק היהדות של המקום ההוא שחלש אם יעקור משם. והחליט לשאול את הגר"ז מבריסק זצ"ל מה לעשות.

והשיב לו, טעות הוא לחשוב שרק צצביל חינוך הצנים צריך לעבור לגור במקום תורה, הרי צצביל היודישקייט שלו בעצמו עליו לעזוב את הסביבה החילונית, כי גם לו בעצמו יש נזק ממה שרואה שם, לא רק לצנים. והוסיף הלא מקרא מפורש הוא, כי אתם ידעתם את אשר ישצנו בצרך מזרים וגו', ותראו את שקוליהם

הבתוב אומר (משלי יג-כ) הולך את חכמים יחכם, הזכיר לשון הליכה. וענינו הוא כי הכתוב אומר (תהלים כד-ג) מי יעלה צהר ה' ומי יקום במקום קדשו. ויש לרמוז דאיתא בגמרא (עבודה זרה יח:): דרש רבי שמעון בן פזי, מאי דכתיב (תהלים א-א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וצדק חטאים לא עמד וצמושצ לים לא ישב, וכי מאחר שלא הלך היכן עמד, ומאחר שלא עמד היכן ישב, ומאחר שלא ישב היכן לך. אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללוך, ואם לך עליו הכתוב אומר (משלי ט-יב) אם תְּכַמְּץ תְּכַמְּץ לך ולצדק תשא ע"כ. הרי לנו כי גם ירידה קטנה של הליכה, שעובר על פתחי רשעים, סופו מציאו לעמידה ושיצה עד שנעשה לך. והרי מדה טובה מרובה פי כמה, שכאשר צורת ה' חפלו, אז העלה הנכונה היא שיתחיל בהליכה לחצורת יראי ה', גם באופן ארעי, ואם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללמוד. ועל זה אמר מי 'יעלה' צהר ה', נוטריקון ה'ליכה ע'מידה י'שיצה ל'ימוד, הרוצה לעלות צהר ה' ולזכות לעמוד צהר קדשו, ההתחלה היא ההליכה לחצורת יראי ה', ושז יעמוד ושז ישב, עד שיזכה להתעלות. וגם 'הולך' את חכמים, שעובר והולך על פתחיהם, סופו יחכם, כי הליכה זו יציאו להתקשר עמהם מעט מעט, עד שיעמוד וישב לפנייהם בקביעות.

ועל זה אמרו שאינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין, מפני שכאשר מתאספים יחד ריבוי העם, כל אחד מתעורר מחצירו, מתפלתו ולימודו והתנהגותו ומדותיו, וחינוך בניו וכו' וכו', ומקבל מזה חיזוק ועידוד להמשיך גם

[ברש"י, על שם שהם מאוסים כשקלים] ואת גלויהם [שמוסרחין ומאוסין כגלל] וגו', פן יש כנס פורה ראש ולענה. הרי כי ראיית דברים רעים ומחועזים, גם אם הם מאוסים כשקלים ומוסרחים כגלל, עלולים להשפיע על האדם צראייתם, [שצמשך הזמן משתנה הסתכלותו, ותחת לראות שקוניהם וגלויהם הוא רואה לפניו הכסף והזהב אשר עמהם]. ונמצא שלא רק בגלל חינוך הצנים, אלא גם עבור היודישקייט של הוריהם יש להתרחק מהסביבה הפוקרת, לפי שהרואה דברים רעים נמצא בסכנה. והוסף שז, שהחפץ חיים זצ"ל ראה פעם ביום שבת קודש חילול שבת ברחוב ראדין, ומיד נודעק ואמר, אוי השבת מתקררת אללי ע"כ (ילקוט לקח טוב פ' נצבים).

ומה ענה אמן צמדינה זו, אשר רואין כל תועבת הגויים צפרטי פרטיהם, איך זה משפיע עלינו בלי כוונה והרגשה, עד שאינו מקרר אותנו עוד, כי קרורים אנו, וחסר מאתנו ההתלהבות דקדושה לאהבת ה' וקיום מצותיו.

ובימינו אלה אין לנו ענה ותרופה אחרת, רק להתאסף יחד ערב וצוקר עם חברים בני תורה המקשיצים לדבר ה', אשר גם בלי אומר וכלי דברים משפיע החצרותא להתחזק בעבודת ה'. וכמו שראיית דרכי הגויים מקרר, ראיית עובדי ה' מחמם. ויכולין להכיר בחוש על אצרך, אם הוא מקושר עם חברים עובדי ה', או זה חסר לו. שאם חסר לו השפעת החברים, לעומת זה מתגבר אללו השפעת החוצות ומהמסתובצים שם. ויש לכל אחד להתאמץ בכל זמן ועת שיוכל להיות מאוחד עם חבריו, לנצל זאת, וצרכות הימים יראה איך השפיע עליו זאת לטובה.

הוא זזה, ומתעורר לחשוב הלא חברים היינו ביחד בימי הנעורים, למה אגרע להיות פחות ממנו. ועל כן עליו המצוה של כל יחיד ויחיד הוא פי כמה כאשר עושהו עם המרוצין העושים את המצוה.

ובמו כן יש תועלת רבה באיחוד חברים גם בגשמיות, כל אחד יש לו מצבים שונים שעוזרים עליו, שנלך לו חזר לשתף עמו שמחתו ודאגתו. וכאשר הוא בודד, משקיע זערו ואצלו בלב, ונעשה איש שרוי בעצבון. לא כן אם יש לו חברים שיוכל להביע זערו, שזה עצמו מקיל עליו משאו, ודאגה בלב איש ישיחנה, וזהו חוץ מהעצה טובה שיוכל לקבל, ודברי חיזוק ועידוד, ולפעמים סיוע בממון מנדבת הלב או בדרך הלוואה.

והעיקר הוא לתת לב על חינוך הצנים, שעומדים בימינו אלו בנסיונות רבות ועזומות. חוץ ממה שהצית צריכה להיות שמור מכל הכלים השונות של טעכנאלאגיא, שלא יתרגלו בהם, צריכין לדבר הרבה מגודל הערך של יהודי שומר תורה ומצוות, אשר לזה מסוגלים ימי השצתות הקדושים, להכין עצמו בימי החול דברי תורה וסיפורים ועוזדות אשר יש בהם אהבת תורה ויראת שמים, וזוה יוכל בעקיפין להלביב את לבבם כראוי. ולזכור תמיד כי הצנים הם הרכוש היחיד החשוב שיש לו, שיאכל פירותיהם בעולם הזה עם עולם הבא יחד, ולהרבות בתפלה לזכות לצנים וצני צנים עוסקים בתורה וצמנות, עדי גזכה לראות זישועתן של ישראל במהרה דיין.

בסעודה שלישית פרשת בחוקותי תשפ"ב לפ"ק

שבת התוועדות לאנ"ש מאנסי ולעיקוואד - ליווינגסטון, ניו דזשערסי

יותר, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (אבות ד-יז), בתכתקי דהב פיזא ואפרסקמון נהרתא וכו' (בפיזא אקדמות), ושדה מלאה חטים אינה אפילו בערך ודמיון לתענוגי עולם הבא, ואיך מזכיר שחר של איזה פרוטות נגד עיקר השחר שהוא יותר מכל חיי העולם הזה.

אמנם הענין הוא, דמצוה ברמב"ם (ה' משוזה י-ה) כל העוסק בתורה כדי לקבל שחר, או כדי שלא תגיע עליו פורענות, הרי זה עוסק זה שלא לשמה, אמנם אמרו חכמים (פסחים נ:)

אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (כא-ג). המפרשים הקשו לאיזה צורך הודיע לנו ה' היעודים הטובים שנקבל כאשר נקיים מצותיו. הלא אמרו חז"ל (אבות א-ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ואם כן מה נפקא מינה בהצטחת הטובות. אם אסור להעלות זאת על המחשבה, לא יודיע לנו התורה שחר מצוה, ולא יחא צריך להזהיר שלא לעבוד על מנת לקבל פרס (עיין באר מים חיים ריש פרשתנו). ועוד יותר תקשה, הלא שחר מצוה לעולם הבא הוא הרבה

לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמחוך שלא לשמה צא לשמה. לפיכך כשמלמדו את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדו אתו אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרצה דעתו ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט, ומרגילין אותו לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה. וביאר שם (הלכה ז), דהעובד מאהבה עוסק בתורה ובמנוחות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לצא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אהבי (ישעיה מא-ח), לפי שלא עבד אלא מאהבה ע"כ.

עולם הצא שאין רואים צענינים גשמיים, על כן הודיע לנו הכתוב שכר המנוחות בגשמיית שיוכל לראותם. אמנם כשמגדלים צריכין לצוא להכרה לעבוד ה' מאהבה, עושה האמת מפני שהוא אמת, ולא בשביל שכר ועונש. וכמו האוהב את אביו לא עושה רצונו מפני שכר ועונש אלא מפני אהבתו אליו. וכמו כן בני אדם לה' אלוקים, וכל מה שיש תחת ידו קיבל מידו הגדולה, ועל כל נשימה תהלל י-ה, ויש לעובדו מאהבה. וכאשר מגיע כבר לידי מדרגה זו, אז אדרבה יותר יוגדל חשיבות מעשיו, כאשר יודע לאמיתו שעבור מצותיו יש שכר גדול מוכן לו, ועם כל זה אינו עושה אלא בשביל האמת. וכמו שכתוב ברמב"ם (שם) ובזמן שיאהב את ה' האהבה הראויה, מיד יעשה כל המנוחות מאהבה ע"כ.

ובבזו כן פירט הכתוב העונשין על החטא, כי החוטא הלא חסר לו אהבת צוראו, וגם אינו מכיר כי מוטל עליו הכרת הטוב לקונו שנותן לו הכל, כי הלא הולך עמו קרי, הכל הוא במקרה ומזל, ולא מתחת ידו הרחבה, ועל כן אי אפשר לייראו רק צדברי התוכחה הכתובים בהפרשה.

*

ואמר הכתוב ונתתי את עריכם חרבה, והשימותי את מקדשיכם, ולא אריח בריח ניחוחכם (כו-לא). ויש להבין כיון ששמים בית מקדשינו, הלא אין קרבות קרבים, ואין כאן ריח ניחוח כלל, ומה הוסיף בתוכחתו ולא אריח בריח ניחוחכם. ולכאורה יש לומר דאיתא בגמרא (מגילה י.) אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעמה וקידשה לעמיד לצוא ע"ש. וכוותיה פסק

ובאמת מצינו כן באברהם עצמו שלימד את בני ביתו מתחלה לעבוד ה' בשביל השכר, וכמו שנאמר (בראשית יח-ט) כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו. וברש"י כן הוא מצוה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם הטובות אשר דבר עליו ע"כ. ולכן דקדקו חז"ל 'לעולם' יעסוק אדם בתורה ובמנוחות שלא לשמה, כי כן הדרך לעולם, שבימי הנעורים אין מלמדו אותו 'אלא' לעבוד מיראה ולקבל שכר.

ולבן הוצרך הכתוב לגלות לנו גדול שכר הניתן לשומרי מצותיו, כדי שיוכלו לחנך את בני הנעורים לעבודה שעבודה יתענגו בעתיד. ולזה לא מהני להודיע יעוד שכר של

רוח למעלה, אשר אין שכחה לפני כסא כבודך, הריח הזה שעולה מהקרצן לא פג טעמו ולא נמר ריחו לעולמי עד כמו בשעה הראשונה, ועומדת למעלה למליץ עליו לנצח. וגם קרצנו של אדם הראשון בתחלת הבריאה, וקרצנו של נח אחר המבול, והקרצת שה העקידה, הריח ניחוח ממנה עומדת למעלה לעולמי עד, והם בשמים נחשיים שאין ריחם למעלה בטל לעולם, וכדוגמת נרור של בשמים האלו שאין ריחם פג לעולם.

ובאשר הכתוב אומר בנח כשהקריצ קרצנותיו, וירח ה' את ריח הניחות, ויאמר ה' אל לבו, לא יוסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם (בראשית ח-כא). ריח הזה עומדת למעלה עד עתה כמו בשעה הראשונה, וגורמת לעולמי עד שלא יוסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם. והרי מצינו בגמרא (יומא לט:) אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה, סח לי זקן אחד, פעם אחת הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה ע"ש. הרי שאף הריח הגשמי עמדה למטה כאלף שנים, ועדיין נתנה ריחה, ועל אחת כמה וכמה ריח הרוחני שעולה ממנה למעלה, שגם אחר שמת כבר האדם המקריצ הקרצן, עדיין עומדת למעלה הריח ניחוח מקרצנו.

ואם כן יתכן שגם אחר ששמש צית מקדשנו, ואי אפשר להקריצ עוד שום קרצן בפועל, מכל מקום הרי עומדת למעלה הריח הניחות מכל הקרצנות שהקריצו מימות עולם, וכאשר יריח אותה ה' יגרום זאת נחת רוח עד שימנע ה' מלהביא למטה תוכחתו. על כן הודיע לנו בתוכחתו אשר אחר והשימותי את מקדשיכם, לא תרגיעו את עצמיכם, כי זכות הקרצנות שהקריצו

הרמב"ם (ה' צית הבחירה ו-טו). ואם כן גם אחר החורבן יתכן שיקריצו עדיין קרצנות במקומה, על כן אומר הכתוב, והשימותי את מקדשיכם, וגם אם יעלה בידכם להקריצ קרצן אחר זה, עם כל זה לא אריח צריח ניחוחכם.

אמנם בשו"ת בנין ציון (סימן א) כתוב, דאחר שהצטייה הכתוב ולא אריח צריח ניחוחכם, אי אפשר עוד להקריצ קרצנות, דהרי איתא במשנה (זבחים מו:) לשם ששה דברים הזבח נזבח וכו', לשם ריח לשם ניחוח [לשם הנחת רוח לה' לשם מי שאמר והיה העולם] ע"ש. וכיון שחסר זה כעת, שהרי אמר ולא אריח צריח ניחוחכם, הרי זה מעכב את הקרצת הקרצנות ע"ש. אולם דעת הנצי"ב במוש"ב דבר (י"ד סימן נו בקונטרס דבר השמיטה) לחלק בין קרצן פסח לשאר קרצנות, שכן בקרצן פסח לא נאמר כלל בתורה שהוא לריח ניחות, ואין זה מעכב בהקרבנות ע"ש. עם כל זה הודיע לנו הכתוב שלא יריח צריח הניחות בשום קרצן.

*

אמנם יש לומר בזה עוד, דהנה בטבעי העולם הזה, כאשר אדם מקבל מתנה מחבירו, ויש לו נחת רוח מזה עד אין שיעור, מכל מקום כאשר עובר איזה זמן, השמחה שהיה לו והנחת רוח שקיבל ממנה, פג טעמו וריחו, ואחר זמן אין לו עוד שום הרגשה מזה, כי השכחה גוברת, והן אלל הנותן והן אלל המקבל משתכחים הדברים. ואם רוצה לחדש האהבה, הוא צריך להביא מנחה חדשה, אשר גם זה לאחר זמן יפוג וישתכח השמחה והעונג שקיבל ממנה. אבל לא כן הוא צרוחניות שהיא נחש, כאשר אדם מביא קרצן לה', ועולה ממנה נחת

פגי מדון, והתפלל ואמר, בקעה בקעה מלאי דינרי זהב, התחילה מושכת דינרי זהב לפניהן, אמר להם אם זהב אתם מצקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעין, כל מי שהוא נוטל עכשיו, חלקו של עולם הבא הוא נוטל, שאין מתן שכר התורה אלא לעולם הבא, הוי ותשחק ליום אחרון (משלי לא-כה) ע"כ. וראיתי להעיר, לאיזה צורך הוצרך לעשות מופת למלאות את הבקעה בדינרי זהב, הוי ליה לאסוף את התלמידים בבית המדרש, ולומר הנכם יכולים לקבל עשירות, אבל דעו שחלקו בעולם הבא נוטל.

אך הענין הוא, כי בשכל היה כל תלמיד מבין, שאין ליטול אף פרוטה, וליותר על עולם הבא, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. אך כל זה היה מועיל להם רק כל זמן שהם יושבים בבית המדרש בדין אמות של הלכה, שלא יעזוב מקומו עבור צצע כסף. אבל רבי שמעון בן יוחאי הבין כי זה עדיין לא די, מפני שכאשר ילאו מבית המדרש ויראו הכסף והזהב בעיניהם, אז יתכן שהכסף יעביר אותם על דעתם, כי אחר שהעין רואה הרי הלצ חומד, ואין האדם עוד ברשותו כמו שהיה, ואז יתעורר מחדש קנאתם להתעשר. על כן לקח אותם החונה, והמשיך להם בקעה מלאה, שיראו בעיניהם שדה מלאה זהב, וצידם לאספס לציתם, ולהתעשר בלי שום טירחא ופעולה, ומכל מקום לא יתבלבלו מהעושר שהוא נגד עיניהם, ולהכיר כי אין תחלופין להתורה ומצותיה, ולהשאיר מתן שכרן לעולם הבא, הוי ותשחק ליום אחרון.

וזוהו מוסר השכל לכולנו, אשר צהיותנו יושבים בבית המדרש צימי הנעורים היה לנו השגות כאלו, כי טוב סמרה מכל סחורה, אבל

במקדש עד עתה יעמוד לפניכם לזכות, כי הריח הניחוח מהם לא פג טעמו וריחו לעולם. ואמר 'ולא אריח צריח ניחוחכם', אם כי הריח עומדת ננחי, מכל מקום לא אריח אותה, וממילא לא יגרום זאת נחת רוח לפני.

ויש בזה חיזוק רב לשומרי מצות ה', שאנו חושבים כי התענוג המגיע למעלה מתורתו ותפלתו ומעשיית מצותיו, היא רק לשעה ורגע שאנו עושים זאת, ולדוגמא מצות נטילת לולב שיוצא ברגע כמימרא, אין התענוג למעלה אלא רגע. אבל צחמת לא כן הוא, כי אור רוחני הוא ננחי, והנחת רוח הרוחני שיש לה' ממנו, שאמר ונעשה רצונו, זה נשאר למעלה לעולמי עד, ולא מתיישן ולא משתכת, ותמיד עומדת המנוחה לזכותו בצותה תוקף כמו שהיה ברגע שעשאה. ועל זה נאמר זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך (ירמיה ב-ג), יש לכל אחד מאתנו אצל ה' חסד נעורים, מהשנים הקודמות שהקדישו כל הימים כולם לשבת בבית ה' וללמוד תורה ולעשות מצותיו צאהבת ה' ויראתו. וזכות זה נשאר למעלה להיות נחת רוח לפניו לעולמי עד. ועל זה אמרו (תגיגה כז) שאפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון, כי המצות ומעשים טובים שעשו בנעוריהם עדיין עומדים חי כמו מאז, והם מלאים עדיין מאותן המצות, שעושין רושם ננחי למעלה כמו שהיה בעת עשייתם.

*

איתא במדרש (שמו"ר נג-ג) מעשה בתלמיד אחד של רבי שמעון בן יוחאי שיצא חונה לארץ וצא עשיר, והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו, והיו מצקשים הן לנאת לחונה לארץ. וידע רבי שמעון, והוציאן לבקעה אחת של

זהם ביותר, שאז התחיל להניח לעובדי כוכבים ולהתגרות בישראל.

והנה היצר הרע הוא אש, כמו שאמרו (קידושין פא.) דרב עמרם חסידא בא לידי נסיון, ורמא קלא נורא בי עמרם, והשביע ליצרו שינא ממנו, ונפק מיניה כי עמודא דנורא, אמר ליה חזי דאת נורא ואנא צישרא ואנא עדיפנא מינך ע"כ. ולכן אמר הכתוב (דברים ד-יא) וההר בוער באש עד לב השמים, חושך ענן וערפל, לרמוז על היצר הרע שהיה בוער באש נורא, חושך ענן וערפל, שנתבלבלו בני ישראל בחושך והסתהר גדול. ועל כן הוצרכו לכפיית הר, כי 'שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה', שמייראת גדול כח היצר שמניח כולם ומתגרה רק בהם, יחזרו מקבלתם.

והנה כפה עליהם הר כגיגית, יש לומר דבזה לימד אותם ה' עצה להנצל מתחת ידו של היצר הרע, והוא דאיתא בגמרא (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אם נלחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו', יקרא קריאת שמע וכו', אם נלחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר (תהלים ד-ה) רגזו ואל תחטאו וגו' ודומו סלה [יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית] ע"כ. ובפשוטו הכוונה על מה שאמרו במשנה (אבות ג-א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא ע"כ. ואמרו (שבת קנג.) שוב יום אחד לפני מיתתך וכו', ישוב היום שמא ימות למחר ע"כ.

כאשר יוצאין לחוץ, ונגד העינים מסתובב תפארת הצלי עולם הזה, יכולה היא להעביר את האדם על דעת קונו, ויש לנו להתחזק להכיר האמת בשביל שהוא אמת, ולא יחשיב שום דבר בעולם הזה אלא התורה ומצותיה.

*

בגמרא (שבת פח:) איתא, אמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שינא מפי הקב"ה יתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעמיד להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים סח-י) גשם נדבות תניף אלקיים נחלתך ונללה אתה כוננתה ע"כ. ויש להבין לאיזה צורך עשה ה' ככה שיצאה נשמתן, הלא קול ה' בכח (תהלים כט-ד), לפי כחו של כל אחד ואחד, הזקנים לפי כחן, והקטנים לפי כחן וכו', בכחו לא נאמר אלא בכח (שמו"ר ה-ט), ולמה יתה נשמתן עד שהוצרכו לטל של תחיה.

אך הענין כי אמרו (שם פח.) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט-יז), מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. ובתוספות ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמת, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתן ע"כ. וכבר דברנו צביאורו, דאיתא בגמרא (סוכה נג.) שהיצר הרע מניח עובדי כוכבים ומתגרה בהן בישראל, ואמר אציי ובתלמידי חכמים יותר מכולן ע"כ. ובשעת מתן תורה שאז נתעלו בני ישראל להיות עם ה', ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד-ו), התחיל היצר הרע להתגרות

שקיצל. והשיב לו, הן האדם צמותו רוצה שישאר לו זכרון ממעשיו הטובים, וזדרך כלל הבנים רושמים על המצבה, תפארת יקר מעשיו צחייו. וזודאי שאין צרנון להיות משרה זו נחקק על המצבה, על כן אין זה כדאי לצרך עליו צרכת מול טוב ע"כ.

וזחו מוסר השכל על האדם, אשר כמה פעמים עושים דברים שאין ראויים על פי תורה, להכות או לצות בני אדם, ואומרים שכוונתם לשם שמים. ועם כל זה לא היו רוצים שזהו יהיה חלק משבחם שירשמו על מצבותם. והרי זה בעצמו מורה על פחיתות הערך שבמעשה ההוא. וזהו כוונת חז"ל (שבת קנג). בני גלילה אמרי עשה דברים לפני מטתך, וברש"י שיאמרו לפני מטתך בהספדך ע"כ. ועל זה רמזו, יזכור לו יום המיתה, שכל דבר שהאדם עושה, יש לו לחשוב מתחלה אם היה רוצה שדבר זה יזכרו בהספדו וצמנצתו להיות זאת חלק משבחיו, וזה יהא לו לאצן הבוחן אם יעשהו או ימנע ממנו.

והנה כאשר האדם נמנע תחת כפיית הר כגיגית, הרי זה דומה עליו כמי שהוא קצור שם, שהאדמה קוצצ אוחו מכל לדדיו. וזהו שרצה ה' לרמוז אוחם, כי הענה נגד היצר הרע הוא לזכור יום המיתה, אשר זהו הענה היומר גדולה להנצל ממנו. דע לאן אתה הולך, וגם אם לא יועיל לו תורה וקריאת שמע, תהא לו תועלת מהזכרת יום המיתה. ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה, שיהיה צכוכס לנצח היצר, מוטב, ואם לאו, אז תצוננו אשר שם תהא קצורתכם, וזכירת יום המיתה תחזקו ותתאמנו לנצח אוחו. - ולכן צכל דיצור ודיצור יתה נשמתן, לעורר אוחם שאם רוצים לנצח היצר, אז יש להזכיר יום יציאת נשמתו, ושוב יום אחד לפני מיתתך, וזהו יוכלו לקיים כל התורה כראוי. ויש להוסיף עוד צמה שאמרו יזכור לו יום המיתה. על פי מה שראיתי לספר על הגאון בעל מנחת שלמה זצ"ל, אשר אחד מצני משפחתו נצחר לאיזה משרה רמה, והיה מנפה לקבל צרכת מול טוב מהגאון על המשרה

מפתח תנ"ך

—
מפתח ספרים

—
מפתח ענינים

שעה

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

		קח נא את בנגך את יחידך	קב	ויחי	
כב-ה	כב-ה	וישא אברהם את עיניו	קכב	מז-כט	ויקרבו ימי ישראל למות
כב-ו	כב-ו	וילכו שניהם יחדיו	קעג	מז-ף	ושכבתי עם אבותי
כב-י	כב-י	וישלה אברהם את ידו	שנט	מח-טז	וידגו לרוב בקרב הארץ
כב-יד	כב-יד	אשר יאמר היום בהר ה' יראה	קסה	מח-כ	בך יברך ישראל
		חיי שרה		מט-יא	אוסרי לגפן עירה
כג-ג	כג-ג	ויקם אברהם מעל פני מתו	רמד	מט-טז	וירא מנוחה כי טוב
כד-י	כד-י	ויקח העבד עשרה גמלים	קפט	מט-כא	נפתלי אילה שלוחה
		תולדות		מט-כב	בן פורת יוסף
כו-ה	כו-ה	עקב אשר שמע אברהם בקולי	קכו	מט-כד	מידי אביר יעקב
כו-טז	כו-טז	לך מעמנו כי עצמת ממנו	שא	מט-כח	איש אשר כברכתו ברך אותם
כו-כ	כו-כ	מה זה מהרת למצוא בני	מד	נכ-א	אנכי אכלכל אתכם
		וישלה		נכ-ד	פקד יפקוד אתכם
לכ-ב	לכ-ב	ויותר יעקב לבדו			שמות
לג-ב	לג-ב	ויקרא לו אל-אלקי ישראל	קיט	א-ח	ויקם מלך חדש על מצרים
לד-בד	לד-בד	אשר מצא את הימים במדבר	קצג, שלט	ב-ב	ותרא אותו כי טוב
		וישב		ב-יא	ויגדל משה ויצא אל אחיו
לז-ג	לז-ג	וישראל אהב את יוסף	קפז	ב-טז	ויברח משה מפני פרעה
לז-ד	לז-ד	ולא יכלו דברו לשלום		ב-כא	(ת"י) ולסוף עשרתי שנים אפקיה
לז-ז	לז-ז	והנה אנחנו מאלמים אלומים	שה	ג-א	וינהג את הצאן אחר המדבר
לז-יד	לז-יד	לך נא ראה את שלום אחיך	סב	ג-ד	ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה
לז-יח	לז-יח	ויראו אותו מרחוק	שה	ג-ה	אל תקרב הלום
לז-כא	לז-כא	וישמע ראובן ויצילהו מידם	שו	ג-ו	ויסתר משה פניו
לז-כו	לז-כו	מה בצע כי נהרוג את אחינו	שו	ג-יא	מי אנכי כי אלך אל פרעה
לז-כט	לז-כט	וישב ראובן אל הבור	שו	ג-יב	בהוציאך את העם ממצרים
לז-לא	לז-לא	ויטבלו את הכתונת בדם	שה	ג-טז	זה שמי לעלם
לז-לא	לז-לא	וישחטו שעיר עזים	שלח	ד-א	והן לא יאמינו לי
		ויגש		ד-ד	הבא נא ירך בחיקך
מח-ד	מח-ד	אני יוסף אחיכם	מח, שג	ד-י	(רש"י) ז' ימים היה מפתה את משה
מח-ה	מח-ה	כי למחיה שלחני אלקים	סב	ד-י	(רש"י) ונביא היה
מו-ף	מו-ף	אמותה הפעם		ד-יד	ויחר אף ה' במשה
מז-יא	מז-יא	ויושב יוסף את אביו ואת אחיו	שו	ד-יד	וראך ושמה בלבו
מז-כב	מז-כב	ואכלו את חוקם	שלט	ה-ד	(רש"י) שבט לוי לא נשתעבדו
			שמ	ה-יד	ויכו שוטרי בני ישראל
			שו	ו-א	וארא
			שסא	ו-ב	וארא אל אברהם

שמן	מפתח תנ"ך	ראש	שעמ
ב-1	קצב	זי-ח	ז
ב-1	קנח	זי-ד	ז, ו, זא
ז-1	כג	זי-ד	כה
בא			
י-בב	קבו	יה-יד	לח, קז
י-בג	לח, עב, רלח	יט-א	קכג, רסא, שמא
י-ג	קכב, קכג	יט-ג	א, שלא
י-ו	קכב	יט-ה	שמג
י-יב	צד, שמא	יט-ח	קי
י-יט	רצב	יט-י	שכח, שמא
י-כח	קכו, שמג	יט-יא	שמד, שמז
י-כט	לז, צד	יט-טו	שמד
י-כמג	פז	יט-ז	י, כ, סג, עג, שכז, שמו, שנג
י-ח	יב	יט-יט	שמד
י-יד	פה	יט-כ	קיג
בשלח			
יג-יט	רמג	כ-א	רכח
יד-כה	פה	כ-ב	מ, קלמ
יד-לא	נא	כ-ג	רצ
טו-א	מט	כ-ד	שח
טו-ב	לח, נג, קנא, שמא	כ-ה	שמ
טו-ג	פה	כ-ו	קלמ
טו-ז	קיג	כ-ז	נו
טו-יז	קיד	כ-ח	
טו-כב	רנח	כ-ט	
טו-כז	רנח	כ-י	
טז-א	רנז	כ-יא	
טז-ד	ריט	כ-יב	
טז-ז	רנז	כ-יג	
טז-ז	עא, קסח	כ-יד	
טז-כו	רנז	כ-טז	
טז-לא	ריח, רכח	כ-יז	
טז-לג	רכו, שנו	כ-יח	
טז-לח	רנח	כ-יט	
יז-ז	שכה	כ-כ	
משפטים			
רו-שיב	קיד	כא-יג	
קפח	רנח	כא-כט	
רלח, רצח	רנח	כב-כד	
קצד	רנז	כב-ל	
ריז	ריט	כג-ב	
רט	רנז	כג-ה	
רצב	עא, קסח	כג-יא	
קסז, קצד	רנז	כג-כ	
קמז	ריח, רכח	כג-כו	
קמא	רכו, שנו	כד-א	
שמב	רנח	כד-ד	
יג	שכה	כד-ה	

שפ

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

כד-ז	ויקה ספר הברית	קנו	ויקרא	א-א	ויקרא אל משה	א,טז
כד-ז	כל אשר דבר הי נעשה ונשמע	עד,קו,שעג	א-ב	אדם כי יקריב מכם קרבן	כא,פג,צו,קל"ה,קסד,רעב	
כד-ט	ויעל משה ואהרן	נז,קמב	א-ז	ונתנו בני אהרן הכהן איש	סא,סט	
כד-יא	ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו	עג,קפב	ב-יא	כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו	ז	
כד-טז	ויכסחו הענן ששת ימים	רנו	ב-יג	(רש"י) שהובטחו המים ליקרב במזבח	רצא	
	תרומה		ג-טז	כל חלב להי	קעב	
כה-ח	ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם	טז,רפו				
	תצוה					
כח-ב	תרשיש ושהם וישפה	ף	ז-ב	זאת תורת העולה	כא,לז,קכד,קלב	
כח-ג	ושבצת הכתונת שש	שג	ז-ו	לא תאפה חמץ	לב	
כח-מב	ועשה להם מכנסים בד	קל"ד	ז-יא	כל אשר יגע בהם יקדש	לג	
כט-א	וזה הדבר אשר תעשה להם	קל"ג	ז-יג	זה קרבן אהרן ובניו	יג	
כט-ג	ואכלו אותם אשר כופר בהם	ל"ד,מח	ז-יח	זאת תורת החטאת	לא,קכג	
כט-מג	ונקדש בכבודי	נז,ע,קל"ד,קסג,קפא	ז-יב	אם על תודה יקריבנו	יב,רל"ז	
	כי תשא		ז-יב	(רש"י) על נם שנעשה לו	רל"ד	
ל-כג	מר דרוך	קסד	ז-יג	על חלות לחם חמץ יקריב	רעא	
לא-יד	מחלליה מות ימות	קפג	ז-לז	זאת התורה לעולה	יב,כו	
לא-יח	ויתן אל משה ככלתו	נג	ז-לח	ביום צותו	לז,קל"ד	
לב-ז	לך רד כי שחת עמך	מט,נו,של"א	ח-ב	קח את אהרן ואת בניו	יג	
לב-ח	עשו להם עגל מסכה	כב				
לב-טז	לוחות כתובים משני עבריהם	קלא,רעג				
לג-ז	ומשה יקח את האהל	לח				
לג-ח	והביטו אחרי משה	קנד				
לג-יא	ודבר הי אל משה פנים אל פנים	קנד,קפה				
לג-יג	הודיעני נא את דרכך	קנ,רכב				
לג-כ	כי לא יראני האדם וחי	קפג				
לג-כג	וראית את אחורי ופני לא יראו	רעה				
ל"ד-ז	ויעבור הי על פניו ויקרא	קצג				
ל"ד-כד	ולא יחמוד איש את ארצך	שמוז				
ל"ד-כז	כתב לך את הדברים האלה	רפד				
ל"ד-כט	כי קרן עור פניו	רכח,שנו				
ל"ד-ל"ב	(רש"י) כיצד סדר המשנה	קצג				
	פקודי					
ל"ח-כא	משכן העדות	קמג				
מ-טז	ומשחת אותם	עז				
			שמיני			
			ט-א	ויהי ביום השמיני	לז,מח,עד,עו	
			ט-ג	קחו שעיר עזים לחטאת	מח,סב	
			ט-ד	כי היום הי נראה אליכם	קסג	
			ט-ז	זה הדבר אשר צוה הי תעשו	ל"ה,סג	
			ט-ז	(רש"י) שהיה אהרן בוש	פ	
			ט-כג	וירא כבוד הי אל כל העם	לז,ס,ע,קפד	
			ט-כד	ותצא אש מלפני הי ותאכל	לח,פב,קל"ה,רפא	
			י-א	ויקריבו לפני הי איש זרה	סא,סג,סט	
			י-ב	וימותו לפני הי	עג,קסג,קסט,קפא	
			י-ג	בקרובי אקדש מו,נז,סג,ע,פא,קל"ד,קמח,קסג,קפא	ל"ט,מו,קל"ג	
			י-ד	ויקרא משה אל מישאל	ס	
			י-ה	ויקרבו וישאום בכתנותם	סה	
			י-ו	ואחיהם כל בית ישראל יבכו	מו,פא	
			י-ז	ומפתח אהל מועד לא תצאו	סז	

שפא

ראש

מפתח תנ"ך

שמן

סד	בקרבתם לפני חי וימותו	מז-א
קנד, קע	ואל יבא בכל עת אל הקודש	מז-ב
שג	כתונת בד קודש ילבש	מז-ד
קע	ולקח מלא המחתה גחלי אש	מז-יב
קסו	וכל אדם לא יהיה באהל מועד	מז-יז
למ, עא	השוכן אתם בתוך טומאותם	מז-מז
קלז	כי ביום הזה יכפר עליכם	מז-ל
כו, קע	לכפר על בני ישראל מכל הטאותם	מז-לד
קמד	כמעשה ארץ מצרים	יח-ג
קעו	ואת חקותי תשמרו	יח-ד
ח, קנד	ושמרתם את חקותי	יח-ה
סג, סד, עח, קעג, קעח, שלה	וחי בהם	יח-ה
קסו	ומזרעך לא תתן להעביר למוֹלך	יח-כא
קפא	ולא תקיא הארץ אתכם	יח-כח

קדושים

קלז, קפ, קצ, קצג	קדושים תהיו	יט-ב
קצז, רב, רג, ריא, רמ, רעח		
קצב	איש אמו ואביו תיראו	יט-ג
יז	לא תלין פעולת שכיר	יט-ג
רמט	לא תלך רכיל בעמך	יט-מז
מז, בז	הוכיח תוכיח את עמיתך	יט-יז
רנ	לא תקום	יט-יח
קעט	ואהבת לרעך כמוך	יט-יח
קצט, ריב	והתקדשתם והייתם קדושים	כ-ז
י	ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי	כ-כו

אמור

רמג, רנד	אמור אל הכהנים בני אהרן	כא-א
ס	כי אם לשארו הקרוב אליו	כא-ב
רעח	קדושים יהיו לאלקיהם	כא-ז
ס	לאביו ולאמו לא יממא	כא-יא
רנד	אשר יהיה בו מום לא יקרב	כא-יז
שנד	איש אשר בו מום לא יקרב	כא-יח
קיג, קטו	או גבן או דק	כא-כ
רעט	וינזרו מקדשי בני ישראל	כב-ב
רנד	איש איש מזרע אהרן	כב-ד

מז, מז, נט, עא, קפב	בניו הנותרים	י-ב
נה	ואכלתם אותה במקום קדוש	י-ב
קמג	(רש"י) שאף עליהם נקנסה מיתה	י-ב
נה	ואת שעיר החטאת דרש דרש משה	י-מז
מז	הן היום הקריבו את חטאתם	י-יט
מח, נח	וישמע משה וייטב בעיניו	י-כ
קיב	לנתר בהן על הארץ	יא-כא
לד	אל תשקצו את נפשתיכם	יא-מג
קצז	והייתם קדושים כי קדוש אני	יא-מה

תזריע

סה, קכב	אשה כי תזריע	יב-ב
צ	ובא אשר לו הבית	יד-ה
פכ, צד, קג	אדם כי יהיה בעור בשרו שאת	יג-ב
קו, קז, קי, קיח		
קה	והובא אל אהרן הכהן	יג-ב
צד	נגע צרעת כי תהיה באדם	יג-ט
קה	כי יהיה בו בעורו שחין	יג-יח
קה	ואת הנתק לא יגלח	יג-לג
פט, קה	איש צרוע הוא טמא הוא	יג-מד
קה	כדד ישב מחוץ למחנה מושבו	יג-מו
קז	והבגד כי יהיה בו נגע צרעת	יג-מז

מצורע

פז, קקי	זאת תהיה תורת המצורע	יד-ב
צ	והנה נרפא נגע הצרעת	יד-ג
קב	ולקח למטהר שתי צפרים	יד-ד
קיח	ושחט את הצפור האחת	יד-ה
קיח	והעמיד הכהן המטהר את האיש	יד-יא
צד, קד, קז	ונתתי נגע צרעת בבית	יד-לד
קו	ובא אשר לו הבית	יד-לח
צ, קו	וצוה הכהן ופנו את הבית	יד-לז
קד	זאת התורה לכל נגע הצרעת	יד-נד
ק	להורות ביום הטמא וביום המטהר	יד-נז

אחרי

נז, קלג, קמא, קמג	אחרי מות שני בני אהרן	מז-א
קמו, קסג, קסט, קעו, קפ		

שפב

שמז

מפתח תנ"ך

ראש

כב-ט	ושמרו את משמרת	יז,טו	במדבר		
כב-כ	כל אשר בו מום לא תקריבו	קלח,קסה	ב-ב	באותות לבית אבותם	ריז
כב-כט	וכי תזבחו זבח תודה לה'	רלד,רע			
כב-ל	ונקדשתי בתוך בני ישראל	רלד,רעט,שלז	נשא		
כג-ג	ששת ימים תעשה מלאכה	רלד	ה-ז	והתודו את הטאתם	שסו
כג-טו	וספרתם לכם ממחרת השבת	רנה	ה-ח	ואם אין לאיש גואל	רפח
כג-כב	ובקוצרך את קציר ארצכם	רכד,רלד	ה-כז	ובאו בה המים המאורים	קט
כג-ל	מערב עד ערב תשבתו שבתכם	שמב	ו-ה	קדוש יהיה	רמ
כד-ה	ולקחת סולת ואפית אותה	רכג	ו-כג	כה תברכו את בני ישראל	שיג
כד-י	ויצא בן אשה ישראלית	רמז	ו-כו	ישא הי פניו אליך	קכ
כד-י	(רש"י) דרך המלך לאכול פת חמה	רכג	ז-יא	(רש"י) לא ידע משה האיך יקריבו	יב

בהר

בהעלותך

כה-א	וידבר ה' אל משה בהר סיני	שי	ה-ג	ויעש כן אהרן	קכז
כה-א	ושבתה הארץ שבת לה'	רפה,רצט,שה,שמז	ט-ח	עמדו ואשמעה מה יצוה ה'	קנד
כה-ז	והיתה שבת הארץ לכם לאכלה	שמ,שיח	ט-כ	על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו	סו
כה-טז	לפי רוב השנים תרבה מקנתו	שמז	יא-א	ויהי העם כמתאוננים	קמב
כה-יט	ואכלתם לשובע	רצו	יא-א	(רש"י) אין העם אלא רשעים	לט
כה-כ	וכי תאמרו מה נאכל	קט,רצה,ש,שמז	יא-ה	זכרנו את הדגה	קסא
כה-כג	כי לי הארץ	שה	יא-ח	והיה מעמנו כמעם לשד השמן	רכח
כה-ל	וכי ימוך אחיך ומטה ידו	רצו	יא-ט	וברדת הטל על המחנה לילה	ריט
כה-מב	כי עבדי הם	שמט	יא-מז	אספה לי שבועים איש מזקני ישראל	כג
כה-נח	כי לי בני ישראל עבדים	יג	יא-כט	ומי יתן כל עם ה' נביאים	עו
כו-א	לא תעשו לכם אלילים	רפד	יב-ב	הרק אך במושה דבר ה'	רנה

בחוקותי

כו-ג	אם בחקותי תלכו	רח,שכא,שכו,שמז	יב-י	והנה מרים מצורעת כשלג	צד,קג
		שנ,שנא,שסא,שסד,שסט	יב-יג	אל נא רפא נא לה	ק
כו-ה	ורדפו מכם חמישה מאה	שפו			
כו-יא	ונתתי משכני בתוכם	קפד	שלח		
כו-יג	ואשבור מומות עולכם	שמח	יג-כה	(רש"י) ארץ ישראל די מאות פרסה	שכא
כו-ל	ונתתי את עריכם חרבה	שע	יד-מה	וירד העמלקי והכנעני היושב בהר	ב
כו-לד	אז תרצה הארץ את שבתותיה	רצב	מז-יד	וכי יגור אתכם גר	יג
כו-לח	כל ימי השמה תשבות	רפה			
כז-כט	כל חרם אשר יחרם	שנה	קרח		
כז-ל	העשירי יהיה קודש לה'	שלח	מז-ל	ואם בריאה יברא ה'	שז
כז-לד	אלה המצות אשר צוה ה'	שמז	יז-יב	ויתן את הקמורת ויכפר על העם	ע

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

שפג

חוקת	לֹה־יג	שש ערי מקלט תהיינה לכם	עט
יט-ב	שנא	לֹה-כה (ת"י) ומטול דלא צלי ביומא דכפורי	שד
יט-ג	לֹ	לֹה-לד ולא תטמא את הארץ	קמה
יט-יד	קעח,רמא	לֹ-טז ולא תסוב נחלה ממטח למטח	פה
כ-א	כב,כו	דברים	
כ-ג	נז	א-ג ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש	רנז
כ-טז	פ,קנד	ואתחנן	
כ-כב	פה	ד-ד ואתם הדבקים בה' אלקיכם	ג,קסט
כא-ב	שנח	ד-ה ראה למדתי אתכם חוקים	יט,רכו
כא-יד	פד,פח	ד-ז ושמרתם ועשיתם	קפ
כא-יח	ריא	ד-ז (רש"י) ושמרתם זו משנה	קנז
בלק		ד-יא וזהר בוער באש עד לב השמים	שעג
כב-כח	קעט,רלח	ד-כד כי הי אלקיך איש אוכלה הוא	קסח,רנה
כג-ט	קצח	ד-לכ ולמקצה השמים ועד קצה השמים	שמח
כג-יט	קצג	ד-מז וזאת התורה אשר שם משה	קנו
כד-ב	רט	ה-ד פנים בפנים דבר הי עמכם	שלא
כד-ג	רמא	ה-ה להגיד לכם את דבר הי	רסג
כה-ז	סט	ה-יב שמור את יום השבת לקדשו	רפז
כה-ח	קפב	ה-טז למען יאריכון ימיוך	יו,קלז
פנחס		ה-כ ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם	ב
כה-יד	קפב	ה-כב אם יוספים אנחנו לשמוע את קול הי	טז
כו-ט	ריח	ה-כה היטיבו כל אשר דברו	יז
כו-נד	פה	ז-ד שמע ישראל הי אלקינו	קמ,קמט
כז-טז	שכט	ז-ה ואהבת את הי אלקיך	מב,סג,קיט
כז-כ	שלב	ז-יג את הי אלקיך תירא	קעא,קעז,רלב,שלד
כח-ב	רפ	ז-כ ולא תחנם	שלח,שסה
כח-ד	קיד	ז-ז לא מרובכם מכל העמים	רמט
מטות		עקב	
ל-יג	שלט	ז-יב והיה עקב תשמעון	קצב
לא-כג	רנד	ח-ד שמלתך לא בלתי	צד
לב-כה	מה	ח-ד (רש"י) ענני כבוד היו שפים בכסותם	קסא
מסעי		ח-ז ושמרת את מצות הי אלקיך	קעז
לח-ב	קכט	ח-י ואכלת ושבעת וברכת את הי	קכ
		ח-יד ורם לבבך ושכחת את הי אלקיך	ח

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

שפה

רעה	ויקרבו ימי דוד למות	ב-א	שמ	לג-יח	שמוח זבולון בצאתך
קעו	אנכי הולך בדרך כל הארץ	ב-ב	רעה	לג-כא	כי שם חלקת מחוקק ספון
שמה	ויתחתן שלמה את פרעה	ג-א	רעה	לג-כג	נפתלי שבע רצון
נא	ויחכם מכל האדם	ה-יא	נו, שלא	לד-א	ויעל משה מערכות מואב
קמב	וידבר שלשת אלפים משל	ה-יב	כט, רמד	לד-ה	וימת שם משה עבד ה'
קלה	בנה בניתי בית זבול לך	ה-יג	רנד	לד-ו	ולא ידע איש את קבורתו
צו	כי אין אדם אשר לא יחטא	ה-מו	שלב	לד-ט	ויהושע בן נון מלא רוח חכמה
רפה	ואת העורבים צויתי לכלכלך	יז-ד			
קצה	באת אלי להזכיר את עוני	יז-יח			
שמו	כרם היה לנבות הזורעאלי	כא-א			

נביאים

יהושע

א-א	יהושע בן נון משרת משה
א-ח	לא ימוש ספר התורה הזה מפוך
ה-ד	וזה הדבר אשר מל יהושע
י-ב	שמש בגבעון דום
י-ג	וידום השמש

שמואל א

ב-ט	רגלי חסידיו ישמור
יב-כב	כי לא יטוש ה' את עמו
יג-א	בן שנה שאול במלכו
מו-ב	פקדתי את אשר עשה עמלק
מו-ג	עתה לך והכיתה את עמלק
מו-ט	ויחמול שאול והעם על אנג
מו-כח	קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך
מו-ב	איך אלך ושמע שאול והרגני
מז-ז	האדם יראה לעינים והי' יראה לללב
יז-ד	ודוד הוא הקמן
יט-יח	ודוד ברח וימלט
יט-יט	וישב בניו ברמה
כד-יג	כאשר יאמר משל הקדמוני

שמואל ב

יד-ז	וינצו שניהם בשדה
מז-א	הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה'
כד-מז	למלאך המשיחית בעם רב

מלכים א

א-לג	והרכבתם את שלמה בני על הפרדה
------	------------------------------

מלכים ב

ג-יא	ויאמר פה אלישע בן שפט
ה-כז	ויצא מלפניו מצורע בשלג
ז-ג	וארבעה אנשים היו מצורעים
יג-כא	ויהי הם קוברים איש
כ-א	כי מת אתה ולא תחיה

ישעיה

א-א	חזון ישעיהו בן אמוץ
א-יח	אם יהיו הטאים כשנים
ב-ב	נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים
ב-ג	כי מציון תצא תורה
ב-יד	ועל כל ההרים הרמים
ב-כב	חדלו לכם מן האדם
ג-י	אמרו צדיק כי טוב
ד-ה	וברא ה' על כל מכון הר ציון
ה-טז	ויגבה ה' צבאות במשפט
ו-ג	קדוש קדוש קדוש ה' צבאות
ו-ט	שמעו שמוע ואל תבינו
ט-טז	וכל פה דובר נבלה
יב-א	אודך ה' כי אנפת כי
כו-יט	כי טל אורות טלך
כט-יד	הנני יוסיף להפליא את העם הזה
כט-כב	בית יעקב אשר פדה את אברהם
לג-ז	והיה אמונת עתידך
מ-יב	מי מדד בשעלו מים

קסב
קג, קיה
קיד
לג, שנז
קיא
קטז
קכז
קנה
ריג
ריג
נא
רמא
פו
קכט
עו
קעג
רפט
רנד

שפז

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

מ-כט	נותן ליעף כח	סג	יז-יג	מקוה ישראל הי	קלז
מז-ח	זרע אברהם אוהבי	שע	כא-יב	דינו לבוקר משפט	ריט
מז-טז	והולכתי עורים בדרך לא ידעו	שלג	כג-ז	ולא יאמרו עוד חי הי אשר העלה	קנח
מז-כא	עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו	פז	כג-כד	אם יסתר איש במסתרים	מג
מז-כב	ולא אותי קראת יעקב	יא	כג-כט	הלא כה דברי כאש	קסח, רכח, רנה
מז-יה	לא תוהו בראה לשבת יצרה	צו	לא-לב	נתתי את תורתי בקרבם	נה
מז-יא	למעני למעני אעשה	שכו	לג-כה	אם לא בריתי יומם ולילה	שג
מז-טז	הן על כפים חקותיך	שכו	מז-יח	כי כתבור בהרים	קיג
מז-יח	שאי סביב עיניך וראי	שסד			
נא-ד	כי תורה מאתי תצא	נה	יחזקאל		
נה-א	הוי כל צמא לכו למים	שנה	א-י	ודמות פניהם פני אדם	קסו
נה-ב	למה תשקלו כסף בלא לחם	רלא	ט-ז	וממקדשי תחלו	רפו
נז-טז	ואת דכא ושפל רוח	קטו	יא-יט	והסירותי לב האבן מבשרם	נא
נז-יט	שלום שלום לרחוק ולקרוב	קכב	טז-ח	ואעבור עליך ואראך	קכב
נח-א	והגד לעמי פשעם	קפא	כד-טז	הנני לוקח ממך את מחמד עיניך	שז
נח-ה	הכזה יהיה צום אבחרהו	כא	לד-לא	ואתן צאני צאן מרעיתי	ח
נח-כא	לא ימושו מפיד ומפי זרעך	שכד	לא-ג	התחיינה העצמות האלה	רסט
ס-כא	ועמד כולם צדיקים	נא, קכח, קנז, רנג	לז-טז	ואתה בן אדם קח לך עץ אחד	שז
סא-ה	ועמדו זרים ורעו צאנכם	רצט	מד-טו	והכהנים הלויים בני צדוק	פ
סג-יב	מוליך לימין משה זרוע תפארתו	רד	מד-כה	ואל מת אדם לא יבוא לטמאה	רמג
סד-ג	עין לא ראתה אלקים זולתך	קסד			
סז-טו	כי הנה הי באש יבא	רנד			
				הושע	
			ג-ו	וגדעה נרדפה לדעת את הי	שכו
			ט-י	כענבים במדבר מצאתי ישראל	יא
		שעב	י-יב	זרעו לכם לצדקה	רכד
		רו	יד-ג	ונשלמה פרים שפתינו	לא
		שכא	יד-ז	אהיה כטל לישראל	שכו
		כ, נא			
		רפו			
		שיז	כ-יג	כי חנון ורחום הוא	קצו
		קה			
		שכא			
		קמא	כ-ט	ואשמיד פריו ממעל	נט, קפב
		רעד	ז-ה	מי יקום יעקב כי קטן הוא	עב
		רצג	ח-יא	והשלחתי רעב בארץ	רסג
		סז			
		פג, צא	ד-א	הר בית הי נכון בראש ההרים	קיד
				מיכה	

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

שפז

זיח	מי אל כמוד נושא עון	עא,קג	כט-יא	הי עוז לעמו יתן	שיז
חבקוק			ל-ג	למען יזמרך כבוד ולא ידום	מו
ב-ד	וצדיק באמונתו יחיה	יז	ל-ב-ו	לעת מצוא	קנה
ז-ו	עמד וימודד ארץ	קיב	ל-ב-י	רבים מכאובים לרשע	קו
			ל-ג-ו	בדבר הי שמים נעשו	קכג
			ל-ד-טו	סור מרע ועשה טוב	כ
זכריה			ל-ז-ב	צופה רשע לצדיק	רח
ג-ב	ואת רוח המומאה אעביר	קיד	מ-ד	ויתן כפי שיר חדש	קמא
יד-ו	לא יהיה אור יקרות וקפאון	שלג	מ-א-ב	אשרי משכיל אל דל	רצו
יד-כא	ולא יהיה כנעני עוד בבית הי	קסא	מ-ב-ג	צמאה נפשי לאלקים	מא
			מ-ד-כג	כי עליך הורגנו כל היום	רלד
			מ-ח-ג	יפה נוף משוש כל הארץ	לג
מלאכי			מ-ט-יב	קרבים בתימו לעולם	שיב
ב-ז	כי שפתי בהן ישמרו דעת	קסו,רנה,רעט	מ-ט-כא	אדם ביקר ולא יבין	רו
ג-י	ובחנוני נא בזאת	קפב,רי	ג-ג	וסביביו נשערה מאד	קפא,רעט
ג-יט	היום בא בוער כתנור	קצו	ג-ד	יקרא אל השמים מעל	שנ
			ג-יב	אם ארעב לא אומר לך	רעא
			ג-טז	מה לך לספר חקי	כ
			ג-כג	זובח תודה יכבדנני	רעב
			ג-א-ז	הן בעון חוללתי	ה
			ג-א-יט	לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוז	קיה
			ג-ב-ג	חסד אל כל היום	שב
			ג-ז-יא	כי גדול עד שמים חסדך	רבז
			סב-יב	אחת דבר אלקים	קז,קכב,שמו
			סח-י	גשם נדבות תניף אלקים	סג,שכז,שלו,שעג
			סח-יא	חיתך ישבו בה	שנה
			סח-יז	למה תרצדון הרים גבנונים	קטו
			סח-יט	עלית למרום שבית שבי	רס,שנג
			סח-כא	למות תוצאות	קנה
			עב-א	אלקים משפטך למלך תן	כה
			עב-יה	עושה נפלאות לבדו	פו
			עג-יא	ואמרו איכה ידע אל	מא
			עד-ג	כל הרע אויב בקודש	קכא
			עו-כא	נחית כצאן עמד	צג
			עח-מח	ויסגר לברד בעירים	פח
			עח-ע	ויבחר בדוד עבדו	צג
			עט-א	אלקים באו גויים בנחלתך	קלח

כתובים

תהלים

א-א	אשרי האיש אשר לא הלך
א-ב	כי אם בתורת הי חפצו
ב-ז	אני היום ילדתיך
ג-א	מוזמר לדוד בברחו מפני אבשלום
ד-ה	רגזו ואל תחמאו
ד-ד	כי אראה שמידך
ה-ה	מה אנוש כי תזכרנו
ה-ז	ותחסרהו מעט מאלקים
יב-ז	אמרות הי אמרות טהורות
יז-ד	ממתים ידך הי
יט-ב	השמים מספרים כבוד אל
יט-ח	תורת הי תמימה משיבת נפש
יט-ט	פקודי הי ישירים משמחי לב
יט-י	משפטי הי אמת
כג-ה	דשנת בשמן ראשי
כד-א	להי הארץ ומלואה
כד-ג	מי יעלה בהר הי
כד-ט	שאו שערים ראשיכם
כט-ד	קול הי בכח

רכח,שלה,שעג

שפה

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

פ-ט	גפן ממצרים תסיע	רסד, רפה	קוט-קבו	עת לעשות להי	רסד
פא-ד	תקעו בחודש שופר	שכא	קוט-קם	ראש דברך אמת	קלמ
פב-ו	אני אמרתי אלקים אתם	ב,סד,קי,ש	קכא-ה	הי צלך על יד ימינך	שא
פד-ב	מה ידידות משכנותיך	שיר	קכב-ד	שכמי י-ה עדות לישראל	ריח
פד-ג	נכספה וגם כלתה נפשי	קנח	קכז-ה	כי ידברו את אויבים בשער	פו
פד-ה	אשרי יושבי ביתך	פא	קכח-ג	אשתך כגפן פוריה	יא
פה-ו	במתים חפשי	שיר	קכח-ו	וראה בנים לבניך	קלח
פט-ג	עולם חסד יבנה	צו	קלא-ב	אם לא שויתי ודוממתי נפשי	ד
צי-י	ימי שנותינו בהם שבעים שנה	קנח	קלז-ד	לעושה נפלאות גדולות לבדו	רצ
צא-יא	כי מלאכיו יצוה לך	קסח	קלח-ד	יודוך הי כל מלכי ארץ	קלמ
צב-יג	צדיק כתמר יפרח	פא,שמה	קלח-ו	כי רם הי ושלל יראה	ריד
צו-ב	בשרו מיום ליום ישועתו	שיר	קלמ-ה	אחור וקדם צרתני	רג,שמה
צמ-ו	משה ואהרן ככהניו	עז	קלמ-יב	גם חושך לא יחשיך ממך	רמא
ק-ג	דעו כי הי הוא אלקים	רעא	קמה-ב	בכל יום אברכך ואהללה שמך	נב
קא-ה	גבה עינים ורחב לבב	עא,קמז	קמה-ה	קרוב הי לכל קוראיו	קפז
קג-יב	כרחוק מזרח ממערב	רסח	קמז-ט	לבני עורב אשר יקראו	רפה
קד-א	ברכי נפשי את הי	רפט	קנז-ו	כל הנשמה תהלל י-ה	מו,קב,רע
קד-ה	יסד ארץ על מכוניה	מא			
קד-טו	ויין ישמח לבב אנוש	כ	מושללי		
קד-כד	מה רבו מעשיך הי	רו	ב-יא	מזמה תשמור עליך	שכח
קו-טז	ויקנאו למושה במחנה	שנח	ג-ח	רפאות תהי לשרך	ק
קז-כג	לולי משה בחירו עמד כפרץ	יט	ג-ט	כבד את הי מהונך	שמו
קז-כא	יודו להי חסדו	רלד	ג-יב	את אשר יאהב הי יוכיח	פה
קז-כב	ויזבחו זבחי תודה	רע	ג-טז	אורך ימים בימינה	סח
קז-לג	וירוממוהו בקהל עם	רלז	ד-יט	דרך רשעים כאפלה	קג
קה-ה	כי גדול מעל שמים חסדך	רכז	ד-כב	כי חיים הם למוצאיהם	ק
קיג-ד	רם על כל גוים הי	ריד	ה-יט	אילת אהבים ויעלת חן	צה,קב
קיד-ג	הים ראה וינס	רא	ו-כג	כי נר מצוה ותורה אור	צמ
קיד-ח	ההופכי הצור אנם מים	שכה	ח-יא	וכל חפצים לא ישוו בה	שכ
קמז-ד	עצביהם כסף וזהב	קמה	ח-כב	הי קנני ראשית דרכו	רו,שכב
קמז-טז	השמים שמים להי	קיג,רפח	ח-ל	ואהיה אצלו אמון	סו,רו
קמז-יז	האמנתי כי אדבר	מד,שיז	ט-ה	לכו לחמו בלחמי	רסא,רעב
קמז-טז	יקר בעיני הי המותה לחסידיו	קפג	ט-ח	אל תוכח ליץ פן ישנאך	טז
קיט-א	אשרי תמימי דרך	י	ט-יב	אם חכמת חכמת לך	שסח
קיט-מה	ואתהלכה ברחבה	שכה	י-ז	ושם רשעים ירקב	שמו
קיט-נט	חשבתני דרכי	שכ,שכה,שסד	י-כב	ברכת הי היא תעשיר	שנז
קיט-קה	נר לרגלי דברך	קכז	י-כה	וצדיק יסוד עולם	שנב

שמן

מפתח תנ"ך

ראש

שפת

ז	לח-א	רפא	י-בז	יראת ה' תוסיף ימים
קכז	לח-טו	ריח,רמט	יב-כא	לא יאונה לצדיק כל און
	דניאל	שפה	יג-ב	הולך את חכמים יחכם
נו	ב-כא	שמו	מז-ד	כל פעל ה' למענהו
רלה	ד-נד	קמו	מז-ה	תועבת ה' כל גבה לב
פ	יב-א	קה	יח-כא	מות והיים ביד הלשון
	נחמיה	קלא	כא-א	פלגי מים לב מלך ביד ה'
רצא	ט-ז	כג	כא-יג	אומם אזנו מזעקת דל
	דברי הימים א	קפב	כא-כא	רוחף צדקה וחסד ימצא חיים
קמ	יז-כא	שכד	כב-ז	הנוך לנער על פי דרכו
קיב	כא-ט	נו,שלא	כג-א	בין תבין את אשר לפניך
עו,רנה	כג-יד	רל	כג-ה	התעייף עיניך בו ואיננו
	דברי הימים ב	רכד	כג-ז	אל תלחם את לחם רע עין
קסג	ב-ג	יט	כג-כג	אמת קנה ואל תמכור
רפא	ז-א	שכט	כז-יח	נוצר תאנה יאכל פריה
קיא	מז	כו	כז-כב	אם תכתוש את האויל במכתש
רצב	לז-כא	שפא	כט-ד	מלך במשפט יעמיד ארץ
	שיר השירים	רפא,רפה	כט-ז	יודע צדיק דין דלים
נז	א-א	רכה	כט-יג	רש ואיש תככים נפגשו
כ	ב-ב	שכג	לא-יג	דרשה צמר ופשתים
רעד	ג-ג	שעב	לא-כה	ותשחק ליום אחרון
רכט	ד-ד	רכה	לא-כו	פיה פתחה בחכמה
שמה	ה-ה	רעב	איוב	
כ	ו-ו	רל	ה-ז	כי אדם לעמל יולד
קעז	ז-ז	רעד	ה-ז	ובני רשף יגביהו עוף
פח	ח-ח	צ	ה-ז	והיה ראשיתך מצער
קי	ט-ט	שפג	ט-ז	אשר בשערה ישופני
קס	י-י	נה,רעה	יא-ז	החקר אלו-ה תמצא
סג,שכז,שעג,שלו	יא-יא	רפו	יא-ט	ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים
סד	יב-יב	שלא,שלא	כ-כו	כל חשך ממון לצפוניו
שמה	יג-יג	רכב	כח-י	וכל יקר ראתה עיניו
	יד	ד	כח-כג	אלקים הבין דרכה
	רות	שמא	כח-כח	הן יראת ה' היא חכמה
	א-טו	שב	לב-ז	ורוב שנים יודיעו חכמה
		קכב	לג-כט	הן כל אלה יפעל א-ל
			לז-ג	אשא דעי למרחוק

שז	שמן	מפתח ש"ס	ראש
א-טז	אל תפגעו בי לעזבך	שכט ג-ו	ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי כח
איכה			
א-ג	גלתה יהודה מעוני	ד-ב	ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כח
א-ט	ותרד פלאים	ד-ה	אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק נט
ג-מ	נחפשה דרכינו ונחקורה	ד-ז	ותקרא אסתר להתך כב
ג-מד	סכותה בעגן לך מעבור תפלה	ד-ט	ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו כו
ד-יא	כלה הי את חמתו	ד-טז	לך כנוס את כל היהודים כא
קהלת			
א-ה	זרחה השמש ובא השמש	ה-ט	ויצא המן ביום ההוא שמח דג
א-ט	ואין כל חדש תחת השמש	ח-ח	וכתבו על היהודים כטוב בעיניכם כב
א-י	יש דבר שיאמר ראה זה חדש	ט-בז	קימו וקבלו היהודים כ
א-טז	מעוות לא יוכל לתקון	ט-כח	והימים האלה נזכרים ונעשים כ
ב-א	לכה נא אנסכה בשמחה	ט-כט	ותכתוב אסתר המלכה כח
ב-יד	והכסיל בחושך הולך	ט-ל	דברי שלום ואמת יט
ג-ז	עת לחשות ועת לדבר	ט-כב	ומאמר אסתר קים דברי הפורים ז
ד-ט	טובים השנים מן האחד	י-ג	דורש טוב לעמו יט,כה
ה-ט	אוהב כסף לא ישבע כסף	תלמוד בבלי	
ז-ז	כי העושה יהולל חכם	ברכות	
ז-יב	כי בצל החכמה בצל הכסף	ג:	כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד ז
ז-טז	אל תהי צדיק הרבה	ג:	לכו והתפרנסו זה מזה רכג
ז-כ	כי אדם אין צדיק בארץ	ד:	אני נמלך במפיו בשת רבי שסה
ז-כג	אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני	ה:	לעולם ירגיו אדם יצר טוב שנג
ז-כט	עשה האלקים את האדם ישר	ה:	העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו ז
ח-א	חכמת אדם תאיר פניו	ה:	יסורין באין עליו יפשפש במעשיו ז,ג,פה
ט-יה	וחוטא אחד יאכד טובה הרבה	ה:	גי מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל ז,ל,רנא
יב-א	וזכור את בוראיך בימי בחורותיך	ו:	וקיימו עלן כי כסלא לאוניה שיג
יב-יא	דברי חכמים כדרכונות	ו:	חשב אדם לעשות מצוה ונאנס שנג
יב-יג	כי זה כל האדם	ו:	מנין שהקב"ה מניח תפילין שנ
אסתר			
א-ז	חור כרפס ותכלת	ו:	אתם עשיתוני חמיבה אחת בעולם קמ
א-ז	וכלים מכלים שונים	ז:	מנין שהקב"ה מתפלל שנ
א-יד	והקרוב אליו כרשנא	ז:	יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי קיג
ב-ה	איש יהודי היה	ז:	צדיק ורע לו רשע וטוב לו כ,קכט,רכב
ב-ז	והנערה יפת תואר וטובת מראה	ז:	בשכר מהביט זכה לתמונת הי יביט קפה
ב-יא	ובכל יום ויום מרדכי מתהלך	ז:	כל דבור שיצא מהקב"ה לטובה לא חור עח
		ז:	גדולה שמושה יותר מלמודה שם
		ח:	לעת מצוא זו מיתה קנה
		ח:	נשיקה כמשחל בניתא מחלכא קפד

שמן	מפתח ש"ס	ראש	שנא
ח. לעולם ידור אדם במקום רבו	שמה	נד:	וצריך לאודיי קמי עשרה רלז
י. מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב	צו	נה:	רב ששת סגו נהור הוה רמא
יב: ימי חיך העוה"ז כל להביא לימות המשיח	קנז	נה:	עביד רחמנא ניסא לשקרי שיז
זו: כל הקורא קרי"ש ומדקדק באותיותיה	קצז	נה:	המת משתכח לאחר י"ב חודש קנז
יז: שתעמידנו בקרן אורה	רעט	נמ:	על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב נמ
יז: ומי מעכב שאור שבקיסה	י,קצ,רעא	ס:	לקבולינהו בשמחה נמ,רע,שימ
יז: ונפשי כעפר לכל תהיה	קמז,רפח	ס:	כל דעביד רחמנא למב עביד קמא,רלז
יז: עולמך תראה בחיך	שיר	סא:	יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו קיט
יז: ונהנים מזיו השכינה	קפג	סא:	כשהוציאו את רי"ע להריגה מב,קעא,רלכ,שלד
יז: דחוז יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא	שנד	סב:	מול לי רב שבחם ככ,כז,קלה
יח: שאפילו במיתתו קרוי חי	טסז	סג:	אין תורה מתקיימת אלא בממית עליה קעח,רמא
יח: רשעים בחייהם קרויין מתים	קפב		
יט: אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה	קכ,קמד	פאה	
כ: מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא	ש	א א	ותלמוד תורה כנגד כולם שכ,שכא,שסד
כ: וכי לא אשא פנים לישראל	קב		
כב: מה להלן באימה וביראה	שכה	שבת	
כב: מה אינו מקבל טומאה אף דברי תורה	רנה	י:	אל ישנה אדם בנו בין הבנים שה
כב: שלא יהו ת"ח מצויין אצל נשותיהן	רמ	יא:	רשב"י והבירוי שתורתן אומנתן מד,רלא
כו: רבי יהודה אומר עד פלג המנחה	רעז	יב:	לכשיבנה ביהמ"ק אביא חמאת שמנה קעב
כה: תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס	רפה	יג:	לך לך אמרי נזירא ריב
כה: פנו כלים מפני הטומאה	סז	יח:	מאי אפר עפר דבר גיבול הוא רסח
כז: שימש שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי	קפט	כא:	נעשה בו נס והדליקו ממנו חי ימים עא
לב: גדולה תפלה יותר מן הקרבנות	לח	כב:	(תוס') כל אותן מי שנה לא הוצרכו לנר קכז
לב: לא גזר תעניתא כיומא דעיבא	לז	כג:	ספק דדבריהם לא בעי ברכה רעז
לב: מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת	רי	ל:	כיון שמת נעשה חפשי מן התורה שיר
לג: לגבי משה מלתא זותרתא היא	קי	ל:	כל העולם לא נברא אלא בשביל זה שנב
לד: מקום שבגלי תשובה עומדין	קכא	לא:	גיירני על מנת שתלמדני כל התורה קעט
לד: אלא סברא הוא	רעז	לא:	אמונת זה סדר זרעים רפט
לה: כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה	רפח	לא:	עירבת לי בהן קב חומטון שסה
לה: הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה	קכ	לא:	בלשון יוני קורין לאחת הן ד
לה: אפשר אדם חורש בשעת חרישה	רצ	לב:	עושין לו נס מנכין לו מזכותיו שא
לה: כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידם	רצט	לב:	מגלגלין זכות על ידי זכאי פה
לז: אם חכמה אין כאן זקנה אין כאן	שמא	לג:	כמה נאים מעשיהן של אומה זו ריט,רמז,רעג
גז: והתקדשתם אלו מים ראשונים	קצט	לג:	אולו משו במערה רל
נד: אפילו הוא נוטל את נפשך	סד	לג:	מניחין חי עולם ועוסקין בחיי שעה קמט,רפג,רפט
נד: אתו אמוראי עבדי להון נקירותא	פד	לג:	די לעולם אני ואתה רג,שנג
נד: ארבעה צריכין להודות	רלד,רע	לג:	אשריך שראיתני בכך קעה

שצב

שמן

מפתח ש"ס

ראש

נג:	כמה גרוע זה שנשתנו לו סדרי בראשית	שא	כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה	עד
נה:	צווחה קמיה ולא הוה משגח בה	כג	דרבי אליעזר שמותי הוא	רלז
נה:	אל תקרי מקדשי אלא מקודשי	רפו	מה הוא חנוך ורחום אף אתה	קנא, קצג
נה:	איך יסורין בלא עון	רלד, רע	כשם שנכנסם לברית כך יכנסם לתורה	סה
נה:	ארבעה מתו בעטיו של נחש	צג	חיו שתשתכח תורה מישראל	רסג
סז:	וכפרדה דלא פרה ולא רביא	קפז	מפני מה ת"ח שבכבל מצויינין	שנה
עה:	שוחט משום מאי חייב	קד, קכ	ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן	עד
עז:	מאי מעמא עיזו מסגן ברישא	פח	אימשך בתרייהו איעקר תלמודיה	רלח
פז:	ישראל קדושים הן	קצז	שמנהיר עיני חכמים בהלכה	רלז
פז:	רבי יוסי אומר בשבעה בו	שי, שמג	כל שחבירו נענש על ידו	שלט
פז:	יום אחד הוסיף משה מדעתו	שכח, שמב	עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך	קסא
פז:	ואותו היום שבת היה	רנז	אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות	קס
פח:	ברוך רחמנא דיהיב אוריאן תליתאי	קכג	המרחם על הבריות מרחמין עליו	צז, קח, רכג
פח:	כפה עליהם ההר כנגיית י, ב, ג, עג, שכז, שמוג, שענג	קנג	עשה דברים לפני ממתך	שעד
פח:	הדור קבלוה בימי אחשוורוש	קנג	שוב יום אחד לפני מיתתך	שעג
פח:	קא מבקען אצבעתיה דמא	קנה:	יודע הקב"ה בכלב שמוזנותיו מועטים	רפא, רפה
פח:	כל דיבור שיצא מהי נחלק לעי לשונות	רבח		
פח:	כל דיבור שיצא מהי יצתה נשמתן שכז, שלז, שענג		עירובין	
פח:	הוריד מל שעתידי להחיות בו מתים	סג	ולא נהוראי שמו אלא רבי נחמיה	רלח
פח:	המודה שגנוזה לך תתקעיד דורות	רו, שמב	אלו ואלו דברי אלקים חיים	רסד
פח:	מה לילוד אישה בינינו	שנא	נזח לו לאדם שלא נברא	עג, קכה, קמו, שנא
פח:	אחזו בכסא כבודי וחזור להן תשובה	רס	אדם הראשון חסיד גדול היה	שנו
פז:	קנאה יש ביניכם	עז	מקצת שבחו אומרים בפניו	קצח
פז:	עלית למרום שבית שבי	רס	היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם	קצב
צג:	המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי	קסח	שבות לא גזרו עליו בין השמשות	רנט
צז:	התורה כיסתו ואתה מגלה אותו	קפג	כי אצבעתא בבירא לשכחה	רסד
קד:	מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין	רעג	דעלמא דאזלינן מיניה כהללא דמי	שמו
קד:	שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה	שמז	אם יש לך היטב לך	צא
קד:	אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא	שלא	חש בכל גופו יעסוק בתורה	ק
קד:	גימל דלת, גמול דלים	קסא	אם אדם משים עצמו כחיה זו	שנח
קד:	נאמן כפוף נאמן פשוט	ח	למה נמשלו דברי תורה לאילת	קב
קד:	בא לטהר מסייעים אותו	לב, רטז	כיצד סדר משנה	קמא
קיה:	המענג השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים	שמ	שהורו הלכה בפני משה רבן	סג, סט, עג
קיה:	המשמר שבת אפילו עובד ע"ז מוחלין לו	רלד		
קיט:	כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו	שמ	פסחים	
קיט:	מנין שהדיבור כמעשה	קכג	וכאור בוקר בעולם הזה	שיד
קל:	היו כורתין עצים לעשות פחמין	רעז, רעז	היכא דשכיח היזקא שאני	צט

שזג	ראש	מפתח ש"ס	שמן	שזג
ממ, של	החמישים שערי בינה נבראו בעולם	כא:	רפד, שלח	כב: את הי אלקיך תירא לרבות ת"ח
קמג	שאינן קמיוגור נעשה סניגור	כו:	רמה	כה: בכל מתרפאין חוץ מעיזי וגיע ושפי"ד
רפז	זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו	כז:	סא	לז: יאמרו כל הסריקין אסורין
קכד	בראשית נמי מאמר הוא	לב:	כג, רמה	ג: עולם הפוך ראיתי עליונים למטה
		יומא	שלז	ג: הרוגי מלכות אין יכול לעמוד במחיצתן
רנו	למרק אכילה ושתיה שבמעיו	ד:	קפא	ג: ולא יהיה כנעני, אין כאן עני
קלג	מכנסים אין כתובין בפרשה	ה:	קמא	ג: לעולם הבא כולו הטוב והמטיב
עא	טומאה הותרה בציבור	ו:	שד	ג: העוה"ז נכתב בי"ה ונקרא בא"ד
סה	שטומאה הותרה לו בציבור	ז:	רבז	ג: מעל שמים חסדך בעושיין לשמה
רפא	צא וחשוב כל אחד לא הוציא שנתו	ט:	רסו, שע	ג: שמתוך שלא לשמה בא לשמה
קכא	מקדש ראשון חרב מפני עי"ז גיע ושפי"ד	טז:	קג	גד: שבעה דברים נבראו קודם העולם
סב	מקדש שני חרב מפני שנאת הנם	טז:	קפז	גד: והביא שתי בהמות והרכיזו בזו
קע	שלא יתקן מבחוי"ן ויכנים	יט:	לד, מה, נט	נט: שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים
קמג	ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני	כ:	רמג	סז: אפילו מת עצמו מותר במחנה לויח
רפא	מיהודה הוה סיועי לא מסייעא	כא:	רח	סח: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם
ב	וירב בנחל, על עסקי נחל	כב:	קצז	סג: וישראל קדושים הם
ג	שאו"ל באחת ועלתה לו	כב:	קסב	פז: אוי לה לרבנות שמקברת בעליה
ד	כבן שנה שלא טעם טעם חמא	כב:	קכב	צו: פסח מצרים מקחו מכעשור
סח	לא היה פיים למחתה	כה:	רמב	קו: ליקדיש לך מר קידושא רבה
סח, קלב	חדשים לקמורת באו והפיסו	כו:	רפה	קז: (תוס') כשהקוצים כתוכה אינה מועלת זריעתה כ
קכה, שנמ	קיים אברהם כל התורה כולה	כה:	יב	קיג: לא תדור במתא שלא נבח בה כלבא
כח	אף אסתר סוף כל הנסים	כט:	יב	קמז: מה נשתנה הלילה הזה
רלמ	(רש"י) שאי אפשר למים לעלות להר	לא:	רכו	קמז: לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים
שד	בשחר היה לובש פלוסין של י"ב מנה	לד:		קית: קשין מוזנותיו של אדם
רלא	עלה ונתלה וישב על פי ארובה	לה:		
שמו	ואלו לגנאי וכו'	לח:	קמז	ראש השנה
שנב	אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא	לה:	רנב	יא: בתשרי נולדו בתשרי מתו
שג	עד שלא ככתה שמשו של עלי	לה:	ר	יא: היום מלאו ימי ושנותי
קכח, קצז, שנג	צדיקים מועטין שתלן בכל דור	לה:	רפ	יז: עוברין לפניו כבני מרון
ריב	אדם מקדש מעט מקדשין אותו הרבה	למ:	עה	יז: שתתברך לכם תבואה שבשדות
רפא	ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם	למ:	קלז	יז: רחמנא אמר תקעו
רפא	יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותר	למ:	צו	יז: ופניהם דומין לשולי הקדירה
קסו	בכל יוהכ"פ מודמן לי זקן אחד	למ:	עא	יז: ורב חסד, מטה כלפי חסד
שעא	הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת	למ:	קצג	יז: למי שמשים עצמו כשיריים
סח	ואחת שמוסיפין בו ביום	מה:	קצג	יז: נתעמף הקב"ה כשליח צבור
קע	שנותן בה מעלה עשן	נג:	ר	יז: (תוס') הי הי הם שני מדות
				יח: כבני אמרנא

שצד	שמן	מפתח ש"ס	ראש
נו:	אפילו בשעת שטמאים שכינה עמהם	ט	אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן
סז:	קושרין לשון של זהורית	קה	נמשלו דברי תורה לשלשה משקין
עב:	זכה נעשית לו סם חיים	קנו	הנכנס למוד את גרנו אומר
עה:	המן מגיד מה שבחורין ובסדקים	ריה	מן בזכות משה
עה:	צדיקים ירד על פתח בתיהם	ריט	זה מעלה ארוכה
עה:	אף המן מוצאין בו כמה מעמים	רכה	צדיקי דאכלי אפתורא דתלת כרעי
עז:	מפני מה לא ירד מן פעם אחת בשנה	רמו, שוט	מי שאמר לשמן וידלוק
פג:	רבי מאיר הוה דייק בשמא	פו	ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא
פה:	וחי בהם, ולא שימות בהם	עט, קעג, קעה, שלה	
פה:	מה מקוה מטהר את הטמאים	קלו	מגילה
פז:	מנקה הוא לשבין	קג	מים וסמיך שבלוחות בנס היו עומדין
פז:	ארבעה חלוקי כפרה	רלד	כתבוני לדורות
פז:	היכי דמי חילול השם	רעט	מיחייב איניש לבסומי בפוריא
			עד שיכתבנו אשורית על הספר ובדיו
מוכה			שמקריבין אף על פי שאין בית
כה:	נושאי ארונו של יוסף היו	סז, רמג	ויהי אינו אלא לשון צער
כה:	כל עוף שפורח עליו מיד נשרף	רכט	אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה
כט:	שישראל מונין ללבנה ועכו"ם לחמה	עב	עד, עז, קפב
מה:	עצי שטים שעומדים לעולם	רפד	מעשה ידי טובעין ואתם אומרים שירה
מה:	יכול אני לפטור כל העולם מן הדין	קג, רסג	שנהנו מסעודתו של אותו רשע
מה:	ראיתי בני עלייה והן מועטים	רפז, ש	ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים
מט:	צדקה משתלמת לפי חסד שבה	רכד	כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר
מט:	תורה ללמדה היא תורה של חסד	רכה	תנא כולן על שמו נקראו
נב:	מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו	קכ, קצ, שמח	ומה שילם לי ימיני
נב:	מניח אזה"ע ומתגרה בישראל	שעג	ירד זה משה
נב:	כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו	קצ	על שם הצדיקים שנקראו הדסים
נב:	ואלמלי הקב"ה שעוורו אינו יכול לו	רח	אסתר ירקרוקת היתה
נב:	מאן נינהו שבעה רועים	עג	כיון שנפל פור בחודש אדר שמח
נג:	אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו	רפח	חולדה קרובת ירמיה היתה
נה:	שבעים פרים כנגד שבעים אומות	רפא	התך זה דניאל
			קראו הקב"ה ליעקב א-ל
ביצה			תוקפו של אחשורוש, מרדכי, המן, נס
מז:	כל מזונותיו קצובין לו מראש השנה	רמ, רצז, שסא	אחד מיוחד שבעדרו
מז:	חק לישנא דמוזני הוא	שסג	כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני
מז:	כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת	רפז	דלא תיקדום עשיה לזכירה
תענית			קורין קללות שבתוי"כ קודם עצרת
ד:	צורכא מרבנן אורייתא דקא מרתחא ליה	רנו	כדי שתכלה שנה וקללותיה

שזנה	ראש	מפתח ש"ס	שמן	מועד קמץ
רח	ספינות מתברכות בשביל ישראל	סג		מ: רבי יהודה בן גרים
רי	זרע ולא תזבין	סג	ריט, רמח, רמט, רעג	מ: זיל גביהון דליברכך
רה	ובמדבר מאי מעמא לא מהול	עב	שיא	מ: במצוה שאפשר לעשותה עיי אחרים
ריז	באומות הלך אחר הזכר	עח:	שכ	יח: שכל אחד קינא לאשתו ממושה
קסא, קצ	שלשה סימנים יש באומה זו	עט:	שנה	כח: מיתתן של צדיקים מכפרת
שכג	הכל לפי שעה שמעו לו	צ:	כא, כו, קלה	
שנה	אלא על פרצוף פנים עם החוטם	קב:		
רנח	והכתיב וצומו עלי ואל תאכלו	קכא:		הגיגה
קיט	מדקדק עם סביביו כחוט השערה	קכא:	רבח	ג: שיושבין אסופות ועוסקין בתורה
			קנז	ד: שומה זה המאבד כל מה שנותנים לו
			יב	ו: עולה שהקריבו ישראל במדבר
			לא	ז: זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר
רצא	מי מגיד הרקיע, ומאי ניהו ממזר	ה:	לא	מ: (תוס') בג בג כולה הגמרא עולה הי
שס	(תוס') דביטל עצמו משימוש ת"ח	יז:	שכט	יב: אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע
רעו	למה לי קרא סברא היא	כב:	שמח	יב: עמד וגזו לצדיקים לעתיד לבוא
שב	אלמלי נגדוה לחנניה	לג:	קבו, קבז	יב: שבעה רקיעין הן
סט	דלא מסתייעא מילתא למימרא	ס:	קלד, קלה, קסה	יב: מיכאל עומד ומקריב עליו קרבן
שלט	רחילא בתר רחילא אזלי	סג:	קסג	יד: כל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך
קסב	מלח ממון חסר	סו:	קכד	יד: שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה
צח	הזחרו מזבובי של בעלי ראתן	עז:	רלח	יד: אשריך שאלעזר בן ערך יצא מחלצוך
קמט, רמד	בשבועתא דלא אתינא	עז:	רלט	יד: בן עזאי הציץ ומת
קנד, רמו	נראתה קשת בימך	עז:	קפג	מו: חזא מטי"ט דאתיחבא ליה רשותא
רמג	יום שמת רבי במלח קדושה	קג:	קסז	מו: וזה צדיק נטל חלקו וחלק חבריו בגי"ע
סו	(תוס') כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו	קג:	קנז	מז: שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה
שכו	דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בהרב	קד:	קצו	כב: נעניתי לכם עצמות בית שמאי
רמו, שנג	ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה	קד:	קמו	כו: ראו חיבתכם לפני המקום
עה	רואה אני את דברי אדמון	קה:	רכג	כז: ת"ח שכל גופן איש על אחת כמה וכמה
קכט	המשתמש באור תורה מחייהו	קיא:	קפח, רנו	כז: פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון
שסד	וכי אפשר לידבק בשכינה	קיא:	רסב, שעב	
שמ	והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו	קיא:		יבמות
שמט	אין לך ענבה שאין בה לי גרבי יין	קיא:		ג: אתי עשה ודוחה לא תעשה
שכב	בית סאה עושה חמשת רבוא כורין	קיב:	שכג	ו: כולכם חייבין בכבודי
			רפד	יד: כי איקלע לאתריה דריבי"ל ממלטל שרגא
		נדרים	רעז	יד: (תוס') מביאים עצמם משום חיבוב מצוה
קכה	ולכסוף המליכו על רמי"ח אברים	לכ:	רעז	מה: עכוי"ם הבא על בת ישראל הולד כשר
נג	היה משה למד תורה ומשכחה	לח:	ריז	סא: אתם קרויין אדם ולא עכוי"ם
רלא	אין עני אלא בדעה	מא:	קו, קפ, רמג	סב: מתו מפני שלא נהנו כבוד זה לזה
ריא	עושה עצמו כמדבר ניתנה לו במתנה	נה:	קעא, רמז, רפג	

שצו	שמן	מפתח ש"ס	ראש
פא:	מאי דכתיב מי האיש החכם	שכא	קידושין
נזיר		כמ:	ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה
נב:	הושחרו שיניו מפני תעניותיו	ל:	משיתסר ועד עשרים ותרתי
נוטה		ל:	ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים
ג.	אין אדם עובר אא"כ נכנס בו רוח שמוות	לא:	כיון שאמר כבד את אביך חזרו והודו
ד.	(רש"י) שמחזיק עצמו כבעל נפש	לא:	גדול מצווה ועושה
ד:	יש בו גסות הרוח כאילו כפר בעיקר	לא:	אבימי ברי קיים מצות כיבוד
ה.	הניח כל הרים והשרה על הר סיני	לא:	עדיין לא הגעת לחצי כיבוד
ה.	אין אני והוא יכולין לדור בעולם	לא:	איזהו מורא ואיזהו כיבוד
ה.	צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית	לא:	עוגות שהוציאו טעמו בהם טעם מן
ה.	בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה	לא:	שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים
ה.	לא מינה ולא מקצתה	לא:	שכר מצוה בהאי עלמא ליכא
ה.	אין תפלתו נשמעת אא"כ משים לבו כבשר	לא:	אמאי לא אנן דלא ליתי לידי הרחור
ה:	כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה	לא:	פה שהפיק מרגליות ילדך עפר
ז.	הרבה שכנים הרעים עושה	לא:	ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר
ז.	ומטהרין את המצורעים	מ:	מחשבה טובה מצרפה למעשה
ח:	במדה שאדם מודד מודדין לו	מ:	אשריו שהכריע כל העולם לכף זכות
ט.	הנותן עיניו במה שאינו שלו	מ:	על מנת שאני צדיק מקודשת
יב.	עמרם גדול הדור היה	מ:	באומות הלך אחר הזכר
יב.	נתמלא הבית כולו אור	מ:	חזי דאת נורא ואנא בישראל
יג:	וחיכן משה קבור בחלקו של גד	מ:	באשה שנדרה ושמע בעלה והפר
יד.	וכי לאכול מפריה הוא צריך	מ:	ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו
כא:	תורה בין בעידנא וכי מננא ומצלא	מ:	מימי לא ראיתי צבי קויין
כג.	נצחו מליא דאולו לאגחא קרבא	מ:	בהידור מצוה עד שליש
ל:	דיוקנו של אביו נראתה לו בחלק	מ:	כל שחבתי בשמירתו הכשרתי נזקו
מב:	ואין איש אלא הקב"ה	מ:	לא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו
גיטין		יז:	ואין מים אלא תורה
ז.	מוזנותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה	לח:	גדול המצווה ועושה
זו:	תן לי יבנה וחכמיה	נ:	מדקדק עם סביביו כחוט השערה
זו:	מיליהו נפישין	פז:	דכי מפקדינא אית לי אנרא טפי
זז:	בזמן שיושבין עליה רווחא	צד:	ושאין מכירין יעשה בהן צרכי צבור
נא:	ממשה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה	מ:	סתם רועה פסול
ס:	חי פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן	כד:	המציל מזוטו של ים הרי אלו שלו
סז:	בניי שנו מדותי	קעא, רכז	

שצז

ראש

מפתח ש"ס

שמן

רנב	המלמד בן חברו תורה כאילו ילדו	יט:	קכא	שעמידו דיניהם על דין תורה	ף:
קמ	ואין משתמשין בשרביטו	כב:	רט	הלך הבעלים וישב לו	פב:
רסז	המקיים נפש אחת כקיים עולם מלא	לז:	קפא	תי"ח ששגגות נעשות להם כזדונות	פג:
שו	שעשה קין בהבל אחיו חבורות	לז:	רמה	אם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת	נט:
ט,שנא	רצונכם נעשה אדם בצלמנו	לח:	רלז	ונמנו עליו וברכוחו	נט:
קצד	זה מטי"ט ששמו כשם רבו	לח:	צז,רפד	אמר להם רבי עקיבא אני אלך	נט:
רנד	כי קבריה למשה במאי טביל	לט:	שנו	אנא אשתיירי משפירי ירושלים	פד:
לח	המברך על החודש כמקבל פני שכינה	מב:	רמה	אונגין בעיליתאי ולא תידחלין מינאי	פד:
רעב	כל הזובח את יצרו ומתודה עליו	מז:	קפט	חביבין יסורין קבל עליה תליסר שני	פה:
שכו	לעולם יקדים אדם תפלה לצרה	מד:	צג,שכד	מוכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא	פה:
קסט	אימתי ימותו שני זקנים הללו	נב:	פב,קיה	אתם קרויין אדם	קיד:
שנב	שבע מצות נצטוו בני נח	נו:	פו	(תוס') צדיקים אין מטמאין	קיד:
קמ	עכויים ששבת חייב מיתה	נח:			
קמה	אין דבר טמא יורד מן השמים	נט:			
י	שדיוהו בדודא דאברא וכסויה	סד:	רלה	מפני שהשיא עצה לנכוכדנצר	ד:
ה	מי איכא דובין ולא בדיק אמיא	סז:	כב	(תוס') הרגו המן להתך	ד:
רלז	כשחלה רבי אליעזר	סה:	רפה	פרנסני ככלב וכעורב	ח:
קנא	אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא	עד:	קכט	והמפייסו בדברים מתברך ביי"א ברכות	ט:
סט	ראה מעשה וזוכר הלכה	פב:	רלה	אם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם	י:
נא,קנז,רנג,רפג	כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב	צ:	כג	(תוס') ראה שמואל יתיב קמיה רב יהודה	י:
שנ	גוף ונשמה יכולין לפטור מן הדין	צא:	כט	הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע	מז:
קנה	אימת אתי משיח	צח:	עה	הוא שמן הוא יצר הרע	מז:
קב	נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו	קו:	צ	איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו	מז:
שמה	כשתי קומות של אדם הראשון	קו:	רבו	גי המעימן הקב"ה בעוה"ז מעין העוה"ב	יז:
קכב	שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע	קג:	רמה	שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה	יז:
יא	בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו	קה:	לז	די רוחות מנשבות בכל יום	כה:
קא	אנשים מצורעים, גחזי ושלשה בניו	קז:	רכה,רעה	שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין	כה:
פב,צה,קט	ולא נחתם עד שפשטו ידיהם בגזל	קח:	שנו	מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב	נג:
קצח	בדורותיו, כל שכן בדורות אחרים	קח:	קנה,של	כל אחד עושה לו חופה לפי כבודו	עה:
			כ,מז,קסח,שנו	פני משה כפני חמה	עה:
		מכות	שמה	הלוקח אילן מחבירו לקוץ	פ:
שד	אמותיהן של כהנים מספקות להן	יא:	שנו	דין גרמיה דעשיראחא ביר	קמז:
קכב	דקיימי מקמי ס"ת ולא מקמי גברא רבה	כב:	רלה	לא עשאו אלא אפטרופוס	קלא:
יז,קנח,שנח	תרי"ג מצות נאמרו לו למשה	כג:	רמז	גי עכירות אין אדם ניצול מהן	קסד:
קלה,רז	רמ"ח עשה כנגד אבריו של אדם	כג:	צא,קיא	רוב בגזל ומיעוט בעריות	קסה:
		שבועות			
קיא	אין שאת אלא גבוה	ו:	קפג	וכי דילטור אני לך חמל גורלות	יא:

ת	שמן	מפתח ש"ס	ראש
צא:	צדיקים חביב עליהם ממונם	קיט	משבעיין אותו תחי צדיק
צא:	לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו	שיר	שלשה שותפין יש באדם
צב:	אומה זו כגפן נמשלה	קל,רפה	בעל הנם אינו מכיר בניסו
קלב:	לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים	מו	מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה
קלג:	כל השונה לתלמיד שאינו הגון	רסה	מצות בטלות לעתיד לבוא
קלט:	המן מן התורה מנין	ה	
קלט:	מרדכי מן התורה מנין	קסד	כלאים
		א-ו	עשר קדושות הן
			רמו
בכורות			
מז:	חרום, שחוטמו שקוע	שנד	פרה
מז:	הלכתא כרב באיסורי	סט	ב-ה היו בה שתי שערות שחורות
			רצז
ערכין			
מז:	המספר לשה"ר נגעים באים עליו	קה	ג-ב התן נותנין לו שבעת ימי המשתה
מז:	לשון תליתאי קטיל תליתאי	קה	ז-א אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם מ"ת
מז:	על שבעה דברים נגעים באין	צ,צד,קג	י-ה לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית
			קד
תלמוד ירושלמי			
ברכות			
מז:	הוא כונס ממון שאינו שלו, יפור ממונו	קו	ה-א ע"י שהיו חסידים ברכה ניתנת בתורתן
מז:	מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה	קלד,שג	ט-ב כל ימיו של רשב"י לא נראתה הקשת
מז:	מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בוד	קה,קו	האומר פרשת המן מוכמח כמזונותיו
מז:	יכול אפילו משתנים פניו	כו	רנז
יז:	אלמלי בא עמהם בדין אין יכולין לעמוד	קלז	
תמורה			
יד:	דברים שע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב	רסד	ח-ב בריה מששת ימי בראשית היתה
מז:	שאל ממני כל ספיקות שיש לך	נו	
מז:	החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו	רמ	תרומות
מז:	אם מלמדו מאיר עיני שניהם	רכה	ח-ד דיקלוט חזירא מחוניה מלייא
			שב
כריתות			
ז:	שאין הלילה ראוי לקרבן	קלד	ג-ג התן מוחלין לו כל עונותיו
ט:	לא יכנסו לברית אלא במילה ומבילה	יג,ריז	
מדות			
ב-ז	י"ג השתחוויות כנגד י"ג שערים	מו	ה-ב וכל אדם וגוי אני אומר הקב"ה היה
			קסו
נדה			
מז:	מפה זו מה תהא עליה	עמ	א-ג אני הוא ששימרתני מצותיה
			יז,סו,רמ,שמב

שמן

מפתח מדרשים

ראש

תא

ג-ח	לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו	רס	ס-ח	לא היו גמלי אברהם כחמורו של רפכ"י	קפמ
			ס-ג	כדאי אברהם להנצל בזכות יעקב	קעג
	מגילה		ס-ה-ז	ולא שמשתי אותו אחד מקי ששמש עשו	קלמ
א-ה	המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני	כח	ס-ה-כב	את ריח בגדיו, כגון יוסף משיטא	זג
	סוטה		ס-ד	רשעים תחלתן שלוח וסופן יסורין	שיד
			ע-מ-ח	אתה אלוה-ה בעליונים ואני בתחתונים	שלמ
ה-ה	דממת בכל נפשי אנא קרי שמע וגחך	קעג	פ-ח-ה	די כוסות כנגד די גאולות שנאמרו במצרים	קנח
	סנהדרין		צ-ה	כל אותן י"ג שנה לא מתה חיה בא"י	קפמ
י-ב	גיחזי אדם גבור בתורה היה	קא	צ-ט-א	למה תרצדון הרים וגוי כולכם גבנונים	קיג
			ק-ו	אותן שבועים יום שבין אגרת לאגרת	כב

עבודה זרה

ג-ה בית הבחירה נבנה על פי נביא

קיב

א-כח שבא על אשתו של דתן

ריח

ב-ג אין הקב"ה נותן גדולה עד שבודקו

צג

ב-ז שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן

עז

ה-ט בכחו של כל אחד ואחד

רבח, שעג

ה-י חסד זה אהרן

קפה

ה-כ הם לקו עליהם לפיכך יזכו לרוח הקודש

כג

ט-ט אכה אלהיו תחלה ואחר כך עמו

קמה

י-ד אור נכנס ומאיר מה שבחביות

קכו, קכז

כ-א-ז אני גדול ממך

רד

כ-ג-ה כשיגיעו הגליות לאמנה יאמרו שירה

קס

כ-ח-א הלוחות היו ארכן ששה טפחים

רסב

ל-א-ז הוסיף קין לימי אביו תשכ"ו שנים

רכב

ל-ו-א מה הוית וכוי כך ישראל חובטין אותם

רעד

מ-ג הראה הקב"ה לאדם הראשון כל צדיק

ה

מ-ד-א ישראל נשענין על המתים אלו האבות

רסד

נ-ב-ג מוי שנומל עכשיו, חלקו של עוה"ב נומל

שעב

מדרשים

בראשית רבה

א-א אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה

רו, שכב

שלג, שנה, שכב

ג-ח שבו היה הקב"ה יחידי בעולמו

עה

ג-ח בשני נבראו המלאכים

קכג

ה-ה התנה עם הים שיקרע לישראל

שכג

ה-ט מה הפרי נאכל אף העין נאכל

שמח

י-ט לאחר ששבת שאנן ונחת שלוח והשקט

רצא

יא-ב ברכו באור פניו של אדם

קכז

יא-ב המאורות לא לקו עד מוצאי שבת

קכה

יב-ט אני בורא אותו במדת הדין ורחמים

פמ, צו

קיט, קלה, קפח, שלג

יד-ט על כל נשימה תחלל י-ה

קכ, רע

כב-ד לא עשה הכל בעולם יותר מני יום

רכ, רנג

כב-ז תאומה יתירה נולדה עם הכל

שה

כב-יב הזריח לו גלגל חמה

שג

ל-ה-ב לא נראתה קשת בימי רשב"י

רמו, שיא

מ-ה-ה אחר סמוך, אחרי מופלג

קמו, קפא

מ-ד-ט וגם, לרבות ארבעה גליות

צד

ויקרא רבה

ב-א אלף נכנסים לביהמ"ד ואחד יוצא להוראה

רסו

ב-ז אף אתה לא תקריב מן הגזילות

פג, צו

ז-ג העולה באה על הרהור הלב

ט

ט-ג קדמה דרך ארץ את התורה

שמד

י-ה נמנעה ממנו חצי הגזירה

מו, נמ, קמג, קפב

יא-ז 'ויהי אין שמחה, 'ויהי אין צרה

פב

יב-א שלא מתו אלא מפני היין

נח

תב שמן מפתח מדרשים ראש

יב-ב	ועכשיו בני בניך גדולים ממני וממך	נז,ס,פא	יב-ד	אבן שתיח, שממנה הושתת העולם	קיג
		קלד,קסג,קפא	יב-ח	מהו זה הדבר, על המילה	לה
יג-ב	לא מצא הר שתנתן בו אלא סיני	קיב	יג-טו	שבעים פנים לתורה	מט,רז,רכח
יד-א	זכה אומרים לו אתה קדמת לכל	רג	יט-ג	ופרשה של פרה אדומה הקרתי	שסא
יד-ב	מחשבין לשמו של אברהם אבינו	קכב	יט-ז	דברים המכוסים בעוה"ז עתידין וכו'	שלג
טו-ג	משל לגנת ירק שהמעין לתוכה	צא	יט-י	דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע	שלא
טז-ד	כיון ששמעו פרשת נגעים נתייראו	קו	כא-יד	הרי השעה שאתבע בה צרכי	שכט
יז-ג	על עשרה דברים נגעים באין	צ	כא-כא	לא היה אדם בירושלים וכידו עון	ף
יז-ד	אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה	פכ,פח			

דברים רבה

יז-ז	בשורה היא להם שהנגעים באין	צד	ד-ה	אין אדם שומע לי ומפסיד	שי
יח-ד	באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע	קי	ז-ב	כיבוד אב ואם חמורה שבחמורות	קלו
כ-ט	ועל ידי שהיו מחוסרי בגדים	קלג	ז-ח	אילו חסר אפילו אי לא היתה שכינה נגלית	שמז
כ-י	מותי בי זקנים הללו מותים	ע	יא-י	בבקשה אל תמסרני ביד מלאך המות	רמד

שיר השירים רבה

כ-י	מכאן שהיו ראויין להשלחת יד	קפב	א-ב	נמשלו דברי תורה ליון	כ
כ-י	אם אני הורגן הריני מעררב שמחת בתי	עג	א-ב	במתן תורה נעקר מלבם יצר הרע	עד
כא-ט	בזאת בנימטריא ת"י כמקדש ראשון	קמד	א-ג	מה השמן מר מתחלתו וסופו מתוק	רעד
כא-יב	היו פניו בווערות כלפידים	קנד,קסו,רל	א-ה	יבא יחוקאל ויגלה להם חדרי מרכבה	רכט
כב-א	כולן נאמרו למשה בסיני	נג	א-ט	אני שואל את החכמה והכל בכלל	נ
כד-ט	קדושתי למעלה מקדושתכם	נג,קצג	ב-ד	הביאני הקב"ה למרתף גדול זה הר סיני	כ
כה-ב	עתיד לעשות צל וחופות לבעלי המצות	רפד	ד-יא	הענן היה שף בהם ומגהיצן	קסא
כו-א	אמור וגו', אמרות הי אמרות טהורות	רנד	ה-ג	פתחו לי פתח כחודה של מחט	רט,שכז
כט-ג	עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים	קנב			
ל-ב-ג	נכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב	ריז			
ל-ב-ה	יוסף גידר מן הערוה ונגדרו ישראל	שלט			
ל-ד-א	וכי ימוך הה"ד אשרי משכיל אל דל	רצו			
ל-ד-ב	וחלא לא נותן לו אלא נפשו	רכד			
ל-ד-ח	העני עושה יותר עם הבעל הבית	רכג			
ל-ה-א	בכל יום הייתי מחשב וכו'	שכ,שכח,שסד			
ל-ה-ג	הקב"ה גוזר גזירה מקיימה תחלה	שנ			
ל-ה-ז	הריני מעלה כאלו עשיתם אותם	שנ			
ל-ה-ז	מעלה עליכם כאילו עשיתם עצמכם	שנא			
ל-ה-ז	הלמד שלא לעשות נוח שנהפכה שליתו	שפה			

פתיחתא לאיכה

ב	המאור שבה היה מחזירן למוטב	רסו
כד	אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאומרו	קמא

איכה רבה

א-כח	על שאכלו חמין בפסח	רצב
א-לז	קשה סילוקן יותר מחורבן ביהמ"ק	מז,עו

קהלת רבה

ב-א	תורה בעולם הזה הבל לפני תורה שבעוה"ב	נה
ז-ז	הלך רבי אלעזר בן ערך אצל אשתו לאמאום רל"ט	רל"ט
ח-א	עקיבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה	שנו

במדבר רבה

ב-ג	התורה נדרשת במ"ט פנים	מט
ז-א	נתרפאו כולן במתן תורה	פה

תג	ראש	מפתח מדרשים	שמן	יא-ז
		תורת כהנים	רכ	שבעה תלמידים נשארו לרבי עקיבא
		צו		
קלב	ביותר כל מקום שיש חסרון כים			
		שמיני		אסתר רבה
סב	יבא עגל ויכפר על מעשה עגל			
		מצורע	יט	ו-ב מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו
קז	אשר לו הבית, שיהא כל אחד מכיר שלו			
		קדושים	כה	ו-ח חייך סופך לדרוש שלום אומה שלימה
רלה	הנח לפניהם והם ילקמו			
		קדושים	רנה	ט-ב אין ישראל נתונין בצרה יותר מני ימים
ישממ	אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גור			
		אמור		מדרש תנחומא
רלה	המקיים המועדות כאילו קיים השבתות			
		בחוקותי		
שמז	שבו ביום שהוא נמוע עושה פירות			
		בחוקותי	צד	בא בכור השבי שהיו שמחים בכל גזרות
קפד	הקב"ה מטייל עם הצדיקים בגן עדן			
		ספרי	שנו	בשלה לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן
		עקב	קמוג	תשא מי גרם שיתנו כופר, מעשה העגל
ג	רצונך להכיר את ה', למוד הגדה			
		ראה	רז	פקודי יצירת האדם שהוא עולם קמן
קיא	דרוש על פי נביא			
		ראה	ריא	צו דיבור לשון קשה, אמירה תחנונים
קפא	כשעושים רצונו אביונים באחרים			
		פרקי דרבי אליעזר	לב	צו העולה על הרהור הלב היא באה
		לח	צ	תזריע מעשה בכחן שהיה רואה את הנגעים
		מו	קמב	בהעלותך בקצה המחנה, במוקצים שבמחנה
		ערב שבת כוי שעות קבלו ישראל הדברות	קפב	בהעלותך הקלו את ראשם כאוכלים ושותים
			פד	חוקת נכנסו הסלעים למערות ורצצו הגבורים
			רלה	בלק מבקש לעקור אומה החוגגת ג' רגלים
			רסז	פנחס כשם שאין פרצופיהן שוין כך אין דעתם
		תנא דבי אליהו רבה		
		ד		ילקוט שמעוני
כג	שהיה מתאנח ומצפה על כבודן של ישראל			
		יה		בראשית הניח ידו על ראשו ומעטו על אלף אמה
קנו	תי"ח שיושב וקורא חי יושב כנגדו ושונה			
		יט	שמח	בחוקותי רצונך שלא יגלו הזהירים על השמיטות
שמ	יעקב ועשו חלקו בבי עולמות			
גרב	מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי	כה	רצב	שמואל אין לך דור שאין בו כמשה
		כו	רמד	שמואל אותה הלילה למד משמואל כמאה שנה
רמ	יתפלל שלא יכנסו מעדנים לגופו			
		תנא דבי אליהו זוטא	נה	מלכים אם היה קולך נאה עבור לפני התיבה
		יג	שמז	דניאל יהב חכמתא לחכימין, זה משה רבינו
רעח	אין ים אלא דברי תורה			
		כ	נו	מיכה עתיד להביא סיני וכו' ולבנות ביהמ"ק
נה	הקב"ה יושב ודורש תורה חדשה			
		תוספתא	קיד	תהלים בכחן של כל אחד ואחד
		כלאים	שלה	אסתר אתם צמים על שאכלתם מסעודתו
קפח	אסור לרכוב על פרדה מקל וחומר		כא	אסתר האיך היו צמים ג' ימים ולא היו מתים
		סדר עולם	רנה	
		ה		מכילתא
עז	לשנה הבאה יצאו ממצרים			
		מדרש תדשא	צה	בא של עין נרקבת ושל מתכת נמסת
		יא	שמג	יתרו ברכות וקללות קרא באזניהם
שמג	מי"ה קרבנות מנגנים על מי"ה קללות			
			רפז	יתרו זכירה עד שלא תבא, שמירה משתבא

תד

שמן

מפתח מדרשים

ראש

מעמיו המקרא

כי כל אבל מחמצת ונכרתה, גרשיים
 והכית בצור, מונח רביעי
 והשביעית תשממנה, גרשיים
 ואל משה אמר עלה, קדמא ואולא מונח רביעי
 ויאמר אל אהרן קח לך עגל, מונח רביעי
 ויאמר משה אל אהרן, קדמא ואולא רביעי
 קחו את המנחה הנותרת, מונח רביעי
 אדם כי יהיה בעור בשרו, רביעי
 עד השנה התשיעית, מונח מונח רביעי
 למען תזכור את יום צאתך, מונח רביעי

זוהר הקי

ח"א יב: וא"ו דאיהו ח"ן תדיר
 ח"א כד: אורייתא דא קוב"ה
 ח"א כח: בשג"ם זה הבל, ודאי איהו משיח
 ח"א נו: חנוך מלאך לשמור את ישראל
 ח"א עט: לומ דא נחש בת זוגיה דההוא ס"מ
 ח"א קא: אין שר ומלאך מכיר מחשבות
 ח"א קכב: שרה זה הגוף
 ח"א קלז: רבקה דינא רפ"א
 ח"א קע: אברים וגידים נגד עשין ול"ת קל"ה, קע"ח, שג"ח
 ח"א רט: השי"ת לבדו בוחן לבות וכליות
 ח"א ר"ז: וסליק רבי שמעון וספר תורה עמיה
 ח"א רכח: ולא עוד אלא דקשת אתחזי עליהו
 ח"א רל"ט: מה גפן לא מקבלא עלה נטיעא אחרא
 ח"א ט: התגלות פנימיות התורה על ידי רשב"י
 ח"א לח: נהיר האי ליליא כתקופת תמוז
 ח"א פח: כל ברכאן ביומא דשביעאה תליין רנ"ז, שט
 ח"א קסא: אסתכל באורייתא וברא עלמא
 ח"א קצא: ענני יקר הפיין אלא לבני ישראל
 ח"א קצז: אהדר לון כמלקדמין עובדא דמשכנא
 ח"א קצח: אתני בעופי למיזן עורבים לאליהו
 ח"א ריא: בצדיקים אור הנשמה יוצאת מנרתק
 ח"א רי"ב: קמורת סיועא איהו לאסתלקא דינין
 ח"א רעז: אברהם רוא דחסד יצחק דינא קשיא
 ח"א רע"א: בעובדא דלתתא אתער לעילא רע"ח, שס"א

ח"ג עג: קוב"ה אורייתא וישראל חד רד
 ח"ג צז: וספרתם לכם, כד"א וספרה לה רס
 ח"ג קיח: מיכאל מימינא גבריאל משמאלא קסח
 ח"ג קכא: יהויב גרמיה למותא כמאן דאתפטר רלד
 ח"ג קכח: כיון דאתמר רכיל אמאי הולך רמט
 ח"ג קל"ב: אני חמי בעיני תליסר מכילין קנא
 ח"ג קמד: דכולהו שיתא מיניה מתברכין רפה
 ח"ג קמה: כהנים מסטרא דחסד קפה
 ח"ג רב: פרד"ס, פשט רמוז דרוש סוד רז
 ח"ג ריז: נשמות נוי"א נתעברו בפנחם סט
 ח"ג רכז: הוי"ה לקבל ד' בגדי זהב ולבן שג
 ח"ג רכח: י"ג מכילין דרחמי נגד ח"ג מדות שבתורה ק
 ח"ג רל"ח: אשתתף עמכון למיהב מחולקא דילי רה
 ח"ג רמז: מפה גשמים עולה נגדה טפיים שכז
 ח"ג רנז: תורה שבכתב חסד, בעל פה גבורה שלד
 ח"ג רעז: פקודא דא לברכא על כל מה דאכיל ושתי רעז

זוהר חדש

תבוא בקללות שבתוי"כ אית בהו הבטחות וחביבו שיב

תיקוני זוהר

כה: מצוה בלא דחילו לא פרחית רכז, שס"ה
 נה: בחג השבועות יפקון מגלותא שמט
 סו: רשימו דברית מילה שדיי הוי"ה רפ
 סז: מטי"ט דסליק לחושבן שדיי קצד
 עג: ימצוהי בלילא מארבע אתון קכג
 קה: כל בריין דעלמין בסייעתא דיליה רטו
 קיח: שוי עליה אות ו' לשזבא ליה שג
 קמג: אית מאן דפרע בממוניה ואית כנפשיה פח

רמב"ם

יסודי התורה

ב-ב: בשעה שיתבונן האדם במעשיו וכו' מא
 ז-ג: כל הנטפל להי מלפניו מותר למוחקו ג
 ז-א: אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול א
 ז-ב: הנביאים מעלות מעלות הן ב
 ז-ג: אם יאמר הנביא עבור שמע לו חוץ מעי"ז קיב
 י-ד: כל דבר טובה שיגזור הא-ל אינו חוזר עז

שמן

מפתח מדרשים

ראש

תה

מורה נבוכים		דעות	
נא	השנחת הי על האדם לפי הדביקות	ז	צוו חכמים שיהא אדם שם דעותיו תמיד
כו	נודעו לשלמה מעמי המצות פרט לפרה	ח	יתרחק עד הקצה האחר, והוא גובה הלב
אגרות		קפא	רוב החלאים באים מפני מאכלים רעים
רנא, רנב	אשרי מי שחתמו ימיו במהרה	שנט, שסד	מצות עשה להדבק בחכמים
		רמח	מספר דברים שגורמים להזיק היו לשה"ר

תלמוד תורה

א-ח	כל איש חייב בתלמוד תורה	קלא
ד-א	אין מלמדוין תורה אלא לתלמיד הגן	רפה

תשובה

ג-ה	חסידי אוח"ע יש להם חלק לעולם הבא	שנב
י-א	אל יאמר הריני עושה מצות שאקבל הברכות קצו	קעז
י-ב	העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות וכו'	שע
י-ג	וכיצד היא האהבה הראויה וכו'	קעז
י-ה	כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר וכו'	שסמ

איסורי ביאה

יד-ז	גר תושב זה עכו"ם שקיבל שלא יעבוד ע"ז	שנב
------	--------------------------------------	-----

איסורי מזבח

ז-יא	הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע	קעב
------	--------------------------------	-----

שבועות

א-ז	שלא יטעום כלום שבעה ימים רצופים	רנט
-----	---------------------------------	-----

שמיטה ויוב"ל

ט-ז	מי שנמנע מלאחוזת חבירו קודם השמיטה	רצג
יג-יג	שבת לוי הובדל לעבוד את הי לשרתו	קף

כ"י המקדש

ח-ג	ושתי כתנות אחרות היו לו לכה"ג ביוהכ"פ	שד
-----	---------------------------------------	----

בית הבחירה

ו-טז	קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתי"ל	שעא
------	---------------------------------	-----

תמורה

ד-יג	אע"פ שחוקי התורה גזירות ראוי להתבונן	שסא
------	--------------------------------------	-----

שלאח ערוך

אורח חיים

א	שויתי הי לנגדי תמיד הוא כלל גדול	מג
א	טוב לומר פרשת המן	רנז
ז	מפליא לעשות, שקושר דבר רוחני בגשמי	רד
נא	אין אומרים מזמור לתודה בשבת ויו"ט	רעא
ס	(מג"א) במצות דאורייתא צריך כוונה	רעו
סח	(מג"א) י"ב שערים נגד י"ב שבטים	יד, רכו
צא	בתפלתם מגיעים להתפשטות הגשמיות	סז
צה	(א"ר) 'ישרהי עולה בנימטריא' תפלה	קיה
קכד	לא ישיח שיחת חולין בשעה ששי"צ חוזר	סז
קל"ט	(טור) תורת אמת תושב"כ, חיי עולם בע"פ	רח
קנא	בתי כנסיות אין נוהגין בהם קלות ראש	סז
קפד	ספק בהמ"ז מברך מפני שהיא מן התורה	רעו
רח	(בי"ח) קדושת הארץ נשפעת כפירותיה	קמה
ריט	(פמ"ג) קרבן תודה אינו אלא מדברי קבלה	רע
ר"ל	הנכנס למוד את גרנו אומר וכו'	רי
ר"ג	(מג"א) מתפללין מנחה וערבית סמוכין	רנט
רמד	(טו"ז) אי לא עשה תשובה שבת מאי מהני	ר"ד
רמז	(יד אפרים) מתפללין ערבית קודם צאה"כ	רנט
תכט	אין נופלין על פניהם כל חודש ניסן	יב
ת"ל	(טור) שבת הגדול על שם הנס שנעשה	קכז
תצג	ל"ג בעומר פסקו מלמות	קעא
תצג	(ערוך השלחן) ל"ג בעומר יצא מהמטרה	רנב
תצג	(פרי"ח) ל"ג בעומר התחיל לשנות לרשב"י	רנב
תרכה	(טור) תלה הרבה מצות ביציאת מצרים	קנז

יורה דעה

סב	(פמ"ג) בכך נח לא אולינן בתר רוב	ריז
פא	לא יניקו מן הכותית שמטמטס הלב	ל"ד

תו	שמן	מפתח מדרשים	ראש
קנז	אם רשאי ליהרג על שאר העבירות	שלח	נאה לקדוש פאר מקדושים
רמ	צריך ליהדר מאד בכבוד אביו ואמו	קלז	
רמ	נטרפה דעת אביו או אמו משתדל עמהם	קמא	זמירות לשבת
רסה	נוהגין שלא לברך שהחיינו אפילו כשהאב מל	נמ	אשרי מי שראה פניו בחלום
רעד	(כ"י) יום שמת רבי בטלח כהונה	רמוג	
			הגדה של פסח
			מה נשתנה הלילה הזה
קעה	בכל דבר שיש פסידא לא תקנו זכות למצרן	רפ	ואפילו כולנו חכמים
שלט	שכור לי פועלים וכו' אין עובר על כל תלין	יז	אלו קרבנו לפני הר סיני
	תפלות ופיומים		פיומים
	תפלת ימי חול		
	אתה קדוש ושמך קדוש	ריב	בר יוחאי נמשחת אשריך
	ונפשי כעפר לכל תהיה	רסה	מושב טוב ישבת
	אבל אנחנו ואבותינו חטאנו	רב	עצי שמים עומדים
			נעשה אדם נאמר בעבורך
	תפלת שבת ויום טוב		לייב נתיבות ראשית תרומה
	מחיה מתים במאמרו	שלז	אשרי העם הם לומדיך
	ולך לבדך אנחנו מודים	פו	ושם נברא מעין לו והרוכ למאכלו
	בפי ישרים תתרום	קצז	כל ימיו אשר חיה אות הקשת לא נהיה
	המנחיל מנוחה לעמו ישראל	יד	עשה שבועים תיקונים
	מנשרים קלו ומארויות גברו	רה	שלום רב על משכבו
	מנוחת שלום ושלוח והשקט וכמה	יד	תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו
	באין מליץ יושר מול מגיד פשע	שסב	בתכתקי דהב פיזא ואפרסמון נהרתא
	ויאתיו כל לעבדך	קמו	כי בחמלתו על אגג נולד אויב

מפתח ספרים

אור החיים

שט	בראשית – השבת מקיים העולם כל הששה ימים
צד	לך – גם די מלכויות ידון הי ששיעבדו ישראל
שו	ויגש – גם בזמן מכירתו לא כהתה האחות
רבז	ויחי – במותו יתוספו כל חלקי נשמה של כל ימיו
קכג	בא – בקיום המצוה שורה עליו שכינה
רס	יתרו – הוצרכו לשבעה נקיים לקבל התורה
פה	תשא – הערב רב מתו בחטא העגל
עו	שמיני – משה הצמער על הכהונה שנימלה ממנו
לח	שמיני – במילת ערלת הלב יתראה כבוד הי
לד	שמיני – באכילת איסור נעשה הוא עצמו שקין
קח	מצורע – במדבר לא היה נגעי בתים
נז,סד,קעח,קפד	אחרי – מיתת נוי"א במיתת נשיקה
רב	קדושים – סגולה לצייר צורת אבותיו
רמט	קדושים – ברכילות אסור גם גרמא
קעח	בחקותי – יתכן אהבת הי עד כלות הנפש
קפב	פנחס – זמרי נחשב כמת בחייו
פ	פנחס – יהושע לא הוצרך למשיחה
ג	ואתחנן – ישראל נמפלין להי מלאחריו
קעט	עקב – תרי"ג מצות נגד אברי וגידי האדם

אוצר יד החיים

רצב	גלות מכפרת על איסור אכילת חמץ
-----	-------------------------------

אור לשמים

לב	הי שולח מלאכים לשמור מחימוץ
----	-----------------------------

אורח לחיים

קכ	לך – יצר הרע חייב שצובע עבירה למצוה
----	-------------------------------------

אבן עזרא

רנה	בשלה – מתי התחיל ירידת המן
-----	----------------------------

אבן שלמה

ט	בראשית – כך וכך מעשיו, שיש לו בחירה
רה	תזריע – באדם יש כל המדות שבבעלי חיים

אברבנאל

יב	בביאור קושיית מה נשתנה
----	------------------------

אגרא דכלה

סז	בהעלותך – הטמאים לנפש אדם, שנטמאו בנוי"א
פ	קרח – לעתיד יהא קרח כהן

אגרא דפרקא

צב	קבו – לא מצליחים בבנים, שמתפטמים באיסור
קעח	קלו – היראה באה לצמצם האהבה
רבז	קג – בדיבור צדיק שומע כל אחד מה שנוגע לו

אהבת חיים

קסו	יוהכ"פ – אדם שנעשה מלאך ממליץ טוב
-----	-----------------------------------

אהבת יהונתן

שה	ויגש – ביאור ענין מכירת יוסף
----	------------------------------

אהל יעקב

רה	בראשית – האדם כלול מכל הברואה
כז	קדושים – להוכיח הכלל, והחכם יבין שהכוונה עליו
י,רלא	נצבים – אצל צדיק עשויות מצוה אינה עמל

אך פרי תבואה

ז ויקרא – במדה רעה מתחלה ללכת עד קצה האחרון

אלופי יהודה

שג בראשית – בשפיכת דמים נפגם וי של הוי"ה
קפד ויקרא – אדם כי יקריב מכם לה', ר"ת מוכא"ל

אליה רבא

קיה צה – ישראל בגימטריא תפלה
קפד קב – ואשי ישראל, נשמותיהן שכבר מתו

אלשיך

רעב ויקרא – לחשוב שהוא צריך להיות הקרבן
קלג אחרי – הי הודיע למשה סיבת מיתת נדב ואביהוא
קצא, קצג קדושים – קדושה מלאה היא רק אצל הי
טז קדושים – לא להוכיח בדרך זלזול
לא אסתר – על ידי שאול נולד המן מאנג
נו איכה – דיבור הי מכריח וניטל הבחירה
קצג תהלים – יעשו כסדר הזה, יעשו מדות הי
ריד תהלים – רם על כל גויים, שאינו משיגה בתחתונים

אמבזאה דספרי

פו נשא – כמיתת נדב ואביהוא הותרה טומאה בציבור

אמונה ובטחון

רצד בגדר מהות הבטחון

אמונת עתיד

רא ויחי – בטעם שצוה יוסף להעלות עצמותיו לא"י
קפח משפטים – קדושת נפש בעליו מתפשט בכהמותיו

אמרי אמת

יג בטעם שהכהן גדול מקריב בכל יום מנחת הכיתין

אספקלריא המאירה

רמו בימי רשב"י לא נראה הקשת רק במחווז

אר"י הקדוש

מט, נו, שלא לקו"ת – בעגל ניטל ממשח שער הנו"ן
שלח לקו"ת – רבי עקיבא ניצוץ יעקב אבינו
קצג ע"ה – הי הי אינו מהי"ג מדות של רחמים
נד פע"ח – למד בשינתו תורה של שמונים שנה
פ שע"ה"פ – לעתיד יהיו הלויים כהנים
שו שע"ה"פ – קין נתגלגל שלשה גלגולים
רכ, רמה, רנא, רנו ש"ם – משה בא בגלגול רשב"י
מט שע"ה"כ – במצרים היתה הדיבור בגלות
שז שע"ה"ג – יחזקאל הנביא גלגול קין
שב חסד הי שיוכל לתקן בגלגול
כ, רכב גלגול ראשון נקרא אב, והשני בן
רכ קין והבל נתגלגלו במשח ובמצרי
שלח השבטים נתגלגלו בעשרה הרוגי מלכות
קלח, קפד סוף תענוג הנשמה, שמיכאל מקריבה במזבח
ה שאול המלך לא נפגם בחטא עין הדעת
לא על ידי שאול נולד המן מאנג
יד, רכו י"ב שערים לייב שבטים להעלות תפלתם
קגז אי אפשר השנת התורה בלי מדות טובות

ארחות צדיקים

לא תשובה – בתשובה יכרית הי הממזר מן העולם

שו"ת ארין צבי

רעה כז – במקומו של רשב"י ברכת נהנין דאורייתא

באר מים חיים

עג יתרו – בסיני זכו להשיג התורה קודם שניתנה
קפד נשא – סוף תענוג הנשמה, שמיכאל מקריבה

בוצינא דנהורא

קפג תשא – מחלל שבת נכרת נפשו עוד בחייו
רט בלק – אין פתחיהן שוות, רק פתח כהודו של מחט

ביאור הרד"ל

רלח רבי אלעזר ששכח תלמודו אי שוב חזר

תמ	ראש	מפתח ספרים	שמן
מו,עב	שמיני – וידום בי במסורה		בית הלוי
ריז	אמור – וינצו בי במסורה	רפח	וירא – עפר מצד העבר, אפר מצד העתיד
רפד	בהר – שקול שבת כנגד עבודה זרה		בית הלחמי
רי	תצא – יש ברכה כממון קודם שמונה אותה	רה	בראשית – כאדם יש כל המדות שבכעלי חיים
	בת עין	ק	שבועות – במעם דכה הרפואה בדשאים
י	נצבים – כפה הר כנגינת, דגדול המצווה ועושה	פו	יולך לבדקי אנהנו מודים, נסים הנסתרים
	גבורת ארי		בית מאיר
רנט	בדין בין השמשות בתענית ציבור	כג	תצא – מעלתן של צדיקים שמסירין הכאה מישראל
	גרי"א		בית שמואל אחרון
שם	יהושע משרת משה, גדולה שימושה מלימודה	קעט	הגר רצה עצה שלא יתגלגל עוד
רצב	גלות מכפרת על איסור אכילת חמין		בן יהודע
כט	כתבן בדמע, בעירכוב צירופי אותיות	שד	יומא – במעם שאמו עשתה לו כתונת
	דברי יואל		בני יששכר
פה	בשלה – הערב רב מתו במדבר ולא נכנסו לארץ	שט	שבת – עיני שבת יעקב מצייל העולם מזומו של ים
לה	שמיני – בהקמת המשכן נשבה רוח צפונות ומלו	ק	רי"ח – בקל וחומר מתעורר מדת א-ל
קנו	נשא – הקב"ה יושב ושונה כנגד הלומד	רפא	ניסן – בכל הענינים יש אמצעי בניניהם
קיד	שבועות – איך יהיו תבור על המקדש הא נעבד	קיג	ניסן – מקום שקנתה השכינה א"א לאסרו בעיז
	דברי שאול	קמז,רנב	אייר – יום לידת ופטירת רבי שמעון
שנה	תענית – צנצנת מן, רומז על תורה בכלי מכוער	רכח	אייר – במעם ההדלקות בלייג בעומר
	דברי תורה	קכג	סיון – אוריין תליתאי, מחשבה דיבור ומעשה
שיג	חיד – במה שאמרו ליחרוב ביתך	קלט	סיון – משבת מוכה דישאל בנים למקום
	דגל מחנה אפרים	רס	סיון – בטענת המלאכים במיית בדין בר מיצרא
רכח	בא – הוזה"ק יש לו בכל יום פירוש אחר	יח	סיון – על אמונה יש מסירת נפש, ששמעו מפי הי
	דעת זקנים מבעלי התוספות	קנ	תמוז – בביאור ונקח לא ינקח
קפז	בראשית – הפרדה אינה ככלל ברכת פרו ורבו	קצג	אלול – ייג מדות רחמים די באמירה
רא	ויחי – יוסף אמר ליעקב שיצוה להעלות גם עצמותיו	רלח	תשרי – בקבלת מסייג א"צ לדי חלוקי כפרה
ס	שמיני – כהנים ביום משיחתם דינם ככהן גדול	שפא	כסלו – בשמירת חוקים יוצאים בדין בדימום
סה	שמיני – נדב ואביהוא אי מתו בפנים או בחוץ		שו"ת בנין ציון
			א – אי אפשר להקריב כעת שחסר ריח הניחוח
			בעל המורים
		קלג	שמיני – נדב ואביהוא חטאו בששה דברים

הדרש והעיון

שמד	יתרו – במי"ת לימד לקבל דעת חכמי ישראל
כא	ויקרא – להחשיב שהוא היה צריך להיות הקרבן
קנד	אחרי – אהרן לא קינא למשה שאינו ככל יבוא

העמק דבר

רלו	צו – חיוב חלות תודה, לפרסם ההודאה
-----	-----------------------------------

הפלאה

רמא	פתיחה – עוצם עיניו, יאירו אצלו עיני השכל
קנה	כשלא נראה הקשת בימיו נכנס חי לגן עדן

ויגד משה

קצה	אבות – שמעון הצדיק, גם לנגד שיירי כנסת הגדולה
מה	אבות – מרבה לחקור העדים, קאי על מצות ק"ש
רכב	אבות – נפרעין שלא מדעתו, היינו נלגול הקדום
רעד	אבות – ועמד בכולן, שלא נשבר רוחו מהנסיונות
שכה	אבות – בטעם הנם שהחלמיש נתהפך למים
קיו	אבות – ענוה המילוי בגימטריא ענוה
צג	תהלים – דוד נתעלה שהיה רועה ולא נכשל בגול
קפב	תהלים – בשכר הצדקה זוכה לאריכות ימים

וידבר משה

קיש	במזונו חביב מגופו פוגע בנפשות תחלה
-----	------------------------------------

ולאשר אמר

כו	אחרי – אחת בשנה, שמיתת צדיקים מכפרת
----	-------------------------------------

זוהר חי

רלב, רג	ויחי – לא הרגיש רעבון מגודל מתיקות התורה
---------	--

זית רענן

סו	שמיני – במיתת נדב ואביהוא הותרה טומאה בציבור
----	--

זכור לדוד

רצו	להשתדל לקנות תמיד אצל יהודי
-----	-----------------------------

זכותא דאברהם

כד	לך – אברהם היה אורח כדי להכיר נפשו של אורח
----	--

חובות הלבבות

רמ	בחינה – מוגריר חטה מצמיח שלש מאות שבלים
רצד	במחוק – בגדר מהות הכמחוק
לא	תשובה – בתשובה יכרית חי הממזר מן העולם

חוות יאיר

יז	על אמונה יש שכר מצוה בהאי עלמא
----	--------------------------------

חומת של חסד

כו	בצרת רבים לתלות האשמה על עצמו
----	-------------------------------

חומת אנך

יט	'איש יהודי בגימטריא 'משה'
----	---------------------------

חזקוני

רכג	אמור – י"ב חלות נגד השכטים
-----	----------------------------

חידושי הגר"י"ז הלוי

עז	נבואה לרעה, וטובה לאחר, לא חוזר
----	---------------------------------

חידושי הרי"ם

רעג	אבות – בטעם דזורקין בשבת קודם הנישואין
סה	חנוכה – בחינוך לא אמרינן טומאה הותרה בציבור

חיי אדם

רי	סה – הנכנס למדוד סחורתו, יכרך מתחלה
----	-------------------------------------

חינוך

עמ	הקדמה – יש שש מצות שחיובן תמידי
קיו	מז – האדם נפעל כפי פעולותיו
קלמ	לג – מצות כיבוד עבוד הכרת הטוב לאבותיו
רצג	פד – בטעם מצות שמיטה
קה	קע – לא יסיר הנגע, שלא יבעט בהעונש

תיא**ראש****מפתח ספרים****שמן**

רעה תשא – וראית את אחריו, בסופו רואה הטובה
 שמ פקודי – יש נשמות מקליפת נוגה
 ק מצורע – הכורך בבעלי ראתן יכנס חי לגן עדן
 ריג קדושים – תואר קדוש בהי שמשניה בתחתונים
 שמט בחוקותי – יש שהתורה עליו עול, ויש לשמחה

רמט רמא – לא תקום, כי מן השמים הזמינו לו
 ס רסג – בטעם שהותר לכהן לטמא לקרובים
 ס רעב – בטעם שכהן גדול אינו מטמא לקרובים
 רמט תכו – בטעם של לא תחנם, ליתן הן לעכו"ם
 נט תרה – בטעם איסור אכילת קדשים באנינות

חתם סופר – דרשות

רמא טבת – עוצם עיניו, יאירו אצלו עיני השכל
 קמו אדר – יום הלידה, הוא יום שנעשה צדיק
 רנו אדר – משה במיתתו אינו מטמא
 יב שבה"ג – קרבן פסח הוי מילואים ולא תודה
 רצ שבה"ג – משינוי הטבע ניכר שהטבע היא מהיוצר
 רנה אייר – הורדת המן היה בלי"ג בעומר

חתם סופר – דרושים ואגדות

ע החודש – בביאור הטעמים שמתו נדב ואביהוא

חתם סופר – על השי"ם

לח שבת – אהלו של משה היה חוץ הענני הכבוד

חתם סופר – שו"ת

קצד הקדמה – אברהם לא נתעלה למלאך כחנוך
 רסט נא – קרבן תודה הוי חיוב ולא רשות
 עא רח – אברהם היה מקריב בנו גם בלי ציווי
 ריז רח – אי המגדף דינו כבן מצרי
 רנה רלג – הורדת המן היה בלי"ג בעומר
 רנט יו"ד קצ – בתעניתו של אסתר שלשה ימים

טוב עין

רנב יא – בלי"ג בעומר התחיל ר"ע לשנות לתלמידיו

טור

סו שמיני – המשכן קבע ולא נטמא כמיתת נוי"א

יד דוד

לז צו – בטעם הקטרת האברים בלילה

חכמת שלמה

סה תרע – בחינוך לא אמרינן טומאה הותרה כציבור

חנוכת התורה

קבו כהעלותך – ויעש כן, שתיקן ויהי כן של הבריאה

חפץ חיים

קעו עקב – שלש מדריגות, יראה, אהבה, דביקות
 רמה גם באין כוונתו לבנות אסור
 רמה גם בכתיבה יש איסור לשון הרע

חתם סופר – על התורה

כב שמות – משה נתגדל, שהצטער בצרות ישראל
 ע שמיני – נדב ואביהוא הקטירו כדי לעצור המגפה
 קסט שמיני – הקטורת היתה כדון, אלא היה אש זרה
 סט שמיני – בטעם שנדב ואביהוא הורו בפני רבן
 קע אחרי – בשעה שהמחתה בפנים הותר לבוא
 קמד אחרי – הכה"ג אין לו חלק בכפרת שעיר המשתלח
 רמג אמור – כהנים אין מוזהרים על טומאת עכו"ם
 שנז אמור – ישימך כאפרים, שאין עין שולטות בהן
 רכה אמור – בטעם לחם הפנים משבת לשבת
 ריז אמור – אי המגדף דינו כבן מצרי
 שמז כהר – כשמיטה אי"א לנביא לשקר לשנות ענינה
 יד שופטים – לכל שבט יש שער לחלקו בתורה
 ריה תצא – הנכשל בדבר אין לו שמירה אח"כ בדבר זה

חתם סופר – תורת משה

קבה בראשית – על ידי מחשבה טובה כל מצוה כפול
 שיג בראשית – בביאור קדשים הלילה הולך אחר היום
 שמב יתרו – משה קידש אותם, שיצאו מדין בן נח

תיב

שמן

מפתח ספרים

ראש

תזריע – בטעם דאין נגעים בכלי כסף וזהב
 אחרי – נדב ואביהוא נכנסו מחוסר מכנסים
 בהר – אי בית המקדש הוי מכשירי קרבן

ייטב לָב

ויקרא – במדה רעה מתחלה ללכת עד קצה האחרון
 במדבר – איך נלמד ענוה מסיני
 בעלזותך – על ידי התורה ארץ ישראל רווחא
 תצא – יש עזר אלקי מדין פריקה ומעינה

ייטב פנים

ר"ה-הבא לטהר, צדיקים מסייעין אותו
 זכור – בדביקות לתלמידי חכמים ולא לדבר סרה

ילקוּמָ לְקַח מוֹב

נצבים – לא לדור במקום חילונים

ילקוּמָ מעם לוֹעַז

פורים – בטעם ותכתוב בתי"ו רבתי
 אבות – לפי היגיעה תהא השכר הטוב

ילקוּמָ ראובני

המלאכים יודעים מקום קבורת משה

יום התלמוד

הקדמה – גם יעקב הוצרך כפרה על מכירת יוסף

ימין יוסף

שמות – קין והבל נתגלגלו במשה ובמצרי

יערות דבש

ח"א א – גשמים אתערותא דלתתא מל דלעילא
 ח"א ג – מרדכי גלגול משה, המן איש מצרי
 ח"ב ח – יש חשיבות רבה גם למצוה שלא לשמה
 ח"ב ט – שער החמשים הם כתרן של האותיות
 ח"ב יא – לייג בעומר יום הסתלקות רבי שמעון

חייב יג – כח הכשפים נגמם על המים
 חייב יח – בדין מצות במלות לעתיד לבוא

יפה תואר

אחרי – אי מלאך נכנס לקודש הקדשים

ישמח משה

מקץ – בצדיק שורה עליו שם שדי"י, והוי"ה
 שמות – הגר רצה עצה שלא יתגלגל עוד
 בשלה – בזעת אפיך תאכל לחם, תורה או פרנסה
 בשלה – הי מחיה המתים באמרי הי
 יתרו – כפה הר כניגית, דגדול המצווה ועושה
 תרומה – מרדכי ידע מגילת אסתר
 תצוה – הי עושה רצון צדיק בלי שאלה והכנה
 תשא – בטעם שאדם גדול רשאי למסור נפשו
 שמיני – איך טימא הי המקדש במיתת נדב ואביהוא
 שמיני – אין יכולים להבחין הצדיק שאינו מממא
 מצורע – נגעים של אהבה לא נתרפאו במתן תורה
 מצורע – כביאור הלוחות בי מפחים בין יד ליד
 אחרי – מי שלא חושש לקיום העולם, נידון בדין
 במדבר – להלביש הברכה מפני המקטריגים
 מטות – שכר מצוה בהע"ל שקבלו התורה עי"י שליח
 תצא – רם על כל גויים, שאינו משגיח בתחתונים

כונת הלב

הקדמה – מתמרמר שלא זכה למות על קידוש השם

כל בו

יא – כמה כתי כנסיות חרבו כשכיל שיחה

כלי חמדה

חקת – צדיקים אין מטמאין רק לגבי כהונה

כלי יקר

תזריע – נגעיו אדם יש בטבעו, ולא נגעיו בתים ובגדים
 בהר – בטעם מצות שמיטה

תיוג	ראשי	מפתח ספרים	שמן
קכג	ד – מעלת הלבושים מהמצוה	רמד	ממות – בטעם שחכם מתיר הנדר
רז	ד – תורה חכמתו של הקב"ה	קצה	עקב – הבחירה בישראל, שטובים נגד האומות
רנ	אנה"ק – הכועס כעובד ע"ז, כי נגזר זאת מאת ה'		
	לקוטי חבר בן חיים	רפ	כסא דוד
רמא	בא – עוצם עיניו, יאירו אצלו עיני השכל	קיג	בטענת המלאכים כמתן תורה בדין בר מיצרא מקום שקנתה השכינה אי אפשר לאסרו בע"ז
	לקוטי מוהר"ן		כפתור ופרח
רבז	קלד – בדיבור צדיק שומע כל אחד מה שנוגע לו	רפא	בטעם אש רבוצה כארי במקדש
	מאור ושמש	רעו	מירון הוא חלקו של נפתלי
ו	פורים – הנשמות הפחותות שורשן במגילת אסתר		כתב מופר
עה	ר"ה – רחמנא אמר תקעו, לעשות עבוד הציווי	רעג	תשא – בביאור מ"ם וסמ"ך בלוחות בנס היו
	מאור עינים	רלז	אמור – לרצונכם תזכחו, לבטל הרצון להי
קסד	אחרי – הקרכת נשמות צדיקים על מזבח הפנימי	רעא	אמור – קרבן תודה היא גם על המאורע
	מאירי		לב אליהו
קלח	קידושין – דרש מזמור לאסף, ביי"ב אופנים	רצו	בהר – בשמיטה יש ברכה בכמות ובאיכות
	מגיד דבריו ליעקב		לב אריה
מו	קלג – נוסח ספרד שער הכולל לכל התפלות	שמ	מילייהו נפישין, אותיות התורה הם נפשות
ק	קמו – בקל וחומר מתעורר מדת א-ל		לב שמחה
	מוגלה עמוקות	פה	חתן שנראה בו ננע, נגעים של אהבה
מט	יב – בשער הנו"ן זוכה לעי פנים לתורה		לבנת הספיר
שלא	יב – יהושע בן נון, השיג שער הנו"ן	קנא	מערת רבי שמעון היא מערת משה ואליהו
יט	מד – מרדכי בדורו כמשה בדורו		לחם רב
שנג	ע – שבית שבי, נוטריקון רשב"י	קמה	כחי ועוצם ידי הוי כחינת עבודה זרה
רסז, שמ	קפו – ששים רבוא נשמות נגד אותיות התורה		דרשות לחם שלמה
	מדבר קדמות	קצט	הקדמה – צדיק בדור הזה, הוי רק מקצת שבחו
פ	לעתיד יהיו הלויים כהנים	רפב	קמוג – בביאור הלוחות כי טפחים בין יד ליד
פ	ימלאדי ר"ת משה לוי, אהרן כהן		לקוטי אמרים תניא
	מדרש שמואל	רד	ב – הנשמה חלק אלוה-ממעל ממש
רצג	לא יתן ולא יתנו אחרים, קאי על הרצון		
קמו	לראש נוטריקון לעשות רצון אביך שבשמים		

מהר"ל מפראג

במעם קריאת סעודת ליל פסח בשם סדר

קכה

רנז

שו"ת מהר"ם ב"ב

תקיו – בקיח"ש השם לא מרגישין צער מגודל התענוג. ר"א

פג,צה

שו"ת מהר"ם שיק

פה – קרבן תודה אינו אלא מדברי קבלה

רפט

סו

מהר"ם שיק (תרי"ג מצות)

רצז – אין לברך על מצות מסירת נפש

שלז

מב

מהרש"א

ברכות – מלאכתן נעשית ע"י אחרים, רק בצדיקים

רצט

רצד

ברכות – במעם שרייע מסר נפשו על תורה

שלד

קלח

שבת – כמה גרוע אדם זה, שנתמעטו זכותיו

שא

קלז

שבת – מתחלק לשבעים קולות, כל אחד לפי ערכו

רבח

רלה

עירובין – בדין נז"א שהורו הלכה בפני משה

סא

קלז

מגילה – כתבתי לך שלישים, שמרומזו בתנ"ך

ז

שמב

הגיגה – בן עזאי מת מדביקות הי

קפג

רלה

הגיגה – רבי אלעזר שכח תלמודו ושוב חזר

רלח

רנו

הגיגה – ת"ח אש, שדבוקין בתורה שהיא אש

רנו

שנא

נדרים – משה למד תורה ומשכחה, וביאורו

נג

עח

קידושין – מצות כיבוד אחרונה בלוח הראשונה

קלט

עז

בי"ב – הי משגיח על הכל בעצמו גם כחוט השערה

צ

יא

סנהדרין – הי קבר למשה כדין מת מצוה

רנד

עח

מכות – נמנו וגמרו, מנו העשין והלאוין

עג,קכה,שנב

מכתם לדוד

פנחס – בפרשת אמור יש השפעת כל המועדים

רנז

מלא העומר

נח – בממון של גזל, אין הי נוגע בממון תחלה

פג,צה

מנחת חינוך

רסד – אי המשכן נטמא במיתת נדב ואביהוא

סו

מעשה איש

אמונה שאינה מחייבת אינה אמונה

מב

להמחיש השגחת הבורא

רצד

בזכות כיבוד הורים זוכין לגדולה

קלח

עבור הורים יש לקפוץ גם לניהנם

קלז

מעשה רוקח

את העני עמד, כספו פקדון בידך

רלה

מקנה

לז – קודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום

שמב

שו"ת משיב דבר

נו – אי אפשר להקריב כעת רק קרבן פסח

שנא

משך חכמה

פקודי – משה משח בני אהרן מרצון כמו אהרן

עז

ויקרא – כענבים במדבר, שהיין חשוב יותר מהאב

יא

זכור – נבואה לרעה, וטובה לאחר, לא חוזר

עח

משכיל אל דל

בזמנינו א"א לקיים יפה תלמוד תורה עם דר"א

רו

משנה שכיר

מסעי – במעם שהלויים נמלו מאחזות ישראל

קכט

נובלות חכמה

משה בא בגלגול רבי שמעון בן יוחאי

רכ,רנא

מושב זקנים

משפטים – במעם שלא עלו במית אלעזר ואיתמר

קמב

מטה משה

אין לגרום ואשי ישראל ימהרה תקבל

קסג

מכתב סופר

תואר קדוש בהי שפורש להשגיח בתחתונים

ריג

תמו

ראש

מפתח ספרים

שמן

ספר הפליאה

מלאך ממייט הוא שר הפנים קפז

ספר השרשים

גופו של אדם נקרא עצמו, על שם עצמותיו רב

ספר חסידים

ט – לשבח מעשיו כדי שישמעו תלמידיו קלז
טז – אין ענוה לעולם הבא קנה

ספר יצירה

גם מדה רעה יש בה צורך לעבודת ה' רצז

עבודת הקודש

נוסח ספרד שער הכולל לכל התפלות טו

עבודת ישראל

בחוקותי – צריך ליראה לצמצם האהבה קפד

עוללות אפרים

תואר אדם אי אפשר לומר בלשון רבים קפ

עיון יעקב

סוטה – איך נשמע בת קול מקודש הקדשים קסז
סנהדרין – הקבי"ה אש ואינו מקבל טומאה רנה

עיר בנימין

גדול הדור לא מת על ידי מלאך המות רמד

עיר מקלט

במעם כל שאור לא תקמירו ז

על הגאולה ועל התמורה

קז – בהאסון במירון בלייג בעומר רסג

ענף יוסף

חגיגה – סוף תענוג עוה"ב הקרבת הנשמה לקרבן קלה
כתובות – גדול הדור לא מת על ידי מלאך המות רמד

נועם אלימלך

בהר – כשנפסק הבמהון צריכין שפע חדש שיז, שצה
צי"ק – בקריאת שמע יחשוב על מסירת נפש מב

נועם מגדים

פתיחה – מהבריאה נלמד מעלת הדיבור והמחשבה קכג
בשלח – מי שחיסר מצוה צריך להתגלגל קעט
מטות – בביאור העמידו על דין תורה קכא
וילך – רם על כל גוים, שאינו משגיח בתחתונים ריד

נוצר חסד

סיפור ממי שהרג זכריה הנביא רפד

נזר הקודש

אברהם ניצל מכבשן האש בזכות דורותיו קעג
בביאור הלוחות כי טפחים בין יד ליד רכב
במעם שבכה רבי עקיבא בפסוק והי יסלח לה שלט
לפעמים יש להלביש הברכה מפני המקמריגים שיג

נחמד מזהב

ואתחנן – ומלתם וגוי לא תקשו, לא יהא קושיות שפג

נפלאות תפארת שלמה

מי שקילל אותו ידעו שיש לו ישועה שיב

סדר הדורות

משה בא בגלגול רבי שמעון בן יוחאי רכ, רנא

סידור הרב

התגלות הסודות על ידי רשב"י ניצוץ משה רנו
לייג בעומר יום הסתלקות רבי שמעון בן יוחאי רנב

סידור רבי קאפל

לרבי עקיבא נתגלה שער הני בבינה שלא

ספורנו

בהר – בשמיטה יש ברכה בכמות ובאיכות רצז

תמוז

שמן

מפתח ספרים

ראש

בהר – בשמיטה הקרקעות להי, והוא נותנם לכל
 רפח
 רמג חקת – בדין צדיקים אין מטמאין

פענח רזא

צו – הוא העולה, שעולה לכסא הכבוד
 לז
 צה תזריע – בכגדים שהוציאו ממצרים נתהווה נגעים

פרדס יוסף

שמיני – כמות נויא הותרה טומאה בציבור
 סו
 בחוקתי – רייע במקום הי שהשתתפו במכירת יוסף שלח

פרי העין

בראשית – הצדיק מעורר יצרו כדי שיתגבר עליו
 י

פרי מגדים

ריט – קרבן תודה אינו אלא מדברי קבלה
 רמט
 ריז יויד סב – בכני נח לא אזלינן בתר רוב

פרשת דרכים

יד – הר גבוה עבדו עבודה זרה מפני גבהותן
 קמז

צ"ח

במיתת נדב ואביהוא נטמא המשכן וכליו
 למ
 לקמא לעולם הבא הטוב והמטיב, שיתברר הטובה
 סו
 בהקמת המשכן עדיין לא נאמר פרשת טמאים

צנצנת מנחם

איך טימא הי המקדש במיתת נדב ואביהוא
 סו

קב הישר

יט – מי שחיסר מצוה צריך להתגלגל
 קעמ
 סה עב – כשנעשה בן שלש לא יראה דבר טמא

קדושת יום טוב

סוכות – ובגויים לא יתחשב, להעריכם נגד הגויים
 קצה

קדושת לוי

לך – אברהם השיג התורה מאבריו
 שנמ

עקידת יצחק

ממות – להזכיר שם שמים על כל פעולה
 מה

עקרים

שורת הדין שיהא העונש נצחי והשכר זמני
 צו

ערבי נחל

צו – על ידי הלימוד יוכל להקריב קרבן גם כלילה
 קכד
 מט פסח – בשער הנויין זוכה לעי פנים לתורה
 יז
 ואתחנן – שכר מצוה בהעייל שקבלו עיי שליח

ערוגת הבשם

מקץ – עושה חסד לעני ממשיד עליו חסד משמים
 רכד
 רצא בהר – בשבת באה מנוחה רוחנית לכל הבריאה
 רב
 שיג עקב – יחוס מועיל להעריך מעשיו נגד מעשיהם
 ברכה – בכרכת כהנים אין להלביש הכרכות

ערוך השלחן

תצג – בלי"ג בעומר יצא רבי שמעון מהמקרה
 רנב

עשר אורות

שלא יצטרכו זה לזה, להעריך נגד חבירו
 קצט

עשר צחצחות

בצדקה אפשר להשתמש באפיקורסות
 רצז

עשרה מאמרות (להרמייע מפאנו)

הנשמות שתלויות בקנה אדם הראשון לא נפגמו
 ו

פנים יפות

נח – בהלפותא דהיום הולך אחר הלילה
 שמב
 נח – כשלא נראה הקשת בימיו נכנס חי לגן עדן
 קנה
 תרומה – במיתת נדב ואביהוא נטמא המשכן וכליו
 למ
 תשא – ייג מדות רחמים די באמורה
 קצג
 מצורע – בשעת מתן תורה נתפאו המצורעים
 קי
 אחרי – הכה"ג אין לו חלק בכפרת שעיר המשתלח
 קמד

תיז**ראש****מפתח ספרים****שמן**

	ריב"א	עג	פורים – כסיני זכו להשיג התורה קודם שניתנה
קע	אחרי – איך הותר ליכנס להוציא כף ומחתה	לד	פורים – יצא שמח, שנשפע מסעודת אסתר
	ריב"ש		קהלת יצחק
רנא	תסז – בתעניתו של אסתר שלשה ימים	רמא	בלעם עינו נקורה, ובוזה זכה לנבואה
	רימב"א	רצז	כשבא לפניו עני לא ישתמש במדת בטחון
רעז	שבת – בגודל שכר שמקיימים לא תסור		קובץ שיעורים
עד	קידושין – גדול מצווה ועושה, שיצרו מתגבר	צט	רעז – תורה מוגינה גם בשכיח היוקא
קטו	ע"ז – עבודה זרה שנתבטל אי אסורה לגבוה		קול אריה
	ריקאנטי	שכג	בכה התורה יכולים לשנות יום ולילה
ז	בטעם כל שאור לא תקטירו	ט	כך וכך מעשיו, שיש לו בחירה
	רמב"ן		קול שמחה
רכח	הקדמה – בתורה שבכתב נרמז כל דבר	קכ	מדקדקין לברך עד כזית, שהיא מתנת אלקים
קפא	חיי – בטעם שבהמות אברהם יצאו זמומים		שו"ת הר"ן
קכז	בא – שלש המכות האחרונות היו בניסן		מח – לעשות כדעת רב המקום, גם כשרבים חולקים
פז	בא – כוונת היצירה שיודה לאלקיו שבראו	רעז	
לח	יתרו – משה התפלל על חוליהם		רא"ש
קמא	יתרו – חמישה דברות ראשונות, בכבוד הבורא		שמיני – נראה אליכם, אותיות אהר"ן מיכא"ל
לח	תשא – בטעם שנמשה משה אהלו חוץ למחנה	קסג	
קמא	ויקרא – לחשוב שהוא היה צריך להיות הקרבן		ראש דוד
קכז	שמיני – שעייר עזים לכפר על מכירת יוסף	קיב	ברכה – בביאור שהמקדש נבנה על ידי נביא
קפא	שמיני – בחנוכת משכן היה לכל הכהנים דין כה"ג		ראשית הכמה
קפא	שמיני – קרבנות חנוכת המשכן כמו יוח"כ		ענוה – י"ג מדות רחמים די באמירה
קד, קז	מצורע – נגע להראות כי הי סר מעליו		ענוה – ענוה שורש כל המדות טובות
קסו	אחרי – בביאור עבודת מולך	קצג	
קפא	קדושים – קדש עצמך כמותר לך	קצז	
רמג	אמור – אחר שהזהיר ישראל, הוסיף להכהנים		רבינו בחיי
רנד	אמור – אהרן קדוש הי מום לא יהיה בו		בא – במדבר היה קביעת חדשים על פי חשבון
שנח	אמור – בטעם שחוטמו שקוע נקרא הרום	לח	צו – שמונה כגדים נגד הרקיעין וכסא הכבוד
ריז	אמור – אי קודם מתן תורה הולכין אחר הזכר	קלד	מצורע – בטעם שהתחיל בנגעי אדם
שמז	בהר – בביאור ועשת את התבואה לשלש השנים	צד	ואתחנן – מספר י"ג מורה על הי אח"ד
שמז	בחוקותי – הברכות יתקיימו רק לעתיד	קמט	אבות – בביאור אל תאמן בעצמך
רמג	הקת – בטעם מומאת המת	קפט	

תיח

שמן

מפתח ספרים

ראש

קצו	עקב – ביאור הדביקות בהי	קצו	עקב – תכלית הידיעה שלא נדע
קיא	ראה – דרוש מנביא על מקום המקדש	קיא	פסחים – החיים בעולם הזה הם בקצבה מימים
רמתים צופים			
רמה	אין יודעים איזה נפש חביב יותר למעלה	רמה	תענית – נדב ואביהוא היו קרבנות להי
נז	בפרשת פנחס יש השפעת כל המועדים	נז	אותיות – יש לברך כרכה כשמוסר נפשו
רשייש			
רנמ	תענית – בדין בין השמשות בתענית ציבור	רנמ	האר"י השקה לרח"ו מבארה של מרים
ש"ך			
קבו	בא – במכת הושך היה לישראל אור יום הראשון	קבו	יתרו – מלייחה נפישין, אותיות התורה הם נפשות
צ	מצורע – הכהן רואה גם הסיבה שעבורו בא הנגע	קצא	קדושים – קדושה פירושו התעלות ממצבו
רמג	אמור – בדין צדיקים אין מטמאין	רפמ	ר"ה – מאמין בהי וזורע, מאמין שהי צוה להטבע
שו"ת שאנת אריה			
רעו	כד – בדין ברכת התורה הוי דאורייתא	שמו	כפי שמרחיב הפרוזדור יש להקטין הטרקלין
שאלת שלום			
פה	מצורע – איך משכחת נגעים שהיו בו קודם מ"ת	שכ	פאה – כל דיבור בתורה מצוה נוספת
שבט מישראל			
קצב	תהלים – המוסוף על עיקר המצוה יש שכר בה"ע	נח	שמיני – שתויי יין נכנסו, ביניה של תורה
שיחת מלאכי השרת			
שכא	על תורה יש שכר מצוה בהאי עלמא	כח	פורים – עם מרדכי, שמוציא מתוכו הרבה מרדכי
שיר מעון			
ג	זכור – כמעט שהפסיד שאול המלכה כחמא אחד	רע	פסח – כמעט שאין מברכין על יציאת מצרים
שלייה			
קיו,שלאג	בראשית – צדיק נידון כפי ראשית המחשבה	קצ	יומא – בהוצאת כף ומחתה ליכא איסור בל יבוא
שמ	וישב – רבי עקיבא היה גלגול יוסף	רכו	תצא – בדיבור צדיק שומע כל אחד מה שנוגע לו
שו	שמות – קין נתגלגל שלשה גלגולים	קנג	יש דברים שנכונים רק על פי סוד
שג	תצוה – די בגדי כהונה נגד שם הוי"ה	רל	תוספות יום טוב
שלא	ואתחנן – בחמא העגל נימל ממשח שער הנויץ	שג	אבות – סופו לקיימה מעושר, לא בכל פעם
תורי זהב			
שלא		נמ	שמיני – כמעט דהותר לאהרן לאכול באנינות

תיב	ראש	מפתח ספרים	שמן
	תפארת ישראל		תורת אבות
רפב	אבות – אל תהי בז גם לכסיל ורשע	מד, שמז	האמת כי אדבר, האמונה כפי הדיבור
שמא	אבות – יש גולם גם במי שלמד הרבה		תורת המקדש
	תפארת שלמה		כמיתת נדב ואביהוא הותרה טומאה בציבור
קמד	יוחכ"פ – כשנכנס לפני נכנס עמו אהרן	סו	תכלת מרדכי
קכד	ליקוטם – בלימוד יוכל לקיים מצוה שלא בזמנה	ריג	קדושים – תואר קדוש בהי שמשגיח בתחתונים
	תפלה למושה		תפארת יהונתן
ר	פקודי – עובדא מהרבי מלובלין	רמד	חיי – על פני המת ניכר אי מת בנשיקה

מפתח צדיקים

<p>רבי חיים מבריסק קסט איך יתכן ציווי על מלאכים בכל יבוא</p>	<p>רבי אברהם ישעיהו קרליץ (החזון איש) רצו להשתדל לקנות תמיד אצל יהודי</p>
<p>רבי חיים מצאנז (בעל דברי חיים) שכ בימי נערותו חשב לתקן כל העולם קנג יש דברים שנכונים רק על פי סוד רצמ נתן עוד הפעם לשם מצות צדקה</p>	<p>רבי אברהם מרדכי מגור (בעל אמרי אמת) קעב נתן התפילין של השפת אמת לצורך מצוה</p>
<p>רבי חיים אברהם ארנשטיין (בעל דברי אברהם) שמ חג השבועות היא גם למהזיקי תורה</p>	<p>רבי אהרן מבעלזא סה צוה לבר מצוה לשתות כל הכוס רג לצייר צורת אבותיו, כל זמן שהיו שומרי שבת קמח לא נפטר כעת, אלא שנים רבות מסולק מהעולם</p>
<p>רבי חיים אלעזר ממונקאטש (בעל מנחת אלעזר) קצח צדיק בדור הזה, הוי רק מקצת שבחו</p>	<p>רבי אהרן ראטה (בעל שומר אמונים) שכה הרחובות של פריצות, קידשו אותו כמקוה</p>
<p>רבי חיים קניבסקי פא מילי דהספידא עליו</p>	<p>רבי בונם מפרשיסחא רמה אין יודעים איזה נפש חביב יותר למעלה</p>
<p>רבי יהודה מדזיקוב קעג החליף לשטרות חדשות למתנות לאביונים</p>	<p>רבי בנימין דיסקין (אבי"ד הוראדנא) כג במעם שיוסף היה נרדף בימי נעוריו</p>
<p>רבי יהושע מבעלזא קפו במעם שנעשה חנוך מלאך רצב גלות מכפרת על איסור אכילת חמץ</p>	<p>רבי הי"ל ליכנשטיין מקראסנא (בעל כוונת הלב) קצז מחק התואר קדוש שכתבו עליו</p>
<p>רבי יוסף חיים זאנענפעלד רכד במעם מצות מתנת עניים באמצע פרשת הרגלים</p>	<p>רבי זושא מהאניפאלי שפא בשמירת חוקים יוצאים למעלה בדין בדימוס</p>
<p>רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא (בעל דברי יחזקאל) קצמ היה לו הרבה חומרות בנמילת ידים</p>	<p>רבי זלמן בריזל מו איך התנהג כאשר הנכדים שברו המצות ערב פסח</p>

תכא**ראש****מפתח צדיקים****שמן**

רבי מנחם מענדל מרימנוב
 שנט אברהם הרגיש מצוה מפעולת אבריו
 צב לא מצליחים בבנים, שמתפטמים באיסור

רבי מרדכי מלעכוויטש
 שמו האמנתי כי אדבר, על ידי הדיבור מגיע לאמונה

רבי משה טייטלבוים מאוהעל (בעל ישמח משה)
 קנו שמעו קול השונה כנגדו

רבי נפתלי מראפשיץ
 רב יחוס מועיל להעריך מעשיו נגד מעשיהם

רבי צבי הירש מזידיטשוב
 קנ י"ג מדות של רחמים, נגד י"ג מדות של תורה
 רפו בהכת האומרים אין רבי בעולם אלא שלהם

רבי צדוק הכהן מלובלין
 קפח קדושת נפש בעליו מתפשט בבהמותיו

רבי שלום מבעלזא
 נב שמח שיש עוד יותר ממה שהשיג עד עתה

רבי שלמה זלמן אויערבאך (בעל מנחת שלמה)
 רעז זמן פורים בשכונת רמות
 שעד אין אומרים מז"ט רק על שראוי לחקוק בהמצבה

רבי שלמה זלמן כ"ץ (אבי"ד תולדות אהרן)
 קפח כמעט חיוב מיתה בידי שמים בשורו שהרג

רבי שמואל צבי מספינקא
 רצט גם הנותן מצד רחמנות הוי מצוה רבה

רבי שמשון מאסטרופאליע
 שלח רבי עקיבא במקום ה' שהשתתפו במכירת יוסף

רבי שניאור זלמן מלאדי (בעל התניא)
 שם חשש שיפסיד שימוש תלמידי חכמים

בעל דברי יואל מסאטמאר
 רעט אין לחלל שם ה' גם כשתכליתו קידוש ה'
 שכה בחיוב התפלה על הצלחת הבנים לתורה

רבי יצחק אייזיק מקאמארנא
 צז בדבר הדפסת ספרו

רבי יצחק מאיר מגור (בעל הידושי הרי"ם)
 רפט מאמין בה' וזורע, מאמין שהי צוה להטבע
 רצז בתמים תהיה פוסל אפילו שער אחת
 סג מיתת נדב ואביהוא שקיימו המצוה עד כלות הנפש

בעל דברי יציב מקלויזנבורג
 רעו התפלל קודם פלג המנחה בקברו של רבי יהודה
 קלז לישוב על חיק אביו, יש איסור מורא אב

רבי ישכר דוב מבעלזא
 קסו אדם שנעשה מלאך ממליץ טוב
 קצב השואל היכן כתוב זאת, כגדר אפיקורם
 קם לעתיד יתגעגעו על העבודה בגלותם

רבי ישראל בעל שם טוב
 רמא בלעם עינו נקורה, ובוה זכה לנבואה
 קפח בחפציו של אדם יש ניצוצות מנשמתו
 קד,קב יצר הרע חייב משום שצובע המא למצוה
 רפד מה שסיפר אודות מי שהרג זכריה הנביא

רבי ישראל מרוזין
 ו הקימותי דבר ה', שקבלו התורה מאהבה בפורים

רבי ישראל מגור (בעל בית ישראל)
 רפד צעקת רשב"י ח"ו שתשתכח תורה, עומדת לעד

רבי ישראל מאיר מראדין (בעל הפני חיים)
 שמו בעולם הבא מוכן גם לי דירה נאה
 שפח ראיית חילול שבת מקרר

מפתח עניינים

צדיק נוח שנברא, לו ולדורו
 עג,קמז,שנב
 קודם מתן תורה נוח לו שנברא
 עג,שנב
 תואר אדם רק לישראל שיש אחדות
 קפ
 אל תהי בז לכל אדם, וביאורו
 רפב,שא
 ועיין עוד ערך 'בריאת העולם' 'נשמה'

אדם הראשון

נברא מהארץ עד לרקיע, ונתמעט בחטאו
 שמה
 עקבו מכהה גלגל חמה
 שנו
 צדיק גמור היה גם אחר החטא
 עג,שנו
 איך נברא לצביונו, הא נוח שלא נברא
 עג
 הראה לו הנשמות בראשו ובשעריו ובמצחו
 ה
 ראשו מסתובב ברוממות אל-
 שמט
 לא היה אצלו גול שהכל שלו
 פגצו
 חטא עין הדעת, להחכים נגד רצון ה'
 ה
 הנשמות שתלויות בקנה אדם הראשון לא נפגמו
 ו

אהבת ה'

מצותו 'בכלי לבבך, שלא ישאר מקום ריק
 סג
 לזכור אהבתו עד שלא תפרד ממנו
 קעז
 לאהוב עד מסירת נפשו
 קעג,קעח
 יש להמית החומר, להגיע לדביקות
 קעח
 בן עזאי מת מגודל דביקות בה'
 קפג
 צריך ליראה לצמצם האהבה שלא יצא נפשו
 קעח,קפד
 מיוזוג אהבה ויראה בחינת שלום
 קפה
 ועיין עוד ערך 'עבודת ה' 'יראה'

אהבת ישראל

המצטער בסבלות ישראל מתגדל
 כב
 על ידי אחדות יוכל לקיים כל המצות
 קעמ

אבות הקדושים

המעימן בעולם הזה מעין העולם הבא
 רכו
 האבות מעצמם היו מוסרים נפש בניהם לכבוד ה'
 עא
 ועיין עוד ערך 'אברהם' 'יעקב'

אבות ובנים

עיין ערך 'בנים' 'חינוך' 'כיבוד אב' 'נישואין'

אברהם אבינו

אברהם קיים כל התורה קודם שניתנה
 קכו
 השיג התורה מאבריו
 שנמ
 בטעם שלא נתעלה למלאך כהנוך
 קצד
 בטעם שנשתנה שמו מאברם לאברהם
 קכה
 היה אורח, כדי להכיר נפשו של עובר אורח
 כד
 בהמותיו יצאו זמומים, ומעמו
 קפט
 ניצול מכבשן האש בזכות יעקב
 קעג
 כשנכנס אברהם לברית יש לזרעו דין ישראל
 ריו

אדם

בטעם שנברא האדם מן העפר
 רסו
 בטעם שנקרא על שם האדמה
 רסז
 גופו נברא כשש, ונשמתו מקודם הבריאה
 רד
 כל הבריאה נתנו מחלקם לבריאת האדם
 רה
 באדם יש כל המדות של בעלי חיים
 רה
 נקרא עולם קמן
 רה
 עיקר הצורה ניכר בהחוסם
 שנח
 דומה בשלשה כמלאך ושלשה כבהמה
 קצו
 גופו של אדם נקרא עצמו, על שם עצמותו
 רב
 זכה אתה קדמת למעשי בראשית
 רג
 תרייג מצות נגד אברי וגידי האדם
 קלח,קעח,רו,שנח
 כל מה שיש באדם יש בתורה
 שנמ

תכנ

ראש

מפתח ענינים

שמן

	אותיות	
עמ, שג	אות ו', אות חיים	שה
ט	אות צד"י היא אות ח"י בא"ב	שה
קסא	אותיות ד"ג מורה על גמול דלים	
ח	אותיות נו"ן וצד"י מורה על ענוה	
של	בענין התנין שיש על האותיות	ב
שמ	התנין של האותיות נגד מחזיקי תורה	רנד
שלב	שער החמשים הם התנין שעל האותיות	קנד
רסו, שמ	ששים רבוא אותיות נגד נשמות ישראל	נמ
רכמ	בכל אות יש תלין תלין	מו

אחדות

קפ	תואר אדם רק לישראל שיש אחדות	ס
	ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'חברותא' 'שלום'	מוז

אכילה

לד	אכילת מצוה מקדש האדם	פ
לד	בגודל מעלת אכילת שיריים של צדיק	מו, גמ
קמה	פירות א"י מתעלה באכילתו	קכז
קמה	קדושת האדם וטומאתו תלוי באכילה	קמד
לד	אכילת איסור מטמא את הלב	
קמה	אכילת פירות מצרים מטמא האדם בעי"ז	
קמה	כחי ועוצם ידי הוי בחינת עי"ז, ומטמא האוכל	
קצמ	הנזהר בנטילת ידים נקרא קדוש	
שמה	שיעור אכילת האדם לפי קומתו	
רפא	ארי מזונותיו מצוי, וכלב חסר	
	ועיין עוד ערך 'פירות'	

אליהו הנביא

קנו	בביאור אשרי מי שהחזיר לו שלום	
רפה	העורכים פירנסו את אליהו	

אמונה

מ	יש שלשה נקודות, בורא, מנהיג, ועושה, וביאורו	
ג	הי עושה הכל, והאדם עושה רק כלי	
קכה	כל המאורעות אינם מקרה אלא בהשגחה	
נב	כל מה שמישיג יש מדריגות גבוהות מזה, וביאורו	

ביאור שנאת השבטים ליוסף	
תעודתו של יוסף להרבות אהבת ישראל	
ועיין עוד ערך 'אחדות' 'חברותא' 'שלום'	

אהרן הכהן

נביא הי	
כמלאך הי אין בו מום ונגע	
לא היה לו קנאה על משה	
קיבל כל המאורעות בשמחה	
קיבל שכר על שתיקתו במיתת נוי"א, וביאורו	
לא נתעצב במיתת בניו	
ראוי לאכול קדשים גם באנינות	
תכונת נפשו של אהרן היא לוויה	
תפלתו של אהרן במלח מחצה, ונשארו לו בנים	
בהדלקת המנורה האיר האור הגנוז	
כשהכ"ג נכנס לפנים הוצרך לעורר זכות אהרן	
ועיין עוד ערך 'כהונה'	

אומות העולם

שנב	השומר שבע מצות יש לו חלק לעולם הבא
עח	חיי אומות העולם היא רק לתענוג גופו
רמט	אין לשבח גוי ומעשיו
שסז	איך יש להבדל מלראות מעשיהם
שיג	בישראל היום הולך אחר הלילה, ולא באומות
ריז	אי קודם מתן תורה הולכין אחר הזכר
ריז	בבני נח לא אזלינן בתר רוב
	ועיין עוד ערך 'ישראל'

אור

קכז	אור יום הראשון נגנו מפני הרשעים
קכז	בהדלקת המנורה האיר האור הגנוז
קכו	במכת חושך היה לישראל אור יום הראשון
קכז	הוה נהיר האי ליליא כיומא דתקופת תמוז
קכז	האור במצרים רואח מה שבתוך החבית
קכז	שבת ברכו בנר ובאור פניו
קג	שתי מעלות, מאיר ומחמם
	ועיין עוד ערך 'יום' 'שמש'

תכד

שמן

מפתח ענינים

ראש

קמה	הפירות יונקים מהשכינה, ומתעלה באכילתו	מה	האותות והמופתים עדות על אמונת הבורא
קמד	במעלתה שיוודת נשמים, לא כמצרים, וביאורו	מד,שיו	בריבוי הדיבור מתחזק האמונה, וביאורו
שנז	תשעה קבין חכמה נמלה ארץ ישראל	מב,ג	האמונה שיש מנהיג מחייבת קיום מצות חי
שנז	תשעה קבין יופי נמלה ירושלים	מב	כשאינה מחייבת האדם אינה אמונה, וביאורו
פה	בכניסתם לארץ ישראל היו כולם שלמים	רפט	מאמין בחי העולמים וזורע, וביאורו
פד	בהנסים של נחל ארנון בכניסתם לארץ	מד	להזכיר שם שמים על כל השתדלות
פה	הערב רב מתו במדבר ולא באו לארץ	מד	להרגיל באמירת אני מאמין
קכט	בטעם שהלויים נמלו חלקם מאחוזת ישראל	ד	השגחת ה' היא לפי הדביקות
שכא	יושביה עליה רווחא, על ידי התורה	מב	יצייר מסירת נפש בקריאת שמע, וביאורו
רא	יוסף צוה להעלות עצמותיו לארץ ישראל	רצ	שבת שורש האמונה

אש

קסח,רנה	הי אלקיך אש אוכלה הוא	לט,קנח	הג הפסח שורש אמונתנו, וביאורו
קסח	כה דברי נאש, כי הוא וחכמתו אחד	קכט	בליל פסח משיגין גודל האמונה בהשגחה
רכח	תורת ה' כתובה באש	רצג,שח	שמיטה מורה כי יש אדון על הארץ
רנה	דברי תורה נמשלו לאש שאינו מקבל טומאה	יה	אמונה שמענו מפי ה', ולכן מוטבע מסירת נפש
רנו	כל הדבוק בו נעשה אש	קכט	המספר של אחי"ד רומז לאמונה
קסח,רנו	תלמידי חכמים כל גופן אש	רמט	לא תקום, כי ה' אמר לו קלל
רכט	מניצוץ אחד מתרבה ללהב אש	יז	על אמונה יש שכר מצוה בהאי עלמא
שעג	יצר הרע הוא אש	רצז	בצדקה אפשר להשתמש באפיקורסות
			ועיין עוד ערך 'במחן' 'השגחת השי"ת' 'עבודה זרה' 'פרנסה'

בגדים

שנה	תייח שכבבל מצויינים בבגדים, וביאורו	רעז	כשמקיימין דברי חכמים זוכין לאריכות ימים
שנה	לבישת בגדים מפוארים מונע השגת התורה	קסב	בריבוי צדקה זוכה לחיים
צד	הבגדים במדבר היו בדרך נס		ועיין עוד ערך 'חיים'

בהמות

עיין ערך 'בעלי חיים'

במחון

רצג	במעלת מדת הבטחון	רסח	עפר יש לו מעלה מצד העתיד
רצד	גדר מהות הבטחון	רפט	כח הזריעה והצמיחה, הטבע היא מהי
שיח	הכוח האמיתי אינו דואג בשום פעם	שכב	כח הצמיחה בארץ, הוא מקוץ שבתורה
רצד,ש	על ידי במחון ממשך על עצמו ברכה	שמח	הארץ שינתה עין פרי, לטובת האדם
רצד	שמיטה מביאה האדם למדת הבטחון	שכב	בהחורבן אבדה הארץ כח הצמיחה
רצד,שיו	כשנחלש הבטחון צריכין לשפיע חדש	שג	ארץ זו גוף, שמים זו נשמה
רצז	כשבא לפננו עני לא ישתמש במדת הבטחון		ועיין עוד ערך 'בריאת העולם' 'פירות'
	ועיין עוד ערך 'אמונה' 'השגחת ה' 'פרנסה'	שכב	ארץ ישראל
			בשבת הפירות של ארץ ישראל

שמן

מפתח ענינים

ראש

תכה

רפז	בית המקדש אי הוי כמכשירי קרבן
קיו	למה יבנה בית המקדש בראש הרים
קיד	לעתיד יביא סיני וכו' על הר המוריה
קיד	לעתיד איך יביא תבור וכרמל, הא נעבדו לעיז
קיד	לעתיד רוח הטומאה יעביר, ויהא ביטול עיז
קלה	זבול בו ירושלים ובית המקדש בנוי
קלה, קסג	במקדש של מעלה מקריבין נשמות צדיקים
קסד	הקרבת הצדיקים על מזבח הפנימי כקטורת
קסה	למעלה מכוון נגד מקדש שלמטה
קסג	מיכאל הכהן גדול במקדש של מעלה
קיא	בטעם שנקרא בית הבחירה
קיד	בטעם שנקרא 'אחד ההרים'
רפו	צדיקים נקראים בתואר מקדש
	ועיין עוד ערך 'חורבן בית המקדש' 'מזבח' 'משכן' 'שלחן'

בלעם

רמא	בלעם שתום העין, וביאורו
-----	-------------------------

בני נח

עיין ערך 'אומות העולם'

בנים

רא	עצמות הבן הם חלק מהאב
שכד	להרבות כתפלה על הצלחת הבנים בתורה
שכד	לכוין בכרכת התורה על הבנים
יא	להשתדל שבניו יהיו חשוכים יותר ממנו
שמו	כשההורים נכנעים לחכמי ישראל, הבנים לתפארת
צב	הבנים לא מצליחים שמתפטמים מאיסור
גרב	מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי
רג	להנצל מחטא יצייר צורת אבותיו
קעג	לפעמים ניצול בזכות דורותיו
עא	האבות היו מוסרים נפש בניהם לכבוד ה'
צב	אין צריך לדאוג להשאיר ממון להבנים
רנב	מלמד בן חבירו כאילו ילדו
שה	איך שינה יעקב בנו יוסף בין הבנים
רנד, רנה	ישראל נקראו בנים למקום
כרכב	גלגול ראשון אב, והשני בן
	ועיין עוד ערך 'חינוך' 'כיבוד אב'

בית המדרש

שנג	ארבע מדות בהולכי בית המדרש
שנד	לישב שם תמיד, שהוא שמור אז מן החטא
שסד	החליכה תהא תמיד לבית המדרש
שנד	בחשיבות הולך ואינו עושה
שנד	בריבוי העם יש כבוד התורה, ועושה רושם
סז	בגודל החטא של שיחה בבית המדרש
רסד	בטעם שבית המדרש נקרא כרם

בית המקדש

קיג	אבן שתיה, ממנה הושתת העולם
קיא	לדרוש מהנביא על מקום המקדש, ומעמו
קיב	בביאור מה שאמרו על פי נביא נבנה
קיב	איך בנו המקדש על ההר הא נעבד
קיב	יש נעבד במחובר אצל גבוה
רפז	המשתחוה להר אבניו פסולין למזבח
קטז	עבודה זרה שנתבטלה אי אסורה לגבוה
קיג	מקום שקנתה שכניה אי אפשר לאסרו בעיז
טז	י"ג השתחוויות נגד י"ג שערים, וביאורו
לג	הכניסה לבית המקדש שינה מהות האדם
קיה	לא נתקדש שער נקנור בשביל המצורעים
קמג	בטעם שלא הותר ליכנס רק ביום הכיפורים
קנד, קפד	אין משה בכל יבא בכל עת
קע	בשעה שהמחתה בפנים הותרו לבוא
קסח	המלאך ששומר להכהן גדול יוכל ליכנס עמו
קסט	אחר שהשלים העבודה ביה"כ יוכל מלאך ליכנס
קסח	הדבוק כולו בהי יוכל ליכנס בפנים
קיד	מקומו כמו השמים ולא נמסרה לאדם
קיד	בטעם שהיה בבית המקדש נסים תמידיים
רפב	הברכה במקדש בזכות הכהנים
רפא	מקדש שני חסרה מהשראת השכינה
רפא	בשינוי אש מן השמים במקדש שני
קמג, קפא	במקדש החטא חמור יותר
רפז	בטעם דאין בנין בית המקדש דוחה שבת
רפז, שני	מקריבין אף על פי שאין בית
שמו	בטעם הגנאי של בית גרמו ובית אבטינם
שני	בביאור הקללה ולא אריח בריח ניהוהכם

תכו

שמן

מפתח ענינים

ראש

שנא	אי נוח לו שנברא		בעלי חיים	ארי מזונותיו מצוי, וכלב חסר
קכה	עיי מחשבה טובה המצות כפולים, ומוב שנברא	רפא, רפה		הכלב שומר את בעליו
רסז	במעם שנברא האדם מן העפר	רפה		העורבים פירנסו את אליהו
ט	במענת המלאכים מה מעשיו	רפה		הפרדה מזקת ולא יגדל בביתו
שנא	הושיט הקב"ה אצבעו ושרפם, וביאורו	קפז		הפרדה ממזר ומתחצף להויק
קכה	בשבת ראשונה שימשה אור יום ראשון	קפה		הפרדה לא פרה ורבה
רצא	בשבת באה מנוחה רוחנית לכל הבריאה	קפז		עיוי מסגן ברישא, וטעמו
שמ	העולם נברא לששה ימים, והשבת מקיימו	פה		קדושת נפש בעליו מתפשט בה
שנב	בשביל צדיק אחד נוח שנברא העולם	קפה		בהמות של צדיק אינם מזיקין
קפה	הטיל חי עין טובה על כל הבריאה	קפט		
רה	כל הבריאה נתנו מחלקם לבריאת האדם			ועיין עוד ערך 'דגים'
רג	זכה אתה קדמת למעשי בראשית			
רנד	קבורת משה נברא ערב שבת בין השמשות			
	ועיין עוד ערך 'אדם' 'ארץ' 'עולם הזה' 'שמים'	רפ		בר מיצרא

בר מיצרא

במתנה, ובמקום פסידא, ליכא מענת בר מיצרא

בר מצוה

לקיים באותו יום כל מצוה בשלימות היותר ראוי

בריאת העולם

כל בר דעת יודה שאין העולם קדמון, וביאורו

הסתכל באורייתא וברא עלמא רז, שכב, שלג, שנח, שסב

בתחלה עלה לבראו בדין, ושיתף רחמים

קלו, קפה, שלג

כל מעשה בראשית לצביונם נבראו

השמים והארץ עדים על גדולת הבורא

מהבריאה כולה ניכר כבוד חי

שמים וארץ נבראו במחשבה

אבן שתיח, ממנה הושתת העולם

מהבריאה נוכל ללמוד גודל כח הדיבור והמחשבה

ברישא חשוכא והדר נהורא

אור יום הראשון נגנו מפני הרשעים

הארץ שינתה עץ פרי, לטובת האדם

בהבריאה עשה פירות בן יומו, והעץ נאכל

השמש לא התרעמה על מעשי חי

נשאו דשאים קל והומר לצאת למינו

מלאכים נבראו ביום השני

יצר הרע נברא ביום שני, או ששי

ברכה וקללה

כל ברכאן ביומא שביעאה תליין

כשהיא מתנת חי, אין בה שום חסרון

על ידי בטחון ממשיד על עצמו ברכה

אפילו ספינות לא מתברכות אלא בשביל ישראל

בדבר הסמוי מן העין יש ברכה

יש להלביש שלא ימנעו על ידי המקמריגים

יש קלות שיכולים להתפרש כברכות

ישתדל להתברך מתלמידי חכמים

על ידי שמיטה נתברך שאר השנים

ברכות הנהנין והמצוות

במקומו של רבי שמעון ברכת נהנין דאורייתא

אי הוי דאורייתא, מצוה צריכה כוונה

במעם שמדקדקין לברך עד כזית

במילה אין אומרים שהחיינו משום צערא דינוקא

מת אביו ויורשו, אומר הטוב והמטיב, ודיין האמת

לכוין בברכת התורה על הבנים

הנהנה בלא ברכה הוי כגוזל להי

בשמים

הצדיקים נקראים בשמים

שמן

גאווה

יש להתרחק עד קצה האחרון
 יש בחיצוניות ויש בפנימיות
 גם מגאווה בחיצוניות יש להתרחק
 גסות גם בחיצוניות מונע השגת התורה
 במקום גאווה אין השראת שכונה
 על ידי גיאוזת אינו יכול לדבק כולו להי
 ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית
 לשבח מעשיו שילמדו ממנו אינו גאווה
 נגעים באים על גסות הרוח
 עולה בא לכפר על גאווה
 למה יבנה בית המקדש בראש הרים
 לעתיד לא תהא מושג של גאווה
 הר מורה על התנשאות

ועיין עוד ערך 'ענוה'

גאולה העתידה

בשבועות יפקון מגלותא
 ואולך קוממיות, מאתים אמה
 יאמרו שירה על הר אמנה, וביאורו
 בטעם ריבוי הפירות לעתיד
 לעתיד יעשו פירות בן יומו, והעין נאכל
 לעתיד לא יהיו אביונים, ויחסר מצות צדקה
 לעתיד ישחט היצר הרע ויעביר הטומאה
 אי מצות במלות לימות המשיח
 אי יש מצות זכירת יציאת מצרים לעתיד
 לעתיד תהא רק תרי"ב מצות
 לעתיד לא תהא מושג של גאווה
 לעתיד יתגעגעו על העבודה בגלותם
 לעתיד הלויים עובדים בכהונה, והכהנים לויים
 תורה שבעולם הזה הבל נגד תורה של עולם הבא

גוף ונשמה

ארץ זו גוף, שמים זו נשמה
 ועיין עוד ערך 'אדם' 'בריאת העולם' 'נשמה'

גזל

גזל היפוך קיום העולם, ונידון במדת הדין

מפתח ענינים

ראש

תכו

רובן בגזל במשא ומתן
 לא נחתם גזר דינם אלא על גזל
 נגעים באים על גזל
 כשהממוק אינו שלו נוגע בנפשות תחלה
 רועה יש לו נסיון תמידי לגזל
 מה שמרויח בערכאות הוא גזל
 אצל אדם הראשון לא היה גזל שהכל שלו
 הנהנה בלא ברכה הוא כגוזל להי
 המכיר שפרנסתו מהי אינו גוזל
 המחזיק שדהו בשמיטה הוא גוזל הי
 גזל הגר קנאו הי
 הכנים לא מצליחים שמתפטמים מאיסור
 ועיין עוד ערך 'ממון'

גיהנם

פניהם דומים לשולי קדירה
 בחום הקיץ מתעורר לחשוב על הגיהנם
 ועיין עוד ערך 'גן עדן'

גלגול

לא ידח ממנו נדח ויתגלגל כדי לתקן
 היסר מצוה אחת צריך להתגלגל
 נפרעין שלא מדעתו, עבור גלגול ראשון
 על ידי זה מוכן משפטי הי שצדקו
 גלגול ראשון אב, והשני בן
 בגלגול השני הנרצה יהרוג הרוצח
 קין בא בגלגול שבעה פעמים
 קין נתגלגל ביתרו ובקרח וביחזקאל הנביא
 הבל וקין נתגלגלו במשח ובמצרי
 יוסף גלגול קין, יהודה גלגול הבל
 רבי עקיבא היה גלגול יוסף
 מרדכי גלגול משה, המן איש מצרי, אסתר בתיה
 בת פרעה

גלות

באה על שמיטת הארץ
 באה על אכילת חמין

רצב

רצב

ח,קיא

קטז

קיו

שנה

עא

קפט

ט

קלז

קיא

ט

קיו

קיו

קפט

שמט

שמה

קס

שמה

שמו

קסא

שמה

קנט

קנט

קנט

קיו

קס

פ

נה

שנ

צו

תכח

שמן

מפתח ענינים

ראש

רמז	במעלת זהירות הדיבור	שד	במעט עיר המקלט עד מות הכהן גדול
קכג	מהבריאה נוכל ללמוד גודל כח הדיבור	שד	אמותיהם של הכהנים מפרנסים בערי מקלט
קה	מנגעים נלמד גודל כח של דיבור	צד	ארבע מלכיות יענשו לעתיד על שיעבודם
קכד	מכל דיבור חי נברא מלאך		ועיין עוד ערך 'גאולה'
מד, שיז	על ידי הדיבור מגיע לאמונה		

גן עדן

ממ	במצרים היה הדיבור בגלות	קנז	זכה נוטל חלקו וחלקו חבירו
סז	בגודל החטא של שיחה בבית המדרש	קנה	לכל אחד יש חופה מיוחדת כפי מדריגתו
קעה	לא לומר דברים שאין מתקבלים על הלב	קמט	רבי שמעון יושב על שלש עשרה כסאות, וביאורו
סב	יתכן שיגמלו חסד, ודוקרין בהרבות שבלשונם	קנה	כשלא נראה הקשת בימיו נכנס חי לגן עדן
	ועיין עוד ערך 'לשון הרע'	קמט	במעלת רבי יהושע בן לוי שנכנס חי לגן עדן

דין ורחמים

פט, צו, קו,	בתחלה עלה לבראו בדין, ושיתף רחמים	יג	גר לא נכנס לברית אלא בהרצאת דם קרבן
קלו, קפה, שלג		שלז	אצל רות קבלת המצות אינה עול
קיט, שלג	בצדיקים מדקדק בדין כפי ראשית המחשבה	רפח	גזל הגר קנאו חי
קלו	גם האבות אין יכולים לעמוד נגד מדת הדין	שכט	שכרו כפול, עבור רוב היגיעה
פט	שחור רומז לדין, ולבן לרחמים	ריז	אי המגדף דינו כגר או ישראל
שלד	תורה שבכתב חסד, תורה שבעל פה דין		
פג	יש יסורין לעורר לתשובה, ויש לעונש		
פח	אית דפרע בגופיה ואית בממוניה		
פכ, פח, צד, קח, קיט	אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה	קמד	במעלת איי שיורדת גשמים, לא כמצרים, וביאורו
פג	כשבא לעונש פוגע גם בנפשות תחלה	שכז	גשמים אתערותא דלתתא מל דלעילא
פג, צה	כשהממוץ אינו שלו נוגע בנפשות תחלה	רצא	מחמטר ניכר גודל כח הצדיקים
קיט	צדיקים יתכן שיפגעו בנפשות תחלה		
קיט	יש שממונם חביב מנופם, ופוגע בנפשות תחלה		
צו	גזל היפוך קיום העולם, ונידון במדת הדין	שנז	אין עין שולטת בהן
צו	מי שלא עוסק בפריה ורבייה נידון במדת הדין		
שסא	בשמירת חוקים יוצא בדימוס בדין	צג	אביו ישי מת בעמיו של נחש
שלד	סתרי תורה מהתגין גבורה שבגבורה	ה	נשמתו מעומקי הקליפות
קמג	בשמים הדין חמור יותר מבארץ	צג	נתעלה שהיה רועה ולא נכשל בגזל
	ועיין עוד ערך 'עונשין' 'רחמים'	נה	למד משמואל בלילה אחד תורה של מאה שנה

גרים

גשמים

קמד	במעלת איי שיורדת גשמים, לא כמצרים, וביאורו
שכז	גשמים אתערותא דלתתא מל דלעילא
רצא	מחמטר ניכר גודל כח הצדיקים

דגים

שנז	אין עין שולטת בהן
-----	-------------------

דוד המלך

צג	אביו ישי מת בעמיו של נחש
ה	נשמתו מעומקי הקליפות
צג	נתעלה שהיה רועה ולא נכשל בגזל
נה	למד משמואל בלילה אחד תורה של מאה שנה
כה	היה נרדף כדי ללמוד להתנהג בחמלה
קמא	אמר שירה גם בשעת דין
קפז	איך היה פרדה בביתו

דיבור

רמז	סייג לחכמה שתיקה, וביאורו
-----	---------------------------

דין וחשבון

רמז	ביאור כפל הלשון
-----	-----------------

דרך

שכח	בהליכה בדרך יש לעסוק בתורה
-----	----------------------------

תכנ

ראש

מפתח ענינים

שמן

נ	רצונך שתכיר הי למד אנדה
נ	הקב"ה שומר תורתו
נ	במצוה מתלבש כביכול בהקב"ה בעצמו
נ	תואר קדוש בהקב"ה, שפורש להתעסק בגשמיים
נ	אי"א לכושר ודם להשיג דרכי הי, ואין להתרעם
נ	בהקב"ה לא שייך קבלת מומאה
נ	אני אלו-ה בעליונים ויעקב בתחתונים
נ	אין איש אלא הקב"ה
נ	יש לדמות למדות הי
נ	לא מוציא דבה על ישראל
נ	מה מקוה מטהר אף הקב"ה
נ	יש למעלה שלש עשרה כסאות
נ	דיבור הי מכריח ונוטל הבחירה

ועיין עוד ערך 'שכינה'

הרים

נ	הר מורה על התנשאות
נ	יצר הרע נדמה להר
נ	כל הר גבוה עבדו עליה עבודה זרה

השגחה

נ	כביאור השגחת הכורא
נ	השגחה לפי הדביקות
נ	אם כי רם הי הוא משגיח בתחתונים
נ	גם ההשגחה בשמי שמים אינו לפי ערכו
נ	משערות האדם נלמד שיש השגחה פרטית
נ	איוב מעה שמסר הי ההשגחה למלאכים

ועיין עוד ערך 'אמונה'

זכות

נ	מגלגלין זכות על ידי זכאי
---	--------------------------

חברותא

נ	על ידי חברותא טובה זוכה להתעלות
נ	התועלת גם בגשמיות
נ	הצדיקים בחברותא משפיע לטוב ולרע
נ	בראיית דרכיהם מושפעים לטובה

דרשה

נ	רצונך שתכיר הי למד אנדה
נ	בריבוי העם יש כבוד התורה, ועושה רושם
נ	אומר גם לעצמו, אלא משמיע בקול רם
נ	הלואי יעלה בידו לתקן עצמו
נ	שומעים רק המשל ולא הנמשל

ועיין עוד ערך 'תוכחה'

הבל

נ	היה בעולם חמישים יום
---	----------------------

ועיין עוד ערך 'קין'

הודאה

נ	תכלית בריאת האדם להודות להי
נ	לפי רום השיבות האדם מתעלה הילול הי
נ	להודות גם על דבר קטן שהיא מתנת אלקים
נ	קרבת תודה אי הוי חיוב או רשות
נ	בענין הארבעה שצריכין להודות
נ	הלא טוב יותר בשלא היה לו המאורע
נ	ליתן הודאה גם על זמן הצרה
נ	יש להודות על הזכות שנוכל להודות
נ	חשיבות ההודאה כשכא מעצמו ואינו מצווה
נ	חיוב לחמי תורה כדי לפרסם לרבים

ועיין עוד ערך 'שירה'

הכרת הטוב

נ	על ידי מדה זו יכיר טוב גם לקונו
נ	מעם מצות כיבוד עבור הכרת הטוב
נ	הי אינו עושה כלה לעמו, שמכיר להם טובה

הליכה

נ	ההליכה תהא תמיד לבית המדרש
נ	הלך סופו לעמוד, לישב, ללויץ

הקב"ה

נ	הקב"ה איש אוכלה
נ	קוב"ה וישראל חד הוא

ת

שמן

מפתח ענינים

ראש

להזהר מלדור בסביבה חילונית
בחשיבות של שבת התנועדות
ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל'

חדשים

המברך על החדש בזמנו כמקבל פני שכינה
בראש חודש שבט נפתח מעינות ביאור התורה
ועיין עוד ערך 'ניסן'

חוקים

גם בהחוקים ראוי להתבונן בטעמים
שלמה ידע טעמי כל החוקים חוץ פרה אדומה
מאורעות שאין מבינים הם מהחוקים שבתורה
בשמירת חוקים יוצא כדימום בדין
חוק לישנא דמוזני, וביאורו

חורבן בית המקדש

בטעם שעמדה ת"י שנה
בשאלת על מה אבדה הארץ
חורבן בית המקדש כשביל שמיטת הארץ
מפני שנאת חנם ביניהם
מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה, וביאורו
בהחורבן אבדה הארץ כח הצמיחה
מזמור ששפך חמתו על עצים ואבנים
במעשה דיוסף משיתא שנכנס והוציא המנורה
קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש
ועיין עוד ערך 'בית המקדש'

חמאים

כביאור ירא חטא
אינו דומה חטא בפלטיין של מלך
לפי גודל מעלת האדם החטא חמור
בשמים הדין חמור יותר מבארץ
להתבונן שיש עין רואה
להנצל מחטא יצייר צורת אבותיו
בחטא קל יוכל להכריע העולם לכף חובה
בחטא פוגם שמות הכתיבה והקרייה

שמו

שמד

לח

רנו

שפא

שפא

שפב

שפא

שפא

רצב

שכא

רצב

כב

קכא

שכב

קלח

לג

עו

אי"א להיות שמור מחטא רק בעושה גדרים

כשאינו עושה גדר אין לו שמירה מיצרו

לא יאונה כל און, כאשר שומר עצמו

ירידה קטנה סופו לבוא לחמורות

סיבת הירידה כשביל שהוא בודד

יצר הרע מצבע החטא למצוה

יש חוטא מתאוה, ויש שמצבע העבירה למצוה

כשהושב שעושה בזה מצוה, רחוק הוא מתשובה

יש חוטא מחמת תאוה, ויש שממאס דבר הי

לא ידח ממנו נדח ויתגלגל כדי לתקן

אין יסורין בלא חטא

שכר מצוה מגין מהרהור עבירה

שליש עבירות אינו ניצול בכל יום

ועיין עוד ערך 'יצר הרע' 'תשובה'

חיים

יש לכל אחד תפקיד מיוחד בחייו

חיי אומות העולם לתענוג, וישראל לעבודת ה'

אות ו', אות חיים

ועיין עוד ערך 'אריכות ימים'

חינוך

התחלת החינוך צריכה להיות בדרגא היותר גבוה

עיקר חינוך הבנים משיתסר ואילך

ועיין עוד ערך 'בנים'

חכמה

הרוצה להחכים ידרים

חכמה מפוארה בכלי מכוער

חכמת אדם תאיר פניו

סייג לחכמה שתיקה, וביאורו

תשעה קבין חכמה נמלה ארץ ישראל

המקבל מוסר זוכה לחכמה ללמוד מכל אדם

בחטא העגל ניטל ממושה שער הנויין

מושה קודם מיתתו קיבל בחזרה שער הנויין

מושה השיג מ"ט שערים, ויהושע ור"ע חמשים

מ"ט פנים לתורה, ובשער הנויין זוכה לעי פנים

ריב, ריה

רמ

ריח

שסח

שמו

קד, קכ

קג, קקה

קכא

ג

רנג

רלד, רע

יה

רמו

עמ

עח

עמ, עשג

סה

שכד

רעח

שנה

שנז

רמו

שנז

נא

ממ, שללא

נו

נו, שללא

ממ

תל"א	ראש	מפתח ענינים	שמן
רמה רמד פז, רמג רנה	אין אנו יכולים להבחין הצדיק שאינו מטמא מת בנשיקה אינו מטמא נושאי ארונו של יוסף אי טמאים בהקבי"ה לא שייך קבלת טומאה	ש"ב שכג שמד שסה שמה	שער החמשים הם התנין שעל האותיות חכמי ישראל
	מ"ל		בכחם לעקור התורה לפי שעה במ"ת לימד חי להכניע לדעת חכמי ישראל לכטל תורה עבור להדבק בחכמי ישראל להכניע עצמו למי שגדול ממנו כשההורים נכנעים לחכמי ישראל, הכנים לתפארת שמו המציית לדברי חכמים זוכה לנס הכה לשנות הטבע, שכוחם לשנות דיני התורה
	עיין ערך 'גשמים'		ועיין עוד ערך 'מנהיגי ישראל' 'צדיקים' 'תלמידי חכמים'
	יהושע		חנוכה
שכמ נו נו, של"א	זכה לגדולתו עבור שימוש רבו השיג כל תורתו של משה בשלימותה זכה לשער הנויין של בינה	סה, ע"א	בחינוך לא הותרה טומאה בצבור
	יום		חסד
שכג קמג ש"ד ש"ד שמב שמב שיג שיג	בכה התורה יש לשנות יום ולילה זמן הצלחה יום, ובהסתלקותו לילה עולם הבא דומה ליום, ובצדיקים לילה עולם הזה דומה ללילה, ובצדיקים יום קודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום בהילפותא דהיום הולך אחר הלילה בישראל היום הולך אחר הלילה, ולא באומות בקדשים הלילה הולך אחר היום	קצ קפה צו, קח קח כד של"ד	ישראל בטבען בעלי חסד כהנים מסמרא חסד ואהבה המרחם על הבריות מרחמין עליו משמים במי שמתאכזר פוגע חי בנפשות תחלה אברהם היה אורח, כדי להכיר נפשו של אורח תורה שבכתב חסד, תורה שבעל פה דין ועיין עוד ערך 'דין ורחמים' 'צדקה'
	ועיין עוד ערך 'אור'		טבע
	יום הכיפורים		בטעם שהנהגת העולם נקרא טביע הכל היא מגזירות חי ההתבוננות בהטבע מביט גדול כח הבורא משינוי הטבע ניכר שהטבע מהיוצר עולם על ידי שמיטה מתפרסם כבוד חי שהטבע מידו
קמג קל"ו ש"ד ש"ד קסו קס"ט קס"ט קמג קמ"ד קמ"ד קמ"ד קמ"ד	אין רשות להשמן להסמין ביום הכיפורים גדול כח הכפרה, גם נגד מדת הדין בשחר לובש פלוסין של י"ב מנה, ומעמו הכהן גדול צריך להתפלל שלא יכשלו בני עבירות כל אדם לא יהיה וכו', אפילו מלאך איך יתכן ציווי על מלאכים בכל יבוא בביאור הבת קול שיוצא מקודש הקדשים בטעם שלא הותר ליכנס רק ביום הכיפורים הכהן גדול ביום הכיפורים התעלה כמלאך הכהן גדול בושר פניו כלפידי אש, וביאורו נודמן לי זקן שנכנס, אחרן הכהן זקן שנכנס עמו, היה מלאך מט"ט	רז רפ"ט רצ רצ רצ"א	טומאה
		קמה רמג ל"ט רמג פו, רמג, רנו	אין דבר טמא יורד מן השמים בטעם שמת מטמא השוכן אתם בתוך טומאותם כהנים אין מוזהרים על טומאת עכו"ם בדין קברי צדיקים אין מטמאין

תלכ

שמן

מפתח ענינים

ראש

		קמד	כשנכנס לפנים הוצרך לעורר זכותו של אהרן
רעב	ים	קע	לא יתקן מבחויץ ויכנים בפנים
		קמד	הכה"ג אינו מתכפר בשעיר המשתלח אלא בקרבנו
		קמד	הכהן גדול שב מאהבה, ונתהפכו לזכויות
		קסט	קרבנות חנוכת המשכן כמו קרבנות יום הכיפורים
			יום טוב
			עייני ערך 'מועדים'
			יוסף הצדיק
		כג	במעם שהיה יוסף נרדף בימי הנעורים
		שלט	מכירתו היתה לטובה, ונענשו על המחשבה
		שלח	עשרה הרוני מלכות עבור מכירת יוסף
		שלט	גם יעקב ויוסף הוצרכו לכפרה על מכירתו
		שלח	שיתפו הי' בהחרם לעשרה
		מח,סב	שעיר עזים לכפר על מכירת יוסף
		סז,רמג	נושאי ארונו אי נטמאו
		רא	ארונו של יוסף ראה
		רא	בעצמות יוסף יש חלקו של יעקב
		רא	צוה להעלות עצמותיו לארץ ישראל
		רב	נודמן לו דמות דיוקנו של אביו
		שנו	זרעו של יוסף אין עין הרע שולטות בהן
		שמ	רבי עקיבא היה גלגול יוסף
			יופי
		שנו	תשעה קבין יופי נמלח ירושלים
		שנו	יש יופי שהיא מתנת אלקים
		שנה	היופי מונע השגת התורה
		שנה	חכמה מפארה בכלי מכוער
			יחום
		רב	מועיל להעריך מעשיו נגד מעשיהם
			יין
		נח	המדריגה היותר גדולה בעבודה בחינת יין
		נז	כי טובים דודיק מוין, וביאורו
		כ	תורה נמשלה ליין
			ועייני עוד ערך 'פירות'
			ים
			אין ים אלא דברי תורה
			יסורין
רלד,רע			אין יסורין בלא חטא
פג			רואה יסורין באין יפשפש במעשיו
רע			לקבל בשמחה, שמעוררין אותו על מעשיו
פג			יש יסורין לעורר לתשובה, ויש לעונש
רלא			העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו
פו			במפו רואה שהוא לטובתו
פה			יש נגעים שהם יסורין מאהבה
			ועייני עוד ערך 'דין ורחמים' 'עונשין' 'צרות'
			יעקב אבינו
שנו			שופריה מעין שופריה דארם הראשון
קצג			הקבי"ה קראו א-ל
שלט			אני אלו-ה בעליונים ויעקב בתחתונים
שנו			במעם שרוב ימיו היה בצרה
שה			איך שינה בנו יוסף בין הבנים
שלט			גם יעקב הוצרך לכפרה על מכירת יוסף
רא			בעצמות יוסף יש חלקו של יעקב
שיב			גם אלו שקנטרין יש בתוכה ברכות
שלח			רבי עקיבא ניצוץ יעקב אבינו
כב			שבעים יום בין האגרות, שסיפדו את יעקב
			ועייני עוד ערך 'אבות הקדושים'
			יצר הרע
שנג			יצר הרע הוא אש
י			יצר הרע היא שאור שבעיסה
עה			יצר הרע נכרא ביום שני, או ששי
שנג			מתגרה בישראל ויותר בתלמידי חכמים
קד,קכ			יצר הרע מצבע החטא למצוה
שנג			יצרו מתגבר, יזכיר לו יום המיתה
רח			אלמלא עוזרו אינו יכול לו
ט			חשיבות העבודה בשביל שיש יצר הרע
יעד			גדול מצווה ועושה שיצרו מתגבר
עד			בשעת מתן תורה נעקר יצר הרע מלכם

תלג

ראש

מפתח ענינים

שמן

ו הנשמות הפחותות שורשן במגילת אסתר
 ג הדביקות להי כנטפל להי מלאחריו, וביאורו
 קפ תואר אדם רק לישראל שיש אחדות
 ריז כשנכנס אברהם לברית יש לזרעו דין ישראל
 ריז אי קודם מתן תורה הולכין אחר הזכר
 ח בטעם שנקראים בתואר צא"ן

ועיין עוד ערך 'אומות העולם' 'עבודת ה' 'רשעים'
 'שבמים'

יתרו

שז קין נתגלגל ביתרו

כהונה

שג די בגדי כהונה נגד שם הוי"ה
 קלג מכנסים לא נאמר בפירוש
 קלד המכנסים בבגדי כהונה כיפרו על עריות
 שג הכתונת מכפרת על שפיכת דמים
 שד הכתונת מגינה שלא יבואו לידי שפיכת דמים
 קלד שמונה בגדים נגד הרקיעים וכסא הכבוד
 קפה כהנים מסמרא דחסד ואהבה
 ס מטמא לקרובים, כי דרכיה דרכי נועם
 רנד מותר לטמא לבנו ולמת מצוה
 רמג כהנים אין מוזהרים על פומאות עכו"ם
 מח, עז, רנה כהונה נימלה ממשנה וניתנה לאהרן
 עז לא פסקה כהונה אלא מורעו של משה
 פ תכונת נפשו של משה היא כהונה
 פ בטעם שקרה היה להוסיף להכהונה, ולעתיד יהא כהן
 פ לעתיד הלויים עובדים בכהונה, והכהנים לויים
 רעט מצווה ביתר שאת על הפרישות
 שיג בכרכת כהנים אין צריך להלביש הברכה
 יג בטעם שכהן גדול מקריב בכל יום מנחת חביתין
 יג בכהן גדול יש התחדשות וחנינוך בכל יום ויום
 קנד, קסד חכהן גדול ביום הכיפורים היה כמלאך
 קסז חכהן גדול בוער פניו כלפידי אש, וביאורו
 קמד חכהן גדול שב מאהבה, ונתהפכו לזכויות
 ס כהן גדול נפרד גם בחייו מהקרובים
 ס, קסט ביום חנוכת המשכן היה לכולם דין כהן גדול

עה ביום הקמת המשכן לא שלטה יצר הרע
 שמח לעתיד ישחט היצר הרע ויעביר הטומאה
 קצ נדמה להר
 ועיין עוד ערך 'חמא'

יראת שמים

קצו כביאור ירא חמא
 קעח, קפד היראה באה לצמצם האהבה
 קפה מיוזג אהבה ויראה בחינת שלום
 קפה בשכר כי ירא מהביט זכה וגוי, וביאורו
 ד היראה מתואר בשם 'אחדי'

ירושה

צב נוטל יותר ממה שמגיע לו הוי גזל

ישראל

קצו כביאור התואר ישראל קדושים הם
 שמו כל אחד יש לו חשיבות מיוחדת
 רמב להחשיב כל ישראל אפילו הפחותים
 לט, רמו אין אנו יכולים להבחין מי חשוב יותר למעלה
 כח, שמח הם קומה שלימה, ראש עם אברים
 קצו כאשר נערך נגד אומות העולם הם ברום המעלה
 יט זכות כלל ישראל גדולה מזכות משה
 קו אתם קרויין אדם ולא אומות העולם
 עה חיי ישראל אינו לתענוג גופו, אלא לעבודת קונו
 רד קובייה וישראל חד הוא
 ריג עיקר כבוד ה' מבני אדם ולא מהמלאכים
 רסז, שמ ס' רבוא אותיות נגד ס' רבוא נשמות
 רנד, רנה נקראו בניו למקום
 קלט משבת מוכח דאנו בניו למקום
 קל, רסו, רפה אומה זו נמשלה כגפן
 קצ במטען בעלי חסד
 ח הבחירה בישראל בשביל מדת הענוה
 עב ישראל מונין ללבנה, וטעמו
 קסז מלאך מטי"ט שומר ישראל
 קפח מלאך גבריא"ל שומר את ישראל
 רח אפילו ספינות לא מתברכות אלא בשביל ישראל
 קמ ה' אינו עושה כלה לעמו, שמכיר להם טובה

תלד

שמן

מפתח ענינים

ראש

	קמד	כה"ג אינו מתכפר בשעיר המשתלח אלא בקרבנו
שנג	יג	כשמתחנך לעבודה מביא קרבן מילואים
קמט	שד	בטעם עיר המקלט עד מות הכהן גדול
רמו	שד	אמותיהם של הכהנים מפרנסים בערי מקלט
רמו		ועיין עוד ערך 'אהרן הכהן'
רכמ		כיבוד אב ואם
קנב, רכו		בחשיבות מצות כיבוד אב ואם
קנ	קלז	בשביל הורים לקפוץ גם לגיהנם
שיא	קלז	גם כאשר אבותיו הזניחו אותו לגמרי
קנא	קמ	כשיתבגר יבין שהצדק היה עם אבותיו
רכז	קלח	טעם מצות כיבוד עבור הכרת הטוב
קנא	קלמ	ממצות כיבוד מכיר לכבד את קונו
רמה, רנו	קלמ	בשכר כיבוד אב וזכה לתורה
רכ, רנא	קלח	ועיין עוד ערך 'בנים'
רנו		כלאים
קמט		עשה דוחה לא תעשה למדים משעמנו
קנב	שכד	אי יש איסור לרכוב על פרדה
קנב	קפח	כעם
רל		הכועם כעובד ע"ז, כי מאת ה' היתה זאת לו
רכא		כפיית מזב
רמד	רנ	עיין ערך 'הכרת המזב'
רס		כשפים
	ד	בטעם להכרית הבהמות, שהיו משנין בכשפים
		לבנה
	עב	ישראל מונין ללבנה, ומעמו
	עב	ביטלה דעתה אחר כך לרצון ה'
	עב	הביאו עלי כפרה שמיעמתי הירח
		ועיין עוד ערך 'שמש'
		ל"ג בעומר
		רבי עקיבא
	רפג	בטעם הסתלקות תלמידי רבי עקיבא
	רכ	רבי שמעון משבעה תלמידים שנשתיירו
		רבי שמעון
		נעשה אדם נאמר בעבורך
		בטעם שלא נראה קשת בימיו
		אי נראה הקשת בימי נעוריו
		רק במחווה לא נראה הקשת, ולא בכל העולם
		בטעם שנקרא רבי שמעון בוצינא קדישא
		בטעם שרבי שמעון הוא גם לפחותים
		יכול לפטור העולם מן הדין, וביאורו
		כחו של רבי שמעון לבטל כל הדינים
		מדות רבי שמעון תרומות ממדות רבי עקיבא
		להתעצם במדותיו של רבי שמעון
		לעיני ר"ש היו מאירים הי"ג מדות של רחמים
		רבי שמעון בן יוחאי ובנו ניצוץ משה
		משה בגלגול ר"ש, והמצרי ביהודה בן גרים
		רבי שמעון בן יוחאי כל גופו אש
		רבי שמעון יושב על שלש עשרה כסאות, וביאורו
		רבי שמעון מעורר מדת ונקה לא ינקה
		רבי שמעון מצא זכות בכל יהודי
		רבי שמעון נתעלה ביותר, שלמד מתוך הדחק
		רבי שמעון נתעלה ע"י יהודה בן גרים
		רבי שמעון מת במיתת נשיקה
		שבית שב"י, רשב"י
		במערה
		בביאור עובדא דרבי יהודה בן גרים
		כשנכנס למערה התחיל לידה חדשה
		למה ישב במערה י"ג שנה דייקא
		המערה היתה מערת משה ואלהו
		יתכן שביום ל"ג בעומר נכנס להמערה
		הרגיש עצמו מאושר משהותו במערה
		לא הרגיש צער במערה, מעונג התורה
		המית עצמו באהלה של תורה
		נקוט תרי מדאני אסא, וביאורו
		ביאור מה שנתן בו עיניו
		סודות התורה
		רבי שמעון גילה הסודות שיש בתושב"כ

תל"ה	ראש	מפתח ענינים	שמן
קסח	מלאך מטי"ט וגבריאל מכירין כל הלשונות	רנו	התגלות סודות על ידי רשב"י ניצוץ משה
	לשון הרע	רכז	תורתו של רבי שמעון בחינת מן
רנד	משה נלקח בצרעת שדיבר לשון הרע	רכז	עלה עם כל הסודות, והשאיך רק צנצנת אחת
קה, קיא	נגעים באים על לשון הרע	רכח	הזוה"ק יש לו בכל יום פירוש אחר
קכא	יש נכשל בלשון הרע, שחוישב שהיא מצוה		יום לייג בעומר
רמח	האיסור גם בכתיבה או תמונה שמביישו	רנח	המן ירד ביום ט"ז אייר או בל"ג בעומר
רמט	עובר גם כגרמא	רפ	כל הצלחותיו של רבי שמעון היה ביום זה
	ועיין עוד ערך 'דיבור'	קמז, רנב	יום לידתו והסתלקותו של רבי שמעון
	מבול	רנב	התחיל רבי עקיבא לשנות לרבי שמעון בן יוחאי
פג, צו, קט	במעם שהי נוגע בנפשות תחלה	רנב	בו יצא רבי שמעון בן יוחאי מהמערה
פכ, צד, קט	לא נחתם גזר דינם אלא על גזל	קמז	במעם השמחה ביומא דהילולא
	ועיין עוד ערך 'נח'	רכח, רנו	במעם עשיית הדלקות של אש
	מגדף		מירון
ריח	בעלה של אמו היה דתן	רעז	מירון הוא חלקו של נפתלי
ריז	אי המגדף דינו כגר או ישראל	רעז	במקומו של רבי שמעון ברכת נהנין דאורייתא
ריז	אי המגדף היה נחשב בן מצרי	רנז	כניסת כהנים לציון רבי שמעון בן יוחאי
ריח	היחיד בישראל בן מצרי	רסג, שסב	בהמאורע שנהרגו במירון
רכג	המגדף לגלג על לחם הפנים		לוחות
	מדבר		עיין ערך 'מתן תורה'
צד	הבגדים כמדבר היו בדרך גם		לויים
שכה	במעם הנם מים מחלמיש, ולא נברא מעין	קפה	מסמרא דגבורה
צד	כמדבר לא היה נגעי בתים ובגדים	פ	תכונת נפשו של אהרן היא לוי
שנח	כמדבר קלסתר הבנים דומה למושה		לידה
לה	לא מלו כמדבר מחטא עגל או מרגלים	קמז	מעלת יום הלידה עדיפא מיום המיתה
לה	מהקמת המשכן עד המרגלים מלו עצמם	קמז	יום הלידה היא היום שנעשה צדיק
לה	לא ראו השמש והירח שהענן מכסה	שג	לידת האדם זריחת השמש, ומיתתו ביאת השמש
לה	לא נשבה רוח צפונית, רק בעת רצון		לילה
יב	אי הקריבו כמדבר כל הקרבנות	לז	בחצות הלילה עת רצון ונושב רוח צפונית
קסא	התאוננו שחסר להם עשיית החסד לחבריהם		לשון
לה	העננים הפסיקו מלהעלות הקרבת הקרבנות	קפח	אין מלאכים מכירין לשון ארמי, אלא בבת קול
לז	ענני הכבוד היו מסככין מלעלות תפלתם		
	מדה		
קו, רעח	כמדה שמודד מודדין לו		

ת"ו

שמן

מפתח ענינים

ראש

מדות

ז	ללכת בדרך הממוצע, ובחלתנו עד קצה האחרון
ק"ז	האדם נפעל לפי פעולותיו
קעז, קצג, רג	ללכת בדרכי הי במדותיו
קנא	להתדבק בייג מדות של רחמים של הקב"ה
רה	באדם יש כל המדות של בעלי חיים
רצז	גם במדה רעה יש צורך לעבודת הי
קנב	במדה שמשלים עצמו יש לו כח בשמים
קנז	אי אפשר להשיג תורה בלי מדות טובות
רפג	מרבצי תורה בלי מדות אין לה חשיבות

מועדים

ר"ה	כח המועדות כמו שבת
רגז	הקריאה בתורה מעורר הזמן
רגז	בפרשת פנחס ואמור יש כח המועדים
ר"ה	בשמירת המועדים אין צריך לדי הלוקי כפרה
ר"ה	אתה מבקש לעקור אומה החונגת שלש רגלים
יד	בטעם קרבן ראיה במועד
יב	בטעם שמוסיפין קרבן מוסף במועד
	ועיין עוד ערך 'יום הכיפורים' 'פסח' 'ראש השנה' 'שבועות'

מזבח

סא	מצוה להביא אש מן ההדיוט, וטעמו
קפד	מזבח הפנימי זוכח הסמי"א בהקטורת
ט	רומז על הצדיק שזוכח יצרו

מזל

רפ	לא במהרה נופל ביום גנוסיא שלו
----	-------------------------------

מחזיקי תורה

ק"ל	אומה זו נמשלה לגפן, להחזיק בני תורה
רפד	בגודל שכר מחזיקי תורה
סח, קכט	העשירים מצליחים כדי שיוכלו להחזיק תורה
שמ	יש נשמות שתיקונם להיות מחזיקי תורה
רפז	יששכר וזבולון נגד שמור וזכור
שמ	שמחת חג השבועות, גם למחזיקי תורה

התגין של האותיות נגד מחזיקי תורה
ועיין עוד ערך 'צדקה' 'תלמידי חכמים'

מחשבה

שי	במחשבה טובה נחשב כאילו קיים המצוה בפועל
קכה	מחשבה טובה מצרפה למעשה, ולא מחשבה רעה
שלט	גם מחשבה רעה צריכה כפרה
קכג	מהבריאה נזכר ללמוד גודל כח המחשבה
קכה	עיי מחשבה טובה המצות כפולים, וטוב שנברא
קכד	שמים וארץ נבראו במחשבה
שיג	מלאך לא מכיר המחשבה

מילה

סה	לשמונה, שיהיו כולם שמחים
סה	לשמונה, שיהיה הבית טהור ממומאת לידה
נט	במילה אין אומרים שהחיינו משום צערא דינוקא
ל"ה	לא מלו במדבר מחטא עגל או מרגלים
ל"ה	מהקמת המשכן עד המרגלים מלו עצמם

מים

שכה	בטעם הנם במדבר מים מחלמיש, ולא נברא מעין
ה	כח הכשפים נמס על מים
שכה	תורה נקראת מים

ועיין עוד ערך 'גשמים'

מיתה

ע	אין שלטון ביום המות
רעה	כאשר האדם משלים תפקידו הוא מת
רנא, רעה	אשרי מי שחתמו ימיו במהרה
רנב	ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום
שג	לידת האדם זריחת השמש, ומיתתו ביאת השמש
שסג	בחשיבות המיתה מתוך דביקות בהי
קפג	בן עזאי מת מגודל דביקות בהי
רכז	במותו יתקבצו כל חלקי נשמתו מכל ימיו
רמג	בטעם שמת מטמא
ק	הנכנס הי בגן עדן אין בו מומאת מת
ע	אמירת פרשת קטורת עוצר מגפה

שמן

מפתח ענינים

ראש

תל

קסו	הנוך נתעלה למלאך, שר העולם, וטעמו	ע	קטורת מעצרת כשמקריב בחוץ ולא בפנים
קצד	במעם שלא נתעלה אברהם למלאך כחנוך	נז, קעה, קפג	ביאור מיתת נשיקה
קסג	מיכאל הכהן גדול במקדש של מעלה	רמה	במיתת נשיקה אין שולט רמה ותלעה
רנד	המלאכים יודעים מקום קבורת משה	רמד	מת בנשיקה אינו מטמא
רכט	עוף הפורח נשרף, ממלאכי איש שנתקבצו	רמד	גדול הדור לא מת על ידי מלאך המות
קצו	האדם דומה בשלשה כמלאך ושלשה כבהמה	רמד	על ידי מלאך המות פניו מוריקות
		רמד	רבי יהושע בן לוי נכנס חי בגן עדן
		קנה	כשלא נראה הקשת בימיו נכנס חי לגן עדן
		רמד	במערת המכפלה אין קוברין אלא במיתת נשיקה
		שעג	יצרו מתגבר, יזכיר לו יום המיתה
		שעד	יחשוב אם רוצה שיוזכרו זאת בהספדו
		שם	מבטלין תורה להוצאת המת, ולא שימושה
		רפד	החיים נשענים על המתים
		נה	בעוה"ב לומד תורה בשעה יותר מכל ימי חייו
		רעה	קרוי בתואר דרך ארץ
			ועיין עוד ערך 'אריכות ימים' 'חיים'

מלך

פ	מלך בן מלך אין צריך משיחה
כד	טוב כשהמושל יהא נרדף בימי נעוריו
קמ	בנים משתמשין בשרכיטו של מלך
קלא	מקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות
רעז	כשמקיימין דברי חכמים אין עול מלכות

ממון

רי	לא ימנה, כדי שתשרה בו ברכה
קב	להכיר שהיא מתנת אלקים, ולהחשיב גם מעט
קפח	ממון יש בו ניצוצות משרש נשמתו
צב	לסדר עניני ממונות בדין תורה ולא בערכאות
קיט	צדיקים ממונם חביב מגופם שאין פושטין בגזל
ריא	עוסק בתורה נכסיו מצליחין
קמה	כחי ועוצם ידי הוי בחינת עי"ז, ומטמא האוכל
צב	אין צריך לדאוג להשאיר ממון להבנים
קסב	זכות צדקה מתברך בממונו
פח	אית דפרע בגופיה ואית בממוניה
פח	כשיש חיוק בממונו יתעורר שלא יבוא ננעי אדם
קיט	יש שממונם חביב מגופם, ופוגע בנפשות תחלה
קפח	חיוב מיתה בידי שמים בשורו שהזיק
לב	בתשובה יזמין לו הי שיוכל לשלם הגניבה
	ועיין עוד ערך 'גזל' 'עשירות' 'פרנסה'

מן

רנח	ירד ביום ט"ז אייר או בל"ג בעומר
רנז	השפעת המן התחילה בשבת
רטז	הטעם שלא ירד פעם אחת בשנה
רכח	כל אחד טועם בו טעם אחר
ריח	מניד מה שבחורים ובסדקים

מלאכים

עה, קבד	נבראו ביום השני
עו	במלאכי מעלה אין קנאה
שיג	לא מכיר המחשבה
קבד	מכל דיבור הי נברא מלאך
קפח	אין מלאכים מכירין לשון ארמי, אלא בבת קול
קפח	גבריאל ומטי"ט שומר ישראל, מכיר כל הלשונות
קצד	מלאך מטי"ט שמו כשם רבו
קסז	מלך מטי"ט הוא שר הפנים
שנא	במענת המלאכים מה אנוש כי תזכרנו
שנא	הושיט הקב"ה אצבעו ושרפם, וביאורו
רפ	בדין מענת בר מיצרא למלאכים
רפ	המלאכים רצו לקבל רק פנימיות התורה
ריג	עיקר כבוד הי מבני אדם ולא מהמלאכים
קסט	איך יתכן ציווי על מלאכים בכל יבוא
קסט	אחר שהשלים הכה"ג העבודה יוכל מלאך ליכנס
קסו	הכהן גדול ביום הכיפורים היה כמלאך
רנד	אחרן מלאך הי אין בו מום ונגע
קסו	כל אדם לא יהיה וכו', אפילו מלאך
קנד	משה הוא כמלאך בכל עת

תלח

שמן

מפתח ענינים

ראש

קבג במצוה מתלבש כביכול בהקב"ה בעצמו
 י,שכמ גדול השכר לפי היגיעה במצוה
 שנב התענוג שמגיע למעלה עומדת נצחי
 י יאמר אפשי בחזיר, והי גזר עלי
 קבג,קבה מתקיימת במועשה דיבור ומחשבה
 נמ יש שש מצות שחיוכן תמיד
 עד מצוה שקבלו בשמחה עושין בשמחה
 י אצל הצדיק עשיית מצוה אינה עמל אלא שמחה
 קפו ביאור מהו מצוה קלה
 שי אין אדם שומע לי ומפסיד
 י גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה
 י,עד גדול מצווה ועושה שיצרו מתגבר
 עד מצווה ועושה עדיף שעושה על דעת המושלח
 סג אינה מצווה ועושה, קרוב שישאר בלא חיות
 שלח וחי בהם, שכל חיותו יהא רק בהם
 קנח וחי בהם, שלא יבוא עד כלות הנפש
 סג קיום המצוה בדביקות עד כלות הנפש
 שסה תכלית הלימוד לאהבת ויראת ה'
 עד יש בה תלים של מעמים נגלים ונסתרים
 קבג יש באותיותיה שם הוי"ה
 שכו יש חשיבות רבה גם למצוה שלא לשמה
 קמ יש מצות שאי אפשר לקיים רק בדרך נס
 קנב יתן מן המשוכח ביותר להי
 רלא לא ירגיש ברעכון בקיום מצוה
 מב,ג האמונה שיש מנהיג מחייבת קיום מצות ה'
 קבג הלבושים מהמצוה גדלה מעלתם על מעלת הנשמה
 רעו בדאורייתא מצות צריכות כוונה
 שנא ה' שומר תורתו, זה פועל בהענפים לקיימה
 קנמ העוסק בתורה נחשב כקיים מצוה זו
 קכד בלימוד יוכל לקיים המצוה גם שלא בזמנה
 שמו משעה שקבלו נחשב כאילו עשו
 שי במחשבה טובה נחשב כאילו קיים המצוה בפועל
 שסו יש עילוי כאשר רבים עושין ביחד
 קנמ חיסר מצוה אחת צריך להתגלגל
 קבג נאנם ולא עשאה כאילו עשאה
 עה נדב ואביהוא חשבו שהשיגו עומק טעם כל המצות
 קנמ על ידי אחדות יוכל לקיים כל המצות

ריט רשעים שטו ולקטו חוץ למחנה
 רפא המן זיכך אותם לקבלת התורה
 יז ירידת המן בזכות משה, וטעמו
 שיט לימד אותם כי פרנסה מן השמים
 רפא לאיזה צורך הטעים להם טעם מן בהררה
 רנז בפרשת המן יש סגולת פרנסה
 שנו המן רומזת על לומדי התורה
 רכז תורתו של רבי שמעון בחינת מן

מנהג

רעו אין לשנות המנהג מפני המחלוקת

מנהיגי ישראל

צג אין הקב"ה נותן גדולה עד שבדקה
 קצה,רמו אין להתבודד אלא יעשה להתעלות דורו
 קסב יש להרבות בצדקה וזוכה לחיים
 קסב אוי לרבנות שמקברת בעליה
 ועיין עוד ערך 'חכמי ישראל' 'צדיקים' 'תלמידי חכמים'

מסירת נפש

יה אמונה שמענו מפי ה', ולכן מוטבע מסירת נפש
 שלח אדם גדול רשאי להחמיר גם על מצוה קלה
 קעא,שלד בגודל המסירת נפש של רבי עקיבא
 קעד רבי עקיבא שמח למסור נפשו להי
 שלח הצדיקים משתוקקים שיגיע זאת לידם
 מב יצייר מסירת נפש בקריאת שמע, וביאורו
 קנב למסור כל מה שחביב עליו, לצורך הי
 קעד שכרו של תורה שזכה למסור נפשו
 קנב לפעמים ניצול בזכות דורותיו
 רלא בקידוש השם לא מרגישין צער מגודל התענוג
 רלד בקבלת מסירת נפש נתכפרו כל העונות
 שא על ידי מסירת נפש זוכין להנהגת חוץ לדרך המבט

מצוה

קלה,קנח,רו,שנח המצות מכוון נגד אברי וגודי האדם
 קנב אינו נותן משלו אלא משל הקב"ה
 רכז בדחילו ורחימו פרחית לעילא
 סג בכל ציווי יש גם כח שיוכל לקיימה

תל"ט**ראש****מפתח ענינים****שמן**

מקום
 רצו אין לשנות מנהג המקום מפני המחלוקת

מרגלים
 ל"ה לא מלו במדבר מחטא עגל או מרגלים

משא ומתן
 רצו לקנות תמיד אצל יהודי
 רצ"ט מלאכתן נעשית על ידי אחרים, רק בצדיקים

משה רבינו
 לידתו
 קמז ב"ו באדר נולד ומת
 קמח נולד ותמימותו עמו, שנתמלא אורה
 כ כשנולד נתמלאה הבית אורה, ושוב קרן עור פניו

במצרים ומדין
 כד בכיפור כי גר הייתי בארץ נכריה
 כג בטעם שישב עשר שנים בבית הסוהר
 כג בטעם שלא היה יחד עם ישראל רוב שנותיו
 כד הסתובב בין הגוים כדי להכיר מעלתן של ישראל
 כב נתגדל כשביל שהצמער בצרות ישראל
 רכ"א נתעלה על ידי שהוצרך לברוח ממצרים
 צג נתעלה שהיה רועה ולא נכשל בגזל
 עז סירב בסנה ללכת, ועשה תשובה מאהבה
 מח, עז, רנה הצמער שניטל ממנו הכהונה בסנה
 רנד נלקח בצרעת שדיבר לשון הרע

במתן תורה
 א הקריאה כלשון חבה משה משה
 א, מ"ו בשבילכם הוא נדבר עמי, וביאורו
 קפה בשכר כי ירא מהביט זכה וגוי, וביאורו
 י"ח שמע כל התורה מפני הי ואין לו ניגוד
 רנו נתקדש באש הענק, והוי אש

בהקמת המשכן
 י"ט בטעם שלא היה לו חלק בבנין המשכן

צט שלוחי מצוה אין ניווק רק בשכיח היוקא
שכד עישה דוחה לא תעשה למדים משעמנו
קנט אי מצות בטלות לימות המשיח

מצרים
 קמה הנילים עבודה זרה של מצרים
 כד לא ידע את יוסף, וביאורו
 ב שבט לוי לא היה בשעבוד
 קמה מעשיהם מקולקלין מכל האומות, וטעמו
 קמה אכילת פירות מצרים מממא האדם
 עז משה סירב בסנה ללכת, ועשה תשובה מאהבה
 מט במצרים היה הדיבור בגלות
 ריה המיל הי שמו עליהם
 קכ"ט כל המאורעות שם היה בחשבון מסודר מהי
 קנט תכלית יציאת מצרים להיות עם סגולה להי
 ר"א ארוננו של יוסף ראה

ק"א בזכות תורה יצאו ממצרים, וביאורו
קכו בטעם שהביא עליהם מכת חושך
קכז במכת חושך היה לישראל אור יום הראשון
קכז בעשור לחודש היה להם אור הגנוז
קכז האור במצרים רואה מה שבתוך החבית והתיבות
קכז הוה נהיר האי ליליא כיומא דתקופת תמוז
קכ"ב פסח מצרים למה הקדימו מרי"ח ומקחו בעשור
קכו פסח מצרים קיימו במחשבה דיבור ומעשה
קכז שלש המכות האחרונות היו בניסן
צה במצרים נרקב ונמס העבודה זרה שלחם
רד בטענת הים אני קשיש ממך
צה בהבגדים של עי"ז שהוציאו ממצרים נתהוו ננעים
שיז בטעם ריבוי הדיבור ביציאת מצרים
קנט זכירת מצרים לקבוע שהי הוא המשגיה ויכול
קנט אי יש מצות זכירת יציאת מצרים לעתיד
נ"א הגילויים בקרי"ם עצומה מהנסים שבמצרים
נ"ב מהו האמונה בקריעת ים סוף, הא ראו בעיניהם
צד גם אומות ששמחו לאידם נענשו
כג השוטרים במצרים נתעלו אחר כך במדבר

מקוה
 ק"ז מה מקוה מטהר אף הקבי"ה

תמ

שמן

מפתח ענינים

ראש

		קנד, קפד	אין משה בכל יבא בכל עת
	שונות	מח	כך שמעתי ושכחתי, איך יתכן זאת במשה
קפה	לויים מסטרא דגבורה		
יט	קרוי בתואר איש		
רמד	אין דור שאין בו כמשה		במדבר
יט	מרדכי בדורו כמשה בדורו	יז	ירידת המן בזכות משה, וטעמו
עו	לא פסקה כהונה אלא מורעו של משה	לח	נמה אהליו חוץ למחנה, חוץ לענני הכבוד
פ	בניו לא היו ראויים מצד אמם	שנה	במדבר קלסתר הבנים דומה למשה
יז	יש לו שכר מצוה כהייע, שקיבל התורה מפי ה'	שנה	ויקנאו למשה, מנשותיהם, וביאורו
רז	הכל וקין נתגלגלו כמשה ובמצרי	קג, רנד	בטעם שמרים נעשה מצורעת ולא בכבוד
	מרדכי גלגול משה, המן איש מצרי, אסתר בתיה		
יט	בת פרעה		בחמא העגל
רז, רנא	משה גלגול ריש, והמצרי ביהודה בן גרים	מט, נו, שלא	ניטל כמשה שער הנויין עד לפני מותו
רמה, רנו	רבי שמעון בן יוחאי ובנו ניצוץ משה	מט	בחמא העגל נשכח ממנו התורה משער הנויין
יט	זכות כלל ישראל גדולה מזכות משה		
			מדותיו
	משכן	יה	כביאור ענותנותו של משה
קמג	משכן העדות, שויתר הי על חמא העגל	עו	לא היה בו קנאה
רסד	עצי שמים עומדים לעולמי עולמים	מז	הוכיח את ישראל בדרך כבוד
יט	בטעם שלא היה למשה חלק בבנין המשכן	פ	תכונת נפשו של משה היא כהונה
עא	במקום גאווה אין השראת שכינה		
			מדריותו
	הקמת המשכן	רנה	מדריות משה עדיפא מאהרן ומרים
עו, נט, סד, נעד, עו	שמחה גדולה כיום שנברא העולם	קנד	הוא כמלאך בכל עת
עה	כיום הקמת המשכן לא שלמה יצר הרע	יט	הוא עצמו משכן הי'
לז	בהקמת המשכן נתבדרו העננים לכבוד הי	קסה, שנו	פני משה כחמה, ויהושע כלבנה
לז	בהקמת המשכן נשבה רוח צפונות	רכה	קרן עור פניו, מהתורה שכתב
סב	לחנוכת המשכן צריכין כפרה על שנאת חנם	כה	מסר נפשו למות ישראל
סא	כיום חינוך המשכן אין צריך אש מהדיוט		
סו	בהקמת המשכן טומאה הותרה בצבור		במיתתו
עז	משה משח בני אהרן מרצון כמו אהרן	כט	וימת שם משה כתבן בדמע, וביאורו
פ	משה ויהושע לא הוצרכו למשיחה	רמד	ביקש שלא ימות על ידי מלאך המות
קפא	פרשת אחרי מות נאמר ביום שהוקם המשכן	רמד	לא נשתנה תואר פניו במותו
		רנד	קבורת משה נברא ערב שבת בין השמשות
	ימי המילואים	רנד	כי קבריה, כמאי טביל
קסג	קרבתנות הנוכת המשכן כמו קרבתנות יום הכיפורים	רנד	הי קברו, דישראל בניים למקום
מח	הקרבתנות באו להשרות השכינה בתוכה	רנד	קבורת משה כעין מת מצוה
יב	למה לא הקריבו הנשיאים כולם ביום ראשון	רנד	המלאכים יודעים מקום קבורת משה

תמא

ראש

מפתח ענינים

שמן

רכה	כל אחד השיג לפי ערכו
שכז	באתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא
יה	במעם שלא רצו לקבל התורה מפי ה'
שמד	במ"ת לימד ישראל להכניע לדעת חכמי ישראל
ש	נתעלו להיות מלאכתן נעשית על ידי אחרים
נז	לא רצה לערבב שמחת מ"ת והמתין למשכן
קפג	הטא נדב ואביהוא במתן תורה לא ידע רק ה'
קמב,קפב	נו"א והזקנים הסתכלו ונתחייבו מיתה
קפד	נו"א יצאה נפשם במתן תורה מגודל הדביקות
קמא	עלו רק נדב ואביהוא ולא שאר בני אהרן, וטעמו
קמב	בהסתלקות נו"א הכירו חסד ה' במתן תורה
שמב	משה קידש אותם שיצאו מדין בן נח
שמד	דרך ארץ קדמה לתורה

נעשה ונשמע

שמג	ויקה ספר הברית אי היתה בחמישי או בששי
שמג	התחלת נתינת התורה היתה כבר ביום ששי
שיו,שמג	משעה שאמרו נעשה ונשמע בקבלו התורה
קו	כשאמרו נעשה ונשמע לא היה בהם בעלי מומין

כפיית ההר

סג	כביאור הענין שכפה עליהם הר כגיגית
שכז,שמו,שנג	במעם כפיית ההר אחר נעשה ונשמע
נג	כפה עליהם הר, להיות מצווה ועושה
סד	כפיית ההר שיהיו מצווין, ויש הכמחה וחי בהם

הר סיני

קיו,קטו	כולכם בעלי מומים אצל סיני
קיג	הר סיני היה משומר מעבודה זרה
קיד	לעתיד יביא סיני וכו' על הר המוריה
קטו	מדת ענוה נלמד מסיני
נו	הרכיז השמים על סיני, ומשה השיג כן כל התורה

עשרת הדברות

מ	במעם שהתחיל אשר הוצאתיך מארץ מצרים
קל"ב	כשאמר כבד הודו למאמרות הראשונות, וביאורו

משה רבינו

שמב	משה כתב להם חלק מהתורה קודם מתן תורה
-----	--------------------------------------

טו	כל נשיא בקרבנו פתח שער השפעה לשבטו
מח,מב	עגל לכפר על הטא העגל, ושעיר על מכירת יוסף
ל"ו	במעם שהקריב אהרן עגל בפנים
ס,קפ"ט	בחנוכת המשכן דין כל הכהנים ככהן גדול
קפ"ט	ביום המלוואים צריך אש מן השמים
נז	לא רצה לערבב שמחת מ"ת והמתין למשכן
קפ"ה	בחנוכתו נתחנך גם בקרבן אדם, נדב ואביהוא
ע,קל"ד,קס"ג,קפ"א	יתקדש במיודעיו, וביאורו
נז	איך מתקדש במיתת נדב ואביהוא
ל"ט,ס	אי המשכן נטמא במיתת נדב ואביהוא
סו	איך טימא ה' המשכן, הא איכא לאו
נח	בירידת השכינה דבקה נפשם של נו"א ומתו
טו	ביום י"ג ניסן נפתח השפעת שער הכולל

ועיין עוד ערך 'נדב ואביהוא'

מתן תורה

שי	תנאי במעשה בראשית, אם יקבלו התורה בששי
קכג	במעם שניתנה בחדש השלישי
שכד	במעם שניתנה תורה במספר שש
שמז	אילו חסר אדם אחד לא ירדה שכינה
רפ"א	המן זיכך אותם לקבלת התורה
ר"פ	הוצרכו לשבעה נקיים לקבל התורה
י"ג	מי נתחייב להביא קרבן להרצאת הדם
שמ"א	רק למעמד מתן תורה הוצרכו להכנה
שמ"ב	בענין הוסיף משה יום אחד מדעתו
שכ"ה	הוסיף יום אחד, להרבות בהכנה
שכ"ה	לפי ההכנה תתרבה האור
שנ"א	במענת המלאכים מה אנוש כי תזכרנו
ר"פ	בדין מענת בר מיצרא למלאכים
ר"פ	המלאכים רצו לקבל רק פנימיות התורה
ע"ד	נעקר יצר הרע מלבם
פ"ה	כולם נתרפאו במתן תורה
קו	אם היה בהם זבין עד הטא העגל
פ"ה	נגעים של אהבה לא נתרפאו במתן תורה
שכז,ש"ו,שנג	במעם שיצתה נשמתן
ס"ד	יצתה נשמתם מגודל האהבה לקונם
ס"ג	למה הוצרכו לתחיימו ולא נתן להם כח מתחלה

תמב

שמן

מפתח ענינים

ראש

			קרא לפניהם הברכות והקללות
		ב,טז	בקשו לשמוע ממושה ולא מפני הי
		יז	ע"י שקבלו התורה בשליח ליכא שכר מצוה בה"ע
		נג	נמסר למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש
		כט	איך נמסרו ספרי הנביאים לדורות בסיני
		כח	מגילת אסתר נמסרה למשה בסיני
		נג	מושה למד תורה ומשכחה, וניתנה לו במתנה
		נג	איך יכולין ללמוד במי יום כל התורה
		שלג	בטעם שניתנה ע"י מושה ולא ע"י רבי עקיבא
			לוחות
			היו אותיות בלא תנין
		שלב	מ"ם וסמ"ך בלוחות בנס היו, וביאורו
		קלא,רעג	הי דברות ראשונות ככבוד הכורא
		קמא	כי טפחים בין יד מושה להקב"ה, וביאורו
		רסב	
			שונות
		קי	ממתן תורה עד העגל מ"ה יום, שהיו ברום המעלות
		ב	במתן תורה זכו כל ישראל לנבואה עד חטא העגל
		ו,ב	הדר קבלוה בימי אחשורוש
		שמב	קודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום
		רס	שבית שב"י, רשב"י
			ועיין עוד ערך 'נדב ואביהוא'
			מתנת עניים
		רלז	בטעם שאסור לסייע לו בלקיטתו
			נבואה
		א	המדריגות שעל ידה זוכין לנבואה
		רמא	אין זוכה אלא אם כן מקדיש כל האברים
		קצה	המזכה רבים לא יפסיד ממעלת הנבואה
		כט	איך נמסרו ספרי הנביאים לדורות בסיני
		קיב	אין שומעין לנביא לעקור דבר מן התורה
		שטז	אי אפשר לנביא לשקר לשנות במצות שמיטה
		קיב	בביאור מה שאמרו על פי נביא נבנה המקדש
		עח	רעה לאחד, וטובה לשני, לא חוזרת
		ב	אהרן נביא הי
נגעים	אין אומות העולם מטמאין בנגעים		
קו	באים על גסות הרוח		
קיא	באים על לשון הרע		
קה,קיא	באים על צרת עין		
צ	נגעיו בגדים על עריות		
קיא	נגעיו בתים על גול		
צ,קיא	בטעם דאין נגעים בכלי כסף זהב		
צה	למה בבית ולא במסחריו וכליו		
צ	למה נגעים ולא שאר חולי		
קז	נגעיו בתים ובגדים אינו בטבע כלל		
קז,קז	להראות כי הי סר מעליו		
קג,קיא	בטעם שסימן טומאה מראה לבן		
פה	בדין נגעים שהיו קודם מתן תורה		
צא	בטעם שטומאת הנגעים בשערות		
קי	עד חטא העגל לא היה בהם מצורעים		
קד	בטעם שאומר להכהן כנגע נראה לי		
קה	בטעם שהטומאה תלוי בדיבור הכהן		
קד	בהאבר שחטא בו יהיה הנגע		
צ	הכהן מכיר החטא שעבורו בא הנגע		
קה	טומאת הנגע מורה שגם בפנימיותו יש נגע		
קה	מנגעים נלמד גודל כח של דיבור		
קו	מנגעים נלמד שבמדה שמודד מודדין לו		
קיט	אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה		
קג	בטעם שפגע במושה ומרים נגע בגופם ולא בכבוד		
קח	כמי שמתאכזר פוגע בנפשות תחלה		
קד	יש שבא לעונש, ויש שבא לעורר		
קד	כשבא לעונש, מתחיל לפעמים בגופו		
פז	לפעמים הנגעים לטובה, ומתחלת בנגעי אדם		
פו	נגעים של אהבה מתחלת גם באדם		
פה	נגעים של אהבה לא נתרפאו במתן תורה		
פה	יש נגעים שהם יסורין מאהבה		
פה	בדין חתן שנראה בו נגע		
קיט	בטעם שלא התחילה תורה בכתים		
צד	במדבר לא היה נגעי בתים ובגדים		
צד	לפי שהטמינו זהב בקירות בתים וכו'		
פט	מצורע לא שם לבו לנגעי בתים ובגדים שקדמו לו		

תמוג

ראש

מפתח ענינים

שמן

נז,עג	לא רצה לערוב שמחת התורה, וביאורו
קפב	אם לא מיתתם אז, היו מסתלקים משה ואהרן
קפב	במעם שהמתין בעונשם עד חנוכת המשכן
קמא	במ"ת עלו רק נוי"א ולא שאר בני אהרן, ומעמו
נח	בירידת השכינה דבקה נפשם של נוי"א ומתו
קלח,קסה	בחנוכתו נתחנך גם בקרבן אדם, נוי"א
קמב	בהסתלקות נוי"א הכירו חסד ה' במתן תורה
עא	הכירו בעצמם גודל מדרגתם
קמח,קעח	המיתו מתחלה את חומרם עד שנתעלו
קפג	חטא נדב ואביהוא במתן תורה לא ידע רק ה'
סה	אי מתו בפנים או בחוץ
ע	הקטירו קטורת לעצור במגפה
סז	ה' העיד עליהם שהם צדיקים
סמ	נשמות נדב ואביהוא נתעברו בתוך פנחס

ועיין עוד ערך 'משכן' 'מתן תורה'

נח

קצח	צדיק רק נגד דורו, או גם לעצמו
-----	-------------------------------

ועיין עוד ערך 'מבול'

ניסן

יב	במעם שאין נופלים על פניהם כל חודש ניסן
----	--

ניצוצות הקדושות

קפח	ממון יש בו ניצוצות משורש נשמתו
-----	--------------------------------

נישואין

רעג	במעם שזורקין מיני מתיקה בשבת הקודם
פה	חתן מוחלין לו עונות
פה	בדין חתן שנראה בו נגע
קלד	המכנסים בבגדי כהונה כיפרו על ביטול פי'ו
צו	מי שלא עוסק בפריה ורבייה נידון במדת הדין
ע,קלד	נדב ואביהוא מתו שלא נשאו נשים
שנח	בהרהור על הצדיק יש לה בנים כמותו

נסים

מה	האותות והמופתים עדות על אמונת הבורא
----	-------------------------------------

רנה	מרים מי הסגירה
רנד	במעם שדיברה במשה נעשה מצורעת
רנד	משה נלקח בצרעת שדיבר לשון הרע
צה	בהבגדים של ע"ז שהוציאו ממצרים נתהוו נגעים
קא	במעם עונש צרעת שבאה על גחוי
קד,קכ	לפעמים בא שצובע עבירה למצוה
קיה	לא נתקדש שער נקגור בשביל המצורעים
קיה	במעם שהתירו לו ביאה במקצת בקודש
קה	במעם שלא יסיר הנגע מעצמו
קיה	נותן תחלה מים חיים, ושוחטו עליו
רנד	אהרן מלאך ה' איך בו מוס ונגע
פד	שני מצורעין הודיעו הנסים כנחל ארנון
קו	תכלית הנגעים חסד ה', לעוררו לתשובה
צה	העוסק בבעלי ראתן בתורה נכנס חי בגן עדן

נדרים

רמד	במעם שחכם מפיר הנדר
-----	---------------------

נדב ואביהוא

ע,קפמ	מתו שאמרו מתי ימותו זקנים הללו
סט,עג	מתו שהורו הלכה בפני רבן
ע,קלד	מתו שלא נשאו נשים
קלג	נכנסו מחוסר בגדים
קמג,קפב	נסתלקו בעון אביהם בעגל
קמב,קפב	נדב ואביהוא היו מסתכלין בו בלב גם
עג	איך יתכן שיסתכלו בלב גם
נח	שתווי יין נכנסו, מיינה של תורה
סג	במעם שנענשו על אש זרה
קפמ	במעם שהקטירו קטורת שלא צוה ה'
קפא	החטא נחשב רק בשביל שהיה כפלמין של מלך
קלג	חטאו בששה דברים
עה	חשבו שהשיגו עומק מעם כל המצות
עה	חשבו שאינו מצווה ועושה עדיף
ע	חשבו שמישה ימות בחינוך המשכן
קפד	יצאה נפשם במתן תורה מגודל הדביקות
סד,קעח	יצאה נפשם מעריבות קיום המצוה
נז	מיתת נדב ואביהוא מיתת נשיקה

תמד

שמן

מפתח ענינים

ראש

עיי מסירת נפש זוכין להנהגת חוץ לדרך הטבע
 המציית לדברי חכמים זוכה לנס
 יש נסים נסתרים להאדם תמיד
 יש מצות שאי אפשר לקיימם רק בדרך נס
 בטעם שהיה בבית המקדש נסים תמידיים
 אין בעל הנס מכיר בניסו
 כח הצדיקים לנס, שכוחם לשנות דיני התורה
 מנכין לו מזכותיו

נסיונות

יצא מחזוק, ולא ישבר רוחו
 לא יהא נשבר רוחו ויקבל באהבה

נקמה

לא תקום, כי הי' אמר לו קלל

נשמה

נשמת האדם חלק אלקי ממעל ממש
 הנשמות שתלויות בקנה אדם הראשון לא נפגמו
 יש נשמות שתיקונם להיות מחזיקי תורה
 ועיין עוד ערך 'אדם' 'גוף'

מוטה

אי אפשר לקיימה רק בדרך נס

עבודה זרה

כביאור עבודת להעביר למולך
 הנילוס עבודה זרה של מצרים
 אכילת פירות מצרים מטמא האדם בעיני
 במצרים נרקב ונמס העבודה זרה שלהם
 כל הר גבוה עבדו עליה עבודה זרה
 יש נעבד במחזקר אצל גבוה
 עבודה זרה שנתבטלה אי אסורה לגבוה
 המשתחוה להר אבניו פסולין למזבח
 איך בנו המקדש על ההר הא נעבד
 הר סיני היה משומר מעבודה זרה
 מקום שקנתה שכינה אי אפשר לאסרו בעיני

שא
 שכג
 פו
 קט
 קיד
 פו
 שכג
 שא

רעד
 רלג

רמט

רד
 ו
 שמ

קט

קסו
 קמה
 קמה
 צה
 קיב
 קיב
 קטו
 רפז
 קיב
 קיג
 קיג

לעתיד רוח הטומאה יעביר, ויהא ביטול עיז
 כחי ועוצם ידי הוי בחינת עיז, ומטמא האוכל

עבודת הי'

אל תאמן בעצמך עד יום מותך
 בא למהר, צדיקים מסייעין אותו
 יש עזר אלקי מדין פריקה ומעינה
 באתערותא דלתתא אתער לעילא
 לפעמים משפיע גם בלי אתערותא דלתתא
 הי מחשיב כל פעולה קטנה
 יש לכל אחד תפקיד מיוחד בחייו
 יש לכל אחד חשיבות מצד העתיד
 יש לו כשרון, ינצל אותה לכבוד הי'
 חשיבות העבודה בשביל שיש יצר הרע
 חשיבות העבודה כשיש ניגוד
 לא יחשיב עצמו לרשע ואיש פחות
 כאשר נערך נגד אומות העולם הם ברום המעלה
 לא יצדיק עצמו בזה שטוב הוא מאחרים
 לומר בשבילי נברא העולם
 כל אחד יוכל להתעלות כאשר יהא לו לב שומע
 עריבות העבודה עד כלות הנפש ממש
 שלש מדריגות, יראה אהבה ודכיקות
 תחלה סור מרע ואחר כך עשה טוב
 תחלת העבודה על מנת לקבל פרס
 מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי
 יש שהתורה עליו עול, ויש שמחה
 כשעושה מה שבידו, מסייעין משמים לגמור
 להתעלות שבכל יום תהא כעבודה חדשה
 אין להתבודד אלא יעשה להתעלות דורו
 ברכים יש לה חשיבות יתירה
 יחשוב אם רוצה שיוכירו זאת בהספדו
 ועיין עוד ערך 'ישראל' 'מצוה' 'נסיונות' 'צדיקים'

עגל

ממתן תורה עד העגל מ"ה יום, שהיו ברום המעלות
 במתן תורה זכו כל ישראל לנבואה עד חטא העגל
 עד חטא העגל לא היה בהם מצורעים

קיד
 קמה

קפט
 רטו
 רט
 רמ,שסא

שכז
 קצא

עט,רסז
 רסח
 שמו

ט
 יח
 רא

קצז
 ר

רסז
 נא

נז
 קעו

כ
 קעז,שע

ג,רב
 שמט

לב
 יג

קצה,רטו
 שסו

שעד

קי
 ב
 קי

תמה

ראש

מפתח עיניים

שמן

עופות
רפה העורב אכזרי על בנו

קמג משכן העדות, שויתר הי על חטא העגל
מח עגל בחנוכת המשכן לכפר על חטא העגל

עזות
קפה הממזר יש בו חציפות ועזות

קמג, קפב נדב ואביהוא נסתלקו בעון אביהם בעגל
לה לא מלו במדבר מחטא עגל או מרגלים
פה הערב רב מתו בשעת העגל

עינים
קלג האדם מתפעל ממה שרואה בעיניו

ממ, שלא בהחטא ניטל ממישה שער הנויין עד לפני מותו
מט בחטא העגל נשכח ממישה התורה משער הנויין

שסז איך יש להבדל מלראות מעשי הגויים

עולם הבא

רפג יפה שעה קורת רוח בעוה"ב מחיי עוה"ז
שף כל אחד יש לו חופה לפי כבודו

רמא עוצם עיניו, יאיר אצלו עיני השכל

שעב מי שנוטל עכשיו, חלקו של עולם הבא נוטל
שיד דומה ליום, ובצדיקים לילה

רי בדבר הסמוי מן העין יש ברכה

שנב גוי השומר שבע מצות יש לו חלק לעולם הבא
ועיין עוד ערך 'עולם הזה'

קפה בשמירת העינים זוכין להשגה בתורה

עולם הזה

שפו בטעם שנברא בה"א
רו בטעם שהנהגת העולם נקרא טביע

צ נגעים באים על צרת עין

רו בציור העולם יש ציור כל התורה כולה
שכב כל דבר בטבע העולם שורשו מהתורה

מח נותן עיניו במה שאינו שלו, נוטלין מה שבידו

רה כל ברכות העולם תלויה בקיום התורה
שיד דומה לפרוודור, ועולם הבא טרקלין

שנז דגים אין עין שולטת בהן

רפג, שיד יפה שעה במעשים טובים מכל חיי עולם הבא
שיד דומה ללילה, ובצדיקים יום

שנז זרעו של יוסף אין עין הרע שולטות בהן

רו יש ארבע עולמות נגד פרד"ס התורה
שט יעקב ועשו חלקו בנחלת שני עולמות

רמא בלעם שתום העין, וביאורו

שנ עניניו הבל, רק מי שחיותו תורה ומצות
שט על ידי שבת יעקב מציל העולם מזוטו של ים

רמא ראיית הכסף וזהב בעינים מעבירו על דעתו

ועיין עוד ערך 'בריאת העולם' 'טבע' 'עולם הבא'

עמלק

כ בטעם זכירת מחיית עמלק קודם פורים

צו מצד מדת החסד העונש זמני וחשכר נצחי

לא איך יכולים למחותו, הא באומות הולכין אחר הזכר

רנג נפרעין שלא מדעתו, עבור גלגול ראשון

לב כשנכרית מה שבידינו, יכרית הי מה שא"א לנו

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא
ועיין עוד ערך 'דין ורחמים'

ענוה

קיו שורש כל המדות טובות

צו מצד מדת החסד העונש זמני וחשכר נצחי

קיה עניו אין תפלתו נמאסת

רנג נפרעין שלא מדעתו, עבור גלגול ראשון

קפו יש בחיצוניות ויש בפנימיות

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

רא לא יחשיב עצמו לרשע ואיש פחות

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

רסח ואנכי עפר ואפר, וביאורו

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

ח הבחירה בישראל בשביל מדת הענוה

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

שנו הצרות משפיעין ענוה להאדם

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

קיו המילוי גם כן בגימטריא ענוה

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

ח אותיות נויין וצד"י מורה על ענוה

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

קפו מדת ענוה נלמד מסיני

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

יה כביאור ענותנותו של משה

שטמ חבירו נענש על ידו, נענש גם הוא

תמו	שמן	מפתח ענינים	ראש
משה אהרן ובניו מופלגים בענוה ועיין עוד ערך 'גאווה'	עא	העשירים מצליחים כדי שיוכלו להחזיק תורה בתורה שמאלה עושר וכבוד	קכט
		מחזיקי תורה זוכין גם כן לעשירות	סח
		סופה לקיימה מעושר, לא בכל פעם	רל
	עניות	עשירים מקמציין שיצרו מונעם	קצ
אינו מפרנסן, כדי שניצול אנו מגיהנם ועיין עוד ערך 'ממון' 'עשירות' 'פרנסה'	רל"ה	לעתיד לא יהיה לעשירים חשיבות	קכב
	ענני הכבוד	מי שנוטל עכשיו, חלקו של עולם הבא נוטל	שעב
משה נטה אהלו חוץ למהנה, חוץ לענני הכבוד הערב רב לא היו בענני הכבוד בהקמת המשכן נתבדרו העננים לכבוד ה'	ל"ח	עשירים זוכין בשביל שמכבדין את השבת	שמ
		קטורת מעשרת	קל"ב
	פ"ה	קטורת מעשרת גם המסדר האיש למזבח	סח
	ל"ז	קרבן עולה עבודתה קשה, ומעשרת	קל"ב
		יש עניות ועשירות גם בתורה	רל"א
	עין הדעת	ועיין עוד ערך 'ממון' 'עניות' 'פרנסה'	
שאל המלך לא נפגם מחטא עין הדעת שורשו של המן מחטא עין הדעת	ה		פורים
	ה		אסתר
		אסתר חוטא של חסד מושך עליה	שנז
	עקידה		מרדכי
בביאור אל תשלח ירך אל הנער הביאור אפרו של יצחק, הא לא נשרף אברהם ויצחק שמחים למסור נפשם	שנ"ט	מרדכי בדורו כמשה בדורו	יט
	קס"ה	הלך בכל יום לדעת שלום אסתר, ולכן נתעלה	כה
	קנ"ג	מרדכי העלה חמת המן על ישראל	כח
		מרדכי מסר נפשו לטובת ישראל	כה
	פ"ה	מרדכי חשב שבחטאו הכריע העולם לחובה	כו
	פ"ה	מרדכי ידע מגילת אסתר שתהא ישועה	כח
		מרדכי נלגול משה, המן איש מצרי, אסתר בתיה	
	ערב רב	בת פרעה	יט
לא היו בענני הכבוד מתו במדבר ולא באו לארץ	קיא		המן
	קיא	המן מן התורה מנין	ה
	קל"ד	שורשו של המן מחטא עין הדעת	ה
	קצ"ב	על ידי שאול נולד המן מאגג	ל"א
	ל"א	המן יצא שמח שנשפע מקדושת סעודת אסתר	ל"ד
	עריות		הגזירה
מיעוטן בעריות נגעו בגדים על עריות המכנסים בבגדי כהונה כיפרו על עריות בגדר ערוה אתה מוצא קדושה הוליד ממזר אין תקנה, ובתשובה יכריתו ה'	קיא		כלים מכלים שונים, וביאורו
	קיא		נתחייבו שנהנו מסעודתו של אותו רשע
	קל"ד		
	קצ"ב		
	ל"א		
	ערכאות		
לסדר עניני ממונות בדין תורה ולא בערכאות מה שמרויח בערכאות הוי גול	צ"ב		
	צ"ב		
	עשירות		
הממון של עני הם פקדון ביד העשיר	רל"ה		

תמוז	ראש	מפתח ענינים	שמן
רסו	גפן אינו מקבל הרכבה	כה	במעם שרצה להרגם ביום אחד
רסד	גפן החיים נשענים על המתים	כא	בביאור וצומו עלי ואל תאכלו
	ועיין עוד ערך ייין	רנט	איך התענו שלשה ימים
	פנחס	כא	ביטול הגזירה היתה בשביל התשובה
סמ	אי פנחס הורה הלכה בפני רבו	ף	המלאכים המליצו זכות הקרבנות שמכפרת
סמ	נשמות נדב ואביהוא נתעברו בתוך פנחס	כב	מיתת דניאל כיפר אז על ישראל
	פסח	כב	שבעים יום בין האגרות, שסיפדו את יעקב
		כב	שבעים יום בין האגרות, ימי אבילות על דניאל
			מגילת אסתר
קכז	במעם קריאת שם שבת הגדול		במעם שביקשה אסתר כתבוני לדורות
לפ,קנה	חג הפסח שורש אמונתנו, וביאורו	ו	מגילת אסתר נרמז בקרא, זכרון בספר
קכט	בליל פסח משיגין גודל האמונה בהשגחה	ו	מגילת אסתר נמסרה למשה בסיני
קכח	במעם קריאת סעודת ליל פסח בשם סדר	כה	מגילת אסתר אחרונה שבספרי קודש
רע	במעם שאין מברכין על סיפור יציאת מצרים	כה	הנשמות הפחותות שורשן במגילת אסתר
מג	ואפילו כולנו חכמים וכו', ביאורו	ו	
פז	פה סה, לספר הנסים שעשה עמנו		ימי הפורים
יב	לראות כאילו הוא עצמו יצא ממצרים	כ	במעם זכירת מחיית עמלק קודם פורים
מד	ריבוי סיפור יצי"מ משפיע גם על אנשי מעלה	רעז	בשכונת רמות מתי הוי פורים
קנה	סגולת המצה לזכור יצי"מ כל ימי חיך	כ	במעם חיוב יין בפורים
לב	הי שולח מלאכים לשמור מחימוץ	קעג	ליתן שמרות חדשות להידור מצוה
רצב	גלות בא על אכילת חמץ		שונות
יב	קרבן פסח אינה תודה אלא מלואים		הדר קבלוה בימי אחשורוש
קנה	שבח אחר פסח קורין גילוי מצות	ו,כ	על ידי שאול קבלו התורה מאהבה בפורים
נא	אחר החג יש לב שומע, ומסוגל לקבל תוכחה	ו	במעם שדניאל נקרא בתואר התך
לפ,ג,קנז	במעם דמתחילין לימוד אבות אחר הפסח	כב	
	פרה אדומה		פירות
לז	מצותו באלעזר, שאין קמיגור נעשה סניגור	שמז	בהבריא פירות בן יומו, והעין נאכל, וכן לעתיד
שסא	שלמה ידע טעמי כל החוקים חוץ פרה אדומה	רפט	מאמין בחי העולמים זוורע, וביאורו
	פרנסה	שמח	במעם ריבוי הפירות לעתיד
רט,שיח	קצובה מהי, ועושה רק השתדלות	שמז	במעם שבעצרת דנין על פירות האילן
שיט	המן לימד אותם כי פרנסה מן השמים	שכב	בשבת הפירות של ארץ ישראל
צא	יש השגחה על פרנסתו גם במקומו	שמח	אילנות דקלים וארזים מקבלים חיות מראשם
רכה	מוזנות האדם נשפע לפי תפלתו	רסו,רפה	ישראל נמשלו לגפן
צא	המכיר שפרנסתו מהי אינו גוול	קף	אומה זו נמשלה לגפן, להחזיק בני תורה
רעב	בועת אפיק תאכל לחם, או תורה או פרנסה	יא	בניהם של גפן וזית חשובים יותר מהם, יין ושמן

תמט

ראש

מפתח ענינים

שמן

קצא	פירושו התעלות ממצבו, וכל אחד שונה
קצא, קצנ	קדושתו למעלה מקדושתכם
ריב, ריד	מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה
קצב	בגדר ערוה אתה מוצא קדושה
קצז	בביאור התואר ישראל קדושים הם
קצט	הנזהר בנטיילת ידים נקרא קדוש
קצב	קדש עצמך במותר לך, יש שכר בהאי עלמא
ריב	תואר קדוש בהקבי"ה, שפורש להתעסק בגשמיים

קטורת

קלב	קטורת מעשרת
סח	מעשרת גם המסדר האיש למזבח
סח	חדשים לקטורת, אי נכלל גם הזוכה במחתה
קסד	מזבח הפנימי זוכה הסמ"א בהקטורת
ע	אמירת פרשת קטורת עוצר מגפה
ע	מעצרת המגפה כשמקריב בחוץ ולא בפנים
שנא	הריח קטורת עמדה למעלה מאלף שנה
סח	העוסק בתורה כאילו מקמיר להי

קידוש השם

רעט	אין לחלל שמו גם כשתכליתו קידוש הי
-----	-----------------------------------

קין

שה	חטא קין בא מקנאה
שג	הניח לו אות וי על מצחו
שג	הזריח לו הי גלגל חמה
שז	קין בא בגלגול שבעה פעמים
שה	יוסף גלגול קין, יהודה גלגול הבל
רב, רנא, שז	הבל נתגלגל במשה, וקין בהמצרי שהרג

ועיין עוד ערך 'הבל'

קללה

שיב	פסוקי התוכחה בתורה יש בה גם ברכות
שסג	מ"ה קרבנות צבור נגד מ"ה קללות

קנאה

עו	במלאכי מעלה אין קנאה
----	----------------------

רצז	כשבא לפניו עני לא ישתמש במדת הבטחון
רצז	בצדקה אפשר להשתמש באפיקורסות
רכד	בנתינת צדקה מעוררין חסד מלמעלה על העני
רכד	כשאינו בנדיבות יש להעני רק הפרומה שקיבל
רכד	אם נותנים גם לאינו הגון נותנין גם לו
קפא	במדבר התאוננו שחסר עשיית החסד להכריחם
קפא	לעתיד לא יהיו אביונים, ויחסר מצות צדקה
רצג	לא למנוע צדקה בשביל שמיטה
רצג	שמיטה בא לקנות מדת ותרנות
קפא	אותיות ד"ג מורה על גמול דלים
רפה	רבי פרנסני ככלכל ועורב

ועיין עוד ערך 'חסד' 'מחזיקי תורה' 'תלמידי חכמים'

צרה

מט, שסג	בעת צרה עת לחשות ולא להתרעם
קה	לסבול הצער והעונש ולא יבעט
קמג, רלז	לכבול דעתו לרצון קונו
נמ, שיט	לברך על הרעה כמו על הטובה בשמחה
מו	לא די שאינו מתרעם אלא לקבל בשמחה
קמא, רלז, רעה	כסופו יראה הטובה הגנוזה בה
ס	בעולם הבא יתברר שהכל היה למזבח
מו, קמא	יש להתחזק שיתכן שיהא מצבו יותר קשה
שסג	כאשר מקבל באהבה, נשפע עליו רחמים
קמא	דוד אמר שירה גם בשעת דין
שנו	הצרות משפיעין ענוה להאדם
קמג	זמן הצלחה יום, ובהסתלקותו לילה
מו	להצטער בצרת הכלל, ובצער השכינה
כו	בצרת הכלל להתבונן אולי הוא הגורם
רנ	גם מה שבא מבעל בחירה נגזר מאת הי
רנה	אין ישראל נתונים יותר משלשה ימים
שכב	מאורעות שאין מבינים הם מהחוקים שבתורה
כו	בחטא קל יוכל להכריע העולם לכף חובה

ועיין עוד ערך 'אמונה' 'דין ורחמים' 'יסורין' 'ישועה' 'עונשין'

קדושה

קצז	תואר קדוש היא התואר היותר גדול
-----	--------------------------------

תנ

שמן

מפתח ענינים

ראש

שנא	אייא להקריב כעת שחסר ריח ניחוח, אלא פסח	עו	משה לא היה בו קנאה
יא	גפן וזית אין מקריבין רק בניהם, יין ושמן	קנד	אהרן לא היה לו קנאה על משה
ף	המלאכים המליצו בפורים זכות הקרבנות שמכפרת	שה	חטא קין בא מקנאה

הקרבנות כחנוכת המשכן באו להשרות השכינה

למה לא הקריבו הנשיאים כולם ביום ראשון

גר לא נכנס לכרית אלא בהרצאת דם קרבן

מיו נתחייב במיית להביא קרבן להרצאת הדם

כל אשר יגע בו יקדש כמוהו

העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה

על ידי הלימוד וכול להביא קרבן גם בלילה

אמירת הפרשיות מכפרת כאילו הקריב

גדולה תפלה יותר מהקרבנות

העננים במדבר הפסיקו מלהעלות הקרבנות

במקדש של מעלה מקריבין נשמות הצדיקים

מיתת צדיקים מכפרת כקרבן **כא,כו,בח,קל"ה**

קרח

במעם שקרח היה להוט להכהונה, ולעתיד יהא כהן

במעם ופצתה האדמה את פיה

קין נתגלגל בקרח

קריאת שמע

זהירות בזמנה ובקדוק אותיותיה

יצויר מסירת נפש בקריאת שמע, וביאורו

לא די פעם אחד אלא בשכבך ובקומך

מצות קריש בכוקר ובקרב שני עדים על הבורא

ראש השנה

במעם שעוברין יחידי כבני מרוך

רב ותלמיד

אם מלמדו, מאיר עיני שניהם הי

אצל רבו ילמוד איך יש לעבוד הי בפועל

לעולם ידור אדם במקום רבו

לשבח מעשיו שילמדו ממנו אינו גאון

בדין לתלמיד שאינו הגון

באתרא דמר יש חיוב לפסוק כמותו

עו	משה לא היה בו קנאה
קנד	אהרן לא היה לו קנאה על משה
שה	חטא קין בא מקנאה

קרבנות

במעם שאין קרבן ממין האדם

נכנס עצב במקדש בקרבנו ויוצא שמח

מצותו ביום ולא בלילה

במעם דהקטרת האברים הוי בלילה

תכלית הקרבן להתעורר בתשובה

להחשיב שהוא עצמו היה צריך להיות הקרבן

כשלא היה בתשובה לא נתעכלו האברים

לזבוח גם יצרו ורצונותיו

אי הקריבו במדבר כל הקרבנות

אי מכשירי קרבן דינם כקרבן

בית המקדש אי הוי כמכשירי קרבן

בכל קרבן יש נקודה של מלואים לחינוך לעבודה

במעם שמוסיפין קרבן מוסף במועד

במעם קרבן ראייה במועד

במעם שכהן גדול מקריב בכל יום מנחת חביתין

מי"ה קרבנות צבור נגד מי"ה קללות

עולה בא לכפר על גאון

במקום שתשחט העולה תשחט החטאת, וביאורו

קרבן עולה עבודתה קשה, ומעשרת

בענין הארבעה שצריכין להודות

קרבן תודה אי הוי חיוב או רשות

במעם שמביא בתודה חלות חמץ ומצה

חיוב לחמי תורה כדי לפרסם לרבים

הקרבנות משפיעים פרנסה למטה

יש להביא חטאת שמינה

כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים

אכילת קדשים מצוה, ויש לקיימה בשמחה

אכילת קדשים השפיע על האדם לקדושה

במעם איסור אכילת קדשים באנינות

במעם שקדשי שעיה הותרה באנינות

בקדשים הלילה הולך אחר היום

הריח ניחוח של הקרבנות עדיין מריחין

תנא**ראש****מפתח ענינים****שמן**

רשעים	
רכב	רשע וטוב לו, שבגלגולו הקדום היה צדיק
קצה	לפעמים כשנערך לגבי צדיק הוי כרשע
קפב	בחיייהם קרויין מתים
למט	אין 'העסי' אלא רשעים

שאלה המלך

ד	ככן שנה במלכו, וביאורו
ה	לא נפגם מחטא עין הדעת
ב	וירב בנחל, על עסקי נחל
ד	החכים על דברי הי
ג	בטעם שהפסיד המלוכה בחטא אחד
לא	על ידי שאל נולד המן מאנג
ו	על ידי שאל קבלו התורה מאהבה בפורים

שבועות

רח	בעצרת בעינין לכם, על ידי התורה יש לנו העולם
שמ	שמחת חג השבועות, גם למחזיקי תורה
שממ	בשבועות יפקון מגלותא
שמז	בטעם שבעצרת דנין על פירות האילן
שמז	בטעם שקורין פרשת בחוקותי קודם עצרת

שבטים

שה	איך שינה יעקב בנו יוסף בין הבנים
שה	ביאור שנאת השבטים ליוסף
שלח	השבטים נתגלגלו בעשרה הרוגי מלכות
קל	שבט לוי הובדל לעבוד הי ולשרתו
קל	שבט לוי נטלו חלקם בא"י מאהוזת ישראל
שה	יוסף גלגול קין, יהודה גלגול הבל
שה	תעודתו של יוסף להרבות אהבת ישראל
יד, רכו	י"ב שערים לכל שבט לתפלתם, וחלקם בתורה

שבת

יד	כביאור המנהיל מנוחה לעמו ישראל
רצא	בשבת באה מנוחה רוחנית לכל הבריהא
יד	בשבת יורדת קדושה להתעלות גם במנוחת הנפש
רצ	שורש האמונה

רעז	בגודל השכר שמקיימים לא תסור
רסו	לא יזול בשום תלמיד
סט	בקרובים אין הרב מקפיד
קב	ניחזי זול ברבו וקראו בשמו
סט	במקום חילול הי אין חולקין כבוד לרב
סט	לאפרושי מאיסורא אין חולקין כבוד לרב
ע	ביום מיתת הרב מותר להורות בפניו
סט	אי פנחס הורה הלכה בפני רבו
סט, עג	נדב ואביהוא מתו שחורו הלכה בפני רבן

רוח

רעח	הרוצה להחכים ידרים
	ועיין עוד ערך 'מדבר'

רות

שלז	אצל רות קבלת המצות אינה עול
-----	-----------------------------

רחמים

רכד	מרחם על הבריות מרחמין עליו
רלה	צדקה מהפך מדת הרגז לרחמים
קקג	י"ג מדות מכון נגד י"ג מדות שבתורה
קג	י"ג מדות של רחמים, כל אחד מוסף על המוקדם
קצג	מהיכן הוא התחלת הי"ג מדות
קצג	י"ג מדות אי די באמירה

ריח

שעא	הריח ניחוח של הקרבנות עדיין מריחין למעלה
שעא	הריח קטורת עמדה למעלה מאלף שנה

רפואה

ק	בטעם דכח הרפואה היא בדשאים
ק	רפואה נמשך משם א-ל, ומדת קל וחומר

רציחה

שג	בשפיכת דמים פוגם באות וי מהוי"ה
שד	הכתונת מגינה שלא יבואו לידי שפיכת דמים
שג	הכתונת מכפרת על שפיכת דמים
רב, רנא, שז	בגלגול שני הורג הנרצח את הרוצח

תנב

שמן

מפתח ענינים

ראש

קנו	הלומד תורה, הי יושב כנגדו ושונה	רנז, שט	כל ברכאן ביומא שביעאה תלין
קסח	דביקות בתלמיד חכם הוי כדבוק בהי	רכה	יורד שפע ברכה מהיום
קמה	פירות איי יונקים מהשכינה, ומתעלה באכילתו	קבז	ברכו בנר ובאור פניו
לח	המברך על החודש בזמנו כמקבל פני שכינה	שט	עשירים זוכין בשביל שמכבדין את השבת
	ועיין עוד ערך 'הקב"ה'	שט	העולם נברא לשישה ימים, והשבת מקיימו
		רצ	יש לחיות עם השבת כל ימי החול
		קפג	מהלל שבת נכרת הנפש עוד בחייו
		רלד	כל המשמר שבת, אין צריך לדי חלוקי כפרה
		שפח	ראיית חילול שבת מקרר השבת
		שפד	בחיובות של שבת התוועדות
		קכה	בשבת ראשונה שימשה אור יום ראשון
		רנז	השפעת המן התחילה בשבת
		רפז	מצות זכור, להכין לשבת
		קמ	עכויים ששבת חייב מיתה, ומעמו
		קלמ	משבת מוכח דאנו בנים למקום
		שט	על ידי שבת יעקב מציל העולם מזוטו של ים
		רסא	תוספת שבת אמצעי בין חול לשבת
		רנמ	בדין בין השמשות לא גזרו על שבות
		רפז	במעם דאין בנין בית המקדש דוחה שבת
		רפז	יששכר וזבולון נגד שמור וזכור
		רפה	צדיקים נקראים בתואר שבת

שכר

שסמ	לאיזה תועלת גילה לנו התורה שכר מצוה
שסמ	למה נאמר רק שכר גשמי, ולא רוחני בעוה"ב
קעז, שע	תחלת העבודה על מנת לקבל פרם
שסו	שכר המרובין חמש פעמים יותר מביחיד
י, שכמ	גודל השכר לפי היגיעה במצוה
צו	מצד מדת החסד העונש זמני והשכר נצחי
יה	שכר מצוה מגין מהרהור עבירה
יז	עיי שקבלו התורה בשליח ליכא שכר מצוה בהיע
יז	על אמונה יש שכר מצוה בהאי עלמא
יז	משה יש לו בהאי עלמא, שקיבל התורה מפי הי
שכא	על תורה יש שכר מצוה בהאי עלמא
קצב	המוסיף על עיקר המצוה יש שכר בהאי עלמא

שלום

קפה	מיוזג אהבה ויראה בחינת שלום
	ועיין עוד ערך 'אהבת ישראל' 'אחדות' 'חברותא'

שלחן

רכג	לחם חום ביום הלקחו
רכג	י"ב חלות נגד הייב שבטים
רכה	במעם לחם הפנים משבת לשבת
רכה	מהשלחן נשפע שפע ברכה לישראל
רכו	השלחן המתיק קישוי הפרנסה
רכג	המגדף לגלג על לחם הפנים

שלמה המלך

ג	ביקש מהי לב שומע, וביאורו
קפח	הפרדה של שלמה היתה בריה מששת ימי בראשית

שם

פו	רבי מאיר דייק בשמא
----	--------------------

שמן

קמו	אין רשות להשמן להסמין ביום הכיפורים
-----	-------------------------------------

שירה

קמא	דוד אמר שירה גם בשעת דין
	ועיין עוד ערך 'הודאה'

שכחה

נד	כאשר מופשט מחומריותו אין שכחה שולמת
נג	משה למד ושכח, כדי להחזיר המפשים לתורה

שכינה הקדושה

קפח	הי אלקיד אש אוכלה הוא
למ	השוכן אתם בתוך טומאותם
עא, קסט	על ידי גיאוזת אינו יכול לדבק כולו להי
קפח	הדבוק כולו בהי יוכל ליכנס בקודש הקדשים

תנג

ראש

מפתח ענינים

שמן

שמן

רעד

מר מתחלתו וסופו מתוק

קצד

הנוך התעלה להקרא שם שדיי

קצג

יעקב הקב"ה קראו א-ל

רפ

צדיקים שורה עליהם שדיי, והוי"ה

שמן המשיחה

פ

משה ויהושע לא הוצרכו למשיחה

קצד

לשם הוי"ה אי אפשר להתדמות

שג

די בגדי כהונה נגד שם הוי"ה

שמש

עב

השמש לא התרעמה על מעשי הי

שג

בשפיכת דמים פוגם באות וי מהוי"ה

שג

קין הוריה לו הי גלגל חמה

ג

הנמפל לאחריו אינו נמחק

ועיין עוד ערך 'אור' 'לבנה'

ק

בקל וחומר מתעורר מדת א-ל

ק

רפואה נמשך משם א-ל

שד

בחטא פוגם שמות הכתיבה והקרייה

שערות

צ

משערות האדם נלמד שיש השנחה פרטית

רצג, שח

מורה כי יש אדון על הארץ

צ

כל שער יש לו מעין וגומא בפני עצמה

רצג

בא לקנות מדת ותרנות

צא

בטעם שטומאת הנגעים בשערות

רצא

על ידה מתפרסם כבוד הי שהטבע מידו

תוכחה

קנז

להקדים תחלה אות אהבה ושוב יוכיח

שט

ממנה נתברך שאר השנים

מז

לא להוכיח בדרך זלזול רק בדרך כבוד

רצו

יש ברכה בכמות וגם באיכות

כז

להוכיח את הכלל, והחכם יבין שהכוונה עליו

שי

אינה הפסד פירות אלא שורש הברכה

שב

לפעמים דיבור אחד משנה האדם

רצו

ההשפעה לפי ערך הכתחון

נא

לפעמים הלב מכוסה ואינו פתוח לקבל

שטז

בביאור ועשת את התבואה לשלש השנים

נא

המקבל מוסר זוכה לחכמה ללמוד מכל אדם

רצו

כיובל היה ברכה על ארבעה שנה

שסז

בעניני טוכנולוגיא

רצד

מביאה האדם למדת הכתחון

ועיין עוד ערך 'דרשה'

רפח

חזרין השדות להי, והוא נתנם לאכול

רפח

המתחוק שדהו בשמיטה הוא גזול הי

רפח

המכיר שהכל ניתן לו מהי, בקל מקיים המצוה

קט

אי אפשר לקיימה רק בדרך נם

שטז

אי אפשר לנביא לשקר לשנות ענינה

רצג

לא למנוע צדקה בשביל שמיטה

רצב

גלות באה על שמיטת הארץ

שמים

קלד

שבעה רקיעין, וילון אינו משמש כלום

קלד

שמונה בגדים נגד הרקיעים וכסא הכבוד

קלה

זבול בו ירושלים ובית המקדש בנוי

קמה

אין דבר טמא יורד מן השמים

קמג

בשמים הדין חמור יותר מבארץ

תורה

הכנה לתורה

רי

חסידים תורתן מתברכת ומשתמרת

קלח

בשכר כיבוד אב זוכה לתורה

רמ

רק בחומר מזוכך נדבק התורה

נג

כאשר נפשט מחומריותו, משיג בלי גבול

לימוד התורה

שב

בחיובות מצות תלמוד תורה

קלב

בחיוב קביעת עתים לתורה

שכח

בחליכה בדרך יש לעסוק בתורה

תנד

שמן

מפתח ענינים

ראש

יש להקדיש כל היום לתורה, ולא מלאכתן ארעי	רו	בשמירת העינים זוכין להשגה בתורה	קפה
העוסק לשמה נעשה כמעין שאינו פוסק	קמח, ריא	ההולך אחר תענוגים משתכח ממנו תורתו	רלח
תכלית הלימוד לאהבת ויראת ה'	שפה	גסות גם בחיצוניות מונע השגת התורה	שנה
הדבוק בתורה לא מרגיש רעבון ויסורין	רלא	מקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ודי"א	קלא
תורה ללמודה זו תורת חסד, כשבא מנדיבות לב	רכה	סופה לקיימה מעושר, לא בכל פעם	רל
לא יפול רוחו כשאינו מזדמן לו להרביץ תורה	רלג	שכרו של תורה שיזכה למסור נפשו	קעד
בראש חודש שבט נפתח מעינות ביאור התורה	רנו	אי אפשר להשיג תורה בלי מדות טובות	קנו
כשמאלה עושר וכבוד	סה	בכח התורה יש לשנות יום ולילה	שכג
ביטול תורה עבור להדבק בחכמי ישראל	שפה	על תורה יש שחר מצוה בהאי עלמא	שכא
מבטלין תורה להוצאת המת, ולא שימושה	שם	יושביה עליה רווחא, על ידי התורה	שכא
יש עניות ועשירות גם בתורה	רלא	בזכות תורה יצאו ממצרים, וביאורו	קלא
העוסק בתורה נחשב כקיים מצוה זו	קעמ	זכות התורה לא מגנא כאשר פוגע בכבוד חכם	קב
בעודה"ב לומד תורה בשעה יותר מכל ימי חייו	נה	העוסק בבעלי ראתן בתורה נכנס חי בגן עדן	צה
		קרן עור פני משה, מהתורה שכתב	רכה
		קיום התורה	
יגעת ומצאת, כולל כל סוגי יגיעה	רמב	כל דבר בטבע העולם שורשו מהתורה	שכב
ראשיתך מצער ואחריתך ישנא	רעד	כל ברכות העולם תלויה בקיום התורה	רה
תורה נקנית במיעוט תענוג	רמ, שנה	העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה	קכג
להקדיש ימי העגורים לתורה מתוך הדחק	קנג	על ידי הלימוד יוכל לקיים המצוה גם שלא בזמנה	קכד
מתוך הדחק, זוכה לעשירות בתורה	רל	לעתיד תהא רק תרי"ב מצות	קנט
הוי גולה למקום תורה	רמ		
בזעת אפיך תאכל לחם, או תורה או פרנסה	רעב	שונות	
תושבע"פ נקנית ביגיעה, וסודות במתנה	רכב	קדמה לעולם תתקע"ד דורות	רז
גם מוח חלש יוכל לזכות בתורה	שכה	קודם שניתנה היתה בצירופים אחרים	כט
		יש בה גי חלקים, בכתב, בעל פה, וסודות	רכב
זכירת התורה		יש ארבע עולמות נגד פרד"ס התורה	רז
בירידת הדורות השכחה מצויה	רסה	יש שבועים פנים לתורה	רז
		סגולת התורה	
המאור שבה מחויר למוטב	רסו	מ"ט פנים לתורה, ובשער הנויץ זוכה לעי פנים	מט
העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו	רלא	יש דברים שנכונים רק על פי סוד	קנג
העוסק בתורה נכסיו מצליחין	קלא, ריא	דברי תורה נמשלו לאש שאינו מקבל טומאה	רנה
זכה נעשה לו סם חיים	קנו	הדורש טעמי התורה זהו כבוד התורה	רכו
מוגינא גם בשכיח היוקא	צמ, קא	בכל פשטי התורה יש סודות טמונים בה	שיב
מגנא שלא יזוק גם בעידנא דלא עסיק	צה	סתרי תורה מהתגין גבורה שכנגבורה	שלד
יעלת חן ומגנא רק באוהב תורה	קב	תורה נקרא לחם, והסודות לחם מן השמים	רסא
הלומד תורה, הי' יושב כנגדו ושונה	קנו	תורה שבכתב חסד, תורה שבעל פה דין	שלד
מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה	ריא	התגלות סודות על ידי רשב"י ניצוץ משה	רנו
		ר"ש עלה עם הסודות, והשאר רק צנצנת אחת	רכז

שמן

מפתח ענינים

ראש

תנה

רלמ	לדור במקום תלמידי חכמים	סו,רט,שמב,שנ	הקב"ה שומר תורתו
רפד	להזהר בכבוד חכמים גם כאשר אין הלכה כמותו	רכה	תורת הי כתובה באש
צז	איך יש לזהר בכבודן של חכמים	נה	תורה שבעולם הזה הבל נגד תורה של עולם הבא
קמו	בגודל הפגם של זלוול בתלמידי חכמים	רז,שכב,שלג,שנח,שכב	הסתכל באורייתא וברא עלמא
צה	הוי זהיר בנחלתן, שלא ניכר שזח שורף	רפב	מתחלה תורת הי ואחר כך נקרא על שמו
קב	זכות התורה לא מננא כאשר פוגע בכבוד חכם	רכט	עוף הפרוח נשרף, ממלאכי אש שנתקבצו
שעג	מתגרה בישראל ויותר בתלמידי חכמים	רפג	צעקת רשב"י ח"ו שתשתכח תורה מישראל
ט	תי"ח צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית	רפד	דברים שבע"פ א"א רשאי לכתבן, הפרו תורתך
שנה	תלמידי חכמים שכבבל מצויינים בבגדים, וביאורו	שנו	המן רומז על לומדי התורה
קכט	בטעם שתלמידי חכמים פרנסתם מועמת	קג	י"ג מדות נגד מדות שהתורה נדרשת בהן
קמד	אם ראית תלמיד חכם שעבר, ודאי עשה תשובה	רפז	יששכר וזבולון נגד שמור וזכור
רפג	מרכיצי תורה כלי מדות אין לה השיבות	קפח	כה דברי כאש, כי הוא וחכמתו אחד
	ועיין עוד ערך 'חכמי ישראל' 'מחזיקי תורה'	שכב	כה הצמיחה בארץ, הוא מקוץ שבתורה
	'מנהיגי ישראל' 'צדיקים' 'צדקה'	רנב	מלמד בן חברו כאילו ילדו
		קנח	נקראת ספר הברית, ומעמו
		רעה	אין ים אלא דברי תורה
		רו,שיב	בטעם שנקרא בשם משל
		כ	נמשלה ליין
		שכה	נקראת מים
		קכא	מים חיים רומז לתורה
		רנז	הקריאה בתורה מעורר הזמן
		קכו,שנמ	אברהם השיג התורה מאבריו קודם שניתנה
		סח	העוסק בתורה כאילו מקטיר להי
			ועיין עוד ערך 'אותיות'
			תלמידי חכמים
		קפח,רנו	תלמידי חכמים כל גופן אש
		רפה	תלמידי חכמים נמשלו לנפן
		שמא	יש השיבות גם למנין שניו, ולמנין תלמידיו
		שלח	הוקש כבוד תלמיד חכם לכבודו של מקום
		שפ	גדולה שמושה יותר מלימודה
		קג	במעלת להסתובב בין חכמי ישראל
		רפז	בחישיבות הדביקות לתלמידי חכמים
		שפח	יתקשר עמהם לאט לאט
		קפח	דביקות בתלמיד חכם הוי כדבוק בהי
		שיא	ישתדל להתברך מתלמידי חכמים
		קב	כיבוד תלמידי חכמים דרשינן מקל וחומר
			תענית
כא	תכלית התענית היא רק התשובה שעמה		
רנח	אי יכולים לחיות יותר משלשה ימים		
			תפלה
לח	גדולה תפלה יותר מהקרבתנות		
סז	צריכה להיות ככוונת הלב		
שכד	להרבות בתפלה על הצלחת הבנים בתורה		
רכה	מוזנות האדם נשפע לפי תפלתו		
קיה	עניו אין תפלתו נמאסת		
רכג	לפעמים לא נושע, בשביל גלגולו הקדום		
יד,רכו	י"ב שערים לכל שבט להעלות תפלתם		
טז	נוסח ספרד שער הכולל לכל השבטים		
קפז	יש צדיקים שעושה רצונם בלי תפלה		
שמו	בחישיבות לכבד הי מגרוננו בתפלה		
ריב	בטעם שמקדימין ברכת הא-ל הקדוש		
רעז	בזמן תפלת מנחה		
רנט	בענין תרתי דסתרי, במנחה ומעריב		
יד	אין לשנות ממנהג מקומו		
יב	בטעם שאין נופלים על פניהם כל חודש ניסן		
קיה	יישרהי עולה יתפלהי		
לז	ענני הכבוד במדבר היו מסככין מלעלות תפלתם		

תנו

שמן

מפתח ענינים

ראש

		תשובה	
כא	תכלית התענית היא רק התשובה שעמה	קדמה לעולם	
קכא	כשהושב שעושה בזה מצוה, רחוק הוא מתשובה	פתחו לי פתח כחודו של מחט	
קמד	אם ראית תלמיד חכם שעבר, ודאי עשה תשובה	במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים עומדין	
רלד	יש די חלוקי כפרה	חותרין לו פתח כדי לקבלו	
רלה	בשמירת המועדים אין צריך לדי חלוקי כפרה	הי מוצא בכל יהודי נקודה טובה	
רלד	כל המשמר שבת, אין צריך לדי חלוקי כפרה	יש להתחיל מתחלה בדבר מועט	
רלד	בקבלת מסירת נפש נתכפרו כל העונות	יש לכל אחד חשיבות מצד העתיד	
קמד	הכהן גדול שב מאהבה, ונתהפכו לזכויות	יש קונה עולמו בשעה אחד	
קג	ונקה לא ינקה, מנקה לשבים, וביאורו	לא ידח נדה, ויוכל לתקן בגלגול	
לא	הוליד ממזר אין תקנה, ובתשובה יכריתו הי	תכלית הקרבן להתעורר בתשובה	
לב	בתשובה יזמין לו הי שיוכל לשלם הגניבה		

